

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

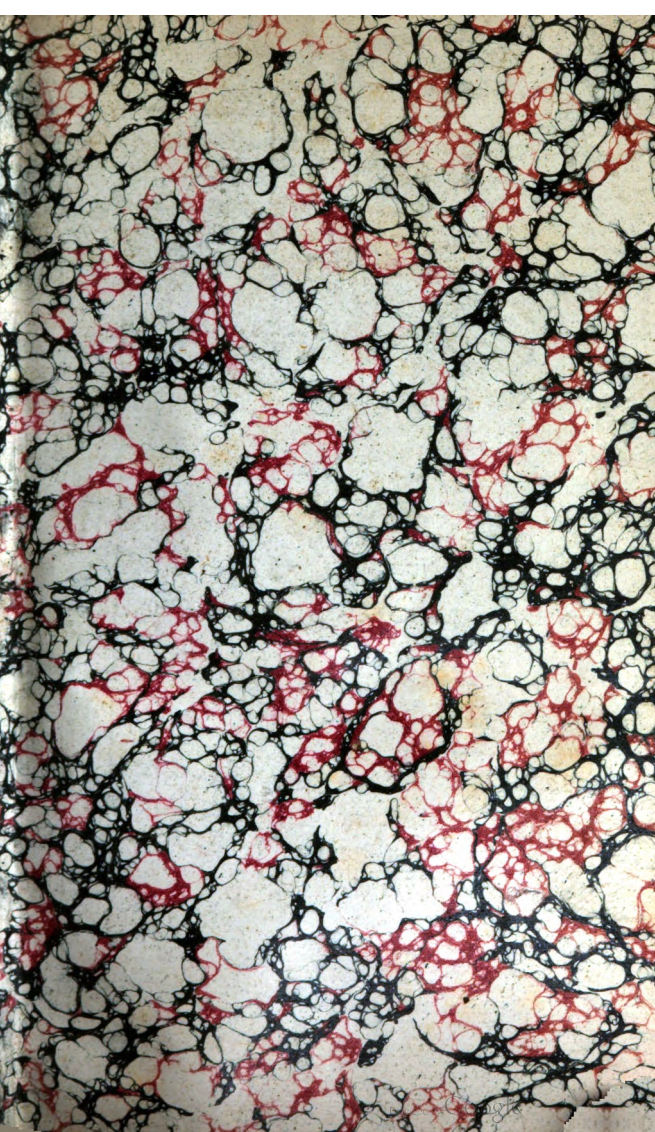
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN

128255-A

ALT-

127. C. 49.

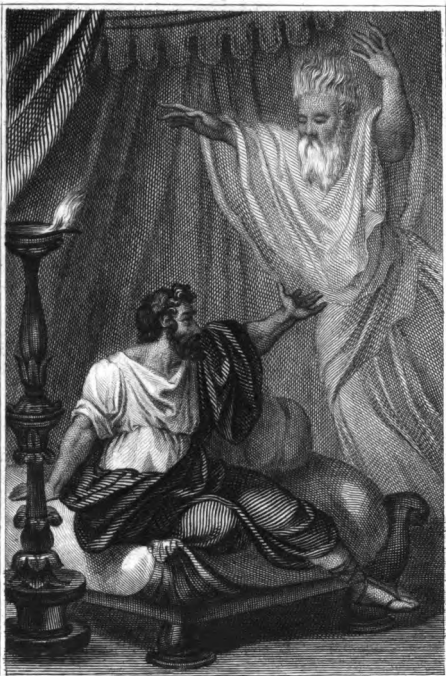
ՊԼՈՒՏԵՐԳԵԼՅ

ՔԵՐՈՎԱՆՑԻՈՅ

ԶՈՒԳԱԿՇԻՌՔ

ՀԱՏՈՐ Զ.

*Spine opus intusculis proque uale uen uis of
 unius pueri, affert pueri pueri
 Ep. 397.*

Rizzardini inv. e dis.

A. Viviani inc.

 91-01 S.C. 1895
 Quinquennial
 4th M. Y.

Viviani inc.

W. W. Kikmsih
S. U. Apple Duquoy
 — 1834 —

ՊԼՈՒՏԵՐՔԵԼՅՈՒՆ

ՔԵՐՈՎՆԱՑԻՈՅ

ԶՈՒԳԱԿՇԻՌՔ

ԹԱԳԻՄԱՆԵԱԼ Ի ԲՆԱԳՐԻՆ
Հ. ԵՂԻԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԹՈՄԱՃԱՆ
Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՈՒՆՏԻՆ

ԱՐԴԵԱՄԲԻՔ ԳԱԶԱՓԱՅԼ ԱՊՊԵՏԻ
ՊԱՐՈՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ ՌԱՓԱՑԷԼԻ
ՂԱՐԱՄԵԱՆ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ
ՌՄՁԳ

128255-A

Պ Լ Ո Ւ Տ Ա Ր Ք Ե Ա Յ

ԶՈՒԳԱԿԱՆՈՒԹ

Դ Ե Մ Ե Տ Ր Ե Ա Յ

ԵՒ

ԱՆՏՈՆԻՈՍԻ

Պ Լ ՈՒ Տ Ա Ր Գ Ե Ա Յ

ԶՈՒԳԱԿԱՆՈՒԹ

Դ Ե Մ Ե Տ Ր Ե Ա Յ

ԵՒ

ԱՆՏՈՆԻՈՍԻ

ԴԵՄԵՏՐԻՈՍ

ՈՐՔ միանգամ 'ի ծերունեացն' հան-
գունատիպ զգայարանացս ասացին զար-
ուեստան , ինձ թուի՝ տպաւորագոյնս
խորհել նոցա այնպէս վասն այնոցիկ՝ ըստ
գատողականին զօրութեան , որով մեք ան-
գրտին ընաւորեցաք համարէն 'ի վերադ-
կալ հակառակացն՝ որ 'ի նոսա երկոսեան .
քանզի և է իսկ այս հասարակ նոցա , թէ-
պէտ և տարբերեալ իցեն 'ի նպատակ անգր-
ածել զգատեալսն : Քանզի զգայարանք
մեր այս՝ ոչ ինչ առաւել գիտեն որոշել
զապիտակն և զսեն , զքաղցրն և զգառն ,
զկակուղն և զտեղի տալին , զխիստն և զան-
տեղի տալին . այլ ընաւ իսկ գործ է նոցա՝
զի 'ի պատահել իւրեանց այսոցիկ՝ շար-
ժին գրգռին առ մէն մի 'ի նոցանէն , և
առնուն ածեն 'ի միտան ըստ չափու տպա-
ւորութեանն : Իսկ արհեստքդ միացեալք

ընդ խոհականին ընտրել առնուլ զըռւման իւրեանց և մերժել զեկամուտան, տիրադոյնս խորհին զառաջնոցն, և 'ի վերին երեսս զվերջնոցն՝ առ 'ի անձնապահ 'ի նոցանէն լինել. քանզի և բժշկականին արուեստի վերին երեսօք պատահէ զննել իմանալ զխօթութիւնսն, և երաժշտականին՝ զանդաշնակութիւն ձայնիցն, զի ապա զհակառակսն 'ի ներքս բերցեն :

Այլ և որ գերակատարքն են քան զամենայն արուեստս, ժուժկալութիւնն և խոհեմութիւնն, որ գատաւորք բազմին ոչ լաւին միայն և արդարոյն և օգտակարին, այլ և մնասակարին և վատթարին և անիրաւին, ոչինչ արդեօք գովեցեն ըզպարզմտութիւնն՝ որ պարծեսցի յանձն եթէ անփորձ ամենեկն է յանբարիան. նա և խօթամտութիւն գլխովին համարին ըզքանն և ագիտութիւն յայն ինչ, զոր մասնաւոր գիտել պարտին՝ որք միանգամ ուզողութեամբ կրօնաւորել յանձին կալեալ իցեն : Ուստի և նախնի Սպարտացիք 'ի առնախօթութիւնս իւրեանց զմրեցուցանէին շիշոտան 'ի սաստիկ անապակաց, և առեալ բերէին զնոտս 'ի կոչումսն, ցուցանել իւրեանց պատանեացն եթէ զինչ իցէ արբեցութիւնն : Բայց մեք այնպէս համարիմք, եթէ այս ազգ խրատու՝ զայլն յաղճատելոյ, ոչ մարդասիրադոյն ինչ է և ոչ դարձեալ քաղաքական :

Սակայն և գծապատեհ չեցէ արդեօք 'ի տիպ օրինակաց վարդապայտցիկ առնուլ

մոռածանել մի կամ երկու ամիս զարանցն՝ որ զեղծեալք իշխանութեամբն իւրեանց, և 'ի մեծի անդ աւագութեան և 'ի զօրութեան երևելք գտան 'ի չարութեան: Այլ՝ օ՛ն և օ՛ն՝ ոչ եթէ 'ի պատճառս ինչ հեշտութեան և զքօսանաց ընթերցանելեացն մերոց՝ այնպէս բազմագումակ պաշուճելով զարձանագրութիւնս մեր. այլ զմեռնութիւն 'ի մասինգ յայդմիկ բերցուք մէք զխափներայ թերայեցելոյ, այն որ մատնանիշ իւրոց աշակերտացն արարեալ և զքաջ սրնգահարսն, և զյոռիսն, ասէր նոցա. “Սապէս պարտ է հարկանել,” և գարձեալ “Սապէս չէ պարտ հարկանել,” Այլ և Անտիգոնիդաս թագին այսպէս հաւմարէր, եթէ մեծ ևս ախորժանօք լսիցեն պատանիք քաջ նուագածուաց, եթէ երբէք զփորձ առեալ իցեն նոքա և զյոռեացն:

Զնոյն օրինակ, ինձ թուի, և մէք մտադիւրագոյն և կազմ առաւել կացցուք հանդիսատեսք և նախանձաւորք վարուց առաքինեացն, եթէ գլխովին անբաժ ոչ իցեմք 'ի պատմութենէ չարացն և յանցաւորացն: Ոյր աղագաւ և 'ի մատենիս յայմիկ ամփոփեացուք մէք զվարս Դեմետրեայ Պոլիորկեդեայ, և զԱնտոնիոսին ինքնակալի. արք՝ որ առաւել քան զամենեւեան հաւատարմացուցին յանձինս իւրեանց զՊղատոնին բան. եթէ՝ Բնութիւնք մեծամեծք 'ի ներքս բերեն միանգամայն և չարութիւնս մեծամեծս, և առաքինու-

Թիւնս մեծամեծս : Ուստի և զնոյն օրինակ սորա անկղիտացեալք , տուփոտք և գինե-
ճանք , և քաջամարտիկք , և մեծապարգևք ,
և բազմածախք , և յիշոցնատուք , յոյժ
նմանատիպ զինձակեցան և գիպաց բախ-
տին : Քանզի ոչ 'ի կեանս իւրեանց միայն
նահատակուլթիւնս տարան երևելիս երկո-
քեան գոքա , և մեծամեծ հանդիպեցան
ձախողակաց , բազում ինչ տիրացան և
բազում ևս 'ի ձեռաց հանին , յեղակար-
ծումն վանեցան և յանկարծ դարձեալ 'ի
վեր կանգնեցան , այլ և 'ի վախճանին իւ-
րեանց գոգ հանգունատիպք դտան նոքա
մին 'ի նոցանէ ձերբակալ 'ի Թշնամեացն
լինէր , և միւսն մեղապուր ճողոպրէր :

Առդ որդիք երկու ծնեալ Անտիգոնոսի
սի 'ի Ստրատոնիկեայ դատերէն Վորթեոսի ,
զմին անուանէր Դեմետրիոս՝ առ սէր եղ-
բօրն իւրոյ , և զմիւսն Փիլիպպոս՝ առ սէր
հօրն : Այս է պատմութիւն՝ զոր բազմա-
գոյնքն ասացին . իսկ կէսք ասեն՝ Դեմե-
տրիոսի ոչ որդի լինել Անտիգոնոսի , այլ
նորա եղբօրն . քանզի 'ի մեռանել հօրն 'ի
տղայութեան նորա , և յամուսնանալ ա-
պա մօրն ընդ Անտիգոնոսի համարեցաւ
որդի նորա : Եւ գէպ եղև Փիլիպպոսի մե-
ռանել , որ սակաւ ամօք կրտէր էր քան
զԴեմետրիոս : Իսկ այս Դեմետրիոս՝ Թե-
պէտ և ինքն հասակաւ յաղթ , փոքր էր 'ի
մեծութեան քան զհայրն . բայց 'ի դի-
տակին և 'ի գեղ երեսացն սքանչելի և
վեհ . զի և 'ի կաւակերտաց ոք կամ 'ի

կենդանագիր նկարաց երբէք չեղև բաւական ճշգրտել զնմանութիւնն . զի և էր իսկ 'ի նմա միանգամայն և շնորհք և պերճութիւն և ահ և վայելչութիւն, և ընդ աշխոյժս երիտասարդական և ընդ եռանդանն խառն էր և կերպարան դիւցազնեան աննրման և մեծափառութիւն արքենի : Սպէս և 'ի բարս իւր բնաւորեցաւ նա՝ միանգամայն և պակուցանել զմարդիկ և յանկուցանել քանզի և բերկրապատար 'ի քաղաքավարութեան 'ի պարապել իւրում և քան զամենայն թագաւորս առաւել՝ յոյժ փափկացեալ 'ի գրգանս և 'ի գինեբրդու և 'ի կերակուրս . իսկ 'ի գործառնութիւնս յոյժ անզօս խորհրդով և կորովագոյնս հանապազորդէր . յորում և Դիոնիսեայ խնդրէր նախանձաւոր լինել առաւել քան ամենայն գիւց . իբրու որ քաջապէս յաջողեալ իսկ էր և մարտ յարգարել և 'ի մարտէն խաղաղութիւն հանդերձել, և գեղեցիկս դարձեալ՝ գաշնաւորէր զուարթութիւն և խնդութիւն :

Էր Դեմետրիոս և խանդակաթ հայրասէր . նա և 'ի խնամս սիրոյն իւրոյ առ մայրն՝ յայտնի ցուցանէր շուք դնել հօրն առանկեղծ սիրոյն՝ քան թէ առ աղասաարկութեան ինչ տէրութեանն նորա : Ի՛ր երբեմն Սնտիգոնոսի հիւրընկալել գեապանս և 'ի պահուն յայնմիկ դառնայր գայր յորտոյն իւրմէ Դեմետրիոս, և մտեալ առհայրն և համբուրեալ զնա՝ նստաւ առնն թեր 'ի ձեռին զփքինսն ունելով . յայն

Ժամ՝ Անտիգոնոս ձայն արկեալ յետս առ
գեսպանսն 'ի մեկնել նոցա 'ի նմանէ հան-
դերձ պատասխանեօքն, ասէր բարձր. «Եւ
զայս ևս ո՞ արք, գնացէք պատմեցէք վասն
մեր, եթէ այսպէս միարանաբար գնամք մեք
ընդ միմեանս,, : Իբրու այն՝ զի միարանու-
թիւն նորա առ որդին և հաւատք, հաս-
տատութիւն արքայութեանն իցեն և հա-
ւաստիք նորա զօրութեանն :

Եւ արգեօք է իսկ իշխանութիւնն ինք-
նին գլխովին այնպէս իմնանհաղորդական,
լի խէթիւք և խանտացեալ չարակնու-
թեամբ, որպէս զի այս Անտիգոնոս մեծ-
ազօր առաւել և հինաւուրց 'ի պայազատս
Աղեքսանդրի, խնգայր և պանծայր զի չգան-
գիտէ յորդւոյն, այլ և թոյլ ևս տայ փրք-
նաւ մերձիլ 'ի մարմին նորա : Եւ ապաքէն
այս միայն տուն գողցես՝ 'ի բազում
պայազատութիւնսն ազատացեալ գտաւ
յայսպիսեաց կրից. նա յամենայն իսկ 'ի
սերեալսն յԱնտիգոնեայ միայն Փիլիպպոս
սպանանէր զորդին. ուր գոգ յայլ ամե-
նայն զարմն է տեսանել մահունս բա-
զումս զորդւոց և զմարց և զկանանց. իսկ
եղբայրասպանութիւնք՝ զորօրինակ երկ-
րաչափից տան շնորհեն զինդիրն՝ զոր միան-
գամ խնդրեն նոքա, սապէս և զարմիցն
այնոցիկ շնորհէին զայն՝ իբրու խնդիր հա-
սարակ համարեալ և արքունի՝ յաներկեալ
նութիւն անդր :

Բայց թէ Դեմետրիոս անգստին մար-
դասէր վիճակեալ էր բնութեան և առ

բարեկամն ըզձակաթ, զայս ինչ 'ի ներքս
բերեն օրինակ. Միհրդատ որդի Արիոբար-
զանայ էր նորա ընկեր և հասակակից, և
մոտերիմ և համբոյր գոլով բնութեամբ և
'ի վերին երեսս և 'ի ներքոյ՝ նա սպաս հար-
կանէր և Անտիգոնոսի գլխովն. սակայն
յերազոյ իմնմնէ կտակածեցաւ վասն նորա
Անտիգոնոս: Քանզի թուէր յերազի Ան-
տիգոնեայ մտանել 'ի գաշտ ընդարձակ և
գեղեցիկ և սերմանել 'ի նմա պատուս ոսկ-
ւոյ, յորմէ ապա բուսանէր հունձ ոսկի.
բայց տապ յետ սակաւ միոյ գարձեալ
անդրէն՝ ոչինչ այլ գտանէր՝ բայց խողան.
իրեւ այնպէս թաղծագին էր վամն այնո-
րիկ և ցաւէր յոյժ նմա, թուէր իմն բար-
բառ լսել որ ասէր, եթէ Միհրդատ ինք-
նին հնձեալ զհունձն ոսկի՝ այնպէս գէժ
եղեալ գնաց 'ի Պոնտոս Եւքսինեան:
Սրտաբեկ եղեալ արքային, և երգմամբ
չափ հարկեալ զորդին 'ի լսել, պատմէր
նմա զերազն. և ասէր ևս՝ անշուշտ զարկն
հատանել զՄիհրդատայ:

Լրւեալ Դեմետրիոսի դառնապէս 'ի
խոր խոցեցաւ. և 'ի գալ առ նա պատան-
ւոյն յայցելութիւն ըստ սովորութեանն,
և 'ի ճեմել ընդ նմա, ոչինչ համարձակե-
ցաւ վասն երգմանն խօսել ինչ ընդ նմա
կամ ձայնիւ ինչ մի 'ի վեր հանել նմա.
այլ տակաւ այնպէս զատուցեալ զնա 'ի
բարեկամացն, իրեւ միայն ընդ միայն ե-
ղեն, առեալ գրէր 'ի գետնի 'ի սալոյնիզա-
կին յանդիման աչաց նորա, եթէ «Փա-

խիր Միհրդատ, : Քաջ իսկ իրազգած եղեալ Միհրդատայ, գիշերագնաց փախչեր 'ի Կապագովկիա : Եւ անդ արագ արագ ըստ սահմանելոյն 'ի գլուխ երազն ելանէր Անտիգոնեայ վասն պատանւոյն . քանզի գնացեալ Միհրդատ տիրանայր ընդարձակաաւարր և պատուական գաւառի, և անգանոր տայր նա ծագումն զարմի արքայիցն Պոնոոսի . զոր և ապա Հռոմայեցիք անձեռեցին գողցես յութերորդ ազգին : Եւ է իսկ այս հաւաստիք քոջամոյն բարուցն Դեմետրեայ և հեզութեան նորա և արդարութեանն :

Եւ արդ զորոքինակ 'ի տարերսդ՝ ըստ Եմբետովկեայ բանին՝ կագք և կռիւք յուզին նոցա ընդ միմեանս 'ի հակառակութենէ անտի նոցա և 'ի միաբանութենէն, մանաւանդ որք մերձաւորքն են միմեանց և դրացիք . սապէս և յամենայն իսկ 'ի պայազատան Աղեքսանդրի անդու էր կռուիւ . բայց 'ի կէսս յայտնագոյնս և սատիկ ևս 'ի սահմանակցութեան սակս և հազորդութեան իրացն . ըստ որում և յայնժամ ընդ Անտիգոնոս և ընդ Պտղոմէոս :

Եր Անտիգոնոս յայնժամ 'ի Փռիւգիա, և լուր առեալ զուոյն Պտղոմեայ 'ի Կիպրոսէ յաւարառութիւն Ասորոց, և զի և զքաղաքսն գլխովին յապստամբութիւն դրդէ ողոր բանիւ և ուժգին ևս, առեալ արձակէր անդր զորդին իւր զԴեմետրիոս՝ ամաց քսան և երկուց . որ այն ինչ առաջին զանձամբ զգորավարութիւնն էառ ինք.

նիշխան 'ի գործս մեծամեծս : Արդ պատանին անփորձ տակաւին՝ 'ի վէգ ընդ ախոյեների ումեմն եկեալ որ յրմբշարանէ անտի Աղեքսանդրին, որ և առ նովաւ հրահանգեալ խկ էր նա 'ի մրցանս բազումս և 'ի մեծամեծս, յաղթեալ նկուն լինէր մօտ 'ի քաղաքն Գաղա . և տապաստ 'ի նորայոցն անկանէին ոգիք հինգ հազար . և գերի վարէին ութ հազար : Կորոյս և զխորանն և զինչան, և համբուն զամենայն զառիկս : Բայց Պողոմէոս գարձուցեալ առ նա զամենայնն և զբարեկամսն ևս, և մարդասէր ևս բանիւք վարեալ ընդ նմա պատգամ՝ յղէր, եթէ ոչ 'ի կարասւոյ ինչ սակս, այլ 'ի փառաց և 'ի տէրութեանն՝ մարտեղեալ կռուեցան նոքա :

Առ ընկալաւ Դեմետրիոս, բայց խընդրուածս առնէր գից՝ մի հարուստ ժամանակ այնպէս պարտապան շնորհացն մնալ Պողոմեայ, այլ արագ արագ զգարձ փոխարինին առնել : Եւ սրտաբեկ չեղև նա իբրև պատանի որ 'ի ծաղկի նահատակութեանցն հիքացեալ իցէ, այլ իբրու զօրավար քաջ և անդրդուելի ընդ արկածս անցեալ բազմապատիկս՝ թևակոխէր, զօր ժողովէր, զէն պատրաստէր, և կայր ունէր հաստատուն զքաղաքսն, և կրթէր մտրղէր զցօրականն :

Լուր Անտիգոնոսի առեալ զմարտին զայնորիկ, ասէր . Պողոմէոս 'ի պարտութիւն զպատանիս պարտեաց անմորուսս . այլ ընդ հուպ 'ի վէգ գայցէ նա ընդ ա-

րանց : Ոչինչ ապա կամեցաւ նկուն զաշխոյժսն առնել զորդւոյն, և խոնարհեցաւ 'ի խնդրուածս նորա՝ մարտ գնել միւսանգամ՝ կռուել միայնակ առանձինն : Խաղայր գայր այնուհետեւ Յիլլէս զօրավար Պտղոմեայ զօրու ծանու, վանել վարել զԴեմետրիոս ողջոյն յԱսորւոց : Երնչաց քերէր զպատանին վասն առաջին հարուածոյն : Կազմեցաւ Դեմետրիոս, յանկարծակի յեղակարծումն անկեալ 'ի վերայ՝ առնոյր ունէր զբանակն հանդերձ զօրավարաւն, և գերի վարէր զօրականս եօթն հազար, և հասանէր տիրանայր աղխին բազում յոյժ : Խնդայր ցնծայր պատանին յաղթական եղեալ՝ ոչ 'ի ժառանգելին զկարասին, այլ 'ի դարձուցանել զնոսա . և սիրելի էր նմա յաղթութիւնն ոչ 'ի հարստութեանց սակս և 'ի փառացն, քան թէ յազատութեանն 'ի պարտուց անտի շնորհացն Պտղոմեայ, և 'ի բարեգործել առ նա : Սակայն և ոչինչ գործեաց ինքնին . առեալ գրէր առ հայրն, յորմէ և հրաման հասեալ նմա գործել ըստ կամի, նա յայնժամ առեալ արձակեաց առ Պտղոմէոս միանգամայն և զՅիլլէս զօրավար և զայլս ևս 'ի բարեկամացն՝ մեծապէս ձրիւք պարգևելով զնոսա : Եւ յայսմանէ ապա 'ի բաց յԱսորւոց վարեալ Պտղոմեայ, գայր իջանէր Անտիդոնոս 'ի Կելենացւոյ՝ յանձն իւր զուարճացեալ ընդ յաղթութիւնն և ցանկացեալ ևս տեսանել զորդին :

Յետ այսորիկ առաքեալ Դեմետրեայ խաղալ նուաճել զԱրարացիան՝ զոր հաբատացիս կոչէին, մեծապէս վտանգեցաւ պաշարեալ 'ի վաքս անջրգիս . այլ ոչինչ սրտաթափ զահի հարեալ՝ այնպէս հարկանէր վանէր զբարբարոսան, և աւար ճոխ աւարեալ հանգերձ եօթն հարիւր ըլլաւ զառնայր այսոնն :

Եւ քանզի յայնժամ Սելեւկոս՝ վարեալն յառաջագոյն 'ի Բաբելոնէ 'ի ձեռն Անտիգոնեայ, միւսանգամ 'ի ձեռն ըզտէրութիւն բերեալ և ստուար բանակաւ յառաջագէմ ևս խաղայր տիրացեալ վերնադաւառացն, և առնոյր յաւելոյր 'ի տէրութիւնն զազգս աահմանակիցս Հընգկաց և որք շուրջ զՎաւկասաւ, ապա Դեմետրիոս ահնկալել թափուր զմիջագետան գտանել՝ անցեալ վաղվաղակի ընդ Եւփրատ դիմեաց 'ի Բաբելոն՝ մինչև իրազգած եղեալ Սելեւկոսի . և տիրացեալ միում յերկուց անտի գղեկացն, և զգտնոն հալածել զՍելեւկեայ՝ կարգէր անդ եօթն հազար յիւրմէ զօրականէն : Եւ այլոց զօրացն հրաման տուեալ գրաւել անձանց զոր միանգամ 'ի ձեռս բերցեն 'ի գաւառէն, ելեալ տեղի տայր 'ի ծովակողմն . և այնպէս առաւել ևս հաստատէր Սելեւկոսի զտէրութիւնն, թողեալ 'ի բաց այնպէս զվայրսն յետ աւար հարկանելոյն՝ իբրուոր անդ ոչ իցէ անձինն :

Բայց 'ի պաշարել անդ Պողոմեայ զԱղեկառնտասոս, 'ի շատաւ տագնապի անդր

գիմեալ Դեմետրիոս 'ի Թիկունս՝ տարե-
ցուցանէր զքաղաքն: Եւ ապա 'ի նահա-
տակութեանց աստի փառաց՝ շուք բազում
յաւելեալ Դեմետրեայ և Անտիգոնեայ,
'ի վեր վազեցին նոքա սքանչելապէս յա-
զատութիւն յանդորր հանել ողջոյն զԵւ-
լագա՝ որ 'ի Ծառայութեան կայր Կասաան-
դրոսի և Պտղոմեայ: Եւ այսպէս չեկաց
Թագաւոր որ գեղեցիկ ևս քան զայս և
արդար յարդարեացէ մարտ. քանզի և ըզ-
ժողովեալ կապուան 'ի պարտելոց անտի-
բարբարոսացն՝ նոքա առեալ Ծախեցին 'ի
շահօգտի Հելլենացւոցն, և համբաւ բա-
րի և շուք հանդերձեցին անձանց:

Իբրեւ այսպէս խորհուրդ հաստատեցին՝
առաջին խաղալ նաւել յԱթէնս, յայն-
ժամ մի ոմն 'ի բարեկամացն ասէր առ Ան-
տիգոնոս՝ եթէ յառնուլ Աթենայ պար-
տին վասն անձանց ունել զքաղաքն, քան-
զի և է իսկ նա սանդուղք Եւլագայ: Ոչ
ինչ հաւանեցաւ Անտիգոնոս. ետ պա-
տասխանի և ասէ՝ Սանդուղք գեղեցիկ և
աներկեան է մարդասիրութիւնն ինքնին.
և Աթէնք գլխովին իբրու կէտ նպատակի
աչաց ամենայն տիեզերաց, արագ արագ
ցոլացուցէ փառօք յաչս ամենայն մարդ-
կան զանգանօր նահատակութիւնսն:

Ապա Դեմետրիոս գէմ եղեալ երկու
հարիւր և յիսուն նաւուք խաղայր յԱ-
թէնս՝ առեալ ընդ իւր տաղանդս արծա-
թոյ հինգ հազար: Էր զօրավար քաղաքին
յայնժամ յանուն Կասաանդրոսի Դեմե-

արիոս փաղերէոս . եր անդ և գունդ զորա-
կանին 'ի Մոնիքիա : Այլ (Դեմետրիոս
անտիգոնեան) ըստ պատեհ բախտին և
ըստ իմաստութեան անձինն գայր երեւր
հանգէպ Պերէսիլի 'ի քսաներորդի վեցե-
րորդի Թարգլիլիոմի ամսոյն՝ զանխուլ ա-
մենեին 'ի մարդկանէ : Իբրև յայնժամ
մօտ յակն արկին զհանգէս նաւացն , առ-
հասարակ պատրաստեցան առնուլ ժողո-
վել . համարեցան էթէ Պողոմեայ նաւքն
իցեն . բայց ապա խելամուտ գաւոյն ե-
ղեալ զորավարացն , կազմեցան վառեցան
'ի գիմի հարկանել . անդ եր տեսանել անհը-
նարին ազմուկ՝ որպէս և 'ի գէպ խակ՝ 'ի
ժամուն յորում տագնապեցան նոքա վա-
նել ընկրկել զթշնամիսն՝ այնպէս յեղա-
կարծումն 'ի վերայ հասեալ , և 'ի ցամաք
ևս մօտեալք յիջանել : Քանզի Դեմետրիոս
բայց գտեալ զկիրճս նաւահանգստաց՝ յա-
ռաջամուխ խաղաց 'ի ներքս , մինչև և ա-
մենեցուն տեսանել զնա . որոց և ակնար-
կի 'ի նաւէն իւրմէ առնէր նոցա հանգար-
տել և 'ի լուութիւն գառնալ : Իբրև նոքա
հանգարտեցան , քարոզ մի առննթեր իւր
առեալ Դեմետրիոս՝ տայր աղաղակել , ե-
թէ հասեալ գայ ինքն անգր ըստ գեղե-
ջիկ բախտին 'ի հրամանէ իւրոյ հօրն՝
յաղատութիւն յանգորր հանել զԱթե-
նացիսն , վանել մերժել զգունդ զորակա-
նին , և զօրէնս նոցա և զվապնջուց ըզ-
կարդ քաղաքին նոցա գարձուցանել առ
նոսա : Լուեալ Աթենացւոց զքարոզն ,

անդէն զասպարսն բազմագոյնք 'ի նոցա-
նէն առեալ զնէին 'ի գետին հանդէպ ո-
տիցն , և կայթս և ծափս հարեալ շառաչ-
մամբ ձայնիւ մեծաւ ստիպէին զԴեմե-
տրիոս իջանել 'ի ցամաք , և փրկիչ և բա-
րեգործ անուան կարգային նմա :

Իսկ որք ընդ Փաղերէոսին էին , առհա-
սարակ լաւ համարեցան առնուլ ժողովել
զԴեմետրիոս , թէպէտ և դրժեացէ ևս նա
խոստմանն . քանզի և տիրացեալ իսկ էր
նա . ուստի և հրեշտակս առեալ առաքե-
լին առ նա աղաչաւոր վասն անձանց : Մե-
ծաւ մարդասիրութեամբ լուաւ Դեմե-
տրիոս , և յիւրմէ ևս արձակեաց ընդ նո-
սա զԱրիստոգեմոս Միղեսացի 'ի հայրենի
բարեկամացն : Նա և 'ի խնաման ոչինչ ան-
հոգացեալ վասն Փաղերէոսի , որ 'ի փո-
փոխութեան անդ քաղաքին՝ քան 'ի թըշ-
նամեացն՝ առաւել ևս երկնէր 'ի քաղա-
քացեացն , ակն ածեալ համբաւոյ առնն
և առաքինութեանն՝ առաջնորդեաց նմա
մինչև 'ի Թերէ՝ ուր և կամեցաւ նա եր-
թալ : Իսկ վասն իւր ասէր Դեմետրիոս՝
ոչ տեսանել զքաղաքն՝ թէպէտ և յոյժ
անձկացեալ՝ մինչև զնա ազատ գլխովին
կարգեալ , 'ի բաց զգունդն վարելով զօրա-
կանին : Ապա պատնէշ ածեալ և խրամ
ընդ Մունիքիա հատեալ և ընդ քաղաքն ,
ինքն նաւեաց դէմ եղեալ 'ի Մեգարա ,
ուր և կայր գունդ մի Կասսանդրոսի :

Յետ այնորիկ լուր առեալ եթէ Կրա-
տեսիպոլէ՝ որ եկաց կին Աղեքսանդրի Պո-

զիւպերը թոնտեայ և բնակէր յայնժամ 'ի Պատրաս' կին երևելի գեղեցկութեամբ՝ մտադիւրագոյնս եղիցի ընդ նմա, թողեալ նա զգօրն յայնժամ 'ի գաւառին Մեդարայ' չղբաւ յառաջ ածեալ ընդ իւր նուազուկս զուկս զմանս քաջագօտիս և արագունս . ապա և 'ի նոցանէն ևս մեկնեալ, ուրոյն խորան հարկանէր . զի անտես 'ի մարդկանէ եկեացէ առ նա կինն : Իրազգած 'ի թշնամեաց անտի եղեալ, ճեպ տուեալ հասանէին անկանել 'ի վերայ նորա . նա զհօի հարեալ և քղամիգ մի արկեալ գուշնաբեայ, այնպէս 'ի խուճապ տագնապի փախտեայ մազապուր լինէր, վալրիկ մի ևս ձերբակալ եղեալ մեծապէս անարգանք 'ի պատճառս անժոռժկալութեանն : Բայց թշնամիք 'ի բաց առեալ տանէին զխորան նորա հանդերձ ամենայն ընչիւքն : Իսկ յեա այնորիկ կալեալ Դեմետրիոս զՄեդարացիս, և 'ի խուճապէլ զօրականին յաւար քաղաքին, յայնժամ Աթենացիք բազում խնդրուածովք ապրեցուցանէին զքաղաքացիսն . և Դեմետրիոս 'ի բաց հանեալ զգունդն պահապան, բնաւ իսկ ազատ կարգէր զքաղաքն նոցա : Իբրև այս եղև՝ յուշ իւր արկանէր անդ Դեմետրիոս զՍտիլպոմէնէս իմաստասէր զալո մեծահամբաւ, որ և կեանս յայնժամ վարէր անգորրաւէտ : Առաքեաց կոչեաց զնա, և հարցանէր եթէ ինչ մի զնորա ոք 'ի զօրականէն խուեալ իցէ . ետ պատասխանի Ստիլպոմէնէս . " Եւ ոչինչ . զի և տեսի և ոչ

զոք՝ որ 'ի բաց զգիտութիւնն տարցէ յինէն,, : Իսկ իբրև յայնժամ գաղտագնաց եղեն գողցես առհասարակ ծառայք, Դեմետրիոս՝ որ միշտ մարդասիրագոյնս գնայր ընդ իմաստասիրին՝ ասէր ցնա 'ի մեկնեւ իւրում. «Ազատ աւագիկ ո՛վ Ստիլպոնէ՛» զձեր քաղաքք թողում ձեզ,,. Ետ պատասխանի և ասէ. «Եւ կարի իսկ քաջ ասես. քանզի և թողեր և ո՛չ զոք մեզ 'ի ծառայից,, :

Ապա անդրէն միւսանգամ 'ի Մունիքիա դարձ արարեալ Դեմետրեայ և բանակ հարեալ, վանէր անդանօր զգունդն պահակ, և քանդէր աւերէր զգղեակն : Եւ ապա հիւրընկալութեամբ ժողովեալ զնա Աթենացւոցն, մտեալ նա 'ի քաղաք՝ խմբեաց զժողովուրդն, և դարձուցանէր քաղաքին զվազնջուց կարգն նոցա. առ այս և խոստացաւ նոցա՝ առաքել 'ի հօրէն գրիւ ցորենոյ հնգետասան բիւր. և փայտ նաւափայտ բազում՝ բաւական հարիւր եռաթիոց : Եւ այսպէս Աթենացիք միւսանգամ ունէին զուսկապետութիւնն յետ ամաց հնգետասանից, զժամանակ զայն որ 'ի Լամիակեան մարտէն և 'ի Կրանոնեան կռուոյն մինչև ցայն վայր անցուցեալ յաւագպետութեան վերին երեսօք, այլ 'ի ներքոյ 'ի միապետութե. քանզի մեծազօր իշխանացեալ էր Փաղերէոս :

Բայց ապա ինքնին գլխովն Աթենացիք ատելի և դժոխըմբերս յարդարեցին

զԴեմետրիոս, որ այնչափ գեղեցիկս և մեծամեծս բարեգործեաց առ նոսա. քանզի առեալ փառս ծայրայեղս և տարապայմանս սահմանեցին նմա: Քանզի առաջին քան զամենայն՝ անուանալի կարգացին Դեմետրեայ և Անտիգոնոսի, զոր յառաջ ժամանակաւ երբէք յանձին չկալան նոքա. և յարքունի ժառանգութեանն այս միայն՝ ճահաւոր ճեարին և եթ ճանաչեւր Փիլիպպոսի և Ալեքսանդրի. իսկ այլք առհասարակ անբաժ յայնմանէն կային և անհազորդ:

Եւ երկրորդ անգամ՝ առեալ արձանագրեցին զնոսա Աթենացիք՝ ի մատեանս՝ իբրև Դեք փրկիչք. և ի բաց ևս ջնջեալ զհայրենին իւրեանց աւագութիւն զիշխանապետին, յորոյ անուն կարգային զապիս, կարգեցին ապա ամի ամի զՔուռմի Փրկչաց. և ի նորա անուն գրէին զամենայն հրովարտակս և զամենայն գաղինսն: Եւ լճիւ ևս ետուն՝ նիւթել անկանել զնոսա ի տեռ անդր Աթենասայ ընդ այլոց գիցն, և նուիրեալ ևս զվայրն՝ ուր զառաջինն էջ Դեմետրիոս ի կառաց իւրոց, կանգնեցին անդ սեղան և անուն կարգացին Դեմետրիոսի իջելոյ: Եւ երրորդ անգամ՝ ցեղս ևս այլ երկու յաւելին յառաջինսն՝ Դեմետրեան և Անտիգոնեան. և որ յառաջ ժամանակաւ խմբեալ ծերակուտին նոցա յարանց հինգհարիւրոց, կարգեցին նոքա յայնժամ ի վեցհարիւրոց, ի ցեղից ցեղից առեալ արս յիսուն:

Այլ 'ի պատիւ փառաց գոցա՝ քան զամենեսեան գերազանցեաց 'ի հնարս գիւտին Ստրատոկղէս, զի և էր իսկ ինքն հնարագէտ գտակ այսպիսեաց սուտակասպաս նորագործ պաճուճանաց. քանզի օրէնս տայր հաստատել՝ զի արքն առաքեալ հրեշտակութեամբ 'ի քաղաքէն առ Անտիգոնոս կամ՝ առ Դեմետրիոս՝ մի անուանեսցին Դեսպանք, այլ Թէօֆոս + 1, իբրուզայնոսիկ՝ որք 'ի տօնախմբութիւնս Ելլադայ առեալ տանին 'ի Պիւթիոն և յՈղբմպիա զհայրենատուր զոհսն 'ի քաղաքաց քաղաքաց:

Եւ էր այս Ստրատոկղէս լիբք և ժպիրհ և յայլ ինչ իրս, և կեանս էր վարեալ նորա ցոփս. և Թուէր 'ի լրբութեան իւրում և յանբարի 'ի գնացան զնմանութիւն բերել զհամարձակութեն զնախնոյն Վղէովնեայ առ խուժանն: Ունէր առ իւր բող՝ Փիւլակիա անուն. և գնեալ սորա երբեմն 'ի հրապարակէն վասն ընթրեաց ուղեզս և պարանոցս, ասէր առ նա. “ Բաբէ, պատրաստեցեր աւագիկ մեզ սպաս զայդոսիկ, որովք մեք 'ի վարչութեան քաղաքիս գնտակախաղք լինիմք ”: Սա այս այր՝ 'ի խորտակել երբեմն նաւաց Աթենացւոց 'ի մարտին Ամորգոնեան, կանուխ աճապարեալ ինքն քան զգուժկանսն՝ պրսակ 'ի գլուխ անցեալ գնայր ընդ մէջ Վերամիկոյ, և աւետիս տուեալ յաղթութեան՝ տալր կարգել զոհս 'ի շնորհակալութիւն գից, և ապր ևս բաշխել միս ցե.

զից ցեղից: Իսկ յետ սակաւու հասնալ գուժիւք 'ի նշխարելոց մարգկանն առ 'ի հարուածոցն, և 'ի արամառութիւն յայնժամ բրդեալ խուժանին և յատեան քար շեալ զՍտրատոկղէս, նա լիբը և անպատկառս այնպէս բերեալ զաղմուկ խուժանին՝ ասէր. “Եւ զի՛նչ 'ի գժնդակացն կրեցէք գուք, զի խրախամիտ անցուցէք աւուրս երկու”, : Այսպիսի ինչ էր լրբութիւնն Ստրատոկղեայ:

Բայց էին էին և այլ իրք՝ ըստ Ագիստոփանեայ բանին՝ ջերմագոյն ևս քան ըզհուր: Քանզի անգուտտ և այլ ոմն գերազանցեալ զխեղճութեամբ Ստրատոկղեայ՝ վճիռ 'ի ներքս տալը, զի երբ և իցէ եկեալ հասցէ Դեմետրիոս և Անտիգոնոս, առցեն ժողովեացեն զնոսա 'ի մեծարանս և 'ի հիւրոյթս Դեմետրեայ և Դիոնիսեայ. և որ հիւրամեծար առաւել քան զայլան եղիցի 'ի շուք փառաց և 'ի ծախսն, 'ի հասարակաց գանձէն առցէ արծաթ՝ կախել ձօնի գիցն 'ի յիշատակ: Եւ հուսկ ապա՝ և Դեմետրիոն ևս կարգացին զիւրեանց ամիսն զՄուսիւքիոն, և Դեմետրեան՝ զօր վերջին ամսոց իւրաքանչիւր. և փոխեցին ևս զանուն Դիոնիսեան տօնիցն, և կոչեցին Դեմետրեանս:

Ոյր ազադաւ և աստուածակողմն բազմանշանակ ցատեաւ: Քանզի և տեռն՝ յորում ըստ վճռոյն նիւթեալ անկեալ էին և զԴեմետրիոս և զԱնտիգոնոս 'ի միասին ընդ Արամազդայ և ընդ Աթենասայ, 'ի

բառնալ բերել զայն ընդ Կերամիկոն, վը-
տանգեցաւ 'ի մրկէ վոթորկելոյ՝ պատա-
ռեալ յերկուս ծուէնս : Իսկ զսեղանովն՝
զոր կանգնեցին 'ի պատիւ նոցա, խիտ առ-
խիտ 'ի հողոյն բուսանէր մոլախիճդ, զի և
ոչ բնաւորեցաւ խոտդ բուսանել բազում
ուրեք 'ի գաւառին յայնմիկ : Դարձեալ
և յաւուր տօնի Դիոնիսեայ հօրկեցան
նոքա թողուլ լքանել յայնժամ զհան-
դէոն 'ի պատճառս սաստիկ սառամա-
նեացն 'ի տարածամ եղանակի . և անկեալ
եղեամն հոծ և խիտ՝ եղեմնապատք խամ-
րեցան ոչ այգիք միայն և ամենայն թուղք,
այլ և բազում ինչ յարմուեաց դալարեաց
ծնդեալ ծիւրեցան : Ուստի և Փիլիպպի-
դէս այր թշնամի Սարատոկղեայ՝ 'ի Կա-
տակերդակին իւրում քերթէր տողս ընդ-
դէմ նորա՝ այսպիսի .

“ Որթք վաղն նորա 'ի սառամանեաց
ծնդեալ խամրեցան .
Ընդ մէջ ցելաւ Տեռն 'ի սակս ամբարիշտ
նորայն խեռութեան,
Զիշուք զաստուածոցն ինքնին դագործեաց
իբրև շուք մարդկան :
Այգղբիկ ահա զաղգ և ժողովուրդ
քանդեն տապալեն ,
Եւ ոչ թէ քերթուածք 'ի Կատակերդակ
տողեալք քերթողէն :

Եւ էր Փիլիպպիդէս այս՝ բարեկամ
Լիւսիմաքոսի . և ժողովուրդ Աթենա-

ցւոց 'ի մեծարանս երեսաց նորա՝ երախ, տիս շատ ձգէր 'ի Լիւսիմաքոս արքայէն . և թուէր արքայիս այսմիկ նշան բարեգուշակ՝ ընդ առաջնէլ Փիլիպպիդէայ յարշաւտ նին նորա : Եւ էր խել այս քերթող արդոյ և պատուական 'ի քաղաքավարութեան իւրում . զի և չէր նա անհամբոյր անձն , և ոչ գարձեալ շնթող աւագաց և անձնագրաւ ըստ հացկատակացն : Էր երբեմն Լիւսիմաքեայ մեծապէս գլթով գգուել զնա և ասել . “ Ո՞վ իմն Փիլիպպիդէ , և իմ իմիջ յիմայոցն հասարակորդ արարից ըզքեղ , : Ետ պատասխանի . “ Միայն , Արքայ , մի քոյին գաղտնեաց , : Խորհրդով միջ զայս Փիլիպպիդէս հանգէպ կարգեցաք Ստրատոկղեայ , ընդ բեմական առն զայր թատերական :

Բայց 'ի վեր քան զամենայն պատիւ և յոյժ օտարոտի՝ էր արձանագրեալն վճիռ 'ի Դրոմոկղիտեայ Սփետախոսէ . զի յազագոս ասպարացն ձօնից կախելոյց 'ի տաճարին Դեզդիեայ՝ պատգամ հարցցեն 'ի Դեմետրիոսէ : Զնոյն պատճէն միջ արձանագրեսցուք աստ զվճռոյն զայնորիկ , որ է այսպիսի . “ Գեղեցիկ բախտիւ հաճոյ թուեսցի ժողովեղեանն , տալ վճիռ ժողովեղեանն . ընտրել այր մի յԱթենացւոց աստի՝ որ երթեալ առ փրկիչն և նշուէր յազեալ , հարցումն ասպա արասցէ փրկչին Դեմետրեայ . զեւրդ բարեպաշտագոյնս արգեօք և լաւ և արագ արագ յաջողեոցի ժողովեղեանն նուիրել զիւր

ձօնիսն . և 'ի գլուխ տարցեն ժողովուրդը զպատուէր պատգամախօսին զայնորիկ , , :

Զայն 'օրինակ ապա 'ի խաղ մատուցեալ Աթենացիք ը առնն ը այնմիկ , եղծին խանգարեցին զայրն , որ և ոչ անգատին էր ինչ նա այնպէս ողջախոհ միճակեալ մտաց : Այլ 'ի ժամանակին՝ յորում դեգերէր Դեմետրիոս անգործ յԱթէնս , կին ածէր զԵւրիւդիկէ զայրին 'ի սերնդոց անտի նախնոյն Միլտիադեայ . և էր նա հարսնացեալ յառաջագոյն Ոփեւտայ արքային Կիւրենեայ , և յետ մահուն նորա փոխեցաւ միւսանգամ յԱթէնս : Իսկ Աթենացիք զհարսանիս զայն՝ շնորհս և պատիւ առ 'ի Դեմետրիայ համարեցան քաղաքին իւրեանց : Սակայն էր ինքնին Դեմետրի մեծապէս կրթեալ 'ի հարսանիս , և էին նորա կանայք բազումք միանգամայն . յորս և արգոյ յոյժ էր ինքնին Փիլլա՝ գաւառ գոլով նա Անտիպատրոսի , և զի էր նա կացեալ և կին Կրասերոսի , այն որ յամենայն պայազատսն Աղեքսանդրի առաւել ևս 'ի սէր իւր յանդոյց զՄակեդոնացիսն : Բայց զԴեմետրիոս տակաւին պատանի՝ որպէս կարծեն՝ 'ի հաւանութի ած հայրն ածել 'ի կին զՓիլլա , թէպէտ և անճահ հասակին և երիցագոյն քան զնա : Իսկ 'ի գովամակն լինել Դեմետրեայ , տսէր ցնա հայրն յունկանէն զԵւրիպիդեայ զտողն . " Ուր օգուտ իցէ , հակառակ բռնութեանն պարտ է կին ածել , : Բայց Եւրիպիդէս ասաց՝ Ծառայել . և Անտիգո-

նոս զնոյնայանդն յայնժամ յարմարեաց
բառ 'ի տողին' զիս ածել 2: Այլ սակայն և
սրատիւ Դեմետրիոսին առփիլս և առ այլս
'ի կանանց այսպիսի ինչ էր, զի և ոչինչ խոր-
շեցաւ նա մտանել անարգաբար և առ
բողս բազումս, և առ բազումս ևս 'ի կա-
նանց արատաց. ուստի և առ այնչափ ան-
ժոժկալութեանն վատանումն գտաւ նա
քան զամենայն թագաւորս ժամանակին:

Չայնու ժամանակաւ հրաւէր առ Դե-
մետրիոս եկեալ 'ի հօրէն խաղալ մարտիւ
ընդդէմ Փողոմեայ 'ի վերայ Նիսիոսի,
հարկ էր հնազանդել: Սակայն և յոյժ
գոչեմանկեալ նորա թողուլ զիւր մարտն
յայնժամ վասն Ելլագայ՝ մարտ գեղեցիկ
և հոյակապ, վասն որոյ և արծաթ 'ի ներքս
մատուցանէր Նիզոնիդեայ զօրավարին
Փողոմեայ՝ որոյ գունդ ընդ ձեռամբ կայր
'ի Սիկիւոյն և 'ի Նորնթոս, զի յազատու-
թիւն կարգեսցէ զքաղաքսն զայնոսիկ:
Եւ իբրեւ երեսս ինչ չարար ընծայիցն, ա-
ռեալ զզօր իւր Դեմետրիոս ամբարձաւ
ճեպով 'ի նաւ, և դէմ եդեալ խաղայր 'ի
Նիսիոս: Հասեալ և ետ ընդ ետ 'ի կռիւ
ելեալ ընդ Մենեղաւոսի եղբօր Փողո-
մեայ, 'ի սրարտութիւն մատնէր զնա: Իսկ
իբրեւ անգուսա խաղաց եկն և Փողոմէոս
ստուար բանակաւ ծովու և ցամաքի, սկը-
տան նոքա այնուհետեւ բանիւք սպանա-
լեաց ձայն մեծապանծ արձակել նաւն ըն-
կերի իւրում. Փողոմէոս հրաման տայր
Դեմետրեայ տեղի տալ չուել մինչև առ-

հասարակ 'ի միահամուռ զօրացն առա-
թուր հարեալ իցէ : Անդուստ և Դեմե-
տրիոս ասէր՝ Թողուլ յազատութի զՊողո-
մէոս, եթէ խոստումն կուեսցէ 'ի բաց առ-
նուլ զպահակ զօրականին որ 'ի Սիկիւովն
և որ 'ի Կորնթոս :

Անդ ապա մատալուս մարտ պատերազ-
մին յանհնարին վարանս գեղեւեալ պա-
հէր ոչ զերկուս զնոսա միայն, այլ և առ-
հասարակ զարքայս . քանզի և պարս իսկ
էր այնուհետև յաղթականին՝ ոչ Կիպրո-
սի միայն տիրանալ և Ասորոց, այլ և վե-
հագոյն ամենայն լինել արքայից : Հապա
խաղայր գայր Պողոմէոս հարիւր և յիսուն
նաւուք, և հրաման տայր Մենեղաւոսի
յառաջագէմ լինել վաթսնիւքն իւրովք
'ի Սաղամինոյ 'ի ջերմանալ գոռին, և վա-
նել հարկանել զԴեմետրիոս 'ի Թիկանց
կուսէն, և խախտել խանգարել զկարգն
նորա : Բայց Դեմետրիոս վաթսուն նա-
ւացն 'ի դիմի արձանացուցեալ տասն յիւ-
րոց անտի (զի և այնչափ շատ էր պահել
փակել զկիրճ անձուկ նաւահանգստին).
և ինքն կարգ զօրուն եղեալ ցամաքի, և
առեալ սփռեալ զնոսա 'ի հրուանդանս
ծովահայեացս, հասանէր հարիւր և ութ-
սուն նաւուք . գրոհ տուեալ մեծապէս
զօրութեամբ պատէր պաշարէր զՊողո-
մէոս . հարկանէր վանէր, և 'ի փախուստ
զնա գարձուցանէր ութ նաւուք, որ միայն
մնացին նմա յայնչափ բազմութենէն .
քանզի նաւս եօթանասուն գերի վարեաց

'ի միասին ընդ խոստանին . իսկ զայն ամե-
 նայն յառաջանուծիւն գարձոյց 'ի Է-
 ռուին : Իսկ յամբոխից անտի ծառայիցն
 և 'ի բարեկամացն և 'ի կանանւոյն՝ որ առ
 ծովեղերքն կային 'ի նաւան կարառւոյն ,
 գարձեալ և 'ի զինուոց անտի և 'ի գրամոց
 և 'ի մանգրիոնից՝ զերծաւ և ոչինչ 'ի Դե-
 մետրեայ . հասանէր ունէր զամենայնն , և
 օերէր կուտէր 'ի բանակ իւր : Էր յաւա-
 ղին և հռչակելին այն Լամիա , համբա-
 ճեալ յառաջագոյն յարուեստին իւրում ,
 զի սրնգահար էր ոչինչ անգոմնելի . այլ
 սպա համբաւեցաւ և յարուեստին տըռ-
 ժական . և յայնժամ՝ Թէպէտ և 'ի վատել
 էր գեղն նորա , այնչափ իմն առեալ յան-
 լոյց զԴեմետրիոս պատանի , և 'ի հրա-
 պոյրս իւր Թակարդեաց զնա , զի և սիրելի
 Դեմետրիոս այլոց կանանց՝ էր սիրօղ
 լիայն Լամիայ :

Իայց յետ նաւամարտուծեանն այնո-
 ղիկ , ոչ ևս 'ի գիմի հարեալ Մենեզաւոս՝
 տայր զՍաղամինա 'ի ձեռս Դեմետրեայ .
 տայր նմա և զնաւան և զքանակ ցամաքին
 հազար և երկերիւք աքրուծիոյ և բիւր մի և
 երկու հազար հեռեակաց : Այլ զյաղ-
 Թուծիւն զայն զմեծ և զերեւելի քաջիկ
 ևս յարդարեաց Դեմետրիոս մարդասէր
 քաղցրութեամբն . քանզի Թաղուսն փա-
 ռաւոր տայր անկելոց Թշնամեացն , և ըզ-
 գերին առեալ 'ի բաց արձակէր . և տայր
 'ս 'ի պարգև Աթենացւոց հազար և երկե-
 իւք սպառազինութիւնս ընտիր ընտիր

զանկածին: Իսկ հրեշտակ աւետաւոր յազ-
 թութեանն առ հայրն առեալ արձակէր
 յԱրիստոգեմոս Միղեսացի . այր՝ որ 'ի
 մարդերուզութեան առաւելեալ քան զա-
 մենայն հացկատակս արքունեաց, և 'ի ժա-
 մուն պատրաստեալ կազմեալ ևս էր այրն
 տիրագոյն ևս մարդահաճութեամբ՝ որպէս
 երևիդ՝ մեծացուցանել զնահատակութիւն:
 Քանզի անցեալ 'ի Վիպրոսէ 'ի Սիւրիա,
 չթողոյր նաւուն մերձենալ 'ի ցամաքն .
 հրաման տայր խարիսխ արկանել, և առ-
 հասարակ ամենեցուն դադարել մնալ 'ի
 նաւուն . իսկ ինքն մտեալ 'ի մակոյկ և ե-
 լեալ 'ի գուրս միայնակ գնայր առ Անտի-
 գոնոս՝ որ անդ վարանեալ մնայր ելից
 մարտին . կայր և ծփայր 'ի ծով խորհրդ-
 գոյն, իբրու ոլք 'ի գէպս անհնարինս խու-
 ճապեալք օմանք տագնապեսցին:

Իբրեւ լուր էառ զգալստեան հրեշտա-
 կին, և ևս ամբոխեալ խռովեցաւ և հազիւ
 ուրեմն հանդարտեալ 'ի տանն, պնդով
 ծառայս և բարեկամս առեալ առաքէր մի
 զմիոյ կնի լսել յԱրիստոգեմեայ զելս ի-
 րացն: Բայց նա պատասխանի և ոչ ումեք
 տուեալ 'ի նոցանէն, և այնպէս հետեւեալ
 տակաւ յամրաքայլ այրն անժպիտ գիմօք
 բազում լուութեամբ, անդուստ զահի
 հարկանէր Անտիգոնոս . և ոչ ևս հան-
 դուրժեալ ինքնին ապա յարուցեալ գայր
 մինչև առ գուրսն ընդ առաջ նորա՝ և ըզ-
 հեռ որեար սաստիկ ընթանայր խուռն
 յարքունիս անդր: Իբրեւ մերձ եղև Արիս-

տողեմոս, կարկառեաց զաջն և 'ի ձայն բարձր գոչեաց և ասէ. " Խնգա՛ գու արքայ Անտիգոնէ. պարտեցաք 'ի նաւամարտին զՊաղոմէոս արքայ. հասեալ կալաք զՎիպրոս. և վեշտասան հազար և ութ հարիւր 'ի Թշնամեաց գերի վարեցաք,, : Իսկ Անտիգոնոս ասէր. " Եւ գու ինքնին՝ օն և օն Արամազդ՝ խնգա գլխովին. բայց զի այդպէս չարչարեցեր զմեզ, լուծցես ըզվե՛ժն. քանզի անագան ուրեմն առցես զաւետեայն,, :

Ապա յայնժամ առաջին ձայնիւ ցնծութեամբ անուն արքայի կարգացին ժողովուրդք Անտիգոնեայ և Դեմետրիոսի. և բարեկամք Անտիգոնեայ անգէն Թագկապեցին նմա. բայց նա առեալ զԹագն տուաքէր որդւոյ իւրում Դեմետրեայ, և գրեալ առ նա Թուղթ՝ կոչէր զնա Թագաւոր: Լուր այսոցիկ հասեալ առ Եգիպտացիս, կարգացին և նորա Թագաւոր զՊաղոմէոս, ոչինչ սրտաբեկեալք 'ի հարուածոյն: Եւ այսպէս ապա նախտնձաւորք և այլ ևս պայազատք Աղեքսանդրի՝ զնոյն անուն առեալ գրաւականեցին անձանց: Քանզի անդուստ և Լիւսիմաքոս պատկեցաւ Թագիւ. և Սելււկոս՝ յայց առ նա ելանել Հելլենացւոց՝ արքայօրէն վարեցաւ առ նոսա, որպէս և յառաջ ժամանակաւ երբեմն առ բարդարոս: Միայն Վասանդրոս՝ Թէպէտ և այլք զանուն արքայի կարգացին նմա 'ի գրելն իւրեանց և 'ի կոչելն, նա զելր նամականին՝ որպէս

յառաջն սովորեցաւ միանգամ, այնպէս
և կնքէր :

Այլ սակայն անուանակոչութիւն այդ
ոչ պարզաբար յաւելուած էթ անուան
'ի ներքս բերէր և պատմութեանի միայն փո,
փոխումն, այլ և զխորհուրդս զարանց,
այդոցիկ շարժեաց և գրգեաց, և ամբար-
ձեալ սոնքացոյց զմիտս նոցա, և պերճու-
թիւն և ամբարտաւանութիւն սազրեաց 'ի
չափ կենաց և քաղաքավարութեան նոցա :
Զոր օրինակ տեսարանացդ ողբերգակաց
պատահեացէ արդեօք, որ ընդ պատմու-
ճանին փոխելոյ բնաւորեցան նոքա և ըզ-
ճեմս ուրիշն փոխել և զձայն բարբառոյն
և զօրինակ բաղմելոյն և զողջունել հիւրոցն
Ապա այնուհետեւ առաւել իմն խոտա-
ցան նոքա և 'ի պատուհասել իւրեանց, և
զամիդ զկերպարանն 'ի բաց թողին զե-
խանութեանն իւրեանց, որով և 'ի բազում
ինչ իրա յառաջագոյն մարդասիրագոյնք և
հեղք երևեցան նոքա առ հնազանդեալսն
Այսչափ ինչ զօրացաւ ձայն մի միայն առն
մարդահաճոյի, և փոփոխութիւն այնչափ
'ի ներքս երբեր յաշխարհի :

Արդ 'ի Կիպրոսեան նահատակութեց
անտի Դեմետրեայ՝ անցեալ ապարթա-
նեալ Անտիգոնոս, վաղվազակի չու առ-
նէր խաղայր ընդդէմ Պտղոմեայ՝ առեալ
յինքն զքամաքին բանակ, և պատուիրէր
Դեմետրի առ ափամբ քերել բազմութիւն
նաւացն : Բայց ելից կատարածի արշաւա-
նին այնորիկ խելամուտ լինէր Մեդիոս բազ

բեկամ՝ Անտիգոնեայ յերազոյ ամառք՝ զոր
'ի քուն տեսանէր : Քանզի Թուէր նմա
տեսանել զԱնտիգոնոս հանգերձ բազան,
զանկ զօրուն մըցել 'ի կրկնապարիսի, և
զառաջինն արագ արագ և կորովի նահա-
տակել . այլ ապա տակաւ տակաւ 'ի վա-
տել նորա ուժոյն, և 'ի վերջէ 'ի գառ-
նալ ընդ կրկնէն՝ խաղաւ նուազել և ոգ-
ւոցն նորա Թասել, և հազիւ ուրեմն ոգի
առնուլ : Եւ անշուշտ արգեօք բազմաց
Անտիգոնոս պատահեալ 'ի ցամաքին վըշ-
տամբերութեանց, անգուտու Դեմետրիոս
պաշարեալ 'ի մըրկէ և յամենի ալեացն
ժողանգեալ 'ի վայրա ուրեք աննաւահան-
գիտաւ և 'ի գծուարինա, կորուսանէր բա-
զում ինչ 'ի նաւացն : Եւ այնպէս գարձ
առնէր գալստ Անտիգոնոս վճարեալ և
ոչինչ :

Եւ էր յայնժամ Անտիգոնոս ամաց իր-
բն ութանից, և քան 'ի ծերացեալ հա-
տակէն՝ առաւել ևս 'ի յոյր Թանձրամբ-
տութենէն վատացեալ 'ի զինուորութեան,
գործի 'ի ձեռն առնոյր զորդին . այն՝ որ
ըստ գեղեցիկ բախտին և 'ի վարժից ևս
հմտութեանցն քաջարար տանէր բերէր
նահատակութիւնս մեծամեծս : Որպէս զի
և ոչ Անտիգոնոս ինքնին խոժոռէր ինչ
ընդ գրգանս փափկութեան որդւոյն և
ընդ աղակատանսն և ընդ գիներդուն . զի
Թէպէտ և 'ի խաղաղութեան էր իսկ Դե-
մետրիոս աղուացեալ այնպէս 'ի չափ կե-
նացն, և 'ի պարապութեան իւրում յոյժ

մեղկացեալ 'ի հեշտութիւնս, 'ի կռիւս մարտից: զգաստացեալ պարկեշտանիւր իբրև զմարդիկ՝ որք անդատին 'ի բնութենէն այնպէս ողջախոհ վիճակեցան բարոյեց:

Եւ պատմեն՝ եթէ զԴեմետրիոս անշուշտ գերեալ իսկ էր Լամիա. և յառնուլ Անտիգոնեայ համբոյր 'ի Դեմետրիոսէ՝ յորժամ դարձեալ գայր 'ի տարաշխարհէ, ասէր առ նա ծիծաղելով. « Կարծիքն թերեւս մի որդեակ համբուրել զԼամիա », : Սակեւ և գեգերեալ Դեմետրեայ, երբէք 'ի գինեբրուս, և կեզճաւորեալ առ հօրն ախտանալ գումս, տայր պատասխալնի, Անտիգոնոս: « Լուայ ուրեմն զայդ. այլ արդեօք Թաստեանի կամ Քիոսեանի իցէ դումդ 3 », : Իսկ և երբեմն լուեալ Անտիգոնոս զխօթանալ Դեմետրեայ, չքա տեսանել զնա. իսկ առ դուրսն պատահէր միում 'ի գեղաղէշ անտի մանկանցն: Ապա մտեալ 'ի ներքս և նստեալ առննթեր որդւոյն՝ առեալ շօշափէր ըզձեռնն. և յասել որդւոյն՝ այն ինչ թողուլ զնա ջերմանն, ասէ Անտիգոնոս. « Եւ կարի իսկ քաջ որդեակ, և ես ինքնին պատահեցայ նմա առ դուրսն 'ի մեկնել նորա », : Արդ հեղաբար այսպէս բերէր Անտիգոնոս զվերիպակ զկիրան Դեմետրեայ, և երեսս առնէր այլոց գեղեցիկ նահատակութեանց որդւոյն:

Քանզի և Սկիւթացւոցդ ազգ 'ի գինեբրուս իւրեանց և յարբեցութեան՝ հարեալ

ճայթմունան գործեն լարից աղեղանց, իբրու անդրեն խնդրեն գրգռել կորովացուցանել նորա զմեղկազէա զոգխան 'ի հեշտութենէն : Իսկ Դեմետրիոս անձնատուր է՝ զի 'ի գրգանս հեշտութեան, և է գարձեալ 'ի լըջութիւնո, և երկոցուն ուրոյն պատկառ կացեալ, ոչինչ նսւազեալ վատանայր 'ի պատրաստութիւնս մարտից պատերազմաց : Նա և զօրավար քաջ ևս զանձն 'ի ներքս ընծայէր 'ի հանդերձանս բանակին, քան 'ի գործ անդր . քանզի և առատս յոյժ պատրաստէր զամենայն ըզպէտան . և յոյժ հոյակապս և շքեղս խընդրէր զչինութիւն նսւացն և զմանդղիոնիցն, և հեշտանայր զններ և ճշգրտագոյնս գիտէր զնոսա : Քանզի և էր իսկ ինքն հնարագէտ և հանճարիմաց անդատին 'ի բնութենէն, և ոչ 'ի խաղ և 'ի սփոփութիւնս գուզնաքեայ կրթէր զըզձականութիւն զարուեստիցն՝ ըստ որում և այլք 'ի Թագաւորացն, որ կամ տրինգ հարկանեն կամ նկարս կենդանագրեն կամ 'ի ճախարակս վաստակեն : Արպէս Երոպոս Մակեդոնացի պարսպէր և զքօանոյր կերանել տրապիզս փգրքիունս և լապտերս : Եւ Արտաղոս Փիլոմետովը՝ մշակէր բոյս գեղոց բժշկականս, տերմանէր և տնկէր 'ի դրախտան արքունի ոչ միայն զՅօսկիամոն 4 և զԿոճ վրացի, այլ և զՄոլախինդ և զԸնծախոս և զԴորինիոն, և պարսպէր Թեակոխէր իմանալ ճանաչել զաւելս և զպտուղս և քաղել ժողովել 'ի ժամա-

նակի : Իսկ Պարթևաց Թագաւորք խընդային անձամբ անձին Թեքել և սրել ըզսայրս նետիցն :

Բայց Դեմետրիոսին և 'ի հետևակ արուեստսն պարապել՝ արքենի էր, և նորա գործելոյն՝ հոյակապ էր օրինակն . և ըստ փութոյ ջանից արուեստիցն՝ զոգւոյն մեծութիւն և զհանճարոյն 'ի գէմս բերէր յիւր ձեռակերտսն . և արժանիք երևեցան նոքա ոչ իմաստութեան միայն առն Թագաւորի և հարստութեանն, այլ և ձեռացն ճարտարութեան գլխովին . քանզի և մեծութեամբ նոցա յապուշ կրթեաց զբարեկամսն, և 'ի գեղն նոցա հիացոյց և զթրշ նամիսն : Եւ քան թէ յաւելուածովք ինչ՝ ճշգրտագոյնս ևս ասացան բանքս : Քանզի և յակճիւս կացեալ հայէին թրշ նամիք 'ի նաւս նորա 'ի հնգետասանաթիս և 'ի վեշտասանաթիս՝ իբրև նաւէին քերէին նոքա առ ցամաքաւն իւրեանց : Դարձեալ և մանգղիոնք նորա՝ որոց անուն կարգային Էլէէ'էն, այն է՝ Քալպքամարոք և Քաղաքառուք, 'ի տեսիլ հրաշից կարգեցան և պաշարելոցն անգամ . որպէս և արգիւնքն ինքնին վկայեցին : Քանզի և Լիւսիմաքոս առաւել քան զամենայն Թագաւորս ոխերիմ Դեմետրեայ, իբրև վառեցաւ կազմեցաւ խաղալ ընդդէմ նորա 'ի պաշարել նորա զՍողացւոց քաղաք 'ի Նիլիկիա, առաքեաց խնդրէր ցուցանել նմա զմենքենայս իւր և զծովագնաց լինել զնաւաց նորա . իբրև զխնդիրն էառ 'ի Դեմե-

տրեայ, և 'ի զնին եկաց և ետես, այնպէս մեծապէս հիացմամբ միանգամայն չու տար և 'ի բաց գնաց:

'Նա և Հռոդացիք ինքնին՝ որ հարուստ ժամանակ պաշարեալ կացին 'ի նմանէ, 'ի լուծանել մարտին՝ խնդրէին 'ի նմանէ 'ի մանգղիոնից անտի նորա 'ի յիշատակ զարութեան նորա և իւրեանց ևս քաջութեանն: Քանզի մարտ եգեալ կռուեցաւ նա ընդ Հռոդացւոց, զի նիզակակիցք էին նորա Պոզոմեայ. և առեալ մօտեցոյց նա 'ի պատուար անգր նոցա զահագինն 'ի քողաքամարտ մանգղիոնից անտի, և էր նորա խարխալ քառակուսի. և միոյ միոյ 'ի կողմանցն լայնութիւն կանգնոց քառասուն և ութից, և բարձրութիւն՝ վաթսուն և վեցից. և քողելով գործեալ էր, զի և ծայր մանգղիոնին անձկանայր քան զխաւրիսն: Իսկ 'ի ներքս անդ խորշ խորշ զապուցեալ 'ի յարկս սենեկաց, և միոյ միոյ 'ի սենեկացն պատուհան մի. և արտաքս ընդ պատուհանն թափէին արձակէին ազգազգ նեաից տարափոց. և էր նա լի արամբք քաջամարտիք՝ հմուտք յամենայն ազգղինուց: Եւ քանզի ամենևին յազթ և անգեգ և 'ի շարժել իւրում, առ կայացեալ զազորդ 'ի խաղսխին և հանգիտակշիռ անզըրգուելի յակաստանի՝ յառաջ վարէր այնպէս մեծապէս ճանչալով և անհնազանդութեամբ. որհաւիրք ոգւոց, միանգամայն և հանդէս բերկրալի աչաց տեսանելեացն: Իսկ յայն մարտ յայնժամ՝ ածին բերին

առ Դեմետրիոս 'ի Կիպրոսէ՝ և լանջապանս երկու զրահից երկաթեայ, միոյ միոյ 'ի նոցանէն՝ կշիւն՝ քառասուն մնասից : Եւ յայնժամ Զոյիլոս ճարտարապետ զրահիցն՝ ցոյցս 'ի ներքս բերելով կարծրակուռ ամրութեանն, հրաման տայր բացէ 'ի բաց 'ի քսան և 'ի վեց քայլեց փքին մի՝ 'ի ներքնկեցէն արձակել 'ի մի 'ի նոցանէն . իբրեւ զայն արարին՝ անխորտակելի ամենեկին մնայր երկաթն, և գծանիշ հազիւ գուզնաբեայ՝ որպէս 'ի գրչէ՝ գծէր 'ի նման : Զզրահ զայս տանէր ինքնին Դեմետրիոս . և զմիւս այլ՝ Աղէիմոս Եպիւռով սաղի ալ քաջամարտիկ առաւել քան զամենայն նիզակակիցս նորա, և յոյժ կորովի . նա միայն վարէր զէն կշռոյ երկուց տալանդաց, իսկ այլք՝ զմիոյ . բայց տապաստ անկաւ այլն 'ի կռուին 'ի Հռոդոս մօտ 'ի տեսարանն : Քանզի և յայնժամ քաջազէս մարտ եղեալ կռուեցան Հռոդացիք . և անգանօր Դեմետրիոս՝ թէպէտ և ոչինչ երևելի նահատակեալ, կայր և ճգնէր ընդդէմ նոցա . քանզի 'ի յղել փիլլայ՝ անկնոջն նորա առ նա նամակ և պատմութեանս և պատտառակալս, գերի վարեալ նոքա զնաւն առաքէին առ Պտղոմէոս հանգերձ ամենայն կարասւովն . և հետևող չլսան նոքա 'ի բանին՝ գեղեցիկ չափու Աթենացւոցդ, որ ձերբակալ երբեմն արարեալ զգրաբեր նուիրական փիլիպպոսի 'ի կռուին, թէպէտ և զամենայն նամականին բացեալ ընթերցան նոքա, ոչ

բացին զառ նա նամակն զԱլիմֆադայ . և անգրժեղի այնպէս կնքաւոր յղեցին առ նա : Բայց Դեմետրիոս թէպէտ և ՚ի խոր խոցեցաւ , ոչինչ հանդարտեաց վրէժ առ նու թշնամանօք ՚ի Հռոգացւոց անտի , թէպէտ և գէպ ժամանակ ՚ի ձեռն անկաւ :

Քանզի գէպ եղև ՚ի նմին ժամանակի Պրոտոգենեայ Կաւնացւոյ նկարել Հռոգացւոց զպատկեր Եպլիւստի . և զայնակ զայն նկարուն գոգ աւարտեալ ՚ի ձեռս բերէր Դեմետրիոս յարուարձանի ուրեք . իսկ անգուստ Հռոգացիք քարոզ մի առեալ արձակեցին առ Դեմետրիոս , ազալէին ներել և մի զանձանն զայն ձեռակերտ յապականութիւն տալ : Ետ պատասխանի Դեմետրիոս և ասէր՝ մտադիւրացոյնս զպատկերս պրել զՏօրն , քան զարուեստին զայն քիրտն այնչափ . քանզի և ասեն ամս եօթն ծախել Պրոտոգենեայ ՚ի Ճշգրտել զնկարն : Եւ պատմեն՝ և Ապելեայ ինքնին գլխովն այնչափ իմն յապուշ կրթել ՚ի տեսիլ նորա , զի և հարուստ ժամ՝ այնպէս անբարբառ կացեալ , ՚ի վերջէ ուրեմն գոչէր , " Բարէ մեծապէս քրտանցն , և հրաշակերտ դործոյն " : Սակայն և ասէր ևս՝ անբաժ գոլ նկարուն ՚ի շնորհաց անտի՝ որով իւրն նկարակերտք այնպէս առ երկնիւք քերեն : Այլ ապա այն պատկեր Եպլիւստիին ածեալ ՚ի Հռոմ ՚ի Քիստին ընդ այլոց նկարուց , անգանօր հրդեհակէզ լինէր 5 :

Բայց յայնժամ Հռոգացիք անհնարին

Ժողովակալեալք 'ի կռուին, անդուստ Դեմերիոս պատրուակ խնդրէր մարտին . և յայնժամ Աթենացւոյն անցեալ 'ի մէջ իրաւախոհութեամբ պայծառն դնէին՝ Հռոմացւոց նիզակակից լինել Դեմետրեայ և Անտիգոնոսի, բայց ըզէմ Պտղոմեայ ոչ:

Իսկ յետ այսորիկ զնոյն Դեմետրիոս կարգացին Աթենացիք 'ի Թիկոմաս ընդզէմ՝ Կասսանդրոսի, քանզի պաշարումն ածեալ էր նա իւրեանց քաղաքին . խաղաց գնաց Դեմետրիոս երեքհարիւր և երեսուն նաւովք, բազմութեամբ հետևակաց . ոչ յԱտտիկոյ միայն 'ի բաց զԿասսանդրոս վանէր հալածէր, այլ և զհետ մտեալ նորա մինչև 'ի Թերմոպիլեդէս և հարուած 'ի վերայ ածեալ՝ առնոյր զԵրակղէս ինքնակամ անձնատուր 'ի նա . և ընդ ձեռամբ նորա նուաճէին և Մակեդոնացիք ևս Թուով վեց հազար: Ապա 'ի դարձին առեալ յազատութիւն կարգէր զհեղեկնացիս որ յայսկոյս Թերմոպիլեդեայց, և նիզակակից իւր առնէր զԲիոպտացիս և նուաճէր զԿենքրացիս . և հասեալ տիրեալ Փիւզեայ և Պանաքտեայ՝ ամուրք Ատտիկոյ, յորա և էին Կասսանդրեայ գունդք պահակաց, առեալ դարձուցանէր առ Աթենացիս . ոյր ապագաւ և Աթենացիք Թէպէտ և յառաջն անցին զանցին նղբա և յամենայն շուք պատուոյն Դեմետրեայ, և յայնժամ հնարեցան նոքս նոր օրինակ 'ի մարգահաճել զնա: Քանզի մեծարեալ ետուն նմա 'ի բնակա-

րան զյետոյ կողմն Պարթենոմէայ 6 , և ընակէր նա անդէն . և տսէին՝ հիւրընկալութեամբ ժողովել զնա Աթենասայ, թէպէտ և ՚ի հիւրոց ինչ պարկեշտից չէր նա, և ոչ արժանիս յանձին բերէր տապնջականութեան կուսի :

Եւ արգեօք է զի լուեալ հօրն նորա վասն եղբօր նորա Փիլիպպոսի, զի օթեւանս կալեալ է ՚ի տան՝ ուր կային երեք ՚ի մանկամարդից, նա ոչինչ խօսեալ ընդ նմա կոչեաց առ ինքն յանդիման նորա զպանդոկապետն և ասէր. « Իսկ դու հանցնս ոչ զիմ որդեակն յանձկութենէ տյտի ,, : Այլ Դեմետրիոս՝ որում և պարտ և արժան էր մեծարանս դնել երեսաց Աթենասայ՝ թէ ոչ յայլ ինչ պատճառս՝ գոնեա իբրեւ քեռն իւրում երիցադուռի (քանզի և այնպէս կամէր կոչել զնա), տղծեաց ապականեաց զգլեակն յայնչափ իմն խեռութիւն և ՚ի ցոփութիւն ընդ ազատանի մանկտոյն և ընդ պարկեշտ կանանոյն, զի և թուէր համբուն սուրբ և անարատ տեղին ՚ի պագշտել իւրում և յանկ զիտանալ ընդ Գրիւսիդեայ և ընդ Լամիայ և ընդ Դեմայ և ընդ Անտիկիւրայ բոզիցն :

Բայց զայլ ինչ զնորա յանժուժկալութեանցն գժպատեհ ուրեմն իցէ առակել աստանօր, մեծարանս եղեալ փառաց քաղաքին այնորիկ . սակայն և ոչ լուութեամբ արժան է անցանել զառաքինութեամբ պարկեշտութեանն զԴեմոկլեայ : Էր այս Դեմոկլէս պատանեակ և

տէգ մօրուացն չև էր արձակեալ, և զան խլացաւ ինչ ոչ նա 'ի Դեմետրիայ, քան զի և էր նորա մականունն վկայ գեղոյն. զի յորջորջէին զնա՝ Դեմոկլէս գեղեցիկ : Արդ այս պատանեակ անդրդուելի նահա տակեալ առ որս միանգամ ընծայիւք բազ մօք և սպառնալեօք ևս հրապոյիս խառնէին նմա, հուսկ ապա երթեալ 'ի բաց հրաժարէր յասպարիսաց ըմբշաց և 'ի վարժից միջանաց : Եւ էր պատանեկին երբէք երբէք գնալ 'ի բաղանիս և լուանալ առանձինն. իրազգած բանին եղեալ Դեմետրիոս, և 'ի գէպ ժամու որսացեալ զնա՝ 'ի վերայ յարձակէր պատանեկին անգանօր միայն ընդ միայն. իբրև յանդերձանելի 'ի հարկ յայն պաշարեցաւ մանուկն 'ի միայնութեան, 'ի բաց զխուփն առեալ զկաթ սային՝ ոստնոյր 'ի ներքս 'ի ջուր անդր յեռանդան, և այնպէս արագամահ լինէր : Աղէտս արդեօք կրեալ անարժան, սակայն և միտս ստացեալ արժանի հայրենեացն և գեղոյ անձինն :

Եւ չարար նա իբրու զվլենետոս զորդի Կղէոմեդոնտեայ, որ հնարս հնարեցաւ փրկել զհայրն 'ի դատակնքոյ անտի յիսնից քանքարացն, և գիր առ 'ի Դեմետրիոսէ 'ի ներքս մատուցանէր ժողովրդեանն, որով և ոչ անձին միայն ամօթ հանդերձեաց, այլ և զքաղաքն ինքնին խռովեալ ամբոխէր. քանզի թէպէտ և զԿղէոմեդոնտէս լուծին արձակեցին, սակայն և վճիռ ևս 'ի ներքս ետուն, մի ևս այնուհետև ումեք 'ի

քաղաքայնոցն գիր առ 'ի Դեմեարեայ
յանդիման մատուցանել: Բայց լուեալ
զայն Դեմեարեայ, ոչինչ հանգուրժեաց'
այլ և մեծապէս ևս խոժոռեցաւ. սուտի
և զահի յայնժամ Աթենացւոցն հարեալ,
ոչ զՎիռն զայն միայն ջրէին, այլ և պա-
տուհաս ևս 'ի վերայ կապեցին՝ որ խրատ-
տուք եղեն այնմ և զօրավիգն, կիսոյ՝ մա-
հուամբ, և կիսոց ևս՝ վտարանդութեամբ:
Եւ առ այս գարձեալ՝ Վիռն ևս այլ հա-
տատեցին նոքա. բնաւ իսկ զհրամանսն
զԴեմեարեայ արքայի աւնել Աթենացւոց
ժողովրդեան իբրեւ սուրբ առ ատուածս,
և իբրեւ իրաւ առ մարդիկ: Բայց յայն-
ժամ յասել լաւի աւրումն առն, եթէ՝
Մոլի Ստրատոկլէս՝ զի այնպիսի ինչ 'ի
նեղքս երեւ. ասէր անդուստ Դեմեարէս
Լահոնացի. "Այլ մոլէր արդեօք, եթէ
չէր մոլեալ", քանզի և մեծապէս զօր-
ավիգն վնէր Ստրատոկլէս 'ի մարգահաձու-
թեանն: Բայց Դեմեարէս ամբարտա-
նեալ վասն բանին՝ չոքաւ վտարանդի:
Արգ. օրինակ զայս յայնժամ քաղաքավա-
րէին Աթենացիք, քանզի 'ի պահակ գըն-
դէն զերծեալք նոքա՝ վայելէին յաղա-
ղութեան:

Իսկ յետ այսորիկ Դեմեարիոս անցեալ
'ի Պեղոպոննիոս, իբրեւ 'ի գիմի հարաւ-
նմա և ոչ ոք 'ի Թշնամեաց, այլ առհա-
սարակ տեղի տուեալք Թուլին Լքին զքա-
ղաքն, յինքն տաեալ ժողովրդ որջոյն ըզ-
գաւառն՝ զոր Ակտէ կոչեն և զԱրկագիտ,

բայց 'ի Մանտինեայ և յԱրգոսէ . և յազատութիւն հանէր զՍիկիւոն և զԿորնթոս՝ առեալ յայնժամ տաղանդս հարիւր պահապանաց գնդին :

Եւ ապա յԱրգոս 'ի գալ տօնին Հերայ, ինքնին նա ուտիկան 'ի վերայ կայր մրցանացն, և տօն ընդ Հելլէնացւոցն կատարեալ կին ամէր յայնժամ զԴիւգամիա զգուստր զԷսկիդեայ արքային Մուտատացւոց և զքոյր Պիւռուտի : Ապա ամօքեալ զՍիկիւոնացիս փոխել չու առնել յայլ վայր մօտ իւրեանց քաղաքին, տայր նոցա շինել անդանօր զքաղաքն՝ յորում բնակեն այժմ նոքա . և փոխեալ ընդ վայրացն և զանուն ևս քաղաքին՝ փոխան Սիկիւոնի անուն կարգայրնմա Դեմետրեան :

Իսկ և յաշխարհախումբ ժողովին յԻսթմոս, ուր և բազմութիւն սաափկ խմբեցաւ մարդկան, հռչակաւ համաւեցաւ զօրավար Ելլադայ . որպէս անդ ուրեմն Փիլիպպոս և Աղեքսանդրոս, որոց և վեհագոյն զանձն իւր կարծեաց . քանզի տոն քացաւ ընդ առաջիկայ բաղդն և ընդ հաւտահարուստ տէրութիւնն : Եւ արդեօք Աղեքսանդրոս և ոչ զոք յարքայից զրկեաց յանուանէն, և ոչ արքայից արքայ երբէք կոչեաց զանձն, թէպէտ և արքայի անուն և արքայութիւն գլխովին 'ի ձեռս ետ նա բազմաց ոմանց : Իսկ Դեմետրիոս խաղաբարեալ և յոնչաց քերեալ՝ որ միանգամ անուն զայս աային այլոց ոմանց՝ բայց 'ի հօրէն և յիւրմէն, հեշտալուր ապա ընէր :

առ որս գամ մի 'ի գիներրուս նուէրս ձօնէին Դեմետրեայ արքայի, Սելեւկեայ Թղապետի, Պաղոմեայ Նաւապետի, Լիւսիմաքեայ Գանձապետի, և Ագաթոկիդեայ Սիկիդիացւոյ Կղզեապետի: Յունկն արքայիցն պատմեալ զոյց անուանցդ այդոցիկ, առհասարակ նոքա 'ի ծաղը հատանէին. միայն Լիւսիմաքոս 'ի խոր խոցէր՝ զի առ ներքինիս ունի զնա Դեմետրիոս. քանզի այս Թագաւորք հասարակ առ 'ի ներքինեաց ունէին զիւրեանց գանձապետան: Վասն որոյ և Լիւսիմաքոս ոխերիմ Դեմետրեայ առաւել քան զամենեւեան, և հեգնեալ զնա 'ի տուփանսն նորա առ Լամիա, ասէր. առաջին նուադ աւագիկ տեսանէ ինքն պոռնիկ արտաքս եկեալ յՈղբերգակ խորանէն: Անդուստ և Դեմետրիոս ասէր՝ եթէ այն իւր պոռնիկ պարկեշտադոյն ևս է քան զՊենէլոպէն Լիւսիմաքեայ:

Իսկ յետ այնորիկ յուղի անկեալ Դեմետրիոս 'ի Պեղոպոննիսոյ յԱթէնս, կանխէր գրէր առ Աթենացիս 'ի գալ նորա առ նոսա՝ անգէն իսկ և իսկ իւղադիսել զնա, և միանգամայն իսկ յամենայն 'ի խորհուրդսն՝ 'ի փոքունց անտի մինչև 'ի Վերատեսչութեան կարգն առնուլ ընծայել զնա. գործ՝ որ օրէն չէր, և երբէք ոչ տեսեալ յառաջ ժամանակաւ. քանզի փոքունքն 'ի խորհրդոց կատարէին յամսեանն Աթենատերիոնի, և մեծքն՝ 'ի Բոդրոմիոնիսին. իսկ 'ի Վերատեսչութեան

կարգն ընծայելին և ոչ զոք, բայց յանցանել գոնեա տարւոյն յետ մեծացն :

Ընթերցեալ Աթենացւոց զնամական, միայն Պիւթոգորիոս Զահրեկալ զգէմ դառնայր . սակայն և վճարեաց և ոչինչ : Քանզի յայնժամ ըստ խորհրդոյն Ստրատոկղեայ վճիռ ետուն Աթենացիք՝ զՄուսիքիոն ամիսն որ գիպեցաւ յայնժամ՝ կուչել և համարել Աթենատերիոն, և ապա առնուլ իւզադիսել զԴեմետրիոս ըստ օրինաց քաղաքին . և ապա զնոյն ամիս զՄունիքիոն յԱթենատերիոնէ փոխադրել 'ի Բոդրոմիօն, և կատարեալ 'ի նմա և զայն ևս՝ ընծայեցին զԴեմետրիոս մինչև 'ի Վերատեսչութեան կարգն : Ոյր աղաքաւ ապա և Փիլիպպիդէս հեգնէր զՍտրատոկղէս՝ ասելով .

“ Որ ըզտարւոյն կարգ չըջանաց
Ի մի ամիս առ ժողովեաց ” :

Իսկ յաղաքս բնակութեանն Դեմետրեայ 'ի Պարթենիօնին, ասէր .

Զանխար դըզեակն համարեցաւ
նա Պանդոկի,
Եւ բոզս առեալ 'ի ներքս ամէր
կուսին մեծի :

Բայց սակայն և յամենայն վատթարութիւնսն յայնժամ 'ի քաղաքին և յօրինաշանցութիւնսն, ասեն 'ի վեր քան զամե-

նայն խոժոռեւ Աթենացւոց, զի հարկ 'ի վերայ եդ նոցա Դեմետրիոս արագ արագ ժողովել կաւտել վասն նորա տաղանդա երկերիւր և յիստան՝ ճեպով մեծաւ և ա նողդընքի պահանջմամբ. իբրեւ զայն ամե նայն արծաթ ետես նա մթերեալ կու տեալ, հրաման տայր պարգևել զայն Լամիայ և այլոց ևս բազինս որ ընդ նմա. զի գնոց գնեացեն նոքա իւրեանց օճառա : Քանզի 'ի խոր խոցեցան քաղաքացիք՝ քան 'ի տուգանացն՝ առաւել ևս 'ի թշնամա նացն. և քան 'ի գործոցն՝ առաւել ևս 'ի բանիցն : Սակայն և կէտք պատմեն ընդ թեոսապացւոց գործել զայն Դեմետրի, և ոչ ընդ Աթենացւոց :

Այլ բայ 'ի տուգանաց անտի, կամեցեալ Լամիա ընթրիա մեծահաց գործել արքայի, առնոյր ժողովէր արծաթ և 'ի բազմաց ըստ կամի. և եղեն այն ընթրիք յոյժ հռչակեցիք և հոյակապք և բազմա կատարք, որպէս պատմէ ոճով Լինկեոս Սամոսացի : Ոյր աղապաւ և 'ի կատակեր գակաց ոմն քերթողաց ճահաւորակի կոչեաց զԼամիա արգարե Էլէէօնի ? : Իսկ Դեմոքարէս Սոգիտացի կոչեաց զԴեմետրիոս՝ Արտապէլ. զի ունէր առ իւր և զԼամիա 8 :

Եւ այսպէս ապա սիրեալ և գգուեալ այս Լամիա 'ի Դեմետրեայ, նախանձուկս արկանէր և խանդ ոչ կանամեցն միայն Դեմետրիոսի, այլ և բարեկամացն նորա : Իր երբեմն յաւարդաց անտի նորա երթալ հրեշ

տակութեամբ առ Լիւսիմաքոս . որ և յայնժամ 'ի պարապել իւրում՝ առեալ ցուցանէր նոցա սպիտ խոր որ 'ի բարձս իւր և որ 'ի բազուկան՝ զճիրանաց առիւծու . և նստեալ պատմէր նոցա զկռուել իւր ընդ գազանին , յորժամ Աղեքսանդրոս արքայ առեալ փակեաց զնա 'ի միասին ընդ գազանին ընդ այնմիկ : Յայնժամ ծիծաղեալ հրեշտակացն Դեմետրի , պատասխանի ետուն՝ եթէ և իւրեանց խակ արքայն ունի 'ի պարանոցին զխայթոց զահագին գազանին զԼամիայ :

Եւ արդեօք զարմանք են , զի անգաստին 'ի ակզբանէ դժկամակեալ նորա ընդ Փիլլա 'ի պատճառս տարաժամ հասակին , այնպէս ապա դերեալ 'ի Լամիայ՝ սիրեաց զնա հարուստ ժամանակ , թէպէտ և աս ինքնին անցեալ զաւուրբք էր : Վասն որոյ ցԴամոնն մականուանեալն Մանիա . 'ի սրնգտհարել անդ Լամիայ յնթրիան , հարցեալ Դեմետրիոս , եթէ “ Զխնդ թուի քեզ դա , ” : Ետ պատասխանի . “ Պառաւեալ , ո՞վ արքայ , ” : Եւ դարձեալ կրկին՝ իբրեւ առաջի եզան խահքն անուշից , յասել առ նա Դեմետրեայ . “ Տեսանն՝ս գու , քանիօն ինձ առեալ առաքէ Լամիա , ” . ետ պատասխանի Դամոնն . “ Եւ առաւել ևս առաքեսցէ առ քեզ մայրն իմ , եթէ մտցես գու և առ նա , ” :

Բայց զԼամիայ յիշատակեն և զընդդէմաքանութիւնն՝ զոր ասաց ընդդէմ հըռչակաւոր դատաստանին Բոկքորեայ 9 :

Քանզի այր ոմն յԵգիպտոս 'իսէր հարեալ բողի ուրումն Թովնիս անուն, որ 'ի հաճեւ խնդրէր ոսկի յոյժ. և ապա յերազի տեսեալ առնն լինեւ ընդ նմա և այնպէս շիջեալ ցանկութեանն, առեալ Թովնիս զայրն քարշէր 'ի դատաստան՝ հատուցանել նմա զկապէնսն: Իսկ Բոկքորոս լուսեալ զինգիր բողին, հրաման ապր առնն գնեւ յամանի զշիւ բոլոր ոսկւոյն, և յայս կոյս յայն կոյս 'ի վեր 'ի վայր բերեւ հոսեւ զայն ձեռքն և արկանեւ ձգեւ զստուեր ոսկւոյն 'ի բող անդր. իբրու այն որ կարծիքն ինքնին՝ ստուեր ճշմարտութեանն իցէ: Բայց Լամիա ոչինչ արդար գատեցաւ զայն դատաստան. քանզի ըստուերն չեւից զարծաթախրութիւն զգողն, իսկ երազն ինքնին շիջոյց զսէր պատանւոյն: Այլ վասն Լամիայ այսչափ ինչ հերիքասցի:

Բայց յայտ հետէ գէպք և նահատակութիւնք առն՝ զորմէ բանքս են, իբրու 'ի կատակերգութենէ իմնմէ յողբերգութիւն առեալ փոխեն զպատմութիւնն: Քանզի միաբանեալ այնուհետեւ առհասարակ ամենայն թագաւորք ընդգէմ Անտիգոնեայ, և 'ի մի ժողովեալ ողջոյն զգորութիւն իւրեանց, յայնժամ չու առնէր գնայր Դեմետրիոս յԵլլադայ և միաբանէր ընդ հօրն. իբրեւ յայնժամ հայրն 'ի վեր քան զտիս հասակին նահատակէր, ապա և Դեմետր առաւել ևս քաջալերեցաւ: Այլ արդեօք եթէ Անտիգոնեայ 'ի գուղնա-

քեայտն տեղի տուեալ էր, և տառիկ իշխանապետութեանն գուլ արարեալ էր, ինքն փրկէր ապրէր, և զորդին առեալ ՚ի վերայ ամենեցուն տիրացուցանէր. բայց չէր նա անգատին ՚ի բնութենէն այր վայրագ և արհամարհոտ և անհամբոյր ՚ի բանս և ՚ի գործս, խոժոռեալ սրտեցոյց արա բազումն ՚ի պատանեաց և ՚ի ճոխիցն: Առայս և յաղագո նիզակակից դաշնաւորութեան նոցա ընդ միմեանս՝ ասէր քարամբ և շառաւմամբ վարատել փարատել զնոսա՝ իբրոր զերամս սերմանալբաղ թռչնոց: Զի և էին իսկ նորա եօթանասուն հազար հետեակաց, և տասն հազար այրուծիոյ, և եօթանասուն և հինգ փիղք: Բայց էին և թշնամեաց նորա վաթսուն և չորս հազար հետեակաց, և այրուծի՝ հինգհարիւրով ասելի քան զնորայն. և փիղք չորեքհարիւր, և կառք հարիւր և քսան:

Այլ ՚ի մօտել թշնամեացն, այնչափ իմն փոփոխեցաւ Անտիգոնոս ՚ի սրտին. զի և յուսարեկ առաւել եղև այրն, քան թէ ՚ի խորհրդոցն չըլեցաւ: Քանզի որ յառաջն յանձնադաստան ՚ի վտանգս և յոխորտ, և ձայներ բարձր, և բարբառ արձակէր խրոխտս, և բազում անգամ նա ՚ի միտել ՚ի կռիւն՝ հեզն խօսէր և կատակաբան լինէր, ցոյցս զարուծեան սրտին բերելով և զարհամարհութեան թշնամեացն. իսկ յայնժամ լուռ և անմռունչ՝ այնպէս մտալոյլ լինէր. առ այս՝ և զորդին իւր յայնժամ մատնանիշ արարեալ զօրակա-

նին՝ յանգիման նորա հրատարակէր զնա 'ի փոխանակ իւր : Իսկ որ առաւել զարմացոյց առհասարակ, զի և յիւրում խորանի միայն ընդ միայն զբանիւք տնկաւ ընդ նմա. այն՝ որ երբէք և ոչ ընդ որդւոյն անգամ՝ ոչ բնաւորեցաւ նա մտանել 'ի խօսս գաղտնիս. այլ ինքնին առանձին խորհուրդ հաստատելը, և ապա գործոյն հրամանաւոր յայտնապէս : Ուստի և պատմին՝ եթէ Դեմետրիոս տակաւին պատանեակ՝ հարցեալ երբեմն զհայրն, երբ ժողովեացեն նոքա զվրանսն, ետ պատասխանի հայրն ցամամբ և ասէ. « Թերևս տագնապ իցէ քեզ, մի արդեօք գու միայն զձայն չսկսես զլողոյն » :

Բայց յայնժամ և 'ի ձախողակ նշանաց արտաթափ լինէին նոքա : Քանզի Թուէր Դեմետրեայ տեսանել յերազի զԱղեքսանդր գեղեցիկ վառեալ, և հարցանելը նա՝ զի՞նչ նշան բաշխեացեն նոքա զմարտին. և 'ի պատասխանի տալ նորա, « Զարամազդ և զՅաղթութիւն », . ասէր Աղեքսանդր. « Անցից արդ ուրեմն առ Թշնա միսն. զի նոքա ժողովեացեն զիս », : Նա և Անտիգոնոս յեղանել արտաքս 'ի դատարանել կարգել փաղանդին, գլխաց և անկեալ յորսայս զգետներ՝ վատթարեալ յոյժ անձամբ. և իբրեւ կանգնեցաւ, 'ի վեր ընդ երկինս զձեռն ամբարձեալ, խորհրէր 'ի գից՝ զիկամ յաղթեսցէ կամ օրահասն կանխեսցէ մինչև պարտեալ իցէ :

Իբրեւ խաղմն գրգռեցաւ, յայնժամ

Դեմետրիոս առեալ ընդ իւր զբազումս
յայրուձիոյն և զընտիր ընտիր զօրականին՝
անկանէր 'ի վերայ Անտիգոնոսի որդւոյն
Սելենկեայ . մեծապէս շահատակեալ՝
մարտ եղեալ կռուէր մինչև 'ի փախուստ
զԹշնամիսն դարձուցանել . սակայն յան-
դըզնագոյնս հետամուտ նոցա եղեալ զըժ-
պատեհ պատուասիրութեամբ՝ աղարտեաց
խանգարեաց զյազթուԹիւնն : Քանզի ա-
պա դարձ արարեալ ոչինչ յաջողեցաւ այ-
նուհետե խմբել ընդ հետևակացն , քան-
զի 'ի մէջ անդր խուժեալ խռնեալ էր ե-
րամակաց փղաց Թշնամեացն : Անդուստ
դէտակն 'ի վեր ամբառնալով Սելենկոս ,
տեսանէր զփաղանդ Անտիգոնոսին Թա-
փուր յայրուձիոյն . ոչ պատէր պաշարէր՝
այլ ան արկեալ իբրու անդէն 'ի ներքս
փակել , այնպէս յածեալ ժամ տալով ա-
րապոյ Թշնամեացն անցանել յիւր կողմն ,
որ և եղև իսկ . քանզի գունդ հառաւ մեծ
'ի փաղանդէն և ինքնակամ անցանէր առ-
նա . և իբրև այլք փախստեայ գնացին , և
բազումք անդուստ խուժէին 'ի վերայ Ան-
տիգոնոսի , ասէն որ մերձն կային . “ Սո-
քա ընդդէմ քո խաղան ո՞վ արքայ ” . եւ
պատասխանի . “ Եւ ո՞ր այլ նպատակ կայ-
ցէ նոցա՝ բայց յինէն . այլ հասցէ ինձ Դե-
մետրիոս 'ի Թիկունս ” : Մինչդեռ նա այսր
անդր դեղևեալ հայէր տեսանել զորդին ,
անդուստ տեղատարափ պատահեալ նե-
տից՝ անկանէր : Յայնժամ առհասարակ
նորա ծառայք և բարեկամք լքեալ զնա ,

միայն Տորակէս Լարիսսացի կայր մնալը
առնթեր գիականն :

Ի գլուխ զմարտն տարեալ թագաւորքն
յաղթականք՝ ողջոյն զոչերու թիւնն Ան-
տիգոնեայ և զԴեմետրեայ առեալ և իր-
րու մարմին մեծ յօշեալ բաժանեցին յի-
րեանս . նոյնպէս և զգաւառն նոցա՝ որ
յառաջն ընդ ձեռամբ իւրեանց կային :
Իսկ Դեմետրիոս փախստեալ զերծեալ
հինգ հազար հետևակօք և չորեք հազար
այրուձիով՝ ի խուճապ տագնապի հասա-
նէր յԵփեսոս : Անդանօր խիթացեալ առ-
հասարակ՝ եթէ առ անքատու թեան ըն-
չիցն յարձակեալ տեռազերծ զմահեանն
արասցէ, նա զանգիտեալ եթէ յանկարծ
զօրականք ի նոյն միեւցին, վաղվադակի
չուոյ հրաման տալը և դէմ եգեալ նաւեր
յԵլլադա . մեծապէս յուսացեալ յԱթե-
նացիան՝ որ մնացին նմա : Քանզի և թո-
ղեալ իսկ էր նա առ նոսա՝ և զնաւս և ըզ-
դանձս իւր, և զիւր ևս զկինն զԴէիդա-
միա . կարծէր ուրեք այլուր չգտանել ան-
ձին ամուր ասպաստանի, բայց ի բարեկա-
մութեանն Աթենացւոց : Իբրև այնպէս
աճապարէր նա հասանել առ նոսա, ան-
դէն յուզւոջն պատահեցան նմա մօտ ի
Յիւկլադեանս գետպանք Աթենացւոց .
ազգ առնէին նմա հեռագոյնս գնալ գա-
դարել յիւրեանց քաղաքէն, իբրև վճիռ
տուեալ իսկ էր ժողովրդեանն՝ մի զոք
ընդունել յարքայից . և զրոյց ևս ետուն
նմա՝ եթէ Դէիդամիա առեալ արձակե-

ցաւ 'ի Մեգարա փառօք և շքով ըստ ար-
ժանին նորա : Ապա Դեմետրիոս այնչափ
իմն 'ի սրտմտութիւն բարկութեան բրգե-
ցաւ, զի և այլ յայլմէ լինէր յայնժամ
այրն . թէպէտ և հեշտին ևս տարաւ նա
այլոց աղէտիցն, և 'ի մեծապէս փոփոխու-
թեան իրացն կիրս անարգ և նկուն երբէք
նա 'ի գէմն չեբեր, սակայն վրէպ յայնժամ
յԱթենացւոցն եղեալ արտաքոյ ակնկա-
լութեանն, և կարծեալ մտերմութեան
նոցուն համօրէն 'ի վերայ կացեալ իբրու-
որ արգարե և նանկը և սուտակասպաս,
կարի յոյժ 'ի խոր խոցեցաւ :

Եւ արդեօք ձախողակ յոյժ հանգէս
(որպէս ինձ թուի) մտերմութեան ժո-
ղովքոց առ թագաւորս և առ իշխանս՝ է
տարապայման շուք պատուոյն զոր տան
նոցա . և քանզի ողջոյն գեղ շքոյն հաս-
տատեալ կայ 'ի կամս տուողացն, յերաւի
ապա խիթալի իցէ անկեղծութիւնն . քան-
զի և զնոյն շուք որպտուոյ ասհմանեն տան
միանգամայն և որք երկնչինն և որք սիրենն :
Ոյր աղագաւ և հանձարեղքն գէտակն
ունին ոչ յանդրիս անդր և ոչ 'ի կենդա-
նագիր նկարսն, և ոչ յաստուածեան
շուքն, այլ յարգիւնս նահատակութեանց
իւրեանց . իսկ 'ի ցոյցսն յայնոսիկ կամ
հաստատին իբրե և պատիւս, կամ թէ
յերկուանան ևս իբրու ընդ իրս իմն բռնա-
դատու . քանզի և է բազում անգամ՝ զի
ժողովուրդք 'ի պատուել անդ իւրեանց՝
միանգամայն և ատեան զայնոսիկ՝ որ ան-

չափ և տարապայման առնուան զելատիւան
յոչ կամաց ժողովրդոցն :

Ապա Դեմետրիոս յայնժամ 'ի խոր
խոցեալ յԱթենացւոցն , սակայն և ոչինչ
ձեռնհաս վրէժխնդիր լինել , առաքէր և
համետադոյնս դանդառ կաշեալ առ նո-
սա , խնդրէր դարձուցանել զնաւան , յորս
էր և նաւ մի երեքտասան կարգեան (թիոց .
և առեալ յինքն զնոսա՝ նաւեաց յառաջ
մինչև յԻսթմոս . և զի նորա վատթարեալ
էին իրք (քանզի և 'ի կողմանց կողմանց
վանեցան վարեցան նորա գունդք պահա-
կաց և ամենայն վայր ընդ ձեռամբ նուա-
շէր (ծշնամւոյն) , եթող նա յԵլլադա
զՊիւռոսս , և ինքն ծովագնաց 'ի Քէրքո-
նիսոն՝ անդ վանէր հարկանէր զտէրու-
թիւնն Լիւսիմաքեայ . և այնպէս ապա
օգուտ 'ի ներքս բերեալ զօրականին՝ առ-
իւր պահեաց զնոսա . և սկսան նորա ոգի
առնուլ և միւսանգամ ոչինչ անդոսնե-
լիք գտան : Իսկ Լիւսիմաքեայ ձեռն յայն-
ժամ չետուն այլք 'ի Թագաւորաց , քան-
զի և տեսանէին իսկ զնա ոչինչ 'ի չափու-
քան զԴեմետրիոս , այլ և հաստահարուստ
գոլով նա՝ ահագին ևս էր քան զնա :

Բայց յետ ոչ բազմաց առաքեաց Սե-
լեւկոս և խնդրէր 'ի Դեմետրեայ զգուար
նորա զՍտրատոնիկէ 'ի կին՝ որ ծնաւ նմա
'ի Փիլլայ . (Թէպէտ և էր իսկ Սելեւկոսի
որդի Անտիոքոս յԱպամայ 'ի պարսիկ կնո-
ջէն . զմասսւ ածէր եթէ ինչք նորա բա-
ւական իցեն և բազմաց պայազատաց . և

զիւ եւ լաւ իցէ նմա ազգականութիւն հաս-
տեւ ընդ Դեմետրեայ. քանզի ետես եւ
նա զլիւսիմաքոս ամեւ զդատերան զՊտղո-
մեայ. զմին վասն իւր, եւ զմիւսն վասն Ա-
գաթոկղեայ որդւոյն իւրոյ: Ապա յազ-
գականութենէ աստի Սելւեւեայ գեղե-
ցիկս յաջողեաց Դեմետրիոսի՝ որում եւ
ակն երբեք ոչ ունէր. ուստի եւ առեալ
ընդ իւր զաղջիկն՝ ծովագնաց լինէր հան-
դերձ ամենայն նաւուք իւրովք յԱսորիս:
Իսկ յուզւոջն հարկ լինէր նմա յայց եւ-
նել ընդ այլոց վայրաց եւ Նիլիկիոյ, զոր
յայնժամ յետ հարուածոյն Անտիգոնեայ
ունէր Պղեստարքոս յաղքայից անտի: Եւ
էր այս Պղեստարքոս եղբայր Վաստանդրո-
սի. եւ զանդիտեալ սա յաղարտ իւրոյ գա-
ւառին վարել ՚ի չուոյ անտի Դեմետրեայ,
եւ կամելով եւ գանգատ ունել ընդ Սե-
լւեւկոսի՝ զի այնպէս առանց հաւանու-
թեան այլոցն թագաւորաց միամեռեցաւ
նա ընդ հասարակաց թշնամւոյն, գէմ ե-
գեալ գնայր առ նա:

Իբրեւ զայն լուաւ Դեմետրիոս, չորաւ
վաղվաղակի ՚ի ծովէ ՚ի Վուինդոն. ուր եւ
գտեալ անդ տաղանդս դրամնց հազար եւ
երկերիւր զհօրն, առ ժողովեաց եւ ճեպով
ազգ արարեալ՝ փութացաւ անկանել յու-
ղի. իսկ յուզւոջն պատահեալ նմա Փիլլա-
կին իւր, գայր նմա ընդառաջ ինքնին Սե-
լւեւկոս մերձ յՈրոսսոն. եւ անդ յայնժամ
աներկմիտ սիրով եւ անկեղծաւոր եւ արքայօ-
րէն շքով հիւրընկալէր այր զընկեր: Առա-

Ջին Սեւեւիոս հրաւեր ձայներ Դեմետրեայ 'ի բանակն 'ի խորան իւր. ապա և Դեմետրիոս հիւրամեծար լինէր Սեւեւեայ 'ի նաւ իւր երեքտասան կարդեան թիոց. և այնուհետև նոքա միմեանց կենակից կենցաղակիցք անցուցանէին զաւուրս անթիկ նապահք և անցէնք, մինչև առեալ Սեւեւիոս զՍտրատոնիկէ՝ դարձ առնէր մեծապէս շքով յԱնտիոք։ Եւ յայնժամ Դեմետր հասեալ ունէր զՎիլիկիա, և առեալ առաքէր զկին իւր զԹիլլա, առ եղբայր նորա Վասսանդրոս՝ լուծանել միանգամայն զամբաստանութիւնսն Պոլիտարքեայ որ զնմանէ։

Ջայսու ժամանակաւ հասեալ առ Դեմետրիոս Դէիգամիա յԵլլագայ, և ոչ բազում ինչ կեցեալ առ նմա՝ մեռանէր հիւանդութեամբ։ Եւ յետ այնորիկ միջնորդաւ Սեւեւիոսի բարեկամութիւն հաստեալ Դեմետրի ընդ Պողոմեայ, գաշնագիր լինէին ածել նմա 'ի կին զՊողոմայի գէ զգուտար Պողոմեայ։ Այս եղեն զառաջինն գեղեցիկ քաղաքավարութիւնք Սեւեւեայ մարդասիրութեամբ լի. այլ ապա խնդրեալ 'ի Դեմետրեայ գնոց արծաթոյ զՎիլիկիա, և ոչ կարելով հաւանեցուցանել զնա, խնդրէր 'ի նմանէ զայրադին լի բարկութեամբ զՍիդոն և զՏիւրոս. և համարեցաւ իմն յայնժամ Սեւեւիոս այր բռնակալ և 'ի գժպատեհա կրրութեալ. քանզի որ 'ի Հնդկաց անտի մինչև 'ի ծովն Ատրուոց ձգեաց տարածեաց ըզ-

տէրութիւնն, տակաւին նա իբրեւ կարօտ
 և մուրիկ՝ վասն երկուց քաղաքաց ՚ի նեղ
 արկանէր զաներ իւր, որ այնչափ ևս վատ-
 թարեալ էր այրն ՚ի ձախողակ բախտէն :
 Ապա և քաջիկ ուրեմն հաւատարմա-
 ցոյց Սելեւկոս զՊզատոն, այն՝ որ խրատ
 տայր որ միանգամ կամիցի ճշմարիտ բազ-
 մահարուստ լինել՝ մի զցոյսն աճեցուացէ,
 քան թէ զընչաքաղցութիւնն կարճեացէ .
 իբրու որ ոչն սանձակոծեացէ զընչասիրու-
 թիւնն, այնպիսին ոչ յաղքատութենէն
 անբաժ է երբէք և ոչ ՚ի կարօտութենէն :
 Իսկ անգուստ Դեմետրիոս ոչինչ զահի
 հարեալ՝ ասէր, եթէ թէպէտ և բիւրս ևս
 այլ ՚ի մարտի ինքն վատթարեալ գտցի՝
 սակայն երբէք ոչ հաճեացի ընդ փեսայու-
 թիւն Սելեւկեայ այնպիսի գնոց . ատաց՝
 և ամրութեան հրաման տայր քաղաքացն
 այնոցիկ հանգերձ զօրականօք :

Յետ այսորիկ լուր առեալ՝ զի Լաբա-
 րէս գէպ ժամանակ գտեալ ՚ի խռովու-
 թեան անդ Աթենացւոցն՝ նուաճեաց ըզ-
 նոսա բռնակալութեամբ, ակն ունէր այ-
 նուհետև հեշտին հասանել ունել զքա-
 ղաքն նոցա : Ապա հատանէր անցանէր ըզ-
 ծով սաստիկ նաւահանգիսիւ անվտանգ
 ամենեկն, մինչև քերեալ առ Ատտիկեաւ
 պաշարեցաւ ՚ի մրդէ և կորուսանէր բա-
 ղում ինչ ՚ի նաւացն և բազում ևս ՚ի խու-
 ժանէն : Իսկ ինքն տարեալ՝ սկսաւ փոքու-
 իմն մարտ գնել կռուել ընդ Աթենացիս,
 այլ ոչինչ կարացեալ ստնանել, առեալ

առաքէր տրա՝ տորմիդ նաւաց պատրաստել միւսանդամ. և ինքն անցեալ 'ի Պեղոպոննիսոս և պաշարումն ածեալ Մեսսենեայ՝ մեծապէս վտանգեցաւ 'ի հրոսակին ընդդէմ պատժւարաց. քանզի հարեալ երես նորա 'ի փքնէ նեաղնկեցին, թափ ընդ ծնօտոն մինչև 'ի բերանն անցանէր փքինն: Սակայն և առաքեալ 'ի միբացն, հասեալ անգրէն ընդ բուամբ ունէր 'ի քաղաքացն նշկահելոց, և միւսանդամ հորդան տայր յԱտտիկէ. և անդ տիրացեալ Ելէւսինեայ և Հռամնոնդեայ՝ յաղարտ վարէր զգաւառն. և հասեալ կաշեալ նաւ մի բեռնաբարձ ցորենոյ՝ որ դէմ եղեալ էր առ Աթենացիս, առեալ կախեաց զփայտէ միանգամայն և զվաճառականն և զղեկավարն: Յորմէ և այլոցն առհասարակ ահիւ պակուցեալ, և հեռագոյնս այնուհետե կացեալք յԱթենայ, 'ի սով անհնարին տաղնապեցաւ քաղաքն. նա զի և յայլ ևս 'ի վաճառսն նուազեալ էր. քանզի չափ մի աղի էր քառասուն գրամակշռոց, և գրիւ մի ցորենոյ՝ երեքհարիւրոց: Եւ թէպէտ և իսուն մի քաջալերեցան Աթենացիք՝ զի նաւք հարիւր և յիսուն մօտ յԵգինա հասին նուա 'ի թիկունս 'ի Պոզոմեայ. սակայն և առ Դեմետրիոս իբրև նաւք բազումք հասին 'ի Պեղոպոննիսոյ, և բազումք ևս 'ի Վիպրոսէ, ընդ ամենայն թուով երեքհարիւր, յայնժամ 'ի փախուստ նաւքն Պոզոմեայ դառնային. և Լաքարէս ինքնին բռն.

նաւորն խոյս տայր յայնժամ լքեալ ամայի զքաղաքն :

Ապա Աթենացիք՝ Թէպէտ և դատակնիք ևս զմահու ետուն յառաջն՝ որ միանգամ բերան բացցէ վասն հաշտութեանն ընդ Դեմետրեայ, անդէն արագ արագ առին բացին նմա զմտաւոր դրունսն . և հրեշտակս ևս արձակեցին, ոչ եթէ գթութեան ինչ առ 'ի նմանէն ակն ունէին, այլ զի տագնապէցան նոքա 'ի կարեաց մեծաց . յորս և յայլ ինչ պղէտս բազումս որ անցին ընդ նոսա յայնժամ՝ պատմեն և զայս . եթէ ուրեք 'ի միում յարկի սովալլով անկեալ կային հայր և որդի՝ իբրեւ վճարեալ այնուհետեւ վասն նոցա . և անդուստ յանկարծ 'ի տանեացն 'ի վայր հոսեցաւ մեռելոտի մկան . իբրեւ զայն տեսին՝ 'ի վեր ոստեան և 'ի վէգ եկեալ կուօւէին ընդ միմեանս վասն որոցն այնորիկ : Եւ պատմեն ևս, եթէ և Եպիկուրոս իմաստասէր յայնժամ երոյծ բակլայիւք զաշակերտս իւր՝ Թուով բաշխեալ 'ի նոսա :

Ապա յայն սահման կենաց քաղաքին մտեալ անդր Դեմետրիոս՝ հրաման տայր առհասարակ ժողովել նոցա 'ի Թատրոն . և պատեալ ամրացուցանէր զինուք զնորանն, և 'ի տիգաւորս առեալ պաշարէր զքեմն . և ինքն իջեալ 'ի վայր՝ իբրու գերասան ողբերգակաց՝ ընդ ճանապարհն որ 'ի վերոյ, անդէն իբրեւ խօսել սկսաւ, որ յայնժամ ահիւ մեծաւ տագնապէին Աթենացիք, միանդամայն առհասարակ յան-

գորր ելանէին: Քանզի ոչ սաստիկս ինչ բարբառեալ Դեմետրիոս, և ոչ բանս կապեալ սպառնալեաց, այլ հանդարտ և հեզաբար գանդատ միայն կալեալ, հաշտեր ընդ նոսա. և գրիւս ևս բիւրս տասն ցորենոյ առեալ տայր նոցա, և հաստատէր կարգէր զատեանս իշխանաց՝ որ առաւել սիրելիք էին խուժանին: Յայնժամ խելամուտ Դրոմոկղիտէս հռետոր եղեալ, զի առ սաստիկ խնդին յառաջամիտ են ժողովուրդք շուք ամենապատիկ գնել Դեմետրեայ՝ առաւել քան զբեմական գովութիւնսն զճարտասանից, խորհուրդ 'ի ներքս արկանէր տալ Դեմետրեայ արքայի 'ի ձեռս զՊիլէոն և զՄուսիքիա:

Իբրեւ հաստատեցաւ խորհուրդն հանգերձ քուէիւք, ապա Դեմետրիոս ինքնին գուռգ մի առեալ կարգէր 'ի Մուսիոն, զի մի կրկին սոնքացեալ գլուխ ամբարձցեն ժողովուրդք և աշխատ արասցեն զնա: Եւ այսպէս զԱթենացիսն նուաճեալ, խազայր անդէն գնայր 'ի Լակեդեմոնիա. և 'ի մարտի պարտեալ զԱրքիգամոս արքայ և 'ի փախուստ գարձուցեալ՝ որ 'ի գիմի հարաւ նմա մօտ 'ի Մանտինէա, եկն եմուտ 'ի Լակոնիա. և մարտ միւսանգամ յարգարեալ յանդիման Սպարտիոյ, և գերի 'ի Թշնամեաց վարեալ ոգիս հինգհարիւր, և երկերիւր ևս տապաստ արկեալ, Թուէր վաղվաղակի տիրանալ քաղաքին՝ որ ջայնժամ անառիկ կացեալ էր:

Սակայն բախտն՝ ինքնին ուղ երեւիդ՝ այլու՛մ

ումեք 'ի Թագաւորաց չէած 'ի վերայ փո-
փոխութիւնս այնչափ մեծամեծս և յան-
կարծադէպս . և յայլ ինչ ևս երբէք չե-
րեւցաւ նա այնպէս է զի փոքր, և է զի
մեծ, մերթ խոնարհեալ յանկարծ 'ի
բարձրութենէն, և մերթ յաղթահարուաւ
'ի տկարութենէն : Ոյր աղագաւ և պատ-
մեն' ինքնին Դեմետրեայ 'ի ձախողակ
դէպս իւր ասել առ Բախտն զԵսթիւղեայ
զտողն. «Վեանս դու ետուր ինձ, և Թուխ
դու ինձ այժմ եղծանել զիս», : Քանզի
և յայնժամ 'ի գեղեցիկ անգ յաջողու-
թեան նորա և 'ի տէրութեանն և 'ի զօրու-
թեանն, գոյժ յանկարծ հասանէր նմա՝
եթէ տիրացաւ Լիւսիմաքոս 'ի վերայ քա-
ղաքացն նորա որ յԱսիա, և Թէ՛ Փոդո-
մէոս ինքնին հասեալ կալաւ զՎիւզոս,
բայց 'ի Սաղամինոյ քաղաքէն . իսկ զՍա-
ղամինէ պատեալ պաշարեալ է հանգերձ
որդւոյնն նորա և մարմն :

Այլ սակայն և բաղգն Դեմետրեայ՝
արգարե իբրեւ զինն զայն որ առքերթո-
ղն Արքիդքեայ, «Սուտակասպաս խոր-
հրդով ջուր միով ձեռամբն, և մեծովն
հուր տծէր», : Քանզի և յորժամ այնպէս
աննուէր և ահագին դուժիւք խլրտեաց
շարժեաց զայրն 'ի Լակեդեմոնիոյ, ան-
դուստ արագ արագ և յոյս այլ մեծաց և
նորոց նահատակութեանց նմա 'ի ներքս
մատուցանէր՝ յայսպիսի ինչ պատճառաց :
Քանզի 'ի մեռանել յայնժամ Վաստան
դրոսի, երէց որդին Փիլիպպոս անունն ոչ

հարուստ մի թագաւորն է՝ ի վերայ Մակեդոնացւոց՝ մեռանէր և նա . ապա երկուք այլ յորդոցն նորա ՚ի վէգ ընդ միմեանս եկեալք, և Անտիպատրոս մի ՚ի նոցանէն սպանեալ զիւր մայրն զԹեոտալոնիկէ, միւս որդին ՚ի Թիկոնա իւր կոչէր զՊիւռոս յԵպիռոսէ, և զԴեմետրիոս ՚ի Պեղոպոննիոյ : Անդ կանուխ քան զԴեմետրիոս աճապարեալ Պիւռոս, և բազում ինչ ՚ի Մակեդոնիոյ յինքն տարեալ ՚ի մերջանակ օգնականութեանն, ահ ռահմոնակցութեամբն արկանէր Աղեքսանդրի՝ որ կոչեացն զնա :

Իսկ իբրեւ և Դեմետրիոս առեալ զնա մեակն և ՚ի չու անկաւ առ նա բանակաւն, յայնժամ պատանին Աղեքսանդրոս սաստիկ և զահ ՚ի հարեալ ՚ի նմանէ վասն պատգութեան և մեծի համբաւոյ առնն, յարուցեալ ընդառաջ դայր նմա մերձ ՚ի Դիոն . և ողջոյն մարգասիրագոյն տուեալ՝ հիւրամեծարութիւն բազում ՚ի ներքս բերէր նմա . սակայն և ՚ի նոյն ազդ տունէր նմա՝ պէտք այնուհետեւ չունել ինչ օգնականութեան նորա : Յայտնանէ խէթ կատկածանաց կալեալ առն ընդ ընկերի, իբրեւ որ մի Դեմետրիոս չոքաւ ՚ի հրուէր ընթրեաց պատանւոյն, յայնժամ գուշակ ոմն լինէր նմա վասն գաւոյն՝ իրդու որանդէն ՚ի կոչումնն ՚ի սպանութիւն նորա միաբանեալ իցեն : ՚ի լուր գաւոյն ոչինչ սրտաբեկ Դեմետրիոս, վայր մի յամրաքայլ ընթացեալ՝ հրաման տայր զօրագրու-

խաց իւրոց կազմ՝ զինու զարդու ունեւ զգօրականն . իսկ սուրհանգակացն և այլոց ևս գնդին որ ընդ իւր՝ բազմամբոխ ևս քան զԱղեքսանդրին , պատուէր տայր առհասարակ 'ի միասին ընդ իւր մտանել 'ի կոչունսն . և անդէն մօտ դադարել նմա մինչև 'ի յառնել նորա : Իբրև զայն ետես Աղեքսանդրոս և որք ընդ նմա , զահի հարեալք ոչինչ իշխեցին միւս 'ի դործն . մինչև Դեմետրիոս կեղծաւորեալ զանախորժութիւն յարբումն բաժակին յարուցեալ փութապէս 'ի բաց գնայր :

Իսկ առ վաղիւն հրաման տայր առնու ժողովել զխորանսն , և ասէր՝ այլ ինչ գործոյ 'ի վերայ հասեալ նորա , և աղաչէր զԱղեքսանդրոս ներել նմա վասն փութապէս չուոյն . և խոստանայր ևս այլ անգամ յերկարագոյնս լինել առ նմա 'ի պարապել իւրում : Ինդայր ընդ միտան Աղեքսանդրոս . կարծեաց ոչ առ խէթ ինչ , քան եթէ կամակար մեկնել նմա 'ի դաւառէն , և յուլարկէր զնա մինչև 'ի Թետաղիս : Հասեալք 'ի Լարիստա , անդրէն միւսանգամ այր զընկեր 'ի կոչունս հրաւիրէր , և այր ընկերին նենդ լարէր : Բայց անդանօր Աղեքսանդրոս անդիտութիւն անդիտացաւ՝ նկուն 'ի Դեմետրեայ լինել : Քանզի զգուշութիւն չառեալ անմին , որպէս զի մի և Դեմետրեայ ուսուացէ զգուշանալ , կանխեաց քան զնա Դեմետրիոս , մինչգեւ նա գանգաղէր ձգէր զգործն 'ի գէպ ևս ժամանակ թակարդել զԴեմետր :

Ուստի և լինթրիս հրաւիրեալ 'ի Դեմե-
տրեայ՝ չորաւ Աղեքսանդրոս. իբրեւ 'ի ժա-
մու ընթրեացն յարեալ ել Դեմետր, զա-
հի հարեալ Աղեքսանդրի՝ յարուցեալ և
ինքն գնայր զհեա նորա մինչև 'ի գուրոն .
հասեալ 'ի վայրն՝ ուր կային սուրհան-
գակքն, ասաց Դեմետրիոս զայս միայն .
“ Սպան որ զհեա իմ գայ,, և ել ար-
տաքս : Անդ ապա խողխողեալ 'ի մահ վա-
րեցաւ Աղեքսանդրոս հանդերձ բարեկա-
մօքն՝ որ ձեռն տային նմա . և պատմեն
զմիոյն՝ ասել 'ի խողխողել իւրում, եթէ
միով աւուրք միայն՝ կանխեաց քան զնո-
սա Դեմետրիոս : Եւ ապա այն գիշեր՝ որ-
պէս և 'ի գէպ կարծել՝ յանհնարին աղ-
մուկ պաշարեցաւ :

Իսկ առ վաղիւն Մակեդոնացիք՝ որ յոյժ
սրտաբեկ զարհուրեալ իսկ էին 'ի Դեմե-
տրեայ, իբրեւ տեսին և ոչ զոք խիզախել
ընդգէմ, և զի և Դեմետրիոս ինքնին առա-
քեաց առ նոսա՝ խնդրէր խօսել և 'ի չք-
մեղս լինել վասն անցիցն անցելոց, քա-
ջալերեալք խրախուսեցին և խորհուրդ և ո
հաստատեցին առնուլ ժողովել զնա մար-
դաւիրութեամբ : Ուստի և 'ի գնալ Դե-
մետրի առ նոսա, երկայն զրուցաց պէտք
չեղեն . և քանզի զԱնտիպատրոս ատեցեալ
իսկ էին նոքա զմայրապանն, և 'ի ժամուն
լաւ ևս այլ այր չէր նոցա ուրիշ 'ի միջի,
ձայն բարձեալ կարգացին զԴեմետր ար-
քայ Մակեդոնացւոց, և 'ի մէջ առեալ
զնա ածին 'ի Մակեդոնիս : Եւ ապա ընդ

փոփոխութիւն իրացն ոչինչ դժկամակ
գտան և Մակեդոնացիքն ինքնին դադա-
րեալք առ տնին. որ և ցանգ յուշ ա-
ծեալք նզովս զհետ արձակէին անիրաւու-
թեանցն Կասսանդրեայ ընդդէմ վախճա-
նելոյն Աղեքսանդրի : Եւ թէ երբէք տա-
կաւին կայր մնայր առ նոսա յիշատակ գե-
ղեցիկ չափաւորութեանն ծերոյն Անտի-
պատրոսի, զպտուղն հասանէր կթեւ Դե-
մետրի՝ զի այր էր Փիլլայ, յորմէ և եղև իսկ
նմա որդի պայազատ թագին. և էր նա յար-
բունս հասեալ և զինուորեալ յայնժամ
առ հօրն :

Իսկ 'ի ժամանակի անդ յաջողելոյ մե-
ծի բախտին, լուր ևս հասանէր նմա ա-
զատութեան կնոջն և որդւոց իւրոց 'ի
ձեռն Պտղոմեայ հանդերձ պարգևօք և
բազում շքով. 'ի նոյն և զրոյց ևս տային
նմա վասն գատերն իւրոյ՝ զոր 'ի կին ա-
ծեալ էր Սելեւկոսի, եթէ հարմնացեալ
ընդ Անտիոքոսի որդւոյն Սելեւկեայ, գրչ-
խոյ հրատարակեցաւ բարբարոսացն որ 'ի
վերնագաւառին : Քանզի այս Անտիոքոս
տարփացեալ Ստրատոնիկեայ մանկամար-
դի՝ որոյ և էր որդի մի 'ի Սելեւկոսէ, ախ-
տակրեաց չարաչար և ճիգն ևս սաստիկ
թափէր կռուել ընդ դժպատեհ կրիցն :
Իսկ 'ի վերջէ դատապարտ զանձն արա-
րեալ՝ իբրև վատթարադուռիցն զհետ կր-
թեալ իցէ, և զի և յանդարմանելի ախտէ
ըմբռնեցաւ և ողջախոհ խմատութիւն
բարձաւ 'ի նմանէ, հնարէր խնդրէր նուա-

զիշ տակաւ և վճարել 'ի կենաց իւրոց , և անփոյթ միանգամայն զամենայն խնաման արարեալ զմարմնոյն , և անսուազ կեայր կեղծաւորեալ յախտ ըմբռնեալ հիւանդութեան մարմնոյ : Սակայն և յայնժամ Երասխատրատոս բժշկապետ փոյթ խելամուտ լինէր տուփանաց պատանւոյն , ըսյց հեշտին չէր գուշակել զտարփալին . ուստի և կամեցեալ ճարտարին հաւատալ 'ի վերայ կալ , անգուշ գեղերէր 'ի սենեկի անդ պատանւոյն . և 'ի մտանել 'ի ներքս պատանւոյ կամ գեղեցկի կնոջ , դէտակն կալեալ զննէր մանր զգէման Անտիգեայ . և նկատէր քննէր զշարժմունս մարմնոյն և զմասունսն յորս առաւել բնաւորեցան տպաւորութիւնք ըստ չափու յուզմանց հոգւոյն :

Ապա տեսեալ զի 'ի մուտս և յելս անդր այլոց մարդկան՝ նոյնպէս անփոփոխ կայր մնայր Անտիգեոս . իսկ 'ի ներքս մտանել Ստրատոնիկեայ , որ ստէպ իսկ Կայր անդր առանձինն և 'ի միասին ևս ընդ Սելւկոսի , նկատեաց ետես Երասխատրատոս 'ի պատանին զամենայն իսկ միանգամայն զհաւաստիսն զոր Սապփոսն ճգբրտեաց քերթողուհին , ճնշել և հատկել ձայնին , և շառաղնութիւն բոցատիպ , և աչացն ակնարկել , և քրտունք փոյթք , և անկարգութիւն և խռով 'ի զարկ երակացն . և հուսկ ապա՝ բռնութեամբ թալանալ ոգւոցն , և վարանք , և ափշութիւն , և դեղնութիւն : Ապա այնուհետեւ

խեղամուտ եղև Երասխատրատոս, իբրև
Ճշգրտագոյնս, եթէ 'ի սէր և ոչ միոյ ու-
րուք այլ հարեալ կայ արքայորդին. և
ժուժայ այնպէս մահուչափ և 'ի վեր չհա-
նէ զբանն. սակայն և ինքնին Երասխատրա-
տոս դժոխիմբերելի համարեցաւ մերկա-
նալ առակել զկիրան զայն զպատանւոյն.
Յայսր ամենայնի վերայ վստահ եղեալ 'ի
գեղեցիկ որդեւիրութիւնն Սեւեւկեայ,
համարձակեցաւ օր մի ասել ցարքայն, ե-
թէ արիւտ պատանւոյն տուփանք միայն է.
այլ զառփանսն ընուլ ոչ ունի, և անգար-
մանելի է:

Յապուշ հարեալ Սեւեւկոս հարցա-
նէր, և զինորդ անգարմանն ի կայցեն այդ
առփանք. ետ պատասխանի Երասխատրա-
տոս. «Քանզի, օն և օն Արամազդ, իմոյ
ամուսնոյն 'ի սէրն հարեալ է», Յայն-
ժամ ասէ Սեւեւկոս. «Իսկ դու բարե-
կամ իմ դուռով, ո՞վ Երասխատրատէ, ըզ-
հարսանիս զայդ զլասցեն իմում զաւակի,
յորժամ և ողջոյն զմեզ 'ի դա միայնում
վտանգեալ տեսանես դու», Ետ պատա-
խանի Երասխատրատոս և ասէ. «Եւ ոչ
երբէք. քանզի և ոչ դու ինքնին հայր դո-
ւով, արդեօք գործէիր զայդ, եթէ երբէք
'ի Սորատոնիկեայ 'ի սէրն հարեալ էր
Անտիոքոսին», Կրկնեաց անգրէն Սեւեւ-
կոս և ասէ. «Օ՛չ եթէ ո՞վ բարեկամ 'ի
դից դք կամ 'ի մարդկանէ դք արագ արագ
առեալ չըջէր յայդոսիկ զկիրադ. որպէս
զի և ինձ և՛ զարքայութիւնս անգամ գեղե-

ցիկ էր Թողուլ, միայն ողջ առիւ Անտիոքոս կացցէ ,, : Չայս բանս ասացեալ Սելեւկոս մեծապէս խանգաղատանօք և բազում արտասուօք, յայնժամ զաջ իւր կարկառեալ առ նա Երասխատրատոս՝ աւեր . քեզ պէտք ինչ արդեօք չեցին Երասխատրատեայ . քանզի և հայր գալով քո և աչր և արքայ, քեզ ինքնին 'ի բանիդ յայդմիկ հասանէ լինել բժիշկ ճարտար 'ի վերկուլթիւն տան քոյ :

Իբրև զայն լուաւ Սելեւկոս, անդէն աշխարհախումբ ժողովոյ հրամանս տալ . և մերկանալ յայնժամ ասեմին զնորխուրդ կամաց իւրոց՝ համբաւել զԱնտիոքոս 'ի Թագաւոր, զՍարատոնիկէ 'ի Թագուհի՝ ողջոյն վերնագաւառացն, և լծակցել զնոսա ընդ միմեանս : Չզմառ ածէր՝ եթէ որդին հպատակ նմա և հլու յամենայնի՝ երբէք արդեօք չգէմ չգարձցի հալսանեացն այնմիկ : Ապա եթէ Սարատոնիկէ գժկամակս բերցի ընդ բանն արտաքոյ օրինացն, աղաչէր նա զբարեկամն հրահանգել զկինն՝ ածել ամոքել զնա, քաջ իսկ համարել և իրաւացի զամենայն ըկամս արքային՝ որ յօգտակարն կրթեալ իցէ : Յայսց պատճառաց ապա ասին զամուսնութիւնն Անտիոքեայ և զՍարատոնիկեայ :

Բայց յայնժամ Դեմետրիոս արքայ տիրացեալ Մակեդոնիոյ և Թետաղիոյ, և շատ ևս 'ի Պերդարոնիսիայ ընդ ձեռամբ կալեալ, և 'ի ներքս անդ յԻսթմոս զՄեգա-

րա և զԱթէնս, խաղաց զօրու ընդգէմ՝
Բիովտացւոց : Նոքա զառաջինն պայմանս
հեշտընկալս զխաղաղութեան ընդ նմա 'ի
նեղքս բերէին . իսկ իբրև Վզէոմէխամոս
Սպարտացի եկն եմուտ զօրու 'ի Թերէ ,
յայնժամ խրախոյս Բիովտացւոցն առեալ,
գրգեալ և 'ի Փիսիգեայ Թեսպիացւոյ՝
այր մեծահամբաւ 'ի նոսա և մեծազօր ,
յետս կացին 'ի պայմանացն : Իսկ իբրև
Դեմետրիոս յառաջ զմանգղիոնսն չար-
ժեաց խաղացոյց, և 'ի նեղ արկանէր զԹե-
րէ, զահի հարեալ Վզէոմէխամոս և տեղի
տուեալ փախչէր . սրտաթափ և Բիովտա-
ցւոցն եղեալ՝ անձնատուր լինէին Դեմե-
տրեայ : Նա գռնդա զօրականի կարգեալ
'ի քաղաքսն, և մթերս բազում գրամոց
ժողովեալ 'ի նոցանէ, թողոյր նոցա ա-
ռաջնորդ և ոստիկան զհերոմէխամոս պատ-
մագիր : Եւ մեծապէս գթուլթիւն յայն-
ժամ յանձին բերէր Դեմետր՝ մանաւանդ
վասն Փիսիգեայ . քանզի ձերբակալ զնա
արարեալ՝ չար և ոչ մի անցուցանէր ընդ
այրն, նա՝ և մարդասիրազոյնս խօսեալ ընդ
նմա և մտերմութեամբ ժողովեալ զնա՝
զօրավար կարգեաց զնա 'ի Թեսպիա :

Ընդ ժամանակս ընդ այնոսիկ ձերբա-
կալ զԼիսիմաքոս արարեալ Դրոմիքէ-
տէս, փութայր ճեպէր Դեմետրիոս 'ի
Թրակիա . ահն ունէր ամայի գտանել ըզ-
գաւառն . բայց յայնժամ Բիովտացւոց
միւսանգամ յապստամբութիւն բերեալ,
'ի նոյն և լուր առեալ նա զազատութեն

Լիւսիմաքեայ . ժողվաղակի դարձ արա-
րեալ Դեմետրի պոմմութեամբ բարկու-
թեամբ , իբրև լուսա զարարող Բիովտա-
ցւոցն 'ի մարտին յԱնտիգոնեայ որդւոյն
իւրմէ , խաղաց անդրէն 'ի պաշարումն
Թեբայ :

Բայց քանզի տապառակ յայնժամ կա-
պեաց Պիւռուոս և նեղէր զԹեատաղիս , և
յառաջամուս ևս եղև մինչև 'ի Թերմոպիլ-
դեայս , եթող Դեմետր զԱնտիգոնոս 'ի պա-
շարմանն , և ինքն գիմեաց խաղաց ընդդէմ
նորա : 'ի փախուստ խուճապեցաւ Պիւռ-
ուոս , և Դեմետրիոս կարգեալ 'ի Թեա-
ղիս տաւն հազար հետևակաց և հազար մի-
այրուձիոյ , դարձեալ միւսանկամ ներաէր
'ի պաշարումնն Թեբայ , և յառաջ զմանգ-
ղիոնն խաղացուցանէր՝ որում անուն կար-
գային՝ Քաղաքաւեր . և խաղաք շարժէր
այս մանգղիոն ահագին և մեծամարմին՝
յոյժ աշխատութեամբ և լծակաց քռնու-
թեամբ յոյժ յամբարդոյնս , զի և ասպա-
րէզս երկու հազիւ հատանէր նա ընդ ա-
միսս երկու :

Իսկ յայնժամ Բիովտացիք տքնաբար
քաջութեամբ նահատակեալ , անգուտն և
Դեմետրիոս շտապ տաքնապի 'ի վերայ ա-
ծեալ զօրականին մարտ դնել կռուել և
գիմագրաւ բազում անգամ լինել՝ քան
'ի շահ ինչ օգտի՝ մանաւանդ 'ի յամա-
ռութեան կիրմն , յայնժամ Անտիգոնոս
արգահատեալ 'ի խոր խոցեցաւ ընդ մա-
հունս անչափ , և ասէր այսպէս , : Եւ առ-

Բնէ ապա ո՞վ հայր, այդչափ անհոգա-
նալ մեր 'ի մահն գոցա առանց հարկի,, :
Զայրացաւ Դեմետր, և ասէր. « Եւ առ-
Բնէ է քո այդ սրտեղջ : Միթէ քե՞զ ինք
նին հասանիցէ տալ ռոճիկ մեռելոցդ,, :
Ստեփան և զկարծիան կարճեալ, եթէ զայ-
լոցն միայն անհոգացեալ իցէ, 'ի միասին
ընդ նահատակացն և ինքն այնպէս անձնաւ
գրաւ միջամուխ, անդուստ նեւ մի սայ-
րասուր թափ ընդ պարանոցն անցանէր նո-
րա. իսկ 'ի հարուածոյ անտի յոյժ վատ-
թարեալ Դեմետրիոս, համայն և այնպէս
'ի բաց չեկաց 'ի պաշարմանէն, մինչև միւ-
սանգամ 'ի բռնուն կալաւ զթերէ : Մտեալ
'ի քաղաքն ահագին սպառնալեցք, որպէս
զի և առհասարակ տագնապեցան և ակըն-
կալեալ մնային աններելի պատուհասին,
նա արս միայն երեքտասան 'ի մահ վա-
րեալ, և նուազունս միայն վտարանդի ա-
րարեալ՝ թողութիւն առնէր ողջոյն քա-
ղաքին : Եւ այսպէս ապա 'ի ժամանակին
յայնմիկ երկիցս անգամ առնոյր թերէ՝
չև 'ի վերայ անցեալ ամաց տասանց յետ
նորոգութեանն :

Իսկ յայնժայտ հասեալ տօնիցն Պիւ-
թեան մրցանաց, նոր և օտար գործ գոր-
ծել խորհեցաւ Դեմետրիոս : Քանզի յայն-
ժամ կալեալ Ետողացւոց զկիրճս շուր-
ջանակի զԴեղփեաւ, նա զտօնախմբու-
թիւն մրցանացն այնոցիկ և զաշխարհաժո-
ղով զհանդէսն կատարեաց յԱթէնս . և
ասէր՝ անդանօր մանաւանդ մրցանս և շուք

պարա է գնել աստուծոյն, իբրու որ հայրենական իցէ և նախահայր համարեալ գլխովին ճեռին այնորիկ :

Ապա յետ այնորիկ դարձ 'ի Մակեդոնիա արարեալ, իբրև որ անգատին 'ի բնութենէն անհանգիստ վիճակեալ բարոյից, բայց և զայն ևս տեսանէր զի և Մակեդոնացիք ինքնին քան յայլ ժամանակ՝ առաւել ևս յարշաւանին իւրեանց հպատակ կային նմա, իսկ յառտնին պարապել՝ խռովս հարկանէին և ամբոխս. ապա խաղայր գնայր ընդդէմ Ետողացւոց, հարկանէր վանէր զաշխարհն նոցա. և թողեալ անդէն զՊանտալքոս բազմաձեռն գնդաւ, ինքն յարձակէր 'ի վերայ Պիւռոսի. անգուստ և Պիւռոսս խաղայր գայր ընդդէմ նորա : Բայց ուղի կալեալ նոցա ընդ այլ և այլ ճանապարհ, ոչ պատահեցին այր ընկերի. մին չղբաւ աւար հարկանէր զԵպիւռոս, և միւսն՝ եկն անկաւ 'ի վերայ Պանտալքոսի. և մարտ եղեալ ընդ նմա՝ որ 'ի վէգ մատեաւ մինչև տալ հարուած և առնուլ, հուսկ ապա 'ի փախուստ դարձուցանէր զնա, և տապաստ արկեալ զքաղութն 'ի զօրացն՝ առնողք վարէր գերի ոգիս հինգ հազար :

Եւ ապա 'ի հարուածոյ ատօի զեան մեծապէս լինէր Դեմետրի : Քանզի և ոչ այնչափ ատելի Մակեդոնացւոց եկաց Պիւռոսս՝ զի վնասեաց զնոսա, որչափ և սքանչացաւ 'ի բազմագէժ նահատակութեանցն. որպէս զի և 'ի մարտէն յայնմա

նէ յոյժ զհամբաւի հարաւ անուն նորա :
 Եւ ատէին իսկ յայնժամ՝ բազումք 'ի Մա-
 կեդոնացւոց, 'ի Պիւռուոս միայն յամե-
 նայն արքայս՝ զպատկեր նկատել զարու-
 թեանն Աղեքստանդրի. իսկ այլքն՝ (և Դե-
 մետրիոս առաւել) յանձինս բարձեալ բե-
 րեն՝ իբրու արդարեւ 'ի խորանս թատերաց՝
 զպերճութիւն և զուրքն Աղեքստանդրի : Եւ
 արդեօք շուքն Դեմետրի էր իսկ իբրու
 կերպարանաւոր ուրուք արքայի 'ի թա-
 տերս . քանզի ոչ պսակօք միայն բոլորէր
 յոյժ շքեղ 'ի թագս կրկնախոյրս, և ոս-
 կեհուռն ասլնէգործ ծիրանի արկանէր,
 այլ և յոտան գլխովին կօշիկք էին նորա 'ի
 համակ ծիրանւոյ՝ ծալ 'ի ծալ ոսկեճա-
 մուկ : Էր նորա և 'ի վաղ ժամանակաց
 հրաման տուեալ անկանել քղամիդ՝ գործ
 հրաշակերտ, յորում և կերպարան ճշգրտ
 տեալ աշխարհի և աստեղաց փայլատա-
 կելոց յերկինս : Բայց քղամիդ այս կիտա-
 կատար մնայր 'ի խռովութեան անդ ի-
 րացն . և ժտեցաւ և ոչ ոք արկանել զայն
 քղամիդ, թէպէտ և յետ նորա ոչ սա-
 կաւք յարքայից թագ կապեցին 'ի Մակե-
 դոնիա գոռոզք և ամբարհաւաճք : Այլ
 նորա ոչ շուք հանգիսին միայն գժպհի էր
 ժարդկանն՝ որ յայն տեսիլ ոչ սովորեցան,
 այլ և ոչ իսկ բերեին նոքա զդրդանս նորա
 և զփափկութիւն կենացն . և առաւել քան
 զամենայն եանր էր նոցա պերճութիւն
 նորա անընդել և անհամբոյր . քանզի կամ
 պարապոյ ժամ չտայր մարդկան խօսել

ընդ նմա, կամ թէ շինականագոյնս և յայրատագոյնս ընդունէր զնոսա :

Էր երբեմն զի ամս երկու այնպէս սպասեցուցեալ զԱթենացաց զեսպանսն, ապա յետ այնորիկ տայր ունկնդրութիւն, թէպէտ և առ նմա արդոյ յոյժ էին Աթենացիք քան զամենայն Հելլենացիս: Կա և երբեմն եկեալ առ նա 'ի Լակեդեմոնիոյ զեսպան մի միայն, նա արհամարհութիւն անձին համարեալ զքանն և մեծապէս արամեւեր. և 'ի հարցանել Դեմետրի. “Եւ զինչ ատես գու. մի՞ միայն առիւս զեսպան արձակեցին Լակեդեմոնացիք”, և ապառաւսիանի զեսպանն զուարթ և Լակունացի. “Այո՛ արքայ, զմի առ մին”:

Իսկ և երբեմն ռամկաքայլս իմն՝ որպէս կարծէր՝ յընթանալ Դեմետրի, և 'ի գիտրամատուց լինել առ որո մերձեանայինն, յայնժամ ընթացեալ ոմանք առաջի մատուցին նմա 'ի գրի զազերսն իւրեանց: Իսկ նորա զամենայնն առեալ ընկալեալ և 'ի քղամիգ իւր ամբոսեալ, յոյժ խնդացին մարդիկն և զհեա ընթանային նորա. իբրեւ հաս նա 'ի կամուրջն Աքսիոնին, մեկնեաց զքղամիգն և զջոյն ամայր 'ի գետանդր: Կարի 'ի խոր խոցեցան Մակեդոնացիքն. համարեցան տանհար թշնամանա գիր զոք ունել քան թէ արքայ գլխովն: Յուշ անձանց ածէին զծիլիպպոս, կամ թէ լուեալք 'ի պատմեղաց անախ՝ զարքային զայնորիկ զմարդասէր յօժարութի առ ազաչաւոր մարդիկն: Քանզի անդ ու

րեմն իբրե կին մի պառաւ երբեմն թախանձեցուցեալ զՓիլիպպոս 'ի փողոցի ուրեք և ստէպ ժտէր աղերսէր ունկն մատուցանել նմա, և յասել առ նա Փիլիպպոսի՝ եթէ չպարապեմ. ճիչ բարձեալ պառաւոյն ասէր, Մի՛ ուրեմն Խոգաւորէր. 'ի խոր 'ի բանից աստի խոցեցաւ Փիլիպպոս, և խեղամուտ եղեալ 'ի սրտին՝ դարձաւ 'ի տուն. և ապա զամենայն գործ զիւր յետո տարեալ խնդրեաց ունկն մատուցանել աղերսաւոր որերոյն. զաւուրս բազումս այնպէս հանապազորդեաց 'ի նոյն՝ և նախ սկիզբն 'ի պառաւոյ անտի առնէր:

Քանզի և անշուշտ չիք ինչ այլ այնպէս արժանաւայել առն թագաւորի՝ քան ի բաւանց դատաստանին պատկառ կալ. քանզի և Արէս ինքնին՝ ըստ Տիմոթեայ առաւանցութեանն՝ բռնաւոր է. իսկ Օրէնքն՝ ըստ Պինդարոսին՝ թագաւոր է ամենայնին: Եւ հոմերոս ինքնին՝ առնուլ՝ ասէ՝ արքայից յԱրամազդայ ոչ մանդրիոնս քաղաքամարտս, և ոչ նաւս պղնձակուռս, այլ Օրէնս՝ քաղաքաց հովանաւորս և պահապանս: Առ այս՝ և կենակից և ձեռնասուն սան Արամազդայ անուանեալ կոչէ՝ ոչ զքաջամարտիկն յարքայից կամ զանիւրան կամ զարիւնըռուշտն, այլ զարդարն 'ի նոսա: Իսկ Դեմետրիոս խնդայր առեալ մականուն յոյժ աննման Արքային դիցն. քանզի Արամազդ՝ անուն ընկալաւ Փօլիէսս և Փօլիոսս. այս է՝ Քաղաքապետ և Քաղաքապահ. իսկ Դեմետրիոս՝

Փօլիտոսի գիրքը . այս է՝ Քաղաքապաշար, քաղաքաւեր: Եւ այսպէս ապա զվայրգեղեցկին փոխանակեալ վատթարին յանհանճար իշխանութենէն՝ բնակակից փառացն առնէր զանկրաւութիւնն:

Բայց 'ի ժամանակին յայնմիկ խօթացեալ Դեմետրիոս 'ի փելլէ, և մեծապէս փռանդեալ 'ի կեանսն, սակաւ մի եւ զՄակեդոնիա 'ի ձեռացն հանէր. քանզի 'ի վայր յայնժամ Պիւռառոս հորդան տուեալ խաղալը հասանէր մինչև յԵգէսսա: Այլ Դեմետրիոս վայր մի ապաքինեալ, անգին վանեալ հալածեաց զնա, և պայմանս եւ կռէր ընդ նմա. զի մի այնպէս անգուլ մարտիւ ընդ ախոյենին կռուեալ վասն սահմանացն, վերջացեալ թերեւ գացի 'ի խորհրդոց մտաց իւրոց: Քանզի և խորհէր իսկ նա 'ի միտս ոչ գուղնաբեայ նահապաւորութիւնս, այլ հնարէր խնդրէր ողջոյն զտէրութիւն զհօրն 'ի բուռն արկանել:

Բայց և հանգերձանք պատրաստութենն ոչ խոնարհագոյն ինչ էին քան զայս ալքնկալութեանն և զջանս փութոյն. քանզի կաղմեաց վառեաց ինն բիւր և ութ հազար հեռեակաց. գարձեալ և ալրուձի իբրեւ երկոտասան հազարաց. և պատրաստեաց խմբեաց տորմիզ նաւաց հինգհարբիւր. զկէսս 'ի նոցանէն ետ կերտել 'ի Պերէոն, և զկէսս 'ի Նորնթոս. զկէսս 'ի Քաղկիդէ, և զկէսս մօտ 'ի Պելլա. և 'ի մէն մի 'ի վայրացն հեռեւեր ինքնին, և վարժէր և ցուցանէր նոցա զգործն. և գործակից եւ

ընկեր 'ի մեռածերսին : Եւ յայնժամ՝ առհասարակ մարդիկն հիացեալ կային ոչ ընդ նաւայն միայն բաղմութիւնն , այլև ընդ մեծութիւնն . քանզի և յառաջ ժամանակաւ երբեք ուրուք չէր տեսեալ նաև ոչ հնգերաստան և ոչ վեշտասանկարգեան թիոց : Բէպէտ և զկնի նորա Պաղոմէոս փիլոսոփոսք շինեաց նաև մի քառասուն կարգեան . երկայնութիւն նորա երկերիւր և ութսուն կանգնոց , և մինչև 'ի Ծալր խելացն՝ բարձրութիւնն քառասուն և ութից . և էին 'ի նմա նուատոփք չորեքհարիւր , թող զթիաւարսն չորեքհազար . առ այսոքիւք գարձեալ և յանցս մտիցն և 'ի վերայ ասխտակամածիցն ասնէր նա զնաւորս թուով իբրև երեք հազար : Այլ էր այս նաև 'ի շքեղ տեսիլ և եթ . խուն մի տարբերեալ 'ի կերտուածոց անտի ետեղեկալացն և 'ի հաստատնոցն . և քան 'ի պէտա՝ 'ի ցոյց միայն բերեալ , վտանգաբեր նորա շարժումն և մեծապէս աշխատութեամբ : Իսկ գեղեցկութիւն նաւայն Դեմետրի ոչ անպիտանս ինչ առ 'ի մարտ առաքելոց զնոսա . և ոչ ևս առ ճշգրտութեան յօրինուածոցն՝ անօդուղք էին նոքա . նա և արագութիւն նոցա և շահատակել՝ քան ըզմեծութիւն նոցա առաւել զքան ճշի էր :

Եւ ապա այնչափ զորութեամբ , որչափ և ոչ որ երբեք յառաջ ժամանակաւ յեա Արեքսանդրի , ամբարձաւ Դեմետրիոս արշաւել յԱսիա : Յայնժամ՝ դաշնաւորք ընդ միմեանս միաբանեցան ընդդէմ նորա թա-

գաւորք երեք Սեւեւոս և Պաղոմէոս և Լիւսիմաքոս : Եւ առաքեալ գետալան հասարակաց հաւանութեամբ ազ Պիւռոս, գրգեցին զնա խաղալ մարտիւ 'ի Մակեդոնիա . և չունել առ պայման խաղաղութե զգաշինան՝ զոր Դեմետրիոս կռեաց ընդ նմա, իբրտու որ ոչ զի անկուի մնացէ նա, այլ զի ընդ օւմ՝ ումեք և կամեսցի՝ կանխեսցէ 'ի կռուել : Յանձին կալեալ Պիւռոսի զինդիր (Թադաւորացն, մինչ գեռ Դեմետր գեգերեալ կայր 'ի հանգերձանս պատրաստութեանն, առհասարակ պաշարեցաւ յահագին մօրոսից : Քանզի միանգամայն եկեալ հասեալ յԵլլագա Պաղոմէոս սասաիկ նաւահանգիսիւ՝ յաւըստամբութուն գրգեաց զԺողովուրդն . անգուտա և Լիւսիմաքոս 'ի Թրակիոյ միջամուխ 'ի Մակեդոնիա եղեալ և Պիւռոս գարձեալ 'ի սահմանակից աշխարհէն, աւար հարկանէին : Յայնժամ Դեմետրիոս Թողեալ զորդին իւր յԵլլագա, ինքն խաղաց 'ի Թիկունս Մակեդոնիոյ և դիմեաց առաջին 'ի վերայ Լիւսիմաքոսի :

Բայց յայնժամ գոյժ հասեալ առ նա, զի հասեալ կալաւ Պիւռոս զՊերթեա քաղաք . և հռչակ վաղվաղակի հարեալ բանին 'ի Մակեդոնացիս, եղծեալ խանգարեցան այնուհետե իրքն Դեմետրի, և առհասարակ 'ի բանակին ձայնք յորդեալ վայից և արտասուաց և սրտմտութեանց և յիշոցաց ընդդէմ նորա, նա և զօրականք ինքնին յանձին չկալան այնուհետե կալ

առ նմա, այլ վարատել սփռել՝ ոչ որպէս
ասէինն՝ 'ի տունս իւրաքանչիւր, այլ շըշ-
մարիտ՝ գնալ անցանել առ Լիւսիմաքոս:

Ապա լաւ համարեցաւ Դեմետր քացա-
գոյն յոյժ տեղի տալ 'ի Լիւսիմաքեայ, և
խաղալ ընդդէմ Պիւռուոսի. քանզի էր
խակ Լիւսիմաքոս համազգի և բազմաց փե-
նակից ծանօթ 'ի բնէ ժամանակացն Աղեք-
սանդրի. իսկ Պիւռուոս այր եկամուտ գո-
լով և օտարական, երբէք Մակեդոնացիք՝
ասէր՝ քան զինքն նախամեծար չարացեն
զնա: Այլ 'ի խորհուրդս իւր խաբեցաւ
Դեմետր: Քանզի իբրեւ մերձ հասեալ առ
Պիւռուոս և բանակ հարկանէր, յայնժամ
Մակեդոնացիք որ հիացեալ իսկ էին նորա
հանապազ ընդ քաջութիւն կօրովութեան
առնն, և 'ի վազնջուց իսկ բնաւորեցան նո-
քա զայր քաջամարտիկ արժանի ևս ունել
արքունի բարձին. առ այս՝ զի և լսէին նո-
քա յայնժամ զհեղաբար գնացան նորա
առ գերին. և արդէն իսկ խնդրէին առ
հասարակ օձտել 'ի Դեմետրեայ, և անձ
նատուր կամ առ սա լինել կամ առ այլ
որ. ուստի զառաջինն յայնժամ զանխուլ
և տափաւ դասալիք եղեալ, և ապա յոյտ
նապէս ևս, անդ էր տեսանել՝ զի ողջոյն
բանակն 'ի յոյզս ծփեցաւ ամբոխից և յաղ-
մուկ անհնարին: Որպէս զի և ժտեցան ևս
ոմանք 'ի վերջէ, և Դեմետրի Թելազիք
լինէին գնալ 'ի քաց և ապրեցուցանել
զանձն. իբրու որ յոգնեալ իսկ իցին այ-
նուհետև Մակեդոնացիք մարտ գնել կը-

ռուսէլ 'ի վերայ գրգանաց նորա : Եւ հեշտալուր յոյժ թուեցաւ Դեմետրի այս յորդորակ տու խտուութեան բանիւքն՝ զոր այլք ևս յայնժամ արձակեցին միանգամայն ընդդէմ առնն :

Ուստի և Դեմետրիոս կորակոր 'ի խորան իւր մտեալ, իբրու որ ոչ ևս թագաւոր՝ քան թէ 'ի գերասանաց ոք, փոխան արքենի ծիրանւոյն՝ քղամիդ գորշ արկեալ զանձամբ՝ ելեալ թաքթաքուր խոյս տուեալ փախչէր : Յայնժամ ընթացեալ բազումք 'ի Մակեդոնացւոց յաւարի առնուլ զխորան նորա, մինչդեռ նոքա այրայր յինքն խլեալ զկարասին աղճատէին և 'ի վէգ ընդ միմեանս գային, անդուստ 'ի վերայ հասեալ Պիւռուոսի և նուաճեալ զնոսա, տիրանայր բանակին : Ապա Պիւռուոս և Լիւսիմաքոս յիւրեանս բաժանեալ բաշխէին ողջոյն զՄակեդոնիա, յորում հաստատուն թագ կապեաց Դեմետր բովանդակ ամս եօթն :

Եւ զայս օրինակ ապա վատթարեալ այրն և երթեալ ապաւինեալ 'ի Վատանգրա, անդանօր փիլլա ամուսին նորա յոյժ 'ի խոր խոցեալ՝ ոչինչ հանգարտէր միւսանգամ տեսանել զիւրն Դեմետրիոս՝ այնպէս 'ի սոսկականաց ոք և փախստական և հէգ և չուառական քան զամենայն թագաւորս . և բնաւ իսկ յուսահատ նզովեալ զբախտն նորա՝ որ քան 'ի բարին՝ հաստատուն ևս էր 'ի չարն, ինքնին գեղակուր եղեալ մե անէր : Բայց Դեմետրիոս զմտաւ

ածեալ միասնեամբ առնուլ ժողովել
զնշխարեալն զնաւարեկութեանն, խա-
ղայր անցանէր յԵլլագա և խմբէր կուտէր
որ անդ զգորականն և զքարեկամն :

Եւ արդ՝ զոր պատկեր նմանութեան
Մենեղաւոս ինքնին առ Սոփոկղեայ՝ ի
ներքս բերէ վասն իւրոց բախտիցն՝ ասե-
լով, եթէ

“ Այլ իմ Օրհանն ՚ի դիցուհոյն
Բազմահոլովն ՚ի յանուի
Ցանդ հիւ եկեալ, ՚ի նոյն դարձեալ
Բնութիւնս անդուլ փոփոխի :
Զորորինակ Լուսնին երես
Յօդոցդ ՚ի կայս ամբարձման,
Գիշերս երկու չկայ երբեք
Ի նոյն ՚ի մի կերպարան .
Այլ որ անտեան, յանկարծ նա նոր
Գայ յերևան առաջին,
Եւ գեղազարդ լի պատարուն
Է շուք գիմաց գիտակին .
Բայց և յորժամ հրաշանդշղջ
Տիպ լուսալիւր փայլէ նա,
Նուազէ կրկին, և ՚ի վերջէ
Ո՛չ գըտանի հետ նորա ” :

Արդ զնոյն պատկեր նմանութեան ճա-
հաւորակի ևս ճշգրտեացէ ոք արդեօք յիւան
Դեմեաթի, ՚ի բարդաւաճել նորա և ՚ի նը-
ւազել նորա, ՚ի բարձրանալ նորա և ՚ի
խոնարհել նորա : Ոյր և զօրութիւն առնն
և յայնժամ՝ յորժամ բնաւ իսկ վատեալ

կարծեցաւ և շիջեցաւ, անգրէն միւսանգամ արծարծեալ վառեցաւ. ապա և գումագը ևս զօրականին խմբեալ առ նմա, տակաւ այնուհետև 'ի վեր առեալ կանգնեցին զնա: Բայց յայնժամ նա իբրև 'ի սոսկականաց դք և մերկ տեւաղերծ յարքունի զարդուցն՝ այնպէս առաջին անգամ գնացր հետեւէր ընդ քաղաքս քաղաքս: Յորում ժամանակի և ոմն յայն սահման կենաց տեսեալ զնա 'ի Թերէ, գեղեցիկս նմա զԵւրիպիդեսայ տղան յարմարէր:

Որ նախ աստուած, արդ յերկրածին

Դա փոփոխի կերպարան:

Դա ընդ հոտանս գընայ Դիբիեսայ,

Գընայ ընդ ջուրս Իսմենեան:

Այլ իբրև այնպէս յանգորդ՝ իբրու յաղքունի և 'ի կուռ պողոտայ՝ ելանէր Դեմետրիոս, և ինչք ևս և շուք տերութեան յաւելլոր նմա, գարձուցանէր առ Թերայեցիան զհայրենին նոցա զքաղաքաւորութիւն: Բայց Աթենացիք նշկահեալ զնա, և զԴիբիդոս՝ որ իբրև քահանայ փրկողացն գրեալ կայր՝ բարձեալ 'ի գատկաբոլէ անուանի օրերոյն, և վճիռ ևս տուեալ ընտրութեան իշխանապետաց ըստ վաղնջուց կարգի հայրենեացն, առաքեցին կռչին զՊիւսառոս 'ի Մակեդոնիոյ. քանզի և տեսանէին իսկ զքարդաւաճեւ Դեմետրի արտաքոյ ակնկալութեան իւրեանց:

Սրտմտեալ Դեմետրիոս խաղաց գիմնաց 'ի վերայ նոցա և պաշարումն սաստիկ ածէր 'ի վերայ քաղաքին նոցա :

Ապա առետլ Աթենացիք շնորհաւորէս ի մաստասէր՝ զայր հոյակապ և արգոյ առաքեցին առ նա . իսկ Դեմետր՝ կէս մի 'ի խնդրուածոց իմաստասիրին , և կէս մի՝ զգուտ ևս զանձինն զմտաւ ածեալ 'ի Ժամոն , ամոքէր 'ի Թելագրութեանն . Վրատեայ , և ելոյծ զպաշարումն . և խմբեալ զամենայն զնաւան և ամբարձեալ 'ի նոսա զօրականս բիւր մի և հազար հանդերձ այրումիով , ծովագնաց լինէր յԱսիա . խընդրէր հանել 'ի ձեռաց Լիւսիմաքեայ զՎարիա և զԼիւդիա :

Իսկ մօտ 'ի Միլետոն առնոյր Ժողովէր զնա Եւրիւտիկէ քոյր Փիլլայ , ածեալ և զՊտղոմայիդէ զիւր գուտորն և զՊտղոմեայ , որ և յառաջն 'ի ձեռն Սելեւկոսի խոտացեալ իսկ էր Դեմետրի : Յայնժամ 'ի ձեռացն Եւրիւտիկեայ կին ածեալ նա զաղջիկն , և զհարսանիսն կատարեալ , խաղայր անդէն 'ի վերայ քաղաքացն՝ յորոց և բազումք ինքնակամ՝ նուաճեալք ընդ ձեռամբ , և բազումք ևս մարտիւ պատերազմի , հասանէր ունէր և զՍարգիս : Յայնժամ և բազումք 'ի զօրագլխացն Լիւսիմաքեայ անցանէին առ Դեմետր հանդերձ զօրականօք և ընչիւք իւրեանց :

Յետ այսորիկ Ագաթոկղէս որդի Լիւսիմաքեայ 'ի վերայ հասեալ ստուար բանակաւ , խաղայր գնայր Դեմետրիոս 'ի

Փռիւգիա . եղ 'ի մօտ հասանել ունել
զՀայոցաշխարհն, և խլրտել շարժել Վարա,
և մարտ գնել կռուել ընդ վերնադաւա-
ռացն . զի և երբէք յնկրկել վանել իւ-
րում՝ անգանօր ամուրս բազումս գտցէ և
վայրս ապաւինի : Այլ ապա 'ի գիմել 'ի
նա Ագաթոկոյեայ, յագթական լինէր Դե-
մետրիոս . սակայն և արդեւեալ պատրաս-
տել իւր ցորեան և պաշար, 'ի մեծ տագ-
նապի լինէր այրն : Առ այս և զօրականն
կասկածէր՝ եթէ տարցի զնոսա Դեմետր
բնակել յաշխարհին Հայոց և 'ի Մարա .
անդուստ և սոփն երթալով երթայր և
սասականայր . դարձեալ և սխալ մի ևս
յանցս Գայլ գետոյն զբազումս 'ի զօրա-
կանէն գետակուր կորուսանէր : Եւ զօրա-
կանք ինքնին ոչ դադարէին 'ի հեզնելոյ
զնա, առ այս՝ և մի ոմն հանգեալ խորանին
նորա առեալ գրէր խում մի փոփոխութի
զակիղքն բանիցն Եգիպտոսի .

Բաճէ որդեակ կուրի ծերոյն

Անտիգոնեայ .

Զի՞նչ այս սահման, յոր մեք եկեալ
հասաք ահա :

Ապա 'ի վերջէ ընդ սովոյն պաշարեցաւ
նա և 'ի սրպծութենէ, ըստ որում և բնա-
ւորեցաւ իսկ՝ յարժամանեղ հասանէ մարդ-
կան ուսել 'ի վնասակարացն . և տապաստ
անկեալ նորա ոչինչ սքակաս քան զութ
հազար 'ի զօրականէն, չու առնէր գառ-
նայր հանգերձ մնացելովքն :

Իջեալ ապա 'ի Տարսոն, ոչ կամէր եթէ 'ի զօրականէն վիշա հասցէ գաւառին՝ որ էր յայնժամ ընդ Սելեւկեայ իշխանութեամբն. յորմէ և անձնապահ լինէր Դեմետր գրգռել զնա ընդդէմ իւր: Իբրեւ յանհնարին մտանէին իրքն 'ի վերջին աղքատութեան զօրականին, և զի և Սգաթոկղէս հասեալ փականալ էր զանցս լերանցն Տաւրոսի. ապա առեալ գրէր Դեմետրիտո թուղթ առ Սելեւկոս, ողբա երկայնս ճառագրէր 'ի ձախողակ բաղճն իւր. և աղաչէր ախտակից լինել արգահատել աղքականին իւրոյ յողէտս վշտին, որ և թշնամեաց անգամ արգեօք արտասուելի գուցէ: 'Ի գութ վայր մի շարժեալ Սելեւկոս, առեալ գրէր որ անդանօր առկուսակալն, տալ Դեմետրի ռոճիկ շքեղ արժանի առն թագաւորի, և պաշար առաւ զօրականին նորա:

Բայց յայնժամ Պատրոկղէս համբաւեալ այր հանճարեղ և հաւատարիմ բարեկամ Սելեւկեայ, գնացեալ առ նա ասէր՝ եթէ ծախք կերակրոց զօրականին Դեմետրի մեծ ինչ լիցին արգեօք, սակայն և ոչ լաւ իցէ այնպէս յանհոգս թողուլ անդանօր գեղերել Դեմետրի. իբրեւ բուռն առաւել և յանձնապատաս միշտ է այրգքան զամենայն թագաւոր. իսկ զարգիս և յողէտիցն պաշարեալ է դա, որք և զհամբոյրսն անգամ գրգեսցեն արգեօք 'ի որ ծա յանդգունս և յանիրաւութիւնս:

'Ի բանից աստի գրգռեալ Սելեւկոսի,

զօրու ծանու խաղաղ դնայր 'ի Յիբիկիա :
 Բապուշ կրթեցաւ Դեմետր ընդ յանկար
 ծակի փոփոխութիւնն Սելեւկեայ , և զա-
 հի հարեալ խոյս տայր յամուրս անխաբս
 Տաւրոսի : Անդուստ առաքէր աղաչէր զնա
 թոյլ տալ նմա անխաբալ 'ի վերայ ինքն-
 րէն բարբարոսացն այնոցիկ : և անգանձօր
 զնշխարեալ կեանս իւր անցուցանել , և
 դամ մի 'ի տարագէմ թափառանացն ա-
 զատանալ . ապա թէ ոչ՝ գոնեա կերա-
 կուր զօրականին տացէ զձմեռն զայն . և
 մի այնպէս մերկ և կարօտ վանեալ զնա , 'ի
 ձեռս տացէ թշնամեացն : Բայց Սելեւկոս
 'ի կարծ գնացեալ վասն ամենայնի այտ-
 րիկ , պատուէր տայր՝ զի թէ կապէ իցեն
 նմա ամիսս երկու ձմերել 'ի Վատառնիա ,
 որայնմաւ տացէ նմա 'ի պատանգի զա-
 ւագա 'ի բարեկամացն : Զայս ասաց , և
 միանգամայն զանցս ճանապարհին Ատր-
 ւոց արգել փակեաց առաջի նորա : Անգա-
 նօր յայնժամ Դեմետրիոս 'ի ներքս փա-
 կեալ իբրեւ գաղան , և շուրջանակի թա-
 կարթապատեալ , շրջէր յածէր այնուհե-
 տե , կռուէր հզօրագոյնս , և առպատակ կա-
 պէր ընդ գաւառն , և 'ի վէդ ելեալ ընդ
 Սելեւկեայ 'ի կռուել նորա , յաղթական
 ելանէր հանապաղ . էր երբեմն զի և կառք
 գերանդաղէնք խաղացեալ ընդդէմ նորա ,
 և նա զնոքք շահառակեալ 'ի փախուստ
 դարձուցանէր , և հատեալ անխաբայր 'ի
 վերայ բարձանցն անցից յԱպոփա՝ վանեալ
 անտի զպարեկապտանն :

Իջեալ ապա 'ի Տարսոն, ոչ կամէր եթէ 'ի զօրականէն վիշտ հասցէ գաւառին՝ որ էր յայնժամ ընդ Սելեւկեայ իշխանութեամբն. յորմէ և անձնապահ լինէր Դեմետր գրգռել զնա ընդդէմ իւր: Իբրեւ յանհնարին մտանէին իրքն 'ի վերջն աղքատութեան զօրականին, և զի և Ագաթոկէս հասեալ փակեալ էր զանցս ըրանցն Ցաւրոսի. ապա առեալ գրէր Դեմետրիսոս թուղթ առ Սելեւկոս, ողբա երկայնս ճառագրէր 'ի ձախողակ բաղզն իւր. և աղաչէր ախտակից լինել արգահատել աղքականին իւրոյ յողէտս վշտին, որ և թշնամեաց անգամ արդեօք արտասուելի գուցէ: 'Ի գութ վայր մի շարժեալ Սելեւկոս, առեալ գրէր որ անդանօր առ կուսակալսն, տալ Դեմետրի ռոճիկ շքեղ արժանի առն թագաւորի, և պաշար առաւ զօրականին նորա:

Բայց յայնժամ Պատրոկլէս համբաւեալ այր հանճարեղ և հաւատարիմ բարեկամ Սելեւկեայ, գնացեալ առ նա ասէր՝ եթէ ծախք կերակրոց զօրականին Դեմետրի մեծ ինչ լիցին արդեօք, սակայն և ոչ լաւ իցէ այնպէս յանհոգս թողուլ անդանօր գեղերել Դեմետրի. իբրեւ բուռն առաւել և յանձնապատասխան միշտ է այրգքան զամենայն թագաւոր. իսկ զարգիս և յողէտիցն պաշարեալ է դա, որք և զհամբոյրսն անգամ գրգեսցեն արդեօք 'ի որ ծո յանդգունս և յանիրաւութիւնս:

'Ի բանից աստի գրգռեալ Սելեւկոսի,

զորու ծանու. խաղալոր գնալոր 'ի Կիլիկիա :
 Յապուշ կրթեցաւ Դեմետր ընդ յանկար-
 ծակի փոփոխութիւնն Սելեւկեայ, և զա-
 հի հարեալ խոյս տալիս յամուրս անխաբս
 Տաւրոսի : Անդուստ առաքէր աղաչէր զնա
 թոյլ տալ նմա տիրանալ 'ի վերայ ինքնու-
 ընէն բարբարոսացն այնոցիկ . և անգանձոր
 զնշխարեալ կեանս իւր անցուցանել, և
 դամ մի 'ի տարագէտ թափառանացն ա-
 զատանալ . ապա թէ ոչ գոնեա կերա-
 կուր զօրանիւնին տացէ զձմեռն զայն . և
 մի այնպէս մերկ և կարօտ վանեալ զնա, 'ի
 ձեռն տացէ թշնամեացն : Բայց Սելեւկոս
 'ի կարծ գնացեալ վասն ամենայնի այտ-
 ընկ, պատուէր տալոր՝ զի թէ կամք իցեն
 նմա ամիսս երկու ձմերել 'ի Կատառնիա,
 պայմանաւ տացէ նմա 'ի պատանգի զա-
 լագոս 'ի բարեկամացն : Զայս ասաց, և
 միանդամայն զանցս ճանապարհին Ասոր-
 ւոց արգել փակեաց սուռի նորա : Անգա-
 նոր յայնժամ Դեմետրիոս 'ի ներքս փա-
 կեալ իբրեւ գաղան, և շուրջանակի թա-
 կար թապառեալ, չքէր յածէր այնուհե-
 տե, կռուէր հզօրագոյնս, և առկատակ կա-
 տէր ընդ գաւառն, և 'ի վէգ ելեալ ընդ
 Սելեւկեայ 'ի կռուել նորա, յազթական
 ելանէր հանապաղ. էր երբեմն զի և կառք
 գերանդաղէնք խաղացեալ ընդդէմ նորա,
 և նա զնոքք չահատակեալ 'ի փախուստ
 դարձուցանէր, և հատեալ տիրանալոր 'ի
 վերայ բարձանցն անցից յԱսորիս՝ վանեալ
 անտի զաղաթեկապանան :

Ապա և խրախոյս մեծապէս առեալ յայնժամ, տեսեալ և զգորականն արու-
թեամբ ըն, պատրաստեցաւ կազմեցաւ 'ի մարտ մեծամրցանակ ընդդէմ Սելենկեայ: 'ի մեծ տագնապ տարակուսի պաշարեալ իսկ էր Սելենկոս, քանզի և յօգնականու-
թենէն լիւսիմաքեայ խոյս տուեալ էր յերկուանոց խթացեալ ընդ այրն . և ինքնին միայնակ յայնժամ վարանէր 'ի կռիւ կաքաւել ընդ Դեմետրի. զարհուրեալ լին էր 'ի յուսահատ կրից առնն և յանդու-
փոփոխութենէ բախտին նորա՝ այն որ յանկարծ 'ի վերջին աղէտիցն առեալ ամ բառնայր զայրն 'ի մեծամեծ յաջողութիւ:

Բայց ընդ աւուրան ընդ այնոսիկ 'ի զը-
ժուարին հիւանդութիւն անկեալ խօթա-
նայր Դեմետրիոս . և նորա մեծապէս վա-
տեալ մարմինն, վատթարէր համբուն և զերս նորա . քանզի կէսք 'ի զօրականէն ան-
ցին առ թշնամիսն և կէսք օձտեալ ցրուե-
ցան: Եւ ապա հազիւ ուրեմն կազդու-
րեալ նորա յետ աւուրց քառասնից, ա-
ռեալ ընդ իւր զմնացեալսն զօրականին,
չու հրամայէր՝ իբրու այն թէ կարծեցու-
ցանել զթշնամիսն՝ խաղալ 'ի Կիլիկիա:
Բայց նա գիշերայն ժողովեալ զբանակն
սուանց ձայնի փողոյ, խաղաց յայլ կողմն.
և հալեալ վանեալ զլեառն Ամանոն, յա-
ւարի առնոյր զգաւառն առ լեռնոտամբն
մինչև 'ի Կիւրրեստիկա:

Ապա ընդ առաջ նորա ելեալ Սելեն-
կոս և մօտ բանակ հարեալ, յայնժամ Դե-

մետրիոս ժողովեալ զբանակն՝ գիշերա-
գնաց խաղայր ընդգէմ՝ նորա . որ այնպէս
հարուստ ժամն զգիշերոյն՝ անգիտացեալ
զերացն 'ի քուն կայր : Իբրև յանկարծ իրա-
զեկ վտանգին լինէր Սեւեւկոս 'ի դասալիք
զօրականէն՝ որ եկին առ նա , զահի հա-
րեալ և 'ի վեր վազեալ՝ հրաման տայր նը-
շանս բաշխել զօրականին . և միանգամայն
գիօշիկան արկանէր յոտան , ձայն բարձեալ
գողէր առ բարեկամն , եթէ 'ի վէգ և 'ի
կռիւ ելեալ է ընդ վայրենի դաղանի : Իսկ
անդուստ Գեմետրիոս 'ի տրուական թնդ-
մանէ թշնամեացն զգաց՝ զի 'ի վեր ել
բանն , և խուսեալ տեղի տայր 'ի վայրացն
'ի շտապ տադնապի :

Այս յառաւոտուն պահու 'ի վերայ
անկեալ Դեմետրի Սեւեւկոս , նա 'ի բաց
արձակեալ զմի 'ի զօրապետաց իւրոց միւ-
սոյ թևոյն , հարկանէր փոքու իմն զթշնա-
ման : Բայց Սեւեւկոս յայնժամ թողեալ
զերիվարն և 'ի բաց զսաղաւարտն եգեալ ,
և առեալ զասպարն , այնպէս ընդ առաջ
դալս վարձկանաց զօրուն . արձանացաւ
հանգիստ , խրախոյս 'ի ներքս տայր նոցա՝
անցանել յիւր կողմն , զայն ինչ զմտաւ տ-
ծել և գիտել՝ զի այնչափ ինչ ժամաւա-
շառ եղև նա 'ի փրկութիւն անձանց նոցա ,
և ոչ Դեմետրի : Եւ յայնժամ առհասա-
րակ նոքա ողջոյն տուեալ նմա՝ արքայ
կարգային , և անձնատուր լինէին 'ի նա :

Իսկ Դեմետրիոս այնչափ ձախողակաց
տարեալ , անձնապուր և 'ի վերջին յայն

ազէտան եղեալ, դէմ եղեալ փախչէր 'ի գուրս կրճիցն Ամանոնի . և հասեալ կալեալ մայրի մի անտառախիտ՝ անդէն կայր զգիշերն հանդերձ բարեկամօք ոմամք և պաշտօնէիւք յոյժ սակաւութիւն . խնդրէր եթէ հնար ինչ իցէ՝ ելանել 'ի ճանապարհն Վաւնեայ, և իջանել գաղտագողի 'ի ծովուր ակն ունէր գտանել նաւ : Իսկ իբրե գիտաց՝ եթէ և ոչ աւուրն պարէն գտանէր առ նոսա, դարձեալ զառածանէր : Յայնմ պահու հասեալ առ նա ոմն 'ի բարեկամացն Սովակուհէն անուն՝ Եսկի չորեքհարիւր ունելով 'ի կամարին, խրախուսեցան ժամանել նովին մինչև 'ի ծովանդր, և ապա լեռնադնաց ուղւոյ լինէին ընդ մութ գիշերոյն : Անգուստ խարոյկս խարոյկս տեսեալ զթշնամեացն արկեալ յանցա ճանապարհաց, յուսահատք յուղւոյն գառնային միւսանգամ յառաջին տեղին . ոչ ամենեքին՝ քանզի և բազումք փոխրատեայ գնացին, և ոչ դարձեալ՝ որ մնացինն քաջալերեալ ինչ էին իբրու զառաջինն : Բրպէս զի և համարձակեալ անդ ոմն տսել առ Դեմետր, եթէ պարտ է անձ նատուր 'ի Սելեւկոս լինել, նա շտապաւմերկացեալ զվաղակաւորն՝ խնդրէր գնալ զիւրովին . անդէն շուրջ բարեկամացն պատեալ և քաջալեր նմա տուեալ՝ ամէին առնէին անձնատուր լինել : Ապա առեալ առաքէր Դեմետր առ Սելեւկոս, և զամենայն զիւր տալատտան 'ի ձեռս առնէր նորա : Զայն լուեալ Սելեւկեայ՝ ասէր . Եւ

բախան Դեմետրի փրկեաց զԴեմետր, այլ իւր բախան. որ 'ի վերայ այլոց երախտեացն առ նա՝ ժամ տայր և զմարդասէր գուլթն իւր 'ի ներքս բերել նմա : Հապա ձայն տրւեալ պաշտօնէից ոստիկանացն, հրաման տայր խորան հարկանել արքունի, և կազմել հանգերձել զամենայնն՝ և առնուլ ժողովել զԴեմետր և սպաս շքով հարկանել նմա : Էր յայնժամ առ Սելեւկեայ Ապողովնիդէս ոմն մտերիմ Դեմետրի. զնա առեալ Սելեւկոս վալվաղակի առաքեաց առ նա՝ մխիթար և քաջալեր մատուցանել նմա. վատահ առնել տեսանել զՍելեւկոս արդարև իբրև ճշմարիտ մերձաւոր և փեսայ :

Իբրև հրաման այս արքային համբաւեցաւ, յայնժամ զառաջինն նուազուկք, ապա և բազումք 'ի բարեկամացն այր զարամբ ընթացան առ Դեմետր. խնդրէին այր քան զընկեր կանուխ աճապարել, քանզի և ակն ունէին հուպ ը հուպ յոյժ բարդաւաճել Դեմետրի առ Սելեւկոսի : Բայց սպասարկուլթինն այս զգուլթ ախտակցուլթեանն առ նա՝ չըջեաց 'ի մախանս. և ժամ գտեալ թշնամեացն և յաչաղկոտացն՝ զառածեալ ժանտացուցին զմարդասէր կամս արքային. արհաւիրս արկանէին, ասէին՝ անշուշտ յերևել անդ Դեմետրի խռովք անհնարինք հարցին 'ի բանակին :

Իբրև վայր մի 'ի վերայ անցանէր՝ յորմէ հետէ Ապողովնիդէս յոյժ խրախամիտ ժամանեաց առ Դեմետր, և այլք ևս զհետ հասին և առհասարակ բանս պատնէլիս

զրուցէին 'ի կողմանէն Սելեւկեայ, որպէս զի անդ և Դեմետրիոս ինքնին յետ ալէտիցն՝ (Թէպէտ և զառաջինն վատուծիւն համարեցաւ անձնատուր 'ի Սելեւկոս լինել), փոխէր յայնժամ 'ի մտացն առ վստահութիւն սրտի և առ յոյս ակնկալութեանն . Անդուստ յանկարծ եկեալ հասանէր Պաւսանիաս և գունդ ընդ նմա իւրև հազար զորականաց՝ հետևակ և այրուծի . և պատեալ պաշարեալ զԴեմետրիոս, և 'ի բաց զայլն վանեալ, առեալ ածէին զնա ոչ առ Սելեւկոս, այլ 'ի Քերրոնիսոն Ասորոց . ուր և պահ զգուշութեան արկեալ նմա՝ սպաս գեղեցիկ հարկանէին նմա 'ի հրամանէն Սելեւկեայ . և արծաթ ևս 'ի ներքս բերէին, և հանապազօր սեղան մեծահաց պատրաստէին նմա : Առայս՝ և ասպարէզս արշաւանաց մատուցանէին և ճեմարանս արքունիս և որմածս արգելոցաց որսոց երէոց : Եւ թոյլ ևս տային ում ումեք կամք իցեն 'ի բարեկամացն փախստելից՝ կալ առ նմա . գարձեալ և ստէպ նմա յայց ելանէին արքաւագք 'ի հրամանէն Սելեւկոսի՝ բանս լի մարդասիրութեամբ խօսել ընդ նմա և քաջալեր տալ մտացն լքելոց . և ասել՝ եթէ 'ի հասանել Անտիոքոսի և Ստրատոնիկեայ՝ գեղեցիկս այնուհետև վճարեսցին իրք :

Իսկ Դեմետրիոս յայնժամ յիւրում արկածին առաքէր ազգ առնէր որդւոյն և կուսակալայցն իւրոց և բարեկամացն յԱթէնս և 'ի Վոլոնթոս, մի հաւատս երբեք

ընծայել ոչ իւրում նամականւոյն և ոչ կնքոյն . այլ որպէս եթէ ինքն մեռեալ իսկ իցէ , այնպէս զքաղաքսն և որ ինչ 'ի ձեռս նոցա՝ պահել իւրումն Անտիգոնոսի :

Բայց Անտիգոնոս լուեալ զձերբակալ լինել զհօրն , և 'ի խոր խոցեալ և 'ի Թուխս ուղջոյն համակեալ , առեալ գրէր աղերս և պաղատանս առ այլս 'ի Թագաւորաց և առ Սելեւկոս ինքնին . տայր 'ի ներքս մատուցանէր նոցա զամենայն գոյս միանգամայն զհօրն և զիւրն . առ այս և մտադիւրագոյնս ընծայէր և զանձն ևս 'ի պատանգ 'ի վերայ հօրն : Անգուտ և բազումք 'ի քաղաքաց յողոր անկանէին 'ի միասին ընդ նմա վասն այնորիկ . դարձեալ և արքայք՝ բայց 'ի Լիւսիմաքեայ . որ և առաքէր առ Սելեւկոս և յԹերս բազում գրամոց խոստանայր նմա՝ եթէ սպանցէ զԴեմետր . իսկ Սելեւկոս որ և յառաջնմէ դարչեալ իսկ էր 'ի Լիւսիմաքեայ , և յայնժամ տաստիկ ևս վասն բանին այնորիկ՝ իբրև ընդ այր նզովեալ և ընդ խուժագուժ անձն հայեցաւ 'ի նա : Սակայն և Անտիգոնոսի որդւոյն և Սարատոնիկեայ պահեալ զԴեմետրն , ժամավաճառ դեգերէր Սելեւկոս . կամէր նոցուն արգասեացն ընծայարեր լինել զազատութիւնն նորա :

Իսկ յայնժամ Դեմետրիոս՝ որպէս 'ի Եկզբանն տարաւ ձախողակ բախտին , առաւել ևս յայնժամ և հեշտին վշտմբեր լինէր . և նկրտէր նա յայնժամ զառաջինն 'ի հրահանգս մարմնոյն , 'ի հանդէսս որսոց

և արշաւանաց . այլ ապա տաւկաւ մեղկեալ
 և ընդարմացեալ՝ անձնատուր 'ի գինեւ-
 րուս լինէր և 'ի նարոս , անցուցեալ բա-
 զում ժամանակ . կամ զի զկիրս առաջի-
 կայ ավետիցն իւրոյ չախորժէր մտաբերել՝
 իբրև 'ի զգաստութեանն , և խնդրէր գի-
 նեհարութեամբն կուրացուցանել զխոր-
 հուրդ մտացն . կամ զի յայնժամ խելա-
 մուտ եղև այրն , եթէ տաւգիկ կեանք՝ ո-
 րում 'ի հարուստ ժամանակաց հետամուտ
 ցանկացեալ իսկ էր , այլ անհանձար խոր-
 խըրդովն և 'ի սնափառ կրիցն բացադոյնս
 'ի նմանէն թափառեցաւ . և քիրան շատ
 իւրում անձինն , և շատ եւ այլոցն հասու-
 ցեալ ինքն 'ի զէնս 'ի զարդս , և 'ի նաւաց
 հանդէտս , և 'ի զօրաց բանակս յուզէր խըն-
 դրէր զբարին՝ զոր յայնժամ յանգործու-
 թեանն 'ի ձեռս եբեր և 'ի պարապութեն
 և 'ի հանգստեանն՝ որում և ակն թերևս չու-
 նէր : Քանզի և կէտ նպատակի զի՞նչ այլ
 արդեօք իցէ մարտիցն և վտանգաց անբարի
 թագաւորացն՝ խեղաթիւրիցն և անհան-
 ճարիցն , բայց գրգանս և փափկութիւնս՝
 փոխանակ առաքինութեան և լաւին հան-
 դերձել անձանց . թէպէտ և 'ի գրգանացն
 ապա վրէպ կայցենն նոքա և 'ի ճշմարիտ
 վայելիցն :

Արդ յայնժամ Դեմետրիոս յամին
 երրորդի արգելանոցին իւրոյ 'ի Քերրոնի-
 սոն , առ 'ի դատարկապորտ կենացն և յո-
 րովայնապարտ և 'ի գինեւանութենէ՝
 անկեալ խօթանայր , և մեռանէր կեցեալ

ամս յիսուռն և չորս : Իսկ Սելեւկոս յայն-
 ժամ յոյժ բամբասեցաւ , և շատ ցաւեաց
 նմա՝ զի այնպէս խիթացաւ ընդ Դեմե-
 տրիոս . և զի՝ և ոչ նմանող գտաւ նա Դրո-
 միքետեայ , որ թէպէտ և այր բարբարոս
 Թրակացի՝ մարգասէր հիւրընկալութեամբ
 արժանի առն թագաւորի վարեցաւ ընդ
 գերեալն Լիւսիմաքոս :

Սակայն և յուղարկաւորութիւն Դեմե-
 տրի՝ տեսիլ իմն ողբերգակ և թատերական
 հանգիսի ընծայեցաւ : Քանզի լուր առեց
 Անտիգոնոս զգալստեան նշխարաց հօրն
 իւրոյ , ուղւոյ հրաման տուեալ առհասա-
 րակ նաւահանգիսին , ընդ առաջ ելանէր
 նմա մօտ ՚ի կղզիս . և աքեալ ժողովեալ
 յաւագամեծար ՚ի նաւն զնշխարսն՝ հան-
 գուցանէր ՚ի սափորի ՚ի ձոյլ ոսկւոյ :
 Իսկ անդուտ և քաղաքք՝ ուր և միանգամ
 եկեալ հասանէին նաւքն , պսակս պսակս
 առեալ ածէին ՚ի վերայ սափորոյն , և արս
 ևս սգահանդերձս առեալ արձակէին յու-
 ղարկել շքով զգիահանսն : Այլ մերձ ՚ի
 Կորնթոս եղեալ նաւահանգիսին , ան-
 գուտ տեսանէին մեծապէս փառօք ՚ի վեր
 ՚ի խելս նաւուն զսափորն՝ արքունի պըճ-
 նեալ ծիրանեաւ և թաղիւ . որում և պա-
 տանիք մերձ կային ՚ի զէն ՚ի զարգ վառելք
 ՚ի պահպանութիւն . անդանօր և Քսենո-
 փանտէս քան զամենայն սրնգահարս ժա-
 մանակին գերահամբաւ այր՝ բազմեալ առ-
 ընթեր հարկանէր սրնգաւն նուազ յոյժ
 նուիրական . և կարգի նուագին հետեւէր

շարժէր և թիավարութիւնն ինքնին . և այնպէս թուով և չափով և կշռով ճողփիւն արձակէր ջուրն , իբրու որ 'ի կոծան յաշխարանացն ջայլել՝ սրնդահարութեցն կարգառութիւնք իցեն : Բայց որ աշխարհի առաւել և ողբալի ծովափնեայ մարդկանն , էր անդանօր տեսանել զԱնտիգոնոս ինքնին այնպէս հիքացեալ և գերարտօսալից : Իսկ իբրև այսպէս շուք պատուոյն և պսակացն կատարեցաւ 'ի Վորնթացւոց անտի , ապա տարեալ հանդուցանէր զնշխարան 'ի Դեմետրիադէ քաղաք անուանակից նորա՝ բնակեալ շուրջ զՅոլկեաւ 'ի փոքրիկ աւանաց :

Եւ եթող զկնի իւր Դեմետրիոս բազում որդիս . 'ի Փիլլայ զԱնտիգոնոս և զՍտրատոնիկէ . դարձեալ և Դեմետրիոսս երկուս , մի զանուանեալն 'նիհար' 'ի Լիւրիկեցի կնոջէ , և միւս ևս՝ 'ի Պտղոմայի դայ՝ որ և թագ կապեաց 'ի Վիւրենէ : Իսկ 'ի Պլէիդամեայ եթող զԱղէքսանդրոս , որ եկաց յԵգիպտոս . և ասեն՝ և յԵւրիդիկեայ ծնանել նմա սրդի Վորրաբոս : Եւ էջ նորս ճետն պայազատութեամբք թագ կապեալ մինչև 'ի Պերսէոս 'ի վերջին . առորով և Մակեդոնիոյ տիրացան յայնժամ հռոմայեցիք :

Արդայսպէս 'ի գլուխ զՄակեդոնեանն տարեալ տեսարան , ժամ է անցանել մտանել 'ի հռովմէականն :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

1. Յն. Փարօճ. ըստ ձայնին՝ Աստուած-
ահագակ. այսինքն՝ որ աստուածայնոցն ի-
րաց հոգածուն է և պաշտօնեայ :

2. Եւրիպիդէս ասաց՝ նոյնայանգ Δου-
λευτέον, Ծառայելի է. և Անտիգոնոս՝ փո-
խանակ եգ զայլ նոյնայանգ, Γαμητέον,
Ամանանալի է :

3. Այս է, յառաջ եկեալ Թերևս իցէ
ախտդ առ 'ի գինւոյն կղզեացն Թասոսի
կամ Քիոսի :

4. Անուն բուսոյ. Յն. Ψοχύαμος.
ըստ ձայնին՝ խոզի-բակլայ : Քանզի 'ի
ճարակել զնոյն՝ սատակին խոզք :

5. Էր այս Եալիւսոս՝ Շուն նկարեալ :
Եւ այս հրգեհ յետոյ է ժամանակաւ քան
զՊլինիոս. քանզի ասէ իսկ ինքն յայտնա-
պէս, եթէ. "Եալիւսոս՝ որ է 'ի հռովմ',
նուիրեալ կայ 'ի տաճարին խաղաղութե' :

6. Պարթեհնովն՝ կոչէր տաճար Աթե-
նասայ :

7. Որպէս և վերոյդրեալ մենքենայքն
Դեմետրեայ կոչեցան՝ Էմբօւն, այս է՝
Քաղաքամարտք և քաղաքառուք :

8. 'ի Յն. Λάμια, կամ Λαμία. է՝
 Վիշապ ձուկն ահագին յոյժ և լայնա-
 կողորդ: Է դարձեալ և առասպելեալ
 Այս և Ոգի դժոխորովայն լափելիող ման-
 կանց՝ 'ի կանացի կերպարանս: Իսկ La-
 miae. 'ի Լտ. է և՝ Կին կախարդ, Վհուկ:

9. Էր այս Բոկբոր՝ Մաւրիտանացւոց
 Թագաւոր:

ԱՆՏՈՆԻՈՍ

ԱՆՏՈՆԻՈՍԻՆ հաւն էր Անտոնիոսն այն հռետոր, զոր 'ի մահ Մարիոս վարեաց՝ քանզի կուսակից էր Սիւղղայի։ Իսկ էր հայր նորա Անտոնիոս՝ Կրիստիկոս վերաձայնեալն։ Ոչինչ այնպէս հռչակելի այր 'ի քաղաքականսն, և ոչ 'ի հոյակապից դք։ սակայն և ուղղատես այր և համբոյր, առ այս՝ և ազատաձեռն 'ի տուրս, որպէս 'ի միոյ անտի գործոյն խելամուտ դք լինիցի։ Քանզի ոչինչ այնպէս գոյաւոր գորով այրն, ուստի և 'ի կնոջն խափանեալ էր 'ի մարդասիրել, գէպ եղև երբեմն ուրուք 'ի բարեկամացն կարօտելոց գնալ առ նա և խնդրել արծաթ։ Եւ զի չգոյր ինչ նորա արծաթ, հրաման տայր միում ումեք 'ի ծառայիցն՝ ջուր 'ի կոնքն արծաթի արկանել և ածել առ ինքն։ Իբրև բերաւ, նա իբրու սափրել զմօրուսն՝ թա-

նայր ջրով զծնօտան . և պատճառանօք 'ի բաց զծառայն արձակեալ, տայր բարեկամին զկոնքն՝ վարել իւր 'ի պէտս :

Իսկ յեա այնորիկ իբրեւ քննութիւն սաստիկ լինէր 'ի վերայ առհասարակ ընտանեացն , տեսեալ նա զկին իւր զի 'ի սրտմտութիւն գրգռեալ՝ ասէր մի ըստ միոջէ հաւաստեալ 'ի քնին առնուլ, խռտովան եղև զճշմարիտն և ազաչէր ներել : Եւ էր կին նորա Զսւլիա 'ի տանէն Կեսարեանց, և 'ի լաւութեան և 'ի պարկեշտութեան մրցէր նա ընդ հոյակապից տիկնացն ժամանակին : Իսկ յետ մահու առնն սա ինքն Յուլիա զորդի իւր զԱնտոնիոս առեալ դաստիարակէր . և էր յայնժամ զՅուլիա կին ածեալ Կուռնելիոս Լենտուդոս . այն՝ որ 'ի դաւակցաց անտի գողով Կատիլինեայ՝ 'ի մահ վարեցաւ 'ի հրամանէն Կիկերոնի . և այս ինչ ապա թուի սկիզբն և պատճառք ոխերիմ ատելութեանն Անտոնիոսի առ Կիկերոն : Այլ Անտոնիոս ասէ , եթէ զԼենտուդոսի մարմինն չնորհեցին նոցա , մինչև ոչ խնդրեաց զայն մայր նորա 'ի կնոջէն Կիկերոնի : Սակայն հասարակ ստեն զբանդ . քանզի և ոչ ումեք՝ զորս յայնժամ պատուհասեաց Կիկերոն՝ զլացաւ ինչ զթաղումն :

Բայց ասեն 'ի ծաղկալիթիթ տիսն գեղաղէշ զԱնտոնիոս . սակայն 'ի մտերմութեանէն Կուրիոնի պաղշտի առն և հեշտասիրի իբրեւ 'ի ժանտախտէ վարակեցաւ պատանին . զոր և ամօք ևս յարգարել

զնա՝ հրապուրեաց Կուրիովն անձնատուր
 'ի գինեբրբուս լինել և 'ի պոռնկոցս և 'ի
 բազմաշուայլ ծախան և յազակատանան ,
 ոյր աղագաւ և անձա՛ իւրում հասակին
 ընդ անհնարին պարտութ անկանէր . զի և
 տաղանգաց երկերիւր և յիտուն էին պարտ-
 քըն . և միւսանգամ երաշխաւոր կացեալ
 էր ինքնին Կուրիովն : Իբրեւ զայն լուաւ
 մայրն՝ 'ի բաց մերժեաց զԱնտոնիոս և ոչ
 ևս ընդունէր 'ի տուն : Ապա Անտոնիոս
 գնացեալ յարեցաւ վայր մի 'ի Կղովքիոս ,
 այր լիբր առաւել և ապիրատ ևս քան զա-
 մենայն որ 'ի ժամանակին մարդահաճոյք
 խուժանին՝ որ ժպիրհ յանդգնութեամբն
 վեր 'ի վայր դործեաց զամենայն : 'ի մե-
 լեգնութենէ առնն արագ արագ տաղա-
 կացեալ Անտոնիոսի , և զահի ևս հարեալ
 'ի դաւաճանացն Կղովքայ , ելել յիտաղիոյ
 նաւէր յԵլլագա . անգանօր գեգերէր 'ի
 կրթանս մարմնոյն 'ի մրցանս զինուորու-
 թեանն , պարսպէր և 'ի ճարտատանու-
 թեան , ուշ եգեալ հրահանգացն՝ զոր Ա-
 սիական կոչեն՝ արգոյ և պատուական 'ի
 ժամանակին . գարձեալ զի և յոյժ 'ի ճահ
 պատահեցաւ այն՝ գոռոզ և ամբարտաւան
 բարոյիցն նորա , և սնոտիապանծ և յեզյե-
 զուկ և փառախնդիր :

Իսկ իբրեւ նաւագնաց յԱսորիս հանգեր-
 ձեալ էր Գաբրիէիոս հիւպատեան այր , ա-
 մօքէր զԱնտոնիոս նիզակակից երթալ ընդ
 նմա . իսկ Անտոնիոս յանձին չկալաւ ամե-
 նեին՝ իբրեւ այր սոսկական խաղալ 'ի մարտ .

ուստի և զօրավար կարգեալ այրուձիոյն չղբաւ ընդ նմա: Եւ անդ վաղվաղակի արձակեալ նա ընդգէմ Արիստորուղեայ՝ որ յապատամբութիւն գրդեաց զՀրեայսն, առաջին ինքնին Անտոնիոս դիմեալ ելանէր 'ի պատուար անդր ահագին բերդին՝ զոր ունէր Արիստորուղոս. ապա և յամենայն ամրոցացն առհասարակ 'ի բաց զնա վանեալ և մօրա եգեալ սակաւուք արամբք՝ հարկանէր խորտակէր զբազմութիւն զօրաց նորա և առհասարակ գոգցես տապաստ արկանէր, առնէր ձերբակալ և զԱրիստորուղոս ինքնին հանգերձ որդւոյն:

Իբրեւ այս այսպէս կատարեցաւ, սղաշէր Պաղոմէոս զԳարինիոս, և տաղանդաւ բիւր մի 'ի ներքս մատուցանէր նմա, դալ խաղալ ընդ իւր յԵգիպտոս և զարքայութիւնն գարձուցանել առ նա: Իբրեւ բաղուսք 'ի զօրապետացն ընդգէմ դարձան, և Գարինիոս ինքնին տաղտապեցաւ 'ի կռիւ անդր՝ Թէպէտ և 'ի բիւր տաղանդացն գերեցալ, անգուստ Անտոնիոս սասաւ կապէս վարդալ 'ի նահատակութիւնս մեքսմեծս, հաճէր զՊաղոմէոս աղաչաւոր և ամէր հաւանեցուցանէր զԳարինիոս և խրախուսէր 'ի զինուորութիւն անդր: Բայց նոքա քան 'ի մարտէն՝ առաւել ևս զանգիտեալ էին յուզւոյն մինչև 'ի Պեղուսիոն. քանզի և պարտ իսկ էր հատանել անցանել զբազմախոր աւազուտն և զանջրդի՝ մօտ առ Վիհն և առ Լիճսն Սերբոզնիդեայ, որոց անուն կարգան Եգիպտաւ.

ցիք՝ Տիւփուլեայ սղոխս . և թուին այնոքիկ՝ ստորերկրեայ ոլոլ և պարզել Վարմիր ծովուն , որ սղագոյն կրճիւ բաժանի 'ի ծովէն՝ որ 'ի ներքս 1 :

Բայց Անտոնիոս յառաջոյ արձակեալ հանդերձ այրուձիով՝ ոչ միայն զանձուկան հասեալ կալաւ , այլ և Պեղուսիոյ տիրացաւ քաղաքին մեծի . և վանեալ մարտիւ զգօրականն որ 'ի նմա , յանգորրու զուղին կացուցանէր բանակին , և մեծապէս ևս յուսացուցանէր զգօրավարն 'ի յաղթութիւնն : Անդ և թշնամիք ինքնին օգտեցան 'ի պատուասիրութենէն Անտոնիոսի . քանզի իրրե բարկութեամբ սրտմտութեամբ անդէն 'ի մուտսն Պեղուսիոյ կամեր Պաղուսէոս կոտորած 'ի վերայ ածել Եգիպտացոցն , ընդգէմ գարձեալ Անտոնիոս արգելոյր : Ապա և 'ի մարտս բազմապատիկս և 'ի մեծամեծս նահատակութիւն արութեան բազում անգամ 'ի գէմս բերեալ , և հանճար զքաջի զօրավարի , և մասնաւոր 'ի միում անդ նուազի պատեալ պաշարաց 'ի թիկանց կուսէն զթշնամիսն , և յաղթութիւն 'ի ձեռս տայր որ ընդգէմ նոցա ճակատելոցն . ոյր աղագաւ և մրցանակս և շուք տարաւ զարժանի նահատակութեանն :

Նաև զանխուլ ինչ չեկաց 'ի բազմութենէն մարդասիրութեան նորա հանգէս առ Արքեղայոս : Քանզի հիւր էր նա Արքեղայոսի և մտերիմ բարեկամ , և նեղ եհառ նմա մարտ դնել կռուել ընդ նմա . այլ ա.

պա 'ի կռուին գտեալ տապասա զգիւմն նորա, արքայօրէն պաճուճեաց զնա և յուղարկաւորութիւն շքեղ հանդերձեաց նմա: Ուստի և մեծապէս զհամբաւի հարեալ նա առ Ազեքսանդրացիս, զնոյն և 'ի հռոմայեցւոց զօրականէն գովեցաւ նա իբրեքաջարի և ազատանձեայ:

Քանզի և էր իսկ նորա կերպարան պերճ և արդոյ, և մօրուպ նորա պատարուն, և ճակատ լայն և ունչ արծուունգն. գէմն այրական 'ի ներքս բերէր նմանատիպ նկարելոցն և դրօշելոց երեսացն Հերակլեայ. նա և համբաւ ևս էր վազնջուց՝ լինել Անտոնիոսեանց 'ի Հերակլեայ զարմէն՝ ճետեալ յԱնտէոյնեայ որդւոյն Հերակլեայ: Որպէս և ինքնին Անտոնիոս Թեակոխէր 'ի հաւասարս նորուն համբաւոյ 'ի կերպարանէ անտի մարմնոյն՝ զոր ասացաք, գարձեալ և 'ի հանդերձիցն իւրոց: Քանզի էրք և միանգամ երևէր 'ի հրապարակի, առեալ զպատմութեանն հանգրիճեալ գօտէպնդէր առ ազգերբքն, և 'ի կողմսնէն կախէր վաղակաւոր մեծ, և արկանէր զանձամբ տառատուկ Թաւ:

Առ այս գարձեալ և որ ինչ միանգամ տաղտկալի այլոց, մեծապանծն յօրանալ և հեգնաբանել և յայտնապէս գինել և սեղանակից այլոց բազմել և 'ի միասին ևս ընդ զօրականին ուտել, այս ամենայն՝ սքանչելի մտերմութիւն առ նա հանդերձէր զօրականին: Նաև 'ի տարփանսն չէր ինչ անբաժ յաստղականէն, և յայնմանէն

ևս յինքն յանգուցանէր զմիտս բազմաց, ձեռն տուեալ տարփաւորացն, և ոչ առնախորժս ինչ լուեալ զհեղնութիւնսն 'ի տարփանսն: Իսկ և յառատաձեռնութեն և 'ի մեծաձիր պարգևացն զօրականին և բարեկամացն՝ երթալով երթայր և յօրանայր. և իբրեւ այսպէս մեծացաւ՝ նովին դարձեալ յաղթ ևս պատրաստէր զգօրութիւն իւր, զոր և ապա բիւրապատիկ վրիպակօքն նուազ առնէր: Օրինակ մի կարգեցից զառատաձեռնութեան զառնն: Էր երբեմն զի հրամայեաց տալ ումեք 'ի բարեկամացն դրամակշիռս քսան և հինգ բիւրուց, և զչափ զայն հռոմայեցիք Տէւէկոչնն: Զալմացեալ գանձաւորին և 'ի դուրս ածեալ զմթերսն զարծաթոյն 'ի տեսիլ Անտոնիոսի, հարցանէր Անտոնիոս՝ անցեալ ընդ տեղին, զինչ իցէ այն. իբրեւ պատասխանի ետ այրն, եթէ արծաթն է պարգևական՝ զոր հրամայեաց, խելամուտ հնարիմացութեանն եղեալ Անտոնիոսի՝ տսէր. «Ես առաւել ևս կարծեի զմի Տէւիէսն. բայց այդ սակաւ է. յաւել դուրս 'ի վերայ և այլ գոյնչափ»: Այլ այս յետոյ ուրեմն պատահեցաւ:

Արդ յերկուս հերձեալ յայնժամ քաղաքին հռովմայ, կուսակիցք աւագպետութեանն գնացեալ յարեցան 'ի Պոմպէոս՝ որ անդ մերձ կայր. իսկ ռամկապետեանքն՝ առաքեալ կոչէին զԿեսար 'ի Գաղատիոյ՝ ուր էր նա հանդերձ բանակաւն. իսկ յայնժամ Զուրիօվն բարեկամ Ար-

տոնիրոսի 'ի կողմն եղեալ Վեսարու՝ յանկոյց և զԱնտոնիրոս, և ճարտարաբանու թեամբն՝ որով զօրացեալ իսկ էր այրն 'ի խուժանին, դարձեալ և առատաբաշխու թեամբն արծաթոյն Վեսարու, տայր զԱնտոնիրոս կարգել նախ 'ի ժողովրդապետ և ապա 'ի դասակարգ անցուցանել քահանայիցն հաւահմայից, զորս Աստուծոյ կողմն նոքա: Իբրև զայն աւագութիւն զանձամբ առ Անտոնիրոս, ոչ սուղ ինչ այնուհետև ոյժ տայր կողմանն Վեսարու: Եւ առաջին 'ի խնդրել անդ Մարկելոսի հիւպատոսի տալ Պոմպէի 'ի ձեռս զգորաժողով զօրուն, և տալ ևս նմա իշխանութիւն զօրաժողով առնել միւսանգամ, ընդդէմ դարձաւ Անտոնիրոս և վճիռ 'ի ներքս մատուցանէր, զի զօրաժողով զօրուն նաւագնաց լիցի յԱսորիս 'ի թիկունս Բիբլոսի ընդդէմ Պարթևաց. իսկ որ առաջոյ զօրաժողովն 'ի Պոմպէոսէ՝ մի ինչ յանկեցիցի 'ի նա:

Իսկ երկրորդ անգամ՝ 'ի յանձն չառնու Սինկլիտոսին զնամականին Վեսարու և յարգելու ևս զընթերցումն, յայնժամ Անտոնիրոս ապաստան յանձին աւագութիւն, առեալ ինքնին ընթեռնոյր ընտա, և զբաղումս անգանօր շրջէր 'ի մտաց. քանզի և Վեսար 'ի գրի անդ խառն՝ իրաւացիս խնդրէր և գեղեցիկա: Եւ երրորդ անգամ ևս՝ իբրև խնդիրք կրկին յուզեցան 'ի Սինկլիտոսին, մի՛ եթէ լաւ արգեօք իցէ արձակել 'ի բաց Պոմպէի զգորա-

կանն . և միւս ևս՝ եթէ արդեօք լաւ ևս ի սէ Վեսարու արձակել զիւրսն . իբրեւ նըւադունք ոմանք յանձին կալան զինաթափ Պոմպէի ընեւ, իսկ գողցես առհասարակ խնդրէին զի զէնընկէց ընցի Վեոար, յայնժամ յոտն կացեալ Անտոնիոսի՝ ասէր . ըւադոյն ևս այն իցէ՝ միանգամայն և Վեսարու և Պոմպէի զինաթափ լեալ արձակել իւրաքանչիւր զգորականն : Եայնժամ ձեռն ետուն առհասարակ հաւանութեան խորհրդոյն Անտոնիոսի, և ՚ի ձայն բարձր գովէին զնա և Թախանձեցին ևս ՚ի գլուխ տանել զբանն : Իբրեւ հիւպատոսք խոչ ընդ տան եզեն նմա, անդրէն միւսանգամ բարեկամք Վեսարու ՚ի գիմաց նորա խնդիրս այլ ՚ի ներքա մատուցանէին՝ իբրեւ վայելուչ և ճահաւորս . որոց և ընդգէմ գարձաւ ինքնին Վատոյն . իսկ լենաղոս հիւպատոս յայնժամ ՚ի բաց ևս մերժեաց զԱնտոնիոս ՚ի Սինկղիտոսէն, նա յեւանել իւրում արտաքս նզովս գիմակ գիմակ կուտեալ ընդգէմ նոցա, արկեալ հանդերձ զծառայի, և վարձեալ կառս ՚ի միասին ընդ Վասսիոսի Վուինտոսի, այնպէս ստիպով խաղալր գնալր առ Վեսար : Իբրեւ նմա յանդիման եզեն, բողոք բարձեալ աւելին . զի ամենայն ինչ աւագիկ ՚ի հռոմ յանկարդութեանն ջերանի . իբրեւ և ժողովրդամոլեանց անգամ թոյլ չէ ազատորէն խօսել . այլ ՚ի բաց մերժեալ և ՚ի վտանդ ևս մատնեալ է՝ որ միանգամ վասն արդարութեան խօսել կամեսցի :

Ապա այնուհետև Կեսար չու առնէր խաղալը զօրու յիտալիա . ուստի և Կիկերոն մնարձանադրեաց 'ի Փիլիպպեանս իւր այսպէս՝ եթէ պատճառք Տրոյիոյ պատերազմին հեղինէ եկաց . և քաղաքականին որ 'ի Հռոմ՝ ինքնին Անտոնիոս : Այլ ոչ ճշգրտէ 'ի բանիդ Կիկերոն . քանզի Գայիոս Կեսար ոչինչ այնպէս հեշտին բնաւորեցաւ առ զայրուց բարկութեանն [Թողու զխոհականութիւն բանին . ուստի եթէ նորա 'ի հարուստ ժամանակաց անտի չէր 'ի մտի խորհուրդդ այդ , ոչինչ այնպէս յանկարծ յայնժամ դատէպինդ լեալ էր մարտ ընդդէմ մղել հայրենի աշխարհին , յակն արկեալ անդ զԱնտոնիոս և զԿասիոս փախստեայս այնպէս անշուքս և 'ի կառս վարձեալս . բայց պատահարդ այդդէմն և պատճառս գեղեցիկս զմարտին զայնորիկ 'ի ներքս մատոյց նմա՝ որ 'ի վաղընջուց իսկ պատճառս խնդրէր : Իսկ սադրիչ Կեսարու զէն շարժել ընդդէմ ամենայն մարդկան՝ այն ինչ էր որ նախ զԱղեքսանդրն շարժեաց , և անդ ուրեմն զՎիւրոս . այս է իղձ տարապայման արքայութեանն , և ցանկութիւն մոլեգին գահերէց աւագութեանն . զոր և 'ի ձեռն բերէր ոչ՝ մինչև վանեալ զՊոմպէոս :

Արդ տիրացեալ Հռովմայ և մերժեալ զՊոմպէոս յիտալիոյ , հաստատեաց նախ խաղալ ընդդէմ զօրականին նորա որ յԲերիա , և ապա նաւահանգէս կազմեալ խաղալ ընդդէմ Պոմպէի . և [Թողոր ան-

դէն զլեպիգոս զօրավար 'ի Հռովմ, և Անտոնիոսի ժողովրդապետի տայր 'ի ձեռս զգորն իւր և զխաղիւս : Սա ապա անգէն յինքն զմիտս յանգուցանէր զօրականին , 'ի կրթանս նոցա և 'ի կերակուրս բազում անգամ կենցաղակից նոցա լինելով և ըստ բաւականի ձեռինն զնոսա պարզեւելով . սակայն և գժոխըմբերելի ևս եղև այլոց և ատելի . քանզի առ վատութեանն փոյթինչ չունէր զհարստահարելոցն անձանց , և գժոխալուր ևս էր առ որս գիմէինն թռնա . և բամբասեցաւ ևս յանժուժկալութեան առ կանայս արամբիս :

Եւ համբուռն տէրութիւնն ինքնին Վեսարու , որ մանաւանդ յարգասեաց անտի նորուն բռնակալութիւն ցուցեալ էր , իսկ յայնժամ և կեղտ անուն ժառանգեաց 'ի չափէ անտի բարեկամացն . յորս Անտոնիոս առ մեծազօր ճոխութեանն իբրև վնասակար համարեալ մեծաց յանցանաց՝ առաւել ևս եկաց պատճառք : Յայսր ամենայնի վերայ գարձ յիբերիոյ արարեալ Վեսար , զանց զվնասութեն առնելով զառնն , նիզակակից 'ի մարտի առնոյր զնա իբրև ժիրաժիր այր և քաջ զօրավար , և ոչ յայն միկ վերպեցաւ նա :

Ապա ինքնին Վեսար ծովագնաց եղեալ 'ի Բրենտեսիոնէ և հատեալ անցեալ սակաւ արամբք զՅոնիոն , արձակեալ յետս զնաւան գրէր առ Գաբինիոս և առ Անտոնիոս՝ ամբառնալ 'ի նաւան զիւրեանց զօրականս և հապճեալ անցանել 'ի Մակեդո-

նիա: Մինչդեռ Գաբրիէի ոգին խրախուսեալ 'ի նաւարկութիւնն դժուարին վասն ձմեռայնոյն՝ ածէր զգօր իւր ընդ ցամաք երկայն շրջանաւ, իսկ Անտոնիոսի զանգիտեալ վասն Կեսարու զի շուրջ պատեալ էր 'ի Թշնամեաց, 'ի գիմի հարեալ վանէր զԼիբոն՝ որ 'ի բերան անգր նաւահանգստին արձանացել կայր, պաշարեալ բազմութեամբ փոքրիկ նաւացն զեռաթիւնն նորա. և ամբարձեալ 'ի նաւա ութ հարիւր այրուծիոյ և երկուս բիւրո հետեակաց՝ յուղի անկանէր: Իրազգած Թըշնամեացն եղեալ և զհետ մտեալ, Թէպէտ և 'ի նոցա վտանգէն զերծաւ ուժգնակի հարաւայնովն՝ որ միջիկ մեծ յուղել խուժէր արկանէր զեռաթիովք նոցա կոհակս կոհակս զալեացն ամբարձելոց, բայց և ինքն վարեալ նաւուքն 'ի վայրս ժայռուտս և յորձանոտս, յուսահատ 'ի փրկութենէն լինէր. մինչև ապա յանկարծ 'ի գոգոյան տի սաստիկ շնչեալ Լիբեականն, և միանունք ալեացն 'ի ցամաք կուսէն վարեալ զնա բացարձակ 'ի ծով անգր՝ նաւէր յաջողակս. տեսանէր առհասարակ զծովափունսն 'ի նաւաբեկութեանց անտի ծածկեալս, քանզի և յայն կողմն վարեալ վանեցան, 'ի հողմոյն բռնութենէն եռաթիք հետամուտք՝ յորոց և ոչ սակաւք նաւա կոծեցան. և Անտոնիոս յայնժամ հառանէր ունէր զբազումս 'ի Թշնամեացն և տիրանայր 'ի վերայ գանձուց: Առնորդ նա և զԼիսսոս քաղաք. և ապա մեծապէս ձեռն

ասըր Կեսարու՝ 'ի գէպ ժամուն ամեալ առ նա գունդ ստուար :

Իսկ յայնժամ անգուլ մարտից եղելոց՝ յամենայնի քաջապէս նահատակեցաւ, և երկիցս անգամ 'ի հանգիստյ արձանացեալ զօրացն Կեսարու 'ի խուճապ փախըստեան նոցա՝ դարձոյց ընդ կրունկն 'ի մարտ ընդ հետամուտսն, և ասնէր զյաղթութիւնն : Ոյր աղագաւ և զկնի Կեսարու ինքն մեծապէս արգոյ էր 'ի բանակին : Եւ Կեսար ինքնին զիւր կարծիսն վասն նորա 'ի գէմս երեր : Քանզի անդանօր 'ի Փարսաղիա 'ի մարտ վերջին և սահմանաւոր յինքն զաջոյն առեալ, զձախոյ թին հրամայէր Անտոնիոսի իբրև յոյժ քաջամարտիկ առն : Իսկ և յետ յաղթութեանն կարգեալ ինքն իշխանապետ՝ խաղայր գընայր ինքնին հետամուտ Պոմպէի, և զԱնտոնիոս առեալ արձակէր 'ի Հռոմ՝ կարգեալ զնա ժողովրդապետ . և է այս աւագութիւն 'ի մերձ կալ իշխանապետին՝ յերկրորդ բարձի . իսկ յորժամ հեռի է՝ նա նախաթու է և գոգցես ինքնիշխան . քանզի և կայ մնայ ժողովրդապետական բարձն, իբրև այլք առհասարակ բառնան 'ի միջոյ յետ ընտրութն իշխանապետին :

Բայց 'ի ժամանակին յայնժմ Դոքտրել լաս ժողովրդապետ՝ այր պատանի և նորութեանց հետամուտ, օրէնս 'ի ներքս արկանէր՝ բնաջինջ զպարտսն առնել, և զԱնտոնիոս զբարեկամ իւր՝ այն որ ցանգ հաճոյանալ ինդրէր ռամկին՝ գուն գործէր

աջակից և հասարակորդ 'ի գործն առնուլ։ Իսկ անդուստ Ասինոս և Տրեբելլիոս սարառուցանէին զնա 'ի գործոյ անտի . և գէալ տայր յաւուրսն յայնոսիկ, Անտոնիոսի կասկած մտացն սաստիկ բաղկեւէլ իբրև 'ի կին իւր Թշնամանեալ ինքն 'ի Դոլորեւեայ . և զչարեալ վասն այնորիկ մերժէր արտաքս 'ի տանէն զկինն՝ որ էր նորա գուսար քեււոյն (քանզի գուսար էր Գայիոսի Անտոնիոսի՝ որ 'ի միասին հիւպատոս եկաց ընդ Կիկերոմի) . և միաբանեալ ընդ Ասինիոսի պատրաստեցաւ 'ի կռիւ ընդ Դոլորեւեայ։ Սա կանուխ հասեալ կալեալ ըզհրապարակն և ուժգին 'ի գլուխ տանել կամեր զիւր օրէնսն . իսկ Անտոնիոս՝ իբրև և Սինկղիտոսն վճիռ ետ զինուորութեան ընդգէմ Դոլորեւեայ՝ մեծաւ զօրութեամբ անկեալ 'ի վերայ և մարտ եղեալ տապաստ արկանէր 'ի Դոլորեւեանցն, և կորուստնէր ևս յիւրոց անտի։ Յայսմանէ ապա տտելի գտաւ նա խուժանին . դարձեալ և ոչ իմաստնոցն և առաքինեաց հաճոյ ինչ էր այրն (որպէս ասէ Կիկերոմ) 'ի քաղաքավարութենէ անտի կենացն . այլ և նոցա առելի գտաւ, որ խոտեալ անդոսնէին զնորա գժպատեհ զարբեցութիւնսն, և ըզշուայլութեան զծախսն և 'ի պոռնկոցսն ըզթարթափելն, և զտունջենային նորա ըզքունն, և զաստանդական թափառել նորա 'ի մտատանջութեանն և 'ի գինեհարութեանն, և զգիշերախառն նորա զշուտութիւնս և զթատերան, և զհետեւել նո-

րա 'ի միմոսացն հարսանիսն և 'ի հացկատակացն :

Եւ պատմեն՝ հրաւիրեալ նորա երբեմն 'ի հարսանիս յիպպիասայ միմոսէ և ընդ գինի մտեալ ողջոյն զգիշերն , և ապա յառաւօտուն պահուկոյնէալ նա 'ի ժողովոյր , գոց 'ի հրապարակ անգր , գնացեալ նա առ նոսա այնպէս որովայնապարպատ՝ անգանօր 'ի գուրս ժայթքէր խիկաւրաս բազում 'ի պատմութեան ուրումն 'ի բարեկամացն՝ զոր առաջի մատուցց նմա : Նաև Սերգիոս միմոս մի էր 'ի զօրաւոր հացկատակացն նորա . սակս և Վիւթէրիս կին սիրեցեալն 'ի նմանէ՝ 'ի նմին վարժարանէ՝ և տայր նա զնա ածել ընդ իւր շալակաւ 'ի քաղաքս քաղաքս , և հետեւէր խումբ զհետ շալակին՝ ոչինչ պակաս քան զմօրն նորա : Նաև գժոխումբերելի հանգէս էր նորա և կահուցն ոսկւոյ զոր ածէր տանէր յուղևորութեան իւրում՝ իբրու 'ի հանգէսս իմն յաղթողականս , և հարկանել շքով խորանաց նորա 'ի ճանապարհին , և պատրաստել կազմել մեծահաց ճաշուց յանգիման մայրեաց և յափունս գետոց : Առաջս՝ և առիւծուց ամոլից լծել վարել ըզկառս նորա , և ապարանաց լաւ որերոյն և բամբակացն զգաստից՝ կարգել 'ի պանդոկիս իմն գետնանախանձ բողիցն և սրնգահար կանանւոյն : Քանզի և անհանդուրժելի կէդք էին , զի 'ի վանել յայնժամ Վեստրու բացօթեայ տքնութեամբ արտաքոյ խաւիոյ զմեծ զայն մարտ մեծապէս աշ-

աջակից և հասարակորդ 'ի գործն առնուլ: Իսկ անդուստ Ասինոս և Տրեբելլիոս սարտուցանէին զնա 'ի գործոյ անտի. և գէպ տայր յաւուրան յայնոսիկ, Անտրնիոսի կասկած մտացն սաստիկ բաղխել՝ իբրև 'ի կին իւր (Թշնամանեալ ինքն 'ի Դոլորեւեայ. և զչարեալ վասն այնորիկ մերժէր արտաքս 'ի տանէն զկինն՝ որ էր նորա գուստր քոււոյն (քանզի գուստր էր Գայիոսի Անտրնիոսի՝ որ 'ի միասին հիւպատոս եկաց ընդ Վիկերոմի) . և միաբանեալ ընդ Ասինիոսի պատրաստեցաւ 'ի կուիւ ընդ Դոլորեւեայ: Սա կանուիս հասեալ կալեալ ըզհրապարակն և ուժգին 'ի գլուիս տանել կամէր զիւր օրէնան. իսկ Անտրնիոս՝ իբրև և Սինկղիտոսն վճիռ ետ զինուորութեան ընդգէմ Դոլորեւեայ՝ մեծաւ զօրութեամբ անկեալ 'ի վերայ և մարտ եղեալ տապաւատ արկանէր 'ի Դոլորեւեանցն, և կորուսանէր ևս յիւրոց անտի: Յայսմանէ տապատելի գտաւ նա խուժանին. դարձեալ և ոչ իմաստնոցն և առաքինեաց հաճոյ ինչ էր այրն (որպէս ասէ Վիկերոմն) 'ի քաղաքավարութենէ անտի կենացն. այլ և նոցա ատելի գտաւ, որ խոտեալ անդոսնէին զնորա դժպատեհ զարբեցութիւնսն, և ըզշուայլութեան զծախսն և 'ի պոռնկոցսն ըզթարթափելն, և զտունջենային նորա ըզքունն, և զաստանգական թափառել նորա 'ի մտատանջութեանն և 'ի գինեհարութեանն, և զգիշերախառն նորա զշուտութիւնս և զթատեբան, և զհետեւել նո-

րա 'ի միմտացն հարսանիան և 'ի հացկա-
տակացն :

Եւ պատմեն՝ հրաւիրեալ նորա երբեմն
'ի հարսանիա յիպպիասայ միմտէ և ընդ
գինի մտեալ ողջոյն զգիշերն , և ապա յա-
ռաւօտուն պահուկսցեալ նա 'ի ժողովոր.
գոց 'ի հրապարակ անգր, գնացեալ նա
առ նոսա այնպէս որովայնապարպատ՝ ան-
գանօր 'ի գուրա ժայթքէր խիտաւրոս
բազում 'ի պատմութեան ուրումն 'ի բարե-
կամացն՝ զոր առաջի մատոյց նմա : Նաև
Սերգիոս միմոս մի էր 'ի զօրաւոր հացկա-
տակացն նորա . սասպէս և Վիւթերիս կին
սիրեցեալն 'ի նմանէ՝ 'ի նմին վարժարանէ՝
և տայր նա զնա ածել ընդ իւր շալակաւ 'ի
քաղաքս քաղաքս , և հետեւէր խումբս զհեա
շալակին՝ ոչինչ պակաս քան զմօրն նորա :
Նաև գժոխըմբերելի հանգէս էր նորա և
կահուցն ոսկւոյ զոր ածէր տանէր յու-
ղեորութեան իւրում՝ իբրու 'ի հանգէսս
իմն յաղթողականս , և հարկանել շքով
խորանաց նորա 'ի ճանապարհին , և պա-
տրաստել կազմել մեծահաց ճաշուց յան-
գիման մայրեաց և յափունս գետոց : Առ-
այս՝ և առիւծուց ամուլից լծել վարել ըզ-
կառս նորա , և ապարանաց լաւ որերոյն և
բամբշացն զգաստից՝ կարգել 'ի պանդոկիս
իմն գետնանախանձ բողիցն և սրնգահար
կանանւոյն : Քանզի և՛ անհանգուրժելի
կիրք էին , զի 'ի վանել յայնժամ Վեսա-
րու բացօթեայ տքնութեամբ արտաքոյ
Խաալիոյ զմեծ զայն մարտ մեծապէս աշ-

խատուութեամբք և վտանգօք, անդուստ նորա արբանեակք ընդ նորա հովանեաւն, 'ի գրդանս յօրացեալք՝ այնպէս ոտնհար քաղաքայնոցն լինիցին:

Արդ թուի յայսպիսեաց աստի սատտիկ ևս յուզել խռովութեանն, և արձակեալսան զգորականն գործել 'ի խուսել և 'ի հարստահարել: Ոյր ազագաւ և Վեսար 'ի գարձին իւրում թողութիւն առնէր Դողոբէլեայ. և այս երրորդ անգամ 'ի հիւսկատոս կարգեալ՝ չառնոյր իւր բարձակից զԱնտոնիոս, այլ զԼեպիգոս: Իսկ յայնժամ գնոց գնեալ Անտոնիոսի զապարանսն Պոմպէի, իբրեւ հարցումն լինէր զգնոյն՝ զայրացեալ ցասնոյր. և ասէ իսկ ինքն Անտոնիոս՝ եթէ ոչ չոքաւ ընդ Վեսարու 'ի կռիւն Լիբիոյ, իբրեւ չէր իսկ զգարձ փոխարինին առեալ նորա զառաջնոցն իւրոց զքաջաց նահատակութեանցն: Սակայն և թուի վայր մի կարճեալ Վեսարու զմոլեգնութիւնն զԱնտոնիոսի և զանժուժկալութիւն զառնն, խոժոռ աւամբ հայելով 'ի չափ կենացն նորա: Որպէս զի և զկեանսն զայն զիւր Լքեալ Անտոնիոսի՝ զհետ կրթեցաւ ամուսնութեան. և կին իւր ածէր այնուհետեւ զՓուլվիա ըզկին Վզովգիոսի խազմարարին: Եւ եր այս Փուլվիա՝ կին ոգինչ հպատակ կացեալ առ առագործութեանց և առ տնին խնամոցն. և չառնոյր նա յանձն տիրանալ 'ի վերայ ամուսնոյ սոսկականի առն, այլ իշխան ինդրէր 'ի վերայ կալ առն իշխանի, և զօ-

բաւար՝ 'ի վերայ զբաւարի : Արաբէս զի և
 փուլվեայ շնորհապարտ արդեօք իցէ ինք-
 նին Վղէսապատրէ, զի կըթեաց մարդեաց նա
 զԱնտոնիոս տիրանալ 'ի կանանց . զի այն-
 պէս ապա զնա հեշտընկալ և ձեռնընտել
 ժողովեաց առ իւր՝ իբրու որ անգատին բը-
 նաւորեալ պատկառ կալ իշխանութեան
 կանանւոյն :

Սաեայն Անտոնիոս գուն գործէր ցանդ-
 իրախամիտ պահել զՓուլվիա, և երիտա-
 սարդական և զուարթարար խաղու խնդա-
 ցուցանել զնա : Արաբէս և յայնժամ յեր-
 թալ անգ բաղմաց ընդ առաջ Վեսարու-
 յեա յաղթութեանն նորա յԻբերիա, եւ
 չորքաւ և Անտոնիոս . ապա յանկարծակի
 շոխոքն հարեալ յԻտալիա մահուն Վեսա-
 րու և թշնամեացն խուժելոյ, գարձաւ և
 ինքն 'ի Հռոմ . և 'ի հանդերձ ծառայի
 ծապտեալ գնաց գիշերի 'ի տուն իւր, և
 տուեալ զորոյց 'ի տանն՝ եթէ նամակ ու-
 նի յԱնտոնիոսէ առ Փուլվիա, մուծաւ
 առ նա այնպէս քողարկեալ . իսկ յայն-
 ժամ Փուլվիա յոյժ տազնապեալ 'ի
 յողին՝ մինչև զգիւն առեալ՝ հարցանէր
 եթէ ողորն իցէ Անտոնիոսի . իսկ Անտ-
 նիոս անդ զթուղթն առաջի մատուցանէր
 նմա անմուռն . իբրեւ կինն 'ի լուծանել էր
 զկնիքն և յընթեռնուլ, նա անդէն գիրկս
 ածեալ նմա համբուրէր : Արդ զայստիկ
 մէք սակաւս 'ի բաղմաց օրինակի ազադաւ-
 պատմեցաք :

Բայց գարձ յԻբերիոյ պարեալ Վեսա-

րու, արքաւաղք առհասարակ ընդ առաջ չղքան նմա բազմօրեայ ուղևորութեամբ. և յայնժամ շուք առաւել ընկալաւ 'ի նրմանէ Անտոնիոս: Քանզի զնա 'ի նոյն կառս ընդ իւր առնոյր Վեսար ճանապարհ արարեալ ընդ Իտալիա. իսկ զինի իւր զԲրուտոս և զԱլբինոս և զՀոկտաւիանոս՝ զորդի քեռորդւոյն իւրոյ, որ և ապա առնուանեալ Վեսար՝ Թագ կապեաց 'ի վերայ Հռոմայեցւոց հարուստ մի ժամանակ:

Յեա այսորիկ այս հինգերորդ անգամ կարգեալ Վեսարու հիւպատոս, անգէն իւր բարձակից ընտրէր զԱնտոնիոս. բայց ապա հրաժարեալ 'ի բարձէն՝ կամէր փոխանակ իւր կարգել զԴուռքելլաս. իբրև նա յանդիման Սինկղիտոսին մերկացաւ զկաման, անգուստ սաստկապէս ընդդէմ դարձեալ Անտոնիոս՝ յիշոցս բազումն արձակէր ընդդէմ Դուռքելլայ, և ոչինչ ևս պակաս լսէր 'ի նմանէ. որպէս զի և Վեսար ինքնին զամօթի հարեալ ընդ խեռութիւնն, 'ի բաց եկաց յայնժամ 'ի խորհրդոյն: Իսկ իբրև միւսանգամ 'ի նոյն կրթեցաւ, յայնժամ Անտոնիոս բողբ բարձեալ եթէ հաւահմայք հակառակ կան բանին, 'ի վերջէ ուրեմն նա տեղի տալր և Թողոյր այնպէս զԴուռքելլաս 'ի խոր խոցեալ:

Բայց Թուի Վեսարու յրնչաց քերել և զԴուռքելլաս ինքնին՝ ոչինչ պակաս քան զԱնտոնիոս: Քանզի պատմեն՝ եթէ ամբաստանեալ երկոցուն նոցա յանդիման Վեսարու իբրու դաւաճանս ոմանս, ասաց

Կեսար՝ չէք երկիւզ յարանց յուրից և 'ի
 Թաւամազից, այլ 'ի գեղնեւոց և 'ի նիհա-
 րաց. և ակնարկի առնէր զԲրուտոս և զԿաս-
 սիոս. յորոց և 'ի գաւակցութենէն ա-
 րանցն՝ նորա մահն առ գուրո հասեալ
 կայր: Սակայն և Անտոնիոս ինքնին յոչ
 կամաց իւրոց՝ պատճառս իմն գեղեցիկ
 սաղորեաց նոցա՝ այսպիսի: Յաւուրան յայ-
 նոսիկ 'ի կատարել Հռոմայեցւոց զտօն ա-
 նուանեալ Գայլոցն, զոր նոքա կոչէն Լո-
 բերաւիս. և յայնժամ Կեսար յաղթո-
 ղական պատմութեանաւ 'ի հրապարակի
 բազմեալ 'ի բեմին՝ 'ի զնին կայր ընթա-
 ցիցն. քանզի և ընթանան վազէն իսկ յայն-
 ժամ շաղք 'ի պատանեացն քաջազարմից
 և յիշխանաց՝ օծեալք իւղովք և 'ի ձեռս
 փոկք սպիտակք. և հարկանեն գանեն նո-
 քա 'ի խաղոյ՝ որոց և միանդամ պատա-
 հենն: Արդ Անտոնիոս յայնժամ մի յրն
 Թացողաց անտի Թողեալ զհայրենի սովո-
 րոյթն, և բոլորեալ Թագ 'ի պսակ սարգե-
 նի՝ ընթացաւ 'ի բեմ՝ անդր և օժանդա-
 կե՛լ ևս յրնթացակցացն, առե՛լ դնէր զայն
 'ի գլուխ Կեսարու՝ իբրու 'ի Թագաւորու-
 Թիւն ընծայել զնա: Իբրև Կեսար մեր-
 ժեաց և 'ի կողմն եղեալ յանձն չառնոյր,
 անդուստ ժողովուրդք առհասարակ խրա-
 խացեալք՝ ծափս մեծամեծս հարկանէին
 նմա. իսկ 'ի պնդել միւսանդամ Անտոնիո-
 սի յանձն առնուլ զպսակն, միւսանդամ
 և Կեսար օտարանայր. մինչքեռ այնպէս
 հարուստ ժամս 'ի վեդ գային նոքա, 'ի

պնդել Անտոնիոսի՝ նուազուհի միայն 'ի բարեկամացն հարկանէին ծափս. իսկ 'ի հրաժարելն Կեսարու 'ի Թագէն, միահամուռ ժողովուրդք անդանոր ծափահար լինէին բարձր ձայնիւ :

Եւ էր արդեօք սքանչելի իրա, զի այնպէս խնամով ժողովուրդն զգուշանայր աւրանցն՝ որ միանգամ Թագ կապել ձեռն հասէին. և երբէք զանուն Թագաւորի չառնոյր յանձն՝ իբրու որ ազատութեանն գլխովն քակտիչ և տապալիչ իցէ : Արա Կեսար յարուցեալ 'ի բեմէն այնպէս 'ի խոր խոցեալ և զայրագին, 'ի բաց զպատմուհանն առեալ 'ի պարանոցէն՝ ձայն բարձեալ ասէր, մերկ աւագիկ զպարանոց իւր մատուցանել այնմ՝ որ միանգամ փողոտէն կամեսցի զնա : Իսկ իբրեւ և 'ի մի յանգրեաց անտի նորա եղաւ պսակն, 'ի վայր քարշեալ ձգէին զայն կէսք 'ի ժողովրդապետացն, և զհետ նոցա ընթանային ժողովուրդք 'ի ձայն մեծի ցնծութեան. բայց Կեսար 'ի բաց 'ի նոցանէն հանէր զաւագութիւնսն :

Արդ այս բանք առաւել ևս պնդեցին հաստատեցին զԲրուտոս և զԿասսիոս 'ի խորհուրդս իւրեանց, և այլունտիւր այնուհետեւ 'ի գործ անդր արարեալ նոցա 'ի յոյժ ներքին բարեկամացն, խորհուրդ խորհէին վասն Անտոնիոսի : Կիսոց հաճոյ Թուեցաւ առնուլ և զայրն 'ի գաւազնութիւնն. ընդդէմ գարձաւ Տրեբուլլիոս. ասէր՝ եթէ յնդառաջել Կեսարու 'ի

գարձին յԻբերիոյ՝ ինքն խորանակից եղեալ
 և ուղեկից Անտոնիոսի, տակաւ այնպէս
 և զգուշահայեաց տեսութեամբ փորձ փոր-
 ձեաց զկարծեաց նորա . և թէպէտ և ինք-
 նին Անտոնիոս խելամուտ եղև փորձոյն,
 այլ ոչ հաւանեցաւ բանին . սակայն և ոչ
 'ի վեր ինչ եհան առ Վեսար, այլ հաւա-
 տարմագոյնա զգուշացաւ գաղտնութեան
 խորհրդոյն : Իբրև զայս սասաց Տրեբուլնիոս,
 սկսան ևս խորհել նոքա՝ արդեօք յեա
 դաւոյն Վեսարու՝ պահու իցէ և զԱնտո-
 նիոս ինքնին գաւաճանել . բայց արդեւ
 կարճեաց Բրուտոս և ասէր, եթէ գոր-
 ծոյն՝ յոր միսին գոքա վասն օրինաց և ար-
 գարութեան՝ սուրբ և անարատ կալ պարտ
 է յամենայն անիրաւութենէ : Բայց և
 զանգիտեալ 'ի զօրութենէն Անտոնիոսի և
 'ի բարձէ աւագութեան առնն, կարգեցին
 վասն նորա զկէսս 'ի գուակցաց անտի՝ զի
 'ի մտանել Վեսարու 'ի Սինկլիտոսն և 'ի
 կատարել գործոյն, զնա արտաքոյ կալեալ
 ժամավաճառութեամբ խօսս 'ի մէջ առ-
 ցեն ընդ նմա վասն կարևոր իրաց :

Իբրև այնպէս ամենայն 'ի գլուխ ելա-
 նէր ըստ դաշնաւոր խորհրդոյն, և Վեսար
 'ի Սինկլիտոսին տապառտ անկանէր, յայն-
 ժամ 'ի շտապ տաղնապի Անտոնիոս փո-
 խեալ 'ի ծառայի կերպարան՝ ղօլեալ թա-
 քուցանէր զանձն : Բայց քանզի չար և ոչ
 ումեք՝ այլ հասուցանէին գաւազիբքն, և
 խմբեալ կացին 'ի Վապետոլիոն, ինքնին
 Անտոնիոս յառաջ մատեաւ ամօքէր զնո-

սա իջանել 'ի վայր և տայր ևս նոցա 'ի պատանգի զիւր որդին . և 'ի նոյն օր գարձեալ ընթրիս ետ նա Վաստիոսի, և Լեւիդոս՝ Բրուտոսի : Ապա 'ի մի և զծերակոյտն խըմբեալ՝ կայր և խօսէր, զի 'ի մոռացօնս անցեալքն դարձցին և կուսակալութիւնք ևս 'ի ձեռս տացին Վաստիոսի և Բրուտոսի : Իբրեւ ծերակոյտն հաւանեցաւ, ապա և վճիռ ևս 'ի ներքս բերէր՝ մի ինչ փոխել չըջել 'ի գործոց անտի Վեսարու : Եւ այսպէս Անտոնիոս ելանէր արտաքս 'ի Սինկղիստոսէն մեծապէս փառօք յոյժ . զի և զնա միայն համարեցան՝ որ արգել կարձեաց զմարտ զընտանին . և մեծապէս զգռնութեամբ և քաղաքականութեամբ առաքինացաւ յիրս այնչափ գժոխըմբերելիս և ազմկայոյզս :

Սակայն և նոյն յարգ պատուականութեան նորա առ խուժանին արտգարագ 'ի խորհրդոց անտի զառաժեաց զնա . իբրեւ անշուշտ ակն ունէր այրն դահերէց բարձին՝ եթէ զԲրուտոս տապալեացէ : Ուստի և գէպ եղեալ յայնժամ՝ ածել արտաքս զգիական Վեսարու, կայր Անտոնիոս և խօսէր ներքող 'ի հրապարակի ըստ սովորութեանն . իբրեւ արտաքոյ ակնկալութեանն հեշտալուր 'ի բանսն և ամօք զժողովուրդն տեսանէր, առեալ խառնեաց նա 'ի գովութիւնսն և զխանդաղատանաց կիրս, և առնցուցանէր 'ի բանին զաշխարհելի ըզգործն . և 'ի վախճանին՝ առեալ պարզեաց և ընդ օգնս թօթափէր զհանգերձսն սպա-

նելոյն արիւնաշաղախ և 'ի սուսերաց ցաւատեալ. և արենախանձս և մարդախոշոշ կարգայր յայնժամ զգաւաճաննն Վեսարու. և այնչափ 'ի սրտմտութիւն բարկութեան բրդեաց զմարդիկն, որպէս զի և յուղարկաւորութիւն հանդերձեալ գիականն և այրեալ զնա 'ի մէջ հրապարակին 'ի փայտակոյտ սանդղոց և 'ի տրապիզաց, առին 'ի ձեռս խանձողս վառեալս 'ի խարուկէն՝ ընթացեալք վազէին 'ի սոունս մարդախոշոշն 'ի հուր գատել և յատակել:

Խուճապեցաւ Բրուտոս և արքանեանքն և փախուցեալք գնային 'ի քաղաքէն. և յայնժամ բարեկամք Վեսարու եկեալ խմբեցան ընդ Անտոնիոսի. և եին նորա Վալպուրնիա ինքնին վստահ եղեալ առեալ բերէր 'ի տանէն և աւանգէր առ Անտոնիոսի բազում ինչ 'ի գոյիցն, և էր նոցա կշիռն չորեքհազար քանդարաց: Տայր աւանգէր նմա և զԳիրան Վեսարու զյիշատակարանաց սահմանադրութեանց նորա և զխորհրդոց. և յայն յիշատակարանսն ապա յաւելուածով գասակարգեալ Անտոնիոսի զոր և միտնգամ կամեցաւ, կարգեաց զբազումս յիշխանութիւն և զբազումս ընտրեաց 'ի Սինկղիտիկոս. ըզկէսս գարձոյց 'ի վտարանդութենէն, և զկէսս զերծոյց 'ի կապարանէն, ասելով եթէ այսպէս իսկ սահմանադրեալ էր ինքնին Վեսարու: Իսկ սոցա ամենեցուն առնուն ընդ խաղ կարգային հռովմայեցիք Քարիճեանս 2. քանզի 'ի յանդիմանելիւ

ընանց գնացեալ ապաւինէին 'ի յիշատակագիրս անդր մեռելոյն : Այլ Անտոնիոս գործէր ինքնիշխան և այլ ինչ ևս, զի և էր խկ ինքն հիւպատոս, և եղբարք ևս նորա՝ իշխանացեալք 'ի քաղաքին . զի էր Գայիոս զօրավար, և լեւկիոս՝ ժողովրդապետ :

Յեա այսորիկ եկեալ հասանէր 'ի Հռովմ՝ Կեսար կրտսեր՝ որպէս ասացաք՝ որդի քեռորդւոյ սպանելոյն . և էր նա ժառանգկարգեալ ընչիցն նորա . և 'ի ժամանակի սպանութեանն բնակէր նա յԱպոլղոմնիա : Չղբաւ անդէն յողջոյն Անտոնիոսի իբրեւ հայրենի բարեկամի, և ապա վասն աւանդիցն որ առ նմա՝ սկսաւ զրուցել . քանզի և պարտ էր նմա տալ բաշխել առն առն Հռոմայեցւոյ գրամակշիռս եօթանասուն և հինգ՝ ըստ պատուիրելոյ կտակին Կեսարու : Զառաջինն Անտոնիոս ունչա զնովտարարեալ՝ իբրու զպատանեաւ, տակեր ոչ ինչ ողջախոհ զնա, այլ և 'ի գեղեցիկ խելաց (Ժափեալ է դա և 'ի բարեկամաց անբաժ, որ խնդրէ այնպէս զանձամբ բեռն առնուլ գժոխումբեր զպայազատութեանն Կեսարու : Իբրեւ ոչինչ խոնարհեցաւ պատանին 'ի բանսն և անդէր պահանջէր զարծաթն, ապա և Անտոնիոս բազումս առնիրաւեցաւ առ նա 'ի բանս և 'ի գործս . քանզի և խոչընդոտն եղև նմա 'ի հետամուտն լինել նորա ժողովրդապետական բարձին . և 'ի կամել պատանւոյն պատրաստել վասն իւր զաթուակն ոսկի զհօրն՝ որպէս և վճռեալ խկ էր, ապառնայր նմա

Անտոնիոս 'ի բանա արկանել' եթէ ոչ գա-
ղարէ նա յինքն զխաւժանն յանգուցա-
նել: Իսկ իբրեւ պատարին անձնատուր 'ի
Կիկերոյն եղև և առ այլս ևս ասեցիս Ան-
տոնիոսի, և 'ի նոցա ձեռն շնորհս եգիտ
առ Սինկղիտոսին, և ինքնին ևս զմիտս յան-
գուց զխաւժանին, և զօրականս ևս փորձս
'ի գաղթականաց անտի առ իւր խմբէր,
զասի յայնժամ հարեալ Անտոնիոսի և
զբովմբ ընդ նմա անկեալ 'ի Կարգադիո-
նի, 'ի հաշտութիւն եկին ընդ միմեանս:

Իսկ 'ի գալ գիշերոյն տեսիլ օտար տե-
րանէր 'ի քովն Անտոնիոս. Թուէր նմա
զաջ իւր կայծակնահար տեղանել: Եւ ա-
յլս յետ անկաւու համբաւ հնչէր, իբրու-
որ գաւաճան նմա Կեպարն իցէ. Թէպէտ և
Կեպար 'ի հքմեղս լինէր, ոչ կարաց զԱն-
տոնիոս հաւանեցուցանել: Եւ ապա յայս-
մանէ միւսանցամ որեւրիմ Թշնամութիւն
յուզեցաւ 'ի նորա, և երկոքին միանգա-
մայն շուրջ ընթացեալք յծառլիս, մե-
ծապէս խոտանային Թռչակս, շարժէին
գրգէին զհին աւուրց զօրականն զգաղթա-
կանացն. և այր զարամբ ելանէր, յինքն
զգինուորեալն 'ի ժամուն խնդրէր ար-
կանել:

Իսկ անգուստ Կիկերոյն այր մեծազօր
քան զամենեւեան 'ի քաղաքին և առհասա-
րակ գրգէն մարդկանն ընդգէմ Անտոնիոսի,
կայր և խօսէր. և հուսկ ապա ամղեաց
զՍինկղիտոսն՝ հրատարակել զայն իբրեւ
Թշնամի, իսկ առ Կեպար առնուլ արձա-

կել գաւազանակիրս և զըսք զարդուց ըզ-
 զօրավարի . և հրամանս ևս տալ Պանսասայ
 և Հիբոտիոսի խաղալ մարտիւ և զԱնտոնիոս
 'ի բաց հանել յիտալիոյ : Եւ էին սղքա
 հիւպատոսք , և մարտ ստատերազմի յարդա-
 րեալ ընդ Անտոնիոսի մօտ 'ի քաղաքն
 Միւստինէ՝ նիզակակից ընդ նոսա և Կեսար ,
 Թէպէտ և գլաղթութիւնն տարան , բայց
 հիւպատոսք երկողին տապաստ անկանէին :

Յայնժամ փախտեալ Անտոնիոսի զը-
 նացեալ , զիշար բաղմագէմք հասանէին 'ի
 վերայ առնն , և 'ի վեր քան զամենայն՝
 վիշտ սովուն . բայց նա 'ի չարիս վշտացն
 անդատին բնաւորեցաւ լաւագոյն ևս յան-
 ձին բերել քաղաքավարութիւն . և 'ի ձա-
 խողակ բախտին՝ նմանութիւն գեղեցիկ
 զլաւի առն 'ի գէմն բերէր : Եւ արդեօք
 առհասարակ վշտատեսիցն անձանց գործ-
 իցէ՝ զյարդ զառաքինութեան ճանաչել .
 սակայն և ոչ ամենեցուն արդեօք 'ի բախ-
 տին փոփոխութիւնն իցէ զհետ կրթել
 բարւոյն՝ զոր գովեն , և փախչել՝ զոր ա-
 տեան . նա և իցեն ևս՝ որ յայնժամ առ-
 տկարութեանն առաւել ևս տեղի տացեն
 անկակից բարոյիցն , և ընկձեացին 'ի խոր-
 հուրդս իւրեանց :

Արդ Անտոնիոս յայնժամ օրինակ
 պատնէլի 'ի ներքս ընծայեաց զօրականին .
 զի Թէպէտ և այլ այնպէս գրգեալ և
 գգուեալ յայնչափ գրգանս և 'ի շուայ-
 տութիւնս սաստիկս , ըմբեր նա յայնժամ
 անտրտուն ջրուր ժահահոտ . և ուտէր նա

պատուզս վայրենիս և արմատս : Եւ պատմին ևս՝ յանցանել նոցա զԱլբրաննս՝ ուտել նոցա և կեղևս, և ՚ի կենդանեաց ևս որ յառաջագոյն նոցա անձաշակք էին : Եւ էր նոցա խորհուրդն երթալ խմբել յայնկոյս ընդ զօրականին Լեպիդեայ, որ և թուէր բարեկամ՝ Անտոնիոսի լինել : յոյր ձեռն և մեծապէս օգտեալ իսկ էր ՚ի բարեկամութեանն Կեսարու : Բայց ժամանեալ առ նա և մերձ բանակեալ, իբրև նըշան չեաես և ոչ զմի առ ՚ի նմանէ մարդասիրութեանն, հաստատեաց ինքնին փորձ այնուհետև փորձել վերջին : Էր իսկ յայն ժամ՝ Անտոնիոսին գէս հերացն անյարդ և խռուացեալ, և յետ հարուածոյն իւրոյ եթող նա աճել թաւ մօրուացն . ապա և հանգերձ արկեալ զիւրև գորշ, մերձ եկեալ այնպէս ՚ի զակիշ անդր Լեպիդեայ, սկսաւ խօսել :

Իբրև բազումք խանդաղատեցան զնովաւ՝ յայն կերպարան տեսեալ զայրն, և ամոքեցան ևս ՚ի բանից նորա, զահի հարաւ Լեպիդոս . հրաման տայր ՚ի ժամուն անդէն հնչեցուցանել զփողան, զի խափան լիցի բանիցն Անտոնիոսի : Սակայն և առաւել վասն այնորիկ ՚ի գութ շարժեցան զօրականք, և ՚ի ծածուկ ևս բանագնաց եղեալ ընդ նմա, արձակեցին առ Անտոնիոս զԼելիոս և զԿլոդիոս ծպտեալս ՚ի հանգերձ բողից, ազդ առնել նմա՝ աներկեան քաջութեամբ խաղալ յարձակել ՚ի զակիշ նոցա . քանզի և բազումք անդանոր

կազմ՝ կան առնուլ ժողովել զնա . և թէ նորա կամք իցեն՝ յողի ևս հարցեն նորա զԼեպիդոս : Բայց Անտոնիոս բացէ 'ի բաց մերժեալ՝ ձեռն 'ի Լեպիդոս միտել, 'ի վաղուեան առուրն առեալ չիւր զզօրն՝ փորձէր զհուն գետոյն անցանել, և առաջին ինքն միտեալ 'ի ջուրն ընթանայր յայնկոյս . անգուստ տեսանէր նա զբազումս 'ի զօրականէն Լեպիդոսայ, զի ձեռս նմա կարկառէին և անցս 'ի դակշին գործէին : Միջամուխ Անտոնիոսի եղեալ և ընդ իւրե զամենայնս գրաւեալ, սակայն և մեծապէս մարդասիրութեամբ և հեղաբար զնաց ընդ Լեպիդոսի . ողջոյն տայր նմա, և հայր ևս կարգաց զնա . և թէպէտ և 'ի վերայ ամենայնին անշուշտ տիրացաւ, անուն զինքնակալի և զշուք միշտ պահեաց Լեպիդոսի . որպէս զի և ինքնին Փլակկոո Մունաստիոս՝ որ ոչ հեռագոյնս ինչ անդ կայր բազմա՝ ձեռն գնդաւ՝ եկեալ խմբեսցի ընդ նմա :

Իբրեւ այսպէս 'ի մեծութիւն ամբարձաւ Անտոնիոս, միւսանդամ հասեալ կալեալ զԱլբեանսն՝ հորդան տայր յԽաշիս՝ ածեալ ընդ իւր հետեակաց գունդս եօթն և տասն և այրուծի բիւր մի : Թո՛ղ զայստօիկ, և այլ ևս գունդս վեց առեալ կարգեաց նա 'ի պահպանութիւն Գաղատիոյ ընդ Վարիոսի ումեմն, որ էր նորա մտերիմ և բաժակակից . որում և անուն կարգային Վոփիւղո՛ն, այն է՝ բաժակ :

Ապա յայնժամ Վեսար ո՛չ ևս կացեալ 'ի միամտութեանն ընդ Վիկերովնի, իբրեւ

էր սա համակ յաղատութիւն անդք կըր-
 Թեալ, 'ի բարեկամացն ձեռն հրաւեր 'ի
 խաղաղութիւն կարգայր Անտոնիոսի: Եւ
 այսպէս 'ի խորհուրդ խմբեալ երեքին նո-
 քա 'ի կղզեակ մի՝ առ որով գնացր գետ.
 կացին տնդէն աւուրս երիս. մտադիւրա-
 գոյնս ընկերչակեցին նոքա յայնժամ յայլ
 ինչ իրս, և առեալ իբրե ժառանգութիւն
 հայրենի՝ այնպէս յիւրեանս բաժանէին
 ողջոյն զտէրութիւնն. սակայն և կազ մե-
 ծապէս յուզեցաւ 'ի նոսա վասն արանցն՝
 զոր գառապարտ առնել հանգերձեալ էին.
 և անդ այր այր խնդրէր 'ի մահ վարել
 զԹշնամիան և ապրեցուցանել զմերձա-
 ւորսն: Բայց 'ի վերջէ յաղթեաց Թշնա-
 մեացն խէթ և տաւրութիւն, և յարգ
 մերձաւորաց և մարգասիրութիւն բարե-
 կամաց առաթուր հարաւ. և առեալ իւր
 սար շնորհէր Անտոնիոսի զվիկերովն. և
 Անտոնիոս ինսարու՝ զԼեւկիոս ինսար
 զքեռի իւր. իսկ Լեւկիոսայ Թոյլ լինէր
 սպանանել զՊաւղոս զեղբայր իւր: Բայց
 կէսք տանն՝ Լեւկիոսի զՊաւղոս շնորհել
 նոցա, որք խնդրեցին զմահն նորա: Արդ
 ինձ Թուի՝ եթէ երբէք տուր և առ ջեկաց
 ուրեք անագորոյն քան զայս և առաւել
 աննուեր: Քանզի սպանութիւն միոխա-
 նակելով սպանութեամբ, միանգամայն
 զարնն հատանէին և զորոց տունուինն և
 զորոց տայինն. այլ ահագին եւ էր անկրո-
 տութի նոցա առ բարեկաման, զորս այնպէս
 'ի մահ մատնէին՝ Թէպէտ և չատէին զնոսա:

Իսկ յետ դաշնաւորութեանն խնդրէին զօրականքն, զի և ամուսնութեամբ բարեկամութիւն հաստեացի ընդ նոսա. և յայնժամ կին ածէր Գեսար զՎղովդիա ըզգուսոր փուլկեայ կնոջն Անտոնիոսի: Միաբանեալ և 'ի նոյն, ոգիս ապա երեքհարիւր տարագրութեամբ դատապարտ առնէին 'ի մահ: Ուստի և Անտոնիոս հրաման տայր խողխողել զՎիկերոյն, և կտրել զնորա զգլուխն և զաջն՝ որով զճառան արձանագրեաց նա ընդդէմ՝ նորա: Իբրեւ բերին առ նա, նա յոյժ ցնծացեալ հայեր ընդ նոսա, և քրքիջ ևա շատ արձակէր առ խնդին. իսկ իբրեւ յագեցաւ, հրաման տայր գնել զայնոսիկ 'ի հրապարակի 'ի վերայ բեմբին, իբրու ոտնհար լինէր մեռելոյն. բայց նա անձամբ զանձն նշաւակէր՝ ոտքնհար իւրումն եղեալ բախտին և զիւր իշխանութիւնն խաթարեալ:

Իսկ (Լեւկիոս) Գեսար քեռի նորա՝ 'ի հետամուտն լինել նմա՝ չոքաւ ապաւինեցաւ առ քոյրն. 'ի դիմել դահճացն և 'ի միսել ուժգին 'ի յարկ անդր նորա, նա առ գուրսն արձանացեալ և զբազուկսն տարածեալ, ձայն բարձեալ գոչէր բազում անգամ. " Ո՛չ ոպտնջիք զԳեսարն Լեւկիոս, մինչև սպանեալ զիս ինքն՝ որ զձերդ ծնայ զինքնակալ, : Այոպիսի ոք էր կինն, և փրկեաց ապրեցոյց յայնժամ 'ի մահուա նէն զեղբայրն :

Արդ երեցունց արանցդ տէրութիւն յոյժ գոխըմբերելի եկաց Հռոմայեցւոցն.

բայց Անտոնիոս մեծապէս բաճախեցաւ, իբրեւ որ հինաւուրց էր քան զԿեսար, և յաղթահարուստ քան զԼեպիդոս. և զի՝ այն ինչ թեթեւեալ առ ՚ի գործոյն, նա միւսանդամ՝ դարձաւ անձնատուր ՚ի չափ անկակից հեշտախտութեն : Առ այս՝ և ոչ գուղնաքեայ դարձեալ ատեցին զնա վն տանն՝ յորում բնակէր. զի էր այն տուն Պոմպէի մեծի՝ որ սքանչելին էր ՚ի նոստ միանդամայն ՚ի ժուժկալութենէն և ՚ի կարգաւոր և ՚ի ժողովդասէր քաղաքավարութենէն և յերկից յաղթանակացն նորա : Քանզի և հանգարտեին խկ ոչ Հռոմայեցիք տեսեալ զայն տուն բազում անգամ՝ զի փակեալ կայր առաջի դորավարաց և առաջ նորդաց և դեպանաց՝ վարեալք թշնամանոք ՚ի գրաց անտի. բայց լի էր տունն արանք միմոտք և աճապարաք և գինեճան հացկատակք. ոյց ազագուս նա բազում ինչ վասնէր ՚ի մթերից ընջիցն՝ ղոր ժողովեաց կեզելով և կեզեքելով : Քանզի և ոչ զգոյս միայն վաճառէին նոքա զսպանելոցն, բարրանս ՚ի վերայ ամեալ մերձաւորացն նոցա և կանանց նոցա, և հարկս ևս հանէին յամենայնէն, այլ և լուր առեալ՝ եթէ աւանդք եղեալ կան առ վեռ տեան կուսանսն յեկաց ոմանց և ՚ի քաղաքայնոց, գնացեալ անդր կտպտէին : Բայց քանզի Անտոնիոս ոչինչ ասէր շտա, աղաչեաց զԿեսար բաժանել ընդ նմա ըզկեանսն : Բաժանեցին նոքա յիւրեանս և զգորն. և խազացին գնացին միանդամայն

նոքա 'ի Մակեդոնիա մարտ գնել կռուել ընդ Բրուտոսի և ընդ Վասսիոսի : և 'ի ձեռս տային Լեպիդեայ զառաջնորդութիւն Հռովմայ :

Իբրեւ հասին նոքա անդր և 'ի մարտ պատրաստեցան , բանակ հարկանէին մօտ առ Թշնամիսն՝ Անտոնիոս ընդդէմ Վասսիոսի , և Վեսար ընդդէմ Բրուտոսի . բայց Վեսար ոչինչ պնակէս նահատակեցաւ . իսկ Անտոնիոս համակ յաղթական՝ 'ի ձեռս նորա մեծապէս յաջողեցան իրքն : Քանզի և յառաջնում անդ մարտի խաղառ վանեցաւ Վեսար . զի և 'ի ձեռաց զբանակն հանեալ ինքն գաղտնաբնաց փախստեաց՝ վայրիկ մի ևս 'ի ձեռս անկանէր հետամտիցն . սակայն որպէս և գրեաց իսկ ինքն յիւր յիշատակարանն , կանխեաց տեղի եւս 'ի մարտէն 'ի պատճառս երազոյ ուրուք 'ի բարեկամացն : Իսկ անդուստ Անտոնիոս 'ի պարտութիւն մատնէր զՎասսիոս : Թէպէտ և կէսք ասեն՝ ոչ գտանել նմա յայնժամ 'ի մարտին : Ելլ յեւոյ ուրեմն ժամանեաց 'ի խուճաղ փախստեան Թշնամեացն : Բայց Վասսիոս ոչինչ գիտացեալ 'ի ժամուն վասն յաղթութեանն Բրուտոսի , անձին մահ առթէր 'ի ձեռն Պինդարոսի հաւատարիմ ազատազրեւոյն , աղաչեալ զնա և հրամայեալ ևս :

Իսկ յետ աւուրց տակաւուց միւսանգամ մարտ մղեալ , 'ի պարտութիւն մատնեցաւ Բրուտոս և անձին առնէր : և տանէր Անտոնիոս զփառսն բազմաբոյն մա-

տամբ, քանզի խօթ էր յայնժամ՝ Վեսար : Անդանօր 'ի վերայ գիականն Բրուտոսի զանդի առեալ ինքնին Անտոնիոս, թէպէտ և դարովեաց ևս զնա վասն մահուն Գայիոս, սի եղբօրն իւրոյ՝ զոր սպան Բրուտոս 'ի մեծ արեանն Յիկերոմի, սակայն և քան զԲրուտոս՝ առաւել զՀորատիոս մնասա, կար ամելով սպանութեանն, հրաման տայր անդէն 'ի վերայ չիմին Գայոսի փողոտել զնա. իսկ 'ի վերայ Բրուտոսին առեալ արկանէր զմեծագին զիւր պատմու, ճանն ծիրանի, և պատուիրէր միում յազատագրելոյն, հոգ տանել յուղարկաւորութեանն : Իսկ իբրեւ իրազեկ եղև՝ զի պաշտօնեայն չաքոնաց ընդ գիականն և զծիրանին, և խօրեաց ևս բազում ինչ 'ի ծախուց յուղարկաւորութեանն, հրաման տայր սպանանել զնա :

Իսկ Վեսար դարձ ալարեալ 'ի Հռոմ, կարծէր ոչինչ յերկարել 'ի կեանս 'ի խօթութենէ անտի : Բայց Անտոնիոս չղքաւ ժողովել արծաթ ընդ ամենայն գաւառս արեւելեան մասինն, և խաղայր անցանէր յԵլլադա զօրու ծանու : Քանզի և խոտտումն կռեալ հինգ հազար գրամակըռոյ տռ մէն մի 'ի զօրականէն, առաւելագոնից պէտք էին հարկաց և բաժից : Սակայն և զՀելլենացիսն զառաջինն ոչինչ չարչարեաց. այլ էր նորա ակօփութիւն զնալ բազմել 'ի լուր պայքարացն բանապիրաց և 'ի զնին կալ մրցանացն և հանգիստտեսս լինել նաւերելոյն. և հեղագոյնս

առաջնորդէր 'ի գատառտանի, և խնդայր անուանել բարեկամ՝ Հեղինացւոց, և առաւել ևս՝ Աթենացւոց, զորոց և զքաղաքն պարգևեաց մեծապէս ձրիւք: Ապա և Մեգարացւոցն կամելով ելանել զԱթենացւոյքն, և ինչ մի գեղեցիկ ևս տալ տեսանել նմա, աղաչէին զնա կալ 'ի զնին ասենի խորհրդոյն նոցա: Նա 'ի վերելեալ և գիտեալ զնեալ, իբրև հարցաւ՝ ասել ինչ, եւս պատասխանի, "Փոքր է և փուտ": Առ այս՝ չափեաց նա և զտաճարն Պիւթիոսի, իբրու կատարել պսակել զգործն. և խոտանալոյ զայն ծերակուտին:

Իսկ իբրև եթող նա յԵլլագա զլեւկիտս Գենսոդիինոս, և ինքն անցանէր յԱփա և 'ի վայելն վայելանալոյ ընչաւհառութեն. և արքայք ևս յաճախեցին առ գուրս նորա, և տիկնայք ևս արքայից զմիմեանցը ելանէին յինքեանս յանկուցանել զնա պաւտարագգը և գեղով անձանց. մինչդեռ Կեատար 'ի Հռոմ՝ յաղմուկս տաղտապէր շփոթից և 'ի մարտս, սա 'ի պարսպութեան մեծի և յանդողրու գարձեալ միւսանգամ զառածանէր՝ ձգեալ 'ի բնական կրիցն՝ 'ի տնկակից իւր չափ կենաց: Առ այս՝ և միջամուխ 'ի ներքս սարգեալք յարքունիս նորա և տիրացեալք Անաքսենորը քնաբահալք և Քսութոյք պարերգուք, և Մեարդովրոս ոմն կաքաւիչ, և այլ ևս ասիակի հրահանգացս այսոցիկ պար, գերազանցեալ 'ի խեղկատակ շաղակրատանն քան զմահահոտ օրահասան զիտալիոյ 3, ապա

այնուհետև գժոխըմբերելի էր ամենայն ,
և առհասարակ ամենեքին յայտասիկ ա-
ղուացեալ էին : Քանզի և Ասիա սղջոյն էր
խակ արդարև իբրու զքաղաքն , զոր Սոփոկ-
ղէս ասաց քերթողն , “ Լի խնկենեօք և
նուագօք , միանգամայն և ողբովք , , :

Իսկ 'ի մտանել Անտոնիոսի յԵփեսոս ,
անգանօր յառաջոյ գնայր կանանին հան-
գերձաւորեալ իբրև արդարև Սանդարամե-
տականս , և որեարև մանկտի՝ իբրև Շահապա-
վաղոսց և իբրև Փանս ոմանս : Էր և քա-
ղաքն լցեալ 'ի բազեղաւնս և 'ի նիզակա-
բունս սաղարթապատս , և ստղմոսարանօք
և սրնգօք և տաւղօք . և կարդային զնա՝
Դիոնեսիոս խրախաբեր և ամոք և համ-
բոյր : Եւ արդեօք էր նա կիսոց այնպիսի .
սակայն և բազմաց աննուէր և անաղաղոյն :
Քանզի կապտէր 'ի տոհմաց զգոյսն , և
տալր բաշխէր արիկալիցն իւրոց և հացկա-
տակաց : Առ այս՝ և կիսոց խնդրեալ 'ի նը-
մանէ զգոյս զբաղմաց կենդանեաց՝ իբրև
զմեռելոց ոմանց , յաջողէին 'ի նոյն . և
յայնժամ պարգևեաց ևս նա զտուն ու-
րումն Մագնեսացւոյ՝ խահարարի ումեմն ,
որ յոյժ համահամ՝ որպէս պատմեն՝ կաղ-
մեաց նմա ընթրիս :

Իսկ իբրև և հարկս երկրորդ 'ի վերայ
եդ նա քաղաքաց քաղաքաց , յայնժամ
Հիւբրէաս յառաջ մտտեաւ , ջատագով
մտանէր Ասիոյ , և խօսէր . և ինչ մի ևս
ժտեցաւ նա ասել հեշտաբանս և ոչինչ ա-
նախորժ քմացն Անտոնիոսի՝ այսպէս .

“Եթէ երկիցս անգամ զօրեա դու՝ ասե՛ հարկս հանել ’ի միում տարւոյ, զօրեացիս դու ապա տալ մեզ և երկուս ունեւանա թայնոյ եղանակս, երկուս՝ և աշնայնոյ”։ Բայց ապա իբրև ուժգինս և յանդգնա գոյնս ևս բարրառեցաւ նա վասն հարկս հարկանելոյ Ասիոյ քսան բիւր տաղանդաց, և ասէր առ Անտոնիոս. “Եթէ չառեր չժողովեցեր դու զայդոսիկ, խնդիր արա՛ծ հարկահանացդ. ապ’եթէ առեր և չեն այժմ ’ի միջե, վճարեալ է ուրեմն վասն մեր”։ ’Ի բանից աստի Հիւքրէասայ ’ի խոր խոցեցաւ Անտոնիոս. և անգիտանայր նա բազում ինչ յեղեւոցն ոչ խօթամտութեանն ինչ աղագաւ, քան թէ պարզամտութեանն. զի և հաւատս համբուռն ընծայէր այրն՝ որոց շուրջն կային։ Քանզի և էր իսկ Անտոնիոս ’ի բնէն պարզամիտ և հեղգամիտ. իսկ իբրև խելամուտ լինէր խակութեանն իւրոյ՝ զիջ և ապաշաւ լինէր. և խոստովան ևս լինէր յանդիման զրկելոցն անձանց, և վարձս ևս մեծամեծս տայր, դարձեալ և պատուհասս սաստիկս, ասկայն և թուէր իմն այրն՝ քան ’ի պատուհասելն՝ ծայրայեղ ’ի բարեգործելն։

Բայց և երգիծանք նորա գկծեցուցիչք և կատակք նորա մերձ ունէին և սիրովանս. քանզի և մարթեր փոխարէն հեգնարանել և կատակել ընդ նմա. և ոչինչ պակաս ’ի խաղ առնել՝ խնդայր նա և ’ի խաղ լինելն. և այն եղև պատճառք վատթարելոյ բազում գործոց նորա։ Քանզի կարծեալ

նորա՝ եթէ համարձակասօսքն ընդ նմա 'ի կատակել իւրեանց՝ ոչինչ ապա մարդահաճեացէն զնա 'ի լըջանալ իւրեանց, հեշտեալ թակարթեր 'ի գողութիւնս նոցա. զայն ինչ զմտաւ չածէր, եթէ կէզք զհամարձակասութիւնն զայն առեալ խառնէին ընդ մարդահաճութեանն իբրու համեմունա բարկս՝ կարծել 'ի նմանէ զյափրանսն զվարդավատին շաղկերատանացն իւրեանց 'ի գինեբրումն, և խաբել զնա՝ եթէ յորժամ յիրա կարեորս տեղի տան նմա՝ այն ոչ եթէ 'ի չնթել ինչ է, այլ զի յաղթին 'ի քաջախորհուրդ մտաց նորա: Այսպիսի ոք անգստին 'ի բնութենէն գլուխ Անտոնիոս, ապա և ախտ վերջին հարեալ խապառ վարակեաց զայրն՝ տուփանքն Կղէոսապոսայ. այն որ յուզեալ ամբոխեալ զկիրո բազումս ծածդկս զնորա և զհանգարտեալս, եթէ և ինչ մի ևս կը 'ի նմա լաւ և ողջախոհ, խապառ սպուռ զնա եղծեաց ապականեաց: Եւ ըմբռնեցաւ այրն 'ի տուփանաց անտի օրինակ դայս:

Իբրեւ հանդերձեցաւ վառեցաւ Անտոնիոս 'ի մարտ ընդդէմ Պարթևաց, յղեաց պատուէր առ Կղէոսապոսէ գալ նմա ընդ առաջ 'ի Կիլիկիա և անդ պատասխանի առնել վասն անձին զամբաստանութեցն, իբրու որ բազում ինչ առաքեալ իցէ առ Սատիրոս և Թիկունս ևս բուռեալ իցէ նմա 'ի մարտ պատերազմի: Իսկ որ յայնժամ հրեշտակութեամբ առաքեցաւ առ նա Դեղզիոս, իբրեւ եկեալ ետես զԿղէոսապոս:

արէ և զննեաց և ծանեաւ զքաջութիւն և զուշիմութիւն բանիցն նորա, անդէն խելամուտ լինէր՝ եթէ կին այնպիսի ոչ եթէ վիշտս ինչ միայն չտեսցէ յԱնտոնիոսէ, այլ և մեծապէս յոյժ ճոխասցի առ նմա. ուստի և սկսաւ սպաս խղիւտութեան հարկանել. և յորդորէր ևս զնա՝ բանս իմն պատկանելով նմա՝ ի Հովներովնին տողից, յառնել գնալ ի Կիլիկիա քաջահանդերձ և զարգարուն, և յԱնտոնիոսէ մի ինչ զանգիտել. այր՝ որ զուարթամիտ յոյժ է և մարդասէր առաւել քան զամենայն զօրավարս :

Խոնարհեալ Կղէոպատրեայ ի բանսն Դեղզիոսի, և հաստատել ևս ի միտս վասն գեղոյ անձինն՝ ի գաշաւորութենէ անտի յառաջագոյն ընդ Կեսարու և ընդ Փնէյոսի որդւոյն Պոմպէի, ակն ունէր հեշտին Թափարթել ըմբռնել զԱնտոնիոս. քանզի նոքա ծանեան գնա ի մանկութեան իւրում և յանխորձութեանն. իսկ յայնժամ գնայ նա առ Անտոնիոս ի բուն իսկ ի տիս գեղոյ կանանց և քաջութեան ուշիմութեան նոցա : Ոյր աղագաւ հանդերձեցաւ կազմեցաւ և պատրաստեաց նա պատարագս բազում և ինչս և զարգս, առնուլ տանել ի բազմահարուստ անտի գոյիցն և ի բարդաւաճ արքայութենէն. և անկանէր նա յուղի մեծապէս վստահ յանձն և ի հրապոյրան և ի խեղդս շքութանց իւրոց : Ապա և հրաւիրանաց նամականի բազում ընկալեալ և յԱնտոնիոսէ

և 'ի բարեկամացն, այնպէս յինչաց քերեաց և ծաղը արար զայլն, զի և ճանապարհ նաւագնաց առնել փութացաւ ընդ գետն Վիւզնոս 'ի նաւակ մի, որոյ խելքն նորա յոսկւոյ, և առադատաբն պարզեալք 'ի ծիրանեաց, իսկ թիակքն յարծաթոյ՝ այնպէս վարեալք շարժեալք ներդաշնակութեամբ 'ի ձայն տաւղի՝ միաբանութիւն պնդաց և քնարաց։ Իսկ ինքն 'ի նաւակին անկեալ ընդ ոսկե ճամուկ խորանաւն, պաշտօնաւ ճշգրտագոյնս նկարու իբրեւ զԱփրոդիտէ. և նորա յաջմէ և յահեկէ մանկըտի՝ նկարելոց հանդուճառիւք Արտոդիտն՝ հոսկահարէին զնա։ Որպէս և նաժիշտք նորա գեղով գեղաւորք հանդերձ արկեալ զԵրէիզեայ և զԸնորհաց՝ կէպէ կային մօտ առ քեղիան, և կէպէ դարձեալ՝ առ ապաւանդակն։ Եւ գետափուէք ողջոյն լի էին 'ի բուրմունս անուշից աղցի աղցի խնկեանաց, և առափ անափ խուռն ընթանայր մարդիկն հետեւեալք ընդ երկայնութիւն գետոյն. էին էին և որ անդր իջանէին 'ի քաղաքէն 'ի տեսիլ հրաշիցն. և այնպէս ապա արտաքս 'ի քաղաքէն թափեալ ամբոխ առ հասարակ հրապարակին, անգանձօր միայնակ մնայր Անտոնիոս բազմեալ 'ի բեմին, և այս համբաւ ընթանայր գնայր առ հասարակ, եթէ ինքնին Ափրոդիտէ հրաւիրանաւ յայց ելեալ է Գիոնիտեայ 'ի բարեգործել Ասիոյ։

Ապա Անտոնիոս առաքէր հրաւիրէր զնա յնթիւն. բայց Վզէնպատէ խնդրէր

մանաւանդ զգալուստ նորա : Խոնարհեալ
Անտոնիոսի հեշտաբար մարգասիրութիւն
արագ չոքաւ առ նա . և գասնէր նա անդ
հանդերձանս պատրաստութեան 'ի վեր
քան զքան . իսկ որ առաւել յապուշ
կրթեաց զնա, բազմաջահ լուսաւորութիւն
լապտերացն : Քանզի ասեն՝ այնչափ զթիւ
նոցա 'ի վերուստ 'ի վայր և 'ի ներքուստ 'ի
վեր բորբոքեալ միանգամայն ընդ ամենայն
կողմանսն , և այնպէս գեղեցիկս կարգեալ
յորինեալ 'ի գասաւորութեան տարազ և
'ի դիրս , ուր 'ի ձև բոլորչի , և ուր 'ի քա
ռակուսի , որպէս զի և տեսարան 'ի յոյժ
գեղաւորաց անտի 'ի դէմն բերելը և 'ի
հոյակապիցն՝ զոր 'ի պատմութիւնս ըն
թեռնուաք :

Բայց առ վաղիւն հրաւիրեալ զնա և
Անտոնիոսի, թէպէտ և յոյժ ևս թեւակո
խեաց գերազանցել զնովաւ և հոյակապ ևս
գործել և ճշգրտագոյնս , պակաս դատու
յերկոսին միանգամայն և պարտեցաւ . և
ինքն առաջին հեգներ և յնչաց քերէր
զանկածութիւն անխառնակ զիւրոյց կոչ
նոցն : Բայնժեամ ապա ուշ եգեալ Ազէո
պատրեայ 'ի հեգնութեանս Անտոնիոսի՝
բազում ինչ զննութեանս և հետեակ ,
սկսաւ և ինքն զնոյն օրինակ զբուշաց վա
րել առ նա ամենայն համարձակութեամբ
Քանզի որպէս ասեն՝ գեղ նորա առան
ձինն չէր ինչ անզուգական , և ոչ յապուշ
զտեսանելիս կրթէր ասակայն որ ընդ նմա
կենակից քաղաքավարութիւն զողինսն ան

ղերծանելի թակարթէր . և նորա կերպարան խառն ընդ մեղմեխանս բերանոյն և ընդ պշտանս բարոյիցն 'ի ներքս բերեալ առ կենակից մարդիկն, իբրև խայթիւ հարկանէր : Նաև զբարբառ ձայնին բերկրալի էր լսել 'ի խօսել նորա . այնպէս բաւական էր նա առնուլ շքեւ արագ արագ զէզուն՝ իբրու արդարև նուագարանս իմն բազմադին՝ յիւրաքանչիւր բարբառ զոր և կամէր . զի և առ նուագունս յոյժ 'ի բարբարոս ազգաց թարգմանի պէտք եղեն նմա . այլ բազմաց 'ի նոցանէն ինքնին գլխավին պատասխանի առնէր , որպէս՝ Եթովպացւոցն և Տրոգլոգացւոց և Եթրայեցւոց և Աբաբացւոց և Ասորւոց և Մարաց և Պարթևաց : Եւ պատմեն՝ և այլ ևս շատ լեզուաց նմա տեղեակ և հմուտ լինել . ուր զի որ յառաջ քան զնա թագաւորք ոչ հանդարտէին ուսանել անգամ և զԵգիպտացւոցն բարբառ . նա և կէպէ 'ի նոցանէն անհոգացեալ էին և զՄակեդոնացւոցն :

Արդ յայնժամ այնպէս 'ի հաղթս իւր շաղէաց նա զԱնտոնիոս , որպէս զի և յորժամ 'ի հռոմ կին նորա փուլկիս 'ի վէդգայր ընդ Եեսարու վասն իրաց առնն , դարձեալ և յորժամ կազմ վառեալ զորուն Պարթևաց 'ի Միջագետս , որում և ինքնակալ պարթևական զլարինոս կարգաջին զորավորք արքային , և պատրաստեալ էին գիւնել յԱսորիս , նա յայնժամ 'ի կաման խոնարհեալ Կղէոպատրեայ , չղբաւ յԱղէքսանդրիս . և անգանձոր անձնատուր 'ի

սփոփութիւնս և 'ի խաղս անտիականս պարսպորդ կենաց, վատնէր ծախէր 'ի գըրգանս զժամանակն, ժամանակ՝ զոր "Ծախիք մեծագնի յոյժ", կոչեաց Անտիփոն : Քանզի և ընկերչակութիւն հաստեալ կայր 'ի նոսա՝ որում անուն կարգային Աֆիդոս Վիոն, այն է՝ Անզուգական կեանք. և զոր հանապազ այր զընկեր հրաւիրէր 'ի կոչունս. և էր անչափութիւն ծախուցն՝ անըմբռնելի :

Առ այս՝ Փիղովտաս բժիշկ Ամփիտաացի պատմէր զայս ինչ յունկն Լամպրիասայ հաւուն իմոյ, եթէ բնակեալ ինքն յայնժամ յԱղեքսանդրիա վարժել յարուեստին իւրում, և ընտանացեալ ընդ ումեմն յարքունի խախամիքից անտի, և իբրեւ պատանի էր՝ հաւանեցաւ երբեմն երթալ տեսանել զմեծահաց հանդերձանս զընթրեացն : Իբրեւ մուծաւ 'ի խահանոցն Փիղովտաս, և ետես անդանօր՝ թո՛ղ զբազմամթերս զայլոց ինչ իրաց՝ դարձեալ և վարսազս ութ թուով 'ի խորով աշկեալ, կայր և զարմանայր ընդ թիւ բազմութեան հրաւիրելոցն. իսկ անդուստ խահարարն սկսաւ ծիծաղել և ասէ. հրաւիրեալքդ չեն ինչ բազումք, այլ իբրեւ երկոտասանք են թըւով. սակայն պարտ է միոյ միոյ 'ի համադամիցդ անտիսեղծ ունել զհանդերձանսն՝ որ ժամ 'ի ժամէ խաթարեսցին արգեօք. քանզի և դէպ տայ Անտոնիոսի հրաման տալ ընթրեացն թերեւ արագ արագ, թերեւ և վայրիկ մի զկնի. և դէպ ևս լինի յեր-

կարագոյն նուազ ձգել զժամանակն յրմ պել բաժակին կամ զբանիւք ինչ անկանել, ուստի և կազմ և պատրաստ ունել պարտ է, ասէր, ոչ ընթրիս մի՝ այլ բազումս, իբրեւ զժուարին իցէ հաւաստի 'ի վերայ կալ ժամուն և ժամանակին :

Զայսոսիկ պատմէր Փիղոփտաս, և ասէր գարձեալ՝ եթէ յետ ժամանակաց էր և ինքն ընդ թիւ անցեալ բազմականացն ընդ երիցագոյն որդւոյն Անտոնիոսի՝ ծնեալ նշմա 'ի Փուլփեայ. և մեծահաց ընթրէր նա ցանգ առ նմա ընդ այլոց բարեկամացն՝ երբ և միանգամ սեղանակից հօրն չլինէր որդին. և թէ՛ էր երբեմն զի և զբժիշկ զոմն այլ՝ այր անհամբոյր՝ որ տաղտկալի ևս էր բազմականին 'ի ժամ ընթրեացն, պապանձեցոյց ինքն զնա այսպիսեալ խմաստակութեամբ. “Որ իւիք՝ ասէ՝ տապացեալ իցէ, ջուր ցուրտ պարտ է տալ. իսկ արդ՝ որ տագնապի ջերմամբ՝ տապացեալ է, ապա ուրեմն ամենայն ջերմացելոցն՝ ջուր ցուրտ պարտ է տալ, : Իբրեւ վարանեցաւ այրն 'ի բանն և պապանձեցաւ, անդուստ յանձն իւր զուարճացեալ որդւոյն Անտոնիոսի և 'ի քրքիջ հատեալ, գարձաւ առ Փիղոփտաս, և ասէր, “Զայս ամենայն ոմ Փիղոփտէ, քեզ տամ 'ի պարգև, : և մատնցոյց նմա զսեղանն առնէր՝ լի 'ի բազում և 'ի մեծամեծ կահուց բաժակաց : Փիղոփտաս գոհութեամբ ընկալեալ զորդւոյն բարելաւութիւնն, սակայն և ամենեւին կարծէր իսկ ոչ՝ եթէ մա-

նուկ մի յայն չափ հասակն՝ իշխան լինի 'ի վերայ այնչափ պարզեաց։ Բայց ապա յետ սակաւուց մի ոմն 'ի սրաշտոնէից տնտի առեալ կուտեալ յանօթ մի զկահմն բաժակաց և բերեալ առ Փիղովտոս, տսէր՝ զի և մատնէհար 'ի վերայ գիցէ։ Իբրև նա յայնժամ ընդգէմ գարձաւ և ոչ ժտեցաւ առնուլ զպարզեան զայն, ասէ պաշտօնեայն։ “Եւ զի՞նչ այլ դանդաղես ոմն հիքացեալ դու։ Ո՛չ գիտես եթէ պարզեատու կահուցդ է ինքնին որդին Անտոնիոսի։ որ և ոսկի գոյնչափ կարօզ է պարզեւել քեզ։ Այլ դու ինձ հաւանեալ փոխանակես մեզ զայդոսիկ ընդ տրծաթոյ։ զի թերևս հայր դորա խնդիր արասցէ միոյ իրիք 'ի ձեռադործաց այտի՝ 'ի վազնջուց և 'ի հրաշակերտաց արուեստին,,։ Արդ զայսոսիկ բանս՝ ասէր մեզ հաւն իմ՝ տտեալ պատմել Փիղովտոսայ։

Բայց Վղէոպաարէ յայնժամ զարուեստ մարդեւոլզութեանն ոչ 'ի քառեակ բաժանեաց դէմս՝ որպէս Պղատոն բաժանէ, այլ 'ի գիմակ գիմակ և դունակ գունակ և զօրհանապազ եթէ 'ի լըջութեանն և եթէ 'ի սփոփութեան՝ նոր ախորժ և հրապոյրս 'ի ներքս խառնեալ Անտոնիոսի, ոչ թողլոր զնա ոչ զցայգ և ոչ զցերեկ։ Քանզի և 'ի միասին ընդ նմա խաղայր նարտս, և 'ի միասին ըմպէր և 'ի միասին յորս ելանէր, և 'ի զինախաղութեան ևս նորա ինքնին կայր 'ի զնին։ Առ այս՝ և 'ի գիշերագնաց չըջել Անտոնիոսի և զտեղի առնուլ

կալ առաջի դրաց և պատուհանաց ռամկին և կատակաբանել զնա, ինքնին և Վղէոպարէ աստանդէր ընդ նմա՝ հանդերձ արկեալ զազախնոյ, քանզի և Անտոնիոս ՚ի նոյն կարգ կերպարանէր զինքն . և դառնայր ապա այսրէն առեալ յանձն հանապազ ձաղանս, բազում անգամ և գան և խարազան :

Ուստի և բազումք խեթիւ հայէին ընդ նա . թէպէտ և խնդային ևս Աղէքսանդրացիք ընդ կատակսն, և ինքեանք ևս ընդ խաղ վարէին առ նա վայելուչս և գեղեցիկս . և զուարճացեալք ասէին՝ եթէ զՈղբերգականն գա վարէ գիմակ առ Հռոմայեցիս, իսկ զկատակերդացն՝ առ Աղէքսանդրացիս : Իսկ ՚ի բազմադէմ կատակաց նորա պատմել աստանօր՝ յոյժ վայրաբանել իցէ արդեօք : Էր երբեմն Անտոնիոսի ձուկն որսալ առաջի Վղէոպատրեայ . և ճաջողեալ յորսն՝ սրտներ և զայրանայր . ապա ՚ի ծածուկ պատուէր տայր ձկնորսացն գաղտաբար ՚ի լիւզ խորասոյզ կար . թեւ ՚ի կարթ նորա ՚ի նախորսակ ձկանց անտի . իբրեւ այնպէս ձգեաց նա զկարթն երկիցս և երկցս, ոչ ծածկեցաւ գաւն յեգիպտուհւոյն . սակայն կեղծաւորեալ յայնժամ զարմանա՝ պատմէր ապա զբանն առաջի բարեկամացն և յորդորէր ևս առ վաղին ՚ի զնին կալ որսոյն : Ուստի և բազումք մտեալ ՚ի նաւակս, և յայնժամ Անտոնիոս ՚ի խորս զգործին խաղացուցեալ, հրաման տայր Վղէոպատրէ միում ումիք

յիւրոց անտի՝ զի կանուխ քան զայլսն խորասոյզ 'ի լիւզ կարթեսցէ 'ի կարթն Անտոնիոսի աղածոյ տարելս մի զՊոնափոսին : Իբրև այնպէս յորսն խնդացեալ՝ 'ի վեր զկարթն ձգեաց Անտոնիոս , և քրքիջք յայնժամ արձակեցան մեծամեծք , ասէ Յղէոպատրէ : « Թո՛ղ անդր մեզ ո՛վ ինքնակալ դու զեղէգնդ , մեզ՝ որ Փարոսացւոց և Վանովպացւոց 'ի վերայ թագ կապեալ եմք . իսկ քո , քաղաքք են՝ որսդ՝ և արքայք և աշխարհք » :

Արդ՝ մինչդեռ յանհամուծիւնս յայտոսիկ թարթափէր Անտոնիոս և իբրև մանուկ զբօսնոյր , անդուստ գոյժք յանկարծ կրկին եկեալ հասանէին առ նա . մի 'ի հռոմայ՝ եթէ Լեւկիոս եղբայր նորա և Փուլվիա կին նորա գժտեալք և կապեալք ընդ միմեանս , և ապա 'ի կռիւ ընդ Վեսալրու ելեալք և տեռազերծք յամենայնէն եղեալք՝ այնպէս փախստականք գնան յիտալիոյ : Եւ միւս ևս գարձեալ՝ ոչինչ պակաս գժնդակ քան զառաջինն , եթէ Լաբինոս 'ի միասին ընդ Պարթևաց հասեալ կալաւ զԱսիա յԵփրատայ և 'ի յԱտորոց մինչև 'ի Լիւդիա և 'ի Յովնիա : Ապա յայնժամ իբրև 'ի գինեբրուաց սթափեալ և լրջացեալ Անտոնիոս , խազայր գնայր նա ընդգէմ Պարթևաց , և յառաջագէմ վարեցաւ մինչև 'ի Փիւնիկէ : Բայց գիր հասեալ առ նա 'ի Փուլվիայ՝ կոծոյ և գանգատանաց , ապա երկերբիւր նաւուք յուղի անկանէր յիտալիա կոյս : Իսկ 'ի յուզ-

աջն առեալ ժողովեալ նա զբարեկամն
 փախստեայս յԽաալիոյ, իրազեկ առ 'ի
 նոցանէն ընէր գրգռութեան մարտին առ 'ի
 Փուլվեայ. քանզի և էր իսկ նա կին յանձ-
 նապաստան և յանդուգն, և ակն ունէր 'ի
 բայց 'ի Նղէտպատրեայ քեցեւ զԱնտոնիոս՝
 ազմուկ յուզելով յԽաալիոյ. Արգ գեպ
 տայր յայնժամ՝ 'ի նաւարկել Փուլվեայ
 դաւ տեսանել զայրն՝ հիւանդանալ նմա 'ի
 Սիկիւոմը և մեռանել. ուստի և մեծա-
 պէս յայնժամ յաջողեցաւ հաշտութիւն
 ընդ Նեաարու:

Քանզի 'ի հասանել Անտոնիոսի յԽա-
 լիա, իբրեւ ոչինչ գանդատ զնմանէն կալաւ
 Նեաար, և նա գարձեալ զամենայն զմեան
 զՓուլվեաւ. արկանէր, յայնժամ ապա
 բարեկամքն 'ի մէջ անցեալ ոչ ևս թոյլ
 տային միջամուխ 'ի քնին զկազն առնուլ,
 այլ 'ի հաշտ և 'ի համբոյր զերկոսինն ա-
 ծեալ, բաժանէին 'ի նոսա զտէրութիւնն.
 և սահման զՅոնիացւոց ծովն կարգեալ,
 տային Անտոնիոսի զարեւելից գաւառան, և
 Նեաարու՝ զարեւմտեայսն: Իսկ Լեպիդեայ
 ընդ ձեռամբ կարգէին զԼիրիա. և հաստաւ
 տեցին ևս՝ զի թէ ինքնին հիւպատոսանալ
 չկամին՝ նոցուն բարեկամք այր ըստ առնէ
 կարգեսցին 'ի հիւպատոս:

Բայց իրաւախոհութեանցդ այդոցիկ
 գեղեցիկ կարծեցելոց՝ պէտք էին և աներ-
 կեան հաւատոց. զոր և բախտն ինքնին 'ի
 ներքս մատոյց նոցա: Քանզի էր իսկ Նե-
 սարու քոյր Հոկուաւիա երիցադոյն քան

զնա, այլ ոչ համամայր, զի եր նա ծնեալ յԱնքարեայ, իսկ Վեսար ՚ի Տառիայ. և սիւրէր զքոյրն յոյժ Վեսար, զի եր իսկ նա՝ (որպէս ասեն)՝ ստեղծուած պքանչելի ՚ի մէջ կանանց. և աքիացեալ էր յայնժամ ՚ի Գայիոսէ Մարկեղոսէ՝ որ կին ած զնա, և գեռ վախճանեալ էր. մեռեալ էր և փուլփա, և անկին համարեալ Անտոնիոս. զի թէպէտ և չժխտէր՝ ունել զՎղէճ պատրէ, սակայն և տսէր՝ ամուսնութեամբ ոչ կապել ընդ նմա. և ՚ի մասինդ յայդմիկ իրաւամբք արդեօք հակառակէր նա սիրոյ Եգիպտուհւոյն: Արդ յայնժամ առհասարակ թախանձ արկեալ փութացուցանէին զամուսնութիւնն ընդ Հոկտաւեայ. ահն ունէին՝ եթէ կին այնպիսի գեղաւոր՝ միանգամայն և զգօն և հանճարեղ զուգեալ ընդ Անտոնիոսի և սիրեալ առ ՚ի նմանէ ըստ արժանին իւրում, փրկութիւն և միաբանութիւն առ թեսցէ առհասարակ իրաց երկոցուն նոցա: Ուստի և ՚ի նոյն միաբանեալ երկոցունցն, չորան ՚ի Հռոմ՝ անգանձօր կատարել զհարսանիսն Հոկտաւեայ. և քանզի թոյլ չէր յորինացն՝ յերկրորդ հարսանիս անցանել աջուոյն՝ մինչ չե հոլովեալ ամսոց տասանց ՚ի մահուանէ առնն, վախ ապա Սինկղիտոսին տուեալ ներէր նոցա զչափ ժամանակին:

Բայց զայնու ժամանակաւ Սեքստոս Պոնկէոս կայեալ ընդ ձեռամբ զՍիկիլիա՝ աւար հարկանէր զիտալիա, և նաւաց բազմութեամբ ասպատակաց՝ առաջնորդու-

Թեամբ Մինասայ հինի և Մենեկրատեայ առեալ գրաւեաց զԺովն և խցեալ կուրացոյց զնաւագնաց ուղին : Այլ քանզի համբոյր և մարդասէր գտաւ նա առ Անտոնիոս, և առեալ ժողովեաց նա զմայրն նորա 'ի փախչել նորա հանգերձ Փուլմեաւ յԻտալիոյ, այնորիկ աղագաւ լաւ համարեցան նոքա 'ի հաշտութիւն գալ և ընդ Պոմպէի . և եկին ժողովեցան նոքա 'ի խորհուրդ ընդ միմեանս 'ի հրուանդանն Միսենեայ և յամբարտակն, Պոմպէոս՝ իւրով նաւահանգիսիւն, և Անտոնիոս և Գեսար՝ մօտ նմա իւրեանց հետեակօք : Յուխտ մտեալք հաստատեցին՝ զի Պոմպէոս կալցի զՍարդոն և զՍիկիլիա, և զԺովն սրբեացէ յասպատակացն, և 'ի Հռոմ՝ չափով ամբարս առաքեսցէ ցորենոյ . զայս ուխտ եղեալ՝ ալ ընկերի ապա յընթրիս հրաւեր կարգայր : Վիճակ արկին, և ելաներ նախ Պոմպէի ընթրիս տալ նոցա : Իբրեւ Անտոնիոս զվայր ընթրեացն հարցանէր, Պոմպէոս մատնանիչ զաւագ նաւ իւր ցուցէլ 'ի վեցկարդեան թիոց, ասէ . “Անդանօր . զի և մնաց իսկ այն Պոմպէի բնակարան հայրենի ,” : Զայս ասէր նա՝ զկծանելով զԱնտոնիոս, որ ժառանգեալ ունէր զտուն Պոմպէի զհօրն իւրոյ :

Ապա նա 'ի խարսխի զնաւն յանդորրու առկայացուցեալ, և կամուրջ ևս կապեալ 'ի նմա 'ի հրուանդանէն, այնպէս մտագիւր զուարթութեամբ հիւրընկալեաց զնոսա : Իսկ յայնժամ 'ի մեծ խրախուճան

անդանոյն և 'ի զուարթաբանել յոյժ վասն
 Կղէոպատրեայ և վասն Անտոնիոսի, ան-
 գուստ Մինաս հէն մատուցեալ մօտ առ
 Պոմպէոս՝ զի մի լսիցեն նոքա, ասէր ցնա .
 “ Կամիս զխարխալս կտրեալ զնաւուդ ,
 տիրացուցից զքեզ ոչ Սիկիլիոյ միայն և
 Սարդոնի, այլ ողջոյն տէրութեանն Հռո-
 մայեցւոց ,” : Զայն լուեալ Պոմպէի, վայր
 մի մտախորհ եղեալ՝ ասէր . “ Զայդ քեզ
 ո՛վ Մինաս՝ մինչև ինձ ասացեալ՝ պարտ
 էր գործել : Իսկ զարգիս շատասցուք մէք
 ընդ առաջիկայոդ . քանզի և չէ իմ՝ ուխ-
 տագրուժ լինել ,” : Ապա և ինքն յերկո-
 ցուն նոցա հրաւեր առեալ հիւրընկալու-
 թեամբ, այնպէս նաւեաց չորաւ յայն-
 ժամ 'ի Սիկիլիա :

Իբրև այս այսպէս կատարեցաւ, առեալ
 Անտոնիոս առաքէր յԱսիա զՎենետիկոս
 կարճել սանձել զյարձակումն Պարթևաց .
 և ինքն շնորհս արարեալ Կեսարու՝ տայր
 կարգել զանձն 'ի քահանայ առաջնոյն Կե-
 սարու : Եւ այնպէս միաբան սիրով զնային
 երկոքին նոքա յամենայն իրս քաղաքին և
 'ի կարևորան . սակայն և յեւ և եւլ 'ի խաղան՝
 'ի խոր խոցէր Անտոնիոս՝ ցանդ նկուն 'ի
 Կեսարէ եղեալ : Քանզի և էր իսկ առ Ան-
 տոնիոսի այր ոմն իղձ Եգիպտացի 'ի Ժնըն-
 դահմայից անտի : Սա այս իղձ, կամ 'ի չը-
 նորհս Կղէոպատրեայ կամ թէ Ճգգրիտ
 այնպէս հմայեալ, համարձակէր ասէր առ
 Անտոնիոս, եթէ չքեզ և հոյակապ բազ-
 դին՝ ստուերածս 'ի վերայ ածցէ բազմն

Կեսարու. ուստի և խորհուրդ տալը նմա
 հեռագոյնս յոյժ ձգել 'ի պատանւոյ ան-
 տի. և յաւել ևս ասել. “Քանզի քո Քաջն
 զանգիտէ 'ի նորայոյն. և աշխոյժ քոյդ գո-
 լով և պերճ 'ի միայնութեան, 'ի մերձ
 կալ միւսոյն՝ անկած յարդարի և նուաաս,,
 Եւ արդեօք դէպք իրացն թուեցան իմն
 զքան հաւատարմացուցանել զԵգիպտոս-
 ցւոյն. քանզի պատմեն՝ եթէ ցանդ 'ի վի-
 ճակընկէց լինել նոցա 'ի խաղոյ վասն ինչ
 իրիք՝ տեսանել թէ ո՞ւմ վիճակեսցի, կամ
 թէ 'ի խազալ նարոս, կորուսանէր Անտո-
 նիոս : Դարձեալ առ այս՝ 'ի տալ նոցա
 ստէպ 'ի վէդ ընդ միմեանս յառնել պքա-
 զազաց, բազում անգամ և մարտիկ կա-
 քաւուց, յաղթահանք Կեսարուն լինէին :
 Ուց ազագաւ և 'ի խոր Անտոնիոս խոցեալ
 թէպէտ և 'ի դէմն չքերէր, նա և հաւաք
 ևս ընծայեալ ըզմին, ելեալ գնաց յիտա-
 լիոյ և յանձն 'ի Կեսար առնէր զառտնինսն
 իւր. և ածէր ընդ իւր զՀոկտաւիա մինչև
 յԵլլագա, յորմէ և եղև նմա գուստր մի :
 Իսկ իբրև յԱթէնս ձմերէր Անտոնիոս,
 լուր հասանէր նմա յաջողութեան առա-
 ջին նահատակութեանցն վենտիգէայ. որ
 'ի պարտութիւն մատնեալ զՊարթևս 'ի
 մարտի, և տապաստ ևս արկեալ էր զլա-
 բինոս և զՓառնապատէս զմեծ արարապետ
 զՀերովդայ արքային : 'ի լուր աւետեացն
 կոչունս պատրաստեաց նա Հելլենացւոց,
 և ինքնին դարձեալ ոստիկան ըմբշապետ
 կամեցաւ կալ 'ի վերայ Աթենացւոց. և

Թողեալ 'ի տան զնշանակա զինքնակալու-
 Թեանն, եւ նա արտաքս բաձկոն արկեալ
 և մոյկ յոտս, և վարոց առեալ զըմբշապե-
 տացն, և հարեալ ընդ ունն՝ այնպէս որո-
 շէր զատանէր զըմբշամարտիկս պատա-
 նեացն: Եւ ապա 'ի չու անկանեւ 'ի մարտ
 պատերազմի, էառ պսակ մի 'ի նուիրական
 ձեթեանդն. և ջուր ամանով 'ի Նղէպսի
 դրայ 4, ըստ հրամանի պատգամին ա-
 ռեալ տանէր ընդ իւր:

Իսկ յայնժամ Վենտիդիոս մարտ յար-
 դարեալ 'ի Նիրրիւստիկէ ընդ Պակորոսի
 արքայորդւոյն՝ որ զօրու ծանու Պարթեաց
 միւսանգամ միեալ էր յԱսորիս, հարկա-
 նէր վանէր զնա 'ի հարուածս մեծամեծս.
 և անդանօր 'ի մէջ նահատակաց տապատ
 անկանէր և Պակորոս ինքնին: Եւ ապա
 այս հանգէս նահատակութեան գերահամ
 բաւ՝ բնաւ իսկ ամենեկն փոխանակեաց
 զհռոմայեցւոց աղէտսն՝ որ առ Նրաստ-
 սիւ. և անդրէն միւսանգամ առեալ փա-
 կէր զպատրեալն 'ի սահմանսն Մարաց և
 Միջագետաց. քանզի և հետ զհետէ պար-
 տեալ նկուն եղեն նոքա միանգամայն 'ի
 պատերազմունս երկս:

Բայց Վենտիդիոս յայնժամ ոչ կամե-
 ցաւ յառաջամուխ ևս վանել հալածել
 զՊարթեա՝ զանդիտեալ 'ի խէթոյն Անտո-
 նիոսի. և հատանէր նուաճէր զպարտամբսն,
 և պատէր պաշարէր զՆոմմագենոս զԱն-
 տիդոս 'ի Սամոսատ քաղաքի: Նա յոգոք
 անկեալ նմա և տաղանդս ևս հազար 'ի

ներքս մատուցանէր նմա . և խոստանայր ևս կատարել զամենայն հրամայեալսն յԱնտոնիոսէ . այլ վենտիգիոս ասէր առաքել առ Անտոնիոս ինքնին՝ որ մօտ հասեալ կայր, և չտայր թոյլ կռել խաղաղութիւն ընդ նմա . քանզի կամէր գոնեա ինչ մի ՚ի գործոց անտի ընծայել յանուանորա . զի մի ասասցեն քաջապէս զամենայնն ՚ի գլուխ ՚ի վենտիգեայ տարեալ:

Իբրեւ յերկարագոյնս ձգեցաւ պաշարումն, և պաշարեալքն յուսահատ ՚ի հաշտութենէն եղեն, ՚ի գիմի հարան սատակապէս . և յայնժամ վճարեալ և ոչինչ Անտոնիոսի՝ լի ամօթով և յոյժ ապաշաւ եղեալ՝ յանձն առնոյր երեքհարիւր միայն քանքարօք հաշտել ընդ Անտիգըոսին . և վայր մի խաղաղեալ զերան Ասորոց՝ խաղայր գառնայր յԱթէնս . և զարժանին շուք եղեալ վենտիգեայ՝ արձակէր զնա հանգէս ածել զյաղթանակին: Սա այս միայն վենտիգիոս՝ մինչև ցայսօր ժամանակի սա միայն յաղթանակեաց ՚ի վերայ Պարթևացայր աննշան, սակայն ՚ի բարեկամութէն Անտոնիոսի ճոխացեալ՝ յաջողեցաւ միտել ՚ի նահատակութիւնս մեծամեծս . և քաջապէս առաքինացեալ՝ հաւատարմացուցանէր զզրոյց համբաւոյն վասն Անտոնիոսի և վասն Կեսարու, զայն՝ եթէ բարեբախտիկ ևս են արքդ՝ յորժամ յայլոց ձեռն կռուին՝ քան թէ ինքնին առանձին: Քանզի և Սոսանիոս զօրավար Անտոնիոսի՝ շահատակութիւն բազում գործեաց յԱսորիս .

դարձեալ և Կանիգիոս [Թողեալ յԱնտոնիոսէ յաշխարհին Հայոց, նուաճեալ ըզ-
 Ժողովուրդ աշխարհին՝ միանգամայն և զար-
 քայս զՎրաց և զԱզուանից, խաղաց յա-
 ուջադէմ՝ մինչև 'ի Կաւկաս: Ոյր ազա-
 դաւ և մեծապէս հնչեաց առ բարբարոսս
 համբաւ և փառք տէրութենն Անտոնիոսի:

Բայց Անտոնիոս միւսանգամ գրգռեալ
 ընդ Կեսարու 'ի համբաւոյ իմեքէ, յուղի
 անկաւ երեքհարիւր նաւուք յիտալիա:
 Իբրև Բրենդեսացիք ոչ ժողովեցին զհան-
 դէս նաւացն, խաղաց չու արար նա ունել
 զՏարանաոն: Եւ անգուստ առեալ արծա-
 կէր զՀոկտաւիա ըստ խնդրոյ նորա առ եզ-
 քայր իւր. որ 'ի միասին ընդ առնն նաւար-
 կեալ յԵլլսգայ և էր նա յայնժամ յոլի՝
 յետ ծնանելոյ նմա և գուստր երկրորդ:
 Ապա Հոկտաւիա յուղւոջ պատահեալ
 Կեսարու, սկսաւ խօսել ընդ եղբօրն յան-
 դիման բարեկամացն նորա Ագրիպպասայ
 և Մեկենասայ. կայր և գանգառէր յոյժ.
 և յողջ մեծապէս անկանէր, մի այնպէս
 [Թողուլ լքանել զնա, և 'ի գեղեցիկ բախ-
 տէն իւրմէ չուառացուցանել զնա. քանզի
 և առհասարակ մարգիկն ակնկառոյցք են
 'ի նա, կին՝ որ յինքնակալաց անտի եր-
 կուց՝ միոյն լծակից է, և միւսոյն քոյր.
 “ Զի եթէ և ձախողակ զօրացեալ խորհրդ-
 դոյն, մարտ՝ ասէ՝ մղեսցի պատերազմի,
 անյայտ արգեօք իցէ՝ ում ումիք 'ի ձէնջ
 սահմանեալ յաղթութիւնն իցէ կամ պար-
 տութիւնն: Սակայն ինձ գլխովին ըստ եր-

կաքանչիւր ևս մասինդ հասցէ յայնժամ
Թշուառութիւն , :

Զայս ասաց քոյրն և խանդաղատեցաւ
վեսար 'ի բանից նորա , չու արար խաղաց
'ի Տարանտոն խաղաղասէր խորհրդով . և
անդանօր ապա տեսիլ 'ի ներքս ընծայէր
մարդկանն յոյժ բերկրալի , բանակ զօրաց
ամբաւից 'ի ցամաքի՝ այնպէս առհասարակ
լուռ և հանդարտ . դարձեալ և անդուստ
բազմահանդէս նաւաց տորմիդ՝ այնպէս ան
դորր և խաղաղ առ ավամբն . և բարեկա
մաց անդանօր պատահել միմեանց 'ի համ
քոյր սիրոյ : Իսկ կոչունս տայր առաջին
Անտոնիոս . քանզի և 'ի բանիս յայսմիկ՝
խոնարհեցաւ վեսար 'ի կամս քեռնն :

Ապա յուխտ խաղաղութեան մտեալ
այր ընդ ընկերի , տայր վեսար գունդս եր
կուս Անտոնիոսի 'ի մարտ պատերազմի ընդ
դէմ Պարթեաց . և Անտոնիոս վեսարու
նաւս հարիւր պղնձացուկս : Բայց Հոկ
տաւիս առ այսդքիւք դարձեալ խնդրեաց
և էառ յառնէն վասն եղբօրն և այլ ևս մա
կոյկս քսան Թուով . և յեղբօրէն դար
ձեալ վասն առնն՝ այլ ևս զօրական հա
զար : Եւ մեկնեալ այր յընկերէ , խաղաց
վեսար 'ի մարտ ընդդէմ Պոմպէի . խնդրէր
տիրանալ Սիկիլիոյ . իսկ Անտոնիոս Թո
ղեալ զՀոկտաւիա առ վեսարու հանգերձ
զաւակօքն նորա և որ 'ի Փուլվիայ , խա
ղայր գնայր յԱսիա :

Արդ անհնարին այն աղէտք Անտոնիո
սի այնպէս զհարուստ ժամանակն ընդար

մնացեալ, առփանքն ասեմ՝ զՎղէոսպատրեայ՝ որ յողջախոհ խորհրդոց անախ կարծէր նկուն և թմբրեալ, անգրէն միւսանգամ 'ի վեր վաղեաց, և ըստ չափու մօտաւորութեանն յԱսորիս հաղ քան զհաղ ամեհացաւ: Եւ համբուն՝ որպէս Պղատոն ասաց՝ ասնձակոտոր և անժուժկալ նորա երիվար հոգւոյն՝ կիցս՝ արձակեալ հարեալ միանգամայն առաթուր որ ինչ 'ի պարկեշտից և 'ի փրկաւէտից, առեալ զՎասպիտովն Փոնտէոս արձակէր առ Վղէոսպատրէ՝ ածել բերել զնա ինքնին յԱսորիս:

Իբրեւ եկն եհաս Վղէոսպատրէ, առեալ Անտոնիոս տայր նմա պարգև ոչ փոքր և գուղնպքեայ, այլ զՓիւնիկէ գլխովին մատուցանէր նմա, զՎղեաւորն և զՎիւպրոս, և շատ ինչ 'ի Նիլիկիոյ: Առ այսպիսիք՝ և զհրէաստանի զկողմն՝ որ բալասան բերէ, և զողջոյն զԼաբատացւոց զԱբաբիոյ զկողմն՝ թեակոխեալ 'ի ծովն՝ որ արտաբոյ: Այլ ընդ պարգևան ընդ այն մեծապէս խոժուեցան Հռոմայեցիք. և թէպէտ և այլոց ևս սոսկականաց ետ պարգևեաց նա և չորրորդաւետութիւնս և արքայութիւնս զմեծաց ազգաց, և եհան ևս 'ի բազմաց զարքայութիւնս նոցա, որպէս յԱնտիգոնոսէ Եբրայեցւոյ, զորոյ և զգլուխն ետ նա կտրել սակրաւ՝ ածեալ 'ի հրապարակ, զի երբէք յառաջ ժամանակաւ պատուհատ զայն ոչ կրեաց զք 'ի թագաւորաց. սակայն և այնպէս անարգութիւն սպասարկութեանցն նորա առ Վղէոսպատրէ յոյժ

գժոխըմբերելի եղև Հռոմայեցւոց: Իսկ որ առաւել բամբասելի գործեաց զնա, զի օրդիս երկուորեակ ծնեալ նմա 'ի Վզէոպատարեայ, անուն եղեալ միոյն՝ Աղէքսանդրոս, և միւսուն՝ Վզէոպատրէ, մահանուանէր զառաջինն Արեւ, և զերկրորդն՝ Լուսին:

Բայց հնարիմաց եղեալ Անտոնիոսի գէմն տալ գեղանիս և ամօթալեացն անգամ և խայտալ 'ի նոսա, ասէր՝ եթէ պերճութիւն Հռոմայեցւոց տէրութեանն՝ ոչ 'ի տիրապետութեանց ինչ բարդաւառ ձեալ է, քան թէ 'ի մարգասէր ընծայարերութեանցն. և զի՝ և քաջազգութիւնն ինքնին ծաւալի 'ի պայազատութիւնս և 'ի ձեռս աղբայից բաղմաց. և զի՝ և այսպէս ծնաւ նախահայրն նորա 'ի Հերակլեայ, այն՝ որ ողջոյն զիւր ձեռն չէառ չամփովեաց յարդանդ մի միայն, և ոչ պատկառ ինչ եկաց նա օրինացն Սողոմեան, և ոչ զանգիտեաց համարս տալ զյղութեանցն, այլ ճգնեցաւ թողուլ 'ի բնութեան շառաւիղս յիւրմէ շատ և արմատս ծննդոց:

Այլ ընդ աւուրս ժամանակացն այնոցիկ իբրև փրատրտէս սպան զհայր իւր զԻրովդէս և գրաւեաց զաղբայութիւնն, բազումք յայնժամ 'ի Պարթևաց անտի ելին փախտեայ գնային. հատուածեալ և Մոնէսիս այր հոյակապ և ճոխ՝ եկն անկաւառ Անտոնիոս: Իսկ Անտոնիոս 'ի նմանութիւն զնորայն բերեալ՝ բախտին Թեմիստոկլեայ, և 'ի վէգ զիւր ընչաւէտութիւնն

տարեալ և զմեծանձնութիւն՝ ընդ արքայիցն Պարսից, տայր պարգևէր առնն քաղաքս երիս զլարիսսա և զԱրեթուսա և զՀերապոլիս՝ զոր յառաջն կոչէին Բորբիւկէ: Իսկ իբրև առաքեաց արքայն Պարթևաց և կոչէր առ ինքն զՄոնէսիս ՚ի հաւատ աջոյն իւրոյ, մտադիւրագոյնս յայնժամ՝ Անտոնիոս գարձուցանէր առ նա զայրն. զմտաւ ամէր խաբել յայնմանէ զՓրատրոէս՝ իբրու խաղաղութիւն հաստել ընդ նմա, և խնդրէր ևս ՚ի նմանէ գարձուցանել առ նա զգրօշակս Հռոմայեցւոց՝ զոր կալան նոքա առ Կրասսոսիւ, դարձեալ և զգերին կենդանի:

Յետ այսորիկ արձակեալ նա զՎզէոպատրէ Եւգիպտոս, ինքն յուղի անկաւ ընդ Արաբիա և ընդ Հայոց աշխարհն. և անդ եկեալ խմբեցան առ նմա ամենայն զօրք և արքայք նիզակակիցք բազում. յորս և յառաջեալ յամենեցունց զօրութեամբ էր Արտաւազդ արքայ Հայոց, և ՚ի ձեռս տայր նա Անտոնիոսի վեց հազար արուձիոյ և եօթն հազար հետևակաց. և ապա Անտոնիոս հանդէս առնէր զօրուն: Էր հետևակազօր Հռոմայեցւոց վեց բիւրուց, և այրուձին իրերացւոց և Վեղտաց՝ համադունդ ընդ Հռոմայեցւոց՝ էր բիւր մի: Իսկ թիւ այլ ևս խուժանին ՚ի միասին ընդ այրուձիոյ և թեթևազէն զօրականին՝ էր երեց բիւրուց: Այլ կազմութիւն այնչափ հանդերձանացն և ստուարութիւն բանակացն, յորմէ և Հնդիկք ինքնին յայնկոյս Պակ-

որիացւոց զարհուրեցան և Ասիա ողջոյն
սասանեցաւ, ասին՝ եթէ բնաւ իսկ ան-
պիտան յարգարեցաւ Անտոնիոսի 'ի պատ-
ճառս Նղէոպատարայ:

Քանզի կանխեալ առապարեալ ինքն 'ի
գործ անդր՝ զի ապա երթեալ ձմերեացէ
ընդ նմա, մարտ մղեաց կանուխ քան զժա-
մանակն. և անկարգութիւն և աղմկաւ տ-
ռաջնորդեալ, ոչինչ առաքինացաւ ողջա-
խոհ մտածութեամբ. այլ խելաթափ իբ-
րու 'ի դեղատուութենէ իմեքէ կամ 'ի
բժժանաց ոմանց կախարդեալ այրն՝ ան-
բժիթ ակնկառոյց 'ի սիրուհի անդր, քան
Թշնամեացն յաղթել՝ փութայր ճեպէր
մանաւանդ զգարձն առնել: Քանզի և ա-
ռաջին պարտ իսկ էր նմա անդէն 'ի ձմերու-
ցի կալ յաշխարհին Հայոց. և զօրուն հան-
գիստ տալ Լքելոյն և պարտասելոյ՝ զի ութ
հազար ասպարիսաց հատեալ էր նոցա. և
ապա 'ի գլուխ գարնայնոյն՝ մինչքե Պար-
թեաց 'ի ձմերոցացն ելեալ՝ գիմել 'ի Մարս-
բայց նա ոչինչ հանգարտեցաւ, և խաղայր
յառաջ Թողեալ յահեկէ զՀայոց աշ-
խարհն. և հասեալ յԱտրոպատէն 5, ա-
ւար հարկանէր զգաւառն: Եւ զի նորա
զհետ գնային ազխապիւեալ երեքհարիւր
սայլք բեռնաբարձք մանգղիոնից 'ի պէտտ
պաշարման, յորս էր և խոյ մի՝ երկայնու-
թիւն նորա ութսուն ոտնաչափից. և եթէ
ինչ մի 'ի նոցանէն խորտակէր, հեշտին չէր
գարմանել. քանզի և վերնագաւառն ինք-
նին փայտս բերէ ոչինչ այնպէս յաղթս եր-

կայնա և կուռս . ապա 'ի Ճեպ փութոյն
Անտոնիոս՝ իբրու խոջնդոտս զնոսա թո-
ղոր զկնի . և գունդ մի և զօրավար դՅա-
տիանոս թողեալ 'ի պահպանութիւն օայ-
լիցն , ինքն խաղաց զնաց պաշարել զքա-
ղաքն մեծ զՓրատրոտեայ , յորում ամրա-
ցեալ կային օրդիք և կանայք արքային
Ծարաց : Այլ ապա արագ խելամուտ վրի-
պակին լինէր Անտոնիոս՝ լի ելիք եթող նա
զկարևոր մենքենայսն . և յառաջագոյն
զմարտն վարեալ՝ տայր կարկառ հողակոյտ
ընդդէմ քաղաքին ամբառնալ , գործ բազ-
մաժամանակեայ և յոքնաքիրտն :

Իսկ յայնժամ հորդան 'ի վայր տուեալ
Փրատրոտէս զօրու ծանու , լուր էառ ըզ-
մանդդիոնարեր սայլիցն՝ եթէ թողան զկնի,
գունդ տուար զայրուձիոյ զօրահատոյց
առնէր 'ի վայր անդր . յորոց և 'ի ներքս
փակեալ Տատիանոս՝ սատակէր ինքն հան-
դերձ թիւր զօրականօք . իսկ բարբարոսացն
տիրացեալ 'ի վերայ մանդդիոնից ջաղխէին
խորտակէին . վարէին և գերի բազում ,
ընդ նոսա և զՊողեմոյն արքայ : Եւ յայս-
մանէ ապա յոյժ 'ի խոր խոցեցան առհա-
սարակ զօրականք Անտոնիոսի , այնպէս ա-
րագ արագ անակնկալ հանդիպեալք ար-
կածին : Անդ և Արտաւազդ հայ՝ յուսա-
բեկ 'ի յաջողութենէն Հռոմայեցւոց , ա-
ռեալ զգօր իւր և տեղի տուեալ գնայր .
թէպէտ և ինքնին նա պատճառք մեծա-
պէս եկաց մարտին այնորիկ :

Իբրև անդուստ հասեալ խաղացին Պար-

Թեք յանդիման պաշարողացն՝ պարզերես նահատակեալք և ՚ի բարբառ ևս ապառ- նալեաց ոտնհար լինէին, յայնժամ Ան- տոնիտս՝ զի մի անգէն յիւրեանց ակաստա- նին սաստիկ ևս սրտաթափ և միջարեկ լի- ցին զօրականք՝ առեալ ժողովեալ տառն գունգո և վաշտս երիս զգորավարացն սպա- ռազինաց և զամենայն այրուձին, ելաներ արտաքս կռտել ժողովել ամբար. Թերևս օրինակ զայն ածեալ ձգեսցէ զԹշնամիան ՚ի մարտ ճակատամարտ : Իբրև խաղաց ա- լուր միոյ ճանապարհ, տեսանէր զՊար- Թևս վարատել սփռել շուրջանակի, իբրու- այն որ յուզուջ անգ կամեսցին անկանել ՚ի վերայ նորա. անգէն յանդիման երեւ- ցուցանէր ՚ի բանակին զնշան պատերազմին. ապա ՚ի վայր զխորանան առեալ իբրև ոչ մարտ գնել կռուել, այլ չու տալ զօրուն, այնպէս խաղայր անցանէր առաջի գնդին Թշնամեաց՝ որ լուսնաձև կարգեալ դա- սեալ կային. և տայր պատուէր հեծելա- զօրուն՝ զի ՚ի նահատակել Թշնամեաց ՚ի վերայ հետևակացն, յարձակեսցին և նոքա :

Բայց անգ այնպէս գեղեցիկ դասաւո- րութեամբ խաղալ Հռոմայեցւոց՝ տեսիլ սքանչելի ՚ի ներքս բերէր Պարթևաց՝ որ անգանօր կարգեալ վառեալ մօտ կային, հիացեալք ընդ միաչափ անջրպետել խա- ղալ գնդաց գնդաց նոցա՝ միաբան անշը- շուձք հարեալք ճօճեալք զգեղարդունս Իբրև նշանն տուաւ և հեծելազօրն նահա- տակեցաւ ձայնիւ և աղաղակաւ ընդդէմ

Թշնամեացն, յայնժամ Պարթևք ընդդէմ դարձեալք կռուէին, Թէպէտ և այնչափ մօտ նետընկեցիւ չափ յանկարծակի 'ի վերայ խուժեցան Հռոմայեցիք: Իսկ իբրեւ և հետևակազօրն 'ի ձայն մեծ աղաղակի և 'ի շաջիւն սաստիկ զինուոցն խառնեցաւ 'ի ռազմին, երիվարք Պարթևացն շրտուցեալք և խռով հարեալք, մինչև 'ի կռիւն կաքաւեալք՝ 'ի փախուստ խուճապեցան Պարթևք:

Իսկ Անտոնիոս շտապաւ հետամուտ նոցա՝ մեծապէս ակն ունէր եթէ 'ի կռուին յայնմիկ իսպառ կամ Թէ բազում ինչ վճարեսցի մարտ պատերազմին: Բայց իբրեւ ասպարէզս յիսուն այնպէս վանեալ հետևակացն զՊարթևան, և երիցս նոյնչափ հեծեւազօրուն, դարձան հայեցան Հռոմայեցիք՝ 'ի Թիւ սպանելոցն Թշնամեաց և գերւոյն, և այնչափ սակաւ դառնէին ըզգերին՝ երեսնիւ չափ, և զանկեալսն՝ ութսուն միայն, անկան բեկան լքան առհասարակ. ոչինչ հանդարտեցին, եթէ 'ի յաղթել նոցա՝ այնչափ նուազումք անկցին 'ի Թշնամեացն. իսկ 'ի պարտիլ իւրեանց՝ նոյնչափ որեար՝ որչափ անգանօր առ սայլիւքն՝ տապաստ անկցին 'ի նոցանէ:

Ապա առ վաղիւն ժողովեալ զկարասին դէմ եգեալ գնային 'ի քաղաքն Փրատրոս և 'ի բանակետղն իւրեանց. այլ յուզոջն զառաջինն սակաւուց ոմանց պատահեալ 'ի Թշնամեացն, ապա և բազմութեան նոցա, հուսկ ապա և առհասարակ զօրուն

նոցա , որ ձայն կարդային մարտի և 'ի կողմանց կողմանց 'ի կռիւ կաքաւէին՝ իբրու նահատակք ոմանք անպարտելիք և անվառ տակք , ուստի և հազիւ ուրեմն բազում աշխատութեամբ հասեալ կալան նոքա զբանտէն ազն :

Իսկ իբրեւ տնդուստ և Մարացն գ. ոյթա տուեալ ընդգէմ հողաբլրոյն Հռոմայեցւոց , և ահարկեալ 'ի փախուստ գարձուլին զախոյեանսն , արտմտեալ Անտոնիոս 'ի վերայ վատացելոցն , պատուհաս զտասանորդին՝ զոր կոչեն՝ 'ի վերայ ածէր նոցա : Քանզի բաշխեալ բաժանեալ զնոսա ողջոյն 'ի տասնեակս տասնեակս , վիճակ արկեալ տայր ապանանել այր մի 'ի տասանց . և հրաման տայր՝ զազի մնացելոցն տալ փոխանակ ցորենոյ :

Բայց յայնժամ երկոցուն ևս կողմանցն յոյժ ծանրացաւ մարտ պատերազմին . իսկ որ առաջոյ ևս հանգերձեալ էր՝ յոյժ էր ահագին , քանզի Անտոնիոսի առ գուրս հասեալ կայր սոմն . զի և կարէր իսկ ոչ այնուհետեւ ժողովել նա կերակուր առանց հարուածոյ և արեանց բազմաց : Իսկ և անդուստ փրատրտէս գիտէր իսկ քաջ զի ամենայնին ժուժան Պարթևք , այլ հանդուրժեն ոչ՝ բացօթեալք 'ի ձմերոց արտաքոյ . և երկուցեալ զանգիտէր եթէ լքեալ թողցեն զնա 'ի կալ մնալ անգէն և 'ի տոկալ Հռոմայեցւոցն , զի և յետ աշնայնոյ հասարակածին սկսեալ իսկ էր օգոցն ժանտանալ : Ապա հնարս նիւթեաց

նա այսպիսի : Պատուէր ետ յայնժամ իշխանացն Պարթևաց հեղաբար առ Հռոմայեցիսն գնալ՝ ի ժողովել նոցա ամբարեւոյց ինչ եւ ի դէպս՝ ուր եւ միանգամ պատահեցեն նոցա . եւ թոյլ տացեն նոցա կերակուր ամբարել, եւ զարմասցին եւ ընդ քաջութիւն նոցա եւ իբրեւ մարտիկս գովեցան զնոսա, որպէս զի եւ սքանչացեալ իսկ են նոքա առ արքային իւրեանց . եւ այնպէս տակաւ մերձ առ նոսա եղեալ երկվարօք՝ եպերեսցեն եւ Վնտոնիոս, զի ուր Փրատրատէս ինքնին խաղաղութիւն խնդրէ ընդ նոսա՝ խնայեալ յայնչապի դեղեցիկ զինուորութիւնն, Վնտոնիոս յանձն չառնու եւ զտեղի առեալ կայ մնայ երկուց անագորոյն եւ ահագին թշնամեացն, սովուն աւեմ եւ ձմերայնոյն . յորոց եւ գժուարաւ արդեօք անձնապուր լինիցի՝ թէպէտ եւ Պարթևք ինքնին նմա կարապետք ուղւոյն լինիցին :

Հայսպիսեաց աստի իբրեւ բազումք յունկն պատմեցին Վնտոնիոսի, նա թէպէտ եւ քաջալերեցաւ եւ, ոչինչ կամեցաւ արձակել բաներս առ Պարթևն՝ մինչև հետազօտեալ ի բարեհամբոյր բարբառոսաց անտի՝ եւ թէ արդեօք ըստ մտաց խօսեսցին իւրեանց արքայի : Իբրեւ նոքա պատասխանի արարին՝ Այո՛ . եւ խղախոյս եւ տային մի ինչ ամենեկին խիթալ զանդիտել, ապա Վնտոնիոս առեալ յիւրոց անտի բարեկամացն արձակէր առ նա՝ խնդրէր միւսանգամ զգորշական եւ զգերին . զի մի թե-

րեա կարծեցեն՝ եթէ փրկութեամբ չափ միայն և փախստեամբն շտաաացի: Ետ պատասխանի Պարթևն, զի 'ի բաց զինգիրն [Թողեալ՝ 'ի չուն փութեացի, և ինքն անգործութիւն և խաղաղութիւն հանգեր ձեացէ նոցա:

Յայնժամ Անտոնիոս արագ արագ ամփոփեալ զամենայն զազին, ժողովէր զխորանն. և [Թէպէտ և ինքնին բաւական 'ի խօսել առ զորականն և ամոքել զնոսա, զի և անգափն 'ի բնութենէն առաւել քան զամենայն զորավարս ժամանակին յաջողեալ իսկ էր ճարտարութեամբ լեզուին տանել բերել զգօրն, այլ յայնժամ յամօթոյն զգածեալ և 'ի տխրութենէ ոգւոյն սրտառուչ, ոչինչ քաջալերեցաւ ինքնին իրախոյս զնուորութեանն տալ. ապաստան զքանն առնէր 'ի Դոմիտիոս Ենորարդոս: Կէպք անդանօր զչարեցան՝ իբրեւ արհամարհեալք համարեցան զանձինս. այլ բազումք այն էին՝ որ 'ի գութ շարժեալ և պատճառին խելամուտ եղեալ լաւ համարեցան առաւել ևս շուք և հլու [Թիւն 'ի ներքս բերել զորավարին իւրեանց:

Իբրեւ այնպէս հանգերձեցաւ չու առնել յետս ընդ նոյն ճանապարհ՝ ընդ գաշտային և անմայրին, յայնժամ այր ոմն աղջաւ Մարտացի՝ որ և քաջ իսկ հմուտ և տեղեակ էր սովորութեանցն Պարթևաց, և էր ինքն հաւատարմութիւն մեծ ցուցեալ առ Հռոմայեցիս 'ի կռուի անդ առ մանգ զինուորն, մատուցեալ առ Անտոնիոս

խրատ տալը՝ 'ի չուան յաջմէն ունեւ զլեռնակողմանան, և մի զգորականն զայն սարառազէն և զծանր խաղացուցանեւ ընդ անպատասպար վայրան և ընդ բացարձակ, և վտանգեւ 'ի բազմութենէ անտի ալրուձիոյն Պարթևաց և 'ի տեղատարափ նետից նոցա. որում և ուշ ինքնին եղեալ Փրատրտէս հնարիմաց խորհրդով դաշինա կռեալ մարդասէր՝ ետ նմա տեղի տալ 'ի պաշարմանէն: Եւ ասէր ևս նմա ալրն՝ առաջնորդ լինեւ նմա ընդ կարճոյ ճանապարհ, ուր և առատապէս հանդերձեսցին նմա պաշարք:

Լուեալ Անտոնիոսի՝ 'ի խորհուրդ մտանէր վասն բանին. աներկմիտ խորհրդով կամէր նա առ Պարթևան լինել յետ կռելոյ գաշանցն. բայց և ընդ կարճոյ ճանապարհն հաւանեալ և ընդ անցս շինիցն առ նեւ ճանապարհ, խնդրէր 'ի Մարտացոյն գրաւական զհաւատոյն: Նա զանձն իւր առաջի մատուցանէր՝ առնուլ ունեւ 'ի կապանո՝ մինչև ամօցէ բերցէ զգորն յաշխարհն Հայոց: Եւ այնպէս տալա առեալ կապեցին զալրն, և ամէր առաջնորդէր նա զօրուն աւուրս երկուս խաղաղութեամբ:

Իսկ յաւուրն երրորդի՝ յորժամ ոչինչ մտախորհ Անտոնիոս վասն Պարթևաց՝ չուանէր խաղալ յուշիկ յանդորդու, անդուտ ալրն Մարտացի գէտակն կալեալ 'ի թումբ ինչ գետոյ՝ այն ինչ քանդեալ աւերեալ զթումբն, և անտի ջուր տաստիկ յորդեալ ողողէր զանցս ճանապարհին նոցա. արագ խելամուտ ալրն 'ի վերայ եկաց

հնարից Պարթևացն 'ի գործ անգր, իբրու
կամել նոցա գետտիլն կուրացուցանել զու
ղին նոցա . վասն որոյ և խրատ տայր Ան
տոնիոսի զգուշանալ և արթուն կալ, իբ
րու եթէ առ գուրս կայցեն թշնամիք :
Ծինչ այս մինչ այն, և Անտոնիոս դասէր
կարգէր զգունգո վառեալս, և կազմէր
պատրաստէր 'ի մէջ նոցա զարգննկէցս և
զպարսաւորս յարձակել անկանել 'ի վե
րայ թշնամեացն, անգուտո 'ի վեր երևե
ցան Պարթևք . շուրջ յածեալք ընթա
նային՝ կամէին 'ի ներքս զգորն Հռոմայե
ցւոց փակել, և յամենայն կողմանց 'ի նո
սա խռով հարկանել :

Իբրև անգուտո թեթեաղէն զօրականք
Անտոնի 'ի վերայ դիմեցին նոցա, և Պար
թևք աղեղնաձիգք վէրս բազում եգին
նոցա և բազում ևս առին 'ի կապարեայ
գնտակաց Հռոմայեցւոց և յաշտէին, տե
ղի տուեալք մեկնեցան . իսկ իբրև անգրէն
միւսանդամ յարձակեցան 'ի վերայ Հռո
մայեցւոց, յայնժամ Կեղտք մեծաւ զօ
րութեամբ ընդդէմ զայրուձին խաղացու
ցեալ՝ հարին և վարատեալ ցրուէին, զի և
զօրն ողջոյն ոչ ևս յանդիման երևեցան
Պարթևք : Ապա յայնմանէ հրահանգեալ
Անտոնիոսի, առեալ ամրացուցանէր փա
կէր ոչ զվերջնպահ միտյն զօրուն, այլ և
զթևան կրկին հանդերձ արգննկէց ա
րամբք և պարսաւորք . և այնպէս շուէր
խաղայր 'ի ձև կարգեալ քառակուսի, և
պատուէր այրուձիոյն տայր հարկանել վա

խրատ տալը՝ 'ի չուն յաջմէն ունել զէռ-
նակողմանսն, և մի զգօրականն զայն սպա-
ռազէն և զծանր խաղացուցանել ընդ ան-
պատասպար վայրսն և ընդ բացարձակ, և
վտանգել 'ի բազմութենէ անտի ալրու-
ձիոյն Պարթևաց և 'ի տեղատարափ նետից
նոցա. որում և ուշ ինքնին եղեալ Փրաոր-
տէս հնարիմաց խորհրդով դաշինս կռեալ
մարդասէր՝ ետ նմա տեղի տալ 'ի պաշար-
մանէն: Եւ ասէր ևս նմա այրն՝ առաջնորդ
լինել նմա ընդ կարճոյ ճանապարհ, ուր և
առատապէս հանդերձեսցին նմա պաշարք:

Լուեալ Անտոնիոսի՝ 'ի խորհուրդ մտա-
նէր վասն բանին. աներկմիտ խորհրդով
կամէր նա առ Պարթևան լինել յեա կռե-
լոյ դաշանցն. բայց և ընդ կարճոյ ճանա-
պարհն հաւանեալ և ընդ անցս շինիցն առ-
նել ճանապարհ, խնդրէր 'ի Մարտացոյն
գրաւական զհաւատոյն: Նա զանձն իւր
առաջի մատուցանէր՝ առնուլ ունել 'ի
կապանս՝ մինչև ածցէ բերցէ զգօրն յաշ-
խարհն Հայոց: Եւ այնպէս ապա առեալ
կապեցին զայրն, և ածէր առաջնորդէր նա
զօրուն աւուրս երկուս խաղաղութեամբ:

Իսկ յաւուրն երրորդի՝ յորժամ ոչինչ
մտախորհ Անտոնիոս վասն Պարթևաց՝ չու-
առնէր խաղալ յուշիկ յանդորդու, ան-
գուտտ ալրն Մարտացի գէտակն կալեալ 'ի
թումբ ինչ գետոյ՝ այն ինչ քանգեալ ա-
ւերեալ զթումբն, և անտի ջուր տաափիկ
յորդեալ ողողէր զանցս ճանապարհին նո-
ցա. արագ խելամուտ ալրն 'ի վերայ եկաց

Հնարից Պարթևացն 'ի գործ անգր, իբրուկամել նոցա գետովն կուրացուցանել զուղին նոցա . վասն որոյ և խրատ ապր Մնտոնիոսի զգուշանալ և արթուն կալ, իբրու եթէ առ գուրս կայցեն թշնամիք : Մինչ այս մինչ այն, և Անտոնիոս գասէր կարգէր զգունգո վառեալս, և կաղմէր պատրաստէր 'ի մէջ նոցա զարգննիկէցա և զպարսաւորս յարձակել անկանել 'ի վերայ թշնամեացն, անգուստ 'ի վեր երևեցան Պարթևք . շուրջ յածեալք ընթանային՝ կամէին 'ի ներքո զգորն Հռոմայեցւոց փակել, և յամենայն կողմանց 'ի նոսա խռով հարկանել :

Իբրև անգուստ թեթեալէն զօրականք Անտոնի 'ի վերայ գիմեցին նոցա, և Պարթևք աղեղնաձիգք վէրս բազում եգին նոցա և բազում ևս առին 'ի կապարեայ գնտակաց Հռոմայեցւոց և յառէին, տեղի տուեալք մեկնեցան . իսկ իբրև անգրէն միւսանգամ յարձակեցան 'ի վերայ Հռոմայեցւոց, յայնժամ Կեղտք մեծաւ զրութեամբ ընդդէմ զայրուծին խաղացուցեալ՝ հարին և վարատեալ ցրուէին, զի և զօրն ողջոյն ոչ ևս յանգիման երևեցան Պարթևք : Ապա յայնմանէ հրահանգեալ Անտոնիոսի, առեալ ամրացուցանէր փակէր ոչ զվերջնապահ միայն զօրուն, այլ և զթևան կրկին հանդերձ արգննիկէց արամբք և պարսաւորք . և այնպէս շուէր խաղայր 'ի ձև կարգեալ քառակուսի, և պատուէր այրուծիոյն տալր հարկանել վա

նեւ զԹշնամիան 'ի հրդասկին նոցա, այլ ոչ յոյժ բացաձիգս հետամուտ լինել նոց: Ոչ աղագաւ և Պարթևք զաւուրս չորս ոչինչ պակաս քան զՀռոմայեցիսն մնասեալք, վայր մի Լքան բեկան. և խորհէին ևս տեղի տալ գնալ պատճառեալք զժամանակ ձմերայնոցն:

Բայց ապա յաւուրն հինգերորդի Փլաւիոս Գաղզոս այր քաջամարտիկ և յանձնապատան, ունէր նա և աւագութիւն 'ի զօրուն, յառաջ մատուցեալ առ Անտոնիոս խնդրէր բաղմաձեռն գունդ 'ի Թեթեազէն վերջապահ զօրականէն, և այրուձի ևս յառաջապահ գնդէն. կամեր ինչ մի նահատակութիւն 'ի ներքս ընծայել: Առեալ յինքն զգօրականն, նոքօք հանդերձ 'ի գիմի հարաւ Թշնամեացն՝ որ յարձակեցան 'ի նա. բայց նա տեղի չեա իբրեւ զառաջինն և ոչ վերջոտնեցաւ 'ի գունդս պառազէն հետեակացն. այլ այնպէս պնդեալ արձանացեալ՝ սոսկապէս արութեամբ շահատակէր 'ի գոռին: Իսկ անգուստ զօրագլուխք վերջապահին տեսեալ զայրն մեկուսացեալ 'ի նոցանէն՝ առաքէին կոչէին, այլ նա անասց և ոչինչ: Եւ պատմեն՝ եթէ անդանօր և Տիտիոս այր գանձաւոր բուռն հարեալ զգրօշակէն խնդրէր գարձուցանել յետս, և լուսայր Թշնամունէր զԳաղզոս՝ զի զայնչափ քաջ որեաք 'ի կորուստ մատնէ. իսկ և անգուստ Գաղզոս նախատեալ գնա՝ և հրաման ևս տուեալ իւրոցն անդէն զուսս 'ի բոյս հարկանել:

վերջոտնեալ տեղի տայր Տիախոս: Բայց
Գաղղոս խոյացեալ յայնժամ՝ ի հանդի-
պոյ ի Թշնամիս անդր, փակեցաւ ի ներքա-
քանդի և բազումք ի Թիկանց կուսէն խու-
ժեցին պատեցին, և նա չիմացաւ: Իբրեւ
այնպէս ի կողմանց կողմանց հարաւ վանե-
ցաւ այրն, առաքէր խնդրէր Թիկուան.
Բայց յայնժամ՝ Թուի Թէ՝ սպառապիկաց
զօրագլուխքն (յորոց մի էր և Կանիգիոս
այր մեծազօր առ Անտոնիոսի) սխալ գոր-
ծեցին ոչինչ գուշնաքեայ: Քանզի համա-
խուժք միանգամայն զփաղանդն պարտ էր
ածել անդր, և նոքա պահ ի պահ արձա-
կէին ի վայրն նուազուան. և այնպէս փո-
խանակեալք զանկեալսն՝ վայրիկ մի ևս՝
մինչև գիտացեալ՝ ողջոյն և զգորն ի կո-
րուստ մատնէին և ի փախուստ:

Բայց Անտոնիոս անդուստ ի շտապ
աագնառփի գիմեալ ի ճակատէն հանդերձ
սպառազէն գնդաւն՝ ի գիմի հարկանէր
Թշնամեացն. և արագ արագ վարեալ ընդ
դէմ նոցա և զգունդն երրորդ ընդ մէջ
փախստէիցն, զտեղի կալաւ ընդդէմ նա-
հատակացն: Եւ անկանէին յայնժամ ոչ
ինչ պահաս քան զերիս հազարս, և վիրա-
ւորք մնային ոգիք հինգ հազար ածեալք
ի բանակեալսն: Էր ընդ վիրաւորսն և Գաղ-
ղոս ինքնին, Թափ խոցեալ ի մարմնն ի
չորից նեախի՝ յորմէ և մեռաւ իսկ: Այլ
Անտոնիոս յայց մնացելոցն ելեալ խրա-
խոյս քաջալեր կարգայր. համակ յարտա-
սուս հատեալ էր և ի խոր խոցեալ. Բայց

նորա զուարթութիւն 'ի գէմն բերեալ և զնորա աջոյն կալեալ, աղաչէին զնալ և անձին հոգ ունել և մի այնչափ սրտցաւու թեամբ վարել առ նոսա • և ինքնակալ իւրեանց կարգային զնա և ողջ զանձինս տսէին 'ի քաջողջութեան նորա :

Եւ արդեօք՝ թուի երբեք կացեալ յայնժամ և ոչ ոք 'ի զօրավարաց, որ լաւ ևս որեար՝ իբրու զԱնտոնիոս՝ առ իւր իրմբեալ ունիցի, ոչ 'ի կորովութեան քաջութեան, ոչ 'ի համբերատար ժուժկալութեան, և ոչ յառոյգ հասակին նոցա : Իսկ 'ի շուք պատկառանաց զօրականին առ զօրավարն, և 'ի մտերմութիւն հնազանդութեան նոցա, և 'ի խնդրել առհասարակ տոհմիացն և անտոհմիցն և իշխանացն և սոսկականացն՝ քան զաներկեանութիւն փրկութեան անձանց՝ առաւել ևս շնորհս և պատիւ ունել առ Անտոնիոսի, արդեօք ոչինչ խոնարհագոյն գտաւ նա յայստակ և քան զհինսն անգամ Հռոմայեցւոց : Եւ պատճառք էին բազում՝ որպէս և կանխեցաք ասացաք • քաջազգութիւն զարմին նորա և կորովութիւն ճարտարաբանութեան նորա և անկեղծաւոր սրարզութիւնն և պարզեաբաշխ ձեռն և մեծապարզ և ձիրն և ախորժ զուարթամտութիւն առնն 'ի կատական և 'ի քաղաքավարութեանն : Առ այսոսիկ՝ և ախտակից արգահատանք և սրտցաւութիւն նորա յայնժամ առ վշտաւես որեարն, և լիութիւն նորա առ այր 'ի պէտս իւրաքանչիւր, քան զառողջսն՝

առաւել ևս զիօթ և զվերաւոր մարդիկն՝
յառաջամիտս յարդարեաց առ նա :

Բայց յաղթութիւն այն 'ի ժամուն
այնպէս իմն խրախուսեաց Պարթևան զյու-
սաբեկսն և զսրտաթափսն, և արհամար-
հոտս հռոմայեցւոցն առադրեաց, որպէս
զի և զտեղի առեալ կացին նոքա զգիշերն
մօտ բանակին նոցա, գէտ ակն կալեալ 'ի
խուճապ տագնապի փախստեան նոցա, զի
տպա հասեալ կալցեն ամայի զխորանս նոց
և ժողովեացեն զառ և զապուր նոցա: Այլ
'ի ծագել առաւօտուն հասին խմբեցան
բոլորեցան անդր Պարթևք բազմութիւն
մեծ յոյժ. և ասեն զայրուձին նոցա ոչինչ
պակաս քան զչորից բիւրուց. քանզի և
թագաւորն՝ որ ոչ միեցաւ ինքն յայնժամ
'ի կռիւն, արձակեաց անդր և զանձնապահ
զիւր գոնդն, իբրու 'ի գործ անկասկածեղ և
հաստատուն նահատակուէ: Այլ յայնժամ
կամեցեալ Անտոնիոսի հրապարակախօս
առ զօրն լինել, խնդրեաց պատմուճան ար-
կանել զանձամբ գորշ՝ զի առաւել 'ի գութ
շարժեացէ. իբրեւ ընդգէմ բարեկամքն գար-
ձան, ել նա արտաքս ծիրանի արկեալ զջ-
րավարութեանն և հրապարակախօս լի-
նէր. գովէր գրուատէր 'ի նոցանէ զյաղ-
թականսն, և եպերէր այսպանէր զփախըս-
տեայսն: Անդ առաջինքն քաջալէր խրա-
խոյս կարգային նմա, և վերջինքն 'ի չքմեղս
եղեալ՝ 'ի ներքս զանձինս մատուցանէին 'ի
տասանորդեան պատուհաս կամ՝ որ զինչ
և կամեսցի. միայն նա՝ զոր և ազաչէինն իսկ՝

առ անգամ մի վախճան վշտին արասցէ և տխրութեան ոգւոյն . իբրև զայն լուաւ Անտոնիոս՝ ձեռս 'ի վեր ամբառնայր, ազգէր զգիսն, զի եթէ 'ի վեժիսդիր Քաջացոյ զգեղեցիկս, 'ի գլուխ անդր 'նորա միայն կուտեսցին ողջոյն տուգանքն, և զօրականն ողջանդամ և յաղթական ելցէ :

Ապա յաւուրն երկրորդի յարուցեալ 'ի չու անկանէին Հռոմայեցիք ամբապահեստ զգուշացեալք . և 'նորանշան բանն երևեցաւ յայնժամ Պարթևաց 'ի յարձակելն իւրեանց : Քանզի որ հաստատն կարծէին 'նոքա վաղել այնուհետև յաւար և 'ի կապուտ կողոպուտ 'նոցա՝ քան թէ 'ի կռիւ ինչ ընդ 'նոսա, իբրև միւսանգամ տեղատարափն սկսաւ ներտից, հզօրացեալ ևս գտին 'նոքա զՀռոմայեցիս և քաջութեամբ 'նահատակեալ՝ իբրու ողբանալար տասելք ոմանք իցեն . ուստի և միւսանգամ սրտաբեկ սրտաթափ լինէին : Համայն և այնպէս՝ ընդ զառ 'ի թափ բլրոցն յիշանել Հռոմայեցւոց, անդրէն յարձակեցան 'ի 'նոսա Պարթևք . և տակաւ և յուշիկ 'ի խաղալ 'նոցա, սկսան տեղալ նետաբայց գունդ վահանաւորաց մեծաց եկեալ հասեալ՝ 'ի 'ներքե առեալ փակեցին զթերթազէնսն Հռոմայեցւոց, և ամբաժածուկ զնոսա առնէին զինուքն . քանզի առաջինքն 'ի գուճս անկեալ՝ 'ի հանգիսոյ ունէին զվահանսն . իսկ ողբ զինի 'նոցա՝ ամբարձեալք զվահանսն 'ի վերոյ 'նոցա՝ և

այնպէս մի ըստ միովէ և այլքն: Եւ ձեն հանգուենառիւյ յարկաց ծածկութից, տեսիլ զԹատրոնի 'ի գէմս բերէր. և է այս ամուր ասպատանի զօրականին անկապածել ընգգէմ տարափոյ նեռիցն՝ սահեցուցանել և 'ի գերևս հանել զնոսա:

Իսկ Պարթևացն կարծեալ յայնժամ՝ եթէ այնպէս 'ի դուռն անկանել Հռոմայեցւոցն նշան խալառ, սրտաթափութեանն իցէ և վատելոյն նոցա, 'ի բաց զդեղունսն եգեալ և 'ի բուռն զնիլական տ. ռեալ՝ յարձակեցան կռուել 'ի մատոյ: Անգուստ յանկարծ Հռոմայեցիք միաբան աղաղակ սպառիկ բարձեալ 'ի մէր վագեցին, և հարեալ վանեալ աշտէիւք 'ի բռին զյարձակեալսն, զնահատական տապաղտարկանէին, և զայլսն առհասարակ 'ի փախուստ գարձուցանէին: Եւ որինակ ասպա զայս նահատակեցան նոքա յայնժամ և յաւուրան որ զկնի. և ճանապարհ հատանէին սակաւ յոյժ:

Ապա սկսաւ սոսիւ ճարակել 'ի զօրուն. և կռուով մարտիւ գտանէին նոքա ցորեան սակաւ. և սակասէր ևս նոցա ուղորիք. զի և շատ 'ի նոցանէն Թողեալ էր զկնի. քան զի և գրոտաք բեռնակիւք՝ կէսք սպառկեալ էին, և կէսք բեռնաբարձք էին խութից և միտաւորաց: Եւ պատմեն՝ վաճառել կապիճ մի տատիկեցի պորենոյ՝ յետուն գրոմակչոց. և նկանք գարեղէնք վաճառէին հաւատարակչիս արծաթոյ: Ապա բանջարաց և արմատոց զհետ կրկնէլ

նորա, ստեղծած գտանէին 'ի սովորական ուտելեացն : Ուտի և կարի նեղ հասեալ նոցա խոտաբուս լինել յանուտելեացն, խոտ մի սկսան ճարակել մահաբեր առ 'ի մտաթափ կրիցն : Քանզի որ միանգամ ուտէր 'ի նմանէն, յիշէր այնուհետև և ոչինչ, և ճանաչէր և ոչինչ, և գործ նորա միակ այն էր՝ շարժել և թաւալել զամենայն քար, զոր միանգամ և գտանէր . իբրու որ գործ միայն այն իցէ ամենայն փութոյ արժանի : Եւ ապա անգ էր տեսանել առհասարակ զգաշտն լցեալ մարդկամբ՝ կողոքամակք 'ի յերկիր, պարապեալք ճրդնէին 'ի պեղել հանել քարինս և փոխադրել այլուր : Իսկ 'ի վերջէ ժայթքեալ նորա մաղձ, և այնպէս մեռանէին . քանզի և միակ գեղթափ ախտին պակասէր առ նոսա գինի :

Եւ պտտմեն՝ եթէ յայնժամ 'ի մահ տարածեալ բազմաց, անդուտ և Պարթևաց անգուլ 'ի վերայ կացեալ, ստէպ ձայն բարձեալ գոչէր Անտոնիոս . “ Ո՛վ բիւրք բիւրք, : Հիացեալ էր ընդ բիւրսն Քսենոփոնտեայ, որ 'ի վայր 'ի Բաբելոնէ խաղացեալ ընդ երկայն ևս ճանապարհ, և մարտ եգեալ կռուեալ ընդ յոքնաթիւ ևս թշնամեացն, ողջանգամբ ասորեցան : Սակայն և այնպէս ոչինչ կարացեալ Պարթևաց միջամուխ 'ի բանակն լինել Հռոմայեցւոց, և ոչ զկարգն նոցա խանդարել, և պարտեալք ևս բազում անգամ և 'ի փախուտ դարձեալք, սկսան միւսանգամ

խաղաղութեամբ վարեալ առ որս 'ի խնդիր ելանէին կերակրոյ կամ ցորենոյ, և ցուցեալ ևս նոցա զկորովան թուլացեալ զաղեղանց, ասէին՝ դառնալ յետս այնուհետեւ և հեամամուտ ոչ ևս լինել նոցա, բայց որ մի միայն կամ երկուս նուազուիք 'ի Մարաց զհետ խաղասցեն նոցա. վիշտ և ոչ մի հասուցեն, այլ պաշտպանեացեն միայն բացածից գիւղից: 'ի բանսն յայտարի՝ համարոյրս ևս յաւերին նոքա գրիախառն և մարդասիրութեան հանգէս. որ պէս զի և մեծապէս վստահացան Հռոմայեցիք. և Անտոնիոս ինքնին լուեալ՝ առաւել ևս ցանկացաւ չուել ընդ գիւրն. քանզի և լուաւ ևս ասել՝ զի անջուրք լեռնակողմանքն իցեն:

Ապա ընդ ուղի ընդ այն դէմ եղեալ Անտոնիոսի, գայր ապա հասանէր 'ի բանակ անդր այր ոմն 'ի թշնամեացն՝ Միհրդատ անուան քեռորդի Մոնեսեայ, այն՝ որ անկեալ ապաւինեցաւ առ Անտոնիոս, և պարգեւեցաւ 'ի նմանէ երկւք քաղաքք: Արդ եկեալ սա խնդրէր այր մի տեղեակ Պարթեաց բարձառոյն կամ Ասորոցն՝ խօսել ընդ նմա. ապա չորաւ տու նա Աղեքսանդրոս Անտիոքացի 'ի մտերմացն Անտոնի. յայտնեաց նմա զանձն Միհրդատ և յիշատակ ամեալ երախտեացն Մոնեսեայ՝ հարցանէր զԱղեքսանդրոս. տեսանիցէ՛ նա 'ի հանդիպոյ զգօտիս զբլրոցն բարձանց 'ի հեռաստան անդր. ասէ Աղեքսանդրոս՝ և կարի իսկ քաջ. կրկնեաց Միհրդատ և ա-

սկ. "Առ ստորագրութիւն գոցա աւագիկ 'ի դարանի անցեալ նստին ձեզ Պարթևիք ամենայն զորք: Քանզի և կից են բոլորդ գիւրք դաշտացդ լայն և արձակ. և անդ սպասեալ մնան ձեզ, խարանօք ածեալ զձեզ ունել զուգին զայն՝ թողեալ զլեռնակողմանն: Արդ՝ ընդ լեռնակողմից հասանէ ձեզ ծարաւ և քիրտն՝ յոր և աւերեալ խակ է ձեր. բայց գիտուն լիցի Անտոնիոսի, զի ուղի ընդ գիւրն հասանելով Արաստպին նմա պատահեցեն աղէտք": Իբրեւ զայս ասաց, գնաց մեկնեցաւ: Իսկ Անտոնիոս առեալ զլուր բանիցն, տագնապեցաւ յանձն իւր. 'ի խորհուրդ կոչեաց զբարեկամսն և զՄարգարէին զայն առաջնորդ ճախապարհին, որ և զնոյն տայր խորհուրդ: Քանզի և ճարտար գիտէր այրն, զի թէպէտ և 'ի թշնամեացն ազատ էին, գծնգած էր չու ընդ գիւրն առնել, իբրեւ անձամապարհ էր ուղին. և սխալ ևս թափառելոյ մեծապէս գործէր 'ի վայրսն, և գծուարին էր ուղիզ առաջնորդել: Իսկ առապար ուղի լեռնակողմանն՝ ասէ՝ վիշտա չունի, բայց միտրեայ միայն ճանապարհորդել անջուր:

Ապա 'ի նոյն հաստատեալ Անտոնիոս՝ յուղի անկանէր գիշերի ընդ լեռնակողմն. հրաման տայր զօրականին ջրոյ պաշար բառնալ. և քանզի շատից պակասէին ամանք, կէտք՝ 'ի գլխանոցս, և կէտք՝ 'ի մորթիս յայն՝ ժամ քաղաքովք եղեն: Իրազեկ Պարթևացն եղեալ չուոյն Անտոնիոսի, իսկ և իսկ՝ թէ

պէս և գիշերի՝ արտաքոյ հայրենի սովորութեանն զհետ պնդեցան նոցա : Արեգակն ծագեաց, և նոքա հասեալք 'ի վայրն և մարտ եգեալ կռուէին ընդ վերջ զօրուն Հռոմայեցւոց . սղբա 'ի տքնութենէն և յաշխատութենէն խոնջք և վաստակք, զի և էր իսկ նոցա 'ի գիշերին յայնմիկ ասպարեզս հասեալ երկերիւր և քառասուն . և տեսեալ էա յայնժամ այնպէս յեղանար ծումն 'ի վերայ զթշնամիան հասեալ, սրբաթափք լինէին . առ այս և ծարաւն 'ի կռուոյն երթալով երթալոյ և սաստկանայր . քանզի միանգամայն էր նոցա և չուռնել և ընդ հրոսակին կռուել :

Իսկ որ յառաջոյ գնացին, պատահեցան նոքա գետոյ՝ ջուր ունելով ցուրտ և ա՛ւա նակիւս, բայց ազի և թունաւոր էր ջուրն . որ խիթս անէր ըմպելեացն անգէն փեռեկեալ զորսվայնն, և սաստիկ էա տալոյ պապակել : Ամենուխ նոցա ազգ վասն այնորիկ արարեալ իսկ էր այլն Մարգացի, սակայն և այնպէս նոքա սանձակատորք՝ առեալ ըմպելին : Ըսել գայր Անտոնիոս, աղաչէր աղերսէր, վայր մի էա համբերել ժուժալ, քանզի և էր անդ ոչինչ 'ի բոցեայ գետ ըմպելի . առ այս՝ և ընդ հուպ գացին նոքա զուղին յառաջոյ՝ անկոխ այրուձիոյն և առապար, ուստի և անշուշտ յետ թշնամիքն դարձցին : Զայս առաջ, և զմարտիկն զօրուն կոչէր յետս, և տալոյ նշան խորանս հարկանել՝ զի ընդ հովանեաւ զօրականքն զովասցին : Իսկ 'ի խորանահար լինել նո-

ցա, անդէն տեղի ետուն Պարթևք ըստ հայրենի սովորութեանն . և գայր յայնժամ միւսանգամ Միհրդատ, և խօսեալ ընդ Աղեքսանգրի որ չգրաւ առ նա, խորհուրդ տայր յետ վայր մի հանգստեան զօրուն՝ չու առնել պնդով 'ի գետ անգր . զի ցայն վայր հետամոտք Պարթևքն լինիցին, և անդրադոյն չանցանիցեն նոքա: Լուեալ Անտոնիոսի զբանսն յԱղեքսանգրէ, տայր նմա սկիհս բազումս ոսկիս և բաժակս՝ տանել տալ Միհրդատայ . նա առնուլ էառ որչափ ինչ միանգամ բաւեաց ծածկել ընդ հանդերձին, և գնաց 'ի բաց:

Ապա ժողովեալ Անտոնիոսի զխորանսն մինչդեռ աւուրկայր, յուղի անկան՝ վիշտս և ոչ մի կրեալ 'ի թշնամեացն, սակայն ինքեանք ինքեանց գառնագին յարդարէին զգիշերն զայն և յոյժ ահագին: Քանզի 'ի զօրականէն կէպք մխեցան յայնժամ 'ի մահունս և 'ի կապուտ կողոպուտ այնոցին՝ որ արծաթ ունէին ընդ իւրեանս կամ ոսկի . և աւար ևս հարկանէին զինչս զգրաստուցն, 'ի վերջէ ապա և յաղին յադձակեցան Անտոնիոսի . հարկանէին ջարդէին և յիւրեանս առեալ բաժանէին զամպանակս և զտրապիզս մեծագինս: Անդ շօինգն անհրնարին հարեալ առհասարակ 'ի զօրուն 'ի սխալանաց անտի, (քանզի կարծեցին հրոս տալ թշնամեացն և հարկանել վանել 'ի նոցանէն) . ոյր ազագաւ և Անտոնիոս կոչեալ յայնժամ առ ինքն զհռամնոս՝ զմի յազատագրելոց անտի իւրոց անձնա-

պահացն, ստիպէր երգմնի ձեռն յանձին հարկանել, զի 'ի հրամայել նմա՝ արով հարցէ զինքն և զգլուխն առցէ. զի մի կենդանւոյն ձերբակալ 'ի Թշնամեացն լինիցի, և մի ևս 'ի մահուն-ծանիցի: Իսկ մինչդեռ անդանօր բարեկամքն յարտատուս հատեալ էին, և քաջալեր ևս նմա կարգայր այրն Մարգացի, ասէր՝ մօտ իսկ լինել գետոյն, քանզի և սիւգ ծաւալանայր նոցա խոնաւ վայրին և օգ ջօղադին շնչէր նոցա, յորմե և գիւր լինէր շնչելոյ մարդեանն. և 'ի ժա մանակէն ևս ուղեարութեանն ցուցանէր նա զկատարած ուղւոյն, քանզի և կարճատեալ իսկ էր գիշերն: Յայնմ պահու գային հասանէին անգր և պլք, տային գիտեւ զազմուկ շփոթիցն յընչաքաղցութեանտի զօրականին և յանկրաւութենէ առն ընգգէմ՝ եղբօր: Ուստի և 'ի խաղաղել խուժանին յայնժամ յանհնարին խռովութենէն, նշան տայր ապա Անտոնիոս բանակ հարկանել:

Իբրեւ առաւօտն մերկացաւ, և զինուորութիւնն կարգ առեալ գեղեցիկ հանգարտեցաւ, անդուստ 'ի վերայ հասեալ Պարթևաց՝ նեատձիգ լինէին 'ի յեռամնաց զօրուն, և Անտոնիոս նշան տայր մարտի Թեթևազէն զօրականին: Իսկ սպառազէնք ամրածածուկ գործեալ միասանգամ վահանօքն ըստ առաջին օրինակին, արձանացեալ կացին ընգգէմ տարափոյ նետից Թշնամեացն, որ և իշխէին ոչ՝ մօտել 'ի նուստ: Եւ այնպէս տակաւ ճողոպրեալք և

տարագէմ եղեալ յառաջապահատի Հռոմայեցւոց, հասանէին 'ի գետ անդր:

Յայնժամ Անտոնիոս զայրուձին ճակատեցուցեալ առ ավամբն 'ի գիմի Թշնամեացն հարկանել, անցուցանէր նախ ըզխօթան: Ապա և մարտիկք ինքնին ընդ հուսկ յաջողեցան ըմպել 'ի գետոյն. քան զի Պարթևացն յակն զգետն արկեալք անգէն զլարս Թուլացուցանէին զաղեղանցն, և խրախոյս ևս Հռոմայեցւոց տային անցանել գնալ, և 'ի գովութիւն մեծապէս առնուին զքաջութիւն նոցա: Իբրև անցին խաղաղութեամբ և վայր մի կազդուրեցան, անգէն 'ի չու անկանէին՝ ոչինչ այնպէս վստահացեալք 'ի Պարթևան: Իսկ յաւուրն վեցերորդի յետ վերջին կռուոյն, եկեալ հասանէին նոքա յԵրասխ գետ՝ որ զՄարս անջրպետէ 'ի Հայոց աշխարհէն. բայց անցք գետոյն դժնդակ երևէր, զի խոր էր և ահագին. և համբաւ ևս հարեալ էր՝ դարանամուտ Թշնամույն անդանօր 'ի վերայ անկանել յանցս նոցա: Բայց իբրև անվտանգ անցանէին և զոտս իւրեանց առեալ կացուցին յաշխարհին Հայոց. յայնժամ նոքա անշուշտ իբրու եթէ յանգնողոց իմն զերծեալք ծովուն և դեռ ևս զքամոք տեսեալք, այնպէս երկիրպագանէին երկրին. և այր յարտասուս հատեալ՝ ընկերին գիրկս ամէր առ խնդին: Ապա գնացեալ շրջեցան նոքա ընդ երջանիկ աշխարհն. և այնպէս սովեալ մարդիկն յզփացեալք անխափր 'ի կերակուր, յախտա

ջերանէին ջրդողութեան և խիթից որովայնի։ Բայց Անտոնիոս հանդէս զօրան արարեալ՝ գտանէ տապաւառ անկեալ երկուց բիւրուց հետեակաց և ջրոս հազար այրուծիոյ. ոչ ամենեքին նոքա 'ի պատերազմի, այլ կիսով չափ և աւելի՝ յախտից հիւանդութեանց։

Իսկ յետ հրաժարելոյն նոցա 'ի փրատեանց, ճանապարհ արարին նոքա աւուրտ քտան և եօթն, և պարտեցին նոքա զՊարթևս 'ի կռիւս ութնասան թուով, բայց ոչ հաստատուն և խաղառ յաղթեցին նոքա. զի և խուն մի և ոչ համբուն վանեցին զնոսա։ Ուստի և քաջայայտ խիկ պառ ճառք եկաց Արտաւադդ. Հայ, զի 'ի գլուխ զմարտն զայն չտարաւ Անտոնիոս։ Քանզի եթէ այն վեց հազար և բիւր մի այրուծիոյն՝ զոր առեալ 'ի բաց դնաց Արտաւադդ. 'ի Մարաց աշխարհէն՝ կացեալ մնացեալ էր առ Անտոնիոսի, վառեալք այնպէս ըստ Պարթևացն կարգի և փորձք և հմուտք 'ի կռուել ընդ նոսա, արգեզք 'ի փախուստ զՊարթևան դարձուցանել Հռոմայեցւոցն՝ սոքա զհետ մտեալ փախստէիցն սատակէին զնոսա. որպէս զի և 'ի դամ մի պարտիլ նոցա՝ ոչինչ քաջալերէին այնուհետև նոքա, կամ այնչափ նուազ չգրգռէին ըզմարտ պատերազմին։

Յաղագս այսորիկ 'ի պրամուսութիւն բարկութեան առհասարակ բրգեալք՝ տափպէին զԱնտոնիոս վեժ առնուլ 'ի Հայոյն. բայց նա քաջամիտ խորհրդով ոչ վասն

մատնութեանն կշտամբեաց ինչ զնա և ոչ
յառ նա սիրոյն թերացաւ և ՚ի հիւրամե-
ծարպատուոյն. զմտաւածէր զանաւագուի
զօրուն իւրոյ ՚ի ժամուն և զբազում կարօ-
տութիւնն : Սակայն յետ ժամանակաց ա-
պա մխեալ միւսանգամ Անտոնի յաշ-
խարհն Հայոց, և բազում խոստամբք և
հրաւիրանօք ածեալ ամոքեալ զնա գալ
առ ինքն, կալաւ զնա և կապեաց և տարաւ
յԱզեքսանդրիա, ուրանօր և յաղթանա-
կեաց : Բայց ընդ յաղթանակին հանգէս
նորա մեծապէս խոժոռեցան Հռոմայե-
ցիք. քանզի զգեղեցիկ հանգէսն և ըզ-
հոյակապ զնոցուն հայրենեաց՝ ետ ըն-
ծայեաց նա Եգիպտացւոցն ՚ի շնորհս Կղէո-
պատրեայ : Այլ տյառքիկ յետոյ ուրեմն
պատահեցին :

Իսկ յայնժամ նա ուղւոյն ճեպ տուեալ
՚ի ժամանակ գառնաշունչ ձմերայնոյն և
՚ի ձիւնաբերս անգուլ, կորուսանէր յուղ-
ւոջ այլ ևս ութ հազար ՚ի զօրականէն. և
իջեալ ՚ի ծովն հանգերձ սակաւուք ոմամք
՚ի վայր մի ընդ մէջ Բերիւտայ և Սիդոնի
որում անուն կարդային Աւան Սպիտակ,
անդ մնայր Կղէոպատրեայ. իսկ ՚ի գանգա-
ղել նորա՝ նա թալկանայր յողին. և ան-
գէն ՚ի գինեբրուս աղուացեալ չհանգուր-
ժէր յերկար ՚ի սեղանի. և ստէպ յարու-
ցեալ ՚ի գինեբրուս՝ դէտակն կալեալ հայեր
տեսանել զնա, մինչև եկն եհաս նա՝ ա-
ծեալ ընդ իւր հանգերձս բազումս և ար-
ծաթ զօրականին : Կէսք տսեն՝ եթէ զհան-

գերձան առնուլ էառ 'ի նմանէն Անտոնիոս . այլ յիւրմէ անտի արծաթոյն բաշխեաց զօրականին՝ կեզծաւորեալ իբրուեթէ նա տացէ :

Բայց զայնու ժամանակաւ 'ի վէգ եկեալ կապէին ընդ միմեանս արքայն Մարաց և Փրատրոէս Մար 6 , որպէս ասեն՝ 'ի պատճառս անկածին Հռոմայեցաց . և գրգռեալ յուզեցան իրքն՝ զի և զանդիտեալ երկեաւ Մարն անկանել յարքայու թեւէն : Այր ազագաւ առաքէր կոչէր նա զԱնտոնիոս . խոստանայր միամուլ ընդ նմա հանգերձ զօրուն և մարտ գնել կռուել 'ի միասին ընդ նմա : Իբրեւ զայն լուաւ Անտոնիոս՝ մեծապէս խրախուսեաց . քանզի և որ միայն պակաս էր նմա 'ի վանել Պարթևաց՝ այրուձիոյ բազմութիւն և ազնիւաւոր որերոյն , այն 'ի ներքս ընծայեցաւ նմա . ոչ 'ի խնդրել ինչ նորա , քան թէ 'ի մարդասիրութեամբ ընդաւնել զնա : Ապա կազմեցաւ հանգերձեցաւ Անտոնիոս միւսանգամ ելանել ընդ Հայոց աշխարհն , և խօսէր ընդ Մարին առ գետովն Երասխայ՝ մարտ յարդարել պատերազմի :

Այլ 'ի ժամանակին յայնմիկ 'ի Հռոմեացանկացաւ Հոկտաւիոս ծովագնաց լինել առ Անտոնիոս . հաւանեցաւ Կեսար՝ ոչ 'ի շնորհս ինչ քեռն՝ որպէս պատմեն բազմագոյնք 'ի մատենագրաց , այլ զի արհամարհութիւն գտեալ նորա՝ պատճառս ապա գեղեցիկ զկռուոյ մարտին 'ի ներքս բերցէ նմա :

Հասնեալ Հոկտաւիս յԱթէնս՝ նամակ առնող յԱնտոնիոսէ. հրաման տալի Հոկտաւիս մնալ նմա անգէն յԱթէնս, և տեղեակ ևս առնէր զնա իւրում՝ արշաւա նին: Թէպէտ և ՚ի խոր խոցեցաւ Հոկտաւիս և քաջ իսկ ծանեաւ զպատճառանան, առեալ գրէր նմա պատասխանի՝ հարցանէր ուրանօր կամք իցեն առաքել յղել զոր միանգամ ընդ իւր ամեալ էր. քանզի բազում յոյժ հանգերձանի զգորականին ամեալ էր ընդ իւր Հոկտաւիս. շատ և գորտատ և արծաթ, և շատ ևս պարգևաց ձիրս վասն զորագլխացն և բարեկամացն: Աստուծոյն՝ ամէն նա ընդ իւր և երկուս հազար ընտիր ընտիր զորականին՝ ՚ի զէն՚ ի զարգ համակ սպառազէն շքեղ վառեալ իբրև վաշտս իմն պրեատրեանս: Այլ և զնիգրոս զոմն բարեկամ՝ Անտոնիոսի առեալ արձակեաց առ նա Հոկտաւիս. որ զհրեշտակութիւնն կատարեալ գովութիւն ևս սկսաւ ճահաւորս և արժանիս խօսել զՀոկտաւիս:

Բայց անգուտ լուր կղէտպատրէ առեալ՝ եթէ զնովաւ ՚ի միցել ելեալ է Հոկտաւիս, երկեաւ՝ եթէ յանկարծ նա սգւոյն բարետոյմութեամբն և կեսարուն զորութեամբն, միանգամայն և զեղեցիկ քաղաքավարութեամբն և սպասարկութիւն յանկուցեալ զԱնտոնիոս, վեհագոյն անկողեքի անցեալ կայցէ և խապառ տիրապի նա ՚ի վերայ առն իւրոյ. ապա ՚ի կեղծաւորութիւն խոնարհեցաւ կղէտպատրէ և

Ծիւրէր Ծնդէր յառ նա սիրոյն, և առեալ
զմարմինն նիհարացուցանէր անսուազու-
թեամբք: Յերթալ առ նա Անտոնիոսի,
ակնկաւոյց լինէր իրոք յապուշ հարեալ
և հիացեալ. իսկ 'ի մեկնել նորա՝ իրաւ
հաշեալ և թաղծեալ: Թմակոխէր նա բա-
զում անգամ և արտասուագին զանձն ցու-
ցանէր. այլ անդէն և արագ արդէր զար-
տասուան և ծածկէր, իբրու այն ուր զան-
խուլ պահէր 'ի նմանէ: Եւ ճգնէր նա
յայտոսիկ՝ մինչեւ Անտոնիոս հանգերձէր
կազմէր խաղալ յԱսորւոց և խմել ընդ
Մարին:

Յայնժամ ապա մարդեր լոյզք խնամողք
զԽԱՂԵՆՈՒԹԱՐԵԱՅ՝ ակասն չննել քրթմննել
այրականէին զԱնտոնիոս իբրու այր աննուէր
և անցաւ, որ զայնպիսի կին 'ի մահ վարեա-
ցէ՝ ոյր ոգին զնորա միայն ոգւոյն կա-
խեալ կայ. և թէպէտ և Հոկտաւիա զու-
գեալ ընդ նմա 'ի շնորհս եղբօրն իւրոյ և 'ի
պէտա քաղաքական իրացն՝ զանուան տարցի
զլծակցի, իսկ Կղէոպասարէ դշտոյ այնչափ
որերոյ՝ անուանեալ կոչի հարձ Անտո-
նիոսի. սակայն և սչ յանուանէ անտի
խորշի ինչ նա և կամ խոժոռի, միայն թէ
թոյլ նմա լիցի տեսանել զԱնտոնիոս և կե-
նակից լինել ընդ նմա, յորմէ և վերդեալ
արդեօք ոչ ևս նա հանդարտեացէ 'ի մարմնի:

Ապա 'ի վերջէ ուրեմն այնպէս անհնա-
րին շարժեցին զԱնտոնիոս, որպէս զի և
զանգիտեաց յանձնասպան ինչ կրիցն Կղէո-
պասարեայ. գարձաւ եկն յԱղէքանդրիա.

և երկայնէր ձգէր զիրս Մարին յեղանակ
գաղնայնոյն . թէպէտ և ասէին ևս՝ աղ-
մկեալ յայնժամ խռովութեամբ զիրսն
Պարթևաց : Սակայն և միւսանգամ դնա-
ցեալ նորա առ Մարն՝ բարեկամութիւն
հաստէր ընդ նմա . և առեալ 'ի կին միում
յորդւոց իւրոց որ 'ի Վղէոպատեայ՝ զմի
'ի գատերաց արքային մանկահասակ . դար-
ձաւ յետս . պատառեալ այնուհետեւ ող-
ջոյն 'ի մարտ քաղաքական :

Իբրեւ այս այսպէս կատարեցաւ , եդ 'ի
մտի Վեսար եթէ թշնամանեցաւ Հոկտա-
ւիա . և իբրեւ դարձաւ քոյրն յԱթէնայ ,
հրաման տայր նմա երթալ բնակել առան-
ձինն . բայց Հոկտաւիա ասէր՝ երբեք չթո-
ղուլ զտուն բնակութեան զառնն . նա և
խրատ ևս 'ի ներքս բերէր Վեսարու՝ զի թէ
ոչ պատճառք այլ իցեն նմա մարտին ընդ
Անտոնիոսի , անդր 'ի բաց թողուլ զպատ-
ճառս զիւրոյ անձինն . քանզի և բնաւ իսկ
գեղեցիկ չէ՝ ասէ , զի ինքնակալք մեծա-
մեծք՝ մին առ սէր միոյ ուրուք 'ի կանանց ,
և միւսն առ խանգին՝ 'ի մարտ քաղաքի
յուզեացեն զՀռոմայեցիս , Զայս ասէր
Հոկտաւիա , և առաւել ևս յարդեանց
անտի հաստատէր : Քանզի և կայր մնայր
նա բնակութեամբ 'ի տան Անտոնիոսի ,
իբրեւ որ անդանօր ինքնին մերձ կացցէ . և
զամենայն փոյթ 'ի մէջ առնոյր 'ի բա-
րի և 'ի քաջավայելուչ դաստիարակու-
թիւն որդւոցն՝ ոչ որ յիւրմէն միայն , այլև
որոց 'ի ֆուլլիայ . և առեալ ժողովեալ

ևս զբարեկաման Անտոնիոսի որ 'ի Հռոմ' հերամանուտ խնդրել բարձա աւագութեան կամ այլ ինչ, զօրավիզն լինէր նոցա առ Կեսարու 'ի յաջողութիւն իրացն : Այլ 'ի գործոց աստի նա յոչ կամաց իւրոց զեան գործեաց Անտոնիոսի . քանզի այնուհետեւ ատեցին զնա՝ զի անիրաւեցաւ առ այն աբիսի կին :

Բայց և ատելի գտաւ Անտոնիոս և 'ի բաժանարար գոլոյ անտի իւրմէ յԱղէք-տանգրիա առ որդիան իւր . որպէս զի և ոչ բերդական իմն թուեցաւ բանն, և ամբար-տաւանութեան հանգէս, և հռոմատեաց կերք : Քանզի 'ի մի վայր խմբեալ զժողովուրդն յըմբշարան անգր, ուրանոր գահոյս կրկին ոսկի եգեալ իսկ էր 'ի վերայ արծաթի բեմին, մի վասն իւր և միւս ևս՝ վասն Կղէոպատրեայ, և այլ ևս զնրս-տաւայնք վասն որդւոցն, անգանոր առաջին հրատարակէր զԿղէոպատրէ թագուհի Եգիպտոսի և Կիպրոսի և Լիբիոյ և Կղեսուրայ, և տայր նմա բարձակից 'ի տերութեան զԿեսարիոն՝ կարծեալ ծնունդ զառաջնոյն Կեսարու, որ յղի եթող անգ զԿղէոպատրէ : Եւ ապա անուն կտրդացեալ Աղբայից Աղբայք՝ որդւոցն որ ծնան 'ի նմանէ և 'ի Կղէոպատրեայ, տայր Աղէք-տանգրի 'ի ձեռս զՀայոց աշխարհն և զՄաբաց, և զաշխարհն Պարթեաց՝ 'ի նուաճել իւրում : Իսկ Պողոմեայ՝ զՓիւնիկէ և զԱսորիս և զԿիլիկիա : Եւ անգէն ևս 'ի հանգէս ամէր բերէր զերկոսին որդիան, զԱ-

ղեքսանդրոս Հանդերձաւորէր ըստ Մա-
րացն օրինակի՝ պսակ ունելով և խոյր ուղ-
ղաբերձ. իսկ զՊաղոմէոս զարդարէր ՚ի կօ-
շիկ և ՚ի քղամիդ և յարտախուրակ պսա-
կակաւ. քանզի այս իսկ էր Հանդերձանք
արքայիցն պայազատաց Աղեքսանդրի. իսկ
առաջինն էր Մարաց և Հայոց : Եւ իբրեւ
մանկուհքն ողջոյն ետուն իւրեանց ծնո-
ղացն, միումն թիկնապահք շուրջ կային ՚ի
Հայոց, և միւսումն՝ ՚ի Մակեդոնացւոց :
Իսկ Վղէոպատէ և յայնժամ և յայլ ևս
ժամանակ ապա յեւանել իւրում արտաքս՝
բարձեալ բերէր պատմութեան այլ զնուի-
րական խիղեայ, և իբրու Նոր Խիտ հրա-
պարակէր զանձն :

Ապա Կեսար ՚ի Հռոմ քաղաքի յայս-
պիսեաց աստի ՚ի ներքս բերեալ առաջի
Սինկղիտոսին, և ստէպ ամբաստան զնմա-
նէ կացեալ առաջի ժողովողեան՝ գրգռէր
զնուժանն ընդդէմ Անտոնիոսի : Բայց և
Անտոնիոս արձակեալ արս ՚ի Հռոմ՝ ամ-
բաստան կայր զնմանէ. և էին նորա գլուխք
ամբաստանութեանցն, առաջին՝ զՍի-
կիլիա Գանեալ Կեսար ՚ի Պոմպէոսէ, չետ
նմա մասն ՚ի կղզւոյ անաի. երկրորդ ան-
գամ՝ զի յանթ առեալ ՚ի նմանէ նաւս
՚ի մարտ պատերազմի, ոչ դարձոյց առ նա :
Եւ երրորդ անգամ՝ զի ՚ի բաց զիշխանա-
կիցն մերժեալ զՎալիդաս յաւագութեն
և յամենայն պատուոյ կարճեալ զնա,
յինքն տարաւ զնորա զօրն և զքաւառն և
զհասն : Եւ ՚ի վերջէ՝ զի բաշխեաց ետ նա

գողցես ուշոյն զԽաղիւս իւրում՝ զօրակա-
նին, և չեթող ինչ իւրոցն :

Այլ ամբաստանութեանցն պատաս-
խանի առնէր Կեսար, զի 'ի Լեպիգոսէ 'ի
բաց եհան զտէրութիւնն, քանզի անիրա-
ւէր և ստահակեալ էր նա 'ի նմա. և զի
և 'ի տիրապետութիւնն իւր բաժին հան-
ցէ նա Անտոնիոսի, եթէ և Անտոնիոս բա-
ժանեացէ ընդ իւր զաշխարհն հայոց, և զի
Խաղիւս ինքնին երբէք չանկանի զօրականին
Անտոնիոսի, քանզի և ունին իսկ նոքա
զՄարսի զաշխարհն Պարթևաց. զորս և ընդ-
տէրութեամբ նուաճեցին Հռոմայեցւոց՝
քաջութեամբ կռուեալ 'ի միասին ընդ զօ-
րավարին իւրեանց :

Արդ մինչդեռ տակաւին անդանօր յաշ-
խարհին հայոց դեպերէր Անտոնիոս, և
լուր էառ զբանից այսոցիկ, վաղվաղակի
հրաման տայր Կանիդեայ՝ զի Լեգէոնս
վեշտապան առեալ իջցէ 'ի ծով. և ինքն
ածեալ ընդ իւր զՎրէոպատրէ՝ խաղաց
յԵփեսոս. անդր 'ի կողմանց կողմանց ե-
կին ժողովեցան խմբեցան ամենայն նաւք՝
ուրթ հարիւր թուով միանգամայն հան-
դերձ բեռնաբարձ նաւուքն : Եւ էր զեր-
կերիւրն 'ի նոցանէն տուեալ նմա ինքնին
Կրէոպատրէ. թող զքսան հազար տաղան-
դաց նորա և զկերակուր բաւական առհա-
սարակ զօրուն 'ի մարտին :

Բայց Անտոնիոս իբրև ամբեալ 'ի Դո-
միտիոսէ և յայլոց՝ հրաման տայր նաւա-
գնաց Կրէոպատրեայ լինել յԵգիպտոս և

անդանօր ակն ունել ելից պատերազմին ,
կասկածեցաւ Յղէոպատրէ եթէ 'ի հնա-
բից ինչ Հոկտաւեայ միւսանգամ նա 'ի
հաշտութիւն բերցի ընդ Կեսարու . ար-
ծաթ յոյժ տուեալ 'ի հաւանութիւն ա-
ծէր զՎանդիոտ խօսել ընդ Անտոնիոսի
վասն նորա և ասել , եթէ իրաւունք չեն 'ի
բացէ 'ի կռուոյն կացուցանել զկին՝ մե-
ծապէս նպատոմամտոյց 'ի բանին . առ-
այս՝ և ոչ օգուտ իցէ արդեօք սրտաբեկ
ՂԵԳԻԱՊՏԱՅԻԱՆ առնել՝ որոց բազում է նի-
զակակցութիւն 'ի նաւանորա : Դարձեալ
առ այս՝ խոնարհագոյն ինչ չէ Յղէոպատրէ
յիմաստութեան՝ քան զայս 'ի Թադաւո-
րաց նիզակակցաց նորա . այն՝ որ հարուստ
ժամանակ առանձին առաջնորդեաց լայ-
նածաւալ արքայութեանն , և հարուստ
ևս ժամանակ եկաց ընդ նմա և վարժեցաւ
յիրս մեծամեծս :

Յայսպիսեաց բանից (քանզի և պարտ
իսկ էր այնուհետև ամենայնին 'ի բուռն
անկանել Կեսարու) ածեալ հաւանեցաւ
Անտոնիոս : Խմբեալ ապա առհասարակ
զորուն , ելին նաւեցին 'ի Սամոս . և Թոր-
թափեալ կային անդանօր 'ի գրդանս և 'ի
պիտիութիւնս : Քանզի զորօրինակ հրա-
ման 'ի վերայ կայր արքայից և կուսակա-
լաց և չորրորդապետաց , ազգաց և ազանց
և քաղաքաց քաղաքաց որ ընդ Սսորիս և
ընդ Մէոպոլիդէ և ընդ աշխարհն Հայոց
և ընդ Նաւրիացւոց , առաքել ածել բերել
զամենայն պէտս զմարտի պատերազմին ,

սասպէս և պատուէր 'ի վերայ կայր ամե-
նայն վարժապետաց արուեստին Դիոնի-
սեան՝ յառնել երթալ 'ի Սամոս. և 'ի Ժա-
մանակին՝ յորում գողցես ողջոյն տիե-
զերք շուրջանակի յոգւոց հանէր և ող-
բայր, յայս և եթ կղզի աւուրս բազումս
ձայն հնչէր արուեստականաց և նուագաց-
քանդի և հանապազ անդանօր լի էին թա-
տերք, և զմիմեամբ գառք ելանէին պարեր
գուռաց: 'ի նմա և 'ի քաղաքաց քաղաքաց
կատարէր զոհ, և մէն մի 'ի նոցանէն եզն
մի առեալ առաքէր անդր. 'ի նմա և ար-
քայք այր զարամբ ելանէին 'ի մեծահան-
դերձ կոչունսն և 'ի լիաձեռն պարգևան.
յոյր սակս և շնչուն առհասարակ էր,
թէ զիարդ օրինակաւ ապա զյաղթութիւն
ինքնին տօնախմբեացն, որք աստափն ըզ-
մարտին հանգերձանսն այնչափ հոյակապս
տօնեն գորա:

Իսկ իբրեւ այս տօնք կատարեցան, ա-
ռեալ տայր Անտոնիոս զքաղաքն Փրիե-
նեայ Ճարտարացն արուեստին Դիոնի-
սեայ 'ի բնակութիւն, և ինքն անցեալ
յԱթէնո՝ դարձեալ մոլէր 'ի ամոփու-
թեանց խաղս և 'ի թատերս: Բայց անդ
յայնժամ յԱթէնս նախանձարեկ լինէր
վզէպատրէ ընդ շուք պատուոյն Հոկոս-
ւեայ 'ի քաղաքին. քանդի սէր մեծապէս
հարկանէին նմա Վթենացիք: Վպա հնա-
բիմաց կինն բազմաձիր պարգևօք յինքն
զժողովուրդն յանկուցանէր. անդուստ և
նորա վճիռ հաստատեալ պատիւս ձօնել

և նմա, առեալ նուիրակս արձակեցին նմա 'ի առանձն զորոյց տալ նմա զվճարոյն. յորոց մի էր և ինքնին Անտոնիոս՝ խորու որ արդէն քաղաքացի Աթենացւոց:

Իսկ յետ այսորիկ արձակէր Անտոնիոս արս 'ի Հռոմ քաղաք, հանել վարեւ զՀոկտաւիա արտաքս 'ի տանէն: Եւ ասան՝ ելանել նմա արտաքս առեալ ընդ իւր զամենայն զորդիան Անտոնիոսի՝ բայց յերիցադուանէն ծնեալ 'ի Փուլվիայ (քանզի էր նա առ հօրն). ելանէր Հոկտաւիա, ելանէր և լայր. և 'ի խոր ևս խոցեալ էր՝ դուցե կարծեն եթէ և ինքնին նա իցէ պատճառք մարտին այնորիկ: Բայց Հռոմայեցիք՝ քան մեծի աղէտիցն Հոկտաւեայ՝ առաւել ևս արգահատէին Անտոնիոսին. մարնաւանդ որոց միանգամ տեսեալ ևս էր զվզեղալստրէ, որ առաւել չէր նա քան զՀոկտաւիա ոչ 'ի դեղն և ոչ յառուգութեան հասակին:

Իսկ անգուստս Կեսար լուր առեալ այնպէս արագ և զժիրաժիր կազմութեանն Անտոնիոսի և զմեծապէս հանդերձանացն, երկեաւ եթէ անդէն յամարայնի գորդուեսցինա 'ի կռիւն, տագնապեցաւ յանձն իւր. քանզի և բազում ինչ իրք պակասէին նմա, առ այս՝ և խոժրուեալ ևս յոյժ էին մարդիկն վասն ծանրութեան հարկացն՝ զոր հանէր: Քանզի այլք զգործորդն զպլաղոց իւրեանց, իսկ ազատագրեալքն հարկս հարկանէին զութեւորդն զգոյից, ուստի և առհասարակ քրթմնջիւն էր զնմանէ. և

Իստաքիս միջոցն ըն էր խառնութեամբ և ամբողջիւ . վասն որոյ և 'ի մեծաւն զփափայն կայն Սնտանիոսի համարեցաւ և ժամանակն զանաւորութիւնն նորա յայնժամ 'ի կռիւ անդր . զի ժամ պարտաւոյ եւս զհետարուն պատրաստութեան , և խաղաղեցոյ ամեն խիցն : քանզի և ժողովուրդք թէպէտ և 'ի հարկել անդ գառնայեալք՝ յետ հարկելոյն համարարուէին :

Բայց յայնժամ առ Սնտանիոսի Տիտոս և Պլանչիոս բարեկամք նորա արք հիւսկանսն , թշնամանալք 'ի Նիզոպատեայ՝ (քանզի և մեծապէս ընդդէմ դարձան առ քա՝ չկամին եթէ մերձ 'ի կռուին կայցէ կինն ,) ապա ելին փախեան նորա և չլքան առ Վեուս . և գուշակ ընեցին նմա վասն կտակին Սնտանիոսի . քանզի և էին իսկ նորա անդիակ գրեւոյն 'ի նմա : Էր կտակն ինքնին յաւանդ եղեալ առ Վեուսեան կռաման . առաջեաց Վեուս և ինպրեւոյ զայն 'ի նոցանէն . նորա առ յանն չուին , այլ առեին ինքնին Վեուսաբու գալ և առնալ եթէ կամեայի : Ապա չգրաւ առ նորա Վեուս և աւելալ , նախ առանձին ինքն ընթերցեալ զկտակագիրն , ապա նըջանակեք 'ի նմա արժանի ամբաստանութեան . ապա 'ի մի զՍինկլիատոն խմբեալ ընթեռնոյք յանդիման . այլ բազումք այն էին յառեւնին՝ որ խաժուակեցան . քանզի և օտարոսի իրս երեւի ի գմեղանի՝ մերդոյ կենդանւոյ համարա առ Վասն որ զինի մահուան իրացն : Իսկ 'ի կտակի անդ ա

աւելել իմն ճգնէր Կեսար զքան յուղարկաւորութեան թաղմանն : Քանզի և պատուիրէր 'ի նմա Անտոնիոս, զի թէպէտ և 'ի Հռոմ մեռեալ զմարմին իւր շքով անցուցեալ ընդ մէջ հրապարակին՝ առաքեսցեն յԱղեքսանդրիա առ Կղէոպատրէ :

Առ այս և Կալովիոս բարեկամ Կեսարոս՝ յամբաստանութիւնս մնասուն Անտոնիոսի վասն Կղէոպատրեայ 'ի ներքս մատուցանէր վայն, զի առեալ ընծայեաց նա Կղէոպատրեայ զմատենադարանն զՊերգամեայ. յորս էին թուով քսան բիւր մատենք միաթերթք : Եւ զի՝ ուրեք 'ի կոչունսն յանդիման բազմաց յարուցեալ նա ճմլէր զոտսն Կղէոպատրեայ 'ի պայմանադրեալ խորհրդոց : Եւ զի՝ և յանձին կալաւ նա յանդիման իւր ողջունել Եփեսացոց զԿղէոպատրէ՝ անուն նմա կարգացեալ իւրեանց Տիրուհի : Եւ զի՝ և բազում անգամ յիրաւարանել նորա 'ի բեմէն առ չորրորդապետս և առ Թագաւորս, ընդունէր պնակս տուփանաց յեղեգնաքարէ և 'ի բիւրեղէ՝ առաքեալ 'ի Կղէոպատրեայ, և անդէն ընթեռնոյր նա զնոսա : Եւ զի էր երբեմն՝ յորժամ անդ Փուրնիոս այր աւագամեծար և ճարտարաբան առաւել քան զամենայն Հռոմայեցիս՝ ատենաբանէր առաջի Անտոնիոսի, շալակաւ յանցանել Կղէոպատրեայ ընդ հրապարակն, Անտոնիոս անդէն ընդ տեսանելն զԿղէոպատրէ՝ 'ի վեր վազեաց և թողեալ զդատն, այնպէս անձնագրաւ զհետ շալակին յու-

դարկէր զնա: Այլ սակայն կարծեալ այնպէս էր՝ ի շատ ինչ իրա յայնժամ ստեղծուողս:

Բայց ի հետո բարեկամք Անտոնիոսի շուրջ ընթացեալք ի քաղաքին՝ աղերս արկանէին խուժանին վասն նորա. և առեալ ևս զԳեմինիոս ի Թուրք իւրեանց՝ արձակեցին ազալել ինքնին զԱնտոնիոս պահ զգուշութեան ունել անձին և մի անկանել յիշխանութենէն և թշնամի հրա, տարտելէ հռոմայեցւոց: Հասեալ Գեմինիոս յԵլլադա, կասկածեցաւ Վզէոպա տրէ եթէ վասն Հոկտաւեայ խօսել եկեալ իցէ այրն: Արդ թէպէտ և յայնժամ հանապաղ ծանակ Գեմինիոս ըինէր ի ժամ անդանոյն. և տեսանէր ևս զանձին անարգութիւն՝ ի յետին բազմեցուցեալ ի բարձին, ժուժայր համբերէր այրն՝ գէտակն կալեալ ժամուան խօսել առանձինն ընդ Անտոնիոսի: Իսկ իբրեւ անգէն յնթերիան հրամայեցաւ նմա ստեղծարարձառ զիւրոյ գալստեանն, ետ պատասխանի Գեմինիոս. եթէ եւն իսկ նորա բանք խօսել ընդ Անտոնիոսի ի լըջութեան ժամուան նոցա. իսկ զոր նա ճարտար գիտէ և ի լըջութեան և ի գինեհարութեանն, բնաւ իսկ լաւ իցէ արդեօք տեղի տալ Վզէոպատրեայ՝ գնալ յԵգիպտոս: Սրտմտեալ Անտոնիոսի ընդ բանն, սակ Վզէոպատրէ. «Քսի՛ իսկ գործեցեր մի Գեմինիէ, զի խոտողան զձեռմարտութիւնն եղեր կանուխ քան զիոջ տանգանս տանջանաց»: Եւ սպա Գեմինի-

նիոս յետ Խառնից սակաւուց զմիտուցեալ անտի՝ դարձաւ 'ի Հռոմ՝ :

Իսկ յետ այնորիկ հացկատան որեւորն Վղէնուպարեայ 'ի բաց վարեցին և զբազումս ևս այլ 'ի բարեկամացն Անտոնիոսի . զի և հանդարտէին իսկ ոչ նոքա խեղճութեան արանցն և խեղճատեակութեանն : Եւ էր 'ի նոսա և Մարկոս Սիղանոս և Դեղմիոս պատմագիր . որ զանգիտեալ իմն աւեր և 'ի գաւանաց ինչ Վղէնուպարեայ , իրազեկ եղեալ 'ի Գղաւկոսէ բժշկէ : Եւ էր նա գրգռեալ զՎղէնուպարեայ յասել իւրում երբեմն յընթրիս , եթէ նոցա քացախ մատուռակի , յորժամ անդ 'ի Հռոմ՝ Սարմենտոս գինի քամէ զՓառլերինեանն : Եւ էր այս Սարմենտոս մանուկ 'ի սրտեցուցչաց անտի վերադու , որոց ամուսն կար , քան Հռոմայեցիք Տէւէիո , Բերկրանք :

Արդ յորժամ կազմեցաւ պատրաստեցաւ վերսար , վճիռ տային այնուհետեւ մարտի պատերազմի ընդդէմ Վղէնուպարեայ , և հանել յԱնտոնիոսէ զանբաւութիւնն՝ զոր ընդ իշխանութեամբ գրաւեաց նա կնոջ : Եւ ասէր ևս յայնժամ վերսար՝ այնպէս իմն գեղեալ գիւթեալ զԱնտոնիոս , զի և այնուհետեւ տէր անձին չէր նա . և թէ՛ մարտ ընդ Հռոմայեցիս եղեալ կռուին Մարգիովն ոմն ներքինի , և Փութինոս ոմն , և Իրաս ոմն կին վարդապետար Վղէնուպարեայ , և Քարթինն անտան . քանզի 'ի սոցա ձեռն առաջնորդէին իրք տէրութեանն բազմագոյն մատամբ :

Եւ ամեն յայնժամ, մինչեւ գրգռեալ
մարմինս պատահել նշանացս այսոցմէ. զի
տաւրած քաղաք ժառանգութեան Անտո-
նիոսի՝ յորում գաղթական բնակեցոյց նա-
մա յԱգրիա, հողաթաւալ անգնդատոյզ
ընէր: Դարձեալ և մի 'ի քարեղէն ան-
գրեաց Անտոնիոսի կանգնեալ յԱլքա,
քիրան զեփեր աւաւոս բաղումս. և թէ-
պէտ ջնջէին սրբէին՝ չկասէր քիրան: Եւ
այս և 'ի գեղերեւ նորա 'ի Պատրէս, կայ
Ժակնահար հրգեհեցաւ մեհեանն Հե-
րակելայ: Կա և յԱթէնս Դիոնիսիոս 'ի
Հակայամարտութեանն 7, հողմովար թա-
ւալչլոր եկեալ հասէր 'ի Թասարոն. զի
և զձեռ իւր 'ի վեր ասներ Անտոնիոս 'ի
Հերակլէս. և 'ի քաղաքապարտութեան կե-
նացն ճգնէր նախանձաւոր Դիոնիսիայ լի-
նել. և ասցր կարգալ զանմն Դիոնիսիոս
կրսեր՝ որպէս և ասացաք: Եւ նոյն մարի-
գարձեալ փոթորկեալ վանեաց եհար յԱ-
թէնս զանարի անգրինս զԵւմենայ և զԱս-
տաղոսի՝ և էին այն անգրիք վերստաւեալք՝
Անտոնիոս, և տապալ յերկիր կործանէր
զնոսա միայն յայլոց բազմաց՝ որ կային
անդ: Եւ այսոցմէք և յաւաք նաւն Վղէո-
սթատրեայ՝ անուանեալ Անտոնեան՝ նշան
անանելին նորադրանչ. քանզի Ժիծառնք
բոցն եղեալ 'ի նմա 'ի ներքոյ խեղացն, 'ի
վերայ հասին այլք 'ի Ժիծառնց և 'ի բաց
զառաքինան վարեալք՝ սատակէին զձագան:
Եր այնուհետեւ հասեալ ժամանակ մար-
տին, և էին Անտոնիոսի նաւք պատերազ-

մականք ոչինչ պակաս քան զհինգ հարիւր յորս էին բազումք ութ կարգեան և տասն կարգեան թիոց, զարդարեալք շքեղ և փառաւորք յոյժ. էին նորա և տասն բիւր հետևակաց և բիւր մի և երկու հազար հեծելոց. և նիզակակից խմբեալ կային ընդ նմա արքայք բազումք 'ի ներքոյ ձեռին նորա: Բոկքոս Լիբեացւոց. Տարկոնդեմոս վերին զիլիկիոյ, և Վապագովկիոյ Արքեղայոս, իսկ Պափղագոնիոյ Փիղագեղպիոս, իսկ Կոմմադինեայ Միհրդատ, և Առաղաս Թրակիոյ: Այս ամենայն թագաւորք էին ընդ Անտոնիոսի: Բայց և Պոդեմոնիւ արձակեաց նմա զոր 'ի Պոնտոսէ. և Մանքոս յԱբարիոյ. սսպէս և Հերովդէս Հրէայ. դարձեալ և Ամինտաս արքայ Լիւկասնացւոց և Գաղատացւոց: Առ այսոքիւք՝ և յարքայէն Մարաց եկն առ նա զոր 'ի Թիկունս:

Իսկ անգուստ և բանակ Վեսարու կազմեալ վառեալ կայր երկերիւր և յիսուն նաւուք պատերազմի, և ութ բիւրուք հետևակաց, և այրուծի՝ որչափ և Անտոնիոս պին: Եւ տէրութիւն իշխանութեանն Անտոնիոսի ձգեալ տարածէր յԵփրատայ և 'ի Հայոց աշխարհէն մինչև 'ի Յովնէոն և 'ի Լիւրիկեցիս. իսկ Վեսարուն՝ 'ի Լիւրիկեցւոց անտի ընդ միջոցն որ է մինչև յՈվկէանոսն արևմտեան, և յՈվկիանուն մինչև 'ի Ծովն Տիւրքենեան և Սիկիլեան. առ այս՝ և ընդ ձեռամբ էր Վեսարու ողջոյն մասն Լիբիոյ՝ որ կայ հանդէպ Խաւիոյ և Գա-

զատիոյ և Իբերիոյ՝ մինչև 'ի Հերակլեան արձանն : Իսկ էր Անտոնիոսին՝ միւս մասն 'ի Կիւրենեայ մինչև Եթովպիա :

Բայց Անտոնիոս այնչափ իմն կրթեալ 'ի մեծարանս երեսաց կնոջ, որպէս զի և հզօր յոյժ գոլով նա ցամաքին բանակաւ, աւեալ 'ի նաւականն ապաստարէր զամենայն 'ի շնորհս Կղէոպատրեայ . Թէպէտ և տեւանէր ևս, զի զօրավարք եռաթիւաց առ պակասութեան խուժանին նաւաց, յափշտակէին Եւլպայ՝ 'ի վերայ այլոց ազէտից նորա՝ զուղեորս և զիշպանս և զհինձոցս և զպատանեակս . և նաւքն նորա չէին ևս այնպէս կաղմ և պատրաստք, զի շատից 'ի նոցանէն նուազունք էին Թիաւարք, ուռափ և Ծանրանաւալք գնային : Իսկ Կեսարուն նաւք՝ Թէպէտ և ոչինչ այնպէս բարձունք և յաղթք, Թեթեւք էին և արագաշարժք, և նաւաստիք 'ի նմա կատարեալք Թուով : Եւ այսպէս ապա կազմեալ պատրաստեալ նաւահանգիսին նորա 'ի Տարանտոն և 'ի Բրինգետիոն, առաքելր ազդատներ Անտոնիոսի մի ևս ժամովաճառութեամբ զգօրն խաղացուցանել . քանզի և անարգել շնորհեսցէ իսկ նա հանգիսին նորա նաւակայանս և նաւահանգիստս . զարձեալ և զիւր հետեական յետս 'ի Ծովափանցն նհանջեսցէ աստարեղ մի, մինչև զօր նորա յանդուրաւ 'ի ցամաք ելեալ քանակ հարցէ : Իսկ անդուստ և Անտոնիոս մեծապանծ ճոխացեալ Թէպէտ և երկցաւ գոյն ևս քան զԿեսար՝ ձայն տայր նմա 'ի

հանդէս մենամարտիկ . և եթէ յայնմանն տեղի տայ, հրահեր կարգայր՝ նմա մարտ մղել բանակացն 'ի փոխադիւն, որպէս անդ ձեռնմն կերտար և Պոմպէոս :

Բայց յայնժամ՝ կերտար մինչքեւ Ամ տոնիոս զտեղի առեալ կայր յԱփսիոն 'ի նոյն վայր՝ ուր կայ այժմ 'Էփէսօլիս, առ Ճապարեալ անցեալ ընդ Յովնիոն եհաս կալիւս զՄաքիոսի զաւանն՝ որ անուանեալ կողի Յովնէնէ : Սրտաբեկ յայնժամ եղեալ Անտոնիոս (քանզի և ցանաքին զօրք նորա յետամնացք եղեն), անդուստ կրէտեղատրէ հեղենեալ ասէր . « Եւ զի՞նչ ուրեմն դժնգակ իցի, եթէ դադարեալ նորաի կերտար 'ի վերայ Տորիանեայ Ծ » :

Ապա Անտոնիոս յառաւօտուն ազատա 'ի խաղալ անդ Թշնամեացն, երկեսա եթէ հասեալ կայքեն նոքա զնաւան Թափուր 'ի մարտկաց, առեալ վառէր զԹիալէրան . և կարդէր դասաւորէր այնպէս 'ի ցոյցս 'ի վերայ տախտակամանին, և ամբարձեալ կաղմ առ 'ի կախ զԹիալէրան յաջմէ և յառ հեկէ նաւացն, դարձուցանէր զառաջակողմն նոցա ընդդէմ Թշնամեացն 'ի բերան նաւահանդատին Սկտեայ՝ իբրեւ կաղմ սաւ սրատա Թիալարոյ 'ի կռիւ մարտի . յորմէ և ինսար դաւեալ 'ի խաղանայն, տեղի տուեալ վերջումնէր : Թուի թէ բազում աջալքըութեամբ եհասա Անտոնիոս և ընդուն 'ի Թշնամեաց, փախեալ զայն և արդելեալ յամբարտակս . զի և այլոց վայրաց շուրջանակի սակաւ էր ընդն և շար :

Իսկ և առ Դոմիտիոս վարեցաւ նա մեծապէս մարդասիրութեամբ ընդդէմ կամացն իջեալատեան : Քանզի յախրաւ նալ Գոմիտեայ ջերմանք՝ ելեալ 'ի մակոյն մի անցանէր առ Վեարդ . և թէպէտ և յայնժամ 'ի խոր խոցեցաւ Անտոնիոս , առեալ առաքելը առ նա զամենայն ազնն նորա ճանցեր՝ թափեկամբն և ծառայիւք : Իսկ Դոմիտիոս սրտառուչ եղեալ ընդ խալստաւակել տնհաւապարմութեանն և մարմութեանն , վաղվազակի առ զաւ սրտին մեռանէր : Բայց Լքին թողին յայնժամ զԱնտոնիոս՝ և Սիւնիոսս և Դիոնուսոս 'ի կողմն ունցեալք Վեարդու :

Եւ յայնպէս յամենայնի վարթացեալ յայնժամ նաւահանդիսին Անտոնիոսի , և վերջացեալ ևս առ օրին հաւատաւորութիւն տալ նաւացն , միւսանցամ գաղնայր նա 'ի խորհաւոր թանակին ցամաքի : Նաև Վանիցիոս յայնժամ զգրավար թանակին տեսեալ զմեծապէս վարանցն , չըջեր 'ի խորհրդոցն և խրատ տայր Անտոնիոսի զՎղէոսաւորէ ինքնին առնուլ արձակել 'ի բաց . և տեղի տուեալ 'ի Թրակիա կամ 'ի Մակեդոնիա՝ անգանօք մարտ մղել 'ի ցամաքի . զի և Դիկոմէս արքայ Գետալց խոստաւայր նմա առաքել 'ի Թիկուշս զոր սաստիկ . և ասեր ևս Վանիգիոս՝ արեթ և ոչ մի եղև զծովս տալ շնորհել Վեարդու , այն՝ որ հրահանգեալ իսկ էր 'ի նմա 'ի Սիկիլիան մարտին . սակայն գժոխութեբեղկերը եղեն և գժակն 'ի թէ Անտոնիոս քա-

Զափորձ առաւել 'ի կռիւ ցամաքին՝ 'ի գործ ոչինչ զկորովութիւնն վարեալ և զգեղեցիկ կազմութիւն զամբաւից զօրուն, 'ի նաւան բաժանեալ քայքայեսցէ զգորովութիւնն : Յայսր ամենայնի վերայ զօրացաւ տիրացաւ Ազէոպատէ, և տայր վճիռ 'ի ներքս բերել զնաւամարտ պատերազմին . ինքն դէտ ակն կալեալ էր 'ի փախուստ, և զիրան իւր հանդերձեալ՝ ոչ այնչափ 'ի յաղթութիւնն նպաստամատոյց, քան թէ 'ի հեշտին փախուստ՝ 'ի վատթարել իրացն :

Այլ անգանօր 'ի վայրին էին սրունք երկայնաձիգք մինչև 'ի նաւակայս անդր բանակին . և ընդ այն վայրսն սովորէր Անտոնիոս անցանել զնալ անկասկած : Լուր առեալ Աեսարու 'ի միոյ ուրուք 'ի ծառային, յասել նորա՝ եթէ մարթ է ըմբռնել զԱնտոնիոս յիջանել նորա ընդ սրունս ընդ այն, առաքեաց անդր դարանամուտս . որ և այնչափ յաջողեցան նոքա, զի և զայրն յառաջնեմաց Անտոնիոսի ձերբակալ առնէին, քանզի և կանուխ վազեցին նոքա արտաքս 'ի դարանէն . իսկ Անտոնիոս յայնժամ զոտս արձակեալ 'ի խուճապ տագնապի մազապուր ճողոպրէր :

Արդ իբրև հաստատեցաւ խորհուրդ նաւամարտութեանն, առեալ Անտոնիոս այրէր զԵգիպտացւոց զնաւան՝ բայց 'ի վաթսնից . և կազմեաց պատրաստեաց զնաւան և զյաղթսն 'ի նաւաց՝ յերեքկարգեան թիոց մինչև 'ի տասնկարգեանն, և ամբարձաւ 'ի նոսա երկուս բիւրս զօրականաց

ապառաղինաց, և երկու հազար՝ աղեղնաւորաց : Եւ ասեն՝ եթէ անդ այր ոմն հետեւակամարտ քաջ 'ի գնդապետաց անտի՛ որ և 'ի բազում պատերազմունս զինուորեալ ընդ Անտոնիոսի և նորա համակ լի էր սպեօք մարմինն, անցեալ յայնժամ մօտ առ Անտոնիոս, յոգւոց հանեալ աւեր. “Եւ առ թնչ ապա քո՛ հովինքնակալ՝ յերկուացեալ է ընդ վէրսս ընդ այստսիկ և ընդ այս սուսեր. ապաստան եղեալ է քո՛ 'ի լաստափայտս շնչինս : Մարտ 'ի ծովու թող Եգիպտացիք եգեալ կըռուեսցին և Փիւնիկեցիք. իսկ մեզ տուր զցամաք, ուր հաստարուն ոտիւք՝ վարժեցաք մեք կամ մեռանել կամ յաղթել թշնամեաց,, : Չետ պատասխանի Անտոնիոս, այլ ձեռամբացի և երեսօք չափ ակնարկի արարեալ առնն՝ իբրու իւրախոյս քաջալեր կարդալով նմա, անց գնաց յուսակառուր և ինքն գլխովին. որպէս զի և 'ի խնդրել անդ նաւապետացն թողուլ լքսունել զառաքաստան, նա հրաման տայր առնուլ ընդ իւրեանս 'ի նաւին. պատճառեալ՝ զի մի ոք 'ի թշնամեացն փախըստեամբ ճողոպտեացի :

Բայց զայն օր, դարձեալ և զաւուրս երիս ըստ նմանէ՝ ծփեալ ծովն 'ի սաստկաշունչ հոլմոց սանձէր զգոռն. իսկ 'ի հինգերորդումն աւուր դադարեալ հողմոյն և հանդարտեալ ծովուն, գրգռեցան 'ի մարտ : Զաջոյ թեն ունէր ինքնին Անտոնիոս և Պոպղիկոզաս. իսկ Կելիոս՝ զձախոյն. և 'ի

միջոցին կային Մարկոս Հոկտուբրոս, և Մարկոս Ինտոկլոս: Իսկ սնդուստ Կեսար զԱստիպպաս քննալեր՝ ի զորավարութիւն ձախոյն, և յանձն իւր առնոյց զաջոյ թանդ: Իսկ ցամաքին զորու Անտոնիոսին պռաւ նորդէր Կանիդիոս: և Կեսարուն՝ Տաւրոս: և կրկին այս զորավարք ճակատեալ ի կարդ պատերազմի առ Կոնստանտին, իսկնպէս արձաւ նացեալ կային ի խաղաղութեան:

Բայց մինչևկալաց անսե յայնժամ Անտոնիոս ճեպով ընթանալոյ քնաց ամենայն ուրեք թեթիւնթոյց նաւու, և ի յազմածարդուստ ամրութեան իւրոց նաւացն քրջալիքեր զգորն կորովն մարտ մղել իրքն ի ցամաքի, և պատուէր քայր ղեկավարացն զտեղն առնուլ ընդդէմ Թափոյ հրդսակին թշնամեաց, արձանացուցեալ այնպէս զնաւան իբրոր ի խարսխի՝ ըստհ կալեալ ի գժգուարամարտոյց կեղծ նեղոյցին: Իսկ Կեսար՝ ասեն՝ եթէ կանուխ ընդմուծ յառաւորուն ել պատաքս ի խորունեն. և շքեալ տեսանել զնաւսն, պատահեցաւ առն ումեմն՝ որ եշ վարէր. եհարց զանունն, և ծանուցեալ զնա, ետ պատառ խանի այրն. « Անուն իմ Եւտիբոս է (այս է՝ Բարեբաղդ). և է իսկ իշոյն՝ Նիկոն (այս է՝ Յաղթող), » Աւտի և Կեսար զայն վայր զարդարեալ յետոյ ի ցռուկս նաւացն, կանգնէր անդանօր և եշ մե և այլ մի ի պննոյ: Ապա և զայլեա կողմանս զճակատամարտին ի ցնին արկեալ, եկեալ ի նաւ իւր յաջոյ թան, տնդուստ գետ

տէն կալեալ հայեր հիացմամբ 'ի Թշնա-
միան, զի այնպէս անշարժք ամենեին կային
'ի կիրճս իւրեանց. զի և ըստ ական կռու-
լոյ՝ իբրեւ խարսխեալք ոմանք երեւէին նաւք
նոցա : Եւ հարուստ ժամ այնպէս կար-
ծեալ զնոսա, ունէր կառեալ և զիւրան 'ի
բացեայ իբրեւ ութ ասպարիսաւ :

Էր ժամ վեցերորդ աւուրն, և ծոյն
ծփեալ 'ի հողմոյն, ոչինչ այնուհետեւ
հանգարտեցան Անտոնիոսեանք. ապառ-
տան 'ի բարձրութիւն լաստափայտիցն ե-
ղեալք անարեաց՝ իբրու անվանելեաց ո-
մանց, այնպէս յառաջ խաղացին 'ի ձախոյ
Թեոյն : Իբրեւ զոյն ետես Վեսար, յանձն
իւր զուարճանայր. և զնուան յաջոյ Թե-
անդր յետս տարեալ, խնդրէր ևս տարա-
գէմ 'ի գողոյն և 'ի նեղուցացն զԹշնա-
միան արտաքո բերել. և շրջան զնոքօք ա-
ռեալ արագ և Թեթե նաւուքն՝ 'ի ներքս
զնոցայցն փակել և կռուել, որ այնպէս
յաղթք և 'ի նաւաստեացն նուաղեալք՝
ծանրանաւեալք վերջանային :

Իբրեւ խաղմն դրդուեցաւ, անգ էր տե-
սանել ոչ գաղթն իմն և հրոս սաստիկ
զնաւացն կամ հարկանել խորտակել. քան
զի նաւք ծանրադանգաղք Անտոնիոսին
վերջացեալք 'ի Թափոյ հրոսակի՝ յորում
մանաւանդ հաստատեալ կայ յաղթահա-
րել սաստկութեամբ. իսկ Վեսարուն՝ ոչ
անձնապահք միայն լինէին գնալ ոգորել
առաջակողմամբքն ընդ քաջամուր և ան-
կռուելի պինձացուկսն նաւաց Թշնամոյն,

այլ և իշխելին իսկ ոչ մօտ բազմեւ ընդ-
կողմն անգամ. քանզի և գիւրախարա-
կելիք ևս լինելին նոցա ցուակքն ընդհա-
րեալք 'ի գոգան յայն՝ այնպէս յազթա-
հարուստ քառակուսի ամրացեալ ատաղ-
ձիւք՝ ագուցիկ ընդ միմեանս և երկա-
թակապ :

Արդ այս մրցանք հանգումատիպ ար-
գեզք հետեւակամարտ կռուոյ, նա և ճշգրտ
տագոյնս ասել՝ պատուարամարտ ռազմին .
քանզի և էր անգ միանգամայն տեսանել
զերիս և զտրս 'ի նաւացն Կեսարու շուրջ
զմիով պատեալ 'ի նաւացն Անտոնի, և
կռուել մաքառել յասպարս և 'ի դեղար-
գունս և 'ի նետս և 'ի հրահոսանս . իսկ և
անգուստ Անտոնիոսեանք փքնրնկէց լինելին
և նետրնկէցք 'ի մահարձանացն փայտեայ :
Իսկ յայնժամ Ագրիպպաս ձգեաց երկայ-
նեաց զմիւս թէն առնուլ 'ի ներքս զթշնա-
միսն փակել. անգուստ և Պոպոլիկոզաս
ստիպեալ ընդգէմ տարածել զիւրան՝ զա-
տեալ բաժանեցաւ 'ի միջոյ անտի նաւացն :

Իբրեւ այնպէս խռով հարաւ 'ի նոսա, և
և անգուստ ևս Արրունտիոս խառնե-
ցաւ ընդ նոսա 'ի գռռն, մինչ այս մինչ
այն՝ անսահման էր նաւամարտն և գեռ
ևս քաջ քաջի պատահեալ էր, յանկար-
ծակի յեղակարծումն նաւք վաթսուռն
Կզէոպատրեայ անգէն պարզեալք զառա-
գաստս, փախուցել զնային ընդ մէջ մարտ-
կացն, (քանզի և էին իսկ նոքա գառաւո-
րեալք յետոյ մեծամեծ նաւացն, և 'ի ճա

դուպրեւ իւրեանց 'ի միջոյ նոցա խռով հարկանէին) : Յապուշ հարան թշնամիք և հայէին ընդ նոսա, տեսեալ այնպէս յաջողակ վարել հողմով 'ի Պերդուպոննիսոս կոյս :

Իսկ Անտոնիոս այնուհետև յայտնի իսկ նշաւակեալ զանձն, ոչինչ առաքինացաւ ոչ իբրեւ իշխան և ոչ իբրեւ մարդ, և ոչ վայր մի իմաստանացաւ այլն 'ի խորհուրդս իւր, այլ (ըստ որում ասաց ոմն ընդ խաղ, եթէ՝ Հոգի սիրողին կեայ 'ի մարմին օտարին), այնպէս ձգեալ քարշեցաւ նա 'ի կնոջէն յայնմանէ, իբրու որ անշուշտ անդրափն 'ի բնութենէն կապեալ և ածեալ բերեալ ընդ նմա : Քանզի անգէն իբրեւ 'ի չու անկեալ ետես նա զնաւն Վղէոպատրեայ, մոռացոնք նմա ամենայնն լինէր. և մատն եղեալ՝ Լքեալ զորս անդ 'ի մահ անձնագրաւ կռուէին 'ի վերայ նորա, ելեալ 'ի հնգաթի մի հանգերձ արամիքն որ միայն զհետ ելին նորա՝ այն էր Աղեքսանդրոս Ասորի և Սկեզզիոս, զհետ անգեցաւ կնոջն. որ ինքն 'ի կորուստ մատնեալ, և զնա գարձեալ 'ի կորուստ յուզարկէր : Իսկ Վղէոպատրէ իմացեալ զհետամուտ լինել նորա, նշան մի ամբարձեալ 'ի նաւէն՝ և այնպէս զնա 'ի ներքս 'ի նաւ իւր առնոյր ժողովէր : Բայց յայնժամ Անտոնիոս՝ ոչ ինքն զՎղէոպատրա տեսեալ և ոչ նա զնա, այնպէս միայնակ անցեալ յառաջակողմն նաւուն՝ նստէր առանձինն լուռ և անմըռուռնչ, առեալ զգլուխն ընդ մէջ երկուց ձեռաց գաստակացն :

Յայնժամ 'ի Լիբիւրնեան արագ նաւացն Կեսարու զհետ պնդեալ նորա, տայր Անտոնիոս շրջել զառաջակողմն նաւուն 'ի գիմի հետևամտիցն, և առհասարակ վանէր զնոսա. միայն Եւրիկղէս Լակոնացի զտեղի կալեալ արձանանայր. և տէգ մի ճօճեալ 'ի տախտակամածէն՝ խնդրէր արձակել խոցել զԱնտոնիոս. իսկ Անտոնիոս արձանաւ ցեալ յառաջակողման անդ՝ ասէր. “Եւ ո՞ւր այն դք իցէ, որ այնպէս հալածէ զԱնտոնիոս”, : Կա ետ պատասխանի և առէ. “Ես ինքնին Եւրիկղէսն եմ որդի Լաքարեայ. որ 'ի բախտէն Կեսարու վեժ զմահուն ինդրեմ զհօրն իմոյ”, :

Քանզի այս Լաքարէս ամբաստանեալ իբրև աւագակ, գլխատեցաւ յԱնտոնիոսէ : Բայց Եւրիկղէս թափ չեա 'ի նաւն Անտոնիոսի, և եկեալ բախէր ցոկաւն և հարկանէր զմիւս աւագ նաւն (քանզի և երկուք կային անդ). և առ 'ի շեղ շուրջ պատեալ զնովաւ, հասեալ կալաւ զնա. առ և զմի այլ 'ի նաւացն՝ յորում կային անօթք պատուականք սեղանոյ : Իբրև տեղի ետ գնաց Եւրիկղէս, եկեալ միւսանգամ Անտոնիոս ըստ առաջին նմանութեանն այնպէս նստէր անմոռնչ. և աւուրս երիս զնոյն օրինակ անցուցանէր առանձին միայնակ յառաջակողմն նաւուն. կիրս կրեալ կամ զսրամտութեան բարկութեան կամ զամօթոյն վասն Կղէոպարեայ, մինչև եկեալ հասանէր 'ի Տենարոն : Անդանօր ապա 'ի մէջ անցեալ կա-

նայք յընտանեաց նոցա, ածեալք ամոքէին զերկոսին զնոսա նախ ընդ միմեանս խօսել, ապա և 'ի միասին ընթրել, ապա և 'ի միասին ննջել:

Զկնի այսորիկ ոչ սակաւք 'ի բեռնաբարձ նաւաց անտի և բազումք ևս 'ի բարեկամացն խմբեալ առ նոռա յետ փախըստեանն, գոյժ ապին զպարտութեանն նաւահանգիսին. սակայն և զոյց ետուն որջ անարատ մնալոյ բանակին ցամաքի: Ապա Անտոնիոս արձակէր պատուիրակս առ Կանիգիոս, հրաման տայր ճեպով տեղի տալ հանդերձ բանակաւն յԱսիա անցեալ ընդ Մակեդոնիա. և ինքն 'ի չուհանդերձեալ 'ի Տենարիոյ 'ի Լիբիա, ընտրեաց նաւ մի բեռնաբարձ բազում մթերից ընչից և մեծագին կահուց արքունեաց արծաթոյ և ոսկւոյ, և տայր զայն 'ի պարգև բարեկամացն. հրաման տայր բաժանել յիւրեանս և անձնապուր 'ի բաց գնալ: Իբրև նոքա հրաժարեցան 'ի բանէն, և յարտասուս ևս հատեալ էին, նա բազում մարդասէր խնամովք քաջալերեալ զնոսա և աղերս ևս արկեալ և 'ի հաւանութիւն զնոսա ածեալ, արձակէր առ Թէոփիլոս կուսակալ Կորնթոսի. և գրէր տայր նմա փոյթ պնդութեան ունել վասն արանցն, և 'ի ծածուկ պահել զնոսա, մինչև հաշտ արասցեն նոքա զԿեսար: Էր այս Թէոփիլոս հայր Իպպարքոսի՝ որ շնորհս մեծապէս գտեալ էր առ Անտոնիոսի, որ և առաջին յազատագրելոց անտի իւրոց անց նա 'ի

կողմն Վեաարու . և կալաւ տալա զքնակու-
թիւն իւր 'ի Կորնթոս : Այս ինչ վասն ի-
րացն Անտոնիոսի :

Իսկ անդուստ նաւահանգէս նորա յԱլ-
տիոն ժամն հարուստ 'ի գիմի հարեալ ար-
ձանացաւ ընդդէմ Վեաարու . և տալա 'ի
տասներորդ ժամուն պարտութիւն խոս-
տովանէր . քանզի և մեծապէս մնասեցաւ
յահագին մորկէ հարեալ յառաջակող-
մանս իւր : Եւ եղեն յայնժամ անկեալք
ոչինչ աւելի քան զհինգ հազար . և 'ի գե-
րութիւն վարեցան նաւք երեքհարիւր՝ ըստ
որում գրեաց ինքնին Վեաար :

Իսկ փախստեանն Անտոնիոսի բազումք
էին իրազգածք . և որք միանգամ լսէինն՝
զառաջինն անհաւատալի կարծեցին . ոչինչ
կարէին կալ 'ի վերայ՝ եթէ գունդս հե-
տեակաց ինն և տասն անպարտելիս թողեալ
լքեալ և սլլուձի բիւր մի և երկու հազար,
և այնպէս 'ի բաց չուեսցէ, իբրու որ ոչ
բազում անգամ ընդ կրկին ևս բախտան
անցեալ իցէ, և 'ի մրցանս բիւրս և 'ի մարտս
բիւրս հրահանգեալ ոչ իցէ : Բայց զօրս
կանք նորա անձկացեալ էին նմա , և դէտ-
ակն կալեալ մնային ուստեք վաղվազակի
տեսանել զնա . առ այս՝ և հաւատարմու-
թիւն այնչափ և առաքինութիւն 'ի դէմն
բերին նոքա , զի և յետ համբաւելոյ փա-
խստեանն նորա , նոքա միաբանք հաստա-
տունք այնպէս կացին մնացին աւուրս
եօթն , և զՎեաարուն փոյթ ինչ չառնէին ,
որ հրեշտակս առեալ արձակէր առ նո-

առ : Այլ ապա 'ի վերջէ գիշերագնաց փախըատեայ առ նա եղեալ Վանիդիոս զօրավար նոցա և լքեալ զքանակն , այնուհետև և նոքա այնպէս ամայիք և մատնեալք յիւրեանց իշխանաց , անձնատուր առ յաղթականն լինէին :

Իսկ յետ այսորիկ Վեսարու նաւեալ յԱթէնս և հաշտեալ ընդ Հելլենացիս , ապր բաշխէր նոցա 'ի քաղաքս քաղաքս զմնացուած ցորենոյ զօրականին՝ որ 'ի ներուծեան կային կապտեալք 'ի գրամոյ և 'ի ծառայից և 'ի գրաստուց : Բայց Նիկարքոս նախահաւն մեր պատմէր՝ եթէ ամենայն մեր քաղաքացիք բռնադատեցան յայնժամ բառնալ բերել 'ի վայր 'ի վերայ Թիկանց իւրեանց մինչև 'ի ծովն Անտիկիւրեան չափ ցորենոյ , և երագել փուծալ յնթաց 'ի հարուած խարաղանաց . և թէ՛ օրինակ զայս տարան նոքա բերն մի , և թէ՛ 'ի չափել անդ զերկրորդն և 'ի բառնալ նոցա զայն , անդուստ համբաւ հարաւ հարուածոյն Անտոնիոսի , ուստի և յանդորր ելանէր քաղաքն . քանզի անդէն փուծապէս 'ի փախուստ խաւճապեցան պաշտօնեայք և զօրականք Անտոնիոսի , և քաղաքացիք առեալ յիւրեանս բաժանեցին զցորեանն :

Իսկ յայնժամ Անտոնիոս հասեալ Ժամանեալ 'ի Լիբիա , յառաջոյ արձակէր զՎզէոսպատրա 'ի Պարետոնիոյ յԵդիպատոս . և ինքն մտեալ 'ի խորս յահագին անապատին յայսկոյս յայնկոյս Թափառեալ շոր-

Ղէր հանդերձ երկու միայն բարեկամք .
այն է՝ Արխատոկրատէս հռետոր Յոյն, և
Լուկիլիոս Հռոմայեցի . այն՝ զորմէ յայ-
լում ևս վայրի պատմեցաք մէք եթէ 'ի
Փիլիպպէ ժամ փախստեան տուեալ Բրու-
տոսի, անձնատուր լինէր հետամտիցն կեղ-
ծաւորեալ եթէ Բրուտոսն իցէ . և ապա
ապրեալ 'ի ձեռն Անտոնիոսի, հաւատա-
բիմ՝ այնուհետեւ և անգրգռելի կայր առ-
նմա մինչև իսպառ :

Բայց Անտոնիոս՝ յորժամ և կուսա-
կան զորուն Լիբիոյ նշկահեաց զնա, խըն-
դրէր այնուհետեւ երթալ զԻւրովն . այլ
արգելին զնա բարեկամք և ելեալ չղբա-
նա յԱղէքսանդրիա . անգ. գտանէր զՎղէռ
պատրա ձեռն 'ի գործ արարեալ 'ի գժըն-
դակ և 'ի մեծ : Քանզի է անդանօր կիրճ
անջրպետ կարմիր ծովուն 'ի ծովէն Եգիպ-
տոսի, և բաժանէ զԱսիա 'ի Լիբիոյ . արգ-
նա առեալ զնաւատորմիւ իւր 'ի վայր
անձկագոյն կրճին անջրպետութեան առ-
'ի ծովուցն իբրեւ երեքհարիւր ասպարիսաց,
ձեռնամուխ լինէր ձգել տանել զնաւն
ընդ վայրն և իջուցանել 'ի ծոցն Արա-
բիոյ, և բազում ընչիւք և բազմաձեռն զո-
րու չու առնել զնալ բնակել 'ի սահմանս
տարագէմս, խոյս տուեալ 'ի ծառայու-
թենէ և 'ի մարտէ : Իսկ իբրեւ Արաբացիք
բնակաւորք յԱպառաժին պրեցին զառա-
ջին նաւսն՝ զոր ձգեաց տարաւ նա, և Ան-
տոնիոս ինքնին ասէր՝ եթէ ողջոյն է տա-
կաւին բանակին իւրում որ յԱնտիոն, ա-

պա և Կղէոպատրէ յետս եկաց 'ի խորհրդ գոյն . և պահ զգուշութեան կարգէր 'ի մուտան Եգիպտոսի :

Այլ Անտոնիոս այնուհետեւ լքեալ Թողեալ զքաղաքն և զքարեկամացն կենակցել, շինեաց իւր ապարանս ծովափնեայ մօտ 'ի Փարոս՝ յառաջագէմ 'ի ծովանգր ամբարձեալ հողաբլուր մի . և անդէն գադարեալ նստէր փախուցեալ 'ի քաղաքավարութենէ մարդկան . և ասէր՝ նախանձաւոր նմանող կենացն լինել Տիմոփի, իբրեւ նմանօրինակ և նա պատահեցաւ աղէտից . քանզի ինքնին և նա 'ի բարեկամացն անիրաւեալ և անշնորհակալու կիրս տեսեալ, խիթայր այնուհետեւ յամենայն մարդոյ և ատեայր զնոսա : Էր Տիմոփն Աթենացի, և էր նա առ Ժամանակօք պեղոպոննիսեան պատերազմին, ըստ որում և է մեզ ժողովել 'ի քերթուածոց անտի Արիստոփանեայ և Պլատոնի, յորս և 'ի կատակերգաց հանդէս հանեն և ծանակեն նոքա զայրն զայն աննուէր և զմարդատեաց : Եւ զգուէր գարշէր Տիմոփն յամենայն կենակից քաղաքավարութէ մարդկան . և գիրկս ածեալ սիրով համբուրէր միայն զԱղկիպիագէս՝ զայր պատանի և յանձնապատան : Զարմացեալ Ապիմանտոս և խնդրեալ զպատճառն, ետ պատասխանի Տիմոն՝ սիրել զպատանին, իբրեւ ճանաչէր զի վիշտ բազրւմ ածցէ նա 'ի վերայ Աթենացւոց : Եւ միայն Ապիմանտեայ է զի յայց ելանէր Տիմոն՝ իբրու հանդուսա-

տիպ առն և նախանձաւոր կենաց իւրոց :
Եւ էր երբեմն երկոցուն սոցա միայն ըն-
թրել 'ի միասին 'ի առնին անուանեալ՝
Քովեանց . և ասէր Ապիմանտոս . “ Բարէ ,
զեմբոյ ո՞վ Տիմոն գեղեցիկ են կոչուեալ
մեր , ” . Ետ պատասխանի Տիմոն . “ Սա-
կայն եթէ դու մերձ ոչ կայիր , ” :

Եւ պատմեն՝ յաւուր միում 'ի Ժողո-
վել Աթենացւոց յատենի , ելեալ նա 'ի
բեմն և յայնժամ 'ի լուծիւն դարձեալ
առհասարակ և յակճիւս ելեալ ընդ նոր
պատահումն , սկսաւ խօսել Տիմոն և ա-
սէ . “ Է՛ իմ գաւիթ փոքրիկ ո՞ Աթենա-
ցիք , ուր բուսաւ թզենի . զորմէ և կախե-
ցան իսկ բազումք 'ի քաղաքացեաց աստի .
արդ հանդերձեալ իմ շինել զվայրն , կան-
խեալ գամ առհասարակ ձեզ ազգ առ-
նել , զի թէ և 'ի ձէնջ ևս կամեսցին կա-
խել զգմանէ , փութասցին մինչև թզենիդ
կտրեալ իցէ , ” : Իսկ իբրեւ մեռաւ Տիմոն՝
թաղեցաւ յԱղիս մերձ 'ի Ծով . և անդանօր
Ծովափն կարկառեալ 'ի դուրս , և շուր-
ջանակի ծփեալ ալեացն՝ անկոխ և անմա-
տոյց գործէր մարդոյ զգերեզմանն : Եւ
էր 'ի նմա արձանագրութիւն այսպիսի .

Զողին արձակեալ զլուառականն ,
անկեալ կամ 'ի վայրիդ :

Մի խնդրեր զանունն : Չարեաւ , ո՞վ չարք ,
'ի կորուստ դնացէք :

Եւ ասեմ' զհամբանագիր զայս՝ մինչքէ մե-
ռեալ՝ քերթեալ նորուն Տիմոթէի : Իսկ
միւս այլ զհամբաւի հարեալն՝ է ինքնին
կալիմաքեայ .

Ես ինքնին Տիմոն մարդատեաց
բնակեմ աստանօր :

Այլ գու անց գնա՛, և բիւրս ինձ կարգա՛
աւադա :

Բայց անցցե՛ս միայնակ :

Արդ 'ի բազմաց անտի յաղագս Տիմոթէի,
շատ լիցին սակաւք այս :

Բայց յայնժամ կանխդիտս ինքնին ե-
կեալ առ Անտոնիոս գոյժ տայր զկորու-
տեան բանակին՝ որ յԱկտիոն, և զբոլոյ ևս
եռուն նմա՝ եթէ և Հերովդէս հրէայ հան-
գերձ գնդօքն և վաշտիւքն խմբեցաւ ընդ
կեսարու . և թէ՛ և այլք ևս 'ի կուտակա-
լաց վաստանջեալ կան . որպէս զի և ար-
տաքոյ չմնաց ուրեք զք հաւատարիմ առ
նա : Բայց 'ի գուժից աստի պտաբեկեցաւ
նա և ոչինչ, այլ իբրու մտադիւրագոյնս
ինքն կարճեալ 'ի յուսոյն՝ կարճել ընդ
նմին և զտաղտապանան, ելիք եթող զծո-
վափնեայ բնակութիւնն՝ որում անուն
կարդաց նա Տիմոթէի : Յայնժամ առ զնա
կղէոպատէ ժողովեաց յարքունիս իւր .
և նա առեալ զքաղաքն գարձուցանէր 'ի
կոչնոց խրախունս և 'ի գինեբրուս . և տայր
քաջիւք ձիրս պարգեաց, և առեալ գրէր
'ի դաս պատանեաց զորդին կղէոպատեայ

և զՅեսարու . և տայր մատուցանէր Ան-
տիւղղոսի իւրում որդւոյն՝ որ 'ի փուլ-
վիայ՝ զանծիրանի և զայրական զպատմու-
նանն : Ոյց աղագաւ՝ և աւուրս բազումն
էր անդ յԱղէքսանդրիա տեսանել միայն
խրախճանս և կայթս կաքաւուց և տօնս :
Բայց ապա ինքնին նոքա զընկերութիւն
զայն Անդուփաիս կէնացն 'ի բաց բարձեալ,
փոխանակ կարդէին այլ ոչինչ խոնարհա-
գոյն 'ի գրգանս և 'ի փափկութիւնս և յա-
ղակատանս , և անուն կարդացին այնմ՝
Մահայաց ընկերութիւն : Քանզի առեալ
դրէին զանձինս յայն ընկերութիւն բա-
րեկամք դաշնաւորք 'ի մահակցութիւն
անդր , և աղճատեալ էին նոքա 'ի կոչունս՝
հրաւիրեալ այր զընկեր :

Այլ 'ի ժամանակին յայնմիկ Նդէոպա-
տրէ բիւրապատիկ փորձ փորձէր , պա-
տրաստէր իւր միանդամայն զամենայն ազգ-
մահառիթ թունից . և 'ի գիտել իմանալ
որ 'ի նոցանէն անվիշտ և անցաւ իցէ՝ ա-
ռեալ փորձէր զայն 'ի վերայ պատժաւո-
րացն առ 'ի մահ : Եւ տեսեալ եթէ թոյնք
արագամահք՝ են իսկ և դառնակակիծք 'ի
մահուն . իսկ ամոք թոյնք՝ չեն իսկ արագա-
վախճանք , գարձաւ նա փորձ փորձել և
զգազանացն . և իւր իսկ տեսանելով տայր
փոփոխ 'ի նոցանէն առնուլ մերձեցուցա-
նել յիրեարս , և զօրհանապազ ուշիւ վար-
ժէր 'ի փորձսն յայնոսիկ : Եւ այնպէս ա-
պա փորձեալ գողցես ողջոյն զմահացումն՝
գտանէր զի խայթ Ասպիդ օձին միայն՝ ան-

ցաւ և անթառաչ թմբրութիւն նիրհական
և քնէածութիւն խոր 'ի վերայ արկանէ,
և քիրտն քնքուշ ընդ երեսան վեժեցուցա-
նէ, և յափշութեան զգայարանն ընդ-
արմացուցանէ, և ապա հարեալքն այն-
պէս հեշտին վատեալ նուաղին և թալկա-
նան. և իբրու որք խոր 'ի քուն ննջեալքն
իցեն, այնպէս յոյժ գժուարին նորա թժ-
թափել զքուն՝ սթափիլ և յառնել:

Բայց յետ այսորիկ Վղէոպատրէ և Ան-
տոնիոս առեալ միանգամայն գեսպանս
արձակեցին առ Վեսար յԱսիա. խնդրէր
Վղէոպատրա զարքայութիւն Եգիպտոսի
վասն իւրոց զաւակաց. իսկ Անտոնիոս հաշ-
ցէր թողուլ նմա կեանս վարել առանձին
յԱթէնս, եթէ չկամի մնալ նմա յԵգիպ-
տոս: Եւ քանզի բարեկամք նուաղեցան,
և խիթային ևս՝ եթէ գասալքք լինիցին, ա-
ռեալ արձակեցին առ Վեսար զԵւփրո-
նիոս զվարժապետ որդւոց իւրեանց: Քան-
զի և Ալեքսաս Լաոդիկեցի՝ այն որ զհամ-
բաւի հարաւ 'ի Հռոմ՝ 'ի ձեռն Տիմագե-
նեայ, և շնորհս մեծապէս գտեալ էր առ
Անտոնիոսի առաւել քան զամենայն հել-
լենացիս, և էր ինքն գործի զօրաւոր 'ի
ձեռս Վղէոպատրեայ ընդգէմ՝ Անտոնիո-
սի՝ վանել նովաւ զգեղեցիկ մտածութիւն
նորա առ Հոկտաւիա, էր սա այս Ալեք-
սաս հրեշտակութեամբ առաքեալ առ Հե-
րովգէս արքայ՝ արգելուլ զնա մի ձեռն
տալ 'ի Թշնամին: Բայց Ալեքսաս կայեալ
առ նմա և մատն Անտոնիոսի եղեալ, ժտե-

ցաւ և յանգիման ելանել Վեսարու՝ վըս-
աահացեալ 'ի Հերովդէս . իսկ օգնեաց
նմա ոչինչ Հերովդէս, այլ արագ արագ
ձերբակալ եղեալ մատնիչն՝ առաքեցաւ
կապանօք 'ի հայրենիա իւր . և անգ 'ի հրա
մանէն Վեսարու 'ի մահ վարեցաւ : Եւ
այնպէս առ կենդանութեամբն իսկ Անտո-
նիոսին ելոյծ Ալեքսաս զվրէժ մատնու-
թեանն :

Արդ յայնժամ Վեսար ոչ լուաւ խըն-
դրուածացն Անտոնիոսի . իսկ առ Վղէո-
պատրէ տայր պատասխանի՝ գտանել զա-
մենայն մարգապիտութիւն առ 'ի նմանէ ,
եթէ միայն 'ի մահ զԱնտոնիոս վարեացէ
կամ 'եթէ 'ի բաց հալածեացէ : Զայո ասաց,
և 'ի միասին ևս ընդ դարձելոցն առ Վղէո-
պատրա արձակեաց և զԹիւրէսս զմի յա-
ղատագրելոց անտի իւրոց , այր սչինչ ան-
հանճար , և բաւական իսկ էր համոզակեր
բանիւք կալ և խօսել 'ի գիմաց ինքնակալ
պատանւոյն ընդ կնոջն ընդ այնմիկ՝ ընդ
գոռոզ և ընդ պերճ և 'ի գեղ անձինն սոն-
քացեալ : Ապա զբանիւք անկեալ նորա
ընդ Վղէոպատրեայ յերկարագոյնս քան
զայլս և մեծապէս ևս շուք ընկալեալ, կառ
կածեցաւ Անտոնիոս . ետ ունել զայրն և
գանել, և ապա առեալ արձակէր զնա առ
Վեսար . գրէր տայր՝ եթէ ցասոյց զնա ա-
ղատագրեալն իւր՝ 'եթէ նամանօք և անարգա-
նօք , իբրև ինքնին նա յիւրոց անտի աղէ-
տիցն գիւրապատրաստ այնուհետև է 'ի
ցառումն : Եւ յաւել ասել Անտոնիոս .

“ Իսկ դու եթէ ոչինչ չափով հանգար տեսցես բանին, է՛ իսկ առ քեզ ազատագրեալն իմ՝ Իսկապօղոս . տո՛ւր և դու զնա կախել և գանել, զի հաւասար կացցուք ՚ի բանիդ . ” :

Եւ յայմանէ ՚ի բաց յանձնէն քերեալ Վղէոպատրա զամենայն բիծ և զկասկած զԱնտոնիոսին, սպաս մեծապէս սկսաւ հարկանել նմա՝ և զօր ծննդոց իւրոց խոնարհագոյնս կատարեալ և ըստ տանել ժամանակին, տոնախմբեաց ապա զԾնունդան Անտոնիոսի հոյակապս յոյժ և ամենապայծառ, որպէս զի և բազումք ՚ի հրաւրելոց անտի յայն կոչունան՝ ազքատք եկին և մեծատուէք գարձան :

Իսկ անգուպտ ՚ի Հռոմայ Ագրիպպաս ստէպ գրէր առ Վեսար և հրաւիրէր, գրէր և ցուցանէր՝ զի պէտք են նմա ՚ի ժամանակին յայնմ լինել ՚ի Հռոմ . ոյր աղագաւ և յամեաց յայնժամ պատերազմ : Բայց յանցանել ձմեռայնոյն խաղալր գնալր մեւսանգամ՝ Վեսար ընդգէմ՝ Անտոնիոսի . ինքն ընդ Ասորիս, և զօրավարք նորա ընդ Լիբիա : Ապա հասեալ կալեալ զՊեզուսին, համբաւ հարկանէր եթէ Սելււկոս ինքնին զայն ՚ի ձեռս տուեալ իցէ իւր ՚ի հաւանութէն Վղէոպատրեայ . իսկ Վղէոպատրէ ՚ի չքմեզս եղեալ տայր ՚ի ձեռս Անտոնիոսի զկին և զորդիս Սելււկոսի սպանանել զնոսա :

Արդ՝ էին Վղէոպատրեայ գամբարանք և շիրիմք կից մեհենին Իսիդեայ՝ յոյժ հրա .

ցաւ և յանդիման ելանել Վեսարու՝ վրասահացեալ 'ի Հերովդէս . իսկ օգնեաց նմա ոչինչ Հերովդէս, այլ արագ արագ ձերբակալ եղեալ մատնիչն՝ առաքեցաւ կապանօք 'ի հայրենիս իւր . և անդ 'ի հրա մանէն Վեսարու 'ի մահ վարեցաւ : Եւ այնպէս առ կենդանութեամբն իսկ Անտոնիոսին ելոյծ Ալեքսաս զվեճժ մատնութեանն :

Արդ յայնժամ՝ Վեսար ոչ լուաւ խընդրուածացն Անտոնիոսի . իսկ առ Վղէոպատրէ տալր պատասխանի՝ գտանել զամենայն մարդասիրութիւն առ 'ի նմանէ, եթէ միայն 'ի մահ զԱնտոնիոս վարեացէ կամ 'ի բաց հալածեացէ : Զայս ասաց, և 'ի միասին ևս ընդ դարձելոցն առ Վղէոպատրա արձակեաց և զԹիւրէոս զմի յազատագրելոց անտի իւրոց, այր ոչինչ անհանձար, և բաւական իսկ էր համոզակեր բանիւք կալ և խօսել 'ի գիմաց ինքնակալ պատանւոյն ընդ կնոջն ընդ այնմիկ՝ ընդ գոռոզ և ընդ պերճ և 'ի գեղ անձինն սոնքացեալ : Ապա զբանիւք անկեալ նորա ընդ Վղէոպատրեայ յերկարագոյնս քան զայլս և մեծապէս ևս շուք ընկալեալ, կաւ կածեցաւ Անտոնիոս . ետ ունել զայրն և գանել, և ապա առեալ արձակէր զնա առ Վեսար . գրէր տալր՝ եթէ ցասոյց զնա ազատագրեալն իւր՝ Թշնամանօք և անարգանօք, իբրև ինքնին նա յիւրոց անտի աղէտիցն գիւրապատրաստ այնուհետև է 'ի ցատումն : Եւ յաւել ասել Անտոնիոս .

“ Իսկ դու եթէ ոչինչ չափով հանգար տեսցես բանին, է՛ իսկ առ քեզ ազատագրեալն իմ՝ Իսկապողոս . տո՛ւր և դու զնա կախել և գանձել, զի հաւատար կացցուք ՚ի բանիդ . ” :

Եւ յայմանէ ՚ի բաց յանձնէն քերեալ Վղէոպատրա զամենայն բիծ և զկոտակած զԱնտոնիոսին, սպաս մեծապէս սկսաւ հարկանել նմա՝ և զօր ծննդոց իւրոց խոնարհագոյնս կատարեալ և քստ տանել ժամանակին, ածնախմբեաց տպա զծնունդան Անտոնիոսի հոյակապս յոյժ և ամենապայծառ, որպէս զի և բազումք ՚ի հրաւիրելոց անտի յայն կոչունան՝ ապքապք եկին և մեծատուէք գարձան :

Իսկ անդուստ ՚ի հռոմայ Ագրիպպաս ստեպ գրէր առ Վեսար և հրաւիրէր, գրէր և ցուցանէր՝ զի պէտք են նմա ՚ի ժամանակին յայնմ լինել ՚ի հռոմ . ոյր ազագաւ և յամեաց յայնժամ պատերազմ : Բայց յանցանել ձմեռայնոյն խաղալր գնալր միւսանգամ Վեսար ընդգէմ Անտոնիոսի . ինքն ընդ Ասորիս, և զօրավարք նորա ընդ Լիբիա : Ապա հասեալ կալեալ զՊեղոսիոն, համբաւ հարկանէր եթէ Սելււկոս ինքնին զայն ՚ի ձեռս տուեալ իցէ իւր ՚ի հաւանութէն Վղէոպատրեայ . իսկ Վղէոպատրէ ՚ի չքմեզս եղեալ տայր ՚ի ձեռս Անտոնիոսի զկին և զորդիս Սելււկոսի սպանանել զնոսա :

Արդ՝ էին Վղէոպատրեայ գաճաբարանք և շիրիմք կից մեհենին Իսիդեայ՝ յոյժ հրա .

շակերտք և հոյակապք, դեղեցիկք և բարձունք: անդանօր ետ բառնալ ասինքն Վղէոս, պատրէ միանգամայն զամենայն զարքունի կահ և զկարասի պատուական, ոսկի և արծաթ և զմրուխտ և մարգարիտ և ապանոս և փղոսկր և կինամոմոն, միանգամայն և ջահս բազում և խծուծ: Ոյր աղաբաւ և զանգիտեալ Վեսար՛նթէ յուսակտուր կինն հուր հարեալ ապականեսցէ զայնչափ ըզգանձն, անդուլ առաքէր առ նա և մարդասիրութեան հանդէս բազում 'ի ներքս բերէր նմա 'ի յոյս բարոյ. ակնկալութեան. միանգամայն և ինքն յառաջագէժ խաղալ 'ի քաղաք անդր: Իբրեւ հաս, և բանակ մօտ յիպպոդրամոն հարկանէր, եւ արտաքս Անտոնիոս և 'ի վերայ տնկանէր. և մարտ եգեալ քաջութեամբ 'ի փախուստ գարձուցանէր զայրուձին նորա, և զհետ մտեալ հալածէր մինչև 'ի բանակետող նոցա: Ընդ յազթուծիւն ընդ այս խայտացեալ Անտոնիոս՝ գարձ արար եմուտ յարքունիան, և այնպէս սպառազինեալ համբոյր տայր Վղէոսպատրայ, և զայր մի 'ի զօրականէն առաջի մատուցանէր նմա, որ քաջութեամբ արութեամբ նահատակեալ իսկ էր 'ի կռուին. որում և մրցանակ քաջութեանն ընծայէր նմա Վղէոսպատրէ զըրահ ոսկի և սաղաւարտ: Առնուլ հառայրն զպարգևն, և 'ի գիշերին դասալիք եղեալ անցանէր առ Վեսար:

Իսկ Անտոնիոս յայնժամ ձայն ասպարիսի միւսանգամ կարդալք Վեսարու 'ի

մենամարտութիւն. իբրեւ պատասխանի ա-
րար Կեսար, եթէ են իսկ արգէօք Անտո-
նինոսի բազում ճանապարհք առ 'ի մահ,
ած զմտաւ Անտոնինոս՝ զի մահ նմա չիք
լաւ քան զկռուոյն. և հաստատեաց մարտ
յարդարել պատերազմի միանգամայն ընդ
ծով և ընդ ցամաք: Ապա իբրեւ յրնթրիս
բազմեալ էր. հրամայէր որպէս առնն՝ ըս-
պասաւորացն գինի մատուցակել նմա և
մտադիւրագոյնս ևս քան զայլ աւուրցն
պաշտել զնա, իբրեւ անյայտ իցէ զպաշտօն
զայն հարկանել նոցա առ վագիւն. կամ
թէ ո՞ գիտէ՝ այլոց տէրանց 'ի սպասու կալ
նոցա, և ինքեան գիտապաստ 'ի մահ փա-
րածել և ոչ ուրեք գտանել: Յայն բան
յարտասուա ցնդեցան բարեկամք. բայց ա-
տէր Անտոնինոս, ոչ եթէ 'ի կռիւ մարտի
առնու ածէ զնոսա, այլ քան զյաղթու-
թիւն և քան զփրկութիւն՝ խնդրէ մանա-
ւանդ մահ փառաւոր:

Արդ պատմեն՝ եթէ զհասարակ գիշե-
րաւն մինչքեռ 'ի խորին լռութեան կայր
քաղաքն և սաստիկ ևս թաղծեալ էին առ-
հասարակ յարհաւրաց անտի և յահէ հան-
գերձելոցն, յանկարծակի ձայնք լսելի
լինէին՝ ձայնք նուագածուաց ամենայն
ազգաց արուեստականաց, և աղաղակ
ամբոխից խնծղալից հնչմամբ և 'ի կայթս
և 'ի կաքաւս Պայից և Պարկաց, իբրու
եթէ 'ի շափւն շառաքիւն պարս պա-
րել զԴիոնիսեայ. և գրգիւն այն յու-
զէր իբրեւ ընդ մէջ քաղաքին՝ 'ի գուռն:

կողմն որ հայեր 'ի գունդ անդր թշնամեաց . և հազ քան զհազ սաստկացեալ յոյժ յոյժ՝ ապա ելանէր արտաքս ընդ նոյն գունդն : Իսկ որք քննութեամբ յայն ժամ 'ի վերայ կացին հրէշիցն , հաստատեցան 'ի միտս՝ եթէ գիբ ինքնին լքին թողին այնուհետև զԱնտոնիոս . այն գիբ՝ զոյր զնմանութիւնն նա յանձին բերել հանապազ թևակոխէր :

Ապա 'ի ծագել առաւօտուն՝ տուեալ զգոր ցամաքին Անտոնիոս՝ կարգէր 'ի վերայ բլրոյն 'ի հանգիպոյ քաղաքին . ինքն գէտակն կալեալ հայեր 'ի տորմիղ նաւացն իւրոց , այն ինչ նոքա անցեալք հատանէին զանգունդս 'ի գիմի թշնամեացն հարկանել . անգուստ արձանացեալ գիտէր Անտոնիոս զնահատակութիւն զօրականին իւրոյ 'ի ծովուն : Այլ իբրև նոքա թիափաբեալք մօտ հասին առ Վեսարեանսն , ողջոյն տուեալ նոցա և առեալք 'ի նոցանէ՝ եկին խմբեցան ընդ միմեանս և հանգէս մի նաւաց առհասարակ կարգեցան կաղմեշան նոքա , այնպէս յառաջագէմ գային խաղային ընդգէմ քաղաքին : Իբրև զայն յակն արկանէր Անտոնիոս , դարձեալ և յայրուծիոյն իւրմէ լքեալ ետես զանձն՝ որ անցին առ թշնամիսն , ապա և հետևակազօրն իւր խորտակեալ , այնուհետև կորակոր վերջտունէր 'ի քաղաքն , բողոք բարձեալ գոչէր՝ եթէ մատնեցաւ ինքնին 'ի Վղէոպատորեայ և 'ի ձեռս տուաւ արանցն՝ ընդ որոց մարտ եգեալ կռուէր 'ի վերայ

նորա : Իսկ Կղէոպատրէ երկուցեալ 'ի սրամտութենէ առն և 'ի յուսահատ կըրօցն, չորսաւ ապաւինեցաւ 'ի գերեզման անգր. և առնոյր իջուցանէր զսահանսն և ամբացուցանէր նգգը և աղխիւք, և արձակէր գոլժարերս առ Անտոնիոս՝ եթէ մեռաւ Կղէոպատրէ : Հաւատաց Անտոնիոս և ասէր ցանձն իւր. « Եւ իմ իմիք այլ մնալ, ո՞վ Անտոնիէ : Արդ աւագիկ բաղցն ինքնին առ բարձ 'ի քէն զմիակ և զնշխարեալ պատճառս զանձնասիրութեան », : Ասաց և եմուտ 'ի սենեակն, և լուծեալ զլանջապանակ զսահիցն, ասէր. « Ո՞վ Կղէոպատրէ, ո՞չ ցաւէ ինձ վեհալ 'ի քէն կացեալ, իբրեւ արագ արագ 'ի նոյն վայր դամ և ես. այլ զի այնպիսի գոլով ինքնակալ՝ քան զկին խոնարհագոյն գտանիմ ես 'ի քաջարութեան », :

Եւ էր Անտոնիոսի ծառայ մի հաւատարիմ՝ Երովս անուան. զսա 'ի վաղ ժամանակաց ազաչեալ իսկ էր՝ մահ տալ նմա 'ի խնդրել նորա. և յայնժամ խնդրէր 'ի նմանէ Անտոնիոս ընդ զխոսատւմն : Նա մերկեալ զսուրն ամբարձ՝ իբրու զԱնտոնիոս հարկանել, և յետս կոյս գարձուցեալ զերեսն՝ հարեալ խոցէր զանձն : Դիտապատտ այնպէս անկեալ ծառայն առ ոստ տեառն իւրոյ, գոչէր Անտոնիոս. « Վա՛յ քեզ ո՞վ Երովս. ոչինչ հանդարտեալ քո 'ի բանիդ, ուսուցանես առնել ինձ՝ զոր պարտն է », : Զայս ասաց և ինքնին մխեալ սուր յորովայնին, այնպէս ան-

կանէր 'ի վերայ բազմոցին : Բայց վեր առեալ ոչինչ արագամահ , և բոլորմն ևս արեանն արգելեալ եկաց 'ի բազմոցէ անտի , և ինքն ուշաբերէր . աղերսէր ազաւէր զորս անգն կային՝ մահ առթել նմա . իբրեւ նոքա արտաքս փոխեան 'ի սենեկէն , անգուստ նա ձայն բարձեալ գոչէր՝ գելլոր գալարէր , մինչեւ եկեալ հասանէր առ նա 'ի Վղէոպատրեայ Դիոմիդէս գալիր . պառուէր ունէր առնուլ տանել զնա առ նա 'ի գերեզմանն :

Իբրեւ լուաւ Անտոնիոս՝ եթէ կենդանի է Վղէոպատրա , հրաման տայր փութոյ պնդութեամբ պաշտօնէիցն բառնալ զինքն . և այնպէս բարձեալ բերէր 'ի վերայ բազկաց նոցա մինչեւ 'ի գուրոյ յարկին նորա : Այլ Վղէոպատրա զգուրսն չերաց , այլ կարկառեալ ընդ պատուհանն պարանոս և առասանս 'ի վայր խաղացուցանէր . յորս և առեալ պնդեալ զԱնտոնիոս , այնպէս 'ի վեր ձգէր զնա Վղէոպատրա հանգերձ երկու կանամբքն՝ զոր ածեալ խակ էր ընդ իւր 'ի գերեզման անդր :

Խակ որ յայնժամ մերձն կային , ասէին եթէ տեսարան այլ աշխարհի առաւել քան զայն երդէք չեկաց յաշխարհի : Քանզի այնպէս 'ի վեր առեալ ձգեալ լինէր Անտոնիոս շաղախեալ համբուն յարիւն և յապաժոյժ . և մինչդեռ ինքն ոգորէր կռուէր ընդ օրհասի մահուն , ձգէր կարկառէր միանգամայն զձեռսն առ Վղէոպատրա , և գուն գործէր ճգնէր և ինքն ամ

բառնալ 'ի վեր . քանզի և չէր իսկ գործն հեշտին վասն կանանց . անգուտ և զվզեռ պատրա էր տեսանել ընդ քիրոն հարեալ ձգել քարշել զպարանն բուռն հարեալ երկդբումբք ձեռօքն՝ 'ի խոնարհ կոյս կար կառեալ զանձն , որում և խրախոյս քաջալեր կարգային նմա որ 'ի ներքոյ կային , և գործակից ևս լինէին և վաստակէին : Իբրեւ այնպէս 'ի վեր առ քարշեաց զնա 'ի ներքա և ընկողմնեցոյց , եկեալ հանգեր ձապատառ լինէր Նղէոպատրա 'ի վերայ նորա , և զձեռս իւր առեալ ծեծէր կոծէր և զկուրծան ցեաէր . և իւրովք իսկ երեւօքն մաքրէր ջնջէր զապաժոյժ զապաւառ արեանցն Անտոնիոսի , և տէր իւր կարգայր զնա և այր իւր և ինքնակալ իւր ձայնէր զնա . և յանհնարին սրտցաւութենէն՝ զիւր ազէտան 'ի մեռացոնս գարձուցեալ իմն էր Նղէոպատրա :

Իսկ Անտոնիոս ողորէր ամբէր զկոծ և զաշխար նորա . խնդրեաց այնուհետեւ գինի յարբումն , կամ զի 'ի ծարաւոյն պապակէր , կամ զի այնպէս արագազախճան մահ խնդրէր : Իբրեւ առ և այր , խրատ տայր Նղէոպատրեայ՝ անգրժեղի պահեալ զանձին փառան՝ փութալ ապրեցուցանել զանձն , և առաւել քան զամենայն բարեկամն Նեսարու վստահ 'ի Պրոկլէյոս լինել . առ այս՝ և մի ողբալ արտասուել զնա յաղագա վերջին ազէտիցն նորա . նա և առ երջանիկս ունել զնա վասն առաջին դեղեցիկ բախտիցն նորա , իբրեւ առաւել քան

զամենայն մարդ դերահամբաւ գտաւ նա
և յոյժ մեծագոր . և ապա՛ի վերջէ ոչ ա-
ռանց հանգիսից արութեան նահատակու-
թեան՝ այր Հռոմայեցի նկուն գտաւ յառ-
նէ Հռոմայեցւոյ :

Իբրև այսպէս ան ինչ շնչասպառ Ան-
տոնիոս լինէր, և Պրոկլէյոս արագ եկեալ
հասանէր ՚ի վայր անգր ՚ի գիմաց Կեսա-
րու : Քանզի իբրև անձին արար Անտոնիոս
և ածաւ առ Կղէոպատրա, յայնժամ Դեր-
կէտէոս մի ՚ի Թիկնապահացն նորա առեալ
զգաշոյն նորա և Թաքուցեալ՝ խոյս տալո . և
ընթացեալ առ Կեսար՝ ինքն առաջին զը-
րոյց տալո նմա զմահուն Անտոնիոսի, և
ցուցանէր ևս նմա զսուրն արիւնաշաղախ :
Իբրև զայն լուաւ Կեսար, տեղի ետ եմուտ
՚ի ներքին սենեակ խորանին . անգ արտա-
սուս իջուցանէր ՚ի վերայ առն մերձաւո-
րին իւրոյ, որ բարձակից իշխանակից ևս
կացեալ ընդ նմա և նիզակակից ևս էր նմա
՚ի բազում պատերազմունս և ՚ի բազում
ևս այլ գործս : Իսկ յետ այնորիկ առեալ
՚ի ձեռս զնամականին և կոչեալ զբարե-
կամն ընթեռնոյր առաջի . ցուցանէր նո-
ցա զիմրդ առ բարիդք գրեալն իւր և
արգարութեամբ և հեղաբար, անգուտս
Անտոնիոս պատասխանի առնէր նմա միշտ
չինականագոյնս և յաւակնագոյնս :

Ապա առեալ արձակէր զՊրոկլէյոս՝
պատուէր պնդապէս տալո նմա՝ ըստ ձեռն-
հաս կարի գուն գործել հնարել կենդան-
ւոյն զբաւմբ ձգել զԿղէոպատրա . քանզի

երկուցեալ զանգիաէր ժամն մթերից գան-
 ձուց նորա, և գիտէր ևս մեծապէս շուք
 յազթանակին իւրոյ ածել և զնա 'ի հան-
 գէսն: Բայց Վղէոպատրա յայնժամ յանձն
 չառնոյր անձնատուր առ Պրոկլէյոս լինել-
 ալ խօսեցան նոքա ընդ միմեանս, կացեալ
 ինքն 'ի յարկին, և Պրոկլէյոս արտաբոյ
 առ գուրան. և թէպէտ քաջամուր ևս
 պնդեալք և ազխեալք էին, անցա տային
 ձայնին: Անգուստ խօսէր Վղէոպատրա և
 թախանձէր զարքայութիւնն ժամն որդւոց
 իւրոց. իսկ Պրոկլէյոս քաջալեր խրախոյս
 տայր նմա և համբուռն վատահ 'ի Վեսար
 առնէր զնա: Եւ իբրեւ այնպէս խօսեցաւ,
 և զննեաց ևս քաջ և մանր զվայրն, ե-
 կեալ պատմէր զամենայնն Վեսարու:
 Ապա անգրէն արձակեցաւ խօսել ընդ
 Վղէոպատրայ և Գաղղոս. որ և օրինակ ըզ-
 նոյն կացեալ առ գուրան արտաբոյ՝ եր-
 կայնէր ձգէր փամաւ զճառ բանիցն. իսկ 'ի
 նմին պահու Պրոկլէյոս յեցուցեալ սան-
 գուղս ելանէր մտանէր 'ի ներքս ընդ պա-
 տուհանն՝ ընդ որ զԱնտոնիոս 'ի ներքս
 ձգեցին կանայք. և վազվազակի իջանէր 'ի
 վայր հանգերձ երկու պաշտօնէիւք 'ի
 գուրան, մինչքեռ Վղէոպատրա պարա-
 պեալ էր խօսել ընդ Գաղղոսի:

Իսկ մի ոմն 'ի կանանցն փակեւոց 'ի ներքս
 ընդ Վղէոպատրեայ իրազգած եղեալ. ճիչ
 բարձեալ սաստիկ գուժեաց. "Հիբացեալք
 գու Վղէոպատրէ, ըմբռնեցար կենդան-
 ւոյն": Նա գարձեալ յետս և տեսեալ

անգանձօր զՊրոկլէյոս , փութացաւ անձին առնել . (քանզի և ունէր իսկ նա գաշնակ մի զաւաղակաց 'ի կամարին) : Աճապարեաց Պրոկլէյոս և ունէր զնա երկդբումբք ձեռքն , և ասէր այսպէս . “ Անիրաւիս դու ո՞վ Կղէոպատարէ , 'ի քեզ ինքն և 'ի Կեսար գլխովին . քանզի կարճես 'ի նմանէ զգեղեցիկ հաւաստիս զմարդասիրութեանորա . և տաս ևս բամբասել զիշխանն զայն հեղահամբոյր առաւել՝ իբրու անհաւատարիմ և անողոքելի , ” : Ասաց , և առ հան 'ի ձեռաց նորա զսուրն . և զհանդերձն ևս նորա առեալ թօթափէր , արգեօք ինչ գեղ մահու 'ի ծածուկ կալցէնա ընդ հանդերձիւքն : Ապա յեռ այնորիկ արձակեաց առ նա Կեսար զմի զք յազատագրելոց անտի իւրոց Եպափրոգիտոս անուն . պատուէր ետ նմա փութոյ անգութեամբ կենդանի պահել զԿղէոպատարա . իսկ յայն ամենայն յոյժ հեղաբար և ամից քաղաքավարել ընդ նմա :

Իբրեւ այս այսպէս կատարեցաւ , եկեալ մտանէր 'ի քաղաքն Կեսար , զբանիւք անկեալ 'ի միասին ընդ Արիոսի խմաստասիրի և զձեռանէն կալեալ . զի այրն այն այնպէս դեղեցիկ շուք առեալ 'ի նմանէն՝ ականաւոր ևս կայցէ և սքանչելի առ քաղաքացիսն : Իսկ մտեալ յմիջարան անգր և ելեալ 'ի բեմքն պատրաստեալ նմա , անգուստ յակն արկեալ առհասարակ զմարդիկն որրտարեկ լի արհաւրօք և կորակոր յերկիր , հրաման տայր 'ի վեր կանգնել . և ասէր

Թողուլ ժողովրդեան զամենայն զվեասն ,
առաջին 'ի մեծարանս երեսաց Աղեքսան-
դրի հիմնադրի քաղաքին . երկրորդ ան-
գամ՝ զի ընդ գեղ և ընդ մեծութիւն
քաղաքին հրաշացեալ իսկ է նա . և եր-
րորդ անգամ՝ 'ի շնորհս Արիստի իւրում
բարեկամի :

Այսչափ ուրեմն պատուեցաւ Արիոս
'ի Կեսարէ , որ և բարեխօս եւ եկաց նա
առ նմա վասն բազում մարդկան . յորոց
մի էր և ինքնին Փիղոսորատոս , այլ՝ քան
զամենայն սովեոտէս ժամանակին առա-
ւել քաջուշիմ յանպատրաստից 'ի ճառան .
սակայն և արտաքոյ արժանեաց առեալ
զանձն ընծայեաց Ակադեմիոյ . ուստի և
Կեսարու ատելի էին վարք նորա , և չսէր
ևս զաղերան նորա : Այլ Փիղոսորատոս ա-
ռնցուցեալ երկայնեալ զալիս սպիտակա-
փառ մօրուացն , և ազարոզոն գորշ ար-
կեալ զանձամբ , ունէր միշտ զհետոցն Ա-
րիստի , և յեղյեղէր ստէպ զտողն . “Փրկեն
իմաստունք զիմաստունս , եթէ իցեն իմաս-
տունք ,” : Զայն լուեալ Կեսարու Թողու-
թիւն առնէր առնն , առ 'ի զերծ 'ի մախա-
նացն առնել մանաւանդ զԱրիոս , քան
Թէ յերկիւզէն զՓիղոսորատոս :

Իսկ յորդւոցն Անտոնիոսի զԱնտիզզոս
ծնեալ նմա 'ի Փոլլիայ՝ Թէոդովոս գաւ-
տիարակն 'ի ձեռս մատնեալ Թշնամեացն ,
'ի մահ վարէին . բայց 'ի գլխատել զնա զօ-
րականին , հանեալ գաստիարակին զակն մի
պատուական յոյժ՝ որ 'ի պարանոցին նո-

րա, առեալ կարէր զայն 'ի կամարին իւրում'։ և իբրեւ յուրաստ եղև և նշաւակեցաւ այրն, 'ի խաչ ելանէր։ Բայց զայլ յորդւոցն՝ որ 'ի Վզէոպատրեայ՝ 'ի գիպահոջ արարեալ հանգերձ գայեկզքն, 'ի պատուի կալաւ զնոսա։ Իսկ զՎեսարիոս կարծեալ որդի Վեսարու, մայր նորա հանգերձ բազմահարուստ ընչիւք արձակեալ իսկ էր 'ի Հնդիկս ընդ Եթովպիա. այլ նորա գաստիարակ Հռոգոն՝ հանգունատիպ Թէոգորի, ամոքեաց զնա գառնալ յետո՝ իբրու 'ի Վեսարէն հրաւիրեալ յարքայութիւն։ Ապա 'ի խորհուրդ վասն այնորիկ մտեալ Վեսարու, պատմեն՝ ասել Արիստի. « Չէ բարւոք բազմութիւն Վեսարուց, ։ Եւ Վեսար յետ մահուն Վզէոպատրեայ, ետ սպանանել զնա։

Բայց յայնժամ Թէպէտ և բազումք յարքայից և բազումք ևս 'ի զօրավարաց խնդրեցին ինքնին Թաղել զԱնտոնիոս, Թոյլ չեա Վեսար հանել 'ի Վզէոպատրեայ զմարմին նորա. և ետ նմա Թաղումն տալ Անտոնիոսի բազմահանգերձ յոյժ և հոյակապ և արքենի՝ ձեռօք իսկ իւրովք, շնորհեալ նմա զամենայն ըստ կամաց նորա։

Յետ այսորիկ Վզէոպատրեայ տազնապեալ ջերմամբ առ սաստիկ վշտին և ցաւոցն (քանզի և 'ի հարուածոց անտի կոծեւոյ անձինն՝ նորա եռացեալ և պալարացեալ էին լանջք), խնդրէր նա այնուհետև յայնց պատճառանաց անսուղ կալ 'ի կերակրոց, և այնպէս անխափան զարեն

հատանել: Էր նորա ընտանի բժշկապետ Ողիւմպոս, և նմա 'ի վեր հանեալ ճշմարտութեամբ զմիտան, ունէր զնա իւր խորհրդական և գործակից 'ի վատել մարմնոյն, ըստ որում և ինքնին Ողիւմպոս աւանդեաց 'ի պատմութեան իւրում վասն իրացս այսոցիկ: Վասկածեալ Վեսարու, սպառնալիս 'ի վերայ կապեաց Վզէոպատեայ վասն որպէս նորա. և այնպէս ահաբեկ արար զկիսն, զի և տեղի տուեալ այնուհետեւ իբրու յանկուուելին իմն վանեալ մեղքենայից, խոնարհեցաւ 'ի դարման և 'ի կերակուր մարմնոյն 'ի ձեռաց ամենեցուն:

Իսկ յետ աւուրց երկուց ինքնին Վեսար յարուցեալ չորսաւ առ նա խօսել և սփոփել զնա: Վայր նա անկեալ 'ի մահ՝ ճին՝ այնպէս հէք և չուառական. տեսեալ զՎեսար մտանել 'ի ներքս, կանգնեցաւ 'ի վեր շապիկ միայն արկեալ, և խոնարհեցուցանէր առաջի այնպէս երիթացեալ՝ զխուռացեալ զգլուխն և զդէմն, գողցուան ձայնիւ և թալկացելաչօքն. և երևելին ևս բազում խալաւարտք առ լանջօքն. և թուէր համբուն՝ նորա ոչինչ լաւագոյն կալ մարմնոյն քան զհոգին: Սակայն և շնորհք նորա և պերճութիւն գեղոյ վայել չութեան նորա չէր ողջոյն շիջեալ. և թէպէտ և այնչափ հիքացեալ, 'ի ներքուստ անտի ցայտէր և ցոլանայր 'ի կերպարանաց գիտակին նորա: Ապա Վեսար միւսանդամ ընկողմնեցեալ զնա, և մօտ առ նմա

նստեալ, սկսաւ Կղէոպատրա 'ի չքմեղս
վասն անձինն լինել, և զամենայն զգործն
'ի վեր հանէր 'ի հարկ անդր և յահա Ան-
տոնիոսի :

Իբրեւ Կեսար պատասխանի արար և հեր-
քեաց և նշաւակեաց և ո զնա յամենայնի ,
նա յայնժամ 'ի պաղատանս գառնայր .
խնդրէր 'ի գուծ խանդաղատանաց շար-
ժել զնա, իբրու եթէ սաստիկ իմն անձկա-
ցեալ կենաց . և ապա 'ի վերջէ տայր 'ի
ձեռս նորա զհամար գանձուցն իւրոց : Իբ-
րեւ անդանօր Սելեւկոս մի 'ի գործակա-
լացն Կղէոպատրայ կայր և ցուցանէր իբ-
րու իրս ինչ գաղել և թաքուցանել նմա ,
'ի վեր յայնժամ յանկարծ վազեալ Կղէո-
պատրեայ , և բուռն զհերացն առեալ
զՍելեւկոսին՝ ապտակ բազում ածէր յե-
րեսս նորա . 'ի ծաղր հատաւ . Կեսար . և 'ի
խաղաղել զկինն , ասէր Կղէոպատրէ . “Եւ
ոչ արդեօք գժոխըմբերել իցէ ով Կեսար-
դի 'ի խոնարհել քո աստ գալ առիս և խօ-
սել ընդ իս՝ թէպէտ և յայս սահման վի-
ճակի , անդուստ իմ՝ ծառայք գուշակ զի-
նէն կայցեն՝ ունել ինձ 'ի պահեստի ինչ
մի 'ի կանացի կահուց, ոչ 'ի զարդ ինչ հի-
քացելոյ անձինս՝ այլ պարգև գուզնաքեայ
տալ Հոկտաւեայ և քումգ Լիվիայ, զի ա-
պա 'ի նոցա ձեռն գտից ես զքեզ գթած
և առաւել մարդասէր , : Խնդաց Կեսար,
հատաւտեալ 'ի միտս եթէ որ այնպէս խօ-
սի, սիրէ ուրեմն կեալ : Ապա բարբառեալ
առ նա՝ ոչ զայնոսիկ միայն թողուլ նմա ,

այլ և յայլ ինչ ևս լիաձեռն գտանել առ նա առաւել քան զականալութիւն նորա, ասաց և գնաց 'ի բաց. համարեցաւ այնպէս խաբել զնա, բայց խաբեցաւ ինքն գլխովն:

Արդ յայնժամ 'ի բարեկամսն Կեսարու էր Կուռնէլիոս Դոլորելլաս՝ պատանի հոյակապ և երեւի: Սա խանդաղատեալ 'ի վերայ Կղէոպատրեայ, և շնորհաւորեալ նմա՝ զոր և խնդրեալ իսկ էր, առաքեաց ազգ առնել նմա 'ի ծածուկ. եթէ Կեսար ինքնին հանդերձեալ է 'ի չուանկանել ընդ ցամաք ընդ Ասորիս, և հաստատեալ է իաղացուցանել և զնա յաւուրն երրորդի հանդերձ որդւովքն: Իրազգած Կղէոպատրեայ եղեալ, յառաջ քան զամենայն ազաչեաց զԿեսար թոյլ տալ նմա գնալ նուիրել նուէրս 'ի վերայ Անտոնիոսի. առեալ զինդիրն չորաւ 'ի գերեզմանն. և անկեալ 'ի վերոյ շիրմին հանդերձ կանամբք ոմամբք յնսանեաց անտի, ասէր այսպէս. “ Ո՛վ սիրեցեալդ Անտոնիէ, վաղր մի յառաջ թաղեցի զքեզ իմովք իսկ ազատ ձեռք. և արդ աւագիկ զնուէր զայս ձօնեմ ես գերի և 'ի դիպահոջ կացեալ, զի մի կոծելով զիս ինքնին կամ աշխար ջայլելով եղծանիցեմ ինչ զծառայ զայս մարմին, մարմին գերի և պահեալ 'ի վերայ քո յաղթանակին: Մի այլ պատուոյ ականալքես գու յինէն՝ բայց նուիրացդ այդոցիկ. զոր վերջին առցես գու քեզ 'ի Կղէոպատրեայ՝ որ գերի գնաց:

Քանզի ցորչափ կեցաք մեք երկոքեան, ինչ և ոչ մի որոշեաց 'ի միմեանց. այլ 'ի մահուն՝ զանգիտեալ եմ եթէ փոխանակես, ցուք մեք զվայրս. գու աատէն Հռոմայեցիք հանգուցեալ 'ի հող. ես չուառական գիտապաստ յիտալիա, այսչափ ինչ միայն քումդ բաժանորդ գաւառին: Այլ եթէ գիք որ անդանօր հզօրք իցեն և կարողք (քանզի աստանօրք մատն եղեն մեզ), մի զքոյդ կին թողցես կենդանի, և մի հանգարտեսցես գու՝ յիս ինքն ածիլ 'ի յալ թանակի. այլ աստէն առցես ինձ ծածկիլ և թաղիլ ընդ քեզ, որ 'ի կիրս բիւրուց իմոց աղէտից՝ չիք ինձ այլ սասափկ առաւել և գժոխըմբեր իբրու սուղ զայս ժամանակ՝ զոր կեցի առանց քո »:

Ողբ զայս կարդաց Կղէոպատէ, և պսակօք բոլորէր և գիրկս ևս ածէր շիրմին. և ապա հրաման տայր պատրաստել նմա ըզբաղանիսն: Իբրև լուացաւ, բազմեցաւ 'ի սեզան և ճաշեաց մեծահաց: 'ի նմին պահու եկեալ հասանէր անգր 'ի գաշտէն այր ոմն՝ ունելով կողով 'ի ձեռին. հարցեալ 'ի պահապանացն վասն բեռինն, նա 'ի վեր զտերևան առեալ՝ ցուցանէր զամանն թըզովք լի: Զարմացեալ նոցա ընդ գեղ մրգացն և ընդ մեծութիւնն, նա ժպտեալ ասէր նոցա առնուլ անտի. և ապա նոքա հաւատացեալ մոլծանէին 'ի ներքս զգեղ ջուկն:

Իբրև ճաշն կատարեցաւ, առեալ Կղէոպատէր պնակ մի առաքէր առ Կեսար՝

գրեալ և կնքեալ. և արտաքս զամենեմեան հանեալ՝ բայց 'ի կանանց անտի երկուց, փակէր զգուրան: Իսկ Կեսար լուծեալ ըզպնակն և ընթերցեալ զագերս նորա և զժտել՝ Թաղել զնա 'ի միասին ընդ Անտոնիոսի, անգէն խելամուտ եղեալ իրացն՝ զառաջինն խնդրեաց ինքնին ընթանալ գիմել առ նա. այլ ապա արձակէր զայլս 'ի շտապ աագնապի գնալ տեսանել զեղելն: Սակայն գէպք իրացն արագ արագ վճարեցան: Քանզի գիմեալ անգր շտապապատուիրակացն, և գտեալ անտեղեակ գլխովն զպահապանոն, բացին զգուրան. և տեսանեն մեռեալ զՎղէոպատոյս՝ հանգուցեալ 'ի մահիճ՝ ոսկի և զարդարեալ 'ի զարդ արքունի: Իսկ անգանօր յերկուց կանանց անտի՝ մին Էրաս անուն, տապաստ անկեալ կայր և նա առ ոտս նորա. և միւսն՝ անուն Քարմիոն, գեղեկէր գանգաւէր ծանրացեալ գլխով, համայն և այնպէս յորինէր բոլորէր զպսակն զգլխովն Վղէոպատոյս: Եւ յասել անգ ուրումն առ նա 'ի արամուութիւն բարկութեան. « Գեղեցիկ արգեօք իղբդ ո՛վ Քարմիոն », . նա ետ պատասխանի. « Եւ կարի յոյժ գեղեցիկ արգեօք և 'ի ճահ կնոջն՝ որ ճետ ունի զայնչա 'ի արքայից », : Եւ կրկնեալ և ոչինչ, անգ և ինքն մօտ մահձին անկեալ Թաւալեցաւ:

Արդ՝ պատմեն ածեալ նմա զԱսպիգօձն հանդերձ Թզովքն՝ և 'ի վերուստ ծածկեալ տերևովք. և Թէ՛ նորա ինքնին հրա-

ման տուեալ իցէ՝ շանթել գազանին այնորիկ 'ի մարմին իւր՝ առանց գիտելոյ իւրոյ . և թէ՛ յառնուլ նորա զթուզան տեսեալ զգազանն՝ ասել . “Աստ ուրեմն է դա ,” . և ապա 'ի խայթ նորա մատուցանել ինքնին մերկ զբազուկն : Իսկ կէսք տեսն՝ ունել նորա զԱսպիդն օձ փակեալ 'ի սափորի . և յիւ ռակի գրգռեալ և զայրացուցեալ զգազանն ինքնին Վղէոպատրայ, նա թափ տուեալ ունէր զբազկէն նորա : Այլ զճմարիան գիտաց և ոչ ոք . քանզի և ասացին ևս ունել նմա զթոյնն ամփոփեալ 'ի զմեղին մի փոր . և ունէր գաղեալ զմեղին զայն 'ի մէջ վարսիցն :

Բայց 'ի մարմին նորա ոչ տեսին խայթ խածուածոյ, և ոչ նշան ինչ թունից, և ոչ 'ի սենեկի անդ գտին զգազանն . թէպէտ և ասէին՝ հետս ինչ տեսանել զգազանին մօտ 'ի ծովահայեաց կողմն սենեկին՝ ուր էին և պատուհանքն : Սակայն և կէսք ասացին՝ 'ի բազկին Վղէոպատրայ տեսանել կրկին գուզնաքեայ և ալօտ խայթից : Թուի և Վեսար հաւատա ընծայել ասողացն . քանզի և 'ի յաղթանակին իւրում տանէր գրօշեալ մի 'ի նմանութիւն Վղէոպատրայ՝ Ասպիդ օձ կախեալ զնմանէն : Արդ՝ օրինակ զայս ասեն պատահեալ իրացն :

Իսկ յայնժամ Վեսար թէպէտ և 'ի խոր խոցեցաւ ընդ մահ կնոջն, հիացեալ էր ընդ քաջութիւն ոգւոյն . և հրաման ապր թաղել զմարմին նորա շքով և ար-

քայտըն 'ի միասին ընդ Անտոնիոսին: Դարձեալ և երկու այն կանայք յազարկաւորութիւն առին պատառով 'ի հրամանէն նորա: Եւ մեռաւ Վղէոպատրոս ամաց երեսուն և ինուանց, յորոց և Թադ կապեաց նա զամս քսան և երկու . և 'ի սոցանէ աւելի՝ քան զըրեքտասան ամ Թադաւորեաց ընդ Անտոնիոսի. Իսկ վասն Անտոնիոսի կէդք ասեն՝ ամս ունել յիսուն և երիս . և կէսք դարձեալ յիսուն և վեց:

Բայց զպատկերսն Անտոնիոսի տապալեցին . այլ Վղէոպատրեայն՝ կացին յա կատանի, քանզի Արքեփոս ոմն մի 'ի բարեկամացն նորա հազար տաղանդ 'ի ներքս մատուցեալ Վեսարու, ապրեցոյց զայնոսիկ յարկածիցն Անտոնիոսին: Եւ եթող Անտոնիոս յերից անտի կանանց իւրոց որդիս եօթն . և էր երէց 'ի նոսա Անտիզդոս, զոր միայն ետ սպանանել Վեսար: Իսկ զայլն առեալ ժողովեաց Հոկտաւիս, անուցեալ զնոսին 'ի միասին ընդ իւրոց որդւոցն . և ամուսնացոյց զՎղէոպատրէ գուտար զՎղէոպատրեայ գշխոյին ընդ Յաբասայ արքային՝ այր բարեհամբոյր յոյժ . իսկ զԱնտոնիոս զծնեալն 'ի Փուլվիայ այնպէս բարգաւաճ յարդարեաց, զի և զկնի Ագրիպպասայ՝ որ յառաջին բարձի էր առ Վեսարու, և զկնի որդւոցն Լիվիայ՝ որ էին յերկրորդին, զերրորդ բարձն ունէր այս Անտոնիոս:

Եւ էին Հոկտաւիայ գատերը երկու 'ի Մարկեղոսէ, և ուստր մի Մարկեղոս անուն. զսա յորդէգիրս իւր ընկալաւ Կեոար և փեսայացուցանէր ևս իւր զնա. իսկ զմի յերկուց գատերացն տայր Ագրիպպասայ: Բայց իբրեւ այն ինչ փեսայացեալ՝ մեռանէր այս Մարկեղոս, և իբրեւ փեսայ այլ 'ի բարեկամնն հաւատարիմ՝ հոգայր Կեսար գտանել, ասէր յայնժամ՝ Հոկտաւիա՝ պարտ է Ագրիպպասայ արձակել զիւրն և փոխանակ առնուլ զգուստր զԿեսարուն: Հաւանեցաւ Կեսար, ապա և Ագրիպպաս ինքնին. ուստի և Հոկտաւիա առեալ զիւր գուստրն տայր Անտոնիոսին, և Ագրիպպաս առնոյր զԿեսարուն: Իսկ էին և այլ գատերք Անտոնիոսի մեծին և Հոկտաւեայ. մին հարսնացաւ Դոմիտիոսի Ենորարբեայ, և զմիւսն՝ անունն Անտոնիա երեւելի 'ի պարկեշտութեան և 'ի գեղն՝ էած Դրուսիոս որդի Լիվիայ և ուրջու Կեսարու: Յամուանութենէ աստի ծնաւ Գերմանիկոս և Կլաւդիոս, այն որ ապա իշխանացաւ: Իսկ յորդւոց անտի Գերմանիկոսի՝ Գայիոս իշխանացել վեր 'ի վերոյ՝ ոչ հարուստ ժամանակ, սպանաւ հանգերձ որդւովն և կնաւն: Իսկ Ագրիպպինա՝ ծնել յԵնորարբոսէ որդի մի Լեւկիոս Դոմիտիոս անուն, ամուսնացաւ ապա ընդ Կլաւդիոսի Կեսարու: Եւ Կլաւդիոս յորդէգիրս իւր առեալ զորդին նորա, անուանեաց զնա Ներոն Գերմանիկոս. և թագ կա-

պեաց սա յաւուրս մեր և սպան զմայր իւր.
և վայրիկ մի ևս առ խեղութեանն և անմը
տութեանն իւրոյ հիմն 'ի վեր առնէր սա
զտէրութիւնն Հռոմայեցւոց. և եկաց նա
հինգերորդ թուով 'ի պայազատութենէն
Անտոնիոսի:

ԶՈՒԳԱԿՇՈՒԹԻՒՆ

ԴԵՄԵՏՐԻ ԵՒ ԱՆՏՈՆԻՈՍԻ

Եւ արդ՝ քանզի մեծամեծք հանդերձեցան փոփոխութիւնք երկոցուն սոցա, առաջին մէք զգորութիւն նոցա և զշուք փառացն 'ի քնին առցուք:

Արդ՝ Դեմետրի հայրենատուր եկաց տէրութիւնն և նախապատրաստ, քանզի և բարգաւաճ իսկ էր Աթոհոնոս առաւել քան զամենայն պայազատս թագին . և մինչև Դեմետրի յարգունս հասեալ, նա խաղաց դիմեաց և բազում ինչ գրաւեաց յԱթիոյ:

Իսկ Անտոնիոս հայր ունելով պարկեշտ և ցած, այլ ոչ և մարտիկ, և որ 'ի մեծաց ինչ չեթող որդւոյն հասանել 'ի փառս աւագութեան, քաջալերեցաւ զորակիցն իւր առնել զտէրութիւնն Կեսարու՝ ու

րում և ոչ մերձաւոր ինչ էր ըստ զարմին .
 և եկաց ժառանգ բարեացն՝ զոր ստացաւ
 նա 'ի քիրտն երեսաց . և ինքնին միայնակ
 յառաջադէմ խրախուսեալ՝ այնչափ զօ-
 րացաւ, զի և յերկուս ողջոյն զտէրու-
 թիւնն բաժանեալ զՀռոմայեցւոց, ընա-
 րեաց իւր և առ զերեւելի զմասնն . և բա-
 զում անգամ ևս՝ ինքն մերձ ոչ գոլով
 պարտեաց զՊարթևս 'ի ձեռն իւրոց պաշ-
 տօնէից և զօրավարաց . և մինչև 'ի ծովն
 Կասպից եհար վանեաց զազգս խուժա-
 դուժս զԿաւկասուն :

Բայց և բամբասանքն ինքնին գլխովին՝
 որ զնմանէն, հաւաստիս 'ի ներքս բերեն
 մեծութեան նորա : Քանզի հայրն Դեմե-
 տրի մեծապէս հաւանեցաւ ածել որդւոյն
 'ի կին զՓիլլա դուստր զԱնտիպատրասին,
 իբրու կին վեհագոյն՝ թէպէտ և անցեալ
 ըստ տիա : Իսկ Անտոնիոսին՝ դժպատեհ
 համարեցան զամուսնութիւնն ընդ Կղէո-
 պատրեայ, կին մեծազօր առաւել և շքեղ
 քան զամենայն թագաւորս ժամանակին՝
 բայց յԱլշակայ : Քաջայայտ ուրեմն կայ
 մեծաշուք աւագութիւն առն, զոր վեհա-
 գունիցն ևս քան զիւր զըզձացեալն՝ արժա-
 նի զնա համարէին մարդիկ :

Բայց 'ի խորհուրդ տիրանալոյն նոցա,
 անբամբաս գտաւ Դեմետրիոս 'ի նուաճել
 և յիշխել 'ի վերայ մարդկանն՝ որ սովո-
 րեալ ևս էին իշխիլ և տեսառն 'ի խնդիր ե-
 լեալք : Այլ Անտոնիոսի խիստ էր և բռն-
 նաւորական ընդ լծով զժողովուրդն առ-

նեւ զՀռոմայեցւոց, այն ինչ նոքա լծըն-
կէջք 'ի միապետութենէն Կեսարու:

Իսկ որ առաւել վեհ և հոյակապ 'ի նա-
հատակութիւնս նորա, մարտ սրատերազ-
մին նորա ընդգէմ՝ Կասսիոսի և Բրուտո-
սի. բայց կրթեցաւ 'ի կապտել յազատու-
թենէ զհայրենի քաղաքն և զքաղաքա-
ցիսն: Ուր Դեմետրիոս ինքնին՝ մինչև պա-
շարեալ յազէտս իւր ամբաւ՝ ցանգ հո-
գացաւ յազատութիւն հանել զԵլլադա,
և վանել վարել զԳունդս պահակաց 'ի քա-
ղաքաց քաղաքաց. և ոչ իբրեւ զԱնտոնիոսն
գործեաց՝ սպանեալ 'ի Մակեդոնիա զա-
զատարարսն Հռովմայ և ընդ գործն խըն-
դացեալ:

Միայն բարձրագլուխ կայ 'ի գովու-
թիւնսն Անտոնիոսի լիաձեռն և մեծապար-
գեւ ձիորք նորա. բայց Դեմետրիոս և 'ի մա-
սինգ այնչափ իմն գերազանցէ, որչափ զի
առաւել ընծայաւորեաց նա զԹշնամիսն,
քան թէ Անտոնիոս զբարեկամսն: Եւ ե-
թէ գովեցաւ Անտոնիոս հրաման տուեալ
Թաղել զԲրուտոս շքով, իսկ Դեմետրիոս
միանգամայն և զանկեալսն 'ի Թշնամեաց
առհասարակ Թաղեաց, և զգերին առեալ
արձակեաց առ Պողոմէոս բազում ընչիւք
և սարգեզք:

Այլ 'ի բարեբոստութիւնսն թէպէտ
և երկդբին նոքա խեռացեալ ստահակէին,
մեղկեալք 'ի գրգանս փափկութեան, սա-
կայն և բամբասէ և ոչ դք՝ եթէ Դեմետրիոս
'ի բարեկրութիւնս իւր և 'ի սփոփութիւնսն

երբէք յուլացաւ 'ի դէպ ժամանակ գեղեցիկ նահատակութեանցն, այլ դրդալք փափկանայր այրն՝ միայն 'ի բազում պարագութեանն. և 'ի զբոսանա իւր առնոյր զլամիա՝ ըստ որում յառասպելն անգ՝ յորժամ խաղալ կամէր և ննջել. իսկ յորժամ հանդերձէր վառել 'ի մարտ պատերազմի, չէր նորա նիզակն բռնորեալ 'ի բազեղն, և ոչ նորա սաղաւարտ յիւզս բուրէր անուշից, և ոչ 'ի սրսկապանաց կանանդն պատպառ 'ի կռիւն ելանէր խնձղագին և ծաղկապատկ, այլ զերգս կարկեալ զպարուց և զկայթից, և զձայն լռեցուցեալ զգիններբուաց, գառնայր լինէր նա յայնժամ “Աննուէրն Արեփ պաշտօնատար”, ըստ բանին Եւրիպիդեսայ. և երբէք նա չանկաւ չուառացաւ 'ի սփոփութեանց անտի իւրոց, կամ յանարի վատասրտութենէն:

Բայց Անտոնիոսին իրք. զոր օրինակ է մեզ տեսանել 'ի նկարո՝ զի Ոմփաղէ 9 'ի ձեռաց հանէ Հերակլէայ զվերդն, և յառիւծենույն տեռաղերծ առնէ զնա, ասպէս բազում անգամ՝ Վղէոպատրա զգէնան հանեալ զԱնտոնիոսին, և 'ի հրապոյրս իւր թակարգեալ զնա, ամէր ամօքէր գալ զբոսանել և սփոփել ընդ նմա 'ի ծովափունսն Վանովպեան և Տափոսիբեան, թողեալ լքեալ զմեծամեծ նահատակութիւնս զառձեռինսն և զկարեւոր զարշաւանն: Եւ համբուն նա ոչինչ ընդհատ 'ի Պարթսայ, խոյս տուեալ 'ի մարտէն՝ գը-

նայր անկանէր 'ի ծոց անգր նորա, նա և վատթարագոյն քան զՊարիս. զի նա յեա պարտութեանն փախուցեալ անկաւ յառաջասան. իսկ Անտոնիոս 'ի փախուստ դառնայր և թողոյր զյաղթութիւնն՝ զհետոց կալեալ զՆիզոպատեայ :

Առ այս գարձեալ կանայք բազումք և զեն Դեմետրի. և չէր նմա արգելեալ բանն՝ սերունդ գոլով նա 'ի Փիլիպպոս և յԱղեքսանդրէ, և զհետ երթայր սովորութեան արքայիցն Մակեդոնացւոց, ըստ որում Լիւսիմաքոսի և Պտղոմեայ. և շքով և պատուով գնաց նա առհասարակ ընդ նոսա : իսկ Անտոնիոս ածէր նախ կանայս երկու, զոր իշխեաց և ոչ որ երբէք 'ի Հռոմայեցւոց. և ապա 'ի բաց վարէր զոստանիկն և զօրինաւոր զամուսինն՝ առ 'ի շնորհս օտարին, ընդ որում զուգեցաւ ընդդէմ օրինաց : Ուտի և յամուսնութեանց անտի Դեմետրի աղէտք և ոչ մի պատահեցին. իսկ միւսումն՝ անհնարինք :

Այլ յայսր ամենայնի վերայ՝ 'ի շամբ շութիւնսն Անտոնի չիք գտանել ամբարշտութիւն հաւասար Դեմետրիոսին : Քանզի և գրեն պատմագիրք, եթէ 'ի գղեկէ անտի Աթենայ տարագիր 'ի բաց վարէին առհասարակ շունք. քանզի այս կենդանի անխտիր բնաւորեցաւ խառնակիլ յայտնի : իսկ Դեմետրիոս գլխովին 'ի Կուսանոցի անդ Աթենասայ լինէր ընդ պոռնիկս, և պղծեաց ևս նա կանայս բազում զքաղաքացեաց : Դարձեալ և զանադորոյն ըզ-

կիրան՝ անհաղորդական արդեօք այնպիսեաց գրգանաց փափկութեանց՝ գացէ ոք և զայն 'ի հեշտախտութեանն Դեմետրի . զի և փոյթ ինչ չտարաւ նա՝ մանաւանդ եթէ և կարի նեղ հասոյց , այնպէս հիբարար մահու պատանւոյն՝ որ գեղեցիկ ևս էր և պարկեշտ առաւել քան զամենայն Աթենացիս . և մեռաւ նա՝ զի միայն ապրեսցի 'ի պղծութենէն : Եւ սակաւուք տսել , Անտոնիոս անժուժկալութեամբն անիրաւեցաւ յանձն իւր . իսկ Դեմետրիոս՝ յայլս :

Իսկ առ մերձաւորս իւրեանց՝ յամենայնի անբամբաս գտաւ Դեմետրիոս . իսկ Անտոնիոս՝ զիւր քեռին 'ի ձեռս տայր թշնամեաց՝ զի գամագիտ լիցի 'ի մահն Վիկերովնի . գործ արիւնախանձ և յոյժ անադորոյն . այնչափ՝ զի և հազիւ ուրեմն արդեօք թողութիւն գտանէր Անտոնիոս , եթէ երբէք մահն ինքնին Վիկերովնի գին փրկութեան հասանէր լինել քեռւոյն :

Իսկ յերգմնահարութիւնս երկոցուն սոցա և յուխտագրութ՝ 'ի կիրան , մին՝ 'ի գիպահոջ զԱրտաւազդ առնելով , և միւսն՝ զԱլեքսանդրոս 'ի մահ վարելով , պատճառս իմն՝ առհասարակ ասեն ունել Անտոնիոսի . իբրու որ ելիք եթող զնա Արտաւազդ 'ի Մարս և մատն եղև . իսկ վասն Դեմետրի ասեն բազումք՝ բարրանս կարկատել 'ի գործ անդր ամբաստանութեանն , և վրէժխնդիր լինել՝ զի անիրաւեցաւ ինքն , և ոչ անիրաւեաց :

Այս ալ՝ և 'ի յաջողակ ելա նահատակութեանց նոցա, Դեմետրիոս անձամբ անձին 'ի գլուխ տարաւ զգործսն. իսկ Անտոնիոս՝ ինքն մերձ չգոլով յաղթութիւնս զԿեղեցիկսն և զմեծամեծսն կատարեաց 'ի ձեռն զօրավարացն :

Եւ ապա՝ երկոքին նոքա 'ի ձեռաց ըզտէրութիւնն հանէին իւրեանց իսկ մնասուք, այլ տարօրինակ. քանզի մին թողաւ քաւ՝ 'ի բաց 'ի նմանէն կացեալ Մակեդոնացւոցն. իսկ միւսն եթող ելիք՝ խոյս տուեալ յորոց մարտ եղեալ նահատակէին 'ի վերայ նորա. որպէս զի և յանցեաւ մին 'ի տաղակացուցանել իւրում՝ այնպէս զգորականն. և յանցեաւ միւսն՝ 'ի գրծել իւրում քաջիկ մտերմութեան իւրոցն առ նա և հաւատարմութեանն :

Իսկ 'ի վերջէ՝ և ոչ միոյ ուրուք 'ի նոցանէն մահն գովելի ոչ է. սակայն առաւել աշպանելի է Դեմետրիոսինն : Քանզի ժուժեաց գերութեանն, և 'ի գիպահոջ արգելեալ՝ յանձին կալաւ եռամեայ աւուրս շահել կենացն, 'ի գինի և յորովայն՝ իբրու զանբանս ոմանս՝ կրթեալ և մտաբերեալ : Իսկ Անտոնիոս թէպէտ և վատասիրտս և աշխարելիս և անփառունակս, սակայն և մինչև թշնամոյն տիրացեալ 'ի վերայ մարմնոյն՝ անձին արար 10 :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

1. Այս է՝ ի Միջերկրեայ Ծովէն :
2. Ածանցեալ ՚ի Քարոճէ , այն է առասպելեալն Ալեոր՝ անդերդեայ ժահագէմ՝ պաշտօնեայն մեռելոց ՚ի դժոխս . իբրու առեղ՝ Սահմանադրութիւնս մեռելոյն :
3. Κηρας , Օրահաս մահու և ժանտախտ , կոչէ Պլուտարքոս զչամբուշ Թատերականն , զոր յետալոյ ածեալ էր Անտոնիոս :
4. Յն. Κλεισδρα . այս է՝ Գաղատաջուր , կամ Գողաջուր : Անուն աղբերն ՚ի դճեկին Աթենայ : Իբրեւ է՝ զի նուազէր ջուր նորա և ցամաքէր , և վասն այնորիկ կոչեցաւ այնպէս :
5. Այս է՝ Ատրպատական աշխարհ :
6. Այլք ՚ի Յն . օրին . ունին Փրափէս Պարսէ :
7. Այս անուն էր տեղւոյն , յորում մարտ պատերազմին նկարեալ էր Հսկայիցն Տիտանեանց ընդդէմ՝ աստուածոց :
8. Երկանիշ է բառն՝ Տրիանէ . մի՛ առնուն յատուկ տեղւոյն , զոր կալաւ Կեսար . և միւս ևս՝ նշանակէ Շէրէի . և յայս

վերջինն ակնարկեալ հեղինէ Վղէոսատորա:

9. Ոմիաղէ, Թագուհի Լիւդիոյ:

10. Յայտարարեալն Վերայ, Թէպէտ և յոյժ այսպանելի է Դեմետրինն, առաւել մեծեղեռն է Անտոնիոսինն: Քանզի Անտոնիոս՝ ի վեհագոյն իւր բարին մեծապէս անիրաւեցաւ՝ ի կեանսն. բառնալով ինքնին զայն՝ զոր ինքն չետ: Իսկ Դեմետր անարգեաց զկեանսն անբանաբար՝ ոչինչ առաքինացեալ ի նմա: Ուստի և երկոքին ի մահուն անիրաւեցան ի կեանսն, մին՝ ի դոյուլթիւն նորա, և միւսն՝ ի լաւութիւն նորա:

Պ Լ ՈՒ Տ Ա Ր Ք Ե Ա Յ

ԶՈՒԳԱԿԱՆՈՒԹ

ԴԻՈՎՆԻ

ԵՒ

ԲՐՈՒՏՈՍԻ

ԴԻՌԱՆ

ՈՐԳԻՍ ՍԻՆՈՒՄԵՐԻԿԵԱ ասէ, ո՞վ Սոսանէ
Սենեկիւն, եթէ ոչինչ ցատեալ Եդիոն
ընդ Կորնթացիան, զի նորա ընդդէմ՝ զին
ուորեցան նոքա 'ի միասին ընդ Աքայե-
ցւոց, զի և Գղաւկոս անդստին 'ի ծագմա-
նէն Կորնթացի՝ ինքնին մտադիւրադոյնս
նիզակակից էր Եդիոնի. Սոսան և ոչ 'ի
դէպ իցէ արդեօք Հռոմայեցւոց և Հելլե-
նացւոց բոլոր ունեւ ընդդէմ Ակադեմիոյ,
երկոցուն նոցա միասէս օգտեալ 'ի մատե-
նէ աստի՝ յորում վարք Բրուտոսին ար-
ձանագրեալ կայ և Դիոնիսն: Յորոց մին
կենակից Պլատոնի եկաց, և միւսն 'ի Պլա-
տոնին վարդապետութիւնսն վարժեցաւ .
ուստի և երկոքին միանդամայն իբրու 'ի
միոյ բմբաւրանէ արտաքս ելին 'ի միջմուշս
մեծամեծս: Եւ չեն ինչ արդեօք սքանչե-
լիք, եթէ նոքա 'ի բազմադէմ գործս նա-

հատակեալք հանգունատիպս, հարազատս, հաւաստիս գեղեցիկ 'ի ներքս բերին վարժապետին իւրեանց յառաքինութիւնսն՝ անգր. հաւատարմացուցանել՝ եթէ պարտ է տէրութեան և բախտին անանջատ զիմաստութիւնն ունել և զարդարութիւն, որպէս զի գործք քաղաքականք՝ լաւք կայցեն և մեծամեծք: Քանզի զոր օրինակ Հիպպոմաքոս որ զըմբիշսն օծանէր, ասէր՝ եթէ զվարժեալսն զիւր նա ճանաչէր զնոսա 'ի հեռաստանէ, թէպէտ և զմիս ևս 'ի տանել նոցա 'ի հրապարակէն. սապէս և 'ի գէպ իցե արդեօք բանից հրահանգ մարդկանն զուգաշաւիլ լինել գործոցն նոցա, ընդ վայելչականին պատկանեալ և զհանգունատիպ չափ և թիւ:

Առ այս՝ և բախտին փոփոխութիւնք նմանօրինակ պատահեալք յերկոսին 'ի նոսա՝ քան ըստ ընտրութեանն՝ մանաւանդ ըստ գիպաց, նմանք միմեանց յարդարեն զվարս նոցա: Քանզի և երկոքին նոքա վճարեցան 'ի կենաց աստի, մինչև աւրեալ զգործս իւրեանց 'ի կէտ նպատակին, երբէք ոչ առեալք ոգի 'ի բազում և 'ի մեծաց հակառակութեանց: Իսկ որ առաւել սքանչելին է, զի և երկոցուն նոցա յայտնեցաւ կատարած նոցա 'ի դից անտի, առ աչօք ինչ թաղծալից երևութացեալ երկոցուն սոցա. և այս համբաւ հռչակ հարաւ յարանց անտի գլխովին՝ որ երեսս ինչ չառնեն այսպիսեաց իրաց. իբրեւ որ ողջախոհ մարդոյ պատահեալ երբէք ոչ

իցէ տեսանել զառաջօր տեսիլ զդից կամ զկերպարան ինչ . այլ թէ մանկտին և խօթամիտ կանանին և որք առ վատասրտութեան բանդադուշեալքն, զառածեալք 'ի միտս կամ թէ անաւագեալք 'ի մարմին՝ երևակութիւնս ծնանել բնաւորեցան այնպէս սաւիասուտս և վայրավատինս . և անապաշտութեամբ կարծեն ունել անձանց դիս իմն ոխերիմ :

Սակայն եթէ Դիոմէ և Բրուտոս՝ արք մեծախորհուրդք և իմաստասէրք՝ որք ոչ ինչ այնպէս դիւրմբունելք 'ի կրից , այնչափ անհնարին շարժեցան 'ի խօլական ցնորիցն , զի և բարեկամաց իւրեանց ճառարկեալ պատմեցին զբանն , ոչ գիտեմ՝ եթէ այնուհետև հարկ իցէ մեզ ընդունել զբան զայն նորանշան յոյժ 'ի կարի վաղընջուց բանն , եթէ՝ Այսք չարք և ոխերիմք խանդացեալք ընդ առաքինի մարդիկն և հակառակամարտք գործոց նոցա՝ ամբոխս և արհաւիրս 'ի վերայ ածեն նոցա . մարտեղեալ կռուին և ճգնին վանել զառաքինութիւն նոցա . զի մի յանկարծ մարդիկն այն անդրդուելք կացեալք 'ի լաւութեան և ամբիժք վարուք , ապա յետ մահուն՝ լաւագունին քան զիւրեանցն հանգիստեցին մասին 1 : Այլ զայսոսիկ այլում ճառի թողլի է մեզ : Իսկ զարդիս 'ի բանս յայս երկոտասաներորդ զուգակշիռ վարուցս՝ նախապատում լինուք զերիցագունէն :

Դիոնեսիոս երէց թագ կապեալ՝ վաղ վաղակի կին ածէր զգուսար Հերմոկրա-

տեայ Սիրակուացւոյ: Այլ չև հաստա-
տեալ յիւրում տէրութեանն, յապատամ-
բութիւն ընդդէմ նորա գրգեալք Սիրա-
կուացւոց, այնչափ իմն ահագին անիրա-
ւութեամբ կքեցան նորա 'ի կին անգր-
նորա, որպէս զի և զիւրովն գնաց կինն:
Բայց ապա միւսանգամ զարքայութիւնն
զբաւմբ արկեալ Դիոնեսիոս և զորացեալ,
ածէր դարձեալ կանայս երկու 'ի նմին ժա-
մանակի. մի յաշխարհէն Լոկրացւոց Դո-
վրիդէ անուն, և միւս ևս՝ բնիկ Սիրակու-
ացի Արիստոմաքէ անուն, գուտար Հիպ-
պարինոսի աւագ առն 'ի մէջ Սիրակուա-
ցւոց, բարձակից Դիոնիսեայ՝ յորժամ նա
զառաջինն կարգեցաւ զօրավար պատերազ-
մի ինքնիշխան:

Եւ պատմեն՝ ածել զնոսա 'ի կին 'ի
միում աւուր. և թէ՛ գիտայ և ոչ ոք,
առ ո՞ 'ի նոցանէն նախ եմուտ նա. և թէ՛
զամենայն ժամանակն նա յետ այնորիկ
միապէս վարեցաւ առ երկոսեանն. քան-
զի և երկոքին նորա ցանգ 'ի միասին ըն-
թրէին ընդ նմս, և ընդ նմա փոփոխ ննջէին
'ի գիշերի, թէպէտ և խուժան Սիրակու-
ացւոց կամէր՝ զի առաւել քան զեկն
նախապատիւ 'ի բարձին շուք առցե բը-
նակն: Այլ գէպ եղև՝ եկին նախ ծնանել
զաւակ Դիոնիսեայ. և այն օգնեաց կնոջն
վասն ազգին իւրոյ: Իսկ Արիստոմաքէ հա-
րուստ ժամանակ եղեալ ընդ Դիոնիսեայ՝
մնաց ամուլ. թէպէտ և անձկալք յոյժ
Դիոնեսիոս ունել 'ի նմանէ զաւակ, որպէս

զի և տայր 'ի վերջէ սպանանել զմայր Լուկրուհւոյն, թիժ կարկատեալ եթէ գեղ խառնեաց նա Արիստոմաքեայ:

Արդ՝ եղբայր Արիստոմաքեայ գողով Դիոմիւն, շուք ունէր առ բռնաւորին զառաջինն 'ի մեծարանս երեսաց քեռն. այլ ապա հանճար բազում 'ի դէմս բերեալ և անձամբ անձին շնորհս եգիտ առաջի նորա. զի և բռնաւորն ինքնին յոյժ սիրեաց զնա, և պատուէր ևս ետ գանձաւորացն իւրոց տալ Դիոմիւնի զոր միանգամ և խնդրեսցէ, բայց և 'ի նմին աւուր ցուցցեն նմա զտուեալն: Եւ քանզի անգատին 'ի բնութեանէն էր Դիոմիւն հանճարիմաստ և մեծախորհուրդ և քաջ, առաւել ևս բարգաւաճ գտաւ՝ յորժամ յաստուածային գողցես ազգմանէն եկն եհաս Պղատոն 'ի Սիկիլիա. ոչ 'ի մարդկային ինչ խորհրդոց ածեալ անգր, այլ որպէս երեւիդ՝ եթէ 'ի գից ոմն հիմն 'ի վաղնջուց արկեալ զազատութեանն Սիրակուսացւոց, և նիւթեալ ընդտոնեալ զբռնակալութիւնն, ած ձրգեաց զնա յՆտալիոյ 'ի Սիրակուսա. և կենակից կենցաղակից լինել իմաստասիրին՝ յաջողեաց Դիոմիւնի. որ թէպէտ և պատանեակ, սակայն և կարի՝ հեշտալուր առաւել քան զամենայն կենակիցսն Պղատոնի, և յոյժ յառաջամիտ յառաքինութիւն, ըստ որում եթող մեզ գրով ինքնին Պղատոն, և արդիւնքն ևս վկայեցին գլխովն:

Քանզի թէպէտ և սնեալ նա առ բռնաւորին 'ի վարս անկած, և 'ի կեանս իմն

յեղյեղուկ և անաւագ, և 'ի ճոխաբար
սպասարկութեան և 'ի գրգանս դժպիս,
և սովորեալ և աղճատեալ 'ի քաղաքավա-
րութեան՝ որ 'ի հեշտութիւնս հաստա-
տուն գիտիցէ զբարին և 'ի մեծութիւնս,
այն ինչ նա զճաշակ առեալ զիմաստուն
բանից և զառաքինակրօն զիմաստասիրու-
թեանն, անդէն վառեցաւ բորբոքեցաւ
հոգի նորա 'ի նմա. և 'ի բուսոյ անտի բա-
րուցն խրախուսեալ՝ հեշտընկալ յառաքի-
նութիւն և 'ի ցածութիւն, ակն ունէր
գեղեցիկ պարզմտութեամբ՝ եթէ և ինքնին
Դիոնեսիոս զնոյն օրինակ զգածեսցի 'ի
հանճարոյ բանիցն այնոցիկ. ուստի և գուն
դործեալ, հազիւ ուրեմն յաջողեցաւ՝ զի
կենակից Պղատոնի ինքնին և բռնաւորն
լուիցէ նմա:

Այլ պայքար երևելի լինէր 'ի կենակ-
ցութեան անդ յաղագս առաքինութեան
մարդոյ, և մասնաւոր՝ յաղագս արիու-
թեան. և քանզի կայր և ցուցանէր Պղա-
տոն՝ եթէ արիանալ մարթ է ամենայնի
առաւել՝ քան բռնաւորաց. և դարձու-
ցեալ զբանսն յաղագս արդարութեան,
երջանիկ կարգայր զկեանս արդարոց, և
հէգ և թշուառական՝ զանիրաւացն, ոչ ևս
այնուհետև հանդուրժեաց բռնաւորն, իբ-
րու որ կշտամբեալ ինքնին 'ի բանից անտի.
և սրտներ ցասնոյր և ընդ որս մերձն կա-
ցեալք յակճիւս՝ հաւանէին ընդ իմաս-
տասերն շարժեալք 'ի բանից նորա. ապա
'ի վերջէ 'ի սրտմտութիւն բարկութեան

բողեալ հարցանէր զՊղատոն, առ ինչ նա եկն եհաս անդր՝ի Սիկիլիա. իբրև պատասխանի ետ իմաստասէրն՝ եթէ ՚ի խնդրել զայր լաւ. կրկնեաց բռնաւորն և ասէ, «Այլ ուրեմն՝ ճն և ճն գիբ՝ թուիցի քեզ չև գտանել այր այնպիսի», :

Ապա յետ այնորիկ զմտաւ ածեալ Դիոմիւի, զի ճչ այնվայր կայցէ բարկութիւն բռնաւորին, առեալ ՚ի բաց արձակէր զՊղատոն, որ և ինքնին նա փութացաւ մեկնիլ. և տայր զնա յեռաթի մի՝ յորում և Պողիս Սպարտացի յուղի անկեալ գնայր յայնժամ յԵլլադա : Բայց Դիոնեսիոս ազաչեաց զՊողիս ՚ի ծածուկ սպանանել ՚ի ճանապարհին զիմաստասէրն. կամ եթէ՝ զայն չկամի՝ գոնեա վաճառել զնա. յորում և իմաստասէրն ինքնին ոչինչ արդեօք փասեսցի՝ ասէ. այլ այր նա գողով արդար՝ երջանիկս արդեօք կեցցէ և ՚ի ծառայանալ իւրում : Ուստի և պատմեն՝ ածեալ Պողիս զՊղատոն յԵգինա՝ անդանօր վաճառել զնա. քանզի և էր յայնժամ մարտ Եգինացւոց ընդ Աթենացիս. և վըճիւ ևս տուեալ էր նոցա՝ զայր Աթենացի հասեալ յԵգինա ՚ի վաճառ հանել :

Սակայն և ճչ այնպէս ՚ի պատուոյն ինչ իւրմէ անկանէր Դիոմիւ առ Դիոնիսեայ. նա և զեսպանութիւնք երևելիք յանձն եղեն նմա, արձակեալ հրեշտակութեամբ առ Կարքեդոնացիս : Եւ սքանչացաւ նա յոյժ առ նմա, զի և ինքնին բռնաւորն յանձն առնոյր՝ Դիոմիւի ևեթ խօսել ընդ

Նմա ամենայն համարձակութեամբ. որ և պարզերես ասէր՝ որ ինչ միանգամ 'ի միտս անկանէր նորա, ըստ որում և յորժամ վասն Գեղովնի յանդիմանեաց զնա: Քան զի խաղ երբեմն արարեալ Դիոնիսեայ զարքայութիւնն Գեղովնի և տոացեալ և, եթէ անշուշտ Գեղովն եկաց Սիկիլիոյ Գելոս, այն է՝ ծաղը. որք լուսնն՝ կեղծաւորեցան զարմանալ ընդ հեգնութիւն բանին. իսկ անդուստ Դիովնի խոժոռեալ ասէր ց'Դիոնեսիոս: "Այլ քո ինքնին բռնացեալ է, զի 'ի շնորհս Գեղովնի հաւատացին քեզ. բայց 'ի շնորհս քո հաւատացեն և ոչ ումեք": Քանզի և արդեօք տեսիլ գեղեցիկ յոյժ՝ եցոյց Գեղովն ըզմիապետութիւն քաղաքին. իսկ Դիոնեսիոս՝ վատթար յոյժ:

Արդ որդիք երեք գոլով Դիոնիսեայ առ 'ի Լոկրուհայն. և չորք յԱրիստոմաքեայ, և 'ի նոցանէն երկուք՝ դուստր Յոփրոսինէ և Արեաէ, զՍոփրոսինէ ած 'ի կին մի ոմն յորդուց նորա՝ անուն Դիոնեսիոս, և զԱրեաէ՝ եղբայր նորա թէարիդէս: Այլ ապա 'ի մեռանել եղբօրն, առնոյր Դիովն զԱրեաէ՝ զդուստր քեռն:

Յետ այսորիկ 'ի դժուարին խօթութիւն անկեալ Դիոնեսիոս մերձ 'ի մահ, գուն գործէր Դիովն խօսել ընդ նմա առանձինն վասն որդւոցն Արիստոմաքեայ. բայց յայնժամ բժշկաց երեսս արարեալ պայազատի թաղինն՝ չետուն նմա ժամ պարապոյ. և ըստ որում Տիմէոս ասէ՝ խառնեալ և գեղ

Թմբեկեցողի՝ Դիոնիսեայ՝ զոր և խնդրեացն իսկ, և զգայաղերկ արարեալ զնա՝ այնպէս մահահամբոյր գործեցին զԹմբուլթիւնն ։

Սակայն և այնպէս յառաջնում անդր կենակցութեան բարեկամացն ընդ Դիոնիսեայ կրօնրոյ՝ այնպէս իմն քաջութեամբ խօսեցաւ առ նա Դիոմէն յաղագս լաւութեան կարգի իրաց ժամանակին այնորիկ, որպէս զի և 'ի հանճարեղ խորհրդեան իւրում՝ իբրեւ մանկունս ոմանս նշաւակեաց նա յայնժամ զայլն. դարձեալ և 'ի համարձակախօսութեան իւրում՝ զնոսա իբրեւ ծառայս ոմանս բռնաւորութեանն. ողջ առ վատութեանն և առ ահին բազում ինչ շնթելով խորհուրդ տային պատանեկին ։

Իսկ որ առաւել հիացոյց առհասարակ զնոսա, զի մինչդեռ երկուցեալ զանգիտեին նոքա 'ի մօտալուտ վտանգէ արքայութեանն 'ի կողմանց անտի Վարդեգոնացոց, եկաց Դիոմէն և ձեռն յանձին հարկանէր՝ զի թէ հաշտութիւն խնդրէ Դիոնիսիոս պատանին՝ ինքն նաւագնաց մտադիւր լիցի 'ի Լիբիո և զմարտն շիջուցէ գեղեցիկ պայմանօք. ապա եթէ կռուել խնդրէ՝ ինքնին նա իւրովք իսկ ծախուք պատրաստեցէ նմա 'ի կռիւ անդր քաշտիս նաւաց յիսուն թուով ։ Մեծապէս զարմացաւ Դիոնիսիոս պատանին ընդ մեծանձնութիւն առնն, և յոյժ մտադիւրագոյնս ընդունէր զյառաջամիտ պարզէն ։ Իսկ այլք յայնժամ իբրու կշտամբեալս

իմե տեսեալ զանձինս 'ի պերճութենէն
Դիովնի և իբրեւնկունս 'ի զօրութենէ առն,
սկսան այնուհետեւ յամենայն 'ի բանս
գառնացուցանել զպատանին ընդդէմ 'նո-
րա . բաղբաղայս կարկատէին՝ իբրու դէա-
ակն կրթիլ նմա զբռամբ զտէրութիւնն
ունել ժիջնորդաւ ծովուն, և նաւուք իւ-
րովք ուջոյն զիշխանութիւնն միանգա-
մայն յորդիսն յանկուցանել Արիստոմա-
քեայ 'ի քեռորդիս իւր :

Սակայն և պատճառք ևս զօրաւոր և
յայտնի նախանձուն նոցա և ատելութեն ,
էր այլազգի չափ կենացն Դիովնի և անկե-
նակից ընել նորա ընդ նոսա : Քանզի նո-
քա վաղվաղակի 'ի փաղպջանս մեղմիս
բանից սպրդեալք կենակիցք կենցաղա-
կիցք ընդ պատանւոյ բռնաւորին՝ որոյ և
անունդն իսկ նորա վատթար էր, հանա-
պաղ 'ի ներքս բերէին նմա տուփանս և սփո-
փութիւնս ժամովաճառս 'ի դիներբուս
և 'ի կանայս, և այլ ինչ ևս 'ի նշաւակ գբր
գանաց . յորոց և ամոքեալ բռնաւորու-
թիւնն՝ որպէս ամոքի երկաթ, համբոյրառ
հնազանդեալսն երևէր . և ժանտութիւնն
ամարդութեանն թողանայր, ոչ եթէ 'ի
հեղութենէ ինչ, քան թէ 'ի կնամարդի
կրից իշխանին : Ուստի և տակաւ գամ՝ քան
զգամ՝ ճարակեալ գրգանացն և վանեալ
զպատանին, այնուհետեւ լուծեալ խզէին
և կապանքն ադամանդեայք, որովք 'Դիո-
նեսիոս երէց ասէր կապել պրկել զմիա-
պետութիւնն : Քանզի և պատմեն իսկ՝

ձգել երկայնեւ պատանւոյն զառաջինն զգիներբուս իւր անգուլ մինչև ցաւուրս իննսուն , և զբոլոր զայն ժամանակն՝ արքունեաց նորա անկոխ և անմատոյց լինել յառաքինի մարդկանէ և ՚ի հանճարեղ բանից . քանզի և առհասարակ գրաւեալ իսկ էր ողջոյն միանգամայն յարեցողութեանց և ՚ի խեղկատակութեանց և ՚ի նուազաց և ՚ի կայթից և ՚ի բանդագուշանաց :

Ոյց աղագաւ և Դիովն դժպհի լինէր նոցա , զի երբէք չանկղիտանայր ՚ի զբօսանս և ՚ի սիրոփութիւնս անտիականս . ուստի և նոքա լեզուագարէին , և յառաքինութիւնս առնն զախտից անուանսն պատկանագրէին . ամբարտաւանութիւն՝ զպերճութիւն նորա կարգային . և ժպրհութիւն՝ զհամարձակախօսութիւնն . զխրատ նորա՝ ամբաստանութիւն ասէին . և զի մեղսակից չէր նոցա՝ արհամարհութիւն անձանց : Եւ արգեօք էին իսկ նորա բարք անգւտին ՚ի բընութենէն անհամբոյր և պերճ և գժուար ընդել և գժուարամատոյց . քանզի և գժպհի և խստամբեր էր ընկերութիւն նորա ոչ պատանւոյն այնմիկ միայն՝ որոյ և լսելիք նորա գրգեալք և խանդարեալք էին ՚ի շնթեւոց բանից , այլ և շատից մտերմաց նորա և որք սիրէին ևս զպարզութիւն և զպերճութիւն բարուց նորա . զի և խոժոռեալ իսկ էին ընդ գնացս նորա , և յանդիմանէին ևս զնա իբրև վայրենի և ՚ի քաղաքականսն անընդել՝ առ որս գիմէինն առնա : Ոյր աղագաւ և Պղատոն ինքնին յետ

Ժամանակաց՝ իբրու մարդարէացեալ գրէր առ նա, անձնապահ զգոյշ կալ յանձնահաճութենէ, որ Բնակակից է՝ ասէ՝ միայնութեան :

Արդ թէպէտ և 'ի Ժամանակին յայնմիկ մեծապէս էր պատիւ առնն 'ի գործոց անտի . իբրու մի միայն կամ թէ անշուշտ առաւել քան զայլսն յաջողեալ յոտին ունել զդեղեւեալն բռնաւորութիւն, սակայն և գիտէր իսկ քաջ և նա զնախաթող զաւագութիւն անձինն ոչ 'ի շնորհս ինչ՝ քան թէ յակամայս 'ի պէտս բռնաւորին : Նւ խեղամուտ ընէր Դիոնիս, զի պատճառք բանին է ինքնին անհրահանգ կեանք բռնաւոր պատանւոյն . ուստի և հնարէր ճիշդնէր առնուլ ընծայել զնա 'ի քաղաքավարութիւնս առաքինիս և ազատականս, և ճաշակս տալ նմա առնուլ զբարեհամբոյր բանից և զբարեզգեաց հրահանգաց . զի մի ևս նա յառաքինութենէ երկիցէ, այլ քաղցրասցի 'ի բարիսն . զի և չէր իսկ այս Դիոնեսիոս ընութեամբ 'ի բռնաւորաց ոք 'ի Ժանտագործից . այլ հայր նորա զանգիտէր՝ եթէ երբէք որդին զգծնացեալ և ընդ հանճարեղ մարդոյ թարթափեալ և քաջալերեալ, հաղթ լարեցէ և զտէրութիւնն 'ի նմանէն հանցէ . վասն այնորիկ առեալ փակեաց զնա 'ի տան, ուրանօր պատանեակն համբուն պարապորդ և 'ի գործոց անփորձ, զբօսնոյր գեգերէր՝ որպէս պատմեն՝ կառս կերտել փղբրիկս և լապտերս և աթոռակս 'ի փայտէ և տրա-

պիղա : Քանզի Դիոնեոսիոս երէց՝ այր երկ-
միա յամենայն մարդոյ միանգամայն խի-
թայր զանգիտէր, և առ ահին մեծապէս
զգուշութեամբ ակնածէր . որպէս զի և ոչ
'ի հերս գլխոյն թոյլ տայր վարսավերային
ածելի վարել, այլ յաւուրց աւուրս եր-
թայր առ նա 'ի բրտաց ոմն, և առեալ
կայծակն՝ զվարսան շուրջանակի խանձո-
ղէր : Իսկ 'ի տենեակ նորա՝ չէր թոյլ ոչ
եղբօրն և ոչ որդւոյն՝ մտանել իւրեանց
սեպհական ագաններէք, այլ մինչև մտեալ՝
պարտ էր 'ի զգեստէն մերկանալ, և այլ
հանդերձ արկանել, ցուցեալ այնպէս
մերկ առաջի պահապանացն :

Եր երբեմն լեպտինեայ եղբօր նորա
առաջի առնել նմա գիրս իմն զվայրաց . և
առեալ զնիզակն 'ի միոյ անտի 'ի Թիկնա-
պահացն՝ նովաւ հովանագրէր յանդիման
զատեղին : Իսկ յայնժամ կարի պատմեալ
Դիոնիսեայ, տարնանէր զայրն՝ որ զնի-
զակն ետ նմա : Եւ ասէր Դիոնեոսիոս՝ տնձ-
նապահ 'ի բարեկամացն լինել, տեսեալ
զնոսա հանճարեղս և մտադիւրագոյնս յիշ-
խել քան յիշխիլ : Եւ 'ի մահ ևս վարեաց
նա զՄարսիւսս զոմն՝ զոր և ինքնին յաւա-
գութիւն զօրավարութեան հասուցեալ
էր . քանզի ետես զինքն յերազի սպանեալ
'ի նմանէ . իբրու այն՝ որ այն տեսիլ 'ի
քուն երևութացաւ նմա 'ի տունջենային
խորհրդոց անտի առնն : Նաև ընդ Պլատոն
ինքնին պատմեալ ցատեալ նա՝ զի չասաց
զնա քաջարի քան զամենայն մարդ . և ա-

պա առ արհաւիրացն և վատաստութեանն լի էր հոգին նորա այնչափ չարութեամբ:

Արդ յայնժամ տեսեալ Դիովնի՝ որ պէս ասացաք՝ զորդի նորա յոյժ թերակատար և անբաժ 'ի գեղեցիկ հրահանգաց և զբարեոտհմութիւն ողւոյն ժանտացեալ, քաջալեր 'ի ներքս բերէր նմա թարթափեւ յուսումն և մեծապաղատ աղաչեւ զվեհն զայն՝ իմաստասիրաց յառնեւ գալ 'ի Սիկիւլիա . և 'ի դալն՝ ամենեկին հպատակ կալ նմա՝ զի այնպէս նորա բարք և վարք գեղայարգարք եղեալ յառաքինակրօն բանից անտի, և ինքն հանգունատիպ եղեալ աստուածայնոյն այնմիկ և ամենագեղեցիկ Սկզբնատպին գոյից (որում հնազանդեալ առաջնորդութեանն տիեզերք տմենայն՝ յանպատրաստ անզարդութենէն զարդ աշխարհիս 'ի վեր ելեալ է), մեծապէս և անձին իւրում հանգերձեսցէ երջանկութիւն, մեծապէս և իւրոցն քաղաքայնոց . որ առհասարակ զակամայ գործեցեալսն առ 'ի հարկէ իշխանութեանն՝ մտադիւրագոյնս յայնժամ 'ի ներքս բերցեն, մարդասիրապէս առաջնորդեալք 'ի նմանէ իբրեւ 'ի հօրէ՝ ժուժկալութեան կարգօք և արդարութեամբ . և որ ինքն բռնաւոր՝ դարձցի 'ի թագաւոր: Քանզի և կապանք ադամանդեայք՝ չեն իսկ արդեօք՝ որպէս ասէր հայր նորա՝ ոչ ահ երկիւղին, ոչ բռնութիւն, ոչ յղքնաթիւ նաւահանդէս, և ոչ ևս բազմաձեռն գունդ պահապանացիւրուց բարբարոսաց, այլ մտեր-

մուծիւնն ինքնին գլխովին և յօժարամբ
տուծիւն և հլուծիւն հնազանդելոցն, որ
յառաքինուծենէ անտի իշխանին և յար-
գարուծենէն ընաւորեցան 'ի նոսա. և
թէպէտ և են իսկ կապանք այս ամոք ա-
ռաւել քան զկարծրունան զայն և զխիստան,
անվանելիք են և անխզելիք 'ի հաստատու-
ծիւն տէրուծեանն: Առ այս գարձեալ
անփառունակ և արհամարհ կայ իշխանն,
որ մեծապէս խնամով փոյթ յանձին կա-
լեալ իցէ զարգարել պաճուճել զմարմինն,
և պերճանալ և անկղիտանալ 'ի գրգանս
և 'ի հանդերձանս ապարանիցն, և ապա 'ի
քաղաքավարելն և 'ի խօսել՝ ընդհատ ոչ
իցէ 'ի ռամկաց խուժանին, և զհոգւոյն
զարքունիան ոչ զարգարեացէ 'ի զարդ չը-
քեղ և արքունի:

Ապա ստէպ յայսպիսեաց աստի 'ի
ներքս բերեալ նմա Դիոմիւն, և զանխուլ
ևս սերմանեալ ինչ ինչ 'ի բանիցն Պղատո-
նի, գեղեցիկ մոլուծեամբ անհնարին վա-
ռեաց զԴիոնեսիոս կրտսեր, լսել զվարդա-
պետուծիւն Պղատոնի և կենակից նմա լի-
նել: Ոյր աղազաւ և ստէպ գային հա-
սանէին յԱթէնս նամականի առ 'ի Դիո-
նիսեայ, և խնդրուածք 'ի Դիոմիւնէ, առ
այսոքիւք՝ և 'ի Պիւծադորեանց անտի Ի-
տալիոյ. ազերս արկանէին և նոքա Պղա-
տոնի՝ յուղի անկանել անդր և սանձել
կորովի վարժիւքն զնորատիք զոգին զար-
ձակերասանն զայն 'ի մեծի յայն աւագու-
ծեանն և 'ի զօրուծեանն:

Այսա Պապոսն (որպէս ասէ իսկ ինքն) ամօթ համարեալ՝ եթէ արդեօք կարծեսցեն բանիւք չափ միայն սահմանել ջանից նորա, և ձեռնամուխ 'ի գործ յօժարել, յանձին կալաւ. և զի՛ և ակն ևս ունէր՝ զի եթէ և զայրն զայն միայն մաքրեալ սրբեացէ՝ իբրեւ որ գլխաւոր մասն և առաջնորդական, այնուհետև և զՍիկիլիա ողջոյն աւաքեացէ զխօթացեալն :

Բայց յայնժամ հակառակամարտքն Դիովնի զանգիտեալ 'ի փոփոխութենէն Դիոնիսեայ, ածին հաւանեցուցին զնա դարձուցանել 'ի վտարանդութենէն զՓիլիստոս՝ այդ ճարտարաբան և բարոյից բռնաւորացն ներկուռ, ախոյեան գնա ընդդէմ արձանացուցանել Պապոսնի և իմաստասիրութեան : Քանզի և էր իսկ այս Փիլիստոս 'ի բնէ ժամանակացն զօրավիգն յառաջամիտ 'ի հաստատութիւն բռնաւորութեանն . և էր իսկ նորա պաշտպանեալ գզեկին, ուր էր նա գնդապետ հարուստ ժամանակ : Եւ համբաւ հնչէր՝ մտեալ նորա և առ մայր Դիոնիսեայ երիցու . և չէր այն զանխուլ 'ի բռնաւորէն : Բայց իբրև Լեպաինոսի եղեն դստերք երկու 'ի կնաջէն՝ զօր պղծեաց նա (թէպէտ և կին էր նա արամբի), և ետ զմին Փիլիստոսայ՝ զանխուլ 'ի Դիոնիսեայ, զայրացեալ բռնաւորին՝ բանտարգել 'ի կոճեղս առնէր զկին զայն զԼեպտինեայ և 'ի Սիկիլիոյ վտարանդի հանէր զՓիլիստոս . նա չղբաւ անկաւ առ հիւրս իւր յԱգրիա, ուր և

Թուի արձանագրեալ նորա բաղում ինչ 'ի պատմութեանց իւրոց 2, 'ի պարտապու-
թեան իւրում. քանզի և գարձաւ նա ոչ
ևս 'ի Սիկիլիա առ կենդանութեամբն Դիո-
նիսեայ երկցու. այլ միայն յետ մահուն
նորա՝ կիրք ուերիմ թշնամեացն Դիոմի-
որպէս ասացաք՝ գարձուցին զնա. քանզի
և գիտէին իսկ զՓիղիստոս ընկերչակել իւ-
րեանց և զորավիգն մեծ բռնաւորութեն :
Արդ և եկեալ հասեալ առ նոսա, անգէն
ձեռն տայր բռնաւորութեանն :

Այլ գէպ տայր յայնժամ և յայցոյ
ոմանց յուզել զպարտութեանց և ամ-
բատանութեանց առաջի բռնաւորին ընդ-
գէմ Դիոմի, իբրու մտարերել 'ի վանել
զտերութիւն նորա 'ի միամին ընդ Թէոգլ-
տեայ և ընդ Հերակլիտեայ. քանզի և ան-
շուշտ ակն ունէր Դիոմի (որպէս երեխ)
'ի գալլուտ Պրատունի 'ի ձեռն նորա կար-
ձել 'ի բռնաւորութենէն զտիրապետա-
կանն զայն և զինքնաբաւ իշխանութիւն,
և ածել յարգարել զԴիոնեսիսս իբրե իշ-
խան համբոյր և զինաւոր : Իսկ Թէ երբեք
ընդգէմ գարձեալ չամղբեսցի 'ի մոի ե-
գեալ էր վանել զնա, և առնուլ ածել
զՍիրակուացիս 'ի քաղաքաւորութիւն
անգր իւրեանց. ոչ եթէ ընկերհաշտու-
թեանն երեսս ինչ առնէր, այլ զի քան
զբռնաւորութիւնն՝ զայն լաւ ևս համարէր
վայն այնոցիկ, որ աւագապետութիւն գե-
ղեցիկ յանձին չկալցեն :

Իբրե այս այսպէս հանգերձեցաւ, գայր

հասանէր Պղատոն 'ի Սիկիլիա . և յերեւելանդ իւրում՝ շուք մեծ և խնամ պքանչելի պատրաստեցաւ առն : Քանզի յիջանել իւրում յեռաթիոցն՝ կազմ անդանօր եգիտ նա զմի 'ի կառաց անտի արքունի շքեղ զարդարեալ, և անդ բռնաւորն ինքնին զոհ մատուցանէր՝ իբրու երջանկութիւն մեծ հասեալ իցէ յարքայութեան իւրում : Առ այս՝ և կոչնոցն պարկեշտութիւն, և արքունեացն համեստութի, և բռնաւորին գլխովին հեզութիւն յունկընդրութիւնս իւր, պքանչելապէս յուսացուցանէին առհասարակ զքաղաքացիսն 'ի լաւութիւն նորա . և անդ էր տեսանել առհասարակ զամենեւեան վառ և բորբոք 'ի դպրութիւնս և յիմաստասիրութեան . և ապարանք բռնաւորին՝ որպէս ասեն՝ ողջոյն յայնժամ մորկեալ էին 'ի փոշի՝ 'ի սաստիկ խուռնընթաց վարժելոցն յերկրաչափականին հրահանգս :

Իբրեւ աւուրք 'ի վերայ անցին՝ 'ի նմին իսկ յապարանսն բռնաւորին զոհ ըստ հայրենի սովորութեան կատարէին . և անդանոր Քարոզն ըստ սովորութեանն յաղօթել իւրում՝ երկայն աւուրքք հաստատուն բռնաւորութեանն կալ անդրդուելի, պատմեն՝ մերձ կացեալ յայնժամ Դիոնիսեայ՝ ասել այսպէս . “Եւ լռեցես դու ոչ, կարդալ մեզ զնշովսդ զայդ .” : Իբրեւ զայն լուան Փիղիստոս և համախոհքն՝ 'ի խոր խոցեցան . զմտաւ ածելին՝ զի անվանելի ուրեմն այնուհետեւ կացցէ Պղա-

տոնի զօրութիւնն, եթէ այնպէս նա աւուրս սակաւ ընդ պատանւոյն գեղերեալ համբուն շքեաց և աշտկերտեաց զնա :

Ապա այնուհետեւ նոքա ոչ այր ըստ առնէ և 'ի ծածուկ, այլ առհասարակ միախուռն և յայտնի սկսան դատաւիտ զԴիոմէն առնել. ասել՝ եթէ յայտնի դա ուրեմն նկրտի հմայել գիւթել զԴիոնեւսիոս Ճարտարախօսութեամբն Պղատոնի. զի հրաժեշտ նա մտադիւր յիշխանութէն տուեալ, առեալ փոխեսցէ դա զնոյն յորդիան Արիստոմաքեայ՝ քեռի ինքն գոլով նոցա : Իսկ կէպք յայնժամ և խոժոռեալ կային, եթէ՝ յառաջ ժամանակաւ գիմեալ Աթենացւոց 'ի Սիկիլիա ստուար զօրու նաւաց հանդիսից և ցամաքին, և հարեալք տապաստ անկան՝ մինչև տիրացեալ Սիրակուսայ. իսկ զարդիս նոքա 'ի ձեռն միոյ ուրուք սովեստեսին իւրեանց կռուեալք վանեսցեն զբռնակալութիւնն Դիոնիսեայ, ամոքեալ զնա 'ի բաց կալ յիւրոց անտի բիւրուց Թիկնապահաց, և Թողուլ լքանել զեռաթիս նաւաց չորեքհարիւր, և զայրուծի բիւր մի, և հետևակազօր՝ բազմութիւն յոյժ. և երթալ խիլ արկանել յուզել յԱկագեմիս զբարին զայն զգազունին, և խնդրել երջանկութիւն 'ի ձեռն երկրաչափականին, և Թողուլ անգանօր 'ի ձեռս Դիոմէնի և քեռորուց Դիոմէնի զերջանկութիւն արքայութեանն և զմեծութեանն և զգրգանացն :

Ապա յայնմանէ զառաջինն խէթ 'ի

ներքա անկեալ, և յետ այնորիկ պատմութեան թիւն յայնի և հակառակութիւն, բերելին տային յայնժամ 'ի ծածուկ նամակ մի առ Դիոնեսիոս գրեալ 'ի Դիոնիէ առ ոստիկանս Վարքեդոնացւոց. յորում և պատուիրէր նա նոցա 'ի խօսել նոցա հաշտութիւն ընդ Դիոնիսեայ, մի ինչ ամենեկն պայմանել՝ եթէ և ինքն մերձ ոչ կայցէ. իբրու որ 'ի նորա ձեռն յաջողեսցին նոքա կարգ տալ իրացն : Զայն նամակ ընթերցեալ Դիոնիսեայ առաջի Փիղիստոսի և 'ի խորհուրդ մտեալ ընդ նմա՝ որպէս ասէ Տիմէոս՝ մտերմութիւն կեղծաւորեցաւ Դիոնի, և քաղցր և հեզաբար վարեալ ընդ նմա և խաղաղութեան ողջոյն տուեալ նմա, և այնպէս 'ի մի կողմն տարեալ զնա և միայն ընդ միայն ածեալ 'ի ծովափն 'ի ներքոյ դղեկին, անդանօր հանեալ ցուցա, նէր նմա զնամակն և կշտամբէր զնա, որպէս թէ ընդդէմ իւր դաւակից ընդ Վարքեդոնացւոցն իցէ : Իբրեւ Դիոնի պատրաստեցաւ 'ի չքմեղս լինել, ոչինչ հանդարտեաց Դիոնեսիոս. և անդէն վարեալ մղեալ զնա՝ ըստ դիպելոյ ժամուն՝ որ անդ 'ի մակոյէ մի, հրաման ապր նաւազիցն վողվազակի տանել զնա 'ի բաց և հանել յիտալիա :

Իբրեւ այս եղև, անադորոյն առհասարակ թուեցաւ բանն և դժոխքմբերելի. և էր այնուհետեւ տուն բռնաւորին ողջոյն համակեալ 'ի սուգ կանանւոյն. և ժողովուրդ Սիրակուսացւոց 'ի վարանս տարակուսի՝ տագնապեալք 'ի շուինդն յանկարծ

և յամբոխ շփոթից 'ի պատճառս Դիոմիտի,
 և 'ի խէթ երկիւղի յերեսաց բռնաւորին :
 Քաջիկ խելամուտ եղեալ Դիոնեւիտս և
 զահի ևս հարեալ, շուրջ գալս մփիթարեր
 սփռիէր զբարեկամսն և զկանանին . ասէր՝
 ոչ 'ի վտարանդուծիւն ինչ արձակեալ
 զԴիոմիտ, այլ վայր մի հեռացուցեալ . զի
 մի ապա ինքն ստիպեացի 'ի մերձ կալ նո-
 րա՝ արամեւել և ժանտանալ ինչ յանձնա-
 հաճուծեան առնն : Ապա տուեալ նաւս
 երկու 'ի ձեռս ծառայիցն Դիոմիտի, հրա-
 ման տալոց նոցա առնուլ ժողովել 'ի նոսա
 զամենայն զմեծութիւն Դիոմիտի և զծա-
 ռայսն՝ որ կամիցին, և խաղալ գնալ առ
 նա 'ի Պեղոպոննիտա : Եւ էին Դիոմիտի
 ինչք և գոյք բազում յոյժ, և կահ և կա-
 րասի տան նորա՝ գոգցես ոչինչ ընդհատ
 յարբային . զոր և 'ի մի կուտեալ յայնժամ
 բարեկամացն յղեցին առ նա, և բազում
 ևս այլ առաքելին առ նա կանայք և բա-
 րեկամք . զի և 'ի պատուական կարասոց
 անտի և 'ի բազմահարուստ մեծութենէն
 շքեղ երեւցաւ նա 'ի մէջ Հելլենացւոց,
 նա և 'ի ճոխութենէ վտարանդւոյն այնո-
 բիկ քաջ յերևան գալս բազմագանձ զո-
 րութիւն բռնաւորութեանն : Անգէն ա-
 պա Դիոնեւիտս բնակեցուցանէր և զՊլա-
 տոն 'ի գղեկին . և այնպէս շքով կերպա-
 րանեալ հիւրասիրութի մեծ և մարդասեր,
 հնարիմաց եղև պահ արկանել նմա՝ զի մի
 թերևս նաւագնաց անկցի զհետ Դիոմիտի,
 լինել զկայ անիրաւութեանն :

Իսկ ապա միջնորդաւ ժամանակին և կե-
նակից քաղաքավարութեամբ, զոր օրինակ
ամոքի գաղան և ձեռնընդել լինի մարդոյ,
սակէս բնաւորեցաւ Դիոնեսիոս քաղցրա-
նալ 'ի քաղաքավարութիւն Պլատոնի և 'ի
բանս բերանոյ նորա . որպէս զի և զսէր
բռնաւորական սիրեաց զնա, և խնդրէր
ինքն միայն սէր առնուլ 'ի Պլատոնէ և
սքանչանալ առ նմա 'ի վեր քան զամենայն
մարդ, յօժարէր 'ի նա ապաստան զերան
առնել և զբռնաւորութիւնն գլխովին, ե-
թէ միայն նա նախամեծար քան զիւրն՝ չա-
րասցէ զԴիոնի բարեկամութիւնն : Բայց
էր Պլատոնի գծովմբերելի այս կիրք բռ-
նաւորին, այն՝ որ մոլեալ իսկ էր արգարե
իրրև զտարփածուս ոմանս հիբացեալս առ
'ի խանդէն, և ընդ ժամանակ սուղ նա բա-
զում անգամ գծտէր, և բազում ևս հաշտ
լինէր, և բանս ողջբանաց արկանէր, և
անձկացեալ յոյժ էր 'ի լուր վարդապե-
տութեան նորա, և 'ի հաղորդութիւն վար-
ժից իմաստասիրութեան նորա . միանգա-
մայն և զամօթի հարկանէր 'ի մոլորեցուց-
չաց անտի իւրոցն՝ իբրու եղծանիլ ապա-
կանիլ 'ի նոցանէ :

Չայսու ժամանակաւ յուզեալ մարտի
պատերազմի՝ առեալ Դիոնեսիոս արձա-
կէր 'ի բաց զՊլատոն, նախ դաշն եզեալ
ընդ նմա գարձուցանել զԴիոնի 'ի ժամա-
նակ դարնայնոյն, որում և գրծեաց . սա-
կայն առեալ առաքեաց առ նա զհաս
զկալուածոց նորա, ազաչեալ զՊլատոն 'ի

չքմեզս անձինն վասն ժամագիր դաշինն անցանելոյ 'ի մարտին պատճառս . քանզի և 'ի լինել հաշտութեանն՝ դարձուցէ աւրագ զԴիովն : Խնդրէր ևս , զի և ինքնին Դիովն հանգարտեալ՝ մի ինչ նորութիւն 'ի ներքս բերցէ , և մի զնմանէն չարախօս կայցէ առ Հելլենացիս . յոր և գուն գործեաց Պղատոն 'ի յաջողել նմա . և անգրէն միւսանդամ առեալ զԴիովն յիմաստասիրութիւնն , թարթափեցուցանէր զնա յԱկագեմիա : Եւ բնակէր Դիովն 'ի քաղաքին առ ումնմն Կալիպպոսի՝ այր ակաւնաւոր . և գնոց գնեաց նա կալուած մի 'ի զքօսանս իւր . զոր և 'ի նաւել իւրում 'ի Սիկիլիա՝ ետ նա 'ի պարգև Սպեւսիպպոսի , ընդ որում և կենակից քաղաքավարէր նա առաւել քան ընդ ամենայն բարեկամն իւր յԱթէնս . քանզի և Պղատոն ինքնին խնդրէր քաղաքացուցանել զբարան Դիովնի 'ի քաղաքավարութիւն հեշտ և համբոյր և զուարթաբան առն՝ որպիսի ոք Սպեւսիպպոսն էր . ուստի և Տիմոյն անուն կարգայր նմա՝ « Գաջ հենգնաբան , » :

Իսկ էր երբեմն Պղատոնի 'ի խաղան՝ տալ ժողովքեան պարերգութիւն զմանկտոյն . և յայնժամ Դիովն հանդերձէր կազմէր զպարն և զամենայն զծախան յանձնէն ընդր , քանզի և Պղատոն ինքնին թղլ ետ նմա զձիր զայն 'ի ներքս մատուցանել Աթենացւոց , զի քան փառս անձին իւրում՝ առաւել ևս նմա հանդերձեացէ մտերմութեան սէր : Եւ գնայր չըէր Դիովն և 'ի

քաղաքս քաղաքս, և մասանէր յաշխարհա-
խումբս 'ի ժողովան, և ընդ աւագ որերոյն
Թարթախէր և ընդ քաղաքագէտ մարդ-
կանն. և 'ի չափ կենացն ոչինչ հետեւեալս
'ի գէմն բերէր նա, կամ Թէ բռնաւորա-
կանս, կամ Թէ սչրանս. նա պարկեշտու-
թիւն յամենայնի յանձին բերէր և առա-
քինութիւն, և արիութիւն, և գեղեցիկ
ջանս 'ի գարութիւնս և յիմաստասիրութեան.
ոյր աղագաւ և սիրելի առհասարակ
գաւաւ և փարելի, և շուք ևս յանձն
ձգեաց աշխարհական, և հրովարտակա ևս
վասն իւր 'ի քաղաքաց քաղաքաց. առ-
այս՝ և լակեղեմնացիք ինքնին գրեցին
զնա Սպարտացի. և ոչինչ փոյթ եղև նո-
ցա՝ վասն բարկութեանն Դիոնիսեայ, որ
'ի ժամանակին Թիկունս ևս տուեալ էր
նոցա 'ի մարտին ընդգէմ Թերայեցւոց:

Եւ պատմեն՝ 'ի ժամանակին յայնմիկ
զնալ Դիոմիտի յայցելութիւն Փաիոգովոս,
սի Մեգարացւոյ, որ և ազաչեալ իսկ էր
զնա, և էր Փաիոգովոս՝ որպէս երեւի՝ այր
բազմահարուստ և հզոր, և տեսեալ անդ
առ դուրս նորա ամբոխ մեծ և բազմու-
թիւն մարդկան գիմեալ առ նա, և գծուա-
րամատոյց էր մտանել առ նա և խօսել,
գարձաւ Դիոմիտ առ բարեկամսն՝ որ գծգը-
մնեալք խոժոռէին, և ասէ. « Եւ զի՞նչ
ապա ետերեսցուք զդա: Եւ մեք ինքնին
առ Սիրակուսացիս զնոյն գործէալք միշտ, »:

Բայց յետ այսորիկ Դիոնեսիոս խան-
դացեալ և զանգիտեալ ևս՝ զի մտերմացաւ.

Դիոմէ ընդ Հելլենացիսն , զանց աբար առաքել նմա զհասան . և ոտակեան եւ 'ի վերայ գոյից նորա կարգեր 'ի գործակալաց իւրոց : Բայց և զձախողակ կարծիս վասն իւր զինաստասիրացն 'ի պատճառս Պղատոնին՝ կամելով քերեւ, բազմութիւն 'ի քաջաց գիտնոց նոցա ժողովեաց առ իւր . և պատուասիրութեամբ թեակոխեալ առ հասարակ յազթահարեւ 'ի պայքարի, չարաչար 'ի ներքս բերեր նա զվարդապետութիւնսն Պղատոնի թերակատար խորհրդով . և սկսաւ ապա միւսանգամ անձկալ նմա , և դատապարտ զանձն առնէր զի ոչ վարեցաւ նովաւ յորժամ մերձն կայր , և ոչ ներկուռ ուսաւ զչքնաղ ուսմունսն նորա : Եւ իբրեւ բռնաւոր՝ ցանդ անկարգացեալ և բուռն յանձուկ սրտին , և գիւրամոքելի յամենայն 'ի կիրս, վառեցաւ բորբոքեցաւ միւսանգամ առ Պղատոն և զամենայն մեղքենայս շարժեր , և ածէր ամոքէր զԱրքիւտաս Պիւթագորեան միւսանգամ՝ կոչել զնա՝ երաջխաւոր եղեալ նմա 'ի խոտմանն . քանզի և 'ի ձեռն Պղատոնի հաստեցաւ ընդ նոսա յառաջագոյն բարեկամութիւն և հիւրասիրութիւն :

Ապա Արքիւտաս առեալ առաքէր առ Պղատոն զԱրքեդեմոս . անգուատ և Դիոնեսիոս արձակեաց նմա եռաթիս նաւաց և բարեկամս եւ աղաչել գալ առ նա . առայս և յայտնապէս գրեաց զայս ինչ, զի կամագիւտ ամենեկին չլինիցի Դիոմէ՝ եթէ Պղատոն յանձին չկալրէ գալ 'ի Սիկիլիա .

ապա եթէ հաւանեացի, կատարեացին ա-
մենայն կամք Դիոմիսի: Նաեւ առ Դիոմիս
գային հասանէին պաղատանք բազումք 'ի
գիմաց քեռն և ամուսնոյն, թախանձ ար-
կեալ նմա աղաչել զՊղատոն՝ անսալ Դիո-
նիսեայ և մի ինչ պատճառս 'ի ներքս ար-
կանել գրգռութեան: Եւ այսպէս ապա
Պղատոն՝ որպէս ասէ իսկ ինքն՝ այս երկցս
անգամ յանձուկս հասանէր Սիկիլեան,
“Անգրէն միւսանգամ զմահաբերն զայն
անցանել հատանել զՔարիւբդէ”:

Բայց ընդ գալուստ նորա մեծապէս
խնդաց Դիոնեսիոս, մեծապէս և Սիկիլիա
նորոգեցաւ 'ի յոյսն. ուխտիւք ցանկայր
և ճգնէր ևս փութոյ պնդութեամբ՝ նախ-
աթող քան զՓիղիստոս բազմեցուցանել
զՊղատոն, և զմաստասիրութիւնն՝ քան
զբռնաւորութիւն: Առ այս և կանայք
փոյթ խնամոց յոյժ ունէին վասն նորա. և
Դիոնեսիոս ինքնին եցոյց յայտնի՝ վստահ
'ի նա լինել առաւել քան յամենեւեան.
քանզի և թոյլ տայր նմա մտանել առ նա՝
մինչև հետազօտեալ զնա: Իսկ իբրեւ և
ինչս բազում 'ի պարգև ստէպ նմա 'ի ներքս
մատուցանէր, և Պղատոն յանձն չառնոյր,
անգուստ Արիստիպպոս Կիւրենացի որ
մերձն կայր, զայս ասաց. Դիոնեսիոս ա-
ռատաձեռնէ՝ և ոչ մնասի. քանզի որոց
չատ պէտք են՝ սակաւ տայ. և որ չառնու-
ինչ՝ Պղատոնի՝ շատ տայ:

Այլ յետ առաջին հիւրամեծարու-
թեանցն՝ սկսաւ Պղատոն խօսել վասն Դիոմի-

նի . և յայնժամ՝ զառաջինն յերկարաձգե-
ցան իրք զասն բանին այնորիկ , ապա և
կշտամբանք 'ի ներքս եկին և խոժոռու-
թիւնք 'ի նոսա զանխուլ յարտաքնոց .
քանզի և Դիոնեսիոս ինքնին ունէր 'ի ծա-
ծուկ , և գուն ևս գործէր գեղեցիկ հիւ-
րասիրութեամբ և պատուով առ Պղատոն՝
ուծացուցանել զնա 'ի սիրոյն Դիովնի :
Այլ և ոչ ինքնին Պղատոն զառաջինն նը-
շաւակէր զուխտադրութ և զսուտակաս-
պաս կիրս նորա , և ժուժայր բերէր և կեղ-
ծաւորէր : Մինչքեռ օրինակ զայս զգա-
ծեալ էր այր ընդ ընկերին , և կարծէին
զանխուլ յայլոց զգժտութիւնսն , ան-
գուստ Ելիկովն Վիւղեկեցի 'ի մտերմացն
Պղատոնի՝ նախապատու՝ լինէր խաւար-
ման արեւուն . և 'ի կատարել անվրէպ նա-
խաքարոզ բանին՝ յոյժ հիացեալ բռնաւո-
րին , տայր նմա պարգև արծաթոյ տաղանդ-
մի : Իսկ յայնժամ և Արիստիպպոս զուար-
թաբանեալ առ իմաստասէրան ասէր , և
ինքնին նա մարգարէասցի զանհաւատալին
զքան . իբրեւ աղաչեցին զնա յայտնել ըզ-
բանն , ասէ . “ Մարգարէանամ աւագիկ .
քան թէ սակաւ մի անցեալ իցէ՝ զի Պղա-
տոն և Դիոնեսիոս դարձցին միմեանց 'ի
թշնամիս , , :

Ապա 'ի վերջէ ուրեմն առեալ Դիոնի-
սեայ 'ի վաճառ հանէր զգոյս Դիովնի , և
զարծաթն առ իւր կալաւ : Իսկ զՊղատոն
ինքնին՝ որ բնակէր 'ի գրախափն շուրջ ըզ-
տամբն , առեալ բնակեցուցանէր 'ի մէջ

վարձկանաց զօրականին, որք և 'ի վազնջուց խակ նոքա ատէին զնա և խնդրէին սպանանել, իբրտու որ խորհուրդ Դիոնիսեայ տայր՝ թողուլ զբռնաւորութիւնն և կեալ անպահապան : Իբրև յայս սահման վտանգին Պղատոնի՝ լուր վասն բանին էտու Արքիւտաս, անգուտտ պնդադեապանս և նաւացուկ երեսնաթի առեալ արձակէր, խնդրէր զայրն 'ի Դիոնիսեայ. ասէր՝ եթէ Պղատոն ըստ երաշխաւորութեանն Արքիւտասայ յարուցեալ աներկեան չդբաւ 'ի Սիրակուսա :

Ապա Դիոնեսիոս քերեալ յանձնէ ըզխէթ թշնամութեանն ընդ Պղատոնի, 'ի մեկնել անդ նորա կոչունս և մարդասիրութիւն բազում՝ 'ի ներքս բերէր նմա. և եղև՝ զի և համարձակեալ ևս ասել առ նա, “Անշուշտ գու ո՞վ Պղատոն, շատ և մեծապէս ամբաստան կացցես գու զմէնջ՝ առ որս իմաստասիրենն ընդ քեզ”, նա ժպտեալ ետ պատասխանի և ասէ. “Քաւ մի լիցի յԱկադեմիա այնչափ նուազութի բանից, զի և զքէն յիշատակ արասցէ ոք”, Եւ օրինակ զայս ապա՝ ասեն՝ առաքել յետս զՊղատոն : Սակայն և զոր ինչ գրեաց ինքնին Պղատոն, ոչինչ այնպէս միարան կայ ընդ այսոցիկ : Բայց յայնժամ Դիոնի զջարեալ վասն բանիցս այսոցիկ, և յետ սակաւու լուր ևս առեալ՝ որ ինչ պատահեաց իւրում ամուսնոյն, յայտնի այնուհետև 'ի թշնամութիւն գարձաւ ընդ Դիոնիսեայ : Իսկ Պղատոն գրեալ առ Դիոնես :

սիրոս՝ ընդ քողով իրազեկ զնա առնէր։ Եւ գէպք եղեն բանին օրինակ զայս։

Յետ տարազրութեանն Դիոմիւնի, իբրեւ Պղատոն՝ ի բաց արձակել հանգերձեալ էր Դիոնեսիոս, յանձն արար նմա տեղեկանալ ի ծածուկ, արդեօք հաճեացի՞ Դիոմիւն զի այլ ոք ՚ի կին ածցէ զամուսին նորա. քանզի ե համբաւ հնչէր՝ եթէ ճշմարիտ ե եթէ ստայօզ՝ յատելէաց անտի Դիոմիւնի, եթէ այն ամուսնութիւն ոչ ըստ կամացն կատարեցաւ Դիոմիւնի. ե թէ՛ ծանր է նմա կենակից կնոջն այնմիկ ընեւ։ Ապա իբրեւ յԱթենս եհաս Պղատոն ե խօսեցաւ եւ ընդ Դիոմիւնի վասն ամենայնին, առեալ դրէր առ բռնաւորն նամակ. զայլ ինչ ի բաց ՚ի նմա խօսէր գիւրիմաց ամենեցուն. իսկ զայնմանէն՝ միայն բռնաւորին գիտելի. քանզի ասէր՝ խօսեցայ ընդ Դիոմիւնի վասն բանին այնորիկ, ե անշուշտ զայրասցի Դիոմիւն՝ եթէ զայդ բան գործեացէ Դիոնեսիոս։

Բայց զի ՚ի ժամանակին գոյր տակաւին յոյս հաշտութեան նոցա, սչինչ նոր գործեաց Դիոնեսիոս առ քոյրն, թողոյր զնա այնպէս բնակել ՚ի միասին ընդ մանկանն՝ զոր ծնաւ ՚ի Դիոմիւնէ։ Իսկ իբրեւ ՚ի հակառակութիւն անհաշտ դարձան նոքա ընդ միմեանս, ե Պղատոն այնպէս խոժոռեալ արձակեցաւ ՚ի բաց ՚ի Սիկիլիոյ, յայնժամ առեալ բռնաւորին զԱրեոտէ՝ տայր ընդ գէմ կամաց նորա Տիմոկրատեսայ միում ՚ի բաղեկամացն. ե նմանօղ չգտաւ Դիոնես-

սիրոս կրսեր մարդասիրութեան հօրն իւրոյ
 'ի նմանօրինակ գէպսն : Քանզի գէպ եղև
 (որ և է իսկ պատահել), զի թշնամանա-
 ցաւ ընդ նմա Պողիւքսենոս քեռայր նորա .
 և էր անուն քեռն թեստէ . իբրև դադ-
 արդնաց 'ի Սիկիլիոյ առ ահին ընէր Պո-
 ղիւքսենոս, կոչեաց Դիոնեսիոս զքոյր իւր
 և յանդիմանէր զնա, զի գիտելով չափ
 զփախուստ զառնն՝ 'ի վեր չեհան նմա,
 յայնժամ քոյրն անզարհուրելի և բնաւ
 իսկ աներկիւղ, ետ պատասխանի և ասէ .
 “ Արդ ուրեմն թուիմ ես քեզ ո՞վ Դիո-
 նեսիէ յոյժ չուառական կին և անարի,
 զի իրազգած փախստեան առն իմոյ՝ ոչ և
 ես ինքնին խնդրեցի նաւել ընդ նմա և հա-
 սարակորդ լինել բախտին նորա : Բայց ես
 իրազգած չեղէ, ապա թէ ոչ՝ սիրելի էր
 ինձ՝ քան թէ քոյր բռնաւորի՝ մանաւանդ
 կին կոչել Պողիւքսենեայ փախստէի,, : Եւ
 պատմեն՝ 'ի լուր այս համարձակածայն
 բանին թեստեայ յոյժ հիանալ բռնաւո-
 րին . և Սիրակուսացիք ինքնին առհասա-
 րակ մեծապէս զարմացեալ էին ընդ առա-
 քինութիւն նորա . զի և յետ քակելոյ
 բռնաւորութեանն՝ զնոյն շուք արքունի և
 զսպաս հարկանէին նմա . և 'ի մահուն ևս
 քաղաքացիք նորա աշխարհաւ յուզարկա-
 ւորութիւն կարգեցին նմա : Իսկ պատմել
 զայս աստանօր, արդեօք ոչ զարտուղու-
 թիւն իցէ անօգուտ :

Ապա յետ այնորիկ Դիոմէ գառնայր 'ի
 պատերազմ . բայց ընդդէմ կայր այնմ

Պղատոն 'ի պատճառս հիւրութեան իւրոյ
առ Դիոնիսեայ, դարձեալ և յաղաքս
ծերութեանն ինքնին Դիոնիսի: Իսկ Սպեւ-
սիպպոս և այլք ևս 'ի բարեկամացն նիղա-
կակիցք էին Դիոնիսի. և թելադիր ևս լի-
նէին նմա ապրեցուցանել զՍիկիլիա, որ
անգուստ մատունս առեալ տատանէ առ
նա, և մտադիր ևս յօժարութեամբ ժո-
ղովեսցէ զնա: Քանզի և 'ի ժամանակին
յորում գեղերէր Պղատոն 'ի Սիրակուսա,
անդանօր և Սպեւսիպպոս առաւել քան
զնա կենակից ընդ քաղաքայնոցն՝ 'ի վերայ
եկաց խորհրդոց նոցա. զի թէպէտ և զա-
ռաջինն ոչինչ ժառանգան խօսել ընդ նմա
համարձակ՝ խիթային եթէ լրտես բռնա-
ւորին իցէ. իբրև վստահ յայրն եղեն, յետ
այնորիկ առհասարակ ամենեքին միաբան
աղերսէին գալ հասանել անդր Դիոնիսի.
Թէպէտ և նաւք ոչ գուցեն նորա և ոչ
հետևակազօր, և ոչ այրումի, շատ իցէ ե-
թէ զխորդ և իցէ 'ի նաւ մի բեռնաբարձ
ամբարձեալ ինքն հասցէ անդր առ նոսա,
ապէս Սիկիլիացւոց ունել 'ի ձեռն զանձն
նորա և զանուկն նորա ընդգէմ Դիոնիսեայ:

Իբրև զայս բանս լուաւ 'ի Սպեւսիպ-
պեայ, քաջալերեցաւ Դիոնիս. և զօրածո-
ղով լինէր այնուհետև վարձու 'ի ծածուկ
և յայլոց ձեռն, և զանխուլ ունէր զխոր-
հուրդ մտացն: Եւ էին նմա ձեռնտու 'ի
բանին և բաղումք յաւագորերոյն, և բա-
ղումք և յիմաստասիրաց, յորս և Եւդե-
մոս Նիպրացի. յոյր 'ի մահուն՝ տրամախօ-

սութիւն վասն հոգւոյ գրեաց Արիստո-
տել 'ի վերայ նորա, որպէս և Տիմոքիդէս
լեւկատացի. և առեալ նոքա նիզակակից
ածին առ նա և զՄիլտաս. Թեասաղացի՝
այլ հարցուկ. որ և նա Թարթափեալ իսկ
էր յԱկադեմիա: Իսկ յորոց միանգամ
վատարանգիք լեալ էին 'ի բռնաւորէն ոչնչ
պակաս քան զհաղար, ոգիք միայն քան
և հինգ Թուով միամտեցան յարշաւանին.
Իսկ այլք առհասարակ զահի հարեալք
լքին զնա: Եւ էր նստոց պատերազմին
կողմ Ջակիւնթացոց, ուր և եկին խմե-
ցան զօրականք իբրեւ ութ հարիւր. բայց
էին նոքա առհասարակ այլունտիւր զօրն-
տիւր 'ի բազում և 'ի մեծ նահատակութիւն,
մարմնով քաջակիրժք, և 'ի հրահանգս
վեհադոյնք և յարիութեան, և յաջողեալք
'ի խրախոյս և յեռանդն քաջութեան
խուժանին՝ զոր ակն ունէր Դիոմիլն ունել
կազմ անդ 'ի Սիկիլիա: Բայց իբրեւ իրա-
դեկ եղեն նոքա պատրաստութն կռուոյն
ընդդէմ Դիոնիսեայ և Սիկիլիոյ, զահի
հարեալք խորշեցան և խոտէին զխոր-
հուրդն. իբրու այն որ առ զայրացում խե-
լացնոր ակափու և մոլեգինս, կամ Թէ 'ի
դեղեցիկ յուսոյ անբաժ, այնպէս անձնա-
գրաւ ըննի Դիոմիլն 'ի փորձ դժնդակ. և
զայրացեալ սրտմտէին ընդ զօրագլուխսն
և ընդ զօրաժողով մարդիկն, զի անդէն 'ի
սկզբան 'ի վեր չհանին նոցա զքան պատե-
րազմին այնորիկ:

Այլ Դիոմիլն իբրեւ հրապարակաբոս ա-

ուսմի մերկանալը նոցա, զիսկոք բռնաւորութիւն ինքնին գլխովին նկուն է և փուտ. և զայն ևս տայր գիտել նոցա՝ զի ոչ իբրեւ զօրականս ոմանս առեալ խաղացուցանէ զնոսա անգր, քան թէ իբրեւ զօրագլուխ Սիրակուսացւոց և այլոց ևս բնականորացն Սիկիւիոյ, այն՝ որ ՚ի վաղնջուց իսկ նոքա խլթաեալք են ՚ի վտարանջել. առ այդ՝ և զկնի Դիոմիւի իբրեւ և Աղկիմենէս ինքնին հրապարակախօս եղև՝ այր նախաթող Աքայեցւոց փառօք և զարմիւ, և էր ինքն ևս նիզակակից մարտին, ապա այնուհետև ՚ի հաւանութիւն եկին զօրականք :

Եւ էր յայնժամ տապ սատիկ ամառայնոյն, և շնչէին անդուլ ՚ի ծովուն Ետեսեան հողմունք, և կէս լուսնին լուտապատար էր. և յայնժամ Դիոմիւ զոհ պատրաստեալ հոյակապ Ապողոնի՝ ՚ի շուք հանգիսի չու արարեալ գնայր ՚ի տաճար նորա հանդերձ զօրականօքն՝ ՚ի զէն ՚ի զարդապառազինութեամբ վառեալք առհասարակ : Իբրեւ զզոհն կատարեաց, տայր բազմականին կոչումս յասպարիսին Զակիւն թացւոց. և անդանօր հիացեալ էին մարգիկն ընդ շուք հանդերձանաց արծաթոյ և ոսկւոյ բաժակաց և սեղանոցն՝ ՚ի վեր քան զընչաւէտութիւն սոսկականի առն. և ՚ի միտս եկեալ ասէին, եթէ այր ոք այնպիսի հինաւորց և այնչափ մեծութեան տէր, արդեօք չէր ինչ նա ձեռնամուխ ՚ի բազմափառանգ գործն, թէ չէր նորա գեղեցիկ յոյս հաստատութեան, և բարեկամացն

'ի Սիկիլիա չէր նմա պատրաստեալ Թի-
կունս բազում և զօրաւոր :

Իսկ յետ նուիրացն և սովորական աղօ-
թիցն խաւարէր լուսին : Ոչինչ զարմացաւ
Դիոմիդն . քանզի և տեղեակ իսկ էր նա խա-
ւարածիր շրջանին և ստուերանալոյ լուս-
նին և անջրպետ ընդ արեգակն ձգելոյ երկ-
րին . բայց սրտաթափ զօրականն լինէր . և
քանզի քաջալերութեան պէտք էին նո-
ցա , յառաջ մատեաւ ինքնին Միլտաս
հարցուկ՝ խրախոյս կարդայր ական ունել
յաջողակ ելից , քանզի և գիբ ինքնին ական
արկի առնեն խաւարումն ածել լուսա-
պայծառ հանգիսից . և քանզի չլիք 'ի Ժա-
մանակին լուսաւոր առաւել քան զԴիո-
նիսեայ բռնակալութիւնն , արագ ապա
չիջուացեն նոքա զլայսն նորա՝ 'ի հաստա-
տել զոտս իւրեանց 'ի Սիկիլիա . զայս ա-
ռաջի ամենեցուն հրապարակեաց Միլ-
տաս : Իսկ յաղադս Մեղուացն՝ որ շուրջ
Թափառեալք բզզէին զնաւուքն 'Իիոմիդի,
և ապա պար կապեալ եկին նստան 'ի
խելսն, ասէր Միլտաս առանձինն առ Դիոմիդն
և առ բարեկամսն , զանգիտեալ՝ մի ար-
դեօք քաջիկ նորա նահատակութիւնքն՝
առ սուղ Ժամանակ ծաղկափթիթք՝ Թար-
շամեսցին ապա :

Եւ պատմեն՝ շատ հրեշից նշանաց պա-
տահել և նմին իսկ Դիոնիսեայ : Քանզի
Արծիւ մի կորզեալ զնիզակն 'ի ձեռաց
միոյ 'ի Թիկնապահացն , և յօդս 'ի վեր
տարեալ, ձգէր ապա 'ի վիհ անդր : Դար-

ձեռք՝ և ծովուն առ ոտամբ գդեկին՝ ջուր քաղցր էր ըմպելի օր մի ողջոյն . զոր և յայտնի վկայեցին ամենայն ճաշակեղիք : Առ այս գարձեալ՝ և խոճկորք յայնժամ ծնան անդամովք անվթար, բայց առանց ունկանց . ուստի և իղձք և գուշակք ասէին զայն նշան վտարանջութեան և անհնազան գութեան, իբրու ոչ ևս ունին բռնաւորութեանն մատուցանել քաղաքայնոց : Իսկ զքաղցրութիւն ծովուն ասէին նշանակացն՝ 'ի լաւ անդր և 'ի գեղեցիկ վասն Սիրակուսացւոց : Բայց զարծիւն ասէին արքանեակ Արամազդայ, և զնիզակ՝ կնիք իշխանութեան և տէրութեան . յայտ աւարեալ՝ եթէ վեհագունին գից հասանէ վանիւ հարկանել զբռնակալութիւնն : Եւ պատմէ մեզ զայսոսիկ Թէոպոմպոս :

Արդ յայնժամ զօրականք Դիոմիւի առհասարակ ամբարձան 'ի նաւա երկուս բեռնաբարձս, և զհեա երթայր նոցա և նաւ երրորդ ոչինչ մեծ, և այլ ևս երկուք երեսնաթիւք : Եւ թող զգէնս զօրականին, այլ ևս վահանս երկու հազար առեալ տանէր ընդ իւր Դիոմիւ և բազում յոյժ նետս և աշտէս, և ամբար բազում, զի մի ինչ պակաս իցէ յայնժամ 'ի ծովագնաց ուղին : Քանզի և ողջոյն ապաստան էին նոքա յուղւոյն՝ 'ի հողմ և 'ի ծով . իբրեւ երկնչէին նոքա մօտիւ 'ի ցամաք, և լուեալ ևս էին՝ զի 'ի Յապիւգիա նաւուք գարաւեալ նստի Փիղիսոս : Ապա նաւագնացք

լեալ նոքա 'ի սիւգ հանդարտ զաւուրս երկոտասան , գային հասանէին յերեքտասաներորդում աւուր 'ի Պաքիւնոն հրուանդան Սիկիլիոյ : Անդ յառաջեալ զեկավարին հրաման տայր փութալ ելանել արտաքս . զի թէ երբէք զառցին ասէ 'ի ցամաքէն կամ թէ թողցեն նոքա զհրուանդան զայն , այնուհետեւ աւուրս բազում և գիշեր բազում օթեսցին նոքա յանդուսդս , դէտ ակն կալեալք հարաւային հողմոյն ամարայնոյ : Բայց Դիոմիի երկուցեալ ելանել այնպէս մօտ առ թշնամիսն , յայլ վայր տարագէմ անցանէր յառաջ 'ի Պաքիւնեայ :

Իբրեւ հողմն շնչեաց ուժգնակի յԱրջոյն , առնորդ վարէր բազմակոհակ ալեօքն զնաւն 'ի բացեայ 'ի Սիկիլիոյ , և անդ փայլատակունք հասանէին և որոտմունք յերևել Արկտուրոսին 3 , և մրրիկ ահագին յերկնից , և տեղատարափ թափել անձրևաց : Ուստի և սրտաթափք զարհուրեալ նաւաստեացն , և յայսկոյս յայնկոյս ծփեալք թափառականք , ապա յանկարծ տեսանէին վարեալ զնաւն 'ի մրրկէն 'ի Կերկինա հանդէպ Լիբիոյ , ուր առապար յոյժ և դժուարամատոյց է կղզին : Անդ վայրիկ մի ևս բախեալ խորտակեալ էր նաւաց նոցա 'ի ժայռից անտի , և հազիւ ուրեմն նոքա վերդս անարիս ընդդէմ կալեալ այնպէս ճողոպրէին , մինչև հանգարտեալ զիջանէր ահագին մրրիկն . և հանդիպեալ ապա նաւու՝ անդուստ իմացան ըզ-

վայրան զայնոսիկ , որոց անուն կարդան՝
Գլուխք մեծին Սիւրտեայ :

Անդանօր կառեալք կապեալք գծկա-
մակս ընդ հանդարտութիւն օգուցն և հա-
կառակեալք այր ընդ ընկերի , յանկարծ
'ի ցամաքէն շնչէր սիւգ հարաւոյ . ակն ա-
մենեին չունէին նոքա հարաւոյն և փոփո-
խութեանն այնմիկ չհաւատային . իբրեւ
տակաւ զօրացաւ հողմն և սաստկացաւ ,
պարզեցին զառաքապտան և խնդրուածս
կարգեալ առ դիմն՝ այնպէս յուղի ան-
կան 'ի խորս 'ի Լիբիոյ 'ի Սիկիլիա , և յու-
շիկ ընթացեալք գային հասանէին 'ի հին-
գերորդոսմ աւուր 'ի Մինոա քաղաք փո-
քրիկ 'ի Սիկիլիա ընդ ձեռամբ Վարքեդո-
նացւոց :

Եւ դէպ եղև յայնժամ ընեւ անդ Սիւ-
նազոսի իշխանին Վարքեդոնացւոյ՝ հիւր և
բարեկամ Դիոմիսի . այլ ոչինչ գիտելով
նորա զնմանէն և զնաւաց նորա , գուն գոր-
ծէր խափանել անդր զելս զօրականին .
բայց նոքա 'ի զէն 'ի զարդ վազեալք ար-
տաքս և սպանեալ և ոչ զոք (քանզի և
զայն պատուէր տուեալ էր նոցա Դիոմիս
'ի մեծարանս բարեկամութեան Վարքե-
դոնացւոյն) , և 'ի փախուստ զհակառա-
մարտան դարձուցեալ՝ մոխն և առին զքա-
ղաքն : Բայց ապա պատահեալ միմեանց
երկուց զօրավարացն և ողջոյն տուեալք ,
դարձուցանէր Դիոմիս առ Սիւնազոս ողջ
զքաղաքն . և Սիւնազոս վաճառ տայր զօրա-
կանին , և կազմէր պատրաստէր զպէտա

Դիովնի: Իսկ որ առաւել ևս խրախուսեաց զգորականն, զի յայնժամ ըստ դիպաց 'ի Սիկիլիոյ մեկնեալ գնացեալ էր Դիոնեսիոս: Քանզի վայր մի յառաջ խազաց նա ութսուն նաւուք յիտալիա: Ուստի և զօրականին յորդոր տուեալ Դիովն' անդէն ոգի առնուլ, իբրու որ շատ ժամանակ չարչարեցան 'ի ծովուն, նոքա յանձն չաւին՝ ճգնեալք 'ի գործն աղաչէին զԴիովն վազվաղակի առնուլ ածել զնոսա 'ի Սիրակուսա:

Ապա նա թողեալ անդէն զամենայն զաւելորդն զգինուն և զալիսին, և աղաչեալ զՍիւնալոս աւաքել առ նա զայնոսիկ 'ի գէպ ժամուն, ինքն 'ի չու տնկալ 'ի Սիրակուսա: Իսկ յուղւոյ անդ խմբեցան նախ ընդ նմա երկու հարիւր այրուձի յԱկրադանտացւոց անտի բնակելոց յԵկնոմոն, ապա և Գեղովացիք: Եւ ապա արագ արագ հռչակ հարեալ բանին 'ի Սիրակուսա, յայնժամ Տիմոկրատէս՝ որ զամուսինն առեալ էր զԴիովնին և զքոյր Դիոնիսեայ, և ոստիկան կայր նա 'ի վերայ բարեկամացն՝ զոր եթող 'ի քաղաքին, 'ի շտապ տագնապի առեալ արձակէր հրեշտակ առ Դիոնեսիոս և գիր, ազգ առնէր զգալուտոն Դիովնի. և ինքն անդէն խաղաղէր հանդարտէր զաղմուկ խռովութիւնքաղաքին, քանզի և առհասարակ յայնժամ շարժեցան իլլրտեցան. այլ քանզի և ոչ իսպառ հաւատացին և երկնչէին և՛ վասն այնորիկ և հանդարտեցան:

Իսկ նամակաւոր հրեշտակին առ Դիո-
նեսիոս՝ օտարոտի պատահեցան գէպք :
Քանզի անցեալ այրն յիտալիա , և հա-
տեալ զՀռիդինէ , 'ի փութալ իւրում 'ի
Վաւրոնիա կողմն գտանել անդ զԴիոնե-
սիոս , հանդիպեցաւ միում 'ի Ծառայից
նորա՝ որ բարձեալ տանէր պատրուճակ
այն ինչ յազեալ . առեալ 'ի նմանէ բա-
ժին 'ի մսոյն՝ փութայր անդրէն 'ի Ճանա-
պարհ իւր : Եւ ուղեորեալ այնպէս այրն
մասն մի զգիշերոյն և վաստակեալ յուղ-
ւոյն խնդրէր նինջ մի առնուլ . 'ի կողմն ե-
ղև և ննջէր յանտառի ուրեք՝ որպէս գէպ
եղև՝ առ Ճանապարհուն . իսկ յայնժամ
զհետ հոտոյն 'ի վերայ հասեալ անդր
գայլ մի և յափշտակեալ զմիսն կապեալ
'ի պարկին՝ գնայր 'ի բաց , տարեալ ընդ
իւր և զպարկն գլխովին՝ յորում եղեալ
էր այրն զգիւն : Իբրև զարթեալ այրն և
իրազգած եղև , 'ի զուր 'ի խնդիր ելանէր
նա աստ և անդ ընթացեալ հարուստ աս-
պարէզս . ապա հաստատեցաւ ոչ գնալ
առ բռնաւորն առանց գրոյ , այլ տարա-
գէմ գնալ յերեսաց նորա : Եւ յայմա-
նէ ապա անագան ուրեմն լուր յայլոց
ոմանց առնոյր Դիոնեսիոս զմարտին Սի-
կիլիոյ և զարշաւանին զայնորիկ :

Իսկ Դիոնի յայնժամ յառաջագէմ
խաղացեալ , եկին խմբեցան ընդ նմա Վա-
մարինացիք . և ընթացան ևս առ նա բազ-
մութիւն ոչ սակաւ 'ի Սիրակուսացւոց՝
որ արտաքոյ յազարակս վտարանջեալ իսկ

էին : Բայց Լէօնապէք և Կանգանապէք՝
որ 'ի միասին ընդ Տէմոկրատեայ պահէին
զԵսթիպոզէ՝ 'ի առա ինչ համբաւոյ զոր
եհար Դիոմէ՝ իբրու առաջին 'ի քաղաքս
նոցա խաղալ, Թողին լին զՏէմոկրատէս
և չգրան 'ի Թիկունս մերձաւորաց իւրեանց :
Լուր զբանին տուալ Դիոմէի՝ որ բանա-
կեալ կայր 'ի Մակրաս, խաղացոյց գիշե-
րի զգորն, և չուեաց 'ի գեան Անաբոս՝ հե-
ռի 'ի քաղաքէն ասպարիսօք տասն : Անդ
գազարեալ զչաւն՝ յաղէր 'ի վերայ գե-
տոյն, յազօթս կայր առ Արեգակն ծա-
գեալ. և անդ միաբան իզձք և գուշակք
աւետաւորք յաղթութեան լինէին նմա
առ 'ի դից : Եւ մերձակայիցն տեսեալ
զԴիոմէ պատկեալ յայնժամ 'ի զոհին,
պատկէին և նոքա առհասարակ 'ի նոյն
խրախոյս քաջալերութեան :

Իսկ որք խմբեցան ընդ նմա 'ի Ճանա-
պարհին, չէին պակաս քան զհինգ հա-
զար. Թէպէտ և այնպէս վայրավառինք
վառեալ էին 'ի զէնս՝ զոր և միանգամ 'ի
ձեռս բերին, սակայն արութեամբ քա-
ջութեամբ լին նոքա զԹերին զսպառա-
զինութեանն, որպէս զի և 'ի խաղացուցա-
նել զնոսա Դիոմէի՝ խաղային գնային խն-
դագինս և 'ի ձայն աղաղակի խրախոյս մի-
մեանց կարգային յաղառութիւն անգր :
Իսկ 'ի Սիրակուսացոց անտի որ 'ի քաղա-
քին արք ականաւորք և տոհմիք, պատ-
մուճան արկեալ սուրբ և պայծառ՝ գը-
նային նոքա ընդառաջել նմա առ գուրան :

Բայց խուժան ժողովրդեան խռնեցան
յարձակեցան յայնժամ 'ի բարեկաման
բռնաւորին, և ժողովեցին բարձին զո-
րեալն՝ որ անուանեալ կոչին՝ Լրտեպք և
գուշակք, արք աննուէրք և Թշնամիք աս-
տուածոց. որ շքէին յածէին ընդ քա-
ղաքն խառն ընդ Սիրակուսացւոց, և միտին
սպրդէին յամենայն իսկ յերս, և երթեալ
ապա զոյց տային բռնաւորին զխորհրդոց
և զբանից զառն առն: Եւ սղբա ապա ա-
ռաջին յայնժամ լուծին զվրէժ 'ի հա-
րուածս գանից արանցն՝ որոց միանգամ և
պատահեցան նոքա:

Իսկ Տիմոկրատէս 'ի ժամուն ոչ կարա-
ցեալ երթալ միանալ ընդ պահապանսն
գլուխին, հեծեալ 'ի ձի փախտեայ գնալ
'ի քաղաքէն. փախչէր, և առհասարակ
յնդհանուրս արհաւիրս պակուցանողա-
կանս համբաւէր, մեծացուցանէր զգորու-
թիւն Դիոմիւի. զի մի Թերկա քաղաքացիք
զնա կարծեսցեն զարհուրեալ 'ի գուղնա-
քեայ պատճառաց:

Յայնժամ և Դիոմիւի յառաջամուտի ե-
զեալ գայր երևէր նա վադեալ շքեղ յա-
ռաջոյ ամենեցուն, աստի 'ի կողմանէ ու-
նէր նա զեղբայր իւր զՄեգակղէս, և ան-
տի զՎալիպպոս Աթենացի, պսակեալք
երկոքին նոքա: Չհետ ապա ընթանային
նորա հարիւր զօրականք յեկաց անտի անձ,
նապահապետք նորա. իսկ այլք միաբան
զարգարեալք գնային խաղային 'ի ձեռն
գնդապետաց իւրեանց յանգիման 'ի զնին

Սիրակուսացւոց, որք առեալ ժողովեցին զնոսա՝ իբրու որ ածեալ բերիցեն նուիրական և աստուածայնագոյն հանգէս, ընծայաբերք 'ի նոցա քաղաքն լինելով միւսանգամ ազատութեան և ընկերհաշտութեան զկնի քառասուն և ութ ամաց:

Եկեալ մտեալ ապա Դիոմիտի ընդ Մենետիդեան դրունսն, լուեցուցանէր զազմունկն 'ի ձայն փողոյ և քարոզ տայր կարգալ, եթէ Դիոմիտ և Մեգակղէս եկեալ հասեալ կան 'ի միջոյ զբռնաւորութիւնն բառնալ, և 'ի բռնաւորէն զՍիրակուսացիս փրկել և զամենայն բնակաւորո Սիկիլիոյ: Ապա և ինքնին կամեցեալ հրապարակախօս լինել, գէմ եղեալ չոքաւ 'ի վեր յԱքրադինա: Եւ անդ Սիրակուսացիք կարգեալ եղեալ էին աստի և անտի 'ի ճանապարհին սպանդս և սեղանս և բաժակս, և յանցանել զնալ նորա՝ փունջս փունջս ծաղկանց և երեսայրեաց ձգէին 'ի նա, և ուխտիւք ևս իբրու առ ոմն 'ի դից՝ գիմէին առ նա: Եւ էր անգանօր 'ի ներքոյ դղեկին և Պենտապիւլեայ Արեահոլովն (ժաւացոյց) ականաւոր և բարձրահայեաց 'ի տեսիլ ամենեցուն՝ կանգնեալ 'ի Դիոմիտեայ. անդր 'ի վեր ելանէր Դիոմիտ, և անդուստ հրապարակախօս լինէր, քաջալեր խրախոյս կարդայր քաղաքայնոցն հաստատուն զազատութիւնն պահել: Իսկ նոքա առհասարակ խնդացեալք և խանդակաթք առ նա, զնա ինքնին և զեղբայր նորա կարգեցին եզին զօրավարս ինքնիշխանս. առ

այս՝ և ըստ խնդրոյն նոցա ընտրեցին յայն-
ժամ և այլ ևս աւագս քսան թուով բար-
ձակից իշխանս՝ յորոց կէսը 'ի վտարան-
դեաց անտի էին որ գարձան ընդ Դիոնի:

Բայց յայնժամ ըզմիցն գուշակու(թե-
գեղեցիկ թուեցաւ նշան, զի ընդ ոտիւքն
'ի հրապարակախօսութեանն ունէր Դիոնին
զհոյակապն զայն պատուաւորութիւն և
զհրաշակերտուած զբռնաւորին. բայց քան
զի հրաշակերտն՝ յոյր վերայ կացեալ զօ-
րավար հանդիսացաւ Դիոնին՝ էր ինքնին
Արեւահողովն, խիթացել զանդիտէին գու-
ցէ կիրս արագ արագ զհողովելոյ բախտին
կրեցցեն այն շահատակութիւնք: Իսկ յետ
այնորիկ հասեալ կալաւ 'Դիոնին զԵպիպո-
ղէ, և ազատէր արձակէր անտի զբանտար-
դեալսն 'ի քաղաքացեաց, և շերտափակ
պատէր պաշարէր զգղեական:

Ապա յաւուրն եռթներորդի գայր հա-
սանէր Դիոնեսիոս ընդ ծով և մօտանէր 'ի
գղեական. և 'ի նմին պահու գային հասա-
նէին առ Դիոնին սայլք բեռնարարձք զի-
նուցն՝ զոր թողեալ իսկ էր նորա առ Սիւ-
նաղոսի. և առեալ բաշխէր տաք քաղա-
քացեացն. անդ և այլք վառեցան զարդա-
րեցան և նոքա ըստ բաւականի ձեռինն, և
զօրականս յառաջամիտս և արիականս 'ի
ներքս ընծայեցան:

Յայժամ Դիոնեսիոս արձակեաց ա-
ռանձին գեսպանս առ Դիոնին փորձել
զնա. իբրեւ նմա ազգ արար Դիոնին խօսել
հրապարակաւ ընդ Սիրակուսացւոց՝ իբրու-

այնուհետեւ ընդ ազատաց ոմանց, սկսաւ
ապա բռնաւորն 'ի ձեռն գեսպանաց ա-
ռաջի առնել նոցա բանս համբոյրս և մար-
դասէրս. խոստումն կռէր 'ի չափու ըզ-
հարկսն ունել, և թեթեացուցանել նոցա
զվաստակս զինուորութեանն ըստ կամաց
նոցա : Բայց Սիրակուսացիք յրնչաց քե-
րէին զխոստմունսն . իսկ Դիովն պատաս-
խանի զայս առնէր գեսպանացն, մի ևս
այլ Դիոնիսեայ խօսել ընդ Սիրակուսա-
ցւոց՝ մինչև հրաժեշտ յիշխանութենէն
տուեալ. և ապա 'ի հրաժարել նորա՝ ինք-
նին նա զօրավիգն ըստ կարի լինիցի նմա 'ի
պէտան նորա և ըստ բաւականի ձեռնին 'ի
չափաւորսն, անմոռաց ունելով՝ որ առ-
նա զմերձաւորութիւնն : Հաւանեցաւ
Դիոնեսիոս, և անդրէն արձակէր գես-
պանս, խնդրէր գալ 'ի Սիրակուսացւոց
անտի 'ի գղեակ անդր խօսել վասն հասա-
րակաց օգտին . ածել 'ի հաւանութիւն և
գալ 'ի հաւանութիւն : Ապա արս ընտիրս
և վկայեալս առեալ արձակէր առ նա
Դիովն . և անդուստ 'ի բարձանց գղեկին
ձայն հնչէր աշխարհաբարոզ առ Սիրակու-
սացիս, եթէ 'ի բաց Դիոնեսիոս գնէ աւա-
դիկ զբռնակալութիւն 'ի շնորհս անձին՝ քան
եթէ Դիովնի : Սակայն նենգ էր բանն և
գաւ բռնաւորին, և որոգայթ նիւթեալ
ընդդէմ Սիրակուսացւոց : Քանզի առեալ
արգելեալ առ իւր զարմն պատգամաւորս
զքաղաքին, և վաղ քաջ ընդ առաւօտն
արբեցուցեալ անապակաւ զվարձկանսն

զօրականին, արձակէր 'ի շտապ տագնապի գույթ տալ հարկանել վանել զշրտափակ պատնէշ զՍիրակուսացւոցն :

Իսկ 'ի յեղակարծ հրոսակին յայնմիկ և 'ի վանել քանդել բարբարոսացն զպատնէշն յանգուգն յարձակմամբ և ահագին գզգզմամբ, զտեղի կալու անդէն և ոչ ոք ընկրկել զնոսա, բայց յեկաց զօրականին Դիոմիդի : Նոքա անդէն արագ 'ի շտապ չեւան ահագին գիմեալք 'ի շրտափակն, 'ի շտապ տագնապի 'ի զօրավիգն օգնակա նութեան, և լսէին իմանային և ոչինչ 'ի ձայնէ աղաղակի և 'ի խուճապելոյ անտի Սիրակուսացւոցն փախստէից՝ միետալք 'ի խուան եկացն և տագնապաւ ճողոպրեալք ընդ մէջ նոցա . մինչև ինքնին Դիոմիդ տեսեալ՝ զի զձայնն լսէ և ոչ ոք, յարգեանց անտիցուցեալ զոր տռնել պարտն էր, յարձակեցաւ նահատակեալ 'ի վերայ բարբարոսացն . և անդէն գոռ ահագին պատերազմի յարդարէր զնոքօք, յերևան եկեալ միանգամայն և թշնամեացն և բարեկամաց . ուստի և առհասարակ միախուռն ոչացեալ հասանէին անդր բարձր բարձառով . բայց 'ի տիոց հասակին ծանրացեալ էր Դիոմիդ՝ անբաւական շահատակութեան մարտին, թէպէտ և սաստիկ հզօր և արութեամբ լի : Մինչդեռ տյնպէս արձանացեալ բերէր նա ախոյենիցն և տապաստ ևս արիանէր 'ի նոցանէ, տիգահար վէր ընկալաւ 'ի ձեռին . իսկ ապա և 'ի ձիգս նետից նոցա և 'ի հարուածս ձեռաց՝ հա-

զիւ ուրեմն ամրաժաժուկ նա 'ի զրահիցն՝ հարեալ բախեցաւ 'ի խուռն աշտէից և 'ի նիզակաց, թափ ծակեալ և վահանին նորա, և 'ի թափոյ անտի արձակելոց զինուցն բեկելոց՝ 'ի վերջէ ուրեմն տապալեալ յերկիր անկանէր Դիովն:

Իսկ յահագին գոռին յայնժամ՝ զերծեալ նա 'ի ձեռս զօրականին, կարգէր իւր փոխանակ զօրավար զՏիմոփիդէս. նա յերկվար աշտանակեալ՝ շուրջ ընթացեալ ընդ քաղաքն սանձէր կարճէր զփախուստ Սիրակուսացւոցն, և յԱբրադինայ տուեալ ուծեալ փութապէս զեկս զօրականին՝ որ անդ 'ի պահպանութեան, դրդեաց վառեաց զնոսա այնպէս առոյգս և քաջատիրոս 'ի գիմի բարբաբոսացն, որ և անկեալ իսկ էին նոքա այնուհետև 'ի քաջութենէ իւրեանց: Քանզի մինչդեռ ակն ունէին ըստ առաջին յարձակմանն հորդան բուռն 'ի քաղաքն տուեալ՝ բնաւ իսկ տիրանալ, և ապա յեղակարծումն արանց պատահեալ քաջաց և մարտկաց, տեղե այնուհետև ետուն վերջոտնեալք՝ 'ի գղեակ անդր. դարձեալ և Հելլենացիք սաստիկ հարեալ վանէին զնոսա, մինչև 'ի վերջէ իսպառ թիկնագործոյք չոքան փակեցան 'ի պատուարս իւրեանց, տապաստ արկեալ ոչինչ աւելի քան զեօթանասուն և չորս 'ի զօրացն Դիովնի, սակայն հարուած առաւել ևս առեալ 'ի նոցանէ: Ապա 'ի չքնաղ և 'ի հոյակապ յաղթութեանն Սիրակուսացիք 'ի մնաստ հարիւր պսակեցին

զեկս զօրականին . և եկքն դարձեալ՝ պսակ
ոսկի առաջի ընծայէին Դիովնի :

Յետ այսորիկ իջեալ գային պատուի-
րակք 'ի Դիոնիսեայ առ Դիովն՝ բերեալ
նամականի 'ի կանանց մերձաւորաց նորա .
յորս էր և նամակ մի՝ ունելով երեսագիր,
Ա~ Հայրն, 'ի գիմաց Հիպպարինոսի. (Քան
զի այս էր անուն որդւոյն Դիովնի . թէ-
պէտ և Տիմէոս անուն ասէ զնորա՝ Արե-
տէոս՝ յԱրեւելայ մօրէն . այլ ինձ թուի՝ աս
տանօր առաւել Տիմովնիդեայ հաւատաւ
առն բարեկամին Դիովնի և նիզակակցի) :
Արդ այլ ամենայն նամականին աշխարհաւ
ընթերցան լու 'ի լու Սիրակուսացւոց , և
էին 'ի նոսա պաղատանք շատ և աղերս առ
նա 'ի կանանւոյն : Իսկ իբրև յանձին չկա-
լան Սիրակուսացիք բանալ յատենի և ըզ-
կարծեալ նամակ որդւոյն , առեալ ուժ-
գին բանայր զայն Դիովն . և գտանէ զայն
Դիոնիսեայ . որ թէպէտ և առ Դիովն
գրեալ , բայց արդիւնք բանիցն առ Սիրա-
կուսացիսն կրթէր . քանզի այն նամակ 'ի
վերին երեսս՝ պաղատանաց և անձին պա-
տասխանւոյ , էր իսկ 'ի ներքոյ ամբաստա-
նութիւն զԴիովնէ : Քանզի 'ի նմա յիշա-
տակ առնէր Դիոնեսիոս , զոր ինչ միան-
գամ՝ նա յառաջ մտադիւր և կամակար
նահատակեցաւ 'ի կողմն բռնաւորութեն .
առ այս՝ և էին 'ի նմա սպառնալիք ընդ-
գէմ փարելի սիրելեացն նորա քեռն և
որդւոյն և ամուսնոյն . գարձեալ և յան-
գիմանութիւնք մեծամեծք խառն ընդ ցա-

ւագին գանգատանաց: Իսկ որ անհնարին շարժեաց զԴիոմէն, զի հրապուրէր զնա Դիոնեսիոս՝ մի զբռնակալութիւնն տապալել, այլ զանձամբ առնուլ. և մի յազատութիւն զժողովուրդն հանել՝ որ ատեայ զնա, և յիշաչար ևս է, այլ յինքն զտէրութիւնն տանել և յանդորրու զբարեկամս իւր և զմերձաւորսն կացուցանել:

Իբրեւ զայս ամենայն ընթերցան, անգուստ Սիրակուսացիք ոչինչ հիացեալ զարմացան (որպէս և արժան իսկ էր) ընդ անցաւութիւնն Դիոմէնի և ընդ մեծանձնութիւնն, զի այնպէս մարտ եղեալ քաջութեամբ մպքառէր այրն ընդ կարևոր մերձաւորութիւնս արեանն՝ ի սէր առաքիչնութեան և արդարութեան. այլ խիթացեալ զանգիտէին՝ եթէ ի պատճառաց անտի թերևս կարի նեղ հասցէ առնն խնայել ներել բռնաւորին, ուստի և այլում զօրավարի ի խնդիր յայնժամ գարձան նոքա. և լուր ևս առեալք զմիւսանդամ գարձին Հերակլիդեայ, առաւել ևս խրնգացեալք խրախուսեցին:

Եւ էր այս Հերակլիդէս մի ի վտարանդեաց անտի, այր փորձ ի զօրավարութե և վկայեալ յառաջնորդութեան զօրուն առ բռնաւորոքն. սակայն և ոչինչ անգործութիւն էր նա ի խորհուրդս իւր, նա և յեղյեղուկ առ ամենայնն, և ոչինչ հաստատուն ի հազորդութեան գործոցն՝ որ աւագութիւն ի ներքս բերեն և զփառա: Սա այս Հերակլիդէս ի պայքար եկեալ

ընդ Դիոմիտի 'ի Պերդուպոննիսոս , եւ 'ի մոտի
խաղաղ նաւել առանձինն ընդգէմ բռնա-
ւորին իւրովք իսկ նաւուքն . և հասեալ 'ի
Սիրակուսա եօթն եռաթիովք և երկուք
ես այլ նաւուք , դռանէ յայնժամ զԴիո-
նեսիոս միւսանգամ պաշարեալ , և զՍի-
րակուսացիսն մեծապէս խրախուսեալ :
Ապա նա անգէն սպրդէր միջամուխ շնորհո
գտանել առաջի ժողովոցեան . քանզի և
էր իսկ բնութեամբ համոզակեր այրն և ո-
ղորաւոր խուժանին՝ որում և սիրելի իսկ
է սպասարկութիւն . ոյր ազագաւ և հեշ-
տին յինքն յանկուսանէր՝ զորոս միտնգամ
ստամբակեալ և ոռնջացեալ առ 'ի յազ-
թութեանէն ընդ տկամբ իմն հայէին ընդ
սերճութիւնն Դիոմիտի՝ իբրու որ գժօխըմ
բերելի և անպատկանաւոր ռամկին . քան-
զի և մինչև դարձեալ նոքա 'ի ժողովուրդ,
խնդրէին ընկերհաշտութիւն ժողովոցա-
կան : Ուստի և ինքնին նոքա խմբեալ յա-
տեան , առեալ կարգեցին զհերակղիգէս
նաւապետ իշխան . բայց Դիոմիտի անդր 'ի
վերայ հասեալ , կայր և դանդառեր , և
ասէր՝ եթէ իշխանութիւն այն հերակղի-
գեայ է իսկ ինքնին տապալիչ իշխանու-
թեանն՝ զոր յառաջագոյն նոքա ետան
նմա . (իբրեւ չէ նա այնուհետեւ հրամանա-
տար ինքնիշխան , զի այլք իշխեն 'ի ծո-
վուն) . իբրեւ զայս ասաց , Սիրակուսացիք
յայնժամ թէպէտ և յոչ կամաց՝ 'ի բաց
զիշխանութիւնն հանէին 'ի հերակղիգեայ :
Իբրեւ այս եղև , առաջեաց Դիոմիտ կո-

չեաց զՀերակղիդէս 'ի տուն իւր . և վայր մի անդանօր զչարեալ ընդ նմա՝ զի ոչ գեղեցիկ կարգաւ և ոչ 'ի հասարակաց օգուտ, այլ 'ի փառախնդրութեանն ազմուկ շարժեաց ընդդէմ նորա 'ի ժամանակին՝ յորում և գոյզն միօն շատ է հիմն 'ի վեր զամենայնն առնել: Եւ անդէն ապա ատեան հրամայէր, և համբաւէր զՀերակղիդէս 'ի զօրավար նաւաց . և հաւանեցուցանէր զժողովուրդն տալ նմա անձնապահապետս՝ որպէս և անձին իւրում:

Յայնժամ Հերակղիդէս բանիւք և կերպարանօք սպասարկութիւն 'ի ներքս բերէր Դիոմիսի, և շնորհապարտ զանձն դաւանէր և խոնարհութեամբ ևս գնայր ընդ նմա և զամենայն հրամայեալսն 'ի գլուխ տանէր: Բայց 'ի ներքոյ զանխուլ եղծանէր խանգարէր նա զխուժանն և զորս հետամուտք նորութեանց էին, և շարժէր խլրտէր զնոսա . և այնպէս 'ի մեծապէս տագնապ առեալ թակարթէր զԴիոմիս և յանհընարին վարանս: Զի թէ երբէք պայմանադիր ընդ Դիոնիսեայ եղեալ՝ թողոյր նմա ելանել արտաքս 'ի գղեկէն, ամբաստան կային՝ եթէ խնայեաց և ապրեցոյց զբռնաւորն . ապա եթէ ըստ միտս գնացեալ Սիրակուսացոց՝ հաստատուն 'ի պաշարմանն կայր, թուէր այնպէս՝ յոտին զմարտն պահել զի հարուստ ժամանակ տիրացի նա և յահի զքաղաքացիսն կալցի:

Էր յայնժամ Սովսիս ոմն այր ականաւոր 'ի Սիրակուսացիս 'ի չարութեան և 'ի

լըբուծեան. կարծեալ այնպէս էր՝ եթէ
ծայր ազատութեան իցէ գլխովին ապե-
րասանութիւն լեզուի: Արդ սա այս այր
հազը նիւթեալ Դիովնի, առաջին յաւուր
միում յոտն կացեալ յատենի ժողովոյն,
լուտանս բազում արձակէր Սիրակուսա-
ցոց՝ իբրու խօթամտաց ոմանց, զի զեր-
ծեալք 'ի ներքուստ ձեռին բռնաւորի
անմտի և արքեցոյի, լուրջ և զուարթուն
իշխանի մտին նոքա ընդ լծով: Եւ այսպէս
ապա յայտնի թշնամի զանձն ցուցեալ
Դիովնի, աեղի տայր յայնժամ 'ի հրա-
պարակէն. և ապա առ վաղիւն տեսանէին
զնա մերկ խայտառակ ընթացեալ ընդ քա-
ղաքն՝ համակ տրիւնաշաղախ 'ի գլուխն՝ և
'ի գէմն, իբրու որ 'ի փախուստ 'ի հե-
տամտից ոմանց խուճապեալ իցէ. և գի-
մեալ մտեալ այնպէս վայրավատին 'ի հրա-
պարակ անգր, բողոք բառնայր՝ եթէ դա-
րան գործեցաւ նմա 'ի զօրաց անտի յե-
կացն Դիովնի. և առեալ ցուցանէր նոցա
զգլուխն վերաւոր: Եւ գտանէր նա յայն-
ժամ իւր ախտակիցս բազումս կարեւորս,
և ցաննուին ընդ Դիովն, իբրու ընդ վայ-
րենի այր և ընդ բռնաւոր. որ զհամարձա-
կութիւն խօսելոյն հնարեցի կարճել 'ի
քաղաքացեաց 'ի մահունս և 'ի վտանգս:

Արդ թէպէտ և 'ի ժամուն առհասա-
րակ ամբոխեալ խռովեցաւ հրապարակն,
յառաջ մատեաւ արձանացաւ Դիովն,
կայր և պատափանի առնէր վառն անձին.
և տայր ևս գիտել նոցա՝ զի է Սովսիս եղ-

բայր միոյ 'ի Թիկնապահաց անտի Դիոնիսեայ, և 'ի նմանէն հրապուրեալ է զախռովել ամբոխել զքաղաքն . քանզի և Դիոնիսեայ ինքնին չիք այլ հնար փափրտանան, բայց 'ի գժառութեան և 'ի հակառակութե քաղաքացեացն ընդ միմեանս : Ապա առ ետեզ և զվէրն Սովսիգեայ եկեալ բժշկաց և 'ի քնին առեալ, գտանէին 'ի վերին երեսս զհարուածն և ոչ յուժգին զարկից . քանզի և վէրք որոյ խորագոյնք ևս են առաւել ևս 'ի միջոցին, իսկ էր Սովսիսայ վէրն գուզնաքեայ համբուն . առ այս՝ և ցիրուցան համասփիռ . ուստի և դիւր մերթ ընկեր ցաւոյն, և մերթ զաքանայր : Զետոյ գային հասանէին և արք ամանք ծանօթք . և ամին բերին նոքա 'ի ժողովի անդ ամեղի, և պատմէին՝ եթէ 'ի Ճանապարհին պատահեցին նոքա Սովսիսայ այնպէս արիւնաթաթառ . և ասէր՝ փախչել 'ի ձեռաց եկաց զօրականին Դիոնիսի, իբրու որ գեռ ևս վերաւորեալ առ 'ի նոցանէն . և իբրեւ նոքա զհետ մօտին զօրականին, տեսին և ոչ զոք . այլ զամեղին գտին 'ի ներքոյ փապարին վիմի՝ ուստի տեսին զնա ելանել արտաքս :

Իբրեւ այսպէս նշաւալեալ առաւելցաւ Սովսիս, անգուտ և ընտանիք նորա հաւատաւիս ևս այլ 'ի ներքս բերին, վկայեցին՝ եթէ մինչեւ լուսացեալ աւուրն ել Սովսիս 'ի տանէն միայնիկ մնջիկ ամեղի 'ի ձեռին : Ապա այնուհետեւ գատախաղք Դիոնիսի խորշեցան մերժեցան, և անգ ժո-

զօվարդը 'ի մահ զՍովսիս գատապարտեալ՝ հաշտէին ընդ Դիովնի։ Սակայն և խիթային ևս տակաւին 'ի վարձկան զօրականէն՝ որ 'ի քաղաքին . մանաւանդ զի և գոռ ևս էր կռիւն 'ի ծովուն ընդդէմ բրոնաւորին։ Իսկ իբրեւ և Փիղիստոս եկն եհաս 'ի Յապիւզեայ բազում եռաթիովք 'ի թիկունս Դիոնիսեայ, ասէին յայնժամ Սիրակուսացիք՝ եթէ հետևակազօր սպառազէնք են եկքդ այդոքիկ, և պիտանիք ոչ ևս եղիցին նոքա 'ի կռուին, և կայցեն նոքա այնուհետեւ հպատակ խրեանց՝ որ նաւամարտիկք են և զօրացեալք 'ի նաւա։

Զայս ասացին, և քապա առաւել ևս ամբարձան գոռողացան, զի քաջապէս նահատակեալք 'ի ծովու պարտեցին նոքա զՓիղիստոս, ընդ որում և տնագորոյնս և խժդժագոյնս գնացին։ Քանզի պատմէ Եփորոս, եթէ ձերբակալ զնա արարեալ, ինքնին յայնժամ Փիղիստոս զերոպին գընաց։ Սակայն Տիմոնիդէս՝ որ անգստին 'ի բնէն 'ի նայն գործ միջամեւիս ընդ Դիովնի՝ գրելով առ Սպեւսիպպոս իմաստասէր՝ պատմէ, եթէ կենդանւոյն ձերբակալ եղև Փիղիստոս, քանզի բախեալ եռաթի նորա հարաւ ընդ ցամաք . և թէ՛ Սիրակուսացիք նախ 'ի զրահիցն կապտեալ զնա և մերկ խայտառակեալ, և էր նա ծեր հինաւորացապա զգլուխն կտրեալ՝ զգլակնն 'ի ձեռս տային մանկոցն. պատուէր տուեալ ձգել քարշել զնա ընդ Աքրագինս և հոսել ապա ընդ պարեխս և ընդ քարահանքա։ Իսկ

Տիմէոս առաւել ևս ոտնհար եղեալ, ասէ՝
եթէ զգիականն Փիղիստեայ ընդ սրունան
նորա ընդ կազ՝ ձգէին 'ի քարշ մանկաին
'ի քաղաքին 'ի խաղ և 'ի ծանակ Սիրակու-
սացւոցն . որ կացեալ 'ի զնին հայէին այն-
պէս ձգել զսրունիցն զայրն՝ որ ասացեալ
երբեմն էր առ Դիոնեփոս՝ եթէ ոչ հաս-
ցէ Դիոնիսեայ փախչել 'ի բռնակալու-
թենէն 'ի ձի արագ, այլ մնալ զի 'ի քարշ
ընդ սրունան ձգեսցի: Թէպէտ և բարբա-
ռեցաւ զայս յայնժամ Փիղիստոս առ Դիո-
նեփոս իբրև զօտարին բան, և ոչ զիւրն:

Բայց Տիմէոս պատճառս առեալ ոչինչ
յանիրաւի՝ 'ի Փիղիստեայ ջանիցն և 'ի հա-
ւատոյն առ բռնաւորութիւն անգր, յա-
գեցուցանէ զանձն 'ի հայհոյութիւն առնն:
Ոյր աղաքաւ և ներող արդեօք գտանիցի
նա առ հարստահարեալ որեարն, եթէ
արդեօք այնպէս անադորոյնք՝ մինչ 'ի
գիական անդր անզգայ կուտեալ թափեալ
իցէ նոցա զցասումնն: Սակայն ողբ զկնի
նորա պատմագրեցին զայսոսիկ և ողբ առ-
կենդանութեամբն կրեցին և ոչինչ յառ-
նէն, նա 'ի մատեանս ևս առնն վայելեցին,
համբաւոյն իւրեանց պատկառ կտլ նոցա
արժան էր, և մի ոտնհար թշնամանօք լինել
կրից աղէտիցն, յորում և այր ոք առաքի-
նի ըստ ձախողակ բախտին պաշարեսցի:

Նաև ոչ ինքնին Եփորոս ողջախոհանայ
'ի գովել իւրում զՓիղիստոս: Եփորոս
այն՝ որ թէպէտ և ճարտարութեամբ յա-
ջողեալ գիմակս զգեցուցանել գեղեցիկս՝

գործոց անիրաւութեան և վարուցն վատ-
թարութեան, և հնարագէտ լինել 'ի բանս
փարեւիս և 'ի պաշուճեալս, ոչինչ կարաս-
ցէ նա՝ թէպէտ և զամենայն հնարս հնա-
րեսցի ճողապրել զանձն 'ի մատենագրու-
թիւնս իւր 'ի բամբասանաց անտի խանդա-
կաթ ըզձին իւրոյ առ բռնաւոր մարդիկն .
զի և առաւել քան զամենեւեան հետա-
մուտ եղև դա և սիրեաց զգրգանս և զգո-
րութիւն և զընչաւէտութիւն և զմերձա-
ւորութիւն զբռնաւորացն : Իսկ որ ոչ զՓի-
ղիստեայ գործսն գովէ, և ոչ նորա աղէ-
տիցն ռանհար լինի, նա է ողջամիտ :

Արդ իբրև Փիղիստոս մեռաւ, առա-
քեաց Դիոնեսիոս առ Դիոմէն, ասէր՝ տալ
նմա 'ի ձեռս զգլեակն և զզէնս և զվարձ-
կանս զօրականին և թոշակս ևս տալ նո-
ցա զամիսս հինգ . և խնդրէր միայն վասն
անձին թոյլ տալ երթալ յԻտալիա ան-
խաբ պայմանօք . և անդէն բնակութիւն
կալեալ վայելել 'ի հասս մասին գետնոյ՝
որում Գիւատաս անուն կարգան . վայր
լայնարձակ և արգաւանդ յիշխանութեանն
Սիրակուսայ, և երկայնի ձգի նա 'ի ծովէն
մինչև 'ի միջերկրեայն : Իբրև ոչինչ հաւա-
նեցաւ Դիոմէն, և ազգ ևս արար նմա՝ ա-
զաջել նմին իրի զՍիրակուսացիսն, սոքա
ակն ունելով կենդանւոյն ունել զԴիոնե-
սիոս, 'ի բաց վարեալ մերժեցին զգեա-
պանսն : Այլ Դիոնեսիոս յանձն զգլեակն
արարեալ Ապողոկրատեայ երկցագոյն զա-
ւակին, և ինքն գէտակն կալեալ յաջողու-

Թեան հողմոյն և ամբարձեալ 'ի նաւա զո-
րեաքն և զկարասին՝ որ սիրեցի նմա և
պատուական, յուզի անկանէր զանխաւ
'ի Հերակղեղեայ նաւապետ իշխանէն:

Իսկ իբրև Հերակղեղեայ շատ նախատե-
ցաւ 'ի քաղաքայնոցն, և աղմուկ ևս յու-
զեցին ընդդէմ նորա, նա դադա 'ի ծա-
ծուկ առաքեաց զՀիսպոսիւնէս զամն հռե-
տոր խուժանին, գրգեւ վառել զխուժանն՝
խնդրել զքաշի զգետնոյ. առաջի եգեալ՝
եթէ հաւասարութիւնն մայր է աղատու-
թեան, իսկ աղքատութիւնն՝ մայր ծա-
ռայութեան վասն չքաւոր մարդկանն:
Ապա և ինքնին Հերակղեղեայ զօրավիգն
կացեալ հռետորին այնմիկ, և իւրովք կու-
սակցօքն նկուն զԴիոմիւն պարեալ՝ որ ընդ-
դէմ դառնայր բանին, ած հաւանեցոյց
զՍիրակուսացիսն վճիռ 'ի ներքս բերել
վասն բանին այնորիկ. առ այս՝ և 'ի միջոյ
բառնալ զԹուշակ եկաց զօրականին, և ըն-
տրել կարգել զօրավարս այլ և ազատ կալ
'ի ճոխութենէն Դիոմիւի:

Ապանորս գուն գործեալք այնպէս ոգի
առնուլ միանգամայն արագ արագ 'ի բրու-
նաւորութենէն՝ իբրու 'ի բաղմաժամանա-
կեայ խօթութենէն, և գործ գործել 'ի
տարածամու՝ իբրու որք ինքնիշխանք գլլ-
խովին իցեն, վարթարացան 'ի գործս իւ-
րեանց, և ատեցին զԴիոմիւն՝ որ իբրև զճար-
տար բժիշկ խնդրէր տակաւին ունել զքա-
ղաքն 'ի պահս ճշգրիտ և քաջախորհուրդ:
Իբրև այսպէս 'ի ժողով խմբեցան ընտրել

կարգել իջնանս նորա, յայնժամ 'ի հասարակ ամառայնոյն գէպ տայր ահագին ամապտապց յուղել շարժել և երևութանալ ձախողակ նշանակաց այնպէս անգուլ զաւուրս հնգեապտան . պակեան ժողովուրդք և բարեպաշտութեան ահա պաշարեալք 'ի բաց կացին յայնժամ կարգել զօրավարս այլ:

Իբրև հռետորք խուժանին վառեցան կազմեցան 'ի կատարումն գործոյն ընտրութեան, զի պարզ և յստակ յայնժամ հանգարտեցան օգք, գէպ եղև ասլլաձիգ եղին՝ որ թէպէտ և համբոյր և ձեռնընդել խուժանին, գրգռեալ յայնժամ ընդգէմ խժանին՝ թօթափել զամենտէս, և այնպէս տագնապաւ վազս առեալ 'ի թատրոն անգր, ահ և խռով հարկանէր 'ի ժողովորդեան, և խուճապեալք ցիրուցան լինէին . և տպա անգուստ վազիւք կայթա հարեալ՝ քանդէր աղարտէր զամենայն 'ի վաջան առհասարակ քաղաքին՝ զոր միանգամ ընդ բռամբ կալան թշնամիք: Սուկայն և այնպէս Սիրակուսացիք ոչինչ երեսս արարեալ այսոցնի, առեալ ընտրեցին զօրավարս քսան և հինգ թուով, յորոց մի էր և ինքնին Հերակլիդէս:

Առ այս դարձեալ և դազտաբար նոքա առաքեցին փորձ փորձել զեկաց զօրականին՝ որ ընդ Դիօմին՝ հրապուրել յապատամբութիւն, և հրաւէր նոցա կարդային 'ի միաբանութի իւրեանց, խոստանային հաւասարել զնոսա ընդ իւրեանս յառաջնոր:

գութեան քաղաքին : Բայց նոցա զհրապոյրան յանձն չառեալք, և այնպէս հաւատարիմք և մտադիւր յօժարութեամբ 'ի մէջ իւրեանց առեալ զինուք զԴիոմին, և շուրջ անձնապահապետք նորա, այնպէս առեալ ամէին զնա արտաքոյ քաղաքին . չար ումէք չարարին, կշտամբանա միայն շատ արձակէին՝ որոց միանգամ պատահեցին . զանշնորհակալու կիրա նոցա և զսեղաթիւր զբարան յերեսս հարկանէին :

Իսկ Սիրակուսացիք յայնժամ արհամարհեալ զսակաւածեռն գնդաւ նոցա, և զի և տեսանէին ևս զնոսա ոչինչ նահատակեալ 'ի կռիւն, խուսիս առեալ բազմութիւն յոյժ յարձակեցան և մոլեգինս զհետ մտին՝ իբրու այնպէս հեշտին զնոսա 'ի քաղաքի անդ նկուռն առնել և առհասարակ տապաստ արկանել : Իբրեւ այնպէս յայն հարկ և 'ի պատահար շտապեցաւ Դիոմին, կամ մարտ գնել կռուել ընդ քաղաքացեացն կամ անդէն տապաստ անկանել ընդ եկացն, յողոք անկանէր նոցա, ձեռս կարկառեալ ձգէր, մատնանիշ առնէր նոցա զգլեակն լի և զեղուն տակաւին թշնամեօք արամբք՝ որ անգուստ 'ի պատուարաց անտի 'ի բարձանց 'ի զնին կացեալ հային յամենայն գործս նոցա :

Իբրեւ ոչինչ բաւական եղև հանգարտել զբռնութիւն խուժանին, և տեսեալ ևս զքաղաքն իբրու յանգունդս ծովուն՝ այնպէս հողմակոծ ծփեալ 'ի հռետորաց անտի, հապա ձայն ետ իւրում զօրականին :

անձնապահ եղեալ 'ի հրոսից յարձակմանն՝
այնպէս միայն աղաղակ մեծ բառնալ և 'ի
շաչիւն շառաչիւն զինուոցն ահ արկեալ
Սիրակուսացւոց՝ ընթանալ վազել. յորոց
և ոչ մի որ 'ի նոցանէն հանդարտեցաւ
յակաստանին, այլ առհասարակ 'ի փա-
խուստ խուճապեցան աստ անդ ընդ փո-
ղոցս, թէպէտ և հետամուտ չէր որ։ Քան-
զի անդէն կոչեալ յետս Դիոմիւի զիւրոն,
առեալ ածէր զնոսա առ Լէոնտինացիս։

Եւ այսպէս ապա զօրագլուխք Սիրա-
կուսացւոց այսպանօք կատակեալք յայն-
ժամ 'ի դասուց կանանւոյն, և յանձանց
զամօթն քերեալք՝ անդրէն միւսանդամ
վառեցին կաղմեցին զքաղաքացիսն և զհետ
մտին Դիոմիւի. հասին առ նա յանցս ինչ
գետոյ, և զայրուձին յառաջ վարեցին 'ի
վէդ ընդ նմա։ Իբրեւ տեսին զի ոչ ևս նա
ժուժայ բերէ խեռութեան նոցա հեղա-
բար և հայրօրէն, և համակ 'ի սրամուռ-
թիւն բարկութեան բրդեալ՝ վարէր տադ-
նապաւ զիւր գունդն ընդդէմ կարգեալ
և ճակատեալ, զոտս արձակեալ անդրէն
'ի փախուստ անարգաբար ևս խուճապե-
ցան քան զառաջինն. և վերջունեալք
մտանէին 'ի քաղաք անդր՝ ոչինչ բազմաց
տապաստ արկեալ 'ի նոցանէն։

Իսկ Լէոնտինացիք մեծապէս հիւրըն-
կալութեամբ և շքով առեալ ժողովեցին
զԴիոմիւն, և մարդասիրեալ առ զօրականն
նորա թոշակօք, և 'ի քաղաքացիս ևս իւ-
րեանց գրեցին զնոսա։ Ապա առեալ ա-

Ուրեքին գետաւանս առ Սիրակուսացի-
 խնդրէին առնել իրաւունս եկաց զգրակա-
 նին . իսկ անգուստ և Սիրակուսացիք ար-
 ձակեցին արս առ Լէոնտինացիս ամբաս-
 տանս զԴիոնիէ : Իբրե ժողովեցան առ-
 հասարակ նիղակակիցք առ Լէոնտինացիս ,
 'ի խորհուրդ մտեալք վասն բանին՝ գատա-
 պարտ առնէին զՍիրակուսացւոց գործն :
 Բայց նոքա նիղակակցաց գատաստանին ե-
 րեսս չարարին . խեռացեալք յողն կացին ,
 և ունին մատուցեալ և ճչ ումէք , 'ի գործ
 զգորաքլուխան վարէին՝ խուժանին ծա-
 ռայս և ակնաժուռ :

Յետ այսորիկ գային հասանէին 'ի քա-
 ղաք անդր եռաթիւք նաւաց արձակեալք 'ի
 Դիոնիսեայ . էր ընդ նոսա՝ Նիւպսիոս Նէա-
 պոլսեցի՝ բերեալ ցորեան և արծաթ 'ի
 Թիկուսնս պաշարելոցն : Մարտ յայնժամ
 մղեալ նաւամարտ՝ յաղթական գտան Սի-
 րակուսացիք և հասին կալան նաւս չորս
 զբռնաւորին : Ապա 'ի յաղթութենէն
 յայնմանէ 'ի վեր վաղեալ Սիրակուսա-
 ցւոց , և զինձղանս իւրեանց՝ յանիշխանու-
 թեան անդ իւրեանց՝ առեալ դարձու-
 ցեալ 'ի գինեբրուս և յրնկերչակութիւնս
 անմիտս , այնպէս իմն անհոգացան զան-
 ձանց , զի որ անշուշտ կարծեցին զբռաւոր
 զգրեակն ունել , նոքա և զքաղաքն անգամ
 հանին 'ի ձեռաց :

Քանզի գետակն կալեալ Նիւպսիոսայ՝
 տեսանէր զի առողջ մի մասն չէր 'ի քա-
 ղաքին . այլ խուժանս ռամկին անգուստ 'ի

Ծագմանէ աւուրն և զգիշերն ևս խորու-
թեան երկայնէր ձգէր անկղեւտացեալ 'ի
ձայնս արեգաց և 'ի խրախուճս խնճոյից .
իսկ և զօրագլուխք ինքնին խրախացեալ
կային 'ի հատարակ հանդէս շուտոտութեն,
և սաստէին ինչ ոչ գինէհար մոլեղներլոցն .
ժամ գտեալ պարապոյ՝ ձայն ետ, հրոս
առհասարակ տայր 'ի պատնէշ անդր, և
վանեալ հարեալ և քանդեալ զնա արձա-
կերտան բարբարոսացն, հրաման տայր
բռնանալ ըստ կամի և ըստ կարի՝ առհա-
տարակ որոց և միանգամ պատահեցին :

Ապա Սիրակուսացիք անդէն խելա-
մուտք յայնժամ աղէտից իւրեանց, գան-
գաղագոյն և անբաւականք այնուհետե
յեւս իրացն, այնպէս պակուցեալք զար-
հուրեալք կային : Քանզի և էր իսկ համ-
բուն տեսանել անդ ոչ այլ, բայց կապ-
տել կողոպտել և աւար հարկանել և քա-
ղաքի քանդել, 'ի մահ վարել արանց, և
առաջալել պատուարաց, և յակառն գերի
վարել մանկտոյն և կանանւոյն 'ի ճիշ գու-
ժի և ողբոց լալութեան : Իսկ յայնժամ
և զօրագլուխք յուսաբեկք իբրու վճա-
րեալ այնուհետե վասն քաղաքին, և ոչ
զքաղաքացիոն խմբել ինչ բաւական էին
ընդդէմ թշնամեացն՝ որ խառն առհասա-
րակ միջամուխ կային ընդ նոսա :

Ապա յայն աղէտ ամբաւ տարակուսա-
նաց քաղաքին, և վտանգ ևս մտալուտ
առ դուրս հասեալ կայր Աքրագինայ .
ուստի և առհասարակ թէպէտ և գիտէին

իսկ քաջ զմիակ յոյս ակնկալութեան փրկութեան իւրեանց, ժառանգաւ և ոչ ոք անուանել զնա . զամօթի սատկապէս հաւրեալ էին ընդ անշնորհակալու կիրս իւրեանց, որով անմոացան նոքա Ը Դիոմին: Սակայն և ՚ի վերջէ իբրեւ կարի նեղ հասանէր տաքնապին, անդուստ ՚ի նիզակակցաց անտի և յայրուձիոյն ձայն մի ՚ի դուրս արձակեցաւ . ասէր կոչել զարձուցանել զԴիոմին, և զՊեղոպոննիսացւոց հրաւեր կարդալ ՚ի Լէոնտինացւոց անտի: Իբրեւ այնպէս հետ ընդ հետ լուր եղև ձայնին այնորիկ և մեծաձայն ևս հնչեցաւ, անդէն և Սիրակուսացիք սղաղակ բարձին առհաւարակ խնդացեալք և յարտասուա հաւրեալք . ուխտիւք անձկային ՚ի գալուստ առնն, ցանկային միւսանդամ տեսանել զկերպարանն . և ՚ի յուշ ևս ամէին զքաջութիւն և զարութիւն ոգւոյ զառնն ՚ի վտանգս անհնարինս. զի և ոչ անզարհուրեղ միայն ինքնին գլխովին, այլ և քաջալերութեամբ ընդ առհասարակ՝ մարտ գնել կռուել քաջութեամբ ընդ թշնամիսն:

Ապա փութապէս զԱրքովնիգէս և զՏելեսիդէս առեալ արձակեցին քառնա՝ զարա ՚ի նիզակակցաց անտի, և հինգ ևս այլ աքր ընդ Եղանիկոսի՝ այրոնտիք յայրուձիոյն: Նոքա մարտի ՚ի կուշտ երիվարին հատեալ զուղին ՚ի շտապ տագնապի, եկեալ հասանէին առ Լէոնտինացիս ՚ի կարճատեւ աւուրն: Անդ իջեալք յերիվարէն և առ ոտս անկեալ արտասուօք Դիոմին, զբոյց

տալին նմա զաղէտիցն Սիրակուսացւոց: Իսկ 'ի Լէոնտինացւոց անտի ընթացեալք 'ի վայրն, և բազումք ևս 'ի Պեղոպոննիսացւոց եկեալ կացեալ շուրջ զԴիոմիւ, և տեսեալ զտաղնապ զողորմաւոր արանցն, խելամուտ լինէին իրացն նորութեան:

Ապա Դիոմիւի առեալ զնոսա վաղվա զակի ածէր յատեանն, և ընթացան փութապէս ժողովուրդք գունդագունդ. անդր մտեալք Արքովնիդէս և Եղանիկոս՝ սղագունիւք 'ի ներքս բերին ատենին զամբաւաղէտս զՍիրակուսացւոց, և թախանձ արկեալ ժողին յեկաց անտի ճեպել ձեռն տալ նոցա, 'ի մոռացոնս դարձուցանել զԹշնամանսն՝ զոր Թշնամանեցին զնոսա. քանզի և ինքեանք դառնագոյն ևս լուծին զվրէժն քան զպատուհասել նոցա ինքնին՝ որ Թշնամանեցանն:

Իբրև նոքա վախճան արարին պաղատանացն, կայր այնպէս առհասարակ թաւորոնն 'ի խոր լուութեան: Ապա յոտն եկաց Դիոմիւ. իբրև էառ 'ի խօսել, գերարտօսն գելոյր սանձէր զձայն բարբառոյն. իսկ եկք զօրականին սփոփանս նմա մատուցեալ, և ինքնին կարեկից լինէին առն, մինչև վայրիկ մի ոգի առեալ Դիոմիւի, սկսաւ խօսել և ասէ. « Ո՞վ Լակեդեմոնացիք և գուք ինքնին նիզակակիցք, խմբեցի զձեզ աստանօր 'ի խորհուրդ վասն ձերոց իսկ անձանց. իսկ վասն իմ չէ արդեօք գեղեցիկ խորհել ինչ աւագիկ՝ 'ի կորնչել Սիրակուսացւոց: Եւ թէ երբէք յաջողես

իսկ քաջ զմիակ յոյս ակնկալութեան փրկութեան իւրեանց, ժառանգաւ և ոչ ոք անուանել զնա. զամօթի սաստկապէս հարեալ էին ընդ անշնորհակալութիւնս իւրեանց, որով անմեղացան նոքա Է Դիոմէն: Սակայն և 'ի վերջէ իբրեւ կարի նեղ հասանէր տաքնապին, անդուստ 'ի նիզակակցաց անտի և յայրուձիոյն ձայն մի 'ի դուրս արձակեցաւ. ասէր կոչել զարձուցանել զԴիոմէն, և զՊեղոպոննիսացւոց հրաւեր կարգաւ 'ի Լէոնտինացւոց անտի: Իբրեւ այնպէս հետ ընդ հետ լուր եղև ձայնին այնորիկ և մեծաձայն ևս հնչեցաւ, անդէն և Սիրակուսացիք տղաղակ բարձին առհաւ սարակ խնդացեալք և յարտասուս հարեալք. ուխտիւք անձկային 'ի դալուստ առնն, ցանկային միւսանդամ տեսանել զկերպարանն. և 'ի յուշ ևս ածէին զքաջութիւն և զարութիւն ոգւոյ զառնն 'ի վտանգս անհնարինս. զի և ոչ անզարհուրեղի միայն ինքնին գլխովն, այլ և քաջալերութեամբ ընդդէմ անհասարակ մարտ գնել կուուել քաջութեամբ ընդ թշնամիսն:

Ապա փութապէս զԱրքոմիդէս և զՏելսիդէս առեալ արձակեցին քառնա՝ զարս 'ի նիզակակցաց անտի, և հինգ ևս այլ այր ընդ Եղանիկոսի՝ այրնտիր յայրուձիոյն: Նոքա մարակ 'ի կուշտ երիվարին հատեալ զուղին 'ի շտապ տագնապի, եկեալ հասանէին առ Լէոնտինացիս 'ի կարճատեղ աւուրն: Անդ իջեալք յերիվարէն և առ ոտս անկեալ արտասուօք Դիոմէնի, զօրց

տային նմա զաղէտիցն Սիրակուսացւոց: Իսկ 'ի Լէոնտինացւոց անտի ընթացեալք 'ի վայրն, և բազումք ևս 'ի Պեղոպոննիսացւոց եկեալ կացեալ շուրջ զԴիոմէիւ, և տեսեալ զտաղնապ զողոքաւոր արանցն, խեղամուտ լինէին իրացն նորութեան:

Ապա Դիոմէի առեալ զնոսա վաղվա զակի ածէր յատեանն, և ընթացան փութութապէս ժողովուրդք գունդագունդ. անդր մտեալք Արքովնիդէս և Եղանիկոս՝ սղագունիւք 'ի ներքս բերին ատենին զամբաւաղէտս զՍիրակուսացւոց, և թախանձ արկեալ ժտէին յեկաց անտի ճեպել ձեռն տալ նոցա, 'ի մոռացոնս գարձուցանել զԹշնամանսն՝ զոր Թշնամանեցին զնոսա. քանզի և ինքեանք դառնագոյն ևս լուծին զվրէժն քան զպատուհասել նոցա ինքնին՝ որ Թշնամանեցանն:

Իբրև նոքա վախճան արարին պաղատանացն, կայր այնպէս առհասարակ թապունն 'ի խոր լուութեան: Ապա յոտն եկաց Դիոմէ. իբրև էառ 'ի խօսել, գերարտօսրն գելոյր սանձէր զձայն բարբառոյն. իսկ եկք զօրականին սփոփանս նմա մատուցեալ, և ինքնին կարեկից լինէին առն, մինչև վայրիկ մի ոգի առեալ Դիոմէի, սկսաւ խօսել և ասէ. « Ո՞վ Լակեդեմոնացիք և գուք ինքնին նիզակակիցք, խմբեցի զձեզ աստանօր 'ի խորհուրդ վասն ձերոց իսկ անձանց. իսկ վասն իմ չէ արդեօք գեղեցիկ խորհել ինչ աւագիկ՝ 'ի կորնչել Սիրակուսացւոց: Եւ Թէ երբէք յաջողես.

ցի ինձ ոչ՝ փրկել զնա, գնամ ես անդր արկաննէլ թաղել զիս 'ի հրայրեացս և յաւերակս իմոց հայրենեաց: Այլ եթէ ձեզ կամք իցեն միւսանդամ ձեռն տալ անհանձարիցդ այդոցիկ Սիրակուսացւոց և հիբացելոց, զ'ն տուեալ կանգնեցէք յարուցէք զգաստակերտդ ձեր՝ քաղաք Սիրակուսացւոց: Ապա եթէ տակաւին արտմտեալ ձեր ընդ Սիրակուսացիս՝ զանց առնէք զգորգք, սակայն և այնպէս վարձազարժանին ընկալջիւք դուք 'ի դից անտի զառաջին առաքինութեան ձերոյ և զառիս խնամոցն ձերոց: յուշ ածեալ ձեր զԴիոմիս, զի չելիք չեթող զձեզ 'ի չարչարանս ձեր առաջինս, և չելիք դարձեալ զքաղաքացիսն յաղէտս նոցա 'ի վերջինս: Այն ինչ բանքն 'ի բերան նորա էին, յտան կացին եկքն աղաղակ բարձեալ թախանձարկեալ, զի վազվազակի հասցեն 'ի Թիկունս առ նոսա. իսկ յայնժամ հրեշտակք Սիրակուսացւոց դիմեալք գիրկաւ ածէին և համբուրէին զնոսա, աղաչէին զգիս՝ բազում բարիս տալ շնորհել Դիոմիսի, բազում՝ և եկացն այնոցիկ: Իբրեւ ամբոխն հանդարտեցաւ, ապա հրաման տայր Դիոմիս վաղվաղակի 'ի ղէն գառնալ. և յետ ընթրեացն նովին զինուք 'ի նոյն վայր միտհամուռ խմբել. եգ 'ի մտի զնոցն զայն գիշեր չու առնել խաղալ 'ի Թիկունս:

Իսկ անդ 'ի Սիրակուսա զօրագլուխք Դիոնիսեայ զեան մեծապէս հասուցեալ քաղաքին զախն ողջոյն, 'ի գալ գիշերոյն

տեղի ետուն 'ի գղեական, նուազունք ու մանք տապապտ արկեալ 'ի գնդէն նոցա : Զայն իբրե տեսին հռետորք Սիրակուտացոց, ակն կալեալ հանդարտել այնուհետեւ թշնամեացն, խրախոյս առեալ անդրէն հրապոյր 'ի ներքս խառնէին քաղաքացեացն թողուլ 'ի բաց զԴիոմն, և 'ի գալուստ նորա հանդերձ եկօքն չառնուլ ժողովել զնա, և ոչ իբրե հզորագունից ու մանց տեղի նոցա տալ 'ի քաջութեան . այլ ինքեանք զինքեանս տալեցուցանել և զհայրենիսն և զազատութիւնն : Ուստի և միւսանգամ առեալ արձակեցան հրեշտակք առ Դիոմն յիշխանաց անտի խափանել զգալուստ նորա . ստեպն 'ի նոյն և այլք գարձեալ առաքեցին առ նա յապետաց և յակնաւորաց քաղաքին փութացուցանել զուղին : Եւ վասն այնորիկ յուշիկ և տակաւ յառաջ խաղայր Դիոմն : Եւ ապա 'ի խոր գիշերի՝ որք ատէինն զԴիոմն գնացեալ կալան զգուրսն, իբրուարգելուլ խափանել զնա :

Բայց Նիւպսիոս անդրէն միւսանգամ առեալ խաղացուցանէր 'ի վայր 'ի գղեկէն զվարձկանս զօրականին բազմագոյն ևս թուով և զկորովին . և բնաւ իսկ քանդեալ տապալեալ զպատնէշն, ընթանալոյն քաղաքն և յապականութիւն կարգէր : Եւ անդ էր տեսանել ժշ զարս միայն գիտապատ արկեալ, այլ և զկանանին և զմանկտին . աւարին փոյթ սակաւ էր նոցա, և առհասարակ զամենայն յազարտ

վարէին : Քանզի և Դիոնեսիոս ինքնին յուսահատ յամենայնէն, և դառնապէս յատելութիւն բերեալ առ Սիրակուսացիսն, զվազափուլ բռնակալութիւնն՝ զի այսպէս ասել՝ խնդրէր յաւերական թաղել քաղաքին : Ուստի և նորա զօրականք աճապարեալք կանուխ քան զզօրավիգն Դիոմիի, աւերած արագավախճան փութացան հրայրեացս ածել քաղաքին . և զամբարս 'ի ձեռս առեալ հրձիգ եղեն 'ի մերձաւոր վայրսն, իսկ 'ի հեռաստանն յաղեղանց անտի հրրնկէցք լինէին : Յորմէ 'ի փախուստ Սիրակուսացւոցն խուճապեալ, որ 'ի ձեռս անկան ընդ փողոցսն՝ 'ի մահ վարեցան . իսկ որք 'ի տունս մօին, դարձեալ և անդուստ խուճապեալք արտաքս յերեսաց հրոյն, անգանօր և շատք յապարանից 'ի հօւր դատեալք և 'ի վայր հոսեալք՝ անկանէին 'ի վերայ ցիրուցան խուճապելոցն :

Ապա յայն աղէտս ամբաւ տարակուսին հասարակ հաւանութեամբ առեալ բանային զգուրսն առաջի Դիոմիի . իսկ նա անդուստ լուր առեալ զփակելոյ թընամեացն 'ի դղեակն, ոչինչ տագնապաւ վարէր զզօրն : Բայց 'ի լուսանալ առաւօտուն՝ եկեալ հասեալ նախ աքրուծի զօրականին, պատմէին եթէ անդրէն 'ի ձեռս մատնեցաւ քաղաքն . ապա յանդիման եղեն նմա և այլ ևս հրեշտակք 'ի հակառակորդաց անտի նորա՝ ազաչէին փութալ ճեպել . իսկ 'ի սաստիկ ևս կրթել կրիցն՝

յայնժամ և Հերակղիզէս ինքնին առեալ արձակէր զիւր եղբայրն . ապա և զԹէոդոտէս զիւր քեռին , աղաչէր աղերսէր փութալ 'ի Թիկունս . զի և չկը ոք այնուհետեւ՝ ասէր՝ ախոյեան ընդդէմ Թշնամեացն , և ինքն վերաւոր կայ , և վայրիկ մի ևս սպառնապառն քաղաքն 'ի հուր գատեսցի : Եւ էր ինքն Դիոմէ 'ի հասանել գուժին առ նա՝ հեռի 'ի գրաց անտի ասպարէզս վաթսուն . և պատմեալ զայն բոթ յունկն զօրականին իւրոյ , խրախոյս տուեալ՝ ոչ յուշիկ այնուհետեւ , այլ 'ի խուճապ տագնապի առեալ ածէր զնոսա 'ի քաղաքն , մինչդեռ յուզւոյ ժամ 'ի ժամէ կուռ միմեանց զհետ հասանէին գուժարեղջ փութացուցանել զնա :

Ապա այնպէս սքանչելի արագութեամբ և յառաջամիտ խորհրդով չու տուեալ եկաց զօրականին , գայր հասանէր՝ մտանէր ընդ դրունսն յայն կողմն որ անուանեալ կոչի Եկատոմպեդոն . և փութապէս հատուած արձակէր 'ի վերայ Թշնամեացն զԹեթևազէն զօրականին 'ի խրախոյս քաջալերութեան Սիրակուսացւոց : Իսկ ինքն կարգ դասաւոր տուեալ սպառազինացն , և այլոցն առհասարակ որ 'ի քաղաքէն եկին խմբեցան ընդ նմա , կարգէր կազմէր խումբս և երկայնէր տարածէր 'ի Թեան , և 'ի գունդս գունդս բաժանէր , զի այնպէս 'ի կողմանց կողմանց միանգամայն հորդան ահագին տայցէ :

Իբրեւ այնպէս կազմեցաւ պատրաստե-

ցաւ, և աղօթիս և խնդրուածս առ զիսն
կարգեաց, ապա խաղայր շարժէր առհա-
սարակ ընդ մէջ քաղաքին ընդդէմ գնդի
Թշնամեացն. և յայնժամ աղաղակ մեծա-
պէս բարձեալ Սիրակուսացւոցն, խնդա-
ցեալք առհասարակ, և 'ի գոռիւն և 'ի
գոչիւն խառն ընդ խնդրուածս և ընդ խրա-
խոյս քաջալերութեան առն ընկերի իւ-
րում, փրկիչ զՌիովն կարդային և առ-
տուած, և զեկա զօրականին նորա՝ եղբարս
իւրեանց և քաղաքակիցս: Բայց անդ և ոչ
ոք այնպէս անձնասէր և խնամոտ կենացն,
որ ոչ առաւել ևս փոյթ խնամոց 'ի գէմն
բերէր 'ի ժամուն առ Ռիովն ինքնին միայն՝
քան վասն այլոցն առհասարակ. այն ինչ
նա այնպէս յառաջագէմ նահատակ խա-
ղայր դիմագրաւ ընդ ապաժոյժ ընդ ա-
պաւառ արեանցն և ընդ ահագին հրայ-
րեացն, և 'ի բազմակոյտ անկեւոց դիա-
կանցն ընդ երեսս հրապարակաց:

Բայց և Թշնամիք անդուտ առհաւիրս
արկանէին, գազանաբար մոմեւեալք և կար-
գեալք ճակատեալք ընդ երկայնութիւն
շերտափակին, և անմուտ և գժուարամա-
տոյց ևս գործէին զվարն: Բայց որ առա-
ւել որոտաթափ զօրտեղանն առնէր Ռիով-
նի, և որ մեծապէս խոչ ընդատն նոցա,
տագնապ հրոյն գլխովին. զի յայնժամ
առհասարակ շուրջանակի նշոյլք ահագինք
հատեալ բոցոյն՝ որ զքաղաքն ծախէր լա-
փէր, համայն և այնպէս անցեալք զհուրն
'ի վերայ աւերակացն, և ընդ մէջ խանձո-

զանցն հոսեալ ընթացեալ սաստիկ վտանգաւ, և ընդ մըրկեալ փոշին յառաջամուկը, համագունդ այնպէս միաբանն ո՛չ խանդարեցին զկարգն : Իբրեւ 'ի Թշնամիս անգր եկին խաղնէան, անդանօր նուազուիք ընդ տակաւուց առ անձկութեան վայրացն և անհարթութեան 'ի վէգ եկեալ կռուէին : Մինչև խրախոյս առհասարակ ձայնիւ մեծաւ Սիրակուսացոցն բարձեալ, 'ի վերջէ ապա նկուն եղեալ պարտեցան 'իւսպոեանք, այլ շատք 'ի նոցանէն փախստեալք ապրեալք 'ի գղեակ անգր մերձաւոր . իսկ որք արաաբոյ վարատեցան, 'ի սուր սուսերի մաշեցան եկաց զօրականին՝ 'ի հետոսմուտ լինել նոցա : Բայց 'ի Ժամուն բերմանէ ոչինչ կարացին նորա վայելեալք ընդ յաղթութիւնն, խնդալ ցնծալ և միմեանց գիլովս ածել՝ որպէս և բնաւորեցանն յեա գեղեցիկ նահատակութեանցն . քանզի տագնապաւ դարձան յայնժամ Սիրակուսացիք 'ի տունս իւրեանց, և հաղիւ ուրեմն վաստակեալք զբոցն շիջուցանէին զգիշերն ողջոյն :

Իբրեւ այդն զառաւօտն մերկացաւ, հռետորք խուժանին անձամբ զանձինս դատապարտ արարեալ, փախստեալ գնացին . և իշխեաց և ո՛չ որ 'ի նոցանէն դադարել անդէն՝ բայց 'ի Հերակղեգեայ և 'ի Թէոդոտեայ . սոքա եկեալ առ Դիոմն անձնատուր լինէին, խոստովանեալք զանխրաւութեան զգործն՝ մաղթէին գթալ 'ի նսաս, զոր ոչն ցուցին նոքա առ նա : Պարա

և արժան է՝ ասելին՝ Դիովնի՝ այն որ յամենայն իսկ յառաքինութիւնս վեհագոյն է և անզուգական, վեհ և 'ի յաղթութե բարկութեանն կայցէ քան զնոսա՝ որ այնպէս անշնորհակալու կիրս յանձին բերեալ ժանտացան. և զարդիս խոնարհին տեղի տան նմա յայն ինչ՝ յորում յառաջագոյն գրգռեցան ընդ նմա, յաղթահարեալք յառաքինութենէն նորա:

Մինչդեռ Հերակղիդէս օրինակ զայս մաղթէր, անգուստ բարեկամք Դիովնի պնդէին մի խնայել արանցն չարաց և յաշտկոտաց, և զՀերակղիդէս ինքնին 'ի ձեռս տալ զօրականին. և ընաջինջ 'ի քաղաքէն զմարդահաճութիւն խելել զխաղմարար խուժանին, ախտ մոլեկան ոգինչ պակաս քան զբռնաւորութիւնն ինքնին գլխովին: Բայց Դիովնի հանգարտեալ զնոսա, ասէր՝ եթէ հրահանգք վարժից այլոցն զօրավարաց բազում ինչ կրթեալ են 'ի զէնս և 'ի գուն, իսկ ինքն հարուստ ժամանակ վարժեցաւ յԱկագեմիա վեհագոյն լինել բարկութեան կրիցն և նախանձուն և յամառութեան. և ոչ 'ի գութ մարդասիրութեան միայն առ բարեկամս և առ առաքինի մարդիկն, այլ և 'ի թշնամանս ևս անձինն դիւրամոքելի լինել և հեզ և հանգարտ առ փնասակարան. և ինդրէ ևս ինքն վեհագոյն Հերակղիդէայ լինել քան 'ի զօրութեան և 'ի հանձարն՝ առաւել ևս 'ի հեզութեան և յարգարութեան: Քանզի և լաւութիւնն ինքնին

յայտարարեալ անշուշտ հաստատեալ կայ. իսկ 'ի գեղեցիկ նահատակութիւնս մարտից' (Թէպէտ և ոք 'ի մարդկանէ չգուցէ, սակայն և բախտն գլխովին բաժանորդ միջամուխ է : Ապա եթէ հերակղիղէս առ նախան ձուն ուխտադրութ և չար է, չէ՛ պարա և Դիովնի առ բարկութեանն զառաքինութիւնն ազարտել. քանզի Թէպէտ և օրէնք սահմանեն զվերջինդրութիւն զրկանացն իբրև արդար առաւել՝ քան զնախ զրկելն, սակայն և բնաւորեցաւ դա 'ի նմին տկարութենէ : Եւ ասէր ևս Դիովն, չէ՛ իսկ չարութիւն մարդոյ այնպէս անագորոյն և անընդել, զի և (Թէպէտ և գժուարին արգեօք) ոչինչ փոխեսցի նա 'ի շնորհաց անտի՝ տեղի տուեալ ստէպ ստէպ երախտաւորացն : Զփաստ զայս յառաջ բերեալ յայնժամ Դիովնի, արձակեաց զհերակղիղիէս, և զոր ընդ նմա :

Եւ յետ այսորիկ գարձաւ նա 'ի պատել փակել շուրջանակի զգղեական. և հրաման տայր Սիրակուսացւոց, զի այրայր 'ի նոցանէն շերտ մի հաստաբուն կրտրեալ ածցէ մօտ անդր. ապա 'ի գիշերին՝ յորժամ Սիրակուսացիք 'ի քուն կային, նա 'ի գործ պարապեցուցեալ զեկս զօրականին, շերտափակ պատէր զակառն զանխուլ յամենեցուն. որպէս զի և 'ի գալաւուն հիացեալ զարմացան առհասարակ և քաղաքացիք և Թշնամիք ընդ արագութիւն գործոյն : Ապա և Թաղումն տուեալ անկելոց Սիրակուսացւոց, և յազատու-

Թիւն արձակեալ զհալեալսն՝ ոչինչ պա-
կաս քան զերկու հազար, ատեան գու-
մարէր: Անդ յառաջ մատուցեալ Հե-
րակղիղէս խորհուրդ տայր կարգել զԴիովն
զօրավար ինքնիշխան ընդ ծով և ընդ ցա-
մաք. իբրե հաւանեցան արք երեւելիք, և
միութացուցանէին ևս զկառարումն խոր-
հրդոյն, անդուստ խուժան նաւաղիցն և
արուեստաւորաց ամբոխեալ խոժողեցան,
զի այնպէս սոսկացաւ Հերակղիղէս 'ի նա-
ւակալ իշխանութենէն. և ասէին՝ Թէ-
պէտ և յայլ ինչ իրս յառաջագէմ ոչ ի-
ցէ այրն, սակայն և յամենայնի ժողովրդ-
դասէր առաւել է գա քան զԴիովն և
հառաակ խուժանին: Ապա հաւանեցաւ
Դիովն, և զնոյն իշխանութիւն դարձուցա-
նէր առ Հերակղիղէս: Իսկ յետ այնորիկ
իբրե ընդգէմ՝ դարձաւ նոցա 'ի բաշխ գետ-
նոյն և 'ի տանցն՝ զոր և խնդրէինն իսկ նո-
քա, և ջրեաց ևս զյառաջագոյն կարգեալ
սահմանսն վասն այնորիկ, խոժողեցոյց
զնոստ և 'ի խոր խոցեաց:

Ոյր աղագաւ և Հերակղիղէս միւսան-
գամ 'ի պատճառաց աստի, մինչ եր ինքն
'ի Մեռսինա, գրդայր և շնթէր զօրականին
և նաւաղիցն օր անդր նաւեցին ընդ նաւ.
և գրդեաց վառեաց զնոսա ընդգէմ Դիով-
նի՝ իբրու որ 'ի բռնակալութիւն անդր
կրթեացի, միանգամայն և գաղտաբար բա-
նազնաց լինէր ընդ Դիոնիսեայ 'ի ձեռն
Փարակեայ Սպարտացւոյ: Իբրե կասկա-
ծեցան վասն այնորիկ արք աւագք Արա-

կուսացուց, յուզեցաւ աղմուկ 'ի բանակին . և յայնմանէ պակասեաց կերակուր և սովեցան Սիրակուսացիք, և 'ի վարանս ամբաւ տարակուսի պաշարեցաւ Դիովն : Ուստի և բարեկամքն նախատէին զնա, զի ինքնին հակառակ անձին իւրոյ առեալ բարձրացոյց զՀերակղիդէս զայր վայրագ և զյաշաղկոտ և զխեղաթիւր :

Իսկ յայնժամ Փարակէս մօտ 'ի Նէապօլիս բանակ հարեալ յԱկրադանդինա, թէպէտ և արտաքս խաղացոյց Դիովն զՍիրակուսացիս, այլ ձգէր յերկարէր 'ի ժամանակ բարեպատեհ զկռիւ մարտին : Իբրեւ բողոք յայնժամ բառնայր Հերակղիդէս և նաւաստիք ընդ նմա, եթէ չեն կամք Դիովնի սահմանաւոր մարտիւ վախճան առնել պատերազմին՝ զի հանապազորդ կայցէ զօրավար, բռնադատեալ մղեաց մարտ՝ յորում և պարտեցաւ : Բայց քան զի ոչինչ մեծապէս էր հարուածն, և զօրականք՝ քան յայլ ինչ պատճառաց՝ առաւել ևս յանձանց և 'ի հակառակութեանն շփոթեալք խառնակեցան, նա անդրէն հանդերձեցաւ կազմեցաւ 'ի կռուին, և կարգ տայր զօրականին և քաջաւերէր խրախուսէր :

Իբրեւ սաւաթին պահ էր գիշերոյն, լուր հասանէր զի Հերակղիդէս չու տուեալ նաւահանդիսին, գէմ եղեալ նաւէ 'ի Սիրակուսա . 'ի մտի եղեալ է հասանել ունել զքաղաքն և 'ի բաց զնա մերժել հանդերձ զօրուն : Ապա Դիովնի առեալ

ընդ իւր վաղվաղակի զնախոր ընտիր զքա-
լաց և զկորովեաց զօրականին, ձիաւորեալ
ողջոյն զքայգն, և զերրորդ ժամու աւուրն
եկեալ հասանէր առաջի գրաց քաղաքին,
հատեալ ասպարէզս եօթն հարիւր: Իսկ
Հերակղիզէս թէպէտ և ճեպ սաստիկ ետ
նաւացն, վերջացեալ դտաւ. ուստի և
նաւեալ յետս, և աստանդական թափա-
ռէր. կէտ նպատակի ունէր. և ոչ մի, բայց
ըստ գիպաց պատահեցաւ Գեորգեայ
Սպարտացւոյ, որ ասէր նաւագնաց 'ի Լա-
կեդեմոնիոյ գնալ 'ի Սիկիլիա՝ լինել ա-
ռաջնորդ մարտին, որպէս անդ երբեմն
Գիւլիպպոս:

Մաագիւրագոյնս ժողովեալ զնա Հե-
րակղիզէս, և առեալ կապեաց յինքն
զայրն՝ զի այսպէս ասել՝ իբրեւ զյուռու-
թուլունս իմն ընդդէմ Դիոմիսի, և այն-
պէս շքով և պանծանօք ցուցանէր զայրն
առաջի նիզակակցացն. և առեալ պատուի-
րակ առաքէր 'ի Սիրակուսա, թախանձէր
զքաղաքացիսն ընդունել 'ի զօրավար զայրն
Սպարտացի: Եւ պատասխանի Դիոմիս և
ասէ, են իսկ բազում զօրավարք Սիրա-
կուսացւոց. և եթէ Սպարտացւոյ առն
պէտք իցեն, ինքնին իսկ է գլխովին աչրն՝
գրեալ 'ի քաղաքացի Սպարտիոյ. և այն-
պէս ապա յուսահատ ամենեկին յիշա-
նութենէն լինէր Գեորգոս. սակայն և
երթեալ առ Դիոմիս 'ի հաշտ զՀերակղի-
զէս ածէր ընդ նմա. և վստահ ևս առնէր
զնա 'ի գիմաց Հերակղիզեայ, ծանր ծանր

երգմամբք և ուխտիւք . ձեռն յանձին հա-
րեալ երգնոյք և ինքնին Գեօիւզոս՝ վրէժ-
խընդիր լինել Դիոմիի և պատուհասել
զհերակցիդէս 'ի խեռանալ նորա :

Իսկ յետ այսորիկ Սիրակուսացիք ա-
ռեալ լուծին զնաւաց բանակն . քանզի և
չէին իսկ պէտք այնուհետեւ , և ծախ ևս
մեծապէս էր նաւորդացն , գարձեալ և
զօրավարացն պատճառք մեծամեծք ամ-
բոխից , և պարտպեցան միայն 'ի պաշա-
րումն գղեկին . քանզի և շերտաւորս ան-
գրէն փակեալ իսկ էին նոքա շուրջանակի :
Ապա յայնժամ օգնականութիւն և ոչ
ուստեք հասեալ պաշարելոցն , և ամբարն
ևս պակասեալ նոցա , և աղմուկ ևս յու-
ղեալ ստահակութեամբ վարձկանաց զօ-
րականին , յայնժամ յուսակաւոր յեւից
բարեաց Դիոնիսեայ որդին առեալ դա-
չինս կռէր ընդ Դիոմիի . և տայր նմա 'ի
ձեռս զգղեակն հանդերձ զինուք և ամե-
նայն պատրաստութեամբ . և ինքն առեալ
ընդ իւր զմալին և զքորսն , և լքեալ եռա-
թիս նաւաց հինգ , դէմ եդեալ գնալոր
առ հայր իւր , յանդորրու նմա զուղին
կացուցեալ Դիոմիի : Իսկ յայնժամ 'ի
Սիրակուսացւոց և ոչ ոք հանգարտեցաւ
ոչ կալ 'ի զնին չուոյն . և թէ ոք երբէք
մերձ չեկաց , կարգային զնոսա բողոք բար-
ձեալ զի ոչ գտան յայնժամ գալ տեսա-
նել զօրն զոյն և զարևուն զայն ծագել 'ի
վերայ ազատացն Սիրակուսացւոց : Քանզի
եթէ և մինչև ցայսօր ժամանակի յօրինակս

երեւելիս փոփոխութեանց բախտին՝ վեհագոյն կայ և անանաւոր գէւ փախըստեանն Դիոնիսեայ, քանի՞ն ապա կարծեսցես գու զժամուն զայնորիկ զինգութիւնն և զմեծապէս խորհուրդս մտաց նոցա՝ որ գուզնաքէիւք տապալեալ քանգեցին զհաստահարուստն զայն քան զամենայն բռնաւորութիւն :

Եւ այսպէս ապա 'ի չու Ապոլոնիքատէս անկեալ, և Դիոմէ 'ի գղեակ անդր ելեալ, ոչինչ հանդարտեցին յայնժամ կանայք մնալ մտիցն նորա, ընդ առաջ ելեալ գային նմա առ գուրսն : Անդ Արիստոմաքէ ածէր բերէր ընդ իւր զորդին Դիոմէի, և Արետէ զհետ նորա գայր գերարտօսարալից և 'ի վարանս տագնապի՝ զոր ողջոյն տուեալ խօսեսցի ընդ առն իւրում նա՝ որ զուգեցաւ ընդ այլում : Ապա Դիոմէ առաջին գիրկս ածեալ քեռնն և ապա մանկանն, յառաջ զԱրետէ մատուցեալ նմա Արիստոմաքէ, ասէր այսպէս . “ Մեք ինքնին ո՞վ Դիոմէ 'ի քում վտարանդութեանդ հիքացեալ չուառացաք . բայց 'ի գալուստ քո և 'ի յաղթութեան քում, տխրութիւն զամենայն բարձեր 'ի մէնջ առհասարակ, բայց 'ի ամանէ միայնոյ, զոր ես հիքացեալ տեսի 'ի բռնադատ կամաց առ քոյին կենդանութեամբ զուգեալ ընդ այլում : Արդ գեղեցիկ բախտին տիրացուցեալ զքեզ 'ի մեր վերայ, զլինչ արդեօք իցեն խորհուրդք կամաց քոց առ սա ինքն վասն բռնադատ կրիցն : Արդեօք իբրեւ քեռւոյ ողջոյն տա-

ցէ դա քեզ, եթէ և գարձեալ իբրեւ առն, :
 Զայս ապաց Արիստոմաքէ . իսկ Դիոյն
 յարտասուս ցնդեալ խանդակաթ գիրկս
 արկանէր լծակցին . և առեալ 'ի ձեռս
 տայր նորա զորդեակն, և հրաման տայր
 նմա գնալ կալ 'ի տուն ուր բնակէր նա,
 քանզի և զգղեակն գլխովին ետ նա 'ի ձեռս
 Սիրակուսացւոցն :

Իբրեւ այս ամենայն այսպէս վայելուչ
 կատարեցաւ, ոչինչ կամեցաւ նա վայելել
 'ի վայելք առաջակայ բարօրութեանցն,
 մինչև շնորհս մեծապէս կալեալ բարեկա-
 մացն, և ձրիք զնիզակակիցսն ընծայեալ
 և առաւել ևս շքով բարեգործեալ ընտա-
 նեացն 'ի քաղաքին և եկաց օտարաց, 'ի
 վեր քան զկար անձին առաքինացեալ առ
 նոսա 'ի լիութեան մասին . իսկ առ իւր
 անձն գուզնաքեայ և պարկեշտագոյնս շո-
 տանայր, բաւական անձին համարեալ ըզ-
 հատարակն և զանպաճոյճն : Ոյր աղագաւ
 և սքանչացաւ նա առհասարակ, զի և ոչ
 Սիկիլիա միայն յայնժամ և Վարքեդոն,
 այլ և ողջոյն Եպագա իբրեւ յակճիռս ակրն
 կառոյց էր 'ի բարեբաստութիւն անգր
 տուն . և մարդիկ ժամանակին ոչինչ այլ
 համարեցան մեծ ևս քան զնա . և թուէր
 իմն՝ այլում ումեք երբէք 'ի զօրավարաց
 չունել այնչափ արութիւն քաջութեան և
 գեղեցիկ բախտ :

Համայն և այնպէս պարկեշտութիւն
 մեծապէս 'ի գէմս բերէր այրն 'ի զգեստ և
 'ի դասո ծառայից և 'ի սեղանին . իբրու

որ ընդ Պղատոնին անշուշտ գեգերեալ կայր անգանձօր յԱկադեմիա, և ոչ 'ի մէջ զօրագլխացն եկաց և 'ի մէջ վարձկանացն, որք 'ի դիւր քրտանց և յեւս վտանգաց բը նաւորեցան նորա զեղիւիւ հանապազօր 'ի շուայտութիւնս և 'ի սիրտիութիւնս: Ուստի և անդուստ Պղատոն գրէր զայս առ նա, եթէ առհասարակ տիեզերք 'ի նա միայն ակնկաւոյց են: Իսկ ինքն Դիոմէն էր իսկ ակնկաւոյց յայն վայր միոյ քաղաքին՝ յԱկադեմիա, և գիտէր նա իւր և հանգիստ տես և գատաւորս ոչ զայլ ոք, բայց զորս կայինն յԱկադեմիա. որք և ոչ 'ի նահաւտակութիւնս ինչ հրաշացեալ կային Դիոմէնի, և ոչ յարութիւն քաջութեանն, և ոչ 'ի յաղթութեան զօրութեանն, այլ գէտակն միայն կալեալ զննէին, եթէ 'ի յաջողակ բախտին զինչ նա վայելուչս առաքինասցի և համեռտագոյնս, և զհանգ նա յաւադամեծար 'ի գործսն՝ 'ի չափու յայն ժամ կալցի զանձն:

Արդ՝ նա ինքն հաստատուն պնդեալ կայր՝ մի ինչ սանձել մի ինչ կարձել զտրեկակից պերճութիւն 'ի դնացսն, և ոչ գիտրութիւն զիւր քաղաքավարել առ խուժանին. թէպէտ և իրաց ժամանակին քաղցրամոք բարոյից պէտք էին. և Պղատոն ինքնին՝ որպէս ասացաք՝ առեալ յանդիմանէր զնա. և գրէր ևս առ նա՝ եթէ անձնահաճութիւնն ինքնին բնականից միայնութեան է: Սակայն քաջայայտ իսկ էր նորա անդատին բոյս բարուց անպատկանաւոր 'ի յամո-

քել. և խնդրէր ևս նա սանձ արկանել Սի-
րակուսացւոց, որ գրգեալք և գգուեալք
յոյժ էին: Քանզի և Հերակղիդէս միւսան-
գամ յոյն կացեալ, առաջին իբրև յա-
տեան կոչեցաւ, հրաժարեցաւ. ասէր՝ ե-
թէ 'ի սոսկականաց է, և եկեղեցացի նա
յաշխարհօրէն ժողովին ընդ այլոց քաղա-
քացեաց: Ապա և ամբաստան զԴիոմէնէն
կայր, զի ոչ քանդեաց տապալեաց նա
զական և ոչ դարձեալ թոյլ ետ ժողո-
վորդեանն յարձակելոյ հարկանել վանել
զգերեզմանն Դիոնիսեայ, և առնուլ գէշ
արկանել զգիական նորա. և զի՝ ած երբ
ևս նա 'ի Կորնթոսէ արա խորհրդականս
իւր և բարձակից իշխանս, սրտնեալ և զա-
րեալ ընդ քաղաքացիսն: Եւ արդեօք կո-
չեալ իսկ էր նա 'ի Կորնթացւոց անտի-
ակն ունէր հեշտին ևս նոքօք հանդերձ
կարգել յօրինել զքաղաքաւորութիւնն
լստ խորհրդոց իւրոց, և խորհեալ իսկ էր
կարճել զբուն ռամկապետութիւնն, իբ-
րու այն որ ոչ կարդինչ քաղաքական ի-
ցէ, այլ լստ Պղատոնի առասացութեն՝ վա-
ճառանոց ամենայն աղգի քաղաքականուէ:
Եւ խնդրէր նա առնուլ հաստատել
կարգ լակոնացի և կրետացի, և բարե-
խառնութիւն գործել զռամկին և զթա-
գաւորի, և զաւագապետութիւնն ոստիկան
'ի վերայ կացուցանել և իշխան իրացն կա-
րեորաց: Քանզի և տեսանէր իսկ նա ըզ-
կարգ առաջնորդութեան զԿորնթացւոցն:
Իբրու առաւել աւագապետական, և ոչ

բաղում ինչ 'ի հառաքակացն գործէին նոքա առ խուժանին :

Բայց քանզի խիթալը Դիովն, եթէ մասնաւոր Հերակղիդէս ընդգէմ գարձցի խորհրդոց նորա, և գիտէր ևս զնա խռովեցուցիչ այր և յեղյեղուկ և խաղմարտ, ձեռն ապա յայնժամ տայր հաւանութեան արանցն՝ որ 'ի վաղնջուց իսկ էին ցանկացեալ զարնն հատանել զառնն և արգելեալ էին 'ի նմանէ . ուստի և նոքա մտեալ 'ի տուն Հերակղիդէայ՝ սպանին զայրն : Բայց ընդ մահ առնն կարի յոյժ 'ի խոր խոցեցան Սիրակուսացիք : Այլ սակայն և յուղարկաւորութիւն շքեղ հանգերձեալ նմա Դիովնի, և ինքնին ևս 'ի գիահանան հետեւեալ հանգերձ զօրականօք, ապա և հրապարակախօս ևս առ ժողովուրդն եղեալ, թողութիւն առնէին նմա . խեղամուտ եղեն՝ եթէ անհնարին իրք իցեն հանգարտել խաղաղել զալէկոծն քաղաք, ցորվայր հովիշխան կայցեն Հերակղիդէս և Դիովն :

Իսկ էր յայնժամ Դիովնի ընկեր Աթենացի այր՝ Վաղիպպոս անուն . որ ծանօթ և մտերիմ լեալ էր նմա՝ որպէս ասէ Պլատոն՝ ոչ 'ի դպրութեանց ինչ վարժից, այլ զի 'ի ներքոյ ձեռին նորա նուիրեալ իսկ էր Դիովն 'ի խորհուրդսն նուիրականսն, դարձեալ և 'ի պատճառս միջամուխ կենակից քաղաքավարութե առնն : Սա այս այր բաժանորդ 'ի զինուորութեան մրցանան և շուք մեծապէս տարեալ

էր. որպէս զի և 'ի միասին ընդ Դիոմիւի ինքն առաջին յամենայն նիզականիցսն եմուտ 'ի Սիրակուսա պսակ 'ի գլուխ. քան զի և եկաց իսկ նա 'ի շահատակութիւնսն երևելի և ականաւոր:

Այլ իբրև Դիոմիւի կորեան 'ի պատերազմի աւագ և լաւ որեւոր 'ի բարեկամացն նորա, և մեռեալ իսկ էր և Հերակղիդէս, և յառաջնորդէ անբաժ տեսանէր նա զԺողովուրդ Սիրակուսացւոց. և զի՝ և զօրականք ևս Դիոմիւի 'ի նա յանկէլին, յայնժամ ապա յեղեռն մեծ անկղիտացեալ այրն առաւել քան զամենայն մարդ և ակնկալեալ անշուշտ զՍիկիլիա առնուլ գրաւել 'ի մրցանակ հիւրասպանութեանն, և որպէս կէսք ասեն՝ առեալ նա և տաղանդս քսան 'ի Թշնամեաց անախի 'ի վարձ սպանութեանն, երթեալ սագրէր հրապուրէր յեկաց անախի զօրականին ընդդէմ Դիոմիւի, բուռն զգաւանաց հարեալ՝ յոյժ խորամանկ և նենդապատիր չարութեամբ: Քանզի ցանդ լրտեսաբար զրոյցս առ Դիոմիւ բերեալ զզօրականին ընդդէմ՝ նորա՝ կամ Ճշմարիտ կամ ստայօդս, այնչափ իմն յորացաւ առ Դիոմիւի 'ի հաւատարմութեան իւրում. որպէս զի և Թոյլ ետ առնն գաղտ 'ի Ծածուկ խօսել, և արձակ համարձակ չարախօս ևս զԴիոմիւէն լինել առ 'ի հրամանէն նորա՝ ընդ ում ումեք և կամեր, զի մի դք ամենևին 'ի գաղտամետ Թշնամեաց և յատելեացն Դիոմիւի 'ի Ծածուկ կացցէ: Ոյր աղագաւ և Կալիպպոս այնուհետև

համարձակ գտանէր զարս չարս և զնենգա-
միտս, և ձգէր յանկուցանէր յիւր գա-
ւանսն . իսկ թէ երբէք ոք հերքեալ զհրա-
պոյրս զառնն՝ երթայր և գուշակ լինէր
Դիոմիւնի, ոչինչ ամբոխեշ պրանէր Դիոմիւն .
ինգայր 'ի ներքոյ՝ զի զհրամայեալն զիւր 'ի
գլուխ տանի Կալիպպոս :

Արդ իբրեւ նիւթեալ լարեցան գլխո-
վին հազդքն, խօլական իմն առ աչօք մեծ և
ահագին երևութացաւ Դիոմիւնի : Քանզի
էր երբեմն զի ընդ երեկս նստեալ նա 'ի
գաւթի տան իւրոյ միայնակ առանձինն և
մտայոյզ, անգուստ յանկարծակի շառա-
չիւն լուեալ 'ի միւս կողմանէ գաւթին, և
զաչն դարձուցեալ յայն կողմն՝ զի և չէր
իսկ օրն բնաւ նսեմացեալ, տեսանէր կին
յաղթահասակ հարստի, 'ի զգեստն և 'ի
դէմն երեսացն ոչինչ աննման 'ի Կատա-
ղեաց անաի Ողբերգակացն . առեալ ա-
ւել ածէր տանն : Պակեաւ Դիոմիւն և զա-
հի յոյժ հարեալ՝ առաքէր կոչէր զբարե-
կամսն, և պատմէր նոցա զտեսիլն . և ա-
ղաչէր ևս զնոսա կալ մնալ և օթել առ
իւր, զի և զարհուրեալ յոյժ էր նա և այլ
յայլմէ եղեալ էր . և երկնչէր զանգիտէր՝
եթէ 'ի միայնութեան իւրում՝ դարձեալ
նոյն խօլական երևութացի նմա . բայց
նա կրկնեաց ոչ :

Իսկ յետ աւուրց սակաւուց դէպ եղև
զի որդինորա այն ինչ պատանի, առ թաղ-
ծութեան ինչ կրից և բարկութեան 'ի
գուզնաբեայ և յանտիական պատճառաց,

գլուխ 'ի վայր զանձն հոսեաց 'ի յարկէն և բարձաւ մեռեալ: Ապա յայն աղէտսն Դիոմիւնի՝ առաւել ևս Վալիպպոս թեալոյ խեաց 'ի գաւն. և հռչակ եհար 'ի Սիրա-կուսացիս, եթէ անգաւակ այնուհետեւ կացեալ Դիոմիւնի՝ 'ի մոի հաստատեալ է կոչել զԱպողոկրատէս զորդի Դիոնիսեայ և պայտազատ կարգել զնա. քանզի եր իսկ նա յեղբորէ կնոջ իւրոյ և 'ի դստերէ քեռն իւրոյ:

Ապա այնուհետեւ խիթացեալ զանգիտեալ եր Դիոմիւն, դարձեալ և կանանին վասն գաւանացն, զի և 'ի կողմանց կողմանց ցուցակութիւնք գային նոցա. բայց Դիոմիւն՝ որպէս երեւի՝ տագնապեալ և 'ի խոր խոցեալ վասն իրացն Հերակղիդեայ, և զեղջ և ապաշաւ եղեալ, և հանդարտեալ ոչ՝ վասն սպանութեանն, իբրուընդ կեղտ անուն քաղաքավարութեան իւրոյ և նահատակութեանցն իւրոց, ասէր մտադիւրագոյնս մեռանել բազում անգամ, և խողխողիլ այնուհետեւ յուսմէ և իցէ. եթէ այնպէս անձնապահ կեանս վարել նմա պարտ իցէ ոչ 'ի թշնամեաց միայն, այլ և 'ի բարեկամաց ինքնին գլխովին:

Եւ իբրեւ ետես Վալիպպոս, զի փութոյ այնդութեամբ այնուհետեւ 'ի քնին զիրոն առնոյր կանանին, զահի հարեալ չորաւ առ նոսա և ժխտէր և յուրաստ լինէր, և արտասուէր, և զանձն 'ի ներքս մատուցանէր տալ նոցա հաւատ զոր և կամեսցին նոքա: Նոքա խնդրեցին կռել նմա զմեծ

զերդումնն, զոր և կատարեն նոքա օրինակ
 զայս: Որ միանգամ հաւատա զայն Եւսեփ
 հանգերձեալ է, իջեալ 'ի մեհեանն Տեո-
 մոփորուհեացն 4, զինի զոհից ինչ՝ ար-
 կեալ զանձամբ Ծիրանի զգիցուհւոյն, և
 կուլեալ ջահ մի վառեալ, այնպէս երգ-
 նու: Ապա զայս ամենայն կատարեալ զա-
 լիսպոս և երգմամբ չափ յուրասա լեալ,
 այնպէս իմն ապա խաղ արար նա զգիցու-
 հեօքն, զի և դէտակն կալեալ 'ի տօն գի-
 ցուհւոյն՝ յոր երգուածն, 'ի գլուխ հան նա
 զսպանութիւնն 'ի տօնսն անդ օրիորդացն .
 ոչինչ թերեաւ աճեցուցեալ զեղեռնն յայն-
 պիստմն աւուր գիցուհւոյն, քանզի և մե-
 ծապէս ամբարշտութի եր արդեօք առ գի-
 ցուհին, եթէ և յայլ ժամանակ սպանանէր
 զնուիրեալն նր, այրն՝ որ նուիրեացն զնա:

Արդ յայնժամ յոքնաթիւ յոյժ բազ-
 մացեալ սատարք անօրէնութեանն այնո-
 րիկ, և բազմեալ Դիոմէ ընդ բարեկամացն
 'ի անեակ մի բազմակմբեան, կէսք 'ի դա-
 ւաճանացն կարգեցան կացին արտաքոյ
 շուրջանակի զտամբն, և կէսք առաջի դրացն
 և պատուհանացն: Իսկ ողջ պատրաստե-
 ցանն միտել 'ի նա ձեռն՝ էին 'ի Զակիւն-
 թացւոց անտի, և մօին նոքա 'ի ներքս ան-
 զէնք բաճկոնաւ միայն . իսկ յայնժամ որ
 արտաքոյ կային՝ առին փակեցին զդուրսն,
 և ձգէին և ունէին այնդապէս զփեղկան .
 բայց որք մօինն՝ գիմեալք 'ի վերայ Դիոմ-
 նի, գուռն գարծէին հեղձամղձով անեալ
 զալն և խեղցել . իբրեւ ոչ կարացին, խըն

գրէին սուր: Այլ իշխեաց և ոչ ոք բանալ զգուրսն, քանզի բազումք էին ընդ Դիովնի 'ի սենեկի անդ, թէպէտ և համարձակեցաւ և ոչ ոք ձեռն տալ նմա. այր այր խնդրէր զանձն ապրեցուցանել 'ի սպանութեանն Դիովնի: Ապա հարուստ մի գեղերեալ, յայնժամ Լիւկովն Սիրակուացի գաշոյն մի կարկառէր ընդ պատուհանն, տայր միում 'ի Զակիւնթացւոց անտի. և այնպէս իբրև սպանդ փողոտեցին անդ զԴիովն, որ այնպէս հարուստ ժամ ընդարմացեալ պակուցեալ կայր: Առին ապա վաղվաղակի արկին 'ի բանտ զքոյր նորա և զկին նորա յղի. և գէպ եղև հիբացելոյ կնոջն անդէն 'ի բանտին այնպէս հիբաբար ծնանել, և ծնաւ արու. զոր և քաջալիրեալ սնուցանէին զնա կանայք՝ ողորանօք յանկուցեալք զպահապանսն. զի և Վալիպպոս յայնժամ պատաղել յոյժ էր: Քանզի անդէն յետ սպանութեն Դիովնի մեծապէս փառաւորեալ Վալիպպոս լըբումք ունէր զՍիրակուա, և գրեաց ևս նա վասն այնորիկ 'ի քաղաքն անդր Աթենացւոց. յորմէ՝ և յետ աստուածոց՝ 'ի նմանէն առաւել պարտ էր ակնածել նմա և զանգիտել, այնպիսի մեծեղեռն փնասու պարտ եղեալ: Բայց թուի արդարանալ բանին՝ որ ասէ, եթէ այն քաղաք բերէ մարդիկ՝ որ թէ առաքինութեամբ լաւացեալք իցեն, ամենաբարիք են. իսկ թէ յողութեամբ վատթարեալք իցեն՝ ամենաչարք են. զոր օրինակ և աշխարհ նոցա

գլխովն մեզր բերէ ազնիւ յոյժ, միանգաւ մայն և մոլեխինդ չարաթոյն յոյժ :

Այլ յետ այնորիկ ոչինչ երկար ժամանակ եկաց Վալիպպոս 'ի բամբասանս բախտին և աստուածոցն՝ իբրու որք անհոգացեալ իմն իցեն նոքա, եթէ մարդ այնպէս ամբարշտուածեամբ մեծաւ տիրացեալ զբռամբ կալցի զամենայնն. այլ արագ աբադ պաշարեաց զնա արժանահաս պատուհասն : Քանզի երթեալ նորա տիրանալ քաղաքին Վատանայ, անգէն 'ի ձեռաց հանէր զՍիրակուսա : Եւ պատմեն՝ ասել նմա յայնժամ, եթէ՝ քաղաք մի կորոյս, և պանրաքերոց մի ժառանգեաց 5 :

Իսկ իբրեւ յետ այնորիկ խաղաց նա և 'ի վերայ Մեսսինացւոց, նորա տապաւտ անկան զօրականք բազում յոյժ, ընդ որս և որք սպանինն զԴիոմէ : Բայց 'ի Սիկիլիա և ոչ մի ոք 'ի քաղաքացն առեալ ժողովեաց զնա. այլ առհասարակ ատելի եղեալ և հալածեալ, չոքաւ 'ի հռեդիոն. ուրանօր և կեանս վարեալ հիքաբար, և տնձեռնհաս 'ի պահել զվարձկանսն, ապա 'ի վերջէ սպանաւ նա 'ի Լեպտինեայ և 'ի Պոդիպերքոնտեայ. և ըստ գիպաց՝ 'ի նոյն գաշոյն՝ որով ասեն սպանեալ զԴիոմէ. զի ծանեան զայն 'ի չափոյն՝ զի կարճ էր իբրեւ զաւոնացի գաշոյնսն. դարձեալ և 'ի կերտուածոյն՝ զի ճարտարուեստ էր և հրաշակերտ : Արդ Վալիպպոս օրինակ զայս ելոյժ զվրէժն : Իսկ իբրեւ Արիստոմաքէ և Արետէ հանան 'ի բանտէն, առեալ ժողո

վեաց զնոսա Իկետէս Սիրակուսացի 'ի բա-
րեկամաց անտի Դիոմիւի . և Թուրի՝ ամե-
նայն հաւատարմութեամբ և պատուով
պահել զնոսա և խնամ տանել նոցա . այլ
ապտ հրապուրեալ 'ի Թշնամեացն Դիով-
նի, պատրաստեաց նոցա նաւակ՝ իբրև 'ի
Պեղոպոննիսոս առաքել զնոսա . և հրա-
ման տայր 'ի նաւարկութեանն սպանանել
զնոսա և ամալ 'ի ծով : Իսկ կէսք պատմեն՝
եթէ կենդանւոյն նոքա արկան 'ի ծով
հանդերձ մանկամբն : Բայց ապա և ինք-
նին Իկետէս ելոյծ զվրէժ արժանի յան-
գըղնութեանն . քանզի ինքն ձերբակալ 'ի
Տիմոդէոնդեայ՝ սպանաւ, և Սիրակուսացիք
սպանին զնորա գտներս երկու 'ի վրէժ-
խընդրութիւն Դիոմիւի . զորոց 'ի Տիմո-
ղէոնդեայ վարան ոճով արձանագրեալ է :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

1. Յոյժ հրաշալի է այս խմատ Պուտարքեան : Արդապետութիւն է ճշմարտութեանս մերոյ՝ զոր յառաջ բերէ Պուտարք, 'ի կռիւ հանապազօրեայ մարտի հրեշտակացն չարաց՝ ընդ առաքինի մարդկանն, զի մի յանկարծ լցցեն նոքա զգատարկացեալ զէւրեանց տեղին : Պուտարքն մեր ժամանակակից գողցես Առաքելոցն սրբոց, և առաւել ևս՝ աշակերտացն նոցա, այր յոյժ հետախոյզ, ինձ թուի անշուշտ՝ բազում ինչ լուեալ է 'ի մերոց, զոր և Յոյժ Վաղնայ Բան իռլէ :

2. Այս փղղիստոս գրեաց զպատմութիւնն Եգիպտոսի՝ երկոտասան Գիլք. զՍիկիլիոյ՝ մետասան. և զԴիոնեսիոսի երկ. ցու՝ վեց : Մեծապէս գովէ զնա Յիկերոմը. և կոչէ ևս զնա " Թուկիդիդէս փոքր, " :

3. Αρχουρος. է մին 'ի մեծագոյն առ տեղաց Սայլին :

4. Θεσμοφόρος. այն է՝ Օրէնսդիր. անուն գիցուհեաց, Դեմետրի և Պերսեփոնի :

5. Աննարկէ 'ի լծորդս ձայնիցն . Յն. Քատանի, և Փատանի : Առաջինն էր անուն քաղաքի, զոր կալաւ. և երկրորդն նշանակէ՝ և զգործին զայն զխոհակերաց :

ԲՐՈՒՑՈՍ

ՄԱԿՈՍԻ Բրուտոսի էր նախահայր
Յունիոս Բրուտոս, զոր պղնձի կանգնեցին
հինքն Հռոմայեցւոյ 'ի Կապիտով լեռնի 'ի
մէջ Թագաւորաց սուսերամերկ, իբրու որ
հզօրեղապէս եհար վանեաց զՏարկուի-
ներանսն: Այլ քանզի էր նորա բոյս բա-
րուցն անդատին 'ի բնութենէն խիստ և
կարծր իբրե պողովատիկ սուսերաց, և
անամոք 'ի բանէն, Թափ տուեալ արտ-
մառութեան կրիցն ընդգէմ բռնաւորաց՝
մինչ և յորդեապանութի անդր կրթեցաւ:

Բայց Բրուտոս այս՝ զորոյ զվարուցն
բուռն հարեալ եմք աւագիկ, 'ի չափու
զբարսն բերեալ 'ի հրահանգս գեղեցիկ
վարժից, և 'ի խոհականութեան բանին 'ի
ձեռն խնաստասիրութեան, և զբոյս բա-
րուցն զպերճ և զհեղձ գրգեալ 'ի մեծա-

մեծ նահատակութիւնս, թուի քաջամոյն յոյժ լինել 'ի լաւն և յառաքինին. որպէս զի և ասելիք նորա գլխովին 'ի զաւանան ընդգէմ՝ Վեարու, զբարիք ինչ 'ի գործ անգր՝ զայն Բրուտոսին ընծայեն. իսկ որ ինչ գծնգակ 'ի նմա՝ զայն 'ի Վաստիոս անգր 'ի վեր հանեն, այն՝ որ թէպէտ և Բրուտոսին մտերիմ և բարեկամ, ոչինչ հանգուանափայ էր նմա 'ի պարզութեան և յանկեղծաւոր 'ի բարան:

Իսկ Սերվիլիա մայր նորա զիւր զարմն ասէր Ճետեալ յԱզասայ Սերվիլիոսէ, որ 'ի հայթհայթանս բռնակալութեան տեսեալ զՄագգիոս զՍպորիոս և խռով 'ի ժողովրդեան հարկանել, առեալ գաշոյն մի ընդ անթուլն՝ չոքաւ 'ի հրապարակն. և մերձ առ այրն եղեալ Բրուտիոսաց ինչ խօսել ընդ նմա. իբրեւ խոնարհեցաւ առ նա այրն՝ խոցեալ սպանանէր զնա:

Եւ յայսմիկ միաբան են առհասարակ. բայց 'ի հայրենի զարմին նորա՝ որք միանգամ 'ի թշնամութիւն կքրեցան ընդ Բրուտոսի վասն սպանութեանն Վեարու, ասեն ոչ լինել նմա 'ի սերնդոց անտի առն՝ որ զՏարկուինեանս վանեաց. քանզի և ասեն՝ ոչ թողուլ նմա զաւակ 'ի սպանութեան որդւոցն. այլ թէ էր սա 'ի ռամկաց՝ որդի անտեսի ուրումն Բրուտոսի, և թէ 'ի սուղ ժամանակաց միջամուխ գտաւ յաւագութիւնս: Սակայն Պոսիդոնիոս իմաստասէր պատմէ, եթէ թէպէտ ըստ պատմաբանիցն սպանան որդիք

երկու Բրուտոսի յարքունա հասեալք, այլ մնաց կենդանի երրորդն տղայ մանուկ, յորմէ և սերեցաւ ճեւոն : Առ այս՝ և արք երևելիք ՚ի տանէ անտի առ իւրովքն ժաւանակօք, նմանութիւն բերէին ՚ի դէմն զանգրւոյն զնախնոյն Բրուտոսի : Այլ վասն այսորիկ այսչափ :

Արգ եզրայր Սերվիլէայ մօրն Բրուտոսի՝ էր ինքնին Վատովն իմաստասէր . որում և նախանձաւոր գտաւ Բրուտոս առաւել քան զամենայն Հռոմայեցիս, քեռի գոլով նորա, ապա և աներ : Եւ համբուն՝ ամենայն իմաստասիրացն Հելլենացւոց տեղեակ էր նա հրահանգացն, և ոչինչ խորէր ունկն գնել նոցա . սակայն էր նա մասնաւոր հետամուտ վարժարանին Պղատոնի . և ոչինչ այնպէս զհետ կրթեալ նորոյն Ակադեմեայ, կամ որ միջականն առնուանեցաւ, բոլորապատու նութեցաւ հնոյն այնմիկ : Ուստի և մեծապէս արգոյ և պանչելի էր նմա Անտիոքոս Ասկաղոնացի . և բարեկամութիւն և կենակցութիւն հաստեաց նա ընդ եղբօր նորա ընդ Արիստովնի . և թէպէտ և քան զբազումս իմաստասիրաց խոնարհադոյն այր՝ ի վարժս գիտութեանց, ընդ վեհագունիցն մրցէր նա ՚ի պարկեշտութեան վարուցն և ՚ի հեղբութեան : Իսկ այն Եմպիւղոս՝ (զոր նա ՚ի թուզթան և բարեկամք ևս նորա ստեպ յիշատակեն իբրև կենակից նորա), էր հռետոր, և արձանագրեսց նա մատենան փղբրիկ՝ այլ ոչ հետևակ ինչ, Յաղագս

սպանութեանն Կեսարու, և մատեանն մակագրի՝ Բրուսոս :

Եւ էր ինքնին Բրուսոս մեծապէս հրահանգեալ ՚ի Հռոմայեցւոց բարբառն ՚ի հրտապարակախօսութիւնս զօրականին և ՚ի վեգոս պայքարաց . բայց ՚ի Հելլենացւոցն՝ է իսկ տեսանել ուրեք ուրեք ՚ի Թուղթս նորա, զի առաւել ճգնի նա յոճ հանձարիմաստ և լոկոնացի կարճառօտ . ըստ որում և ՚ի պատրաստել իւրում ՚ի մարտ պատերազմի, գրեաց առ Պերգամենացիս՝ այսպէս . “ Լսեմ տալ ձեզ արծաթ Դոլոքելայ . եթէ կամակար ետուք, անիրաւեցայք առ իս . ապ՝ եթէ աւամայ, յայտնի արարէք՝ տալով ինձ կամակար , : Սպէս և առ Սամոսացիս . “ Խորհուրդք ձեր՝ ասէ՝ փանաքիք , գործքդ՝ դանդաղք : Զինչ վախճան կարծէք զգոցա , : Եւ յայլում ևս Թղթի գրէ առ նոսա վասն Պատարացւոց այսպէս . “ Քսանթիացիք ապախտ արարին զերախտեօքս . զհայրենի աշխարհն կալան ՚ի գերեզման անմոռութեան իւրեանց : Իսկ Պատարացիք՝ յիս ապաստանք՝ յաջողեցան յամենայնի անդրժեւելք յազատութեան : Զեզ ապա անկ է ընտրել կամ զՊատարացւոցն խորհուրդ, կամ զՔսանթիացւոցն բախտ , : ”

Եւ մինչդեռ տակաւին պատանեակ էր Պրուտոս, չղբաւ ՚ի Կիպրոս ընդ քեռւոյն իւրոյ՝ Կատովնի՝ յարշաւանին ընդգէմ Պտղոմէայ : Բայց Պտղոմէոս յայնժամ զիւրովին գնացեալ, և Կատովնի ՚ի կարեւոր

պատճառաց զտեղի կալեալ 'ի Հռոդոս ,
արձակէր անդր զմի ոմն 'ի բարեկամացն
Վանինիոս անուն՝ 'ի պահ գանձուց ար-
քունի , այլ ապա խիթացեալ ընդ այրն՝
եթէ երբեք խորեացէ , գրէր առ Բրուտոս
ճեպով նաւել գնալ 'ի Կիպրոս 'ի Պամ-
փիւլիոյ , ուր գեղերեալ կայր նա յայն-
ժամ գարմանել զսօթութիւն իւր : Եւ
նուէր գնայր անդր Բրուտոս դժկամակ
յոյժ , պատկառեալ 'ի Վանինիոսէ՝ զի
այնպէս անփառունակ մերժեցաւ այրն 'ի
Վատովնէ . և զի՝ և զգործ պաշտամանն
զայնորիկ ոչնչ ազնուական և արժանի
համարեցաւ անձին , իբրու որ պատանեակ
էր և վարժից հպատակ : Համայն և այն-
պէս գեղեցիկ պատկառ կացեալ իրացն ,
գովութիւն ընդունէր 'ի Վատովնէ , և զա-
մենայն զկարասին՝ արծաթոյ փոխանա-
կեալ , ինքնին բազում ինչ յարծաթոյն
առեալ տարաւ 'ի Հռովմ :

Արդ՝ յայնժամ յերկուս հերձեալ
քաղաքին , և Կեսար և Պոմպէոս մարտ
ընդ միմեանս եղեալ և յազմուկս շփոթից
յուզեալ տէրութիւնն , կարծիս իմն էր
այնպէս՝ ձեռն 'ի Կեսար թալ Բրուտոսի ,
(քանզի և հայր նորս ապանեալ իսկ էր 'ի
հրամանէն Պոմպէի) . բայց նա զհասա-
րակացն նախամեծար քան զիւրան արա-
րեալ , և զպատճառս մարտին Պոմպէի ի-
րաւացի ևս դատեալ քան զԿեսարուն ,
միամտեցաւ ընդ Պոմպէի : Եւ որ յառաջ
ժամանակաւ 'ի պատահել նմա և ոչ խօ-

սէր անգամ, պիղծ համարէր զքանիւք անկանել ընդ առն ապանողի հօրն. այլ յայնժամ հպատակեալ նմա իբրեւ առաջնորդի հայրենեաց, եւ նաւեաց իբրեւ ետեղակալ 'ի Սիկիլիա ընդ Սեպտուի' որում վիճակեցաւ գաւառն:

Բայց քանզի անգանոր պատճառք չգոյր մեծաց նահատակութեանց. և 'ի ժամանակին յայնմիկ Նեսար և Պոմպէոս ճակատեալ իսկ էին 'ի ռազմ սահմանաւոր մարտի, եւ չգաւ 'ի Մակեդոնիա ինքեակամ նահատակեալ 'ի նոյն կռիւ: Եւ ասեն' յայնժամ Պոմպէի խնդագին և հիացեալ 'ի մօտել նորա' յոռն յառնել և համբուրել զնա յանգիման բազմութեանն իբրեւ զայր աւագամեծար քան զամենեանն: Իսկ նա 'ի բանակին ողջոյն զժամն աւուրն' յորժամ չէր ընդ Պոմպէի, զվարժիւք գայր և զգրովք, ոչ միայն զայլ ժամանակն' այլ և որ յառաջ քան զօրն ըզմեծի պատերազմին: Եւ էր ժամանակն խոր ամարայնոյ, և մեծապէս էր տապն, և բանակք հարեալ էին առ Ճափճախուռ: Իսկ Բրուտոսին գանգաղեցան վրանաբարձքն, և թէպէտ և խոնջ էր նա և վաստակ, հազիւ ուրեմն զհասարակ աւուրք առեալ օծումն և ճաշեաց սակաւի. և ապա մինչ այլք յայնժամ կամ 'ի քուռ գարձան կամ 'ի յոյզ տագնապէին մտաց վասն հանգերձելոցն, նա նստաւ գրեաց մինչև ցերեկոյ ծայրաքաղ արարեալ զՊողիւբիոս:

Եւ պատմեն՝ և Վեսարու ինքնին խնամ տանել Բրուտոսի, և պատուէր տալ զօրապետացն խնայել 'ի նա և մի սպանանել 'ի կռուին . և յանձնատուրն լինել՝ ածել զնա առ իւր . իսկ զիմադարձ եղեալ՝ Թողուլ երթալ և մի բուռն առնել նմա: Եւ ասեն՝ բարեգործել զայս 'ի շնորհս Սերվիլեայ մօր Բրուտոսի . քանզի դեռ տիօք պատանի գիտաց (որպէս ասեն) զՍերվիլիա զմեղեալն 'ի նա . և ծնաւ Բրուտոս 'ի Ժամանակին՝ յորում սաստիկ ևս էր տապ սիրոյն, և իբրեւ զորդի իւր կարծէր զնա Վեսար:

Եւ պատմեն՝ եթէ էր երբեմն 'ի Սինկլիտոսին տտեան կարեոր վասն Վատիլինեայ, յոյր ձեռն և վայրիկ մի ևս քաղաքն հիմն 'ի վեր տապալէր, և անդ մօտ միմեանց բազմեալ էին Վատովն և Վեսար՝ անմիտ բանք 'ի կարծիս . իսկ 'ի նմին պահուածեալ արտաքուստ առմեակ մի առ Վեսար, սկսաւ նա ընթեռնուլ առանձինն . իբրեւ անդ Վատովն բողոք բառնայր ընդ դժպատեհ գործն Վեսարու, որպէս թէ հրեշտակս և նամականի առնուլ նմա առ 'ի Թշնամեացն . և շատից ևս ամբոխեալ յայնժամ, ապա Վեսար առեալ տայր զպնակն ինքնին առ Վատովն, նա առեալ և ծանուցեալ զգիր զայն զանժուժկալու թեան զՍերվիլեայ քեռն իւրոյ, ձգեաց առ Վեսար և ասէ . “ Կա՛ զգիրդ արքեալդ դու . ” . և ինքն դառնայր անդրէն 'ի Ճառ բանիցն իւրոց: Եւ այսպէս տափանքն Սեր-

Պիւտայ առ Կեաւոր զհամբաւի հարեալ էր:

Այս յետ հարուածոյն փարսաղեան
և փախտեանն Պոմպէի 'ի ծով, պատեալ
պաշարեալ զակէն նորա՝ Բրուտոս Թաք-
Թաքուր արապքս ելանէր ընդ գուրան՝ որ
հանեն 'ի ճահիճ մի ջրակուտակ պուրա-
կաց եղեզնաշամբից: Իսկ անգուտս գիշե-
րագնաց ելեալ՝ անկաւ 'ի Լարիսսա, և ա-
ռեալ գրէր անտի առ Կեաւոր. ցնծացաւ
նա ընդ փրկութիւն նորա՝ և պատուիրէր
գալ առ ինքն. և ոչ միայն զմնասն եթող
նմա, այլ և ընդ մտերիմս իւր յոյժ պա-
տուեաց զնա: Իսկ իբրեւ յայնժամ գիտէր
և ոչ դք ասելուրանօր փախեալ Պոմպէոս
և վարանէին առհասարակ, անգ Կեաւոր
ձեմ՝ առեալ առանձինն ընդ Բրուտոսի՝
փորձ փորձեաց զկարծեաց նորա. իբրեւ
զբանիւք անկեալ ետես զի ճարտար գու-
շակեաց վասն փախտեանն Պոմպէի, Թա-
ղեալ զայլոցն խորհուրդ՝ գէմ եգեալ
խաղայր յԵգիպտոս: Այլ զՊոմպէոս՝ որ
յԵգիպտոս չդբաւ՝ որպէս գուշակեացն
Բրուտոս, օրհաս մահուն անդանօր ժո-
ղովեաց զնա:

Բայց Բրուտոս յետ այնորիկ հաշտե-
ցուցանէր զԿեաւոր և ընդ Կասափոսի. բա-
րեխօս եկաց նա և վասն արքային Լիբիոյ,
և Թէպէտ ի բազում ամբաստանութեանց
պաշարեալ էր այրն, խնդրեաց և ազա-
լեաց և էառ վասն նորա բազում ինչ
յարքայութենէն: Եւ պատմին՝ եթէ 'ի
լսել Կեսարու առաջին զպայքարել նորա՝

ասէր առ բարեկամսն . « Ո՛չ գիտեմ՝ զինչ
խնդրէ պատանիդ . սակայն և զոր միան-
գամ խնդրէ, ուժգինս խնդրէ » : Քանզի
և անգրգռելի էր Բրուտոս և ողինչ այն-
պէս առ ամենայն աղաչաւորս հեշտալուր,
այլ ողջախոհ և քաջախորհուրդ կշռու-
թեամբ ձեռնամուխ եղեալ 'ի ջառն, այ-
նուհետեւ ապա սաստիկս և ազդողազդոյնս
ճգնէր նա 'ի գլուխ տանել՝ զոր խնդրէրն .
Բայց էր նա առ անիրաւ խնդիրսն անողո-
քելի և անամոք, և դհեշտալուր զկիրան
առ լրբենի աղաչաւորսն՝ զոր կէսք սրտ-
կառանս կոչեն ակնածու՝ յոյժ գժպա-
տեհ, իրա գնէր առն աւագի . « և ասէր նա
բազում՝ անբամ, եթէ որք զլանալ ինչ
երբէք ոչ գիտեն, թուի իմն ոչ քաջաոր-
նունդ ըսալ նց 'ի տիս առոյգութե իւրեանց »

Յետ այսորիկ հանդերձեալ Վեսարու-
անցանել 'ի Լիբիա ընդդէմ Վատոնի և
Յիկայիոնի, յանձն առնէր Բրուտոսի զԳա-
ղատիա՝ որ յայտկոյս Ալքեանց, 'ի գեղե-
ցիկ բախտ գաւառին : Քանզի ուր այլք 'ի
գաւառաց՝ 'ի կուտակալացն խեռութենէ
և յոնչաքաղցութենէն չարչարեալք էին՝
իրբու եթէ 'ի թշնամեաց ձեռաց հանեալք
բռնութեամբ, իսկ Բրուտոս գիւր եղև
գաւառին այնմիկ և քաջալերութիւն ան-
ցելոց չարչարանաց նոցա . և ողջոյն զար-
դասիս բարեացն 'ի վեր 'ի Վեսար հանէր,
որպէս զի և Վեսար ինքնին շուրջ եկեալ
յիտալիա 'ի գարձին իւրում՝ մեծապէս
ցնծայր տեսեալ զքաղաքսն զկուտակալու-

Թեանն Բրուտոսի և զԲրուտոս ինքնին՝ նմա՝ ի փառս մեծութեան, որ և կենցաղակից իւր էր բազում շքով:

Եւ քանզի բազում բարձք են զօրավարականք, Թուէր իմն՝ զի աւագամեծար բարձն՝ զոր անուանեալ կոչեն Քաղաքական, Բրուտոսի վիճակեսցի կամ Կասսիոսի: Իսկ կէսք ասեն՝ եթէ երկոքին նոքա՝ ի ներքոյ խեթացեալք ընդ միմեանս յառաջնոց անտի պատճառաց, առաւել ևս յայնժամ կագեցան վասն բարձին այնորիկ, Թէպէտ և մերձաւորք ևս էին միմեանց. քանզի զՅունիա քոյր Բրուտոսի ունէր Կասսիոս: Իսկ և կէսք ասեն՝ եթէ կագին նոցա պատճառք էր ինքնին Կեսար, որ ի ծածուկ յուսացուցանէր և խոստանայր զօրավիգն կալ միոյն, մինչև դրդեցան նոքա ի վէպ գալ այր ընդ ընկերի: Եւ յայնժամ Բրուտոս ի պայքարին զգեղեցիկ համբաւ զանձինն և զառաքինութիւն՝ ախոյեան ընդդէմ կանգնէր բազմադէմ և հոյակապ նահատակութեցն Կասսիոսի ընդդէմ Պարթևաց: Իսկ Կեսար լուեալ զպայքարսն նոցա և ի խորհուրդ ընդ բարեկամսն մտեալ՝ ասէր. « Բանքդ Կասսիոսի իրաւացիք ևս են, սակայն և զաւագ բարձն Բրուտոսի տալ արժան է, »: Եւ տայր ապա այլ բարձ Կասսիոսի. իսկ նա ոչ այնչափ վասն բարձին այնորիկ շնորհակալու եղև, որչափ սրտնեցաւ՝ զի վրիպեաց յառաջնոյն:

Արդ յայնժամ Բրուտոս բաւական

խակ էր և յայլ ինչ իրա ճոխանալ 'ի զօրութենէ անտի Կեսարու . քանզի և կարէր՝ եթէ կամէր՝ բորձերէց 'ի բարեկամս նորա լինել և մեծապէս աւագանալ : Սակայն նա յանկուցեալ քնկերութիւնն Կասսիոսի՝ ուժանայր 'ի Կեսարէ . ոչ զի յետ պատուասիրութեան պայքարին՝ հաշտեցաւ ինչ ընդ Կասսիոսի , այլ զի հանապազօր խրատ լսէր 'ի բարեկամաց մի ինչ ամոքել և պատրիլ 'ի Կեսարէ , նա անձնապահ ևս լինել 'ի բռնաւոր նորա հանգիսից սիրոյ առ նա և 'ի շնորհացն՝ ոչ 'ի պատուել ինչ զաւարքնութիւն նորա , քան թէ 'ի վատել զուժ նորա և վանել զքաջութիւնն :

Բայց և ոչ Կեսար ինքնին գլխովին անկասկած էր , և լսէր ևս բամբասանս զԲրուտոսէ . և թէ զանգիւղէր ինչ ևս 'ի քաջութենէն նորա և յաւագութենէն և 'ի բարեկամացն , սակայն անվեհեր էր 'ի բոյս բարուց առն : 'Ի վերայ այսր՝ և առաջին անգամ լուեալ եթէ Անտոնիոս և Դոլոբելլաս դաւ նիւթեն , ասէր՝ փոյթ չունել զարանցդ զայգոցիկ զյուրից և զգիտաւորաց , այլ որք դեղնեալքն իցեն և վտիտք , և ակնարկէր նա զԲրուտոս և զԿասսիոս : Եւ յետ այնորիկ ամբաստանեալ ոմանց զԲրուտոսէ , և ազգ ևս արարեալ Կեսարու անձնապահ 'ի նմանէն լինել , նա ձեռն ձգեալ և շօշափեալ զիւր մարմինն , ասէր , “ Եւ զի՞նչ , ոչ ևս թուի ձեզ՝ սպասել մնալ Բրուտոսի մահացու մարմնոյս այսմ ” : Զայն յայտ առնէր՝ եթէ յետ

վախճանին իւրոյ՝ Բրուտոսի միայնոյ հաս-
ցէ ունել զմեծազօր զայն աւագութիւն :

Եւ արգեօք թուի՝ նախաթու Բրու-
տոսի անշուշտ բազմել 'ի քաղաքին, եթէ
խուն մի ժամանակ բերէր ժուժայր նա
երկրորդ բարձին զինի՝ Վեսպորու, և թոյլ
տայր վատել զօրութեան նորա և թօշնել
փառաց շահատակութեանց նորա : Այլ
կասսիոս այր բարկացայտ և սրտեայ, այն
որ առաւել Վեսպարտեաց յառանձինն
պատճառաց, քան եթէ բռնաւորատեաց
'ի պատճառս հառարակաց, վառեաց բոր-
բոքեաց զԲրուտոս . աւստի և ասէին՝ Բրու-
տոսի չհանդուրժել ընդ թագաւորութին,
իսկ կասսիոսի՝ ատել զթագաւորն . որում
և էին իսկ պատճառք այլ գրգռութեան
նորա ընդդէմ Վեսպորու, որպէս և եհան
էառ 'ի նմանէն Վեսթր զառիւծունուն,
զոր ինքնին կասսիոս՝ հանդերձեալ յամ-
բարապետութիւն, ածեալ պատրաստեալ
իսկ էր . իսկ Վեսպորու գտեալ 'ի Մեգարա
զգազանսն զայնոսիկ յառնուլ քաղաքին
այնորիկ 'ի կաղինոսէ՝ կալաւ վասն իւր :
Եւ պատմեն՝ ազէտս բազում գաղանացն
այնոցիկ հասուցանել Մեգարացոցն .
քանզի Մեգարացիք յառնուլ քաղաքին
իւրեանց խորտակեալ զքառազիւղոն և լու-
ծեալ զկապանսն՝ իբրու քար ընդ ոտն
տալ 'ի հորդան թշնամեացն, դարձան ա-
ռիւծունիք խոյացան ընդդէմ Մեգարա-
ցոցն . որոց և 'ի խուճապել նոցա յայս-
կոյս յայնկոյս անդէնս՝ գեշագէշ պատա-

ռեցան 'ի դազանացն . որպէս զի և տեսիլ
աշխարհի և նոցուն թշնամեացն եղեն նք :

Արդ զայս ասեն մեծապէս պատճառա-
դաւաճանութեանն Վասսիոսի , բայց չա-
սեն ուղիղ : Քանզի անդամին 'ի բնէ էր
Վասսիոս թշնամի և ասելի բանաւոր մարդ-
կանն , ըստ որում և 'ի աղայութեան իսկ
տիսն 'ի դէմն երեր 'ի նմին վարժարանի
գորով ընդ Փաւստոսի արդւոյն Սիւղղայի :
Սա այս Փաւստոս պանծանգը 'ի մէջ ման-
կանց վարժարանին 'ի գովութիւն առեալ
բարձրացուցանէր զինքնակալութի զհօրն .
իսկ անդուստ Վասսիոս յարուցեալ բռնցի
հարկանէր զնա . և ապա դայեակք Փաւս-
տոսի և ընտանիք քարշեալք զՎասսիոս 'ի
գատել , թոյլ չեա Պոմպէոս . և կոչեցեալ
առաջի իւր զերկոսին զմանկունան՝ հարցա-
նէր վասն բանին , և պատմեն՝ ասել յայն-
ժամ Վասսիոսի . “Արդ անէ ո՞վ Փաւստէ,
զնոյն բան՝ որ գրգռեաց զիս՝ քաջալերեաց
գու ասել և առաջի առնա , զի միւսան
գամ ջախեցեց ես զկղակ քո” : Այսպիսի
ոք էր Վասսիոս : Իսկ Բրուտոս գրգեցա-
վառեցաւ 'ի գործ անդր 'ի բազում բանից
տնտի իւրոց ընտանեացն , և 'ի բազում ևս
զբուցաց և 'ի գրուածոց քաղաքացեացն :
Քանզի առ պատուանդանի անդրւոյն
Բրուտոսի իւրոյ նախահօր՝ որ զարբայից
տերութիւն առապաւեաց , առեւ գրեցին նոքա
այսպէս . Իյէ՛ թէ էր աբդ 'ի Ռիւ Բրուտոս .
և գարձեալ՝ Օ՛հ թէ փախաին ի նոքանի էր
Բրուտոս : Իսկ և 'ի բեմի անդր Բրուտոսի՝

որ յայնժամ զօրավար էր, առաւօտուց էր տեսանել առհասարակ գրուածս իմն աշապիսի, եթէ՝ Ննջէն Գոռ Գրեմն ո՛վ Բրու-
փոս. եթէ՝ Անշուշ Գոռ լէս ինքին Բրուփոս:

Բայց պատճառք էին ինքնին հացկա-
տակքն Կեսարու, հայթհայթեալք նմա
պատիւս՝ որ նախանձուկս արկանէին. ըսա
որում և է զի բոլարեցին ևս նոքա գիշե-
րայն պսակ յանգրիս նորա, թեւադիր ե-
ղեալք խուժանին՝ թագաւորի անուն կար-
գալ նմա փոխանակ իշխանապետի. թե-
պէտ և ընդ հակառակս պատահեցին իրք,
զոր և ոճով գրեալ իսկ է մեր ՚ի վարան
Կեսարու:

Արդ յայնժամ Կաստիոս փորձ փոր-
ձեալ զգարեկամացն իւրոց ընդգէմ՝ Կե-
սարու, առհասարակ նոքա խոստացան
ձեռն տալ նմա՝ եթէ միայն Բրուտոս կաց-
ցէ նոցա ՚ի գլուխ. քանզի նոցա ՚ի գործ-
անգր պակասէր և ոչինչ՝ ոչ ձեռն և ոչ
արութիւն քաջութեան. բայց պէտք են
նոցա մեծապէս համբաւոյ առն՝ որպիսի
ոք Բրուտոսն էր, իբրու նմա նախասկիզբն
գործոյն լինել և առննթեր կալ և իրաւա-
ցուցանել. ապա թէ ոչ՝ վատաստեալ նո-
ցա ՚ի գործն, դարձեալ և կասկածելիք ա-
ռաւել լինիցին նոքա յետ այնորիկ, իբրու
այն՝ թէ երբէք Բրուտոս ՚ի գործոյ անտի
հրաժարէր ոչ՝ թէ արգեօք գեղեցիկ էին
պատճառքն:

Յայտոսիկ ապա մտախորհ Կաստիոս,
եւ չոքաւ ինքնին առ Բրուտոս առաջին

այն նուազ յետ գժտութեան նոցա: Իբրև հաշտեալք հիւրամեծարք եղեն այր ընկերին, հարցանէր զնա Վասսիոս: արդեօք կամք իցեն նմա խմբիլ 'ի Սինկղիսոս յամսամտի անդ Մարտի. քանզի ասեն՝ եթէ յայնժամ հանդերձեալ իսկ է բարեկամացն Վեսարու բան 'ի մէջ առնուլ վասն թագ կապելոյն նորա. իբրև պատասխանի ետ Բրուտոս, եթէ ոչ. կրկնեաց Վասսիոս. "Եւ զի՞նչ ապա եթէ կոչեսցեն զմեզ," : Ասէ Բրուտոս. "Պարտ անձին համարիմ՝ ոչ լռել. այլ ընդդէմ դառնալ, և կանուխ քան զազատութիւնն 'ի մահ տարածիլ," : Յայնժամ առաւել ևս քաջալերեալ Վասսիոսի՝ ասէր. "Եւ ո՞րք ապա 'ի Հռոմայեցւոց աստի հանդուրժեսցէ այդպէս կանուխ մեռանել քեզ: Թերևս ինքնին քո զքեզ անգիտացեալ է ո՞վ Բրուտէ. կամ կարծիցես թերևս, եթէ արք ոստայնանիք և արք պանդոկապետք գրեցին սիրեցին այնպէս 'ի քումբեմի, և ոչ արք աւագք ինքնին գլխովին և ճոխք քաղաքին գործեցին զայդ: Նա՛ աւանիկ յայլոց անտի զօրավարաց ձիրս միայն խնդրեն պարգևաց և տեսարանս թատերաց և մրցանս մենամարտկաց, այլ 'ի քէն ժաին պահանջեն իբրև պարտս իմն հայրենի՝ զտապալել քանդել բռնաւորութեն: Վաղմ վառեալ կան աւագիկ բերել վասն քո զամենայնն, եթէ այնպիսի զքեզ ինքնին 'ի դէմս բերցես, որպիսի որ խնդրեն գործա և ակն ունին," : Յետ այսորիկ գիրկս

ածեալ Բրուտոսի՝ համարեաց զնա, և մեկնեալք յայնժամ դարձան իւրաքանչիւր ագ. բարեկամս :

Իսկ էր յայնժամ Կայիոս Լիզարիոս ռմի անուան 'ի բարեկամաց անտի Պոմպէի . ուստի և ամբաստանեալ թողութիւն առնէր նմա Կեսար : Սա այս այր ոչինչ շնորհակալութեամբ միտս ստացեալ վասն թողութեանն, նա զլարեալ և սրանեալ ընդ իշխանութիւնն՝ ոյր աղաքաւ վտանգեցաւ նա, էր իսկ նա թշնամի Կեսարու, և էր 'ի մտերմաց անտի Բրուտոսի իբրու զայլան : Յաւուր միում 'ի խօթանալ նորա, չղբաւ առ նա Բրուտոս, և մտեալ 'ի սենեակ նորա ասէր . “ Ո՛վ Լիզարիէ, իսկ յորում ժամու խօթացեալ է քո , : Իսկ նա անդէն յարուցեալ յարմովն 'ի վեր և կալեալ զաջոյն նորա՝ ասէր . “ Այլ եթէ ինչ մի արժանի անձինգ ո՛վ Բրուտէ խորհեալ է քո, նա առողջ եմ եմ , : ”

Ապա գաղտարար հետազոտութեամբ փորձեալ 'ի ծանօթան իւրեանց՝ յորս միանգամ վստահքն էին, 'ի վեր հանէին նոցա դրանն՝ ընկալեալք 'ի գաւտնան . և այլուն տիր տունէին ոչ 'ի մտերմաց միայն, այլ և առհասարակ 'ի յանձնապատասխանից անտի, և որք յաջա զկեանս գնիցեն : Եւ վասն այնորիկ զանխուլ պահէին զնորհուրդն 'ի Կիկերոնէ, թէպէտ և վստահք ևս էին յայրն և սիրէին առաւել քան զամենեւեան . իբրև զի մի ընդ անկակից վատասարտութեանն բարդեացէ Կիկերոնէ :

'ի հասակէն յայնժամ և զդեգևանս զծերունեացն՝ 'ի ծայր անդր աներկևանու թեան խնդրելով ապահովել զամենայնն խորհրդովք խրովք, զանգիտեցին՝ եթէ վատեացէ ինչ նա զաշխոյժս նոցա, ուր ժրութեան պէտք էին 'ի գործն։ Սպէս և ընդ այլ բարեկամնն եթող յայնժամ Բրուտոս և զՍտազիոս Եպիկուրեան և զՓաւոնիոս զսիրող Վատովնին։ Քանզի էր երբեմն 'ի պայքարել և յիմաստասիրել նորա ընդ նոսա, իբրեւ բացէ 'ի բաց շրջան զքանիւք առեալ՝ հետազօտեաց զնոսա վասն այսպիսեաց ինչ, եւս պատասխանի Փաւոնիոս՝ եթէ մարտ քաղաքին գառնագոյն ևս է քան զմիապետութիւն անիրաւ։ Իսկ և Ստատիլիսս ասաց, եթէ՝ չէ արժան առն իմաստնոյ և հանճարեղի 'ի վտանգ անձնագրաւ լինել և տաղնապել 'ի պատճառս չարաց և անմտաց։ Բայց Լաբէովն որ անդ մերձ կայր, ընդգէմ գարձաւ երկոցուն նոցա։ Իսկ Բրուտոս յայնժամ՝ իբրու եթէ գժուարալոյժ իցէ պայքարն, լուռ և եթ կայր։

Այլ յետ այնորիկ իբրեւ Լաբէովնի 'ի վեր հանէր զխորհուրդն, նա մտազիւրադոյնս հաւանէր, և խորհուրդ ևս տայր առնուլ ընդունել և զմիւս այլ Բրուտոս զմականուանեալն Ալբինոս, թէպէտ և ոչ ինչ ժիրաժիր այր և անվեհեր։ Սակայն և զօրացեալ էր նա ունել ընդ ձեռամբ ըզբազմութիւն մենամարտեաց 'ի հանդէս տեսաբանի հռոմայեցւոցն։ առ այս և ալ

գոյ էր նա առ Վեսարու : Իբրեւ Լարէոմէն
և Վասսիոս խօսեցան ընդ նմա, նա չետ
ինչ պատասխանի . և ապա առանձին խօ-
սեալ նա ընդ մեծին Բրուտոսի, իբրեւ ա-
ռաջնորդ գործոյն ծանեալ զնա, խոստա-
նայր նմա գործակից լինել մտադիւր յօ-
ժարութեամբ : Սապէս և այլ շատք ոմանք
և ականաւորք գաշնաւոր լինէին դաւանացն
'ի համբաւոյ անտի Բրուտոսին :

Եւ ապա նոքա ոչ երդումն կուեալք,
և ոչ այր զընկեր 'ի ձեռն զոհից ապահո-
վեալ՝ այնպէս իմն 'ի ծածուկ առհասա-
րակ կալան զբանն և գաղտարար միաբա-
նեցան, որպէս զի Թէպէտ և 'ի գուշակու-
թեանց անտի, Թէպէտ և 'ի հրէշից, Թէ-
պէտ և 'ի հմայից սպանդիցն յայտնի առ-
նէին դիք զհանդերձելոցն, ոչինչ հաւա-
տացաւ բանն :

Արդ՝ յայնժամ Բրուտոս տեսեալ զի
զնմանէ կախեալ կային արք աւագամե-
ծարք և տոհմիկք և առաքինիք՝ որ 'ի
Հռովմ, և քաջ ևս խելամուտ եղեալ վը-
տանգին, հնարէր ճգնէր արտաքոյ տան
իւրոյ անդորրանալ 'ի տագնապիչ խորհրդոցն . սակայն 'ի տուն իւր մտեալ և 'ի գի-
շերի իշխան չէր անձին իւրում . մեծապէս
տագնապ սրտին և յոչ կամացն վանէր զնա,
և 'ի քնոյն ընդոստուցանէր : Եւ ոաստ-
կապէս նա յայնժամ ծփեալ 'ի ծով խոր-
հրդոյն և մտայոյդ 'ի գծնդակութի գոր-
ծոյն, գէպ եղև կնոջն նորա 'ի միասին
ննջեալ խելամուտ լինել նորա անհնարին

խռովութեանն և ոգետանջ կրիցն յիրս իմն բազմածուփ և 'ի գոփաբին : Էր ա- նուն կնոջն Պորկիա . և գուատր էր նա՝ որ- պէս ասացաք՝ Կատովնի , և Բրուտոս քե- ռորդի նորա՝ ած զնա , և չէր նա կոյս , այլ 'ի վախճանել առաջին առն՝ եկաց այրի . սակայն էր նա մատաղատունկ , և էր նորա մանուկ փղբրիկ յառաջին անկողնոյն՝ Բիւբ- զոս անուն . որոյ կայ մինչև ցայսօր արձա- նագրութիւն փղբրիկ մատենի , և է այն յիշատակարան գործոցն Բրուտոսի :

Արդ Պորկիա կին իմաստասէր և աղրա- սէր , և լի արութեամբ և զգօնութեամբ , ոչինչ միտեցաւ հարցանել զԲրուտոս վասն գաղանեացն նորա , մինչև փորձ զայս փոր- ձեալ 'ի վերայ անձին իւրոյ : Քանզի ա- ռեալ կտրոց մի զվարսավիրայցն՝ որով կտրեն զեղնգունս , և յառաջատէն ար- տաքս զամենայն աղջկունսն արձակեալ , միտաց զկտրոցն յաղբեր իւրում և խորա- գոյնս դնէր զվերն . իսկ 'ի յորդահոս բղիմանէ արեանն վայր մի առ տագնա- պին տանջէր յանհնարին ցաւոցն , և տա- պանայր ջերմամբ , և սարսուէր 'ի վերէն : Տագնապեալ և ինքնին Բրուտոս 'ի խոր թաղծութեան վասն բանին , նա յանհնա- րին 'ի ցաւան խօսել սկսաւ այսպէս և ա- սէ . “ Ես ինքնին ո՞վ Բրուտէ՝ Կատովնի գուատր 'ի տուն քո եկի , ո՞չ բաժանորդ միայն քոյին անկողնոյ և սեղանոյ իբրու- զհարձս ոմանս , այլ լինել քեզ միանգա- մայն հասարակորդ 'ի բարիս , հասարակորդ

և 'ի ձախողակս : Արդ՝ 'ի քայսդ չեմ ինչ
 ինձ ամենեկին պատճառք դանդառել վասն
 ամուսնութեանս . բայց յիմոց առտի՝ զոր
 հանգէս զհոգւոյ իմոյ կամ զոր շնորհս եր-
 բեք կալցես դու , եթէ երբեք ես չեղէց
 բաժանորդ ոչ գաղտնեաց կրից քոց և ոչ
 հոգոց անձկութեանց՝ յորում հաւատոց
 պէտք իցեն : Գիտակ իսկ եմ , եթէ 'ի բնէ
 ազգ. կանանցս տկար բնաւորեցաւ և 'ի
 գաղտնութիւն անբաւական . սակայն և
 դաստիարակութիւն գեղեցիկ ո՛վ Բրուտէ
 և ընդ առաքինեաց ԹարԹափել՝ զօրացաւ
 տիրանալ 'ի վերայ բարուց , և ինձ ինքնին
 վեճակեցաւ դուստր լինել Վատովի և կին
 Բրուտոսի : Յորս յառաջ ոչինչ այնպէս
 քաջալերեալ , այլ զարգիս ճանաչեմ զանձն
 իմ՝ անվանելի և 'ի կիրս ցաւոց , : Իբրեւ
 զայս ասաց Պորկիս , և առեալ ցուցանէր
 նմա զվերն . պատմէր և զփորձն զոր փոր-
 ձեաց 'ի վերայ անձինն , շուտեցաւ Բրու-
 տոս . և 'ի վեր յերկինս զձեռն ամբար-
 ձեալ , աղաչէր զգիս տալ նմա լինել ամու-
 սին արժանի Պորկիայ՝ քաջիկ 'ի գլուխ
 զգործն տանելով : Եւ ասպա դարման խնա-
 մոց տանէր վասն Պորկիայ :

Իսկ յաւուրսն յայնոսիկ ատեան մեծ
 ժողովոյ ծերակուսին սահմանեալ , յո-
 րում և ակն ունէին գալ երեւել և Վեսա-
 րու , խորհուրդ խորհեցան 'ի նմին աւուր
 ձեռնամուխ 'ի գործն լինել քանզի յայն-
 ժամ պարտ էր նոցա անդանօր առհասա-
 րակ խմբել անկասկածելիք գոլով , և ան-

գանձոր 'ի գլուխ զմեծ գործն հանեալ՝ այնուհետեւ բնաւ իսկ զլաւ որեարն և զաւագ ձեռնառու իւրեանց գասանել յազատութիւնսնդր : Թուէր իմն նոցա և տեղին ինքնին յատուածութեամբ ապարաստեալ և նոցա քաջագէտ : Քանզի էր այն գահընձ 'ի սրահ բազմոցաւոր շուրջ զԹաւորոնիւն . անգանձոր և պատկեր Պոմպէի՝ զոր կանգնեաց նմա քաղաքն՝ 'ի զարգարել Պոմպէի զվայրն գահընձօք և Թաւորգնիւ : Արդ՝ 'ի նոյն վայր հրաւիրեցաւ ասեան Սինկղի . տալին 'ի հասարակել ամսոյն մարտի, զոր օր հռոմայեցիք կոչեն Իգոպք Մարտի . որպէս զի և Թուէր իմն՝ ուրումն 'ի Քաջայն անգանձոր ածել բերել զայրն զայն 'ի վեժժինդրութիւն Պոմպէի :

Ապա 'ի ժամագրեալ աւուրն, առեալ տանէր Բրուստոս գաշոյն մի 'ի կամարի պատմութեանին՝ զոր գիտէր միայն կին նորա . և այնպէս դէմ եղեալ գնայր 'ի վայրն . իսկ այլք 'ի դաւակցացն խմբեալք առ Կասսիոսի, հեռեկին 'ի հրապարակ անդր ընդ օրդւոյն նորա՝ որ զայն օր հանգերձէր առնուլ զպատմութեան՝ զոր ասեն Այրական . և անդուստ ապա միահամուռ անցին նոքա 'ի գահընձն Պոմպէի, ահնկալեալք փութանակի գալստեանն Կեսարու 'ի Սինկղիստոն : Եւ անգ էր ապա հիացմամբ տեսնել՝ որ միանգամ գիտակն էր առաջարկութեան գործոյն՝ զանգարհուրելի զիկրս և զանգրդուելի զհաստատութիւն սրտի զգարանեւոց մաքրեանն 'ի

մեծապէս վտանգին : Քանզի և էին իսկ բազումք 'ի նոցանէն անդ զօրավարք և նստեալք յունկնդրութիւն և յերաւարանութիւն, ոչ միայն հեղաբար այնպէս իբրու յանդորրու պարապեալք՝ ունկն գնէին գիմելոցն առ նոսա և պայքարացն նոցա, այլ և ճշգրտագոյնս դատ վարէին և ողջախոհ խորհրդով, փութոյ պնդութեամբ : Դէպեղև յայնժամ զի այր ոմն ընդ վզեալ հնազանդել դատաստանին, ըողոք բառնայր 'ի Կեսար, գոչէր բարձր և վկայութի գնէր . իսկ յայնժամ Բրուտոս հայեցեալ շուրջ յորս կայինն, ասէր . « Կեսար ոչ ինչ արգելու զիս, և ոչ արգելցէ երբէք գործել ըստ օրինացն » :

Այսպէս ուրեմն անզարհուրելիք էին նոքա . թէպէտ և բազում ինչ իրաց դէպեղև պատահել 'ի ժամուն՝ որ բաւական իսկ էին սրտաթափ սրտաբեկ առնել զնոսա : Առաջին և առաւել քան զամենայն՝ անապանել յայնժամ Կեսարու մինչև 'ի տարածամել աւուրն, արդելեալ 'ի տան 'ի կնոջէն իւրմէ, և խափանեալ ևս ելանել արտաքս 'ի տանէն 'ի հմայից ինչ ըզձից : Իսկ երկրորդ, զի մատուցեալ անդ ոմն այր առ Կասկաս՝ որ 'ի գաւակցաց անտի, և կալեալ զաջոյն, ասէր . « Դու ով Կասկաս 'ի ծածո՜ւկ կալցես 'ի մէնջ զգաղոնիսդ : Բայց նա՛ աւանիկ Բրուտոս ինքնին 'ի վեր եհան ինձ զամենայնն » : Զարհուրեալ Կասկասայ, կրկնեաց այրն ժպտելով . « Եւ զիմորդ ապա բաւական իցես

գու ղիլ երանելի, այդպէս արագ մեծա-
նալ, հետամուտ լինելով քո ամբարապե-
տութեանն, : Բայց յայնժամ պատրեալ
Վասակաս ընդ երկրանութիւնն առաջին,
վայրիկ մի ևս 'ի վեր զգաղանութիւնն հա-
նեալ էր առնն : Դարձեալ և երրորդ, զի
և Պոպիղիոս լենաս 'ի ծերակուտէն՝ ող-
ջոյն առեալ յայնժամ Բրուտոսի և Վաս-
սիոսի յոյժ զուարթամիտս, հծծեաց մեղ-
մով յունկն նոցա և ասէ . “ Ի՞մ աղօթք
վասն ձեր՝ տանել ձեզ 'ի գլուխ զոր 'ի մեռի
ունիք . և քաջալեր ևս տամ մի դանդա-
ղել, քանզի և ո՛չ լռեալ կայ բանդ ” :
Զայս ասաց և չղբաւ 'ի բաց, և թողոյր ըզ-
նոսա անդէն 'ի մեծ վարանս, զի այնպէս
'ի վեր ել բանն :

Առ այս դարձեալ 'ի նմին պահու գայր
հասանէր առ Բրուտոս մի ոմն 'ի ծա-
ռայիցն նորա խուճապել 'ի տանէն, գոյժ
զայս տայր եթէ մահ առ գուրո կայ կնոջն
նորա : Քանզի յայնժամ Պորկիա բնաւ
սրտաթափ վասն հանգերձելոցն, և ոչինչ
հանդուրժեալ մեծապէս տագնապի խոր-
հրդոցն, հազիւ ուրեմն հանգարտեր 'ի
տան, և առ ամենայն շջիւն արտաքս իբրև
մոլեգին այսահար վազէր, և կայր հար-
ցանէր առ հասարակ եկելոցն 'ի հրապա-
րակէն, զինչ գործեսցէ Բրուտոս . և ան-
գուլ բանքերս առեալ կուռ արձակէր
անդր մի զհետ միոյ : Իսկ 'ի վերջէ 'ի յեր-
կարաձգել ժամանակին՝ անկաւ բեկաւ
կինն 'ի բազմածուփ կրից հոգւոյն, և նո-

մեծապէս վտանգին : Քանզի և էին իսկ բազումք 'ի նոցանէն անդ զօրավարք և նստեալք յունկնդրութիւն և յիրաւաբանութիւն, ոչ միայն հեղաբար այնպէս իբրու յանդորրու պարապեալք՝ ունկն գնէին դիմելոցն առ նոսա և պայքարացն նոցա, այլ և ճշգրտագոյնս դատ վարէին և ողջախոհ խորհրդով, փութոյ պնդութեամբ : Դէպեղև յայնժամ զի այր ոմն ընդ վզեալ հնազանդել դատաստանին, բողոք բառնայր 'ի Կեսար, գոչէր բարձր և վկայութի գնէր . իսկ յայնժամ Բրուտոս հայեցեալ շուրջ յորս կայինն, ասէր . « Կեսար ոչ ինչ արգելու զիս, և ոչ արգելցէ երբէք գործել ըստ օրինացն » :

Այսպէս ուրեմն անզարհուրելիք էին նոքա . թէպէտ և բազում ինչ իրաց դէպեղև պատահել 'ի ժամուն՝ որ բաւական իսկ էին սրտածափ սրտաբեկ առնել զնոսա : Առաջին և առաւել քան զամենայն՝ անադանել յայնժամ Կեսարու մինչև 'ի տարաժամել աւուրն, արգելեալ 'ի տան 'ի կնոջէն իւրմէ, և խափանեալ ևս ելանել արտաքս 'ի տանէն 'ի հմայից ինչ բղձից : Իսկ երկրորդ, զի մատուցեալ անդ ոմն այր առ Կասկաս՝ որ 'ի դաւակցաց անտի, և կալեալ զաջոյն, ասէր . « Դու ո՞վ Կասկաս 'ի ծածո՞վ կալցես 'ի մէնջ զգաղունիսդ : Բայց նա՛ աւանիկ Բրուտոս ինքնին 'ի վեր եհան ինձ զամենայնն » : Զարհուրեալ Կասկասայ, կրկնեաց այրն ժպտելով . « Եւ զիարդ ապա բաւական իցես

գու ղիլ երանելի, այդպէս արագ մեծա-
նալ, հետամուտ լինելով քո ամբարապե-
տութեանն,, : Բայց յայնժամ պատրեալ
Կասկած ընդ երկբանութիւնն առաջին,
վայրիկ մի ևս 'ի վեր զգազանութիւնն հա-
նեալ էր առնն : Դարձեալ և երրորդ, զի
և Պոպիղիոս Լենաս 'ի ծերակուտէն՝ ող-
ջոյն տուեալ յայնժամ Բրուտոսի և Կաս-
սիոսի յոյժ զուարթամիտս, հծծեաց մեղ-
մով յունկն նոցա և ասէ. “ Իմ ազօթք
վասն ձեր՝ տանել ձեզ 'ի գլուխ զոր 'ի մոփ
ունիք. և քաջալեր ևս տամ մի դանդա-
ղել, քանզի և ոչ լուեալ կայ բանդ. ” :
Ջայս ասաց և չղբաւ 'ի բաց, և թողոյր ըզ-
նոսա անդէն 'ի մեծ վարանա, զի այնպէս
'ի վեր ել բանն :

Առ այս դարձեալ 'ի նմին պահու գայր
հասանէր առ Բրուտոս մի ոմն 'ի ծա-
ռայիցն նորա խուճապել 'ի տանէն, գոյժ
զայս տայր եթէ մահ առ գուրս կայ կնոջն
նորա : Քանզի յայնժամ Պորկիա բնաւ
սրտաթափ վասն հանգերձելոցն, և ոչինչ
հանդուրժեալ մեծապէս տազնապի խոր-
հրդոցն, հազիւ ուրեմն հանդարտէր 'ի
տան, և առ ամենայն շջիւն արտաքս իբրև
մոլեգին այսահար վազէր, և կայր հար-
ցանէր առհասարակ եկելոցն 'ի հրապա-
րակէն, զի՛նչ գործեսցէ Բրուտոս. և ան-
գուլ բանբերս առեալ կուռ արձակէր
անդր մի զհետ միոյ : Իսկ 'ի վերջէ 'ի յեր-
կարաձգել ժամանակին՝ անկաւ բեկաւ
կինն 'ի բազմածուփ կրից հոգւոյն, և նո-

րա վանեալ զօրութիւն մարմնոյ, ոչ ժամանեաց յառնել մտանել 'ի սենեակն, այնպէս նստեալ արտաքոյ 'ի միջոցին՝ նուազեալ թալկացաւ յնդարմանալ ոգւոցն, և գոյն հասաւ երեսացնորա և բարբառն համբուն պակասեաց 'ի նմանէ : Յայնժամ ազնկունք տանն ճիչ սաստիկ բարձեալ, և գրայիք առ գուրն ընթացեալք, անդէն հռչակ այս հարկանէր՝ եթէ մեռաւ Պորկիա : Իբրեւ նա վայր մի ապա ոգի առեալ և 'ի միտս եկն, շուրջ եկեալ կանանին սպաս հարկանէին նմա : Իսկ անդուստ Բրուտոս 'ի լուր գուժին թէ պէտ և անկաւ բեկաւ՝ որպէս 'ի դէպ արդեօք, չելիք չեթող նա զհասարակաց գործն, և ոչ ընկճեցաւ այրն 'ի կրից անտի առտնին աղէտիցն :

Մինչ այս մինչ այն, լուր յայնժամ հասանէր 'ի վայրն գալատեանն Կեսարու՝ ածեալ շալտեալ քանդի սրտաբեկեալ նորա 'ի ձախողակ հմայից անտի զոհիցն, եղ 'ի մտի ոչինչ 'ի մեծաց սահմանել կարգել զայն օր, այլ երկայնել ձգել՝ պատճառեալ զտկարութիւնն : Իսկ ելեալ 'ի շալակէն, մատեաւ առ նա Պոպիղիոս Լենատ՝ այն որ վայր մի յառաջ գեղեցիկ զելս իրացն մաղթեաց Բրուտոսի և Կատսիոսի, և առկայացուցեալ զնա՝ այնպէս յերկարադոյնս խօսէր ընդ նմա, և նա մտադիւր ուշուհէր բանիցն : Ուստի և երդմնակիցքն յայնժամ (զի այսպէս կոչեացուք զնոսա) իբրեւ ոչ լսէին զբանսն Պոպիղեայ, և 'ի վա-

բանաց իւրեանց գուշակեցին զխօսան զայն՝
 իբրու որ առակումն իցէ դաւանացն, զար-
 հուրեցան. և ընկեր առ ընկեր հայեցեալք՝
 'ի բանի լինէին առհասարակ ակնարկի և
 'ի կերպարանս գիմաց, ղիւրովին երթալ
 արագ արագ, և մի սպասել մնալ ձերբա-
 կալ նշաւակութեանն:

Եւ մինչքեռ անգ Վասսիոս և այլք օ-
 մանք ձեռն ածեալ 'ի ներքոյ պատմուճա-
 նին յերախակալսն՝ կամէին մերկել զդա-
 շոյնսն, անդուստ Բրուտոս գէտ ակն կալել
 'ի ծեքել մարմնոյն Լենասայ՝ իբրու ազա-
 չաւորի անձին և ողորձաւորի, և ճչ ամբաս-
 տանողի, լուռ եկաց և ինչ ոչ ասաց, քան
 զի և խառն 'ի խուռն անդանօր կային բա-
 ղումք յօտարաց, սակայն 'ի զուարթու-
 թենէ գիմացն վտառհ առնէր զՎասսիոս և
 զընկերան: Իսկ Լենաս համարյո տուեալ
 ապա աջոյն Վեսարու, գնայր 'ի բաց. քաջ
 իսկ յայտ արար՝ եթէ վասն անձին և վասն
 գործոց ինչ իւրոց զբանիւ անկաւ յայնժամ:

Ապա ծերակուտին յառաջ քայլեալ
 'ի տեղի ժողովոյն, յայնժամ և այլք շուրջ
 եկին զաթոռոմիս Վեսարու՝ իբրու 'ի խօ-
 սել ընդ նմա. և ասեն՝ եթէ Վասսիոս
 յայնժամ դարձուցեալ զերեսս 'ի պատ-
 կեր անգր Պոմպէի, յօգնութիւն կարգաց
 քնա՝ իբրու որ անշուշտ լսիցէ. բայց Տրե-
 բոմիսոս առեալ զՄնոնիոս առ գուրան,
 և անգ 'ի ճառս զըուցաց գեգերեալ ընդ
 նմա՝ այնպէս արդելոյր արտաբոյ:

Իբրև 'ի ներքս մօտանէր Վեսար, յոտն

եկաց Սինկզիտոսն. և իբրև բազմեցաւ, առհասարակ նոքա բոլորեալ զնովաւ, յառաջամուկս վարեցին յիւրեանց անտի զՏիւզդիոս Կիմերոս, որ մատուցեալ աղերս արկանէր Կեսարու վասն եղբօրն իւրոյ վտարանդի եղելոյ: Անգ 'ի միասին և այլք առհասարակ յողոք անկանէին առ Կեսար, կալեալք զնորա ձեռացն և համբուրեալք զնորա լանջան և զգլուխն: Իբրև նա զառաջինն 'ի բաց յողոքանաց անտի արդելոյ զնոսա, տեսեալ զի 'ի բաց չգնան, բռնութեամբ յոտն յառնէր: Յայնժամ Տիւզդիոս երկղբումբք ձեռօքն բուռն հաբեալ զպատմութեանէն Կեսարու՝ քարշէր ձգէր յուոցն. յայնժամ Կասկաս (քան զի յետոյ նորա կայր), ձգեալ առաջին զսուրն, վէրս 'ի վերայ դնէր յուան նորա, այլ ոչինչ խորագոյնս: Իբրև յետս կոյս խուճապեցաւ Կեսար, և պինգ կալեալ զերախակալն, գոչեաց մեծաձայն 'ի բարբառ հռոմայեցի. “ Կասկաս ամբարիշտ, զինչ գործես ”: Անդուստ և Կասկաս 'ի լեզու յոյն կարգայր իւր 'ի թիկունոցեղբայրն:

Յայնմ պահու Կեսար հարուածս առեալ և 'ի բազմաց, և շուրջ հայեցեալ և փրկութիւն անձին խնդրեալ, իբրև անդուստ և զԲրուտոս ինքնին յակն արկանէր մերկեալ զսուրն ընդդէմ իւր, թոյլ այնուհետև արարեալ ձեռին Կասկասայ՝ զոր պնդապէս ունէր, և զպատմութեան իւր զգլխովն ածեալ՝ անձնատուր անգա-

նոր 'ի վերո 'ի հարուածս թողոյր զմարմինն : Իսկ յայնժամ նոքա այնպէս անգուլ և այր զարամբ 'ի վերայ խոյացեալք մարմնոյն բազմախուռն սուսերօք , այր զընկեր վիրաւորէին . որպէս զի և Բրուտոս ինքնին խառն ընդ այլոց 'ի սպանութիւն անդր , խոցեցաւ 'ի ձեռան . և այլք առհասարակ յարիւն և յապաժոյժ շաղթեցան 'ի ժամուն :

Իբրեւ օրինակ զայս մահ ընկալաւ Վեսար , յայնժամ Բրուտոս 'ի մէջ եկեալ՝ կամեր հրապարակախօսութեամբ քաջալեր ծերակուտին կարգաւ և ունել առ իւր զնոսա : Սակայն առհասարակ նոքա զահի հարեալք վարատեալք 'ի փախուստ խուճապեցան . և անդ էր առ գուրան տեսանել ամբոխ խառնամբոխ և աղմուկ անհրնարին՝ թէպէտ և հետամուտ ոչ ոք էր . քանզի և էին իսկ նոքա հաստատեալք սպանանել և ոչ զոք , այլ առհասարակ զամենեւեան յազատութիւն կարգաւ : Միայն խնդրէին նոքա 'ի խորհրդեան անդ իւրեանց ընդ Վեսարուն 'ի մահ և զԱնտոնիոս վարել . զի էր իսկ նա հակամիտեալ 'ի միապետութիւն անդր և ստամբակ էր և զօրացեալ իսկ էր նա մտերմութեամբն ընդ զօրականին . և առաւել ևո՞ զի 'ի բոյս բարուց առնն յանձնապաստան և փառախնդիր՝ յաւելոյր 'ի ժամուն և հիւսպտեան աւագութիւնն , իշխանակից գոլով Վեսարու . բայց Բրուտոս ընդդէմ դարձաւ խորհրդոյն . նախ զօրաւոր բանիւք

կրթեցաւ յարդարութիւնն, ապա և յուսացուցանէր ևս 'ի փոփոխութիւնն Անտոնիոսի . քանզի ակն ունէր՝ եթէ այնպիսի այր որպիսի ոք Անտոնիոսն էր՝ բարեհամբոյր և պատուասէր և փառամու, 'ի բառնալ Վեսարու՝ նիղակակից և ինքնին լինիցի յազատութիւն հայրենեացն, նախանձաւոր եղեալ ընդ նոսա 'ի գործն գեղեցիկ և 'ի լաւ : Այսպէս ուրեմն Բրուտոս ապրեցոյց զԱնտոնիոս, որ և 'ի ժամունդահի հարեալ ծպտեալ այնպէս իբրեւ զմի 'ի ռամկաց 'ի փախուստ գնայր :

Իսկ յետ այնորիկ Բրուտոս և ընկերք նորա չղբան ելին 'ի Վապետով լիոն արեւնաշաղախ ձեռօք, և ցուցեալք ևս մերկ դուռս իւրեանց՝ հրաւեր յազատութիւն կարդային քաղաքացեացն : Բայց անգլառաջինն էր լսել ոչ այլ, բայց աղաղակ և գոչիւն . իսկ յայսկոյս յայնկոյս փարատել վազել խառնամբոխին յետ գործոյն գառնութեանն՝ սաստիկ ևս յուղեաց զաղմուկ շփոթիցն . այլ իբրեւ տեսին՝ զի 'ի մահ վարեն և ոչ զոք, և աւարառութիւն չէր ամենեկին իրաց հրապարակին, յայնժամ ծերակոյտն և բազումք ևս 'ի խուժանէն քաջալերեալք ելանէին և նոքա 'ի վեր 'ի Վապետով լիոն առ մարդիկն : Իբրեւ բաղմութիւնն խմբեցաւ, հրապարակախօս լինէր Բրուտոս : Խօսէր բանս յանկուցիկս խուժանին և ճահաւորս նահատակութե գործոյն : Կամ ծափս հարեալ առհասարակ՝ ձայն կարդային իջանել 'ի վայր . որք

և իջին խոհ քաջալերեալք 'ի հրապարակն .
ասլա զհետ նորա և այլք համախուռն
փոխեցան :

Անդանոր Բրուտոս պար առեալ յա-
րանց բազմաց աւագաց և մեծապէս պատ-
ւով ածեալ 'ի նոցանէն 'ի բարձանց ան-
տի՝ գայր հասանէր մինչև 'ի բեմնն : Իսկ
յայն տեսիլ բազմութեան ժողովոյն ,
խառնամբոխ խուժան ռամկին թէպէտ և
ցանգ պատրաստ յողմուկս շփոթից , խոր-
շեցաւ եկաց . և այնպէս համեստ և լռիկ
սպառեալ մնային ելից իրացն : Ապա յա-
ռաջ մատուցեալ Բրուտոս , և առհասա-
րակ հանդարտեալք ունին զնէին բանիցն .
այլ թէ ոչ ամենեքին նոքա հաճեցան
միտքան ընդ եղեալն , յայտնապէս ցու-
ցին նոքա . քանզի 'ի ակօսանել անգ ՚ի
նայի 'ի բանս իւր և յամբաստան կալ
զվեստարէ , 'ի սրտմտութիւն բարկութեան
բողեալք և յիշոցնատուք ևս լինէին ՚ի
նայի , որպէս զի և աբքն յայնժամ միւ-
տանգամ չոքան ապաւինեցան 'ի ՚իսպե-
տով լինն . ուր և զանգիտեալ Բրուտոսի
'ի սաստիկ պաշարմանէն , արձակէր 'ի բաց
զականաւոր մարդիկն՝ որ ընդ նմա անգրե-
լեալ էին . զի մի որ բաժանորդ չեղեն գոր-
ծոյն՝ վտանգեացին ինչ :

Բայց 'ի վաղուեան աւուրն ժողովեալ
ծերակուտին 'ի տաճարին Երկրի , իբրեւ
անդանոր Անտոնիոս և Պղանկոս և ՚իկե-
րովն առենախօսք եղեն յաղաքս միա-
բանութեան սիրոյ , զի մոռացօնք այ-

նուհետև լինիցին անցիցն անցելոց, հաճոյ
Թուեցաւ ծերակուտին ոչ միայն անպա-
տուհաս զարան արձակել, այլ զի և հիւ-
պատոյք ինքնին խորհուրդ 'ի մէջ առցեն
յայնժամ վասն պատուելոյ զնոսա: Իբրե-
սահմանեցան իրքն, արձակեցաւ և ա-
տեանն: Ապա Անտոնիոս զեւր որդին 'ի
պատանգի առաքեալ 'ի Կապետովլիոն,
այնուհետև գայր իջանէր Բրուտոս հան-
գերձ ընկերօքն. և անդ միահամուռ զմի-
մեանց աջոյն կալեալ՝ այր ընկերի գիրկս
ածէր, տայր Անտոնիոս կոչուան Կասսիո-
սի, և Լեպիդոս Բրուտոսի, սապէս և այ-
լոցն՝ այր ոք 'ի մտերմաց անտի նոցա և 'ի
բարեկամացն:

Իսկ առ վաղիւն ընդ այդս այդուն միւ-
սանդամ խմբեալ Սինկղետոսին, նախ ա-
ռաջին շուք եղեալ մեծարէին զԱնտո-
նիոս, զի այնպէս հանդարտեալ զիջոյց նա
զսկիջքն զքաղաքին մարտի. ապա 'ի գո-
վութիւն առան Բրուտոս և որք մերձն
կային, իսկ յետ այնորիկ բաշխ առնէին
գաւառաց. Բրուտոսի 'ի ձեռս ետուն
զԿրեաէ, և Կասսիոսի զԼիբիա. Տրեբով-
նիոսի զԱփա. և Կիմօրոսի զԲիթիւնիա.
և միւսում Բրուտոսի զԳաղատիա՝ որ առ
Երիտանոսիւ: Ապա բանք 'ի մէջ անկան
և վասն կտակին և յուղարկաւորութեանն
Վեսարու. և խնդրէր Անտոնիոս աշխար-
հաւ ընթեռնուլ կտակին, և գիականն
Վեսարու ոչ 'ի ծածուկ և անխառնակ
յուղարկաւորութիւն տալ, զի մի և յայն.

մանէն գրգռեցի խուժանն . բայց պնդա-
գոյնս ընդդէմ գարձաւ Կասսիոս :

Իսկ Բրուտոս ձեռն տալը Անտոնիոսի ,
յորում և Թուլի միւսանդամ մեղանջել
Բրուտոսի : Քանզի յառաջ խնայեալ
յԱնտոնիոս, բամբասեցաւ՝ զի պատուար
ած նա ընդդէմ դաւանացն զայր Թշնամի
զվայրագ և անկեռելի . գարձեալ և յայն-
ժամ ձեռն տուեալ Անտոնիոսի 'ի բան
յուզարկաւորութեան Թաղմանն , զամե-
նայնն միանգամայն ազարտեաց : Քանզի
նախ առաջին յիւրում կտակին սահմա-
նեալ Կեսար տալ միում միում 'ի Հռո-
մայեցւոց գրամակշիռս եօթանասուն և
հինգ , գարձեալ և 'ի նմին կտակի Թողոյր
նա ժողովրդեանն զգրախոս իւր՝ որ յայն-
կոյս գետոյն ուր է այժմ տաճար Բախ-
տին . ուստի և մեծապէս յայնժամ սըր-
տակաթ առ Կեսար ընէին քաղաքացիք :
Իսկ յետ այնորիկ և 'ի բերել գիտկանն
Կեսարու 'ի հրապարակ անդր , յայնժամ
Անտոնիոս ըստ սովորութեանն կարգալը
նմա ներքող : Իբրեւ ետես զի շարժեցաւ
խուժանն 'ի բանից անտի , ապա և 'ի գութ
խանդաղատանաց կրթէր զնոսա՝ և առեալ
կալեալ զարիւնաթաթաւ զպատմութեանն
Կեսարու , մեկնէր սպարզէր և ցուցանէր
հրապարակին զծակոտուած և զանբաւու-
թիւն զխոցուածոցն : Իբրեւ զայն տեսին՝
տահասարակ յայնժամ աղմուկ յուզե-
ցաւ . կէսք բողոք բարձեալ գոչէին 'ի մահ
զմարդախոշոշան վարել . իսկ կէսք (որպէս

յառաջ գործեցին վասն Կղոզիոսի խաղմարարք խուժանին), կորզեալ 'ի կրպակաց սանգուղս և տրապիզս և 'ի մի վայր կուտեալ շեղջեալ խարոյկ մեծ գործեցին . և 'ի վերայ զգիական հանգուցեալ՝ անդանօր տրէին ընդ մէջ մեհենից բազմաց և ընդ մէջ բազում անմատոյց և անգրժեղի վայրաց ապաստանի : Իբրեւ հրոյն բոցք արձակեցան, 'ի կողմանց կողմանց վազեալ մարդիկն 'ի խարոյկ անդր և առեալք կորզեալ խանձողս, ընթանային 'ի տունս սպանողացն հրձիգ առնել զնոսա . բայց նոցա աճապարեալք ամրացան և զերծան 'ի վտանգէն :

Իսկ էր յայնժամ՝ Կիննաս ոմն անուն քերթող, չէր ինչ նա բաժանորդ խորհրդոյն, նա և բարեկամ էր նա Կեսարու . Թուէր սմա յերազի հրաւիրեալ լինթրիս 'ի Կեսարե, և յանձն չառնուլ երթալ . սակայն և ժտեալ մեծապէս և զձեռանէն ևս կալեալ Կեսարու՝ ածել տանել զնա 'ի վայր մի անգորդ և խաւարին, և դժկամակս և յապուշ հարեալ զհետ ընթանալ նմա : Յերազոյ աստի գէպ լինէր առն ջերմամբ տապանալ զգիշերն ողջոյն, բայց ընդ առաւօտն ոչինչ հանդարտեալ վերջանալ 'ի յուղարկաւորութենէն Կեսարու, մինչդեռ արտաքս զգիական ածէին, նա չոքաւ եմուտ 'ի խռան խուժանին 'ի ժամուն՝ յորում դառնացեալ ևս էր արտոմութի խուժանն . իբրեւ տեսին զայրն, և կարծեցին ոչ զայլ դժ Կիննաս, այլ զնոյն զայն

որ վայր մի յառաջ 'ի ժողովին թշնամա-
նեալ իօկ էր զվեաար, 'ի վերայ գիմեալ
գէշ արկանէին զնա ։

Յայտմանէ զահի հարեալ Բրուտոս և
ընկերքն, տեսին զի և Անտոնիոս փոխե-
ցաւ, ելին մեկնեցան 'ի քաղաքէն . առա-
ջին զտեղի կալան յԱնտիոն . առէին դառ-
նալ միւսանդամ 'ի Հռոմ 'ի հանդարանել
բարկութեանն . ահն ունէին զի հեշտեալ
հեղասցի խուժանն՝ անհանձար որեար և
վաղվաղակ 'ի թափ կրիցն . մանաւանդ զի
և զծերակոյտն տեսին յիւրեանց կողմն .
որ թէպէտ և զանց արար՝ որ զվիննասն
խողխողեցին, բայց յուզէր խնդրէր և ըմ-
բռնէր զորս միանդամ խանձողք 'ի ձեռս
գիմեցին 'ի տունս նոցա : Ար. այս դար-
ձեալ զի և ժողովուրդն ինքնին խոժոռեալ
ընդ Անտոնիոս, իբրու որ 'ի միապետու-
թիւն անդր կրթեալ էր, անձկային Բրու-
տոսի և գէտ ահն կալեալ մնային գալս-
տեան նորա, զի և իբրեւ զօրավար պարտ էր
հանդէս տալ խուժանին զտեսարանացն :

Բայց Բրուտոսի լուր առեալ զի բա-
զումք 'ի զինուորացն Կեսարու՝ որ և գե-
տին և քաղաքս ևս առեալ էին 'ի նմանէ,
գարանակալ են նմա, և այր ըստ առնէ
տակաւ սպրդին 'ի Հռոմ քաղաք, ոչինչ
համարձակեցաւ երթալ անդր : Սակայն և
ժողովուրդն 'ի քաց կալ նորա՝ վայելեաց
'ի հանդէս տեսարանացն մեծապէս շքով
և անհնարին ծախու : Քանզի և գնոց դը-
նեալ նորա գազանս բազում թուով, պա-

առւեր ետ և ոչ զմի 'ի նոցանէն կամ պարգեւել կամ պահել ունել, այլ զամենայն միանգամայն 'ի պէտս վարել հանգիսին: Եւ ինքն իջեալ 'ի Նէապոլիս՝ խօսեցաւ և սակ արկանէր ընդ բազմաց արուեստագիտաց Դիոնիսեան խաղուցն. առ այս՝ և վասն Կանուտիոսի ուրումն քաջափորձ առն 'ի Թատերս՝ առեալ գրէր առ բարեկամն իւր, զի ածեալ հաւանեցուցեն զնա յառնել երթալ 'ի Հռոմ քաղաք. զի և չէր իսկ բռնութեամբ վարել զայր ոք Հելլենացի. և գրեաց ևս առ Կիկերոն, աղաչէր՝ անպատճառ երթալ կալ նմա ինքնին 'ի զնին տեսարանացն:

Այսոցիկ այսպէս եղելոյ, անգուտո փոփոխութիւն այլ 'ի վեր երևեցաւ 'ի գալստենէ անտի Կեսարու կրտսրոյ: Էր սա Թոռն քեռն մեծին Կեսարու. որ և գրով կարգեալ էր զսա իւր որդի և ժառանգ. իսկ 'ի մեռանել նորա՝ էր պատանին յԱպողոնիա՝ պարապեալ 'ի ճարտասանութեան. և անդ ակնկալեալ մնայր Կեսարու մեծի՝ որ հաստատեալ իսկ էր խաղալ վաղվաղակի ընդդէմ Պարթեաց: Իբրև լուաւ պատանին զթոթ մահուն, եւ չղբաւ 'ի Հռոմ և զանուն առեալ զԿեսարու՝ յինքն զժողովուրդն յանկուցանէր. և բաշխեալ քաղաքացեացն զհրիտակ արծաթոյ զսպանելոյն, իւրով իսկ հերձուածովն նկուն առնէր զԱնտոնիոս, և բաժաւ նեալ ևս ինչա՝ խմբէր առ իւր զքաղուսն 'ի զօրացն Կեսարու:

Եւ քանզի եւ Վիկերովն ոխերիմ Անտոնիոսի՝ կուտակից գտաւ պատանւոյն Վեսարու, անդուատ Բրուտոս ծառայեալէս յանգիմանէր զնա . գրէր՝ եթէ Վիկերովն ուրեմն ոչինչ գծկամակի ունեւ Տէր, այլ զանգիտէ միայն յոխերիմ տեառնէ . եւ կրթեալ է նա ՚ի ծառայութիւն տմոք եւ մարդասէր՝ ըստ գրոյն իւրոյ եւ ըստ բանիցն, եթէ՝ Այս Վեսար այլ լաւ է : Եւ յաւել ասել Բրուտոս . “ Այլ ասկայն մերն նախնիք՝ երբէք եւ ոչ հեզոց հանդուրժեցին տերանց ” : Իսկ վասն անձին իւրոյ տայր գիտել, եթէ ցայն վայր՝ ոչ ՚ի կռիւ եւ ոչ ՚ի խաղաղութիւն հարտատեալ է, այլ եթէ՝ երբէք ոչ կալ ՚ի ծառայութեան . եւ զարմացեալ եւ է՝ զի ինքնին Վիկերովն զանգիտէ ՚ի քաղաքին մարտէն՝ յորում վտանգք մեծամեծք, եւ չզանգիտէ յանարդարար եւ յանփառունակ խաղաղութենէն . եւ եթէ՝ ՚ի վարձ փոխարինի մերժելոյ իւր զԱնտոնիոս ՚ի բռնաւորութենէն, խնդրէ նա բռնաւոր զՎեսար կարգել : Այսպիսի դք եկաց Բրուտոս յառաջին թուղթս իւր :

Բայց յայնժամ կէսք կուտակիցք պատանւոյն Վեսարու, եւ կէսք՝ Անտոնիոսի, եւ զօրականք ինքնին ՚ի վաճառաշահութիւլեալք՝ իբրեւ ՚ի ձայն մունեակի՝ այնպէս երթային յարէին որ միանգամ շատ ՚ի ներքս մատուցանէր նոցա : Ուստի եւ Բրուտոս յուսակտուր այնուհետեւ՝ եդ ՚ի մօի թողուլ լքանել զԽաալիա . եւ ընդ ցամաք

անցեալ ընդ Լեւկանիա չղբաւ յեղէա
ծովահայեաց : Իբրեւ անդուստ հանդեր-
ձեցաւ Պորկիա դարձ 'ի Հռոմ առնել,
գուն դործէր ունել 'ի ծածուկ զմեծա-
պէս կիրս սրտին . սակայն և պնակ մի նկա-
րու՝ մասն լինէր կրիցն նորա . Թէպէտ և
էր ինքնին Պորկիա պրասիրտ : Իսկ ունէր
նկարն վէպ զՀելլենացւոց, յորժամ զՀել-
տոր յուզարկէր Անդրոմաքէ՝ և առեալ
զմանկիկն 'ի ձեռացն Հելտորայ, և դար-
ձուցեալ զաչան հայեր 'ի Հելտոր անդր :
Ապա 'ի պնակին յայնմիկ զպատկեր ճըշ-
գրիտ զիւրոց կրիցն տեսեալ Պորկիա, յար-
տասուս ցնդեցաւ . և ստէպ յաւուրն եր-
թեալ առաջի պնակին, արտասուս իջու-
ցանէր : Ոյր աղաղաւ և Ակիլիոս ոմն բա-
րեկամ Բրուտոսի՝ բարբառեցաւ առ նա
զտողն Անդրոմաքեայ առ Հելտոր :
“Այլ ինձ գու ո՞վ Հելտոր՝ հայր ես և
մայր արգոյ և հարազատ և լծակից առոյդ :”
Իսկ Բրուտոս ժպտեալ ետ պատասխանի .
“Այլ ինձ չեք ասել առ Պորկիա զՀել-
տորայ զտողն . եթէ՝ Դու յոստայնն և
յաղէկատն . և հրաման տացես գու աղջ-
կանցդ : Քանզի Թէպէտ և 'ի մարմինն իւր
ոչինչ յաջողեացի Պորկիա իբրեւ զմեզ 'ի
հաւասար նահատակութիւն քաջութեան,
սակայն և հոգւովն վասն հայրենեացն՝ ա-
րութեամբ քաջութեամբ առաքինացի
դա իբրեւ զմեզ :” Զայսոսիկ արձանագրեաց
մեզ Բիւղդոս որդի Պորկեայ :

Ապա յուղի անկեալ Բրուտոս՝ չղբաւ

յԱթէնս . և անդանոր մեծապէս հիւըն կալուածին գտեալ 'ի ժողովրդոց 'ի Հայն ցնծուածեան և 'ի շուք հրովարտակաց . ե մուտ լուծանել առ ումնն 'ի հիւրոց ան տի : Անդանոր հպատակ եղեալ 'ի լուր վարժից Թէոմնիստեայ Ակադեմեան , և Արատիպպոսի Ճեմականի , և իմաստասիրեալ 'ի միասին ընդ նոսա , կարծէր իմն այնպէս գլխովն պարապորդ և անգործ . տակայն և գաղտ 'ի ծածուկ պատրաստէր կազմէր նա 'ի մարտ պատերազմի :

Քանզի և առեալ արձակեաց զԵրոստրատոս 'ի Մակեդոնիա , յանկուցանել որ անդ զվերականցուա զօրականին . և ինքն սպաս հարեալ որայր զգաստ պատանեաց եկեալ 'ի քաղաք անդր 'ի Հռովմայ 'ի հրահանգս վարժից . յորոց մի էր և ինքնին Յիկերովնի որդին . զոր և մեծապէս 'ի գովուածին առեալ Բրուտոս , ասէր՝ « Յոյժ հիացեալ եմ ընդ պատանին և յարժնուածեանն նորա և 'ի քուն նորա . զի այնպէս ազատանձնեայ է և բռնաւորատեաց , » :

Ապա յայտնապէս այնուհետե բուռն հարեալ Բրուտոսի 'ի գործ իւր , իբրեւ լուր էառ՝ զի նաւք Հռոմայեցւոց դիմեալ գան յԱթիոյ լի գանձուք , և է ընդ նոսա զօրավար այր լաւ և ծանօթ իւր , չգրաւ ընդ առաջ նորա մօտ 'ի Վարիւտոնն : Անդանոր խօսեալ ընդ նմա , ածէր հաւանեցուցանէր տալ նմա 'ի ձեռս զնաւակսն , և զնա առեալ բազում շքով հիւրընկալէր . զի և էր իսկ օրն՝ Ծննդոցն Բրուտոսի : Իսկ

'ի խրախուճանն անդ ժամ' հասեալ բաժա-
կին, նուէրս հանէին 'ի յազթութիւնն
Բրուտոսի և յազատութիւնն Հռոմայե-
ցւոց: Անդուստ և Բրուտոս ինքնին՝ հաս-
տատեալ և ևս զկոչնականն, խնդրէր բա-
ժակ մեծ. և առեալ 'ի ձեռին, 'ի ձայն
բարձր՝ և ոչ մի ինչ 'ի պատճառաց դր-
դեալ՝ գոչեաց յանկարծ դողն. “Այլ
զիս 'ի կորուստ օրահաս մատնեաց, և Ղէտո-
վայ որդին 'ի մահ վարեաց,”: Առ այս՝ և
պատմեն՝ եթէ յելանել իւրում 'ի մարտ
վերջին 'ի Փիլիպպէ, նշան բաշխէր զօրա-
կանին իւրոյ՝ անուն Ապոլոն: Ոյր աղա-
գաւ համարին և զբարձրաձայն նորա գո-
չել յայնժամ, նախաքարոզ ձայն աղէ-
տից անձինն:

Յետ այսորիկ տայր նմա և Անտիստիոս
յիսուն բիւրս դրամակշռոց՝ զոր տանէր
յիտալիս. յայնժամ և առհասարակ զօ-
րականք Պոմպէի աստանդական թափա-
ռականք 'ի Թեսսաղիս՝ մատգիւրագոյնս
եկեալ խմբեցան առ Բրուտոսի. առ ե-
հան նա և 'ի Վիննասայ հինգհարիւր այ-
րուձի, զոր առեալ ամէր նա յԱսիս առ
Դոլորեյլաս. ապանաւեալ 'ի Դեմետրիա-
զէ՝ ուստի զէնս շատ բառնային տանել
Անտոնիոսի՝ որ կերտեցան նոքա յառա-
ջագոյն 'ի հրամանէն Վեսարու մեծի 'ի
մարտ ընդդէմ Պարթևաց, հասեալ կա-
լաւ զնոսա Բրուտոս: Առ այսորիւք՝ և
'ի Հորտենսիոսէ զօրավարէ առեալ զՄա-
կեդոնիս, և միաբանեալ խմբեալ ընդ

նմա թագաւորք և կուսակալք շուրջանա-
կի, լուր առնոյր զի Գայիոս եղբայր Ան-
տոնիոսի չու արարեալ յիտալիոյ՝ խաղայ
չաապաւ գալ միանալ ընդ զօրուն Գաբի-
նիոսի՝ որ յԵպիդամնոս և յԱպողոնիա :

Ապա աշապարեալ Բրուտոսի հասա-
նել կանուխ տիրանալ զօրուն այնմիկ,
փութապէս առեալ զզօրականն՝ անկաւ
յուզի՝ ի վայրս դժուարինս՝ ի ձիւնաբերսն.
և անդ հարուստ միջոցաւ անցեալ տարա-
դէմ հեռանայր նա յաղիւն ամբարոցն :
Իբրև մերձ եղև յԵպիդամնոս, անդանօր
՝ ի քրտնաջան վատաակոցն և ի ցրտոյն ըմ-
բռնեցաւ յախտ շնքաղց : Իսկ ախտ այս
բնաւորեցաւ մանաւանդ յանասունս և ի
մարդիկ՝ որք ՝ ի ձիւնաբերսն աշխատեա-
ցեն . կամ զի ջերմութիւնն ինքնին փա-
կեալ արդելեալ համբուն ՝ ի ներքս ՝ ի պա-
ղելոյ անտի մարմնոյն և խտանալոյն ՝ ի վե-
րին երեսան, արագ արագ ծախեսցէ զկե-
րակուն . կամ զի նրբին և բարկ ոգի
ձեանն լուծելոյ՝ անցեալ թափ ՝ ի ներքս ՝ ի
մարմին անդր՝ վարատեալ վանեսցէ ար-
տաքս միանգամայն զամենայն ջերմութի .
քանզի և թուի թէ նոյն այն ջերմութիւն՝
չիջեալ յելան իւր առ ՝ ի ցրտոյն՝ որում
պատահէ ՝ ի վերին երեսս մարմնոյն՝ քերտն
վիժեցուցանէ յախտին յայնմիկ : Այլ
յաղագս այսորիկ այլուր ճոխագոյն ևս
պայքարեալ է մեր :

Ապա յայնժամ Բրուտոս անկեալ
նուաղեալ ՝ ի քաղցուն, և գտեալ և ոչ

առ ումեք 'ի բանակին կերակուր, բռնա-
դատեցան ծառայքն գիմել առ Թշնամիսն,
և մերձեալք առ դուրան խնդրէին հաց 'ի
պահապանացն : Նոցա լուեալ զախտն
Բրուտոսի, ինքնին եկեալ մատուցանէին
նմա հաց և ջուր . ոյր փոխարէն և Բրու-
տոս՝ յառնուլ քաղաքին մարդասիրէր զչ
առ պահապանսն միայն, այլ 'ի մեծարանս
նոցա՝ և առ ամենեւեան առհասարակ :

Արդ Գայիոս Անտոնիոս միտեալ յԱ-
պողոմնիա, անդր հրաւիրէր կոչէր զգորա-
կանն՝ որ շուրջ զվայրօքն, բայց քանզի
դէմ եգեալ գնային նոքա առ Բրուտոս,
և լուր ևս առ եթէ և Ապողոնիացիք կու-
սակիցք են նմա, թողեալ ոսպա զքաղաքն
զայն՝ չուարար 'ի Բութրոտոն . և առա-
ջին անգ յուզոջ կորուսանէր գունդս ե-
րիս՝ 'ի սուր սուսերի մաշեալ Բրուտոսին :
Ապա հանդերձեալ կազմել բռնութեամբ
հասանել ունել վայրս առ Բիւզիդեա՝
զոր ունէին Թշնամիք, և մարտ յարդարեալ
ընդ Վիկերոմնի յաղթեցաւ . քանզի և
ուներ իսկ Բրուտոս զսա 'ի զօրավար, և 'ի
նորա ձեռն յաջողեցաւ նա 'ի նահատա-
կութիւնս բազումս :

Այլ ապա Բրուտոս 'ի վերայ հասեալ
Գայիոսի 'ի Ճախին վայրսն, և 'ի մեծ հե-
ռառտան վարատեալ զնա, չետ թոյլ իւ-
րոցն անկանել 'ի վերայ . այլ այնպէս պա-
տեալ պաշարեալ զնա այրուձիովն, հրա-
ման տայր խնայել 'ի զօրականն, իբրու որ
'ի մօտոյ իւր իցեն գլխովն . որ և կատա-

րեցաւ իսկ . քանզի անձնատուր այնուհետեւ լինէին նոքա նմա հանգերձ զօրավարաւն . ուստի և եղև յայնժամ Բրուտոս բանակ մեծ : Իբրև այնպէս հարուստ ժամանակ 'ի մեծապէս պատուի կալաւ նա զԳայիոս , և ոչ զնշանակա աւագութեան նորա հանէր 'ի նմանէն . Թէպէտ և Յիկերոմը ինքնին և այլք շատք՝ որպէս ասեն՝ գրէր անգուստ 'ի Հռովմայ և խրատ տալոք բառնալ զկեանս առն : Բայց ապա 'ի ծածուկ բանագնաց եղեալ նորա ընդ զօրավետաց և աղմուկ յուղեալ , առեալ զնա Բրուտոս եգ 'ի նաւ մի 'ի պահ զգուշութեան : Իսկ յայնժամ զօրականք՝ որ ուծացեալք չոքան յԱպողոնիա , կոչէին կարգային միւսանգամ զԲրուտոս . իբրև պատասխանի ետ Բրուտոս՝ եթէ ոչ այն է հայրենի սովորոյթ Հռոմայեցւոց . նա՛ նոցա արժան է ինքնին դալ առ իւրեանց զօրավար և ողջեւ զցասումն նորա , զոր իւրեանց մնասուն գրգռեցին , ապա նոքա եկեալ առ նա և յողջ անկեալ , Թողութիւն գտանէին 'ի Բրուտոսէ :

Բայց յետ այսորիկ հանգերձեալ Բրուտոսի խաղալ յԱսիա , լուր հասանէր նմա խոփոխութեանն եղելոյ 'ի Հռովմ : Քանզի Կեսար կրտսեր հզօրացեալ 'ի Սինկղիտսին ընդդէմ Անտոնիոսի և վարեալ վանեալ զնա յԻտալիոյ , արհաւիրս արկանէր խնդրէր հիւպատոսութիւն ընդդէմ օրինաց . և ունէր պահէր զօր սաստիկ , որ և ոչ պէտք ինչ էին յայնժամ քաղաքին :

Իսկ իբրև ետես նա՝ զի խոթողեցաւ Սինկ-
զիտոսն, և զի և ակնկառոյց ևս՝ ի Բրու-
տոս եղեալ՝ վճիռ ետ և հաստատեաց նմա
զկուսակալութիւնսն, զահի հարաւ. և
հրեշտոկս առ Անտոնիոս արձակեալ՝ հրա-
ւեր ի բարեկամութիւն կարգայր նմա. և
կարգեալ կացուցեալ զցօրականն շուրջ
զքաղաքան, առնոյր զհիւպատոսութեան
բարձն՝ դեռ ևս պատանի. քանզի զքոս-
նամենիւք միայն էր, որպէս ասէ իսկ ինքն.
յիւր Յիշատակարանսն :

Իբրև այս եղև, անդէն դատաստան մա-
հու զԲրուտոսէ բանայր յատենի և զար-
բանեկաց նորա, զի սպանին նոքա առանց
քննութեան դատաստանի զայր նախաթու-
և յոյժ աւագամեծար. և կացոյց ամբաս-
տան Բրուտոսի զԼեւկիոս Կորնիփիկիոս,
և ամբատոսան Կասսիոսի՝ զՄարկոս Ագրիպ-
պաս : Իբրև նոքա չերևեցան, դատապարտ
եղեն. զի ստիպեցան դատաւորք ի վերայ
ածել զդատակնիքն : Եւ պատմեն՝ ի ձայ-
նել քարոզին ի բեմէն զԲրուտոս ըստ սո-
վորութեանն յատեան դատաստանի, ան-
գուստ բազմութեան ժողովոյն յայտնա-
պէս հեծել և յսգւոց հանել. և թէ՛ ե-
րևելի որեաքն անգանձօր գլխակօր ընդ եր-
կիր պշնոյր ի խոր լուութեան. և թէ՛ և
Պոպղիոս Սիլիկիոս արտասուս հեզոյր, ոյր
աղաքաւ յետ սակաւու ընդ տարադրեալ
մահապարտան համարեցաւ և նա : Իսկ յետ
այնորիկ միաբանեալ երեքին նոքա ընդ մի-
մեանս Կեսար և Անտոնիոս և Լեպիդոս,

բաժանէին յիւրեանս զգաւառան . և մահունս և տարագրութիւնս վճռաւ 'ի ներքս բերին երկերիւր քաղաքայնոց , յորս և 'ի մահ վարեցաւ ինքնին Վիկերովն :

Գոյժ այսոցիկ հասեալ 'ի Մակեդոնիա , յայնժամ Բրուտոս ստիպեալ 'ի հարկէն , առեալ գրէր առ Հորտենսիոս 'ի մահ վարել զԳայիոս Անտոնիոս 'ի վրէժ ինքնագրութիւն արեանն Վիկերովնի և միւսոյն Բրուտոսի . մին 'ի նոցանէ բարեկամ էր նորա , և միւսն՝ մերձաւոր ևս զարմիւ : Աստի ապա յետ ժամանակաց ձերբակալ Անտոնիոս զՀորտենսիոս արարեալ 'ի Փիլիպպէ , ետ փողոտել զնա առ շիրմին եղբորն իւրոյ : Իսկ յաղագս մահուն Վիկերովնի՝ տսէր Բրուտոս՝ զամօթի մանաւանդ հարկանել 'ի պատճառն մահուն , քան թէ ախտակից ընդ մահն լինել . և թէ՛ շատ այսպանէ նա զբարեկամն՝ որ անդ 'ի Հռոմ , իբրե կան դոքա 'ի Ծառայութեան առ վնասուն անձանց՝ քան եթէ բռնաւորացն . և բերին ժուժան դոքա տեսանել ակն յանդիման զայն ինչ , զոր և ոչ լսել անգամ ժուժեւ արժան էր նոցա :

Ապա անցեալ յԱսիա զօրու ծանու Բրուտոս և 'ի զէն 'ի զարդ գեղեցիկ վառեալ , հանգերձէր կազմէր տորմիդ նաւաց 'ի Բիթիւնիա և մօտ 'ի Վիւղիկոն , և ընդ ցառաք յուղի անկեալ ընդ քաղաքս քաղաքս , յանդորրու կացուցանէր և ունկնդրութիւն տայր կտւակալացն , և ա-

ապքեաց յԱսորիս՝ կոչէր առ ինքն զԿասսիոս յԵգիպտոսէ . խելամուտ առնէր՝ եթէ զիմրդ նոքա աստանդեալք գնան յածին զօր խմբել՝ վանել հարկանել զբռնաւորան , և յազատութիւն 'ի վեր զհայրենիան հանել , և ոչ եթէ անձանց ինչ տէրութիւնս պատրաստել . ուստի և արժանայնպէս է նոցա՝ յուշ ածել հատասաղութեամբ զառաջարկութիւն խորհրդոյն ոչ ինչ տարագէմբ յԽաւիոյ . նա՛ և արագ արագ անդր հասեալ ձեռն տալ քաղաքին :

Հաւանեցաւ Կասսիոս և իջեալ 'ի սահմանացն , ընդ առաջէր նմա Բրուտոս . և պատահեցան նոքա այր ընկերի մօտ 'ի Զմիւռնա . և այն առաջին նուագ եղեն նոքա ընդ միմեանս՝ յորմէհետէ 'ի Պերէոն մեկնեցան այր յեղբօրէ՝ մին յԱսորիս և միւսն 'ի Մակեդոնիա : Եւ խնդաջին երկոքին նոքա և մեծապէս քաջալերեցան տեսեալ զմիմեանց զպատրաստութիւն զորուն : Քանզի որք յԽաւիոյ մեկնեալք իբրեւ վտարանդիք բմանք՝ հէք և չուսուկանք , անինչք և անղէկք , չէր նոցա և ոչ նաւ մի կազմեալ , և ոչ զօրական մի , թող թէ քաղաք մի 'ի կողմն նոցա . և տպա 'ի վերայ անցեալ ոչինչ հարուստ ժամանակ , դտան նոքա վառեալք կազմեալք 'ի նաւա և 'ի հետևակազօր և յայրուծի և յինչա՝ քաջ խիս բաւականք մարտ դնել կռուել 'ի վերայ տէրութեանն Հռոմայեցոց :

Արդ Կասսիոս զգուգահաւասարն կամէր առնուլ պատիւ և տալ Բրուտոսի ,

սակայն Բրուտոս կանխէր զնա. ստէպ յայց ելանէր նմա, զի նա էր երկեցագոյն հասակաւ, և մարմնով ոչինչ այնպէս յաջողեալ յաշխատութեան վաստակս: Եւ էր ինքնին Վասսիոս համարեալ այր յաջողակ յոյժ յիրա պատերազմի. այլ անհամբոյր և ցասմնոտ, և որ ահ արկանելով խնդրեացէ տիրել. սակայն և առ կենակիցան բնաւորեցաւ նա առաւել իմն զուարճախօս և ծաղրածու: Իսկ զԲրուտոս ասեն՝ ի սակա առաքինութեանն՝ փարելի խուժանին, և յոյժ սիրելի բարեկամացն, և արանց լաւաց զարմանալի, իսկ ատելի և ոչ նոցուն թշնամեացն անդամ: Քանզի և հեզ էր նա առաւել և մեծանձն, և անվանելի ի կրից ցասմանն և ի հեշտութենէն և յընչաքաղցութէն, ողջախոհ մտածութեամբ անդրդուելի ցանգ. կացեալ մնացեալ ի լաւութեան և յարգարութեան: Եւ մեծապէս սիրելութիւն և փառս ի ներքս երեւր նմա ողջմտութիւն հաւատոց նորա. որքան զի և ոչ վասն մեծին Պոմպէի յուսային ինչ արդեօք՝ ի վանել իւրում զՎեստր՝ եթէ զիւր զօրութիւնն հպատակեացէ օրինացն, այլ թէ միշտ զբռամբ զիրն կալցէ, յանկուցանելով զխուժանն՝ յանուանս իմն հիւպատոսութեան և իշխանապետութեան, կամ թէ իցէ այլ ինչ աւագութիւն հեշտ և ախորժ:

Իսկ վասն Վասսիոսին՝ սաստիկ առն և բարկացայտ, այն՝ որ բազում անդամ թողոյր լքանէր զարդարն վասն օգտակարին, ան-

շուշտ հաստատեալ էին՝ եթէ մարտ ե-
 գեալ կռուի գա, և աստանդական Թա-
 փառի գնայ և վասնդաց գիմագրաւէ 'ի
 հանգերձել անձին իւրում տերութիւն,
 և ոչ յազատութիւն ինչ յանգորդ զքա-
 ղաքացիսն հանել: Քանզի և այլք ոմանք
 որ յառաջագոյն քան զնոսա, Կիննապք և
 Մարիոպք և Կարոնէզք, որ 'ի մրցանակ
 իւրեանց կռուոյն և յառ և յապուր կար-
 գեցին անձանց զհայրենիսն, սորա յայտ-
 նապէս արգեզք մարտ եգեալ կռուեցան
 առ 'ի բռնանալ: Այլ վասն Բրուտոսին՝
 պատմեն՝ եթէ և ոչ Թշնամիքն ինքնին
 բամբասեցին զնա երբէք վասն փոփոխու-
 թեզ այգորիկ. նա զի և Մատոնիոսի՝ լուան
 բազումք՝ ասել, եթէ Բրուտոս միայն
 գաւ գործեաց Կեսարու, գրգեշ 'ի քաջու-
 թէ և 'ի լաւութե գործոյն՝ զոր կարծեաց.
 իսկ այլք առհասարակ գաւազիրք ընէին
 առ ատելութեանն իւրեանց և առ մախա-
 նացն ընդդէմ՝ Կեսարու: Ուստի և Բրու-
 տոս ինքնին 'ի գրեւոց անտի իւրոց յայտնի
 'ի գէմս բերէ, եթէ ոչ 'ի զօրութիւն ինչ
 իւր աստատանեալ կայ, քան թէ յառա-
 քինութիւն անգր: Քանզի և այն ինչ հան-
 գերձեալ միել 'ի կռիւն, առեալ գրէր
 նա առ Ատտիկոս, եթէ գործք իւր՝ գե-
 ղեցիկ վիճակեալ են բախտի. քանզի կամ
 յաղթութեամբն յազատութիւն հանցէ
 զհռմայեցւոց ժողովուրդն, կամ մա-
 հուամբն՝ ազատասցի 'ի ծառայութենէն.
 և թէ՛ այլ ինչ իրք առհասարակ յանգոր-

բու են նոցա և հաստատուն , բայց մի ինչ անյայտ կայ , արդեօք ազատք կեցցեն գոքա , կամ թէ մեռցին : Առ այս և ասէ գարձեալ՝ եթէ Մարկոս Անտոնիոս զարժանին վրէժ լուծանէ զանմոռութեանն իւրոյ . իբրեւ որ բաւական էր նա գասիլ ընդ Բրուտոսից և ընդ Վասսիոսից և ընդ Վատուինից , չոքաւ յարեցաւ 'ի Հոկտաւիոս . և եթէ զարգիս ոչ նկուն եղեալ պարտեացի 'ի միասին ընդ Հոկտաւեայ , արագ աւրագ ապա մարտ յուզեսցէ ընդդէմ նորա իւր թուի 'ի բանիդ Ճշգրտագոյնս գուշակել Բրուտոսի վասն հանդերձելոցն :

Իսկ մինչդեռ առ միմեանս 'ի Չմիւռնիս կային երկոքին նոքա , ինզրէր Բրուտոս 'ի Վասսիոսէ բաժանորդ լինել բազմամթեր արծաթոյն նորա , քանդի և ամենայն դրամք սպառեցան Բրուտոսի 'ի պատգասատութեան մեծի նաւահանգիսին , որով և զծովն ողջոյն զներքինն՝ գողցես ընդ բումբ ունէր : Իբրեւ բարեկամք Վասսիոսի յանձին չկալան զինգիրն , առ պատճառէ՝ որպէս թէ զինայաքար պահեալսն և զյաչաղանօք կուտեալ զարծաթն՝ արժան չէ Բրուտոսի վարել 'ի յանկուցանել զժողովուրդն և յնծայել զգորականն . բայց Վասսիոս առեալ տայր Բրուտոսի զերրորդն արծաթոյն իւրոյ :

Եւ այսպէս միւսանգամ նոքա մեկնեալ այր յնկերէ 'ի գործ իւրաքանչիւր , Վասսիոս յառնուլ անդ իւրում՝ զՀռոմս՝ մարդասիրութիւն և հեզութիւն ոչ բերէր :

յանձինն . Թէպէտ և 'ի մոռտս իւր 'ի կղզին՝
լուեալ վասն անձինն անուն Թագաւորի և
տեառն, ետ պատասխանի և ասէ . “Ո՛չ
Թագաւոր եմ՝ ես և ոչ տէր , այլ սպանօղ
և պատուհասադիր տեառն և Թագաւորի ,”

Իսկ Բրուտոս գնացեալ խնդրէր 'ի Լիւ-
կիացւոց արծաթ և զօր . իբրեւ անդհաւ-
կրագէս հռետոր ժողովրդեանն յապտաւ
բուծի գրգեաց զքաղաքն, և քաղաքացիք ե-
լել հասին կալան դըարձունս ըլլոցն՝ իբրու-
քար ընդ ուն լինել Բրուտոսի, առեալ
նա անդէն զայրուձին 'ի ժամ ճաշոյն նո-
ցա՝ արձակէր 'ի վերայ, տապաւտ արկեալ
'ի նոցանէն արս վեցհարիւր . և ապա հա-
տեալ կալեալ շէնս և աւանս , արձակէր
յաղատուծիւն առհասարակ զամենեւեան
առանց փրկանաց , զմաւ ածէր մարդա-
սիրուծեամբն յինքն զժողովուրդն զայն
յանգուցանել . իբրեւ նոքա ստամբակք
զչարեցան վասն վնասուն՝ և հեղուծեանն
և մարդասիրուծին երեսս չարարին , նա 'ի
ներքս 'ի քաղաք անգր 'ի Քսանթոն խա-
ղացուցեալ զքաջամարտիկան , պաշարմամբ
'ի նեղ արկանէր զնոսա : Եւ գնայ անդա-
նօր գեա առ երի քաղաքին , և նոքա 'ի
լիւզ խորասոյղ անկեալ , այնպէս 'ի փա-
խուստ զերծանէին . սակայն և ցանցս ար-
կեալ 'ի խորս 'ի ծոց գեաոյն ըմբռնէին
զնոսա . քանզի բոժոժք 'ի ծայրս ուռկա-
նացն կապեալք , անդէն զցանցերոցն նշան
արձակէր : Իսկ 'ի գիշերոյն ժամ Քսան-
թացիք արապքս վազեալ , հրձիգ լինէին

'ի մանդղիոնս չուամայեցուց. սոքա իրազ գած եղեալ և հարեալ վանեալ զնոսա 'ի ներքս 'ի պատուարսն, անդուստ հաղմն ուժգնակի առեալ վարէր զհուրն 'ի պսակս. պատուարացն, և գնայր ծաւալէր բոցն և ունէր զմերձակայ առնան. զանգիտեալ Բրուտոսի վասն քաղաքին, հրաման աայր զօրականին 'ի Թիկունս հասանել և զհուրն շիջուցանել:

Բայց Լիւկիացիք յայնժամ մոլեգինս յանկարծ բերեալք 'ի Թափոյն՝ բնաւ խելայեղք և յուսակառուք, զորոց և զկիրս Թափոյն 'ի ժամուն ճշգրտեսցէ ոք արդեօք միայն 'ի մոլեկան իղձմահուն: Քան զի առհասարակ նոքա յայնժամ 'ի միասին ընդ մանկոցն և ընդ կանանւոյն ազատք և ծառայք և ամենայն չափ հասակի՝ 'ի բաց վարեալք վանէին 'ի պատուարաց անտի զչուամայեցիմն՝ որ գիմեալ գային շիջուցանել զբոցն. և ինքնին նոքա բարձեալք բերեալք պուրակս պուրակս եզեզանց և փայտ և որ ինչ այլ լուցկիք՝ առեալ ծաւալէին զհուրն 'ի քաղաքին, արկեալ 'ի նմա զամենայն ճարակ և զնիւթ զբոցոյն, և այնպէս զուարթացուցեալ բողբոջէին: Իբրեւ այնպէս ընթացեալ առհասարակ բոցն՝ պատեաց կալաւ զքաղաքն սզջոյն, և նշոյլք մեծամեծք հատանէին, անդուստ Բրուտոս 'ի խոր խոցեալ՝ ձիաւորեալ արտաքոյ շուրջ զքաղաքաւն, անձկայր խնդրէր ձեռն տալ քաղաքին, և զձեռնն առեալ ձգէր կարկառէր առ

Քսանթաքիս անգր, ազերսէր խնայել
 ապրեցուցանել զքաղաքն, բայց լուսա-
 նմա և ոչ ոք. խնդրէին առհասարակ զան-
 ձանցն կորուստ՝ զխնդ. և իցէ. և ոչ արք
 միայն և կանայք, այլ և ողայ մանկուսն,
 կէսք ճիչ բարձեալ և գոյժ արկեալ այն-
 պէս վազէին 'ի մէջ բոցոյն, և կէսք 'ի
 վալր 'ի պատուարաց անտի հոսէին զան-
 ձինս, և կէսք ընթացեալք 'ի ներքոյ սու-
 տերաց հարցն մերկեալք զպարանոցս՝ այն-
 պէս ժառէին զհարուածն: Եւ այնպէս ապա
 աւեր ամայի քանդեալ քաղաքին, անդ
 տեսանէին և կին մի որ զգիականացեալ ար-
 զայն կախեալ զպարանոցէն՝ այնպէս 'ի
 խեղդ ելեալ էր, և ջահ մի եւ բորբոքեալ 'ի
 ձեռին՝ այնպէս հրձիգ լեալ էր 'ի տունն:

Ապա Բրուտոս ոչինչ հանգուրժեալ 'ի
 զին գերաշխարելի տեսարանին և լուեալ
 եւ զպատմութիւնն, յարաստու հատա-
 նէր. եւ քարոզ կարգալ, խոստանալս
 միջանակ զօրականին՝ որ միանգամ ապ-
 րեցսւցէ զալր ոք Լիւկիացի: Եւ ասեն՝
 եթէ ողք 'ի ժամուն ոչ յաջողեցան 'ի
 փրկութիւն, եղեն ոգիք հարիւր և յիսուն
 միայն: Այսպէս ուրեմն Քսանթաքիք
 յայնժամ յետ հարուստ ժամանակաց իր-
 րու եթէ 'ի լրումն հատեալք չըջանին սահ-
 մանելոյ վասն աւերածին իւրեանց, կրկին
 միւսանգամ մոլեգնեալք նորոգեցին զա-
 դէան զնախահարցն իւրեանց: Քանզի զնոյն
 օրինակ նոքա անդ ուրեմն և 'ի Պարթից
 պատերազմին հուշ հարեալք զքաղաքէն

իւրեանց, անձամբ զանձինս ամայացուցին:

Իսկ 'ի ժամանակին յայնմիկ տեսեալ Բրուտոսի ընդդէմ իւր դարձեալ և զքաղաքն Պատարացւոց, վարանէր տազնապէր հրոսակ տալ քաղաքին. զանդիտեաց 'ի նմանօրինակ ինչ կրկց յուսահատութեանն: Ապա հասեալ կալեալ 'ի կանանց անտի քաղաքին, և նոյնհետայն արձակէր զնոսա ազատս առանց փրկանաց: Նոքա գտաւրք գոլով և կանայք աւագաց քաղաքին, եկեալ պատմէին նոցա զմեծապէս զարգարութիւն և զպարկեշտութիւն Բրուտոսի. և ամղբէին հաւանեցուցանէին զնոսա տեղի տալ և յանձն նմա ըզքաղաքն առնել: Եւ այնպէս առհասարակ ամենեքին խոնարհեալք անձնատուր 'ի Բրուտոս եղեն, հիացեալք ընդ համբոյր բարսն և ընդ մարգասէր 'ի վեր քան զականկալութիւն իւրեանց: Քանզի ուր նստիտս 'ի ժամանակին՝ ստիպեաց առհասարակ զհռոգացիս առնուլ բերել նմա այլ իւրպեանցիւր զոսկին և զարծաթն իւրեանց, և կուտեալ միտերեաց տաղանդս իբրեւ ութ հազար. և աշխարհաւ դարձեալ տուգանէր զքաղաքն այլ ևս հինգհարիւր տաղանդոյ. իսկ Բրուտոս յայնժամ խընդրեալ 'ի Լիւկիացւոց արանցն՝ միայն հարիւր և յիսուն, հարստահարութիւն և ոչ մի գործեալ ընդ նոսա՝ այնպէս դէմ եգեալ յուզի անկաւ 'ի Յովնիս:

Եւ անդանօր 'ի գործս բազումն նահառակեցաւ նա յիշատակաց արժանիս. պա-

տիւ և պատուհաս 'ի ներքս բերելով ար-
ժանաւորացն : Բայց ես պատմեցից 'ի նո-
ցանէ ինչ մի՝ որ առաւել նմա հեշտ և
բազմալի, զնոյն և ամենայն լաւորերոյն
Հռոմայեցւոց: Քանզի իբրեւ մերձ յԵգիպ-
տոս և 'ի Պեղուսիոս լինէր մեծն Պոմպէոս,
յորժամ նա վրիպեալ 'ի մեծ տէրու-
թենէն վախատեալ գնալը յերեսաց Նե-
սարուն, յայնժամ հազարապետք ար-
քային Եգիպտոսի՝ որ տակաւին մանուկ,
'ի խորհուրդ մաին հանգերձ բարեկամօքն
վասն Պոմպէի, և չէր միաբան խորհուրդն.
կէպէր ասէին՝ առնուլ ժողովել զՊոմպէոս,
և կէպէր վարել զնա յԵգիպտոսէ: Իսկ ան-
գանօր Թէոդոտոս ոմն Քիացի վարժապետ
վարձկան հռետորականին՝ բնակակից ար-
քայի, և արժանացաւ յայնժամ մտանել
'ի խորհուրդն առ 'ի չգոյէ լաւացն, կայր
և ցուցանէր նոցա՝ եթէ որ ժողովել կա-
մին զայրն, և որ գարձեալ՝ վարել հանել
զնա, միանգամայն նոքա խորհրդակորոյք
են. իսկ որ 'ի ժամուն քաջապէս խոր-
հուրդ՝ այն միայն, առնուլ ժողովել զՊոմ-
պէոս և ապա սպանանել. և վախճան առ-
նէր իւրում ճառին՝ ասելով եթէ՝ «Մե-
ռեալն ոչ խածանէ», : Իբրեւ ընդ խոր-
հուրդ ընդ այն հաւանեցաւ ատեանն,
յայնժամ ապա՝ օրինակ գերարտօսրալից
և անակնուռնելի աղէտիցն լինէր Պոմպէոս
մեծ, ջան և գործ Հռետորականին և ճար-
տարախօսութեան Թէոդոտոսայ. որպէս և
նոյն այն իմաստակ ասէր պանծանգը : Իսկ

յետ սակաւու 'ի վերայ հասեալ յայն-
ժամ՝ Գեսարու, այլք 'ի վնասակարացն
Պոնպէի զարժանին լուծեալք պատուհաս՝
չարաչար սատակեցան : Իսկ Թէոփոտոսն
այն՝ վայր մի տակաւին կեցեալ առ 'ի
բախտէն անփառունակ կենդք և մուրիկ և
Թափառական, սակայն և ոչ ծածկեցաւ
'ի Բրուտոսէ՝ 'ի գալ նորա յԱրիա . ա-
ծեալ բերաւ առաջի իմաստակն՝ և ելլոյժ
զպատուհասն . և այնպէս անունն՝ քան 'ի
կենացն տուաւել ևս համբաւեցաւ 'ի մա-
հուանէն :

Բայց Բրուտոս 'ի ժամանակին յայնմիկ
առաքէր կոչէր զՎասսիոս 'ի Սարգիս . և
ընդ առաջ գնայր նմա 'ի գալուստ նորա
հանգերձ բարեկամքն . և անդ առհասա-
րակ զօրականք 'ի զէն 'ի զարգ վառեալք՝
ինքնակալ անուն կարդացին երկոցուն նո-
ցա : Այլ զոր օրինակ 'ի նահատակութիւնս
մեծամեծս բնաւորեցաւ պատահել՝ որոց
միանգամ բազում իցեն բարեկամք և զօ-
րավարք 'ի ներքոյ ձեռին նոցա, զնոյն և
յայնժամ պատճառս իմն կադի և գժտու-
թեան յերկոցուն ևս կողմանց յուզեալ
ընդ նոսա, այն ինչ եկին հասին 'ի Սար-
գիս՝ անգէն փութանակի մօին փակեցան
երկոքին նոքա 'ի տնեակ մի և զգուրսն
առարկեալ և առեալ 'ի ներքս և ոչ զոք,
սկսան նախ գանգատ ունել այր զընկերէ .
ապա և 'ի կշտամբանս կրթեցան բանքն և
յամբաստանութիւնս . իսկ յետ այնորիկ
և յարտասուս ցնդեալք և կսծ եգեալ

առ ցաւս արտին, անդ որ արտալքոյ կային բարեկամք՝ զարմացեալ ընդ թափ ցասմանն և ընդ բարբառ ձայնիցն, երկուցեալ զանգիտէին չարի խիլը պատահել. տակայն արգելեալ էին մտանել 'ի ներքս: Բայց Մարկոս Փառմլիոս՝ նախանձաւոր Կատովնի, ինչ մի կամէր իմաստասիրել 'ի ժամուն ոչ 'ի խոհականութենէն, քան թէ 'ի յանդուգն և 'ի մոլեգին կրից. ուստի և փութացաւ մտանել առ նոսա 'ի ներքս. ընդգէմ գարձան սպասաւորքն և արգելուին. սակայն և սանձել զՓառմլիոս գժնգակ էր՝ յոր զինչ և գործ միանգամ մխէր այրն. այնպէս իմն բուռն և գիմադրաւ էր նա յամենայնի՝ զի և ոչ Յինկզիտոսեան բարձին Հռոմայեցւոց երեսս ինչ առնէր նա. և էր բազում անգամ Կիւնիկեան համարձակախօսութեամբն ամոքէր զկորթնութիւնն, զի և 'ի խաղ և 'ի ծաղը հատանէին ընդ գժպատեհ կիրոս առնն:

Արդ սա այս ալր յայնժամ բուռն արարեալ արանցն, և մզոն տուեալ գրացն, այնպէս մխեալ 'ի ներքս, կերպարանաւոր ձայնիւն կարգալր զտողսն՝ զոր 'ի բերանոյն նեոտորի քերթեաց Հոմերոս. «Այլ ինձ ունկն դիք, զի երկոքին գուք կրսեր քան զիս էք». և որ ըստ նմանէն տողք: Անգանօր Կատսիոս 'ի ծաղը հատանէր. իսկ Բրուտոս 'ի բաց մերժեալ զայրն, անուն կարգալր նմա Կիւնիկեան ծանծաղամիտ, և Կիւնիկեան կերպարանաւոր: Սակայն և այնպէս վախճան տուեալ յայնժամ նո-

քա կազին իւրեանց , վաղվաղակի 'ի բաց կացին :

Ապա ընթրիս տուեալ Կասսիոս , անդր հրաւեր բարեկամացն կարգադր Բրուտոս . իբրեւ ակումբն բոլորեցաւ , անդուստ դայր հասանէր Փառմնիոս լուացեալ , վկայեաց Բրուտոս՝ եթէ անկող գայ այն . և հրամայէր նմա տեղի 'ի թեւ բազմականին . նա բռնութիւն անց յառաջ և եկն բազմեցաւ 'ի միջակին . և եղեն այն օր կոչուիք ոչինչ անբաժ 'ի շնորհաց և յիմաստասիրականէն :

Իսկ յաւուրն երկրորդի հրապարակադոյժ առնէր Բրուտոս զգատապարտութիւն և զվատ անուան զլեւկիոսի Պեղասայ , ամբաստանեալ իբրեւ դող 'ի Սարգիսացոց անտի . և էր սա այր Հռոմայեցի կացեալ զօրավար , յոր և վատահ ևս էր Բրուտոս . իբրեւ զգատակնիքն լուաւ Կասսիոս՝ 'ի խոր խոցեցաւ . քանզի և սակաւ աւուրբք յառաջ նա առանձինն կշտամբեալ զերկուս 'ի բարեկամացն ըմբռնեալ 'ի նոյն յանցանս , և ապա հրապարակաւ արձակեաց զնոսա , և վարէր ևս նոքօք իբրեւ զառաջինն : Ուստի և եպերէր զԲրուտոս իբրեւ որ ծայրայեղ հակամիտեալ յօրէնս և յիրաւունս՝ 'ի ժամանակին յորում հնարաւոր քաղաքավարութեան և մարդասիրութեան պէտք էին :

Այլ Բրուտոս խրատ տալիս նմա յուշածել զիգոսան զմարտի ամսոյն՝ յորում 'ի մահ զԿեսար վարեցին . այն՝ որ չարչարէր և նեղէր անձամբ և ոչ զոք 'ի մարդկա .

առ ցաւս պտին, անդ որ արտալքոյ կային բարեկամք՝ զարմացեալ ընդ թափ ցասմանն և ընդ բարբառ ձայնիցն, երկուցեալ զանգիտէին չարի իմիջ պատահել. տակայն արգելեալ էին մտանել 'ի ներքս: Բայց Մարկոս Փառմնիոս՝ նախանձաւոր Կատովնի, ինչ մի կամէր իմաստասիրել 'ի ժամուն ոչ 'ի խոհականութենէն, քան թէ 'ի յանդուգն և 'ի մոլեգին կրից. ուստի և փութացաւ մտանել առ նոսա 'ի ներքս. ընդգէմ դարձան սպասաւորքն և արգելուին. սակայն և սանձել զՓառմնիոս գծնգակ էր՝ յոր զինչ և գործ միանգամ միէր այրն. այնպէս իմն բուռն և գիմագրաւ էր նա յամենայնի՝ զի և ոչ Յինկզիտոսեան բարձին Հռոմայեցւոց երեսս ինչ առնէր նա. և էր բազում անգամ Կիւնիկեան Համարձակախօսութեամբն ամոքէր զԽրիստութիւնն, զի և 'ի խաղ և 'ի ծաղր հատանէին ընդ գծպատեհ կիրոս առնն:

Արդ տա այս այր յայնժամ բուռն արարեալ արանցն, և մղօն տուեալ դրացն, այնպէս մխեալ 'ի ներքս, կերպարանաւոր ձայնիւն կարգայր զտողսն՝ զոր 'ի բերանոյն Նեստորի քերթեաց Հոմերոս. «Այլ ինձ ունկն դիք, զի երկոքին դուք կրտսր քան զիս էք» և որ ըստ նմանէն տողք: Անդանօր Կասաիոս 'ի ծաղր հատանէր. իսկ Բրուտոս 'ի բաց մերժեալ զայրն, անուռ կարգալոր նմա Կիւնիկեան ծանծաղամբ, և Կիւնիկեան կերպարանաւոր: Սակայն և այնպէս վախճան տուեալ յայնժամ նո.

քա կադին իւրեանց , վաղվաղակի 'ի բաց կացին :

Ապա ընթրիս տուեալ Վասսիոս , անդր հրաւեր բարեկամացն կարգայր Բրուտոս . իբրեւ ակումբն բողոքեցաւ , անգուստ դայր հասանէր Փառմիտոս լուացեալ , վկայեաց Բրուտոս՝ եթէ անկոչ դայ այն . և հրամայէր նմա տեղի 'ի Թևս բազմականին . նա բռնութիւն անց յառաջ և եկն բազմեցաւ 'ի միջակին . և եղեն այն օր կոչուիք ոչինչ անբաժ 'ի շնորհաց և յիմաստասիրականէն :

Իսկ յաւուրն երկրորդի հրապարակադոյժ առնէր Բրուտոս զգատապարտութիւն և զվատ անուն զլեւկիտսի Պեղասայ , ամբաստանեալ իբրեւ գող 'ի Սարգիսացոց անտի . և էր սա այր Հռոմայեցի կացեալ զօրավար , յոր և վատահ ևս էր Բրուտոս . իբրեւ զգատականիքն լուաւ Վասսիոս՝ 'ի խոր խոցեցաւ . քանզի և սակաւ աւուրբք յառաջ նա առանձինն կշտամբեալ զերկուս 'ի բարեկամացն ըմբռնեալ 'ի նոյն յանցանս , և ապա հրապարակաւ արձտեկեաց զնոսա , և վարէր ևս նոքօք իբրեւ զառաջինն : Ուստի և եպերէր զԲրուտոս իբրեւ որ ծայրայեղ հակամիտեալ յօրէնս և յիրաւունս՝ 'ի Ժամանակին յորում հնարաւոր քաղաքավարութեան և մարդասիրութեան պէտք էին :

Այլ Բրուտոս խրատ տայր նմա յուշածել զիգոսան զմարտի ամսոյն՝ յորում 'ի մահ զՎեսար վարեցին . այն՝ որ չարչարէր և նեղէր անձամբ և ոչ զոք 'ի մարդկա .

նէ, սակայն և զորաւորէն կայր գործեւեացն։
Եւ ասէր Բրուտոս . “ Վասն որոյ եթէ
բարուր գեղեցիկ երբէք կայցէ՝ զանց զի-
րաւամբք առնել, լաւ ևս էր յայնժամ
հանգարտել բերել զհարստահարել զբա-
րեկամացն Յեսարու , քան զվերացն .
քանզի յայնժամ բամբասանս միայն կու-
տէսք անձանց զանարի վատութեան , իսկ
զարգիս՝ զանիրաւութեանն և մէք ինքնին ,
հասարակորդ եղեալ միանգամայն և վասն
դաց և աշխատութեանց ” : Այսպիսի ինչ
էին խորհուրդք մտացն Բրուտոսի :

Իսկ յետ այնորիկ հանգերձեալ Բրու-
տոսի մէկնէլ յԱսիոյ . ասեն՝ նշան ահա
գին երևութանալ նմա : Քանզի էր իսկ
Բրուտոս անգլափին 'ի բնէն հսկող յոյժ ,
և 'ի վաստակոց անտի իւրոց և 'ի ժուժկա-
լութենէն՝ յոյժ համառօտ քնոյ տալը
զանձն . զքերեկ երբէք նա ոչ ննջէր , իսկ
զցայգ՝ միայն 'ի ժամուռն յորժամ գործել
ոչ կարէր կամ կենակից ումէք լինել , այ-
լոցն առհասարակ 'ի քուն մտեալ : Իսկ 'ի
ժամանակին՝ յորում գողայր մարտ պա-
տերազմին՝ մեծապէս պատառեալ նա համ-
բուն 'ի կարևորագոյնսն և մտայոյզ վասն
հանգերձելոցն , իբրև կանուխ երկուռն
անօսք քնոյ տալը զանձն յետ կերակրոյն ,
ապա զարթուցեալ զբոլոր գիշերն անցու-
ցանէր պարապեալ 'ի կարևորսն : Եւ այն-
պէս 'ի գլուխ հանեալ զիրսն և յարգա-
րեալ , նստեալ ապա թարթափէր 'ի վեր-
ծանութիւն գրոց մինչև ցերրորդ պահն .

յորում ըստ սովորութեանն ելանէին առ նա հարիւրապետք և հազարապետք :

Արդ՝ յորժամ հանդերձեալ էր չու առնել յԱսիոյ հանդերձ բանակաւն , էր 'ի դիշերին խաւար ազջամուլջ . և էր նորա 'ի վրանին լուցեալ լոյս աղօտաճաճոնչ , և կայր յայնժամ բանակն ողջոյն 'ի խոր լուութեան : Մինչդեռ անդ Բրուտոս հսկէր և խորհէր և զմտաւ ամէր , թուէր յանկարծ լսել ոտնաձայն 'ի մուտսն . իբրև դարձաւ հայեցաւ առ դուրսն , և տեսանէր խօլահան ինչ առ աչք սոսկալի և օտար , վիթխարի մարմնով և ահագին , որ մատեալ եկաց առ նմա լուռ և անշշուշ : Քաջալերեալ Բրուտոսի՝ հարցանէր , և ասէ . “ Ո՞րք արգեօք իցես գու , 'ի մարդկանէ կամ յաստուածոց . և առ ինչ քո եկեալ է աստ առ մեզ , : Ետ պատասխանի խօլականն ցած ձայնիւ , և ասէ . “ Ինքնին Քաջն քո եմ չար , ո՞վ Բրուտե . և տեսցես գու զիս 'ի Փիլիպպէ , : Պակուցեալ և ոչինչ Բրուտոսի , կրկնեաց և ասէ . “ Այժմ տեսից զքեզ , : 'Ի նոյն անհետացեալ խօլականին , կոչեաց Բրուտոս զԾառայսն , և իմացեալ զի ձայն լուան նոքա և ոչինչ , և տեսին կերպարան և ոչինչ , անգէն կայր մնայր և հսկէր դարձեալ : Բայց վաղ քաջ ընդ այգն չոքաւ առ կասախոս և պատմէր նմա զտեսիլն :

Իսկ կասախոս՝ Եպիկուրոսի վարժարանին հպատակ այր . որ և բազում անդամ վասն այնոցիկ 'ի պայքար ևս մտեալ էր

ընդ Բրուտոսի, եւս պատասխանի եւ ասէ .
 “ Մեր վարդապետութիւն այն է ո՛վ Բրու-
 տէ, եթէ մեք ինքնին ո՛չ զամենայնն ստու-
 րապէս զգամք եւ տեսանեմք . այլ զաղ-
 փաղփուն է զգայութիւնս մեր եւ խարոզ .
 եւ թէ՛ սաստիկ հզօր է եւ արագ միտքս մեր
 'ի շարժել զնա եւ 'ի փոխել յամենայն իսկ
 պատկեր եւ 'ի տիպ՝ յորժամ եւ չէ ինչ 'ի
 միջի գոյաւոր : Քանզի տպաւորութիւնք
 այդ հանգունատիպ է մոմոյ . եւ հոգի մար-
 գոյ ունեւորվ յինքեան միանգամայն եւ ըզ-
 կեզծեալն եւ զկեղծողն, իշխան է նա գիւ-
 րագոյնս գունակ գունակ գործել զնա եւ
 ինքնին կերպարան զգեցուցանել նմա :
 Զայս քաջայայտ գործեն յոյզք երազոյց
 'ի քունել մերում, զորս շարժէ զօրու-
 թիւնն երևակիչ 'ի գուզնաքեայ պատճա-
 ռէ, եւ տայ ապա նոցա զազգ ազգ զկրից եւ
 զկերպարանաց : Այս զօրութիւն բնաւո-
 րեցաւ միշտ 'ի շարժման, եւ շարժումնդ
 այդ՝ երևակութիւն իմն է եւ խորհուրդ :
 Արդ եւ 'ի քեզ ինքնին՝ մարմինդ խոնջեալ
 աւագիկ եւ պարտասեալ ընութեամբ՝ յուզէ
 եւ ծփէ զմիտսդ : Եւ հաւատարիմ չէ արդեօք
 եթէ գուցեն իսկ Քաջքդ, եւ ո՛չ գարձեալ՝
 թէ գուցեն եւս՝ եթէ կերպարան իցէ նոցա
 մարգոյ կամ ձնայն կամ զօրութիւն ձգել
 հասանել մինչև առ մեզ, որում եւ անձկա-
 նօք եւս ինքնին փափաքէի . իբրեւ եր մեզ
 այնուհետեւ ապաստան ո՛չ 'ի զէնս միայն
 լինել եւ յերիվարս եւ 'ի բազում նաւա-
 հանդէսս, այլ եւ յօգնականութիւն անդր

գիցն՝ 'ի զօրածարեւլ աստ մերում՝ անողիկ
'ի նահատակութիւնս յոյժ նուիրականս
և յոյժ գեղեցիկս ,,: Այսպիսեօք բանիւք
վաստիոս ամոքէր հանգարտէր զԲրուտոս :

Արդ յայնժամ 'ի չու անկեալ զօրա-
կանին , անգուտ արծուիք երկու իջեալք
'ի բարձանց 'ի վերայ առաջին դրօշակացն ,
այնպէս ուղեկիցք զհետ երթային զօրուն ,
բուծեալք և կերակրեալք 'ի նոցանէ մին
չև 'ի ֆիլիպպէ . ուր և աւուրք միով յա-
ռաջ քան զկռին թուլցեալք 'ի բաց
գնային : Իսկ Բրուտոս բազում յոյժ 'ի
ժողովողոց յուղւոյ անդ ընդ ձեռամբ
հնազանդեցոյց . և թէ երբէք քաղաք մի
կամ իշխանութիւն մի արտաքոյ կայր , նի-
զակակից և զվաստիոս ունեւով խաղայր և
նկուն առնէր առհասարակ մինչև 'ի ծով
անդր 'ի հանգիսոյ թասոսի :

Անդանօր նոքա 'ի վերայ հասեալ Նոր-
բանոսի՝ որ բանակ հարեալ նստէր 'ի
վայրսն՝ զոր Ստէնք կոչեն և մօտ 'ի Սիւմ-
բուլոն , և պատեալ պաշարեալ զնա , ե-
տուն նմա վերջոտնել և թողուլ զվայրսն ,
և վայրիկ մի ևս հասեալ ունէին նոքա
զգօրն . քանզի յետամնաց վերջացաւ կե-
սար առ 'ի խօթութենէն : Սակայն Ան-
տոնիոս գիմեաց անդր յօգնութիւն շաա-
պաւ տնհնարին , զի և կարաց իսկ ոչ հա-
ւատալ Բրուտոս : Եկեալ հասանէր ապա
և կեսար ինքնին յետ տասն աւուրց . և
բանակ հարեալ կայր ընդգէմ՝ նորա Բրու-
տոս , իսկ վաստիոս բանակեցաւ ընդգէմ

Անտոնիոսի : Բայց զգիւրն որ ընդ մէջ երկուց բանակաց՝ անուանեալ կոչեն Հռոմայեցիք՝ Դաշոք Փիլիպպեան :

Եւ անգ էր տեսանել յայնժամ խրմբեալ գումարեալ ընդգէմ միմեանց զորութիւնն ահագինս զՀռոմայեցւոցն : Թէպէտ և 'ի թիւ բազմութեանն ոչինչ սակաւ խոնարհագոյնք էին նոքա զՎեսարտն, 'ի զարդ զինուցն և 'ի շուք գեղոյն որանչելի էր զօրն Բրուտոսին : Քանզի և շատ ինչ 'ի զինուցն նոցա համակ ոսկի և արծաթ առատապէս հանդերձեցաւ նոցա . թէպէտ և ինքնին Բրուտոս յայլ ինչ իրս՝ 'ի չափ կենաց 'ի սարկեշտ և 'ի ժուժկալ կրթէր զզօրագլուխսն . զմտաւ ամէր եթէ արդեօք հարստութիւնք ինքնին 'ի ձեռս բարձեալք զօրականին և զանձամբք նոցա, աշխոյժս և արուժիւն քաջութեան յորդեսցեն 'ի սպառուտսն մարդիկն, և քաջամարտիկ ևս զընչաքաղցան յարդարեսցեն՝ նահապտեալ 'ի վերայ զինուցն՝ իբրեւ 'ի վերայ փարթամ կարասւոյն :

Բայց յայնժամ Վեսար 'ի ներքս 'ի 'ի զակշին քաւութիւն սրբութիւն կատարեալ, տայր բաշխէր ցորեան սակաւ և դրամակշիռս հինգ առն առն 'ի զօրականէն վասն զոհից : Իսկ Բրուտոս խաղ արարեալ զաղքատութեամբն կամ թէ ըզժլատութեամբն, նախ սրբէր քաւէր ըզզօրն յերևանի ըստ սովորութեանն . ապա տայր բաշխէր սպանդ բազում գնդաց գընդաց և դրամակշիռս յիսուն առ մէն մի 'ի

զօրականէն, և այնպէս մտադիւր ևս յօ-
 ժարութեամբ կազմեցաւ պատրաստեցաւ
 բանակն: Բայց 'ի քաւութեանն' չարա-
 գուշակ իմն հմայից թուեցաւ պատահել
 Վասսիոսի. քանզի գաւազանակիրն եկեալ
 մատուցանէր նմա պսակ շրջուն: Եւ ասէն
 ևս յառաջ ժամանակաւ 'ի հանդէս ինչ
 տեսարանաց՝ Յաղթանակ մի ոսկի Վաս-
 սիոսի շուրջ բերեալ, անկանէր 'ի գետին՝
 'ի գլխէ անդ բարձողի առն: Առ այս
 դարձեալ՝ և բազումք 'ի գիշակեր թռչնոց
 գային երևէին զօրհանապազ 'ի բանակին:
 Եւ տեսին ևս պարս մեղուաց գնտացեալ
 ուրեք 'ի ներքս 'ի ղակշին, զոր և առեալ
 փակեցին զտեղին իղձք և գուշակք զգու-
 շացեալք կրօնիցն, այն՝ որ տակաւ և զՎաս-
 սիոս ինքնին շրջէր զառածանէր 'ի վարդա-
 պետութեանցն Եպիկուրայ. իսկ զգօրա-
 կանն համբուն և 'ի տաղնապ ևս առեալ
 պաշարեաց, ոյր աղագաւ և Վասսիոս չէր
 ինչ յօժարեալ յայնժամ 'ի կռիւն և
 ինդրէր ժամովաճառ յերկարաձգել ըզ-
 մարտն, քանզի և էին իսկ նոքա հաստա-
 հարուստք արծաթով, բայց 'ի զէնս և 'ի
 բազմութեան որերոյն վերջացեալք էին:

Բայց Բրուտոս և անդուստ 'ի սկզբանէ
 թևակոխեալ իսկ էր նախաժախճան կնքել
 զմարտն. զի կամ զհայրենի աշխարհն յա-
 զատութիւն 'ի վեր հանցէ, կամ զի առ
 անգամ մի վճար արասցէ կարեաց և վըշ-
 տին առհասարակ մարդկանն՝ առ 'ի ծա-
 խուց անաթի և յարշաւանացն և 'ի հողոցն:

Հաւ զայն ևս ետես՝ զի իւրն աղբուծի 'ի նահատակ շահատակութիւնսն և 'ի մեկնակազէն յասպատակին գեղեցիկս մրցեցան և յաղթեցին, քաջալերեցաւ նա յանձն իւր: Եւ քանզի և բազումք յայնժամ գասալիք լինէին առ թշնամիս անդր, էին էին և որ 'ի նոյն կիրոս ամբատանեալք կասկածելիք եղեն, ապա վասն այսոցիկ յատենի խորհրդոյն բազումք 'ի բարեկամացն Կասախոսի ձեռն ետուն խորհրդոյն Բրուտոսի: Իսկ 'ի բարեկամսն նորա միայն Ատեղիոս ընդդէմ գառնայր, կամէր սպառնել մնալ ձմերայնոյն. հարցանէր զնա Բրուտոս, զոր շահ անձին առաւել ևս կարծեսցէ նա ունել յեա տարւոյ միոյ. ետ պատասխանի այրն և ասէ. « Թէ ոչ այլ ինչ, կեցից շատ ևս ժամանակ », : Խոժողեցաւ Կասախոս ընդ պատասխանին, և զայրացոյց Ատեղիոս ոչինչ սակաւ և զայլսն: Ապա խորհուրդ հաստատեցին մարտ գնել կռուել առ վաղիւն: Բայնժամ Բրուտոս առեալ ընթրիս մեծապէս քաջալերութեամբ, և 'ի զրոյցս ևս զքօսեալ խմաստս սիրականին, գնաց 'ի ննջել:

Բայց Կասախոս՝ ըստ որում Մեսաս զաս պատմէ, առեալ ընդ իւր նուազունս 'ի բարեկամաց՝ ընթրէր ուրոյն. և կայր նա մտայոյզ և անմուռնչ, և չէր իսկ նա այն պիսի 'ի բնէն իւրմէ. աւարտեալ զընթրիսն՝ կալեալ զձեռացն Մեսասողեայ պնդապէս, որպէս և սովորն իսկ էր՝ մտերմութիւն ցուցեալ, ասէր նմա զայս 'ի յոյն լեզու.

“ Ինքնին ես վկայեմ քեզ ո՛վ Մեսսաղէ ,
 զի գէպքն Պոմպէի մեծի անշուշտ աւա-
 գիկ և ինձ պատահեն . քանզի ստիպիմ 'ի
 միում միայն կռուի 'ի վերայ ազատու-
 թեան հայրենի աշխարհին քուեայ ար-
 կանել : Սակայն և քաջալերեալ եմք՝
 գէտակն կալեալ 'ի բախան , յորմէ՝ թէպէտ
 և մեր վառացեալ 'ի խորհուրդս՝ յերկուա-
 նալ չէ արժան , : Կատարեալ զբանսն՝ ա-
 տէ իսկ ինքն Մեսսաղան՝ եթէ գիրկս ա-
 ծեալ նմա Կասսիոս , և առ վաղիւն դար-
 ձեալ հրաւիրէր զնա յընթրիս՝ զի էր օր
 ծննդոց նորա :

Իբրեւ առաւօտն մերկացաւ՝ վաղ քաջ
 յերևան հանէին 'ի զակշին Բրուտոսի և 'ի
 Կասսիոսին՝ զնշանակ կռուոյն՝ զպատմու-
 ճանն ծիրանի : Եւ ապա նոքա եկեալ առ
 միմեանս զբանիւք անկանէին 'ի միջոցի եր-
 կուց բանակաց : Սկսաւ խօսել Կասսիոս և
 ասէ . “ Իցէ՛ թէ ո՛վ Բրուտէ՛ էր մեզ յաղ-
 թեւ . և այնպէս ապա զամենայն ժամա-
 նակն գեղեցիկս կեալ մեզ ընդ միմեանս :
 Այլ քանզի անյայտք գոն մեծամեծ նա-
 հատակութիւնք մարդկան , եթէ երբէք
 օտար ինչ 'ի խորհրդոց մերոց գէպ տացէ
 պատերազմին , ոչինչ հեշտին իցէ միւսան-
 դամ տեսանել այր զընկեր . զի՛նչ խոր-
 հուրդ իցէ քո վասն փախստեանն և վասն
 մահուան , : Եւ պատասխանի Բրուտոս
 և ասէ : “ Մինչքեւ տակաւին պատանի ,
 ո՛վ Կասսիէ , և անխորձ յիրս , ո՛չ գիտեմ
 զիարդ արդեօք ես յիմաստասիրութիւն .

կրթեալ մեծ ինչ խօսեցայ՝ ստղտեալ զՎատովն՝ զի անձին արար. իբրու այն թէ ոչ բարեպաշտութիւն իցէ և ոչ գործ արժանի առն՝ ընկձիլ առ ՚ի Քաջէն, և չքերել արութեամբ քաջութեամբ զամենայն զդէպսն, այլ խոյս սալ փախչել: Սակայն զարդիս ՚ի դէպսս յայսոսիկ այլազգագոյնս հանդիպիմ. եթէ ոչ գեղեցիկս յաջողեացէ մեզ Աստուած զառաջակայսդ, չէլանեմ ես ՚ի խնդիր միւսանգամ այլ յուսոյ և այլու՛մ կազմութեան. այլ ճողոպրիմ ՚ի կրից աստի՝ գովելով զբախտն. քանզի անդ ուրեմն յիշոսն Մարտի տուեալ իսկ զիմ կեանսն իմոց հայրենեաց, այլ կեանս կեցի ես ապա վասն նորա ազատ և փառաւոր,, : Ժպտեցաւ ընդ բանն Վաստիոս, և գիրկս ածեալ Բրուտոսի ածէր. “ Խորհրդովդ այդուիկ խաղասցուք ուրեմն մէք ընդդէմ թշնամեաց. քանզի կամ յալթեսցուք, կամ երկիցուք ոչ ՚ի յաղթականէն,, :

Ապա յետ այնորիկ յանդիման բարեկամացն կային խօսէին նոքա յաղագս կարգի դասաւորութեանն. Բրուտոս խնդրէր ՚ի Վաստիոսէ տալ նմա զառաջնորդութիւն զաջոյ թևոյն. զոր և անկ առհասարակ Վաստիոսի ասէին՝ ՚ի փորձոյ անտի առն և ՚ի հասակէն : Բայց նա ետ նմա, և հրաման ևս տայր Մեսսաղեայ՝ որոյ էր իսկ ընդ ձեռամբ գունդ յոյժ քաջամարտիկ որերոյ՝ երթալ կալ յաջոյ թևի անդ : Յայնժամ ապա Բրուտոս ածէր խաղա-

ցուցանէր տրտաքս զայրուածին շքեղ վառեալ. և անգ արագ արագ և զհետեակազօրն 'ի ներքս արկանէր:

Իսկ անգուստ զօրականք Անտոնիոսի զխրաման 'ի ճախին վայրաց անտի՝ ուր մօտ բանակել կային, ածէին բերէին 'ի գաշտն, խնուլ կուրացուցանել Ասասիոսի զճանապարհան 'ի ծովակողմն անդր: Բայց Ասասար հանգարտեալ կայր 'ի բանական' և չէր անգ մերձ առ խօթութեանն, և զօրականք նորա յանգորդու ոչինչ ակն ունէին կրուողն թշնամեաց. համարեցան՝ եթէ գրույթ միայն տան նոքա 'ի գործ զօրուն. և փոքու նետաձգութեամբ և աղմկաւ շարժեալ խռով հարկանեն 'ի գործ անդր: Աստի և ոչ գէտակն կալեալ 'ի հանդիպոյ 'ի ճակատել կալ թշնամեացն, զարմացեալ էին ընդ գոչիւն բազում աղաղակին՝ որ այնպէս անտպագոյնս հնչէր գայր 'ի խրամոց անտի:

Յայնժամ 'ի կողմանէ անտի Բրուտոսի գային հասանէին պնակք առ զօրագլուխսն՝ յորս և գրեալ իսկ կայր նշանն. և 'ի ժամուն ինքն ձիաւորեալ ընթացեալ ընդ գունդօ գունդս, և խրախոյս քաջալեր տուեալ, անգանոր նուազունք զտեղի կալան լսել իմանալ զնշանն, իսկ բազումք անգէն արագ արագ խուճառ առեալ 'ի ձայն բարձր աղաղակի յարձակեցան անկան 'ի վերայ թշնամեացն: Բայց յանկարգ հրոսակէ անտի խռով հարեալ 'ի գունդսն և անջատեալ քակեալ, առաջին՝ Մետա-

զայն, ապա և որ կից կային նմա, շարժեցան անկան առ երկ ձախոյ թևոյն Կեսարոս. և անգ թեթև մարտուցեալ ընդ վերջապահ գնդին, նուազունս տապաստ արկանէին. սակայն հարեալ բեկեալ զծայր թևոյն, անցին յառաջ և յարձակեցան ի բանակսն :

Իսկ Կեսար՝ վայր մի յառաջ (ըստ որում և պատմէ իսկ ինքն ի Յիշատակարանս իւր) գնացեալ էր այլուր, հրաման առեալ ի տեսչէնէ իմեքէ՝ երևութացեալ ի քուն Արտովրիոսի Մարկոսի բարեկամին, տեղի տալ Կեսարոս արտաքս քան զբանակսն : Եւ համարեցան յայնժամ՝ եթէ մեռաւ Կեսար. քանզի և շալակ նորոայնպէս թափուր ամենայն ուստեք նետահար և տիգահար խոցեալ կայր ի թըշնամեաց : Եւ որ միանգամ յայնժամ ի ձեռս անկան, ի մահ վարեցան. անգ տապաստ անկանէին և երկու հազարք ի Լակեդեմոնացւոց՝ որ միւսանդամ ի թիկունս փութացան ի վայրն : Իսկ որք ի ներքս չփակեալ զգօրն Կեսարոս, յարձակեցան ի նոսա ճակատ առ ճակատ, անգէն հարին խորտակեցին զնոսա. զի և էին իսկ նոքա աղմկեալք և արտաթափք, և այնպէս լէգէոնս երիս ի սուր սուսերի մաշեցին. և անկան մոին խառն ընդ փախըստէիցն ի բուն բանակսն, խրախուսեալք ի յաղթութենէն, զի և զԲրուտոս ընդ իւրեանս ունէին :

Իսկ յոր ինչ խելամուտ չեղեն անգ.

յաղթականք, Կեսար 2 ինքնին եցոյց զայն
յաղթեցելոցն. քանզի մերկ և կոպուտ
այնպէս մնացեալ փաղանդին թշնամեաց,
յորմէ զատուցեալ իսկ էր թնն աջոյ, յար-
ձակեցան նոքա 'ի վերայ նորա. սակայն և
ոչինչ կարացեալ վանել հարկանել զմի-
ջսն՝ դուռ և սաստիկ պատահեալ կռուոյ,
բայց հարին բեկին զթնն ձախոյ որ խը-
ռովեալ իսկ էր, և տեղեակ չէր իրաց միւ-
սոյ թնայն. և զհետ ապա մտեալ փախըս-
տելոցն մինչև 'ի բուն բանակ անդր, աւար
հարկանէին. և չէր 'ի միջի և ոչ մի յինք-
նակալաց անտի նոցա: Քանզի Անտոնիոս՝
որպէս ասեն՝ 'ի սկզբան հրոսակին թշնա-
մեաց վերջոտնեցաւ 'ի ճախին անդր. և
Կեսար ինքնին՝ որ այլուր գնացեալ իսկ
էր 'ի զակէն իւրմէ, ոչ ուրեք երեւեր:
Նաև կէսք 'ի զօրականէն յառաջ մատու-
ցեալ առ Բրուտոս՝ ասէին սպանեալ
զայրն, և ցուցանէին ևս զարիւնաշաղախ
սուսերսն, և նմանութիւն ևս աային զկեր-
պարանին նորա և զտիոց հասակին:

Ապա յայնժամ ճակատ զօրուն վա-
նեալ խորտակեալ 'ի մեծամեծ հարուածս
զգիմակացան, թուէր իմն համբուն յաղ-
թական Բրուտոսի ելանել, որպէս և ան-
գուտա նկուն Կասսիոս գտաւ: Իսկ որ
միայն յայնժամ եղծեաց ազարտեաց զիրս
նոցա. զի ոչ Բրուտոս չոքաւ 'ի թիկունս
Կասսիոսի՝ զոր յաղթական համարեցաւ,
և ոչ Կասսիոս եկաց մնաց Բրուտոսի՝ զոր
կորուսեալ համարեցաւ: Բայց Մեսսապա

'ի հաւատաւիս յազ[թաւ]թեան իւրոյ կողմանն՝ 'ի ներքս բերէ արծաւիս երիս և շատ ևս այլ գրչակս՝ զոր հանին 'ի [թշնամեաց. և [թշնամիք՝ և ոչ մի 'ի նոցանէն :

Աւրդ իբրև տեղի ետ մեկնեցաւ Բրուտոս յետ աւարառութեան բանակացն Վեսարու, հիացեալ կայր զի զվրանն աւագ զՎասսիոսի ոչինչ տեսանէր այնպէս բարձր ըստ սովորութեանն և պերճ և երեւելի, և ոչ գարձեալ զայլս յիւրեանց վայրին. քանզի և շատ 'ի նոցանէն հարեալ տապաստ կայր 'ի [թշնամեաց անտի 'ի յարձակել նոցա : Իսկ որ առաւել սրակնեայք էին, ասէին յայնժամ տեսանել 'ի հեռաստան բազում ինչ փայլատակել, և վահանս բազումս արծաթի յայսկոյս յայնկոյս յածել գնալ 'ի բանական Վասսիոսի. և կարծել ինչ չէր նոցա՝ եթէ [թիւ բազմութեանն այնորիկ և 'ի զէն 'ի զարդ այնպիսի՝ իցեն գոքա անդ խումբս պահապանաց. և ոչ գարձեալ անգուտ երևէր ինչ բազմակոյտ գիականցն. զոր արդեօք յալն արկանել մարթ էր, եթէ այնչափ զնգաց պարտեալ տապաստ անկեալ էր :

Ապա վասն այսոցիկ անդէն 'ի վարանս տազնապեցաւ Բրուտոս վասն հարուածոյն. [թողեալ անդ պահապանս 'ի բանակին [թշնամեաց, յետս կոչէր զհետամուտսն և խմբէր ժողովէր. հաստատեաց 'ի [թիկունս խաղալ Վասսիոսի : Իսկ առ Վասսիոսի գէպք իրացն կատարեցան օրինակ զայս : Չէր իսկ նա հաւանեալ ընդ առաջին այն

հրոսակ զօրականին Բրուտոսի՝ մինչև առեալ նոցա ոչ նշան և ոչ կարգ . և ոչ գարձեալ գովեաց ինչ՝ զի այնպէս յետ յազլթուլթեանն արագ գիմեցին նոքա յաւար և ՚ի կապուտ կողոպուտ . և ոչինչ հոգացան ամենուլ պատել և ՚ի ներքս զթըշնամիսն փակել : Ոչ աղագաւ և ՚ի սակաւ մի ժամավաճառ դանգաղանաց անտի իւրոց՝ քան ՚ի քաջութենէ ինչ և ՚ի խորհրդոյ թշնամեաց զօրագլխացն, ինքն պաշարեալ ՚ի ներքս փակեցաւ յաջոյ անտի թեղոյն թշնամեաց : Ուստի և տագնապաւ ՚ի փախուստ խուճապեալ այրուծիոյն ՚ի ծովակողմն անգր, և տեսեալ Վաստիոսի և զվերջոտնել հետևակացն, գուն գործէր առկայացուցանել և խրախոյս կարգայր նոցա, և կորզեալ զգրօշակն ՚ի գրօշակակրէն՝ որ ՚ի փախուստ խուճապէր, առեալ հարստէր առաջի ոտիցն . այլ և ոչ որ զիւրեն էին՝ կացին այնուհետև յակաստանի . իբրև կարի նեղ եհաս՝ վերջոտնեցաւ և ինքն ՚ի բլուր մի ընդ սակաւոց՝ անդուստ հայել տեսանել ՚ի դաշան : Այլ նա տեսանէր և ոչինչ, կամ թէ հագիւ ուրեմն նշմարէր զաւարել զիւրոյ բանակին, քանզի էր իսկ ինքն վատասես : Իսկ որ զնովան կային, տեսանէին ՚ի հանգիպոյ խաղալ բազում այրուծիոյ, զոր արձակեալ իսկ էր ինքնին Բրուտոս : Բայց Վաստիոս խիթացաւ զթշնամեաց՝ եթէ հետամուտք նմա իցեն : Առեալ զՏիտինիոս ՚ի նիղակացաց անտի իւրոց՝ արձակէր գիտել :

Իբրև նա մերձ եղև յայրուձին, քաջ իսկ ծանեան զնա, և տեսեալ զաւագ այրն զիւրեանց բարեկամ և զհաւատարիմ Կառսիոսի, ձայն բարձեալ գոչէին առ ցնծալ իւրեանց. և ծանօթք նորա իջեալ 'ի վայր յերիվարէն՝ առեալ զաջոյն նորա և գիրկս ածէին նմա. իսկ և այլք այնպէս շուրջ եկեալ զնովաւ առ անչափ խնդին 'ի նուագոս Պէանից և 'ի կայթ և 'ի գոփիւն, մինչև ապա այն իղբ պատճառք եղեն անհնարին աղէտից: Քանզի անգուտ թուեցաւ Կառսիոսի, եթէ անշուշտ ուրեմն 'ի ներքս 'ի թշնամեաց անտի փակեցաւ այնպէս Տիւսիննիոս. և աւաղ զայս կարգաց յայնժամ Կասսիոս. " Բա՛րէ բա՛ւէ, առ սէր սաստիկ կենաց կացաք մնացաք մեք տեսանել և զայր բարեկամն՝ այնպէս յափշտակեալ 'ի թշնամեաց անտի,,:

Ասաց և չոքաւ եմուտ 'ի վրան մի մայի՝ առեալ ընդ իւր զՊինգարոս զմի յազատագրերոց անտի իւրոց, զոր և միշտ շըրջեցուցանէր ընդ իւր 'ի ժամանակէ անտի հարուածոցն Կրասսոսի, ունել զնա կազմ 'ի հարկս վերջինս: Բայց յայնժամ ճողոպրեալ Կասսիոսի 'ի ձեռաց Պարթևացն, իսկ զարդիս առեալ ածեալ զքղամիդ իւր զգլխովն, և այնպէս մերկ զպարանոց իւր առաջի մատուցանէր Պինգարոսին և տայր կտրել 'ի բաց: Քանզի և գտին իսկ զնորա գլուխն առանց մարմնոյն: Այլ զՊինգարոս յետ սպանութեանն ետես և ոչ ոք 'ի մարդկանէ. ուստի և կէսք կտակածեցան

եթէ 'ի մահ վարեաց նա զՎասսիոս առանց հրամանին նորա :

Իբրեւ այս եղև, ապա յետ սակաւու 'ի Ծանօթս գային հեծելազօրք, և եկն երևեցաւ Տիախնիոս պապեալ 'ի նոցանէն . գայր ընդառաջել Վասսիոսի . իսկ իբրեւ 'ի ձայնէ կոծոյն և յաղաղակէ բարեկամացն, զի առհասարակ ողբա առեալ լային և աշխարէին, 'ի վերայ եհաս նա աղէտից և սխալանաց զօրավարին, անգէն մերկեաց զսուրն և դառնապէս նզովեալ զանձն՝ զի յոյժ տնագանեաց, գնայր զԷրովն :

Իսկ անգուտ Բրուտոս լուր առեալ զհարուածոյն Վասսիոսի, ստիպաւ խաղայր գայր 'ի կողմն նորա . իբրեւ մերձ եղև 'ի բանակն նորա, անգ լսէր զմահն նորա : Անկեալ գերարտօսալից 'ի վերայ գիականն, ձայն արձակէր կարգայր զնա աւագայր վերջին 'ի Հռոմայեցիս, իբրու ոչինչ այնուհետև ծնանել 'ի քաղաքին այր այնպիսի արի և աշխոյժ . ապա յօրինէր զարդարէր զնա շքով . և զի մի 'ի պատճառս անգանօր յուղարկաւորութեանն ակմուկ ամբոխից յուզեացի, առեալ առաքէր զնա 'ի Թասոս : Յետ այնորիկ 'ի մի խմբեալ զամենայն զօրականն՝ սփռփէր միսթարէր . և տեսեալ զնոսա այնպէս մերկ և կապուտ 'ի կարևորացն, առն առն 'ի նոցանէ խոստացաւ գրամակշիռս երկու հազար 'ի գարման տուգանացն : Քաջալերեցան նոքա 'ի բանից անտի նորա, և հիացեալ կային ընդ գեղեցիկ առատաձեռնութիւն նորա .

և 'ի գնալ նորա զհետ ընթանային նորա, ծափս հարկանէին մեծամեծս, գովէին օրհնէին զնա իբրև միայն 'ի չորից ինքնա-կալաց անտի անպարտելի 'ի մարտին:

Եւ արդեօք յարդեանց անտի իրաւապէս համարեցաւ նա 'ի կռուին վեհագոյն իւրոց թշնամեացն. քանզի սակաւաթիւ լէգէոնիւք եհար խորտակեաց առհասարակ զախոյեանսն. իսկ եթէ և ողջոյն զիւրսն 'ի գործ անգր վարեալ էր, յորոց շատք զանց զթշնամեօքն արարեալ՝ գիւմջին յաղին նոցա, արդեօք և բնաւ իսկ կողման թշնամւոյն 'ի պարտութիւն մատնեալ էր յայնժամ:

Արդ 'ի կողմանէ անտի Բրուտոսի տապաստ անկան ոգիք ութ հազար 'ի միասին ընդ սպասարկուաց զօրուն՝ զորս Բրիգայս կոչէր Բրուտոս. իսկ 'ի թշնամեացն՝ կրկին ևս առաւել, որպէս ասէ Մեսսալաս: Ոյր աղադաւ և յոյժ անկան բեկան նոքա, մինչև հասեալ առ Անտոնիոս ընդ երեկս մի ոմն 'ի ծառայից անտի Վասսիոսի՝ Դեմետրիոս անուն, որ անդէն կապտեալ զգիական երեր նմա զքղամիդն և զսուրն: Զայսոսիկ ամեալ առ Անտոնիոս, այնպէս իմն քաջալերեալ խրախուսեցին զօրականքն, զի և 'ի ծագել աւուրն առեալ հանէր զնոսա՝ ի զէն՝ ի զարդ վառեալ միւսանգամ 'ի կռիւ մարտի:

Իսկ Բրուտոսի տեսեալ զի և երկղջին ևս բանակք իւրոյ կողմանն 'ի ծուփս տագնապին. քանզի բանակ իւր առանձին լի

և խուռն էր 'ի խուռքս գերւոյն, ուստի և պարտ էր մեծապէս պահ զգոլշութեան կարգել. իսկ Վասսիոսինն՝ գովամակս բերէր ընդ ձեռամբ կալ օտար զօրավարի՝ առ այս՝ և բանակ պարտեալ խեթիւ ընդ յաղթականն հայէր. ապա լաւ համարեցաւ Բրուտոս զինու զարդու կազմ ունել զգորականն, բայց 'ի կռիւ չմտէլ: Իսկ 'ի գերւոյն՝ հրաման տայր սպանանել 'ի նոցանէ զծառայիցն բազմութիւն՝ որք պարայածեալք 'ի զօրուն կասկածելիք էին. և արձակէր 'ի բաց զբազումս յազատ որերոյն. և ասէր՝ եթէ քան 'ի նմանէ՝ առաւել ևս 'ի թշնամեաց անտի գոքա ձերբակալեալ են, և են իսկ գոքա առ նոսա ըստուգապէս 'ի գերեաց կարգի և 'ի ծառայից, իսկ առ իւր եղիցին գոքա ազատք և քաղաքացիք: Բայց տեսեալ զի անհաշտատելութեամբ են առ նոսա բարեկամքն և զօրագլուխքն, թաքոյց և գաղտաբար արձակեալ 'ի բաց ապրեցուցոնէր զարսն:

Էր 'ի գերին և Վոլումնիոս ոմն միմոս, և Սակուրիսոմն ոմն խեղկատակ, զորովք զանց առնէր Բրուտոս. այլ ածին կացուցին զնոսա յանդիման նորա բարեկամքն. ամբաստան լինէին եթէ և ոչ յայնժամ 'ի բաց կացին արքդ այգոքիկ յերգիծանողական բանից իւրեանց: Իսկ յայնժամ Բրուտոս՝ որ յայլ ինչ պատահեալ կայր՝ լուռ և եթ կայր: Բայց Մեսասղաս Վորինոս խորհուրդ տայր՝ գանիւք հարուածոց չարչարել զարսն 'ի վրանին և արձա-

կել զնոսա այնպէս մերկս խայտառակս
առ զօրավարս Թշնամեացն, զի տեսցեն ե-
թէ զոյսամանս հացակիցս իւրեանց և զովոզս
խնդրեն գոքա և 'ի Ժամանակի զօրավա-
րուԹեան իւրեանց: 'Ի լուր բանին կէսք
'ի ծաղը հատան, այլ Պոպղիոս Կասկաս՝
այն որ առաջին խոցեաց զԿեսար, ասէ.
“Անշուշտ մեք ոչինչ գեղեցիկս սուգ 'ի
ներքս բերեմք Կասսիոսի վախճանելոյ,
այդպէս 'ի կատակս կրԹեալ և 'ի ծաղը:
Իսկ գու ինքնին ո՞վ Բրուտէ, ցուցցես իսկ
քաջ՝ քո քանիօն իցէ յիշատակ առ այդ
զօրավար, կամ՝ պատուհասելով կամ ա-
պրեցուցանելով զարսդ՝ որ հեգնաբար
այնպէս խաղ առնեն զգովաւ և բանդա-
գուշեն”։ 'Ի սրտմտութիւն բարկութեան
բրդեցաւ Բրուտոս, և ասէ. “Եւ առ ինչ
ապա ո՞վ կասկաս յինէն հարցանէք, և ո՞չ
գուք ինքնին առնէք զոր ձեզն Թուի”։
Զպատասխանի զայն նորա համարեցան
նոքա իբրեւ հաւանել ընդդէմ չուառական
մարդկանն, և առին 'ի բաց զարան և 'ի մահ
վարեցին:

Ապա Բրուտոս ապր բաշխէր պարգևս
զօրականին, և վայր մի կշտամբեալ զնոսա
զի այնպէս խառն 'ի խուռն դիմեալք յար-
ձակեցան նոքա 'ի Թշնամիս անդր, ո՞չ նշա-
նին սպասեալ մնացին և ո՞չ հրամանին նո-
րա, և խոստանայր նոցա յետ քաջապէս
նահատակութեան մարտին զաւարառու-
թիւն զքաղաքաց երկուց զԹեսսաղոնի-
կեայ և զԼակեդեմոնիոյ: Իսկ ողջոյն 'ի

վարան Բրուտոսի այս միայն են յանցանք անջատագովելի . Թէպէտ և անդուստ Կեսար և Անտոնիոս մրցանակս տային իւրեանց զօրականին յոյժ վատթարագոյնս . իբրև հանին մերժեցին նոքա գողցես ուղջոյն յիտալիոյ զհին բնակաւորսն , զի զնոցա զաշխարհն և զքաղաքսն կալցեն մարգիկն՝ որոց երբէք չանկանէր աշխարհն :

Այլ արդեօք Կեսարուն և Անտոնիոսին չէր այլ նպատակի կէտ 'ի մարտին յայնմիկ , բայց իշխել և տիրանալ : Իսկ յազագս Բրուտոսին՝ յառաքինութեան համբաւոյ անտի առն գեղեցիկ կարծիս վասն նորա ունեին ժողովուրդք՝ զի ոչ յաղթել խընդրէ այրն և ոչ դարձեալ ապրիլ , բայց առաքինութեամբ և արգարութեամբ . մանաւանդ յետ մահուն Կանսիոսի , որ ինքն սագրիչ և գրգիչ Բրուտոսին 'ի գործս յանգգունս համարեալ էր :

Եւ արդ զորօրինակ 'ի նաւագնաց ուղին 'ի խորտակել քեղւոյն , յայնժամ նաւաստիք գուն գործեն՝ առեալ փայտս բեւեռն պնդեն 'ի տեղին , ոչինչ արդեօք քաջագէպս՝ սակայն և հնարեն նոքա այնպէս 'ի պէտան բերեալք 'ի հարկէն . սապէս և Բրուտոս 'ի յոքնաթիւ զինուորութեանն և 'ի ծուփս անդ վարանացն ոչ ինչ ունելով այլ զօրավար հանգիտակշիւ , ստիպեցաւ այրն 'ի գործ առնուլ զորս մերձն կային , և ասել և առնել շատ ինչ զոր լաւ նոքա համարէին . և 'ի վեր քան զամենայն գուն գործէր Թեակոխէր յայն

ինչ՝ զոր 'ի քաջիկ հրահանգ կարծէր զօրականին Կասսիոսի, քանզի և էին իսկ նոքա անընդելք. զի 'ի բանակին անխշատնք՝ յոյժ յանդգունք էին և յանձնապատանք, և ապա ընդդէմ Թշնամեացն կարի վատասիրտք 'ի հարուածոյն՝ զոր առին:

Սակայն և ոչ Կեսարուն և ոչ Անտոնիոսին իրք՝ լաւագունին վիճակեալ էին, քանզի կերակուր նուազեաց նոցա. և բանակ հարեալ նոցա 'ի վայրս զնստադոյնս՝ սաստիկ և դժոխումբեր ձմերայնոյ սպասեալ մնային: Քանզի պատեալ շուրջանակի 'ի լճաց և 'ի ճահճաց, և յետ մարտին անձրկք տեղացեալ աշնայնոյն, տղմտիկ և ջրապարպատ զեղան վրանք նոցա. և ապա ցուրտն 'ի վերայ անկեալ՝ սառամանիք պատեցին զնոսա: Իբրեւ յայն տագնապ տարակուսի պաշարեալ կային, անդուստ և գոյժ հասանէր առ նոսա խորտակելոյ զօրուն նոցա 'ի ծովու: Քանզի յիտալիոյ առաքեալ առ Կեսար բազմաձեռն գնդի, 'ի վերայ նոցա անկեալ նաւացն Բրուտոսի հարուածս եգին, և ճողպրեալ զերծան նուազունք յոյժ 'ի նոցանէ. որ և այնչափ իմն յետ այնորիկ սովալլուկ տանջեցան, զի և զառադաստս և զապաւանդակս ծամել և ուտել նոցա:

Զայն գոյժ առեալ Կեսարուն և Անտոնիոսի՝ փութային ճեպէին՝ մինչև Բրուտոսի իրազգած եղեալ գեղեցիկ ելից իւրոյ կողմանն, մարտ սահմանաւոր յարդարել ընդ նմա: Քանզի և դէպ եղև 'ի միում

անդ աւուր մղել մարտին ընդ ցամաք և ընդ ծով. բայց Բրուտոս քան 'ի չարութենէ ինչ զօրավարաց նաւացն՝ 'ի ձախողակ բախտէն՝ անդիտացաւ զյազթուլթին զաւուրս քանն . որպէս զի և ձեռնամուխ նա չլինէր արդեօք 'ի մարտն երկրորդ . քանզի և հարուստ ժամանակ զպէտս զօրականին կազմեալ պատրաստեալ իսկ էր . և էր ևս նորա բանակ հարեալ բոլորեալ 'ի վայր մի անխաբ՝ անդրժեղի 'ի ձմերայնոյն և ամրածածուկ 'ի թշնամեացն . առ այս՝ և հաստատուն և աներկեան տիրացեալ ևս էր 'ի ծովուն , և 'ի ցամաքին դարձեալ ինքն զթշնամիսն հարեալ էր . և մեծապէս յուսով քաջալերուլթեամբ խրախուսեալ էր :

Այլ սակայն ոչինչ այնուհետև՝ որպէս երևիդ՝ հանգարտեալ իրացդ առաջ նորդեւ 'ի բազմաց ձեռս , և պարտ այնպէս լինելով 'ի միապետութեան անցանել վիճակ , Աստուած ինքնին՝ որ զքարընդոսն զայն այր զմիապետականին 'ի միջոյ 'ի բաց կամեր բառնալ , անագանեցոյց զհամբաւ զայն գեղեցիկ ելիցն , թէպէտ և վայրացն յոյժ մերձ կայր Բրուտոս իրազգած լինելը քանզի հանգերձեալ նորա 'ի կռիւն ,

աւուրք յառաջ գայր մտանէր ընդ երեկո 'ի բանակ նորա Վղովգիոս ոմն այր 'ի թշնամեաց անտի գասալիք . զորոյ երեւել թէ լուր առեալ Վեսարու զհարուածոյ իւրոյ նաւահանդիտին , տազեապաւ ճեպէ մղել զմարտն : Այլ բանից առն հաւատս ընծայեցին և ոչինչ , և ոչ գարձեալ յան-

գիման զնա հանին Բրուտոսի . բնաւ խել անգոսնեցին զայրն՝ իբրու որ անտեղեակ գլխովին կամ թէ սուտակառպաս աւետաւոր՝ գտանել չնորհս :

Իսկ 'ի գիշերին յայնմիկ՝ ասեն եթէ նոյն խօլական 'ի նոյն կերպարան անդրէն երևութացաւ Բրուտոսի , և խօսեցեալ և ոչինչ , այնպէս անմռունչ անհետանայր 'ի միջոյ : Բայց Պոպղիոս Վոլուքսիոս՝ այր իմաստասէր , այն որ անդտին 'ի սկզբանէն նիզակակից էր Բրուտոսի , ոչինչ գրէ վասն նշանիս այսորիկ . այլ ասէ՝ արծուոյն առաջնոյ պատել ծածկել համբուն 'ի մեղուաց . և թէ՝ մի ոմն 'ի գնդապետաց անտի 'ի բազուկ իւր քրտնէր ինքնահոս աւիշ վարդադոյն , թէպէտ և սրբէին ևս բազում անգամ և ջնջէին՝ ոչինչ եկաց . և թէ՝ մինչև ռազմին խառնեալ՝ արծիւք երկուսաւառնեալք սլացան 'ի միմեանս 'ի միջոցի երկուց բանակաց և 'ի վէգ եկեալ կրուռեցան . անդ առհասարակ 'ի խորլուութեան այր այր ակնկառոյց էր 'ի նոսա , մինչև որ Բրուտոսին կողման արծիւն՝ տեղի տուեալ 'ի փախուստ սրանայր : Առ այսոքիւք՝ և յոյժ զհամբաւի հարան գէպք առնն այնորիկ Եթովպացւոյ , որ 'ի բանալ դրաց զակշին՝ ել ընդառաջեաց արծառէկիր զօրականին , և անդէն սրախողխող եղև այրն 'ի զօրացն , զի վատախտար զայն համարեցան նոքա :

Արդ իբրև 'ի գուրս զփաղանգն ածեալ Բրուտոսի ճակատեցոյց ընդգէմ թշնա-

մեացն, անդանօր հարուստ մի այնպէս ըզտեղի առեալ մնաց. քանզի գէտակն կալեալ 'ի զօրն, վարանեցաւ 'ի միտսն և խիթայր ևս վասն ոմանց. առ այս և զալլուձին իւր տեսանէր ոչինչ այնպէս յառաջամիտ 'ի նահատակութի, այլ կային մնային նոքա նահատակելոյ հետևակացն : Առ այս՝ և գէպ տայր յայնժամ քաջամարտիկ առն ուրումն և յոյժ պատուեալ վասն արութեան քաջութեանն՝ յանկարծակի ձիաւորեալ գալ քերել առ Բրուտոսի և անցանել առ Թշնամիս անդր, և կոչէր տնուն առն Վամուլատոս. զոր տեսեալ Բրուտոսի՝ կարի յոյժ 'ի խոր խոցեցաւ : Ապա այնուհետև 'ի սրտմտութի բրգեալ և զանգիտեալ ևս 'ի մեծ ապստամբութէ և 'ի մատնութենէ, արագ արագ խաղալընդդէմ Թշնամեացն. և հոլովէր խոնարհէր արևն 'ի ժամ իններորդ :

Եւ այնպէս յիւրմէ Թևոյն յաղթական ելեալ Բրուտոսի, արձակ արձակ հասանէր վանէր զձախոյ Թև Թշնամեացն, և վերջոտնեալ նոքա տեղի տային. անդուստ և այրուձին յարձակեալ 'ի Թշնամիսն յաղվիկել նոցա, գռոյթս 'ի միտին ընդ հետևակացն ետուն առհասարակ ընդդէմ նոցա : Բայց ձախոյ Թևն Բրուտոսի՝ զանգիտեալ եթէ 'ի ներքս փակեացի 'ի խաղացուցանել զօրագլխացն զնուազունսն ընդդէմ յոքնաթիւ Թշնամեացն, որոշեալ զատաւ 'ի միջոցէ ճակատուն, և ոչինչ հանդարտեալ 'ի գիմի Թշնամեացն հար-

գիման զնա հանին Բրուտոսի . բնաւ իսկ անգոսնեցին զայրն՝ իբրու որ անտեղեակ գլխովին կամ թէ սուտակասպաս աւետաւոր՝ գտանել չնորհս :

Իսկ 'ի գիշերին յայնմիկ՝ ասեն եթէ նոյն խօլական 'ի նոյն կերպարան անգրէն երևութացաւ Բրուտոսի , և խօսեցեալ և ոչինչ , այնպէս անմռունչ անհետանայր 'ի միջոյ : Բայց Պոպզիոս Վոլումնիոս՝ այր իմաստասէր , այն որ անդատին 'ի սկզբաւնէն նիզակակից էր Բրուտոսի , ոչինչ գրէ վասն նշանիս այսորիկ . այլ ասէ՝ արծուոյն առաջնոյ պատել ծածկել համբուն 'ի մեղուաց . և թէ՝ մի ոմն 'ի գնդապետաց անտի 'ի բազուկ իւր քրտնէր ինքնահոս աւիշ վարդագոյն , թէպէտ և սրբէին ևս բազում անգամ և ջնջէին՝ ոչինչ եկաց . և թէ՝ մինչև ուղղին խառնեալ՝ արծիւք երկու սաւառնեալք սլացան 'ի միմեանս 'ի միջոցի երկուց բանակաց և 'ի վէգ եկեալ կրուակեցան . անդ առհասարակ 'ի խորլուութեան այր այր ակնկառոյց էր 'ի նոսա , մինչև որ Բրուտոսին կողման արծիւն՝ տեղի տուեալ 'ի փախուստ սրանայր : Առայսդրիւք՝ և յոյժ զհամբաւի հարան դէպք առնն այնորիկ Եթովպացւոյ , որ 'ի բաւալ գրաց ղակշին՝ եւ ընդառաջեաց արծաէկիր զօրականին , և անդէն սրախողխող եղև այրն 'ի զօրացն , զի վատախաար զայն համարեցան նոքա :

Արդ իբրև 'ի դուրս զփաղանդն ածեալ Բրուտոսի ճակատեցոյց ընդդէմ թշնա-

մեացն , անդանօր հարուստ մի այնպէս ըզտեղի առեալ մնաց . քանզի գէտակն կալեալ 'ի զօրն , վարանեցաւ 'ի միտոն և խիթայր ևս վասն ոմանց . առ այս և զայրուծին իւր տեսանէր ոչինչ այնպէս յառաջամիտ 'ի նահատակութի , այլ կային մնային նոքա նահատակելոյ հետեակացն : Առ այս՝ և գէպ տայր յայնժամ քաջամարտիկ առն ուրումն և յոյժ պատուեալ վասն արութեան քաջութեանն՝ յանկարծակի ձիաւորեալ գալ քերել առ Բրուտոսի և անցանել առ Թշնամիս անդր , և կոչէր անունն առն Վամուլատոս . զոր տեսեալ Բրուտոսի՝ կարի յոյժ 'ի խոր խոցեցաւ : Ապա այնուհետեւ 'ի սրտմտութի բրդեալ և զանգիտեալ ևս 'ի մեծ ապստամբութե և 'ի մատնութենէ , արագ արագ խաղայր ընդգէմ Թշնամեացն . և հոլովէր խոնարհէր արևն 'ի ժամ իններորդ :

Եւ այնպէս յիւրմէ Թևոյն յաղթական ելեալ Բրուտոսի , արձակ արձակ հառանէր վանէր զձախոյ Թև Թշնամեացն , և վերջոտնեալ նոքա տեղի տային . անդուստ և այրուծին յարձակեալ 'ի Թշնամիսն յաղմբկել նոցա , գռոյթս 'ի միասին ընդ հետեակացն ետուն առհասարակ ընդգէմ նոցա : Բայց ձախոյ Թևն Բրուտոսի՝ զանգիտեալ եթէ 'ի ներքս փակեսցի 'ի խաղացուցանել զօրագլխացն զնուազունսն ընդգէմ յոքնաթիւ Թշնամեացն , որոշեալ զատաւ 'ի միջոցէ ճակատուն , և ոչինչ հանգարտեալ 'ի գիմի Թշնամեացն հար-

կանեւ՝ 'ի փախուստ գառնայր առաջին : Իսկ որ վանեալ վարատեցին զնոսա , անդէն արագ ընթացան եկին 'ի ներքս առնուլ փակել զԲրուտոս . յայնժամ Բրուտոս 'ի մեծապէս խուճապ տագնապին՝ նահատակեցաւ գործեաց նախաժիրս անհր նարինս կորովի բազկաւ և քաջապէս խորհրդով , որչափ ինչ միանգամ երբէք առաքինասցի զօրավար և զօրական տանել զյաղթուածին : Սակայն և յոր ինչ յաջողեցաւ նա յառաջին մարտին , 'ի նոյն վնասեցաւ յերկրորդին : Քանզի յայնժամ ողջոյն այն կողմն թշնամեաց որպարտեցաւ , անդէն և տապաստ անկաւ . իսկ զարդիս 'ի պարտութիւն մատնեալ զօրականին Վասսիոսի , նուազունք միայն տապաստ անկան . իսկ որք տպրեցանն , ահաբեկք յոյժ յառաջին հարուածոյն սրտաբեկ սրտաթափ առնէին զբազումս 'ի զօրացն :

Յայնմ պահու Մարկոս որդի Վատովնի մարտ եղեալ կռուեալ 'ի մէջ պատանեաց քաջաց և առաքինեաց , թէպէտ և խոնջ և վառտակ , ոչ 'ի փախուստ գարձաւ և ոչ տեղի ինչ տայր երբէք . այլ ձեռն 'ի գործ արարեալ , և 'ի ծանօթս ևս զինքն բերեալ և զանուն զհայրենին տուեալ , այնպէս 'ի վերջէ տապաստ արկանէր 'ի բազմակոյտ գիականցն թշնամեաց : Յայնժամ գիւթաւալ խաղային և ամենայն քաջ նահատակք անձնագրաւք 'ի մահ 'ի վերայ Բրուտոսի :

Իսկ էր 'ի բարեկամս անգր նորա Լու-

կիւլիոս ոմն այր քաջ և առաքինի : Սա այս Լուկիւլիոս տեսեալ զհեծեալօրս 'ի բարբարոսաց, որ 'ի հետամուտ պնդել յանձնապատասանք այնպէս վարազաբար յարձակեցան ընդդէմ Բրուտոսի, խորհուրդ 'ի մօի եղ. սանձել ունել զնոսա, և 'ի կշիռ զանձն գնել: Ապա վայր մի յետս կացեալ, ձայն բարձեալ ասէր առ նոսա՝ եո ինքնին Բրուտոսն եմ, և հաւատացող ցանէր զնոսա և աղաչէր առնուլ ածել զինքն առ Անտոնիոս մանաւանդ՝ քան առ Կեսար. ասէր զանդիտել 'ի միոյն և վըստահ 'ի միւսն լինել: Նոքա խնդացեալք առհասարակ ընդ գիւտն, և կարծեալք պրանչելի հանդիպել բախտի, առեալ տանէին զայլն, և էր ընդ երեկս. և արս ևս կանուխ արձակեցին 'ի խմբէն իւրեանց ազգ. առնել Անտոնիոսի: Նա խնձղագին յարուցեալ ընդ առաջ գնայր արանցն որ ածէին զնա. իսկ որք լուան զկենդանւոյն ածել Բրուտոսի, խուռնընթացք գիւմեալ կէսք ատտակից լինէին բախտի առն, և կէսք անարժան փառաց առն վարկանէին զբանն, զի առ սէր կենաց այնպէս յանձին կալաւ ձերբակալ որս 'ի բարբարոսացն լինել:

Իբրեւ մերձ եղեն, զտեղի կալեալ Անտոնիոս վարանէր՝ զխարդ արդեօք պարտ իցէ առնուլ ժողովել զԲրուտոս: Իսկ Լուկիւլիոս յանդիման եղեալ համարձակագոյնս և քաջասիրտս բարբառեցաւ և ասէ. “ ԶՄարկոս Բրուտոս ոմ ԼԱնտոնիէ 'ի

Թշնամեաց կալաւ և ոչ դք, և ոչ կարաս-
ցէ երբէք. և զի Թէ այնչափ ինչ չցորես-
ցէ բախտ ընդդէմ առաքինութեան, այլ
զի ցանդ զճակին հանգիստեացի դա ար-
ժանի իւրում անձին՝ եթէ կենդք և եթէ
մահու: Եւ ես ինքնին որ խաբեցի զցորա-
կանդ քո, այսք հասեալ կամ. ոչինչ հրա-
ժարեմ՝ վասն այգորիկ ՚ի չարաչար տան-
ջանաց, : Ասաց Լուկիլ լիոս, և անդ առ-
հասարակ յափշտութիւն հարան՝ որ մերձն
կային. իսկ Անտոնիոս զաչան առ մարդիկն
գարձուցեալ՝ որ ածին զնա, ասէր. “Ան-
շուշտ գուք ոմ Նիզակակիցք, իբրեւ Թշնա-
մանեալք ոմանք խոժոռեալ կայք ընդ
խաբանսդ. բայց ձեզ գիտուն լիցի, զի
որս կալեալ է ձեր լաւագոյն ևս քան
զինդրեալն ձեր: Քանզի ՚ի խնդիր ելէք
Թշնամույն, և արդ բարեկամ մեզ ածեալ
բերէք: Եթէ էր իմ՝ աստէն Բրուտոս ընդ-
ձեռամբ կենդանուոյն, զն և զն գիք՝ վա-
րանեալ էր իմ՝ զիմք վարել ընդ առնն:
Արդ յաջողեացի ինձ, քան Թշնամիս՝ ա-
ռաւել ևս բարեկամս ՚ի ձեռս բերել յայս-
պիսեաց աստի արանց, : Ասաց, և գիլկս
ածէր Լուկիլ լիոսի, և առեալ տայր զնա
՚ի ձեռս միոյ ՚ի բարեկամացն. և ասլա ՚ի
գործ վարեալ զնա՝ ցանդ հաւատարիմ և
անդրդուելի եգիտ զնա յիմ ՚ի գործս:

Իսկ Բրուտոս անցեալ ընդ գեա մի, ու-
րոյ ափունք իւր անտառախիտք և անկոխք,
ոչինչ կարի մխեցաւ ՚ի ներքս, քանզի և
էր իսկ գիշեր. եկն նստաւ յանձաւ մի՝ և

'ի վերոյ վէմ՝ ահագին կարկառեալ 'ի գուրս. էին ընդ նմա սակաւք 'ի զօրավարացն իւրոց և 'ի բարեկամացն. և անդանօր նա առաջին վերակնեալ ընդ երկինս աստեղաղարդ, առդս կրկին յառաջ եբեր կարուաց. զմին 'ի նոցանէն արձանագրեաց ինքնին Վոլումինիոս, իբր այն, « Արամազդ, մի ծածկեսցի 'ի քէն այսց պատճառք աղէտից 3 „ : Իսկ զմիւսն ասէ նոյն այր 'ի մոռացոնս դարձուցեալ 4 : Եւ ապա յետ օակաւու այր ըստ առնէ յիշեալ զբարեկամսն յականէ յանուանէ որ յանդիման իսկ իւրոց աչաց դիտապաստ անկան 'ի մարտին, խոր յողւոց հանէր յայնժամ Բրուտոս, մանաւանդ յորժամ զՓլաբիոս յիշէր և զԼաբէոյն. էր Լաբէոյն ինքնին ետեղակալ իւր, և Փլաբիոս եպարքոս արուեստագործացն :

'ի նմին ժամու մի ոմն յարանց անտի նորա պասքեալ 'ի Ծարաւոյն, և զԲրուտոս ինքնին 'ի նոյն կիրս տեսեալ, առեալ սաղաւարտընթացաւ 'ի վայր 'ի գետանդր. իսկ յայնժամ շուինգն հարեալ յայնկոյս գետոյն, անդէն Վոլումինիոս և 'ի միասին Դարդանոս զինակիր վազեցին տեսանել. և կացեալք վայր մի և դարձեալ այսրէն՝ խնդրէին ջուր յարքումն. իսկ Բրուտոս կարի իմն ժպտեալ 'ի Վոլումինիոս կողմն՝ ասէր. « Արբին ողջոյն. բայց այլ բերցեն ձեզ „ : Եւ անդրէն զնոյն այր առաքէին զջրոյ. բայց վտանգեցաւ այրն յայնժամ վայրիկ մի ձերբակալ 'ի Թշնամեացն լինել,

և հազիւ ուրեմն մաղապաւր ընէր՝ առեալ զէրս յանձին :

Բայց ապա 'ի միտս եղեալ Բրուտոսի , զի ոչ շատք տապաւտ անկան 'ի կռուին , յանձն առնէր Ստատիւղլեայ գնալ անցանել ընդ մէջ Թշնամեացն . (զի և ճանապարհ այլ չէր գնալ տեղանել զքանակն) , և ողջ գտեալ անդանօր զիրան , ջահ մի ամբառնալ նոցա 'ի նշան , և գառնալ այսրէն : Իբրեւ ողջանդամ անց աչքն 'ի բանակսն , առեալ ամբառնայր զջահն . բայց իբրեւ բազում ժամանակ 'ի վերայ անցին , և ոչ գառնայր անգրէն , յոգւոց եհան Բրուտոս , և ասէ . “ Բարէ , եթէ ողջ էր Ստատիւղլոս , անշուշտ գարձեալ էր այսրէն ” : Եւ գէպ եղև արդեօք առն 'ի գարձին 'ի ձեռս անկանել Թշնամեացն , և խողովողել 'ի նոցանէն :

Ապա իբրեւ գիշերն յառաջեր , յայն ժամ Բրուտոս 'ի բազմոցին 'ի Կզիտոս կողմն խոնարհեալ յնտանին իւր՝ խօսեցաւ 'ի ցած ընդ նմա : Լուռ եկաց Կզիտոս , և սկսաւ արտասուել . իսկ նա գարձաւ միւսանդամ առ Դարդանոս զինակիր , և առանձին զքանիւք անկանէր ընդ նմա : Եւ ապա 'ի վերջէ խօսել և չ. Վոլումնիոսի յունարէն , յուչ ածէր նմա զվարդապետութիւնսն և զհրահանգան՝ յոր վարժեցան , և աղաչէր զնա ձեռն 'ի սուր ինքնին արկանել , և օգնել նմա 'ի հարուածին : Իբրեւ Վոլումնիոս և այլք ևս յանձին ոչ կալան , և յասել անդ ուրումն՝ եթէ գե-

գերեւել այնուհետեւ չէ՛ արժան , այլ փախ-
չել պարտ է , կանգուն եկաց Բրուտոսս և
ասէ . “Անշուշտ փախչել պարտ է . բայց
ոչ ոտիւք , այլ ձեռքք ” :

Ապա զուարթագինս զաջ իւր կարկա-
ռեալ առ ամենեւեան , կայր և ասէր զմե-
ծապէս ինդուլթիւն սրտին , զի դաւ ինչ
չեաւես 'ի բարեկամացն , և զի ցաւէ նմա
միայն 'ի վերայ բախտին հայրենի աշխար-
հին . և զի՝ քան զյաղթականն՝ երջանիկ
առաւել համարի զանձն , ոչ յերեկն և
յեռանդն միայն , այլ և յառաջեկայն ,
թողեալ փառաւոր յիշատակ զառաքի-
նութեան . յոր ոչինչ արդեօք յաջողեա-
ցին՝ ասէ՝ յաղթականքդ 'ի զէնս և յընչա-
ւէտութեան իւրեանց . քանզի և կարաս-
ցեն ինչ ոչ վայելել դոքա զիշխանութիդ՝
որ ոչն անկանէ նոցա , 'ի մահ անօրէնքդ
զարս վարելով զարդարս , և չարքդ զառա-
քինիս : Իբրեւ զայս ասաց , խրատ տայր նո-
ցա և աղաչէր ապրեցաւցանել զանձինս
իւրաքանչիւր . և ինքն 'ի կողմն մի տեղի
եռահանդերձ երկոքումք ոմամք և երիւք .
յորոց մի էր և Սորատոմիէս մտերիմ նո-
րա 'ի պատճառս հռետորական վարժիցն :
Առ սա մերձ եկեալ Բրուտոսս , և 'ի գե-
տին երկոքումք ձեռքն սուր մերկ վար-
տեալ հարստեալ ընդ երախակալն , անկա-
նէր 'ի վերայ և այնպէս զրաւէր 'ի կենացն :
Իսկ կէսք ասեն , եթէ ոչ ինքնին , այլ
Սորատոմիէս 'ի շատ թախանձանացն Բրու-
տոսի 'ի ներքոյ կալաւ զսուրն՝ յետս կոյս

զաչան գարձուցեալ, և Բրուտոս թանկ տուեալ անկանէր 'ի վերայ լանջացն և անգէն մեռանէր:

Իսկ Մեսսաղաս բարեկամ Բրուտոսի յետ ժամանակաց 'ի հաշտութիւն եկեալ ընդ Վեսարու, յառուր միում պարապոյ առեալ զՍարատովնէս և առաջի մատուցեալ նմա ասէր արտասուօք. « Սա այսպէ, ո՞վ Վեսար, որ զվերջին սպաս ի մոյն եհար Բրուտոսի, : Զնա սիրով հիւր ընկալեալ Վեսարու, և միշտ նիզակակից իւր առեալ զնա 'ի գժուարին նահատակութիւնսն, և 'ի կռուին որ յԱլատին, գտանէ զնա իբրև զմի 'ի քաջաց անտի իւրոց հելլենացւոցն:

Բայց յազադս Մեսսաղասայ պատմեն, եթէ իբրև գովեցաւ 'ի Վեսարէ այրն՝ զի որ երբեմն 'ի Փիլիպպէ իւր ռիւերիմ թըշ նամի 'ի շնորհս Բրուտոսի, սակայն և յԱլատին մտադիւրագոյնս նահատակեցաւ 'ի վերայ նորա, ասէ Մեսսաղաս. « Ես ինքնին ո՞վ Վեսար, միշտ կողմն և մասն կալայց զլաւին և զարգարոյն », :

Բայց Անտոնիոս գտեալ զգիական Բրուտոսի, հրաման տայր գիաղարդել 'ի յոյժ պատուական ծիրանեաց իւրոց: Եւ ապա իբրև լուաւ զգողանալ ծիրանւոյն, 'ի մահ մատնէր զգողն. և զնշխարսն Բրուտոսի առեալ առաքէր առ մայր նորա Սերվիլիա:

Իսկ յազադս Պորկիայ կնոջն Բրուտոսի պատմէ Նիկողայոս իմաստասէր և Վաղերիոս Մաքսիմոս, եթէ հաստատեալ նորա

անձին առնել, և ոչ թոյլ եղեալ նմա 'ի բարեկամացն որ շուրջն կային և ցանդ պահէին, նա ինքնին կայծակուհա 'ի հրատէն կորդեալ արտաքս՝ առեալ կլանէր, և պընգապէս փակեալ զբերանն, այնպէս զրաւէր 'ի կենացն: Բայց սակայն և նամակ մի Բրուտոսի շուրջ յածեալ է գրեալ առ բարեկամսն. յորում բողոք մեծապէս ունի և ողբայ զՊորկիա՝ իբրու որ անհոգացեալ և լքեալ 'ի նոցանէն իցէ. ուստի և նա առ խօթութեանն հաստատեալ իցէ մանաւանդ ելանել 'ի կենացն: Արդ՝ թուի ոչինչ քաջ տեղեկանալ Նիկողայոսի վասն ժամանակին. քանզի և նամակդ ևս՝ եթէ արդեօք 'ի հարազատաց անտի իցէ Բրուտոսի, տայ մեզ գիտել միանգամայն և զկիրս խօթութեան և զսէր կնոջն և զօրինակ մահուն նորա:

ԶՈՒԳԱԿՇՈՒԹԻՒՆ

ԴԻՈՎՆԻ

ԵՒ

ՄԱՐԿՈՍԻ ԲՐՈՒՏՈՍԻ

ԼՅԻ արդ՝ շատ ինչ քաջալաւ հանդի-
պեալ արանցդ պոքոցիկ, և առաջին՝ զի
այնպէս 'ի գուղնաքեայ պատճառաց այն-
պիսի մեծամեծք երևեցան նոքա, ար-
դեօք այս պանծալի ևս իցէ վասն Դիովնի:
Քանզի և ոչ ոք արդեօք պարծեսցի զօրա-
վիգն լեալ Դիովնի 'ի բանիդ յայդմիկ,
ըստ որում Բրուտոսի՝ Կասսիոս, այր՝
Թէպէտ և ոչ հանգիտակշիռ նմա յառա-
քինութեան և 'ի շուք համբաւոյն, սա-
կայն և 'ի գոռին և 'ի քաջութեան և յու-
շիմութեան և 'ի նահատակութիւնսն՝ զօ-
րավիգն եկաց ոչինչ պակաս քան զԲրու-
տոս ինքնին գլխովին: Նա՛ և կէպք նմա
գրեն զսկիզբն ողջոյն զնահատակութեն,
և զնա պարագլուխ անզարհուրելի ասեն

խորհրդոյն ընդդէմ՝ Կեսարու առ Բրուտոս : Իսկ անդուստ քաջայայտ կայ՝ անձամբ անձին կազմել Դիոմիտի և հանդէպ ձեւ՝ որպէս զէնս և զարդս և նաւա և զօրս, սակաւ և բարեկամս և նիզակակիցս նահաւատակութեան գործոյն :

Առ այսպիսիք՝ զի և ոչ գանձ և զօրութիւն կ'ընէր Դիոմիտի՝ ի գործոց անտի իւրոց և ի մարտէն գլխովին, իբրու Բրուտոսայլ և զիւրական գանձն ի պէտս վարէր մարտին, և յազատութիւն քաղաքայնոցն ծախէր զհասան՝ զոր առնոյր ի վտարանգութեան անդ իւրում :

Դարձեալ առ այս՝ Բրուտոս և Կասսիոս ոչինչ կարացեալ կեալ յանքոյթ նաւահանգիստ՝ վտարանդիք ի հռովմայ, այլ ի մահ դատակնքեալք և հալածեալք, ապաւինեցան ի կռիւ անգր բերեալք ի հարկէն. և ապաստանք յամբութիւն զինուց՝ դիմադրաւ դտան քան վասն քաղաքայնոց՝ առաւել ևս վասն անձանց : Իսկ Դիոմիտի եպէտ և ի ձեռս էր նորա կեալ ի վտարանգութեանն աներկիւղ և խնդագին ևս քան զգոնաւորն ինքնին՝ որ վտարանգեացն զնա, համայն և այնպէս կամակարութիւն պտի ի մեծապէս վտանգ առեալ ձգէր զանձն ի փրկութիւն Սիկիլիոյ :

Եւ արդեօք նոյն չէր ճողոպրել ի Դիոնիսեայ զՍիրակուսացիս, և ի Կեսարէն զՀռոմայեցիս. քանզի առաջինդ և ոչ ինքնին յուրաստ ինչ լինէր զգոնաւորութիւն և յաղէտս ամբաւ պատեալ պաշարեալ էր

զՍիկիլիա : Իսկ տիրապետութիւնն Կեսարոսն՝ թէպէտ և 'ի միեւ ինք քիրտն ոչ գոյզն հասոյց հակառակ կողմանն , այլ լինգունելութեան իւրում և 'ի յաղթութեանն տեսաւ նա իբրև անուն միայն և կերպարան միայն . և ոչ գործ մի անագորոյն և ոչ բռնաւորական ինչ 'ի ներքս երբեր նա . այլ և յորժամ և ինքնին իրացն միապետութեան պէտք էին , նա իբրև յոյժ հեզահամբոյր բժիշկ 'ի ներքս ընծայեցաւ յԱստուծոյ : Ոյր աղագաւ և 'ի մահուն իւրում անձկացան նմա ժողովուրդք Հռոմայեցւոց , և գառնացան ևս անհաշտելիք ընդ դաւաճանն կենաց առնն : Իսկ Դիոնի յոյժ բամբասեցաւ յիւրոց անտի քաղաքացեաց , զի թոյլ ետ Դիոնիսեայ գնալ 'ի Սիրակուսոյ , և չեհար չաղարտեաց զգերեղման բռնաւորին՝ որ յառաջ քան զնա :

Նաև 'ի նահապետութիւնս զնուորդութեան նոցա տեսանեմք զԴիոնի զօրավար անստգիւտ՝ 'ի գլուխ տանել քաջութեամբ զգործան՝ յոր ինքնին միեցաւ , և 'ի գարմանն և 'ի լաւ անդր հաստատել զնանգարեալն յայոց : Իսկ Բրուտոս՝ թուի թէ ոչինչ զգոնացաւ 'ի վերջին 'ի սահմանաւոր մարտին . և ոչ դարձեալ 'ի պարտիլ իւրում իմաստնացաւ ինչ յոտին կանգնել , այլ արտարեկ արտառուչ յուսակտուր վնէր . և ոչ դարձեալ քաջալերեցաւ արձանանալ հաստատուն իբրու Պոմպէոս ընդդէմ բախտին . և այն զի յոյս

մեծապէս կայր տակաւին յառաջոյ՝ ի զէնս իւր և ՚ի զօրն , և իւրովք իսկ նաւուք յանգործու տիրացեալ իսկ էր ծովուն :

Բայց են բամբասանք Բրուտոսի մեծ յոյժ , զի փրկութիւն գտեալ նա ՚ի ձեռաց Կեսարու , և ինքնին ևս փրկեալ ՚ի նորա ձեռն զգերին՝ զոր միանգամ կամեցաւ , և համարեալ ինքն բարեկամ և պատուեալ առ ՚ի նմանէ ՚ի վեր քան զբազումս , իւրովք իսկ ձեռքն գործակից լինէր սպանութեան նորա : Եւ արդեօք ՚ի բամբասանաց աստի աղատ է Դիոմիէ . այն՝ որ ընտանի գոլով Դիոնիսեայ և բարեկամ , առաջնորդէր իրացն նորա , և գործակից լինէր ՚ի յաջողութիւն նոցա . և ապա վատարանդեալ ՚ի հայրենեացն և թշնամանեալ ՚ի կին անդր իւր , և վերապալ ՚ի գոյից իւրոց , մարտ ապա յայտնի մղեաց ընդդէմ՝ նորա օրինաւոր և արդար :

Այլ սակայն զնոյն զայդ ՚ի հակառակն շրջեսցէ ոք արդեօք : Քանզի մեծապէս յոյժ գովութիւն արանցդ այդոցիկ՝ է ինքնին դոցա թշնամութիւնն ընդդէմ բռնաւորաց և չարատեցութիւն նոցա , զոր և բնաւ իսկ անկեղծութեամբ և անարատութեամբ ՚ի ներքս երեր Բրուտոս . քանզի ՚ի կշիռ եդ նա զանձն յազատութիւն հասարակաց , և պատճառք առանձին չէր ինչ նորա գրգռութեան ընդդէմ Կեսարու : Իսկ Դիոմիէ՝ արդեօք մարտ եղեալ չկուէր ընդ Դիոնիսեայ , թէ չէր նորա զնասեալ առ ՚ի նմանէ . և քաջայայտ է

մեզ 'ի նամակաց անտի Պլատոնի' եթէ զխորդ նա ոչ ինքնին տեղի տուեալ 'ի բրու-
նաւորին վայրաց, այլ վտարանդի 'ի բրու-
նաւորէն եղեալ՝ գիմեաց ապա հարկանել
վանել զնա :

Առ այս դարձեալ՝ Բրուտոս 'ի շահ
օգտի հասարակաց, միանդամայն և բարե-
կամ եղև Պոմպէի՝ որում թշնամին էր, և
թշնամի ընդդէմ կքրեցաւ Վեսարու . իբ-
րու այն՝ որում կէտ մի միայն թշնամու-
թեանն իցէ և բարեկամութեանն, արդա-
րութիւնն գլխովին : Իսկ Դիոնիս շատ ինչ
գործեաց 'ի հաճել զԴիոնեսիոս, ցոր վայր
սա վստահացեալ էր 'ի նա . և առ բարկու-
թեն ապա 'ի յերկուանալն՝ մարտ ընդդէմ՝
նորա մղեաց : Ոյր աղագաւ և ոչ ամենայն
բարեկամք նորա հաւատացին, իբրու որ
զԴիոնեսիոս մերժեալ 'ի բաց՝ դուցէ ինքն
զանձամբ զիշխանութիւնն առցէ, ամո-
քեալ զքաղաքացիսն 'ի ձայն իմն անուան
հեշտ և համբոյր քան զբռնաւորութեանն :
Բայց յաղագս Բրուտոսի ասէին նորուն
իսկ թշնամիք, եթէ 'ի գաւակիցսն Վեսա-
րու նա միայն 'ի սկզբանէն մինչև ցկատա-
րած, կէտ նպատակի կալաւ միայն զՀռո-
մայեցւոցն նորոգել 'ի հայրենին քաղա-
քաւորութիւն :

Կ,ան հանդերձ այսոքիւք՝ մրցանք ընդ-
դէմ Դիոնիսեայ բնաւ իսկ չէ հանդունա-
տիպ մրցանացն ընդդէմ Վեսարու : Քան-
զի և 'ի կենակցաց անտի ընտանեացն Դիո-
նիսեայ չէր ոք արդեօք՝ որ չանդունէր չխո-

տէր զայրն, տեսեալ զնա բազում անգամ
 թարթածիւ եալ և զքօսեալ 'ի գիներբուս և
 'ի նարոսս և ընդ գասս կանանւոյն : Իսկ
 խորհուրդ խորհել 'ի վանել հարկանել
 զվեսար, և զանգիտել ոչ յուշմութենէն
 առն այնորիկ և 'ի զօրութենէն և 'ի բախ-
 տէն, յոյր համբաւոյն միայն՝ քուն աչաց
 չտային Պարթևաց արքայք և Հնդկաց,
 արդեօք վեհագունին յոյժ գործ իցէ հոգ-
 ւոյ՝ այնպէս անմեղկելի յահէն կացեալ
 մնացեալ 'ի խորհուրդս արութեան քա-
 ջութեանն : Ուստի և այն ինչ երևեալ
 Դիոմի 'ի Սիկիլիա, ոչ սակաւ ինչ բիւրք
 մարդկան խմբեցան առ նա ընդդէմ Դիո-
 նիսեայ : Իսկ շուք համբաւոյն Եսաարու
 վախճանելոյ առեալ բարձրացոյց 'ի գե-
 ղեցիկ վիճակ զբարեկամս նորա . և անունն
 ինքնին գլխովին առեալ ամբարձ զանուա-
 նակիրն նորա յապիկար մանկութենէն
 վազվազակի 'ի բարձ նախաթող Հռոմայե-
 ցւոց . որք և զանուն զայն իբրև յուսու-
 թուլունս իմն առին զանձամբ ընդդէմ
 թշնամութեանն և զօրութեն Մնտոնիոսի :

Ապա եթէ դք զայն ինչ ասէ, եթէ
 Դիոմի մեծամեծ մարտիւք 'ի բաց զբռնա-
 ւորն մերժեաց, իսկ Բրուտոս զվեսար 'ի
 մահ վարեաց զմերկն զայն և զանաբահա-
 պան անձն . Դա՛ այդ աւագիկ մեծապէս
 ուշիմութեան նշանակ է և քաջութեան՝
 արժանի առն զօրավարի . ժամ բարեպա-
 տեհ խնդրել՝ ունել որոալ անպահապան
 և մերկ զայր մի այնպիսի մեծազօր և ճոխ :

Քանզի և ոչ իսկ սպան զնա յանկարծակի յեղակարծումն 'ի վերայ անկեալ, և ոչ միայնակ կամ ընդ տակաւուց ոմանց, այլ ընդ հարուստ ժամանակ նիւթեաց մեկքեւնայեաց զխորհուրդ դաւոյն, և երթեալ վանեաց զնա հանդերձ այլովք բազմեք ուխտաւսն ընկերքք. ուստի կամ նա յառաջագոյն քաջապես խորհրդով այլուն տիր արար 'ի լաւորերոյն, կամ ընտրելով զորս վատահն էին 'ի նա՝ քաջագոյնս և արիւղոյնս յարգարեաց զնոսա: Իսկ Դիոմէ կամ ձախողակի ընտրութեամբն ապաստան եղև յարս վատթարս, կամ 'ի լաւութենէն նոցա 'ի վատթարն չըջեաց զնոսա 'ի վարելն զնոսա: յորոց և ոչ մին 'ի գէալ իցէ խոհականի առն: Կաև ինքնին Պղատոն յանդիմանէ զնա, զի բարեկամս ընտրեաց այնպիսիս՝ յորոց և 'ի կորուստ մատնեցաւ:

Առ այսոքիւք դարձեալ 'ի մահուն Դիոմէի չեկաց ոք վրէժխնդիր. իսկ վասն Բրուտոսին՝ և թշնամիք գլխովին փոյթ կալան վասն նորա: Զի Անտոնիոս չքով յուղարկաւորութիւն պատրաստեաց նմա. և Կեսար զյառաջագոյն շուք պատուոյն պահեաց նմա: Քանզի եր իսկ Բրուտոսի անդրի պղնձի կանգնեալ 'ի Մեդիոլան քաղաք Գաղատիոյ որ յայսկոյս Ալպեանց. և յետ ժամանակաց զնոյն անդրի տեսեալ Կեսարու յոյժ նմանատիպ առն և հրաշակերտ դործ, ետես և քայլեաց յառաջ. և ապա վայր մի զտեղի կալեալ՝ առաքեաց

կոչեաց լու 'ի լու բազմութեանն զիշխանս քաղաքին, և ասէր, եթէ զգրծել զգաշանց խաղաղութեան տեսանէ նա աւագիկ 'ի քաղաքին նոցա, զի կայ 'ի ներքս նորա մի ոմն 'ի Թշնամեաց անտի իւրոց : Նոքա զառաջինն՝ որպէս և 'ի դէպ արդեօք՝ ժխտեցին, և գիտելով ոչ՝ Թէ զուամէ ասիցէ, հայէին ընդ միմեանս տարակուսեալք : Իբրև Կեսար գարձաւ յանդրին կողմն, և խոժոռ գիմօք ատէր . “ Եւ չիցէ՞ դա աստ կանգնեալ՝ Թշնամի գոլով մեր ,, . Նոքա և ևս զարհուրեալք՝ լուռ եղեն : Յայնժամ Կեսար ժպիտ ընդ քիման բերեալ՝ կայր և գովէր զԳաղատացիսն, իբրև անդրդուելիք կրթեցան նոքա 'ի բարեկամս իւրեանց՝ Թէպէտ և 'ի ձախողակ դէպս նոցա . և հրաման տայր այնպէս կալ մնալ Անդրւոյն 'ի տեղւոջ իւրում 5 :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

1. Հովերոս . Եղեական . Հագներգ . 2.
2. Կէսք յորին . Յն . ó Καῖσαρ . և կէսք՝
ó καίρος . այս է՝ ժամանակն :

3 . Է Տոզս Եւրիպիդէայ Քերթողի :

4 . Իսկ միւս Տողն , ըստ որում՝ յառաջ
բերեն այլք 'ի մատենագրաց , սաստիկ ևս
է ասիւք : Քանզի ասեն՝ խոր յոգւոց ա-
սել յայնժամ Բրուտոսի յանհնարին ա-
ղէտան . “Բարէ հիքացեալք Առաքինութի ,
անուան ուրեմն ես գու . իսկ ես ինքն՝ քեզ
իրբւ Գործոյ պատկառ կացի : Այլ դու
ծառայ ես բախտին ,” : Այսչափ ինչ միայն
իմաստասիրեսցեն հեթանոսք անյոյսք՝ վն
առաքինութեան իւրեանց :

5 . Աստանօր վախճան է Զուգակշիռ
Վարուշն Պլուտարքեայ . և որ զհետ գան
վարք , առանձինք են և չէ զայնոսիկ զու-
գակշռել ընդ միմեանս :

ԱՐՏԱՀԻՍ

ԼՈՒԱՋԻՆՆ որ 'ի Թագաւորս Պարսից
Արտաշէս, հեղութեամբ և մեծանձնու-
թեամբ մեհադոյն, անուանեալ կոչեցաւ
Երկայնաձեռն. քանզի և էր իսկ նորա
ձեռն աջոյ երկայն քան զձախոյն, և էր
նա որդի Բանդսեայ: Իսկ երկրորդն՝ զոր-
մէ առեալս եմք 'ի գրեւ, կոչէր Մենմոյն,
և էր նա 'ի գառերէ առաջնոյն: Քանզի և
որդիք չորք ծնան Դարեհի 'ի Պարսկա-
տեայ. անդրանիկ Արտաշէս, յետ նորա
Վիւրոս. և ըստ նոցանէ երկուք ևս այլ
կրտսերք՝ Ոստանէս և Ուքսաթրէս: Եւ էր
Վիւրոս անուանեալ 'ի նախնոյն Վիւրոսէ,
զոր ասեն անուանել յԱրեգակնէ. քան-
զի Վիւրոս կոչեն Պարսիկք զԱրեգակն:
Իսկ Արտաշէսի առաջին անուան էր Ար-
շակ. Թէպէտ և Դինոյն ասէ, Ուրաէս.
այլ չէ ինչ հաւանական՝ եթէ Կոեսիաս

(Թէպէտ և ե՛ն իսկ 'ի մատենան նորա զաւանցանք և անհամուծիւնք ազգի ազգի առասպելեաց բանգագուշանաց), անգիտասցի զանուն արքային առ որում գեղերեալ էր, բժշկապետ գոլով արքային և տիկնոջն և մօրն և զաւակացն:

Արդ՝ Կիւրոս անգատին յառաջին տիոցն բուռն էր և յանդուգն, իսկ միւսն՝ հեղառաւել յամենայնի և բնուծեամբ ամբք և համբոյր 'ի Թափս կրից: Սա այս ըստ հրամանի ծնողացն ած 'ի կին օրիորդ գեղեցիկ և լաւ. և ապա ժնէր զնա առ իւր ընդդէմ՝ կամաց նոցա: Քանզի 'ի մահ մատենալ արքային զեղբայր հարսինն, խորհէր 'ի կենաց բառնալ և զհարսն գլխովին: Այլ Արշակայ յողոք անկեալ մօրն և արտասուս բազում հեղեալ. 'ի վերջէ ուրեմն յաջողէր ապրեցուցանել զնա և առ իւր ևս ունել զնա. սակայն մայր նորա ըզձախաթ էր առ Կիւրոս և խնդրէր Թագաւորեցուցանել զնա: Ուստի և առաքեաց կռչեաց զնա 'ի ծովէն, յորժամ և անկեալ խօթանայր Դարեհ: Յարեաւ եկն Կիւրոս և մեծապէս յուսացեալ էր 'ի ջնս մօրն լինել ժառանգ Թագին: Քանզի և էր իսկ Պարիւսատեայ 'ի բանին յայնմիկ պատշառս գեղեցիկ, յորդւմ և ինքնին Քսերքսէս նախնին յաջողեցաւ 'ի Թելադրութենէն Դեմարատեայ. քանզի ծնաւ նա զԱրշակ՝ յորժամ 'ի սոսկականաց ոք էր Դարեհ, իսկ զԿիւրոս՝ մինչ Թագաւորն էր. Համայն և այնպէս թչինչ կարաց մայրն

'ի հաւանութիւն զարքայն ածել, այլ զան
գրանիկն իւր առեալ կացուցանէր թա-
գաւոր, փոխեալ զանուն նորա Արտաշէս:
Իսկ Վիւրոս նախարար կարգեցաւ Լիւ-
դիոյ և զօրավար ծովեզերեայ գաւառացի
Այլ վայր մի զկնի մահուն Դարեհի ե-
լեալ չորաւ արքայ 'ի Պասարգադաս՝ նուի-
րիչ անդանօր յարքունի նուէրոն 'ի քրմաց
անտի Պարսից: Եւ է անդ տաճար՝ մարտիկ
Դիցուհւոյն, զոր Աթենաս գլխովն ասասցէ
ոք թերեւ: Արդ պարտ է նուիրելոյ ան-
ձինն մտանել 'ի տաճարն և զիւր պատմու-
ճանն 'ի բաց եզեալ՝ արկանել պատմու-
ճան զնախնոյն Վիւրոսի՝ մինչև կացեալ
էր նա թագաւոր. ապա ուտել պաղատիտ
մի թղոյ, և ծապել զբեկն, և ըմբել բա-
ժակ զչիճուկ կաթին: Իսկ թէ բաց յայս-
ցանէ գործին և այլ ինչ, զանիուկ է յալոց:

Արդ հանդերձեալ Արտաշէսի գոր-
ծել զայստիկ, գայր հասանէր առ նա Տէ-
սափերնէս ածեալ ընդ իւր զմէ 'ի քրմաց
անտի. այն որ դաստիարակութեամբ զՎիւ-
րոս մարդեալ էր 'ի սովորոյթսն հայրենի
'ի մանկութեան նորա, և վարժեալ ևս էր
զնա 'ի մոգութեան. բայց քուրմն թաղ-
ծութիւն 'ի գէմն բերէր պուստել քան
զամենայն այր պարսիկ, զի չեկաց Վիւրոս
ժառանգ թագին. ուստի և 'ի գուշակ լի-
նել նորա զՎիւրոսէն, համբուն դտանէր
հաւատա: Քանզի գուշակ լինէր՝ գարան 'ի
Վիւրոսէ գործեալ Արտաշէսի 'ի մեհենի
անդ, իբրու 'ի մերկանալ արքային զհան-

գերձն՝ ի վերայ անկանիլ Վիւրոսի և սպանանել զնա : Արդ կէսք ասեն՝ ի գիպահոջ արարեալ զՎիւրոս վասն ամբաստանութեանն . և կէսք դարձեալ՝ եթէ մտեալ նորա ի մեհեանն և զօղեալ, մասնեցաւ ի քրմէն . իբրեւ ի մահ վարէին զՎիւրոս, մայր նորա առեալ զնա ի մէջ գրկացն և ի հիւսս վարսից իւրոց պարուրեալ զնա և զնորա պարանոցն կապեալ ընդ իւրումն, այնպէս ճիշ բարձեալ և պաղատանս ձայնեալ և ողբս առեալ՝ ապրեցուցանէր և առեալ առաքէր զնա անդրէն ի ծով անդր . ուրանօր նա ոչ շատ համարեալ զտէրութիւնն և յուշ անձինն ածեալ՝ ոչ զչնորհն ի պաղատանաց անտի մօրն, այլ զձերբակալ լինելն, դրդեալ և ի կրից ցամանն, ևս քան զեւ վառեցաւ ի թագն : Իսկ կէսք պատմեն՝ նշկահել նմա զարքայն զի չգոյր նմա ռոճիկ բաւական հանապազօրեայ սեղանոյն . բայց անհամոռութիւն են բանքն, զի թէ ոչ այլ ինչ, էր նորա մայր՝ յիւրոց անտի գոյից արդեօք տալ նմա որչափ և կամէր :

Եւ են իսկ հաւաստիք յայտնի մեծութեան ընչեղութեան նորա ի վարձկանս զօրականին, զոր ունէր և պահէր նա ի տեղիս տեղիս ի ձեռն բարեկամաց իւրոց և հիւրոցն, որպէս պատմէ Քսենոփոն : Քանզի տակաւին զանխուլ պահեալ նա զկազմութիւն պատրաստութեանցն, ոչ ի մի վայր խմբեալ պահէր զգօրն, այլ էին նորա ոստիկանք ի կողմանս կողմանս, որ

այլ և այլ պատճառանոց զօրաժողով առնէին յեկաց անսի: Այլ ապա զխէթ կասկածանաց արքային 'ի դերեա հանէր մայր նորա. նա և ինքնին Կիւրոս գեղեցիկ հլու թեամբ առեալ դրէր միշտ առ եղբայրն. և զի շնորհս խնդրէր 'ի նմանէ, և և զի ամբաստան կայր զՏիսափերնեայ, իբրու որ խանտացեալ է ընդ նմա և հակառակ նորա: Սակայն և արքայն ինքնին 'ի բնէն գանդաղկոտ էր, և իբրեւ հեզու-թիւն առհասարակ համարեալ էր բանն: Եւ անդրստին 'ի սկզբանէ շատ իսկ նախանձաւոր կրթեցաւ նա քաղցրութեան քարոյից միւսոյն Արտաշէսի իւրում անուանակցի, և առհասարակ մարդասիրէր՝ որք մերձե նայինն առ նա. առատանայր 'ի պատիւ և 'ի շնորհս արժանաւորացն, նա և զպատիժ և պատուհասին զամենայն քաղցր գործէր. խնդայր 'ի հիւրամեծարութիւնս անձին՝ ոչինչ պակաս քան զորս 'ի ներքս բերէին նմա կամ՝ որք ընդունէինն 'ի նմանէ, և համբուն զուարթ և մարդասէր էր նա 'ի տուրնն, որ զի և զամենայն նուէր թէպէտ և յոյժ գուշնաքեայ՝ ընդունէր մտադիւրագոյնս: Որպէս և Ուլիսէս ոմն ածեալ առաջի նորա նուռն մի մեծ յոյժ, ասէր Արտաշէս. “ Երգուեալ 'ի Միհր, զի այրդ այդ և զքաղաք մի փոքրիկ վաղվադակի մեծ գործեսցէ, եթէ 'ի ձեռս տացուք դմա ”:

Իսկ և յուղւոջ այլք ոմանք առաջի մատուցեալ նմա իրս ինչ, անդ այր ոմն գոր-

ծաւոր՝ իբրեւ ոչինչ այլ էր 'ի ձեռին ընծայել նմա, ընթացեալ 'ի գետն և առեալ ջուր երկոքումք ամիովք՝ այնպէս մատուցանէր նմա : Յանձն իւր զուարճացեալ Արտաշէս՝ առաքէր տայր առնն բաժակ մի ոսկի և հազար ևս Դարեհեանն : Իսկ Եւդղիդաս Լակոնացի լեզուագարեալ ընդդէմ արքային լրբենի ժպրհուլթեամբ, պատուիրեաց 'ի ձեռն հազարապետին ասել առ նա . “ Մարթ է քեզ ընդդէմ արքային ասել զոր կամիս, այլ ինձ՝ ասել և առնել : ” Եւ էր երբեմն յորս ուրեք ցուցեալ նմա Տիրիբազոս պատառեալ զկանդին զարքունի (այն է՝ պատմունճան պարսկական), հարցանէր արքայն, զինչ պարտ իցէ առնել. ասէ Տիրիպիազ . “ Արկցես դու այլ, և զայդ ինձ տացես ” : Արար ըստ բանին արքայն, և ասէ . “ Տամ քեզ զայդ ո՞ Տիրիբազէ. այլ պատուիրեմ մի զգէնուլ : ”

Բայց Տիրիբազ անսաստեալ հրամանին (չէր ինչ չարամիտ այրն, այլ անհանճար և ծանծաղամիտ), անդէն զանձամբ արկանէր զպատմունճանն. առ այս՝ և 'ի պարգևաց անտի ոսկւոյ՝ զարդ կանանց արքունի, արկանէր պճնէր զանձն : Իբրեւ առհասարակ սրտմտեցան, ծիծաղեցաւ արքայն և ասէ . “ Զգարդոգ ոսկի շնորհեմ տանել քեզ՝ իբրեւ կնոջ. և զայդ պատմունճան՝ իբրեւ անմտի ” : Իսկ 'ի սեղան արքայի ըստ սովորութեան կարգին բազմէր և ոչ ոք բաց 'ի մօրէ արքայի և 'ի տիկնոջէն . 'ի վերոյ արքային բազմէր մայրն, բայց տի-

կինն յետ արքայի . իսկ Արտաշէսն և զերկուս զեղբարսն կրսեր զՈստանէս և զՈւրաթընէս առաքէր կոչէր ՚ի սեղան իւր :

Իսկ որ առաւել հեշտ և փարեղի էր Պարսիկ որերոյն, զի տեսանէին զկառան զՍասանիւրայ զտիկնոջ արքայի քօղազերծ ՚ի վարագուրաց, զի և կանանց ռամկին մարթ էր ողջոյն տալ նմա և մօտել առ նա . ուստի և այն գշխոյ փարեղի յոյժ էր ժողովրդեան : Այլ սակայն և որք ՚ի ժամանակին՝ արք հետամուտք նորութեան և ձեռներէցք, զայս ասէին՝ եթէ իրաց աշխարհին պէտք են Յիւրոսի, իբրու առն վեհագունի վիճակեալ ոգւոյ և մեծանձին և մարտիկ առն և բարեկամաց սիրողի . և թէ՛ լայնածաւալ արքայութեանն պէտք իցեն արիական և պատուասէր արքայի :

Ապա այնուհետև վստահ եղեալ Յիւրոսի՝ ոչինչ պակաս ՚ի յօժարութիւն սրտի մարդկան վերնագաւառացն, քան որ շուրջ զիւրեն կային, կազմեցաւ պատրաստեցաւ ՚ի մարտ պատերազմի . և առեալ գրէր առ Լակեդեմոնացիս, թելադիր լինէր ձեռն տալ նմա և առաքել զօրս . խոստանայր զօրականին երիվար՝ եթէ հետի գան, և կառս՝ եթէ ձիաւորք գան . և տալ նոցա գեօղս՝ եթէ անդաստանաց միայն տեարք իցեն, իսկ թէ գեօղեց տեարք են՝ մատուցանել նոցա քաղաքս . և թոշակ ևս տալ նոցա դրամ՝ ոչ թուով, այլ կշռով : Ապա և շատ ինչ անձնապարծ՝ յաւելոյր և ասէր, եթէ սրտեայ է առաւել և անդր :

գուժելի քան զեղբայր իւր, և է խել ինքն առաւել իմաստասէր և ճարտար ևս վարժեալ 'ի մոգութեան, և գինըմբու առաւել է քան զնա և գինուոյ առաւել տուկայ. խել իւր եղբայրն վատ արանց է և կնամարդի, որ զի և յորսա բարակաց՝ և ոչ յերիվարին իւրում գիտէ հանգարտել. խել 'ի մարտս պատերազմաց՝ և ոչ յիւրում գահին նստել բազմել: Ապա Լակեդեմոնացիք առեալ զՍկիւտաղաս մի յղեցին տուգղէարքոս, հրաման տուեալ նմա՝ կատարել զամենայն կամս Վիւրոսի:

Յայնժամ Վիւրոս չու առնէր խաղաղ գնայր ընդդէմ արքային, ածեալ իւր բազմութիւն յոյժ բարբարոսաց. և 'ի Յունաց վարձկանաց իբրեւ երեք հազար և բիւր մի, և պատճառս ցանգ պատճառէր նորս զարշաւանին զայնորիկ: Սակայն և խորհուրդ մտացն ոչինչ զանխուլ կացեալ հարուստ ժամանակ, երթեալ Տիսափերնէս զրոյց տայր արքային: Մինչ այս մինչ այն՝ աղմուկ շփոթից յուղեալ յարքունիս, յաւէտ իմն 'ի Պարիւսատէ 'ի վեր հանէին զպատճառ մարտին այնորիկ. և խիթային և ամբաստան ևս կային զբարեկամացն նորա: Իսկ յայնժամ Ստատիրոս կարի 'ի խոր խոցեալ վասն մարտին, նեղէր տազնապէր զՊարիւսատէ, բողոք բարձեալ ասէր. «Ուրանօր իցեն արդ հաւատքդ այդոքիկ: Ո՛ւր և ձայնք պաղատանացդ, որով ապրեցուցեալ քո զդաւաճանն եղբօր, առեալ ըզմեզ արդ արկեր 'ի կռիւդ յայդ և յաղէտս

ամբաւ ,, : Յայսմանէ յատելութիւն բերեալ ընդ Ստատիրայ Պարիւսատէ՝ անդստին 'ի բնէն յոյժ ցասմնոա կին , և որ իւր ժաբար ևս վարէր 'ի թափ կրիցն , և ոխակալ հնարէր գաւեւ զՍտատիրէ 'ի կենաց :

Աւրդ՝ Դինոմն գրէ , 'ի գլուխ հանեալ զդաւն 'ի ժամանակի անդ մարտին : Բայց զտեսիառ ասէ՝ յետոյ ուրեմն : Եւ ինձ թուի՝ եթէ վերջինգ մերձ գոլով իրացդ՝ ոչինչ անտեղեակ արդեօք ժամանակին իցէ . նա՛ զի և ոչինչ ունելով պատճառ 'ի պատմութեան իրացն փոփոխել կամակար զժամանակն (թէպէտ և ստէպ է գտանել զայս 'ի պատմութիւնս առնն , որ 'ի ճշմարտութենէն գառնայ յառանցիկն և յառասպելականն) , վասն որոյ և մէք զնոյն գործ կարգեսցուք անգանօր՝ ուր և կարգեացն նա :

Աւրդ յայնժամ՝ Վիւրոսի յառաջ խաղացեալ , լսէր համբաւ՝ իբրու ոչինչ արագ մարտ մղել արքայի և ոչ ճեպել 'ի վէգ ընդ նմա . այլ սպասեալ մնայ 'ի Պարսս՝ մինչև 'ի կողմանց կողմանց զօրքն խմբեսցին առ նա : Քանզի և խրամ ևս հատեալ էր ընդ մէջ գաշտին՝ լայնութիւն տասն (քայլից) , և խորութիւն նոյնչափ , և երկայնութիւն չորեքհարիւր ատպարիսաց , և թոյլ ևս ետ անցանել Վիւրոսի և յառաջ խաղալ ոչինչ կարի հեռի 'ի Բաբելոնէ : Այլ Տիրիբազ որպէս ասեն՝ առաջին համարձակեալ ասէր ցարդայն , մի խոյս 'ի մարտէն տալ , և լքանել թողուլ զՄարս և

զԲարեւոյն, և մի զՍուսան գլխովին, և վերջոտնիլ կալ 'ի ներքս 'ի Պարսս. նա զի և են իսկ նորա կազմ և առ ձեռն զոր բազմապատիկ յոյժ քան զԹշնամւոյն, և նա խարաքք բիւրք են նորա և զօրավարք քաջամարտիկք և քաջախորհուրդք քան զՎիւրոսին: Իբրև զայն լուաւ Թադաւորն՝ գրք գեցաւ վազվազակի 'ի կռիւն:

Եւ անգէն զառաջինն յերևան հանեալ բանակ մի իննսուոն բիւրուց զօրաց շքեղ վառեալ և կազմեալ՝ ահաբեկ առհասարակ զԹշնամիան առնէր. որ յանդուգն յարձակմամբ և յրնչաց ևս քերեալ, այնպէս խաղային գիմէին խառն 'ի խուռն և անդէնք: Ապա յայնժամ մեծապէս սրբտաթափ առնէր զնոսա Արտաշէս, որպէս զի և Վիւրոս ինքնին անհնարին տաղնապեցաւ, և աղաղակ ուժգին բարձեալ հազիւ ուրեմն բաւական լինէր կարգ տալ զօրուն: Իսկ անդուստ արքային լուռ և անշըշունջ և քայլ 'ի քայլ յառաջ զիւրսն խաղացուցեալ, յոյժ հիացուցանէր զՀելլենացիան 'ի տեսիլ գեղեցիկ կարգին. այն ինչ նոքա ակնկալեալ մնային խառնագոչ աղաղակի և խառնամբոխ հրոսակի և սաստիկ ամբոխից ամբաւ խուժանին:

Ապա Արտաշէս քաջիկ խորհրդով առեալ կարգէր ընդդէմ Հելլենացւոց 'ի հանդիպոյ իւրոյ փաղանգին կառս քաջամուրս գերանդազէնս, զի 'ի Թափ յարձակման նոցա ընդոտնեալ բեկցէ զկարգ դասաւորութեան նոցա՝ մինչև 'ի գոռն

միտեալ իցէ : Արդ զմարտ զայս պատերազմի պատմեցին բազումք . բայց Քսենոփոնն 'ի տեսիլ ական գլխովին առեալ բերէ ըզբանն , ճշգրիտ 'ի գէմն զնահատակութիան ածելով զառն առն . ոչ իբրու վաղնջուց անցելոցն պատմիչ , քան թէ որ անդէն առաջի իսկ աչաց գործեացին իրքն . իսկ 'ի կենդանադիր պատմութեանն շարժէ վառէ նա զականջալուրն , իբրու որ զնա եւ գլխովին 'ի նոյն նահատակութիւն առեալ նահատակեցուցէ , որպէս զի և ոչ բանաւոր ոք այր յանձին կալցէ արդեօք առնուլ կրկնել զմիանգամ պատմեալսն . բայց թէ 'ի ներքս բերցուք մէք զարժանիսն յիշատակաց , զոր միանգամ զանց արար այրն 'ի պատմել :

Արդ՝ զտեղի ճակատու պատերազմին կարգային Վունաքսա , և է այն հեռի 'ի Բաբելոնէ հինգհարիւր ասպարիսք : Բայց մինչքն ձեռն 'ի գործ արարեալ , խրատ տայր Վղէարքոս Վիւրոսի՝ յետոյ Մակեդոնացւոցն կալ և մի գիմագրաւ լինել : Եւ պատմեն՝ տալ պատասխանի Վիւրոսի . “ Զլինչ ասես ո՞վ Վղէարքէ : Հրամայես գու ինձ 'ի հետամուտ լինել Թագին , նարժան լինել Թագին ” : Ուստի և վրիպակ մեծապէս գործեաց Վիւրոս , այնպէս յանգուզն անձնագրաւ 'ի վտանգս լինելով անհնարինս . սակայն և ոչինչ պակաս , Թերևս և մեծ եւ սխալեաց Վղէարքոս , զի ոչ ճակատեցոյց զհեղինացիսն ընդդէմ արքային , և զաջոյ թէն առեալ

խաղացուցանէր մօտ 'ի գետ անդր, զի մի 'ի ներքս փակեացի : Քանզի թէ յամենայնի զանդորրութիւն խնդրէր նաւ և այնչափ ինչ փոյթ էր նորա խոյս տալ յամենայն ձախողակացն, լաւ ևս ուրեմն էր անդէն առ տնին դադարել նմա : Սակայն դամ մի 'ի ցամաք ելեալ 'ի ծովէն զինու զարդու ասպարէզս բիւրս անբռնագտա 'ի մարդոյ և խորհուրդ կալեալ նստուցանել զՎիւրոս 'ի գահ արքունի, ապա յետ այնորիկ 'ի զննել խտրել այնպէս զգիրսն և զգասաւորութիւն կարգին՝ ոչ 'ի փրկութիւն զօրավարին յորմէ զթռչակն առնոյր, այլ զնանձին տեղի պատրաստեացէ կռուոյ յանքոյթ և յանդորրու, հանգունատիպ ամենկին ցուցաւ մարդոյ՝ որ առ ահի մօտալուտ վտանգին յամենայն խոհականութենէ վրիպեալ իցէ 'ի բունն նահատակութեան արշաւանին այնորիկ :

Քանզի և քաջայայտ իսկ կայ յանցիցն անցելոց, եթէ և ոչ մի ոք 'ի գասաւորաց անախ որ շուրջ զարքայիւն՝ ունէր ինչ 'ի դիմի հարկանել հրոսակին Հելլենացւոց, և 'ի վանել ընկրկել նոցա և 'ի փախչել արքային կամ 'ի տապաստ անկանել, անդ Վիւրոս տարեալ զյաղթութիւնն՝ ապրէր և 'ի գահն բազմէր : Ոյր աղադաւ և յաւէտ տարապայման զգուշաւորութեանն Վրէարքոսի, քան թէ Վիւրոսի յանդգնութեանն ընծայեացէ ոք արդեօք զվատթարել իրացն և զմահն Վիւրոսի : Քանզի եթէ արքային գիտացեալ ինչ էր զվարդա-

սաւորութեան Հելլենացւոցն, 'ի նուաղ առնել զհարուած զիւրոցն՝ արդեօք գըտեալ էր զվայր յոյժ տարագէմ յիւրմէն և յիւրոցն. ուստի ոչ ինքն գիտաց զպարտութիւն իւր յայնմ կողմանէ, և ոչ Վիւրոս օգտեցաւ ինչ 'ի յաղթութէ Վզէարքոսի. զի օրհաս մահուն կանխեաց նորա : Եւ արդեօք ինքնին Վիւրոս խելամուտ եղև լաւութեան մասինն, ուստի և պատուէր տայր Վզէարքեայ ճակատել 'ի միջոցին. այլ նա պատասխանի տուեալ լաւագունին ևս փոյթ ունել յաջողութեան, հիմն 'ի վեր տապալեաց զամենայնն :

Քանզի թէպէտ և հարուած զամենայն ածին Հելլենացիք 'ի վերայ բարբարոսացն, և յառաջ ևս անցեալ հարին վանեցին ըզնոսա հարուստ ասպարէսս, բայց Վիւրոսին՝ որ յերիվար աշտանակեալ էր 'ի քաջ, բայց խստերախ և ամեհի, անուն Պասակաս, ընդգէմ խաղաց դիմեաց (որպէս Վտեսիաս ասէ) Արտաքերսէս զօրավար Վատուսիացւոց, ձայն բարձեալ գոչեաց և ասէ. “ Ո՞վ դու Վիւրոսին խանգարիչ անուան, անուն գեղեցիկ ևս 'ի Պարսից աշխարհին. այր անիրաւ քան զամենայն մարդ և խելայեղ, այսր եկեալ է քո ածեալ ընդ ճանապարհ ձախուղակ զքաջագայդ Հելլենացւոց յառ և յապուր գանձուցն Պարսից. ակն կալեալ է քո տապաստ զքոյինդ արկանել տէր և զեղբայր, սակայն են խկ նորա բիւրք բիւրուց ծառայից՝ կորովի ևս քան զքեզ. և տեսցես

դու արագ արագ աւագիկ : Քանզի աստէն արագ գլուխդ քո բարձցի 'ի քէն , մինչև քո զերեաս արքայի տեսեալ իցէ , : Ասաց և թափ արձակեաց զտէգն . այլ պատեան զրահիցն Վիւրոսի անտեղի տալի՝ անխոց պահեաց զնա , թէպէտ և դրգուեցաւ ևս 'ի թափ սաստկութեան հարուածոյն : Իբրև զերիվարն դարձոյց Արտագերսէս , անդուստ և Վիւրոս նիզակահար 'ի նա եղեալ , թափ զսայրն վարեալ անցուցանէր ընդ անրակն պարանոցին : Արդ՝ միաբան առհասարակ զմահն Արտագերսեայ պատմեն յայնժամ 'ի ձեռաց Վիւրոսի :

Այլ յազագս մահուն Վիւրոսի՝ քանզի պարզապէս և սղագունիւք անց Քսենոփոյն (իբրև չէր նա մօտ 'ի վայր անդր) , արձանագրեսցուք մեք զպատմեալն Դինովնեայ ոճով , ապա և զպտեսեայն : Արդ՝ պատմէ Դինովն , եթէ յետ մահուն Արտագերսեայ մարակ 'ի կուշտ ձիավարեաց Վիւրոս յառաջամուխ 'ի ճակատ արքային . անգ եհար խոցեաց զերիվար նորա , և տապալէր արքայն . իսկ Տիրիբազ արագ արագ յերիվար այլ ամբարձեալ զարքայ , ասէր այսպէս . " Յո՛ւշ քեզ ցանգ լիցի ո՛վ արքայ օրս այս . քանզի և է իսկ անմոռաց յիշատակաց արժանի , " : Բայց Վիւրոս անդուստ միւսանգամ շահատակեալ երիվարաւն՝ անդրէն 'ի գետին տապալէր զարքայն : Իբրև և երրորդ անգամ յարձակեցաւ , 'ի սրտմոռութիւն մեծապէս բրգեալ արքային , ասէր առ որս շուրջն կային .

Լաւ ևս է չտարելն: Ասաց և յարձակեցաւ ընդդէմ՝ Վիւրոսի, որ այնպէս յանդուգն և յանձնապաստան յառաջ վարեցաւ 'ի տարաւի նետիցն, և նետ մի արձակեաց ընդդէմ. նետաձիգ յայնժամ և նիզակակիցքն լինէին Արտաշէսի: Անդ անկանէր վիրաւոր Վիւրոս՝ որպէս կէսք աւետն՝ 'ի ձեռաց արքային, և կէսք եթէ հարաւ նա յառնէ Վարիացւոյ. որում և արքայն 'ի միջանակ քաջութեանն տայր նմա տանել ցանդ 'ի զինուորութեանն պաշտպանի: Ի ծայր աշտէին յառաջոյ գրնդին. քանզի և Վարիացւոց արանց՝ Աքազազ անուն կարգան պարսիկք, 'ի պատճառս ցցունից վերջից սաղաւարտացն նց:

Իսկ պատմութիւնն Վտեսեայ ծայրաքաղ և 'ի կարծոյ այսպիսի ինչ է: Յետ սպանութեանն Արտագերսեայ խաղաց Վիւրոս երիվարաւն ընդդէմ արքային, և արքայն ընդդէմ նորա, երկոքին միանգամայն լուռ և անմռունչ: Անդ Արիէոս բարեկամ Վիւրոսի աճապարեալ հարկանել զարքայ, այլ ոչ խոցեաց զնա: Ապա և արքային արդնրնկէց եղեալ՝ վրիպեալ 'ի Վիւրոսէ, հար և սպան զՏիսափերնէս զայր հաւատարիմ Վիւրոսի և զքաջ: Յայնժամ և Վիւրոսի նետ մի արձակեալ յարքայն, թափ ընդ զրահսն անցուցեալ խոցեաց զլանջսն, և միւէր գնացր սոյն՝ որչափ մատանց երկու, և 'ի հարուածոյն տապալ յերիվարէն անկանէր արքայն: Իսկ որք շուրջ զարքային՝ խուճապեալք 'ի փա-

խուստ դառնային . բայց ինքն արքայ յարուցեալ հանդերձ սակաւութիւնով ընդ որս և Կտեսիաս ինքնին, վերջոտնեալ ելաւ . նէ 'ի բլուր մի մօտ՝ և անդէն հանդարտէր :

Բայց անդուստ Կիւրոս պատեալ պաշարեալ 'ի Թշնամեաց , և հարուստ մի ածեալ տարեալ յամեհի երիվարէն , և գիշեր ևս 'ի վերայ հասեալ , այնպէս զանխուլ 'ի Թշնամեացն մնայր , և հետամուտ 'ի բարեկամացն խնդրէր : Այլ նա ընդ յաղթութիւնն փրացեալ և մեծապէս խլրախուսեալ , յայսկոյս յայնկոյս վազս առեալ երիվարաւն , ձայն բարձեալ գոչէր .

“ Տեղի տուք չուառականքդ , : Անդ ստեպ ստեպ զնոյն ձայն կրկնեալ և երեքկնեալ 'ի լեզու պարսիկ , կէպք անդ երկրպագեալ տեղի տային : Իսկ 'ի նմին պահու խոյր Կիւրոսին անկեալ 'ի գլխոյն , անդուստ պատանի մի պարսիկ Միհրդատ անուն՝ Թափով քերեալ առ նովաւ նետահար խոցէր զնա 'ի քունն մօտ յաջն , այլ գիտէր ոչ՝ ո՞րք իցէ այրն : Իսկ 'ի յորդահոս բխմանէ արեանն և 'ի պտուտից գլխոյն և 'ի ԹալկուԹենէն տապաստ անկանէր Կիւրոս , և երիվարն 'ի ներքուստ զերծեալ աստ անդ Թափառեալ վազէր . իսկ զփիլոն զերիվարին տեռազերծեալ ժողովէր արիւնաթաթաւ՝ ընկեր առնն որ զԿիւրոսն խոցեաց յայնժամ :

Ապա 'ի վերջէ վայր մի ոգի առեալ Կիւրոսի 'ի վերացն , յայնժամ սակաւք 'ի ներքինեացն որ ընդ նմա՝ գուն գործեցին յայլ

երիվար ամբառնալ զնա և ապրեցուցանել . իբրև նա անբաւական յաշտանակել և խնդրեաց ևս հետի գնալ, տուեալ զօրա-վիզն ածէին զնա . այնպէս վատեալ մարմնով դեդեկէր նա յընթացսն ծանրացեալ և կորակոր գլխովն . թէպէտ և յաղթական ևս զանձն գնէր, լուեալ անդուտ զաղաղակ փախստէլցն՝ որ ձայն բարձեալ իւրեանց արքայ կարգային զՎիւրոս և խընդրէին խնայել :

Իսկ 'ի նմին պահու Վաւնիայիք ոմանք հիբացեալք և չքաւորք՝ որ զհետ գնային զօրաց արքունի 'ի գործս անարգ սպասաւորութեան, անդ հանդիպեցան և իբրև բարեկամք խառնեցան ընդ արանցն Վիւրոսի : Իբրև ապա զծիրանի կարմիր լանջապանս զարանցն զննեալ գիտեցին, և զի որերոյ արքային առհասարակ սպիտակք են, ծանեան զնոսա 'ի թշնամեացանտի : Ապա մի ոմն 'ի նոցանէն քաջալերեալ՝ 'ի թիկանց կուսէն փքին 'ի Վիւրոս արձակէր, զոր և ճանաչէր իսկ ոչ . իբրև եհար կրտրեաց զերակն նորա մօտ 'ի կարթ ծնգացն, տապալեցաւ Վիւրոս, և անդէն հարեալ զքարի 'ի բունն վիրաւոր, փչեաց զոգին : Այսպիսի ինչ է պատմութիւնն Վտեսեայ, յորում իբրև գուլ և բութ սուսերաւ հազիւ ուրեմն այնպէս փողոտեալ սպանանէ զայրն :

Իսկ յետ մահուն Վիւրոսի՝ Արտասիւրաս Ակն արքայի 1, ըստ գիպաց անցեալ երիվարաւն 'ի վայր անդր և զկոծ և

զաշխարան լուեալ զներքինեացն : հարցանէր ցայրն՝ որ առաւել հաւատարիմ 'ի նոսա . “ Ո՞վ դք իցէ այրգ ո՞վ Պարիսկէ , առ որում գուգ նստեալ արտասուէս , : Ետ պատասխանի այրն և ասէ . “ Եւ ո՞չ տեսանես ո՞վ Արտասիւրէ՝ աստէն գիտապատ զՎիւրոս , : Հիացաւ Արտասիւրոս և քաջալեր ներքինւոյն կարգայր և հրաման ևս տայր նմա պահ գիականն ունել և ինքն հապճեալ ընթացեալ առ Արտաշէս , այն որ բնաւ իսկ յուսակաուր 'ի գեղեցիկ յաղթութենէն , էր և վատթարեալ յոյժ առ 'ի վիրացն և 'ի ծարաւոյն , խրնդագինս զոյց տայր արքային , զի ինքնին գիտապատ ետես զՎիւրոս : Իբրև զայն լուաւ արքայն , անդէն յորգորեցաւ ինքնին հասանել 'ի վայրն , և հրաման ևս տայր Արտասիւրայ ածել զնա . բայց հաժարալուեալ յայնժամ զմեծի աղաղակի զյաղթութեան հելլենացւոցն , և զի տիրացան նոքա ամենայնին , և զհետ ևս մտեալ վանեն զփախստեայսն , երկեաւ և լաւ համարեցաւ առնուլ արձակել անդր արս բազումս տեսանել ստուգել զիրսն . և գնացին յայնժամ արք թուով երեսուն հանգերձ ջահիւք լուցելովք :

Իսկ անդանօր արքային յոգիս ապաւտան պապակեալ 'ի ծարաւոյն , յայսկոյս յայնկոյս շուրջ ընթանայր վազէր Սատիւ բարլանէս ներքինի , խնդրէր ջուր . քանզի անջրդի էր վայրն , և տարագէմ ևս էին նոքա 'ի բանակացն : Իբրև հուսկ ապա

դէպ տալը ներքինւոյն պատահել առն ու մեմն 'ի Յաւնիացւոց անտի հիքացելոցն, և ունէր նա ջուր 'ի հնացեալ տկին ժահահոտ և չար՝ իբրև ութից ըմպանակաց, առեալ զայն վաղվաղակի մատուցանէր արքային : Իբրև ողջոյն զայն քամեաց արքայն, հարցանէր ցնա ներքինին, իբրու որ յոյժ անախորժ պատահեցաւ նմա ըմպելն . իսկ արքայ երդնոյր զերդ ումն 'ի դիս, զի երբէք գինի այնպէս քաղցրահամ ոչ ճաշակեաց նա, երբէք և ոչ ջուր այնպէս թեթև և ականակիտ . " Որպէս զի եթէ և ինձ՝ ասէ՝ գտանել զայրն չյաջողէ, որ զայդ ջուր ետ քեզ՝ մրցանակ տալ նմա, մտղթեմ 'ի դիցն՝ զի ինքնին նղբա երանելի զայրն զայն արասցեն և ընչաւէտ,, :

Իբրև այս այսպէս կատարեցաւ, դարձան եկին շտապաւ երեսունքն առ արքայ . ցնծութեամբ լի և ուրախութեամբ զրոյց բերէին զանկարծելի աւետեացն : Ապա Արտաշէս վստահ 'ի բազմութիւն մարդկանն որ շուրջ զիւրև յայնժամ խոնեալ խմբեցան, յարուցեալ իջանէր 'ի բլրոյն բազում զամբարոջ բորբոքելովք : Հասեալ 'ի դիակն, և ըստ օրինի Պարսիցն 'ի բաց 'ի դիականէն կտրեալ զաջոյ ձեռնն և ըզգլովին, հրաման տալը ածել առ ինքն զգլովին . և կալեալ զայն զերկայնագէս հերացն և զթաւ՝ այնպէս առեալ ցուցանէր բազմութեանն, որ դեռ ևս յերկուացեալք 'ի փախուստ դառնային : Իբրև զայն տեսին նղբա, հիացեալք զտեղի առին և

յերկրապագութիւն դարձան արքայի . և ապա անդէն եօթն բիւրուց արանց խմբեալ ընդ նմա , այնպէս խաղալոյ դառնալոյ Արտաշէս հանդերձ նոքօք 'ի բանական : Բայց էր նորա (որպէս Կտեսիաս ասէ) ածեալ 'ի մարտ անդր բիւրս քառասուն : Իսկ Դիւնոյն և Քսենոփոյն յոյժ առաւել ասէն զթիւ զօրականին : Այլ զթիւ անկեւոյն՝ պատմէ Կտեսիաս , իբրեւ ինունց հազարաց զըոյց տալ Արտաշէսի . բայց ինքն ոչինչ պական քան զերկուց բիւրուց ասէ երեւել անկեւոյն 'ի դաշտին : Սակայն պայքարք են վասն բանին :

Այլ զոր պատմէ Կտեսիաս՝ վասն հրեշտակութեամբ գնալոյ իւրոյ խօսել ընդ Յունաց 'ի միասին ընդ Փայիդղոսի Զակիւն . Թացւոյ և ընդ այլոց բազմաց , յոյժ ստէ : Քանզի և Ճարտար իսկ գիտէր Քսենոփոյն՝ եթէ Կտեսիաս դեդերեալ կայր ընդ արքայի , և յիշատակէ ևս զնա . և քաջայայտ ևս է՝ անցեալ նորա ընդ մատեանսն ընդ այնոսիկ , ուստի եթէ ստուգապէս Կտեսիաս Թարգմանութեամբ չոքաւ խօսել վասն մեծաց իրաց , արդեօք ոչինչ անանուն թողոյր զնա Քսենոփոյն , ըստ որում և անուանէ իսկ նա զՓայիդղոս Զակիւն . Թացի : Սակայն՝ որպէս երևիդ՝ զարմանալի պատուասէր գոլով Կտեսիասոյ այդ , դարձեալ և ոչինչ պական Լակոնասէր և Կղէարքասէր , ջանդ յիւրում պատմութեանն վայրս իմն ընծայէ նա անձին՝ յորս մերձ ինքնին գոլով բազում և գեղեցիկ նահա-

տակութիւնս յիշատակէ զվզեալքեայ և զլակեղեմնիոյ .

Բայց զկնի պատերազմին՝ տուեալ արքային պարգևս չքնաղս յոյժ և մեծամեծս յզէր առ որդին Արտագերտեայ՝ զոր սպան Վիւրոս . մեծապէս պատուեաց և զվտեսիաս և զայլն . և գտեալ ևս զՎաւնային զայն այր՝ որ զտիկն ջրոյն մատոյց, զայրն զայն աննշան և զչքաւոր՝ առեալ բարձրացոյց և ընչաւէտ գործեաց : Բայց և 'ի սրտով զպատուհասի յանցաւորացն գեղեցիկ չափաւորութիւն 'ի ներքս բերեր Արտաշէս : Քանզի 'ի ժամանակի անդ մարտի պատերազմին Արքայէս ոմն Մեդաջի գնացեալ անձնատուր առ Վիւրոս, և ապա յետ մահուն Վիւրոսի դարձ անգրէն արարեալ առ արքայ, նա իբրեւ պարտ համարեալ զայրն անարի վատաստութեան, և ոչ մատնութեան ինչ կամ չարանիւթ կամաց, հրաման տայր նմա բող մի մերկ վերելեալ զպարանոցան առեալ, այնպէս շրջեցուցանել զոր մի ողջոյն ընդ հրապարակն : Առ այս դարձեալ հրաման տայր երկուք ասղամբք ծակել զնզու առն ուրումն, որ բայց 'ի գասալիք վնասուէն, ստութեամբ ևս անապործէր տապատ ինքնին զերկուս 'ի թշնամեացն արկեալ :

Բայց արքային յայնժամ կարծեալ ինքն և կամեցեալ ևս առհասարակ ամենեցուն այնպէս կարծել և ասել՝ եթէ ինքնին արքայ եկաց սպանօղ Վիւրոսի, առեալ ընծայս առաքէր Միհրդատայ՝ տյն

որ առաջին հար խոցեաց զՎիւրոս . և ըն-
ծայարներից արանցն պատուիրեաց արքայ
ասել ցայրն . “ Արքայ պատուէ զքեզ ըն-
ծայիւքդ , զի դու ինքնին գտեալ զվերար-
կու տարազ զերիվարին Վիւրոսի , ածեր
առ նա , : Առ այս և 'ի խնդրել պարգև
յարքայէն Վարիացւոյ առնն՝ որ խոցեաց
զՎիւրոս 'ի կարթ ծնդացն և տապալեաց
զնա , հրաման դարձեալ տայր արքայն պար-
գևաբեր արանցն , ասել ցնա . եթէ “ Զպար-
գև զայդ տայ քեզ արքայ 'ի մրցանակ երկ-
րորդ աւետեացն . քանզի առաջին Արտա-
սիւրաս , և յետ նորա դու ինքնին զոյց ե-
տուր զմահուն Վիւրոսի , : ”

Արդ Միհրդատ անմուռնչ գնաց 'ի
բաց , եթպէտ և 'ի խոր խոցեալ . այլ չու-
առականն այն Վարիացի առ անմուռ-
թեանն կիրս կրեաց զհասարակացն : Քան-
զի 'ի վեր վազեալ՝ որպէս երևիդ՝ և եզ-
ծեալ յառձեռն բարեացն , եդ 'ի մտի
հետամուտ վեհագունիցն լինել . ուստի և
ոչինչ շատացեալ ընդ պարգևն իբրև 'ի
մրցանակ աւետեացն առ Արտաշէս , խո-
թուէր սրտնէր . վկայութիւն եղեալ բո-
լոր բառնայր եթէ ինքնին նա սպան զՎիւ-
րոս և ոչ այլ դք , և յանիրաւի զրկեն զնա
'ի փառաց անտի : Լուեալ արքային և 'ի
սրտմտութիւն մեծ բրդեալ՝ հրաման տայր
գլխատել զնա : Անդ մերձ գտեալ մօր ար-
քային , ասէ . “ Մի դու օրինակ զայդ 'ի
մահ վարեցես զմարդախանձ զՎարիացիդ
զայդ ով արքայ . այլ դա յինէն առցէ զար-

Ժանին մրցանակ ժպրհուլթեան բանիցն ,²
Եւ առեալ յարքայէն զայրն , հրաման
տալ Պարիւսատէ հահճացն 'ի խոշտան-
գանս մատնել զնա աւուրս տասն , ապա
մտորել հանել զաչս նորա , և ապա առնուլ
հեղուլ ընդ ականջս պղինձ ջերաջերմ՝
մինչև սատակեսցի :

Յետ սակաւուց և ինքնին Միհրդատ
առ անմաուլթեանն կորեաւ հիբարար :
Քանզի հրաւիրեալ նա լինթրիս միաբա-
նուլթեամբ ներքինեաց արքային և մօր ար-
քային , ելեալ գնայր անդր արկեալ ըզ-
պատմուճանն և զգարդան ոսկի՝ զոր ա-
ռեալ էր 'ի թադաւորէն : Մինչդեռ անդ-
րնթրէին , մի ոմն երևելի 'ի ներքինեաց ան-
տի Պարիւսատեսոյ սկսաւ ասել այսպէս .
“ Քանի՞ գեղեցիկ պատմուճանդ իցէ ո՞վ
Միհրդատ , զոր արքայ ետ քեզ : Քանի՞ն
գեղեցիկ և մանեակքդ և ապարանջանք :
Քանի՞ պատուական յոյժ և սուսերդ : Ան-
շուշտ նա զքեզ երջանիկ յարգարեաց և
ականաւոր առ ամենեանն , : Իսկ անդ
Միհրդատ , որ արքեալ ևս էր , ասէ . “ Եւ
զի՞նչ այդդիկ իցեն ո՞վ Սպարամիքսէ : Ե՛ս
ինքնին յաւուրն յայնմիկ առ արքային ևս
լաւագունիցն և գեղանեացն արժանի
զանձն իմ ընծայեցի , : Յայնժամ Սպա-
րամիքսէ ժպտեալ ընդ քիման , կրկնեաց
և ասէ . “ Ոչինչ խանդամ ես ո՞վ Միհրդ-
ատ . այլ քանզի հելլենացիքդ ասեն՝ ե-
լծէ գինին է ճշմարտուլթիւն ինքնին գրլ-
խովին , աղէ գու՝ զի՞նչ այն քաջիկ նա

հատակութիւն իցէ կամ մեծ՝ գտանել զտեւազերծել հանդերձ զերիվարին Վիւրոսի և բերել զայն առ արքայ,, : Ասէր այսպէս, ոչ զի զճշմարիտն անգիտանայր, այլ խնդրէր յանգիման բազմականին առակել Միհրդատայ զանձն. գրգէր գրգռէր զծանծաղամտութիւն զառնն, որ ի շաղակրատել ևս առեալ էր, և ի գինւոյն տիրացեալ ևս էր :

Ապա ոչ ևս ժուժեաց Միհրդատ, և ասէ. “Առէք դուք խօսել՝ որպէս ախորժէքդ՝ զտարազուց զերիվարիդ և զանհամութեան բանիցդ. այլ ես յայտնապէս ասեմ ձեզ՝ զի զՎիւրոս ինքնին սպանին ձեռքս այս իմ : Քանզի ոչ տարապարտ ընդ օդդ արձակեցի ես զիմ նեւ որպէս Արտազերսէս, այլ վայրիկ մի ևս հարկանէի ես զնա ընդ աչսն. և հարեալ դիպեցուցեալ թափ ընդ քունն, յերկիր զնա տապալեցի. և մեռաւ նա ի վերաց անտի,, : Իսկ անդանօր բազմականն նախատես կատարածի և ձախողակ բաղդին Միհրդատայ՝ խոնարհ ընդ երկիր պշնուին. իսկ կոչնատէրն ասէր. “Ա՛ղէ գու ո՛վ Միհրդատ արըցուք մէք այժմ և կերիցուք՝ երկրպագութիւն բախտին տալով արքային, անդր ի բաց զզրոյցադ թողեալ՝ որ ի վեր ես քան զմեզ,, :

Իբրև ընթրիքն կատարեցան, գնացեալ ապա ներքինւոյն գուշակ բանիցն լինէր առ Պարիւսատէ, և նա առ արքայն. ի սրտմտութիւն բարկութեան բրդեցաւ ար-

քայ, իբրու որ այնպէս նշաւակեալ առա-
կեցաւ 'ի բանէն, և վերիպեալ գտաւ 'ի գե-
ղեցիկ և 'ի փարեղի մրցանացն 'ի յաղթու-
թեանն իւրում: Քանզի և կամէր իսկ առ-
հասարակ Յունաց և բարբարոսաց համա-
րել այնպէս, եթէ 'ի կռուին և 'ի շահա-
տակութեանն տարեալ նա վերս յեղբո-
րէն, և եղբայրն խոցեալ 'ի նմանէն տա-
պատ անկեալ իցէ: Ապա հրաման՝ տայր
սպանանել զՄիհրդատ փակեալ 'ի մէջ
կուրից, և են այս լլկանք կուրից անհնա-
րինք՝ այսպիսի ինչ: Առնուն կուրս երկու
միաչափս և զուգագիրս միմեանց շուրթն
առ շուրթն, և 'ի միում 'ի նոցանէն ա-
ռեալ տարածեն յորոպս զպատժաւորն .
ապա 'ի վերայ զմիւս կուրն յարմարեալ
կափուցանեն, և նորա արտաքոյ մնան
գլուխն և ձեռքն և ոտքն . իսկ ողջոյն մար-
մինն փակեալ կայ 'ի ներքս . ապա տան
առնն ուտել . թէ յանձն չառնու՝ բռնա-
գատեն 'ի նոյն ուժգին խթեալ ընդ աչան .
իսկ յետ կերակրոյն, տան ըմպել մեղր և
կաթն խառնեալ՝ հեղեալ ընդ բերանն, և
թօփեն ևս ընդ երեսս նորա . և գարձու-
ցանեն հայեցուցեալ ընդ արեգդէման զաչս
նորա . և անգ խուռն ճանճից փարեալ
զերեսօքն պատեն ողջոյն: Իսկ յետ այսու-
ցիկ հիքացեալն 'ի ներքս անդր կատարեալ
զամենայն զպէտս կարեացն՝ զոր միանգամ
բնաւորեցան մարդիկ յետ կերակրոյն և
ըմպելոյն, ապա 'ի խիսաւրասից անտի և
'ի ներխելոյ աղբեացն տողան ելանէ որ:

դանց և ճճեաց, և հաշեն մաշեն նորքա ըզմարմինն, և զեռան սողին մինչև յախոն գիս ներքինս: Եւ անդ է տեսանել՝ ՚ի մեռանել պատժաւորին և ՚ի բաց զվերին կուրն առնուլ, ծախեալ կերեալ զմարմինն, և եռանդն անհնարին զճճեացն, ու նեւ զաղին և ուտել զնա: Զաւուրս եօթն և տասն այնպէս լլկանօք ծախեալ Միհրդատ, հազիւ ուրեմն ՚ի վերջէ չարամահ լինէր այրն:

Իսկ որ տակաւին ևս պահեալ կայր ճարակ ՚ի զայրուց Պարիւսատեայ, այն է՝ Մեսարատէս ներքինի արքային, որ եհատ զգլուխն և զձեռան Կիւրոսի: Բայց քանզի նա ինքնին պատճառս ՚ի ներքս ոչ բերէր որսալ զինքն, դաւ նիւթեաց Պարիւսատէ այսպիսի: Էր իսկ Պարիւսատէ անդառնն ՚ի բնէն կին հնարագետ, և էր նա յաջողեալ յոյժ ՚ի խաղ նարտի. և նախ քան զմարտ պատերազմին նստեալ խաղայր ըստէս ընդ արքային: Իսկ և յետ պատերազմին գարձեալ՝ էր երբեմն զի պարապորդ գտեալ նորա զԱրտաշէս և ՚ի խնդիր սփոփութեան, ասպարէզ կարգաց նմա ՚ի նարտ անդր՝ Դարեհեան հազար գահեկա նաց, և կամաւ ՚ի պարտութիւն մատնեալ ՚ի խաղուն և զոյժ ոսկւոյն հատուցեալ, կեղծաւորեցաւ ապա և կնճիռն ՚ի գէմս իւր արձակէր և սրտնէր: Իսկ անդէն ՚ի Թախանձեւ նորա՝ նարտ միւսանգամ արկանել ՚ի վերայ ներքինւոյն, հաւանեցաւ արքայն: Եւ դաշն կռեալ զի մայրն և ար-

քայն արս հինդ 'ի բաց առեալ յիւրեանց հաւատարմացն, տալս զոր ոք այր խնդրեսցէ յաղթողն 'ի մնացելոցն՝ զնա 'ի ձեռս տացէ յաղթեալն : Դաշն զայս եղեալ՝ նստան 'ի խաղալ : Անդանօր մայրն ճիգն զամենայն թափեալ և բիւրապատիկ ճարտարեալ 'ի խաղումս և յաջողեալ ևս 'ի ձիգ քուեայցն և յաղթեալ, առնոյր յինքն ըստ գաշինն զՄեսաքատէս ներքինի, քանզի և չէր նա 'ի թուոյ անտի ազատ կացելոցն. և մինչև արքային կասկածեալ ինչ 'ի բանին, առեալ տայր զներքինին 'ի ձեռս գահ ճացն. հրաման տայր կենդանւոյն մորթեղերծ առնել զնա, և զմարմինն տռ 'ի շեղ 'ի խաչա երիս բեւեռել, և յայլ ցից ուրոյն զմորթն վարսել :

Իբրև զայս արարին, 'ի խոր խոցեալ արքային սրտմտեցաւ ընդգէմ՝ մօրն. նա ծիւծաղեալ ասէր հենգն. « Անշուշտ կարի փափկութեամբ գրդացեալ է քո, որ այդպէս սրտնիս ընդ հինաւուրց ներքինիդ ընդ չար : Դարեհեանս հազար ես ինքնին տու ժեցի 'ի նարտիդ, և լուռ ևս կամ և հանգարտեալ եմ », : Թագաւորն թէպէտ և խոժոռեալ ևս յայնժամ ընդ խաբանան, գրգռեցաւ և ոչինչ ընդ նմա : Բայց Ստատիրա՝ որ և յայլ ինչ իրս յայտնապէս հակառակէր Պարիւսատեայ, խոժոռեալ սրտեցաւ և յայնժամ, զի այնպէս զարա ներքինիս զհաւատարիմս արքայի՝ անադորոյնս և անիրաւս 'ի մահ վարեաց նա :

Զայնուժամանակաւ Տիսափերնէս գլոր

Ժեալ երգմնակուռ դաշինն և գաւեալ
 զՎղէարքոս և զայլս 'ի զօրավարացն, ձեր-
 բակալ առնէ և առաքէ 'ի շղթայս առ ար-
 քայ Արտաշէս : Եւ պատմէ Վտեսիաս՝ ե-
 թէ խնդրեաց 'ի նմանէ Վղէարքոս սանտր,
 և սանտրեալ զինքն, և մեծապէս հաճեալ՝
 պարգևէր նմա փոխարէն զիւր մատանին՝
 նշան բարեկամութեանն ընդ մերձաւորան
 և ընդ ընտանիան իւր որ 'ի Լակեդեմոնիա .
 և ունէր մատանին քանդակ 'ի կնքին զօ-
 լորորդաց Վարիւացւոց 'ի պարս կաքաւուց .
 Եւ քանզի այլք 'ի կալանաւորացն որ ընդ
 Վղէարքեայ՝ ծախէին շատ ինչ 'ի կերակրոյն
 զոր առաքէին նմա, և բաժին նուազէր
 Վղէարքեայ, պատմէ Վտեսիաս՝ եթէ հոգ
 կալեալ ինքնին՝ յաջողէր կերակուր առատ
 առաքել Վղէարքեայ, և ուրոյն եւ՝ այլոց
 զօրականացն . և ասէ՝ յաջողեալ 'ի նոյն 'ի
 շնորհաց և 'ի հրամանէն Պարիւսատեայ . և
 թէ՝ օր ըստ օրէ ընդ այլ կերակրոյն առա-
 քեալ առ Վղէարքոս և ապուխտ, նա ազգ-
 առնէր նմա խնդրուածովք յղել առ ինքն
 գաղտարար և գանակ փոքրիկ միեալ 'ի
 միսն . քանզի խիթայր եթէ ըստ անագո-
 ղոյն ինչ կրից արքային վախճանեացէ ըզ-
 կեանսն . և թէ՝ Վտեսիաս առ ահին ոչ
 հաւանեցաւ բանին . և թէ՝ ինքնին ար-
 քայն երդմամբ խոստացաւ մօրն որ բարե-
 խօս կայր վասն Վղէարքեայ՝ ոչ սպանտեւել
 զնա . բայց գրգեալ ապա 'ի Ստատիրոյ՝ 'ի
 մահ առ հասարակ մատնեաց զկալանաւորան՝
 բայց 'ի Մենովնէ . ուստի և այնուհետեւ

ձեռնամուխ Պարիւսատէ լինէր գեղակուր
գաւել զՍտատիրա :

Բայց (Կտեմիս) թէ 'ի գեւ ինչ ասէ
'ի բանիդ յայգմիկ , յեցեալ յանբանա-
ւոր պատճառս իրացն , յասել իւրում
իբրու վասն Նղէարքոսին միւել Պարիւսա-
տեայ յեգեռն բազմավասնդ՝ 'ի մահ վա-
րել որքնաւոր ամուսին արքայի , յորմէ ե-
եղեն իսկ նմա որդիք պայազատք Թագին :
Ս, յԼ քաջայայտ իսկ՝ զհեզծիս զայդ զող-
բերգակ կցկցէ նա առ 'ի յիշատակէ իւ-
րոյն Նգէարքեայ : Քանզի և պատմէ գար-
ձեալ՝ եթէ այլոց զօրավարաց գիակունք
գէշ արեան շանց և Թռչնոց , իսկ Նղէար-
քեայ գիակն Թագեալ ծածկեցաւ 'ի միջեւ
հողմոյն և կուտել 'ի վերայ մարմնոյն հո-
ղակոյտ բազում . իսկ 'ի հողակոյտն բու-
տեալ ապա արմաւենեաց , և 'ի սուղ ժա-
մանակի անտառ սքանչելի Թաւացեալ հո-
վանացաւ վայրացն . որպէս զի և արքայն
ինքնին յոյժ զիջ և ապաշաւ լինէր , իբրու-
որ զԱստուածոց սիրելին զայր սպան նա
զՆղէարքոս :

Արդ՝ Պարիւսատէ 'ի վաղնջուց ատե-
լուԹեհէն առ Ստատիրա և 'ի խանդէն ,
տեսեալ զգորուԹիւն անձինն հաստարմատ
'ի շուք պատկառանաց արքային առ նա ,
իսկ զՍտատիրայն՝ հաստահարուտ 'ի սեր
և 'ի հաւատ արքային առ նա , եգ 'ի մոխ
նենդել զնա , նահատակեալ՝ որպէս ինքն
կարծեաց՝ յիւ մեծ և 'ի բազմավասնդ :
Էր նորա նաժիշտ հաւատարիմ յոյժ և շը-

նորհա մեծապէս գտեալ առ նմա՝ Գիգէ անուն. Դինոյն ասէ՝ օժանդակել ամա ի գեղել զՍտատիրա. բայց Կտեսիա՝ եթէ գիտակից միայն էր նա յակամայ կամա։ Իսկ զգ. զատուն Ստատիրեայ, Կտեսիա կոչէ Բիլիտարէ, և Դինոյն՝ Մեւանտէ։

Արդ յետ յառաջագոյն գժտութեան կազին նոցա սկսան նոքա միւսանգամ կե. նակից քաղաքավարութեամբ ընթրել ի միասին. սակայն և այր յընկերէն խիթայր և անձնապահ ընէր, և առնուին ուտէին. նոքա ցանգ ի նոյն և ի մի կերակրոյ։ Իսկ է ի Պարսա Թռչուն փոքրիկ՝ որոյ չեք կզկը զանք, այլ ճարպալից են նորա ախոնդիք. ուստի և կարծեն կենդանւոյն այնմիկ սնա նել յօգոյ և ի ցօղոյ, և տնուն կարդան նմա՝ Ռիւնտակէս։ Արդ ասէ Կտեսիա, եթէ Պարիւսատէ առեալ դանակ փոքրիկ գեղամուխ ի միոյ երեսացն, և յօշեալ զմի ի Թռչնոց անտի և դեղեալ այնպէս զմի բաժինն, ինքն արկանէր ի բերանն ըզբաժինն անշաղախ և սուրբ՝ և ուտեր, և զգեղեալն առեալ տայր Ստատիրեայ. Բայց Դինոյն ասէ՝ Մեւանտեայ և ոչ Պարիւսատեայ կտրել դանակաւն և գնել առաջի Ստատիրեայ զգեղեալ միսն։

Իսկ յետ այնորիկ իբրև յօգւոց պարզել ապաստան ընէր Ստատիրա դառնապէս ցաւովք և չարալլովկ, խելամուտ եղեալ պատճառի ազէտիցն՝ խիթացուցանէր զարքայն ընդգէմ մօրն. որ և ինքնին արքայ ի վերայ հասեալ իսկ էր անագո

րոյն կրից մօրն և աննուէր ոգւոյն : Ոյր ազագաւ անդէն սաստկապէս ճշգիւ 'ի քնին առեալ զքանն, ձերբակալ առհասարակ առնէր զծառայս և զտաճարապետս Պարիւսատեայ և 'ի խոշտանգանս մատուցանէր . բայց նա առ իւր զԳիգէ պահեալ հարուտ ժամանակ 'ի տենեակս իւր, յանձն չառնոյր 'ի ձեռս տալ զնա արքային՝ զոր խնդրէր . մինչև Գիգեայ ինքնին աղաչեալ երթալ գիշերի 'ի տուն իւր, իրազեկ արքայն եղև, և դարանամուտ կարգեալ՝ ձերբակալ առնէր և 'ի մահ վարէր : Իսկ 'ի Պարսս ըստ օրինաց կարգին սպանանեն ըզգեղատուս՝ օրինակ զայս : Առնուն վէմ լայն և զգլուխն պատժաւորին 'ի վերայ հանդուցանեն, և այլ վէմ առեալ հարկանեն և ծեծեն՝ մինչև 'ի ջախել ջարդել երեսացն և ողջոյն գլխոյն : Եւ օրինակ զայս մահ ընկալաւ Գիգէ : Իսկ Պարիւսատեայ յայնժամ ոչ չար ինչ այլ ասաց Արքայ Արտաշէս և ոչ գործեաց, այլ առեալ արձակէր զնա 'ի Բաբելոն՝ ուր և ինքնին ընտրեաց երթալ, և ասէր ցմայրն՝ ցոր վայր նա անդ իցէ՝ արքայի երբէք ոչ տեսնել զԲաբելոն : Եւ էին առ տնին իրք Արտաշէսի այսպիսի :

Բայց յետ այսորիկ իզրև Թեափոսեաց Արտաշէս, որպէս զվիւրտս՝ նկուն և զհեշտնացիսն առնել որ 'ի միասին ընդ նմա 'ի վէգ ելին, և այնպէս յանդորրու կալ յարքայութեան իւրում, ոչինչ յաջողեցաւ ունել զնոսա . քանզի նոքա յետ մահուն

Կիւրոսի առաջնորդի և այլոց զօրավարացն զերծան փախստեամբ յարքուներացն: Բայց յայնժամ հաւաստեաւ իրք Պարսկացդ և արքային տակեալք և նշաւակեալք էին 'ի մթերս ոսկւոյ և 'ի գրգանս փափկութեան և 'ի դասս կանանւոյն. իսկ այլն ամենայն ամբարտաւանութիւն էր և մեծաբանք սնոտեաց: Ոյր աղաքաւ և Շլլադա ողջոյն յայնժամ խրախոյս առեալ՝ ունչա առնէր զքարաբոսօքն: Իսկ մասնաւոր և Լակեգեմոնացւոցն զժպատեհ թուէր և զժոխըմբերելի իրա ոչ խաղալ գիմել 'ի ժամանակին, և 'ի ծառայութենէ յանգորր հանել զՀեյլենացիսն Ասիոյ, և վախճան առնել թշնամեաց և ոտնհարութեանց նոցա առ 'ի բարբարոսաց անտի: Եւ յառաջ իսկ ժամանակաւ մարտ մղեալ էր Լակեգեմոնացւոց նորին աղաքաւ նախ առ զօրավարութեամբն Թիմրոնեայ, և ապա Դերկիւլիդայ: Բայց ոգինչ այնպէս նահատակեալ արժանի, 'ի ձեռս տային յայնժամ Ագեոփղայոսի արքայի զառաջնորդութիւն մարտին:

Սա այս Ագեոփղայոս խաղացեալ նաւուք յԱթիա, անդէն նահատակութիւնս մեծամեծս 'ի ներքս ընծայէր և ստանայր նա համբաւ մեծ. հարկանէր վանէր զՏիսափերնէս 'ի ճակատամարտ պատերազմի, և ապստամբեցուցանէր քաղաքս: Իբրեւ զայն ետես Արտաշէս, մտախորհ եղեալ հնարիմաց խորհրդով մարտ գնել կռուել ընդ Հեյլենացւոց, առեալ արձակէր յԵԼ

լազա զՀերմոկրատէս Հռոգացի՝ գանձ բազում ոսկւոյ տուեալ 'ի ձեռս . հրաման տայր երթալ կաշառարեկ առնել զարս աւագս և զզօրս քաղաքաց, և այնպէս գրգեւ վառել զՀելլենացիս՝ մարտ յորինել ընդգէմ լակեդեմոնացւոց: Իբրեւ 'ի գլուխ զքանն տարաւ Հերմոկրատէս և զմեծամեծս քաղաքաց գրգեաց 'ի միամտութիւն մարտին այնորիկ, խռով սաստկապէս հարեալ ողջոյն 'ի Պեղոպոննիատս՝ առաքեալ կոչեցին յԱսիոյ զԱգեսիդայոս իշխանք լակեդեմոնացւոց: Եւ պատմեն՝ 'ի դարձին իւրում՝ ասել Ագեսիդեայ առ բարեկամն, եթէ 'ի բաց յԱսիոյ վտարէ զնոսա արքայ 'ի ձեռն երկց բիւրուց աղեղնաւորաց . և տկնարկէր բանին զգահեկանն Պարսից՝ որ ախպ 'ի վերայ ունէր զաղեղնաւորի:

Իսկ յետ այնորիկ արքայ և 'ի ծովէ անտի վանեաց վարեաց զլակեդեմոնացիս 'ի ձեռն Կոնովնի Աթենացւոյ, որ խմբեցաւ ընդ Փարնաբաղայ զօրավարի: Քանզի այս Կոնովն յետ նաւամարտութեանն առ գետովն Եգոսի՝ տեղի տուեալ բնակէր 'ի Կիպրոս . ոչ եթէ անձին շատ համարեցաւ անգէն կալ յանդորրու, այլ զի սպառեալ մնայր նա իրացն փոփոխութեան, իբրու գարձագարձ շարժմանց 'ի ծովուն: Ապա զմտաւ ածեալ՝ եթէ խորհրդոց մտաց նորա զօրութեան պէտք են, և զօրութեան արքային՝ խոհականի առն պէտք են, առեալ գրէր նամակ մի առ արքայ վասն խորհրդոյն իւրոյ: Պատուէր ետ նամակա-

բեր հրեշտակին տալ զնամակն՝ մանաւանդ՝
'ի ձեռս Զենովնի՝ Կրեաացւոյ, կամ Պո-
ղիւկրիտեայ Մենաէացւոյ. (էր Զենովն
պարանցիկ, և Պողիկրիտոս՝ բժիշկ)։ Իսկ
Թէ երկդքին գոքա չեցեն անդանօր, տալ
'ի ձեռս Կտեսեայ բժշկի։

Արդ՝ ասեն տալ զնամակն յայնժամ
'ի ձեռս Կտեսեայ, և առնուլ գրել սմա
'ի նամակին յաւելուածով՝ 'ի գրեալն
Կոնովնի առ արքայ, զի և զԿտեսիառ ինք-
նին արձակեացէ առ Կոնովնի՝ իբրեւ պիտա-
նի պըր 'ի Ծովափանն։ Սակայն Կտեսիառ
ասէ՝ ինքնակամ կամօք արքայի յանձն
առնել նմա զգործն զայն։ Եւ այսպէս ա-
պա Արտաշէսի տարեալ զյաղթութիւն 'ի
ձեռն Փարնաբազայ և Կոնովնի՝ 'ի նաւա-
մարտութեանն 'ի Կնիգոն, հաներ զտէ-
րութիւն ծովուն 'ի Լակեդեմոնացւոցն և
ողջոյն զԵլլադա յայնժամ յինքն յանկու-
ցանէր. որպէս զի և կնքէր ապա ընդ Հել-
լենացւոց զհռչակելին զայն հաշտութիւն,
որում անուան կարգացին՝ Հաշտութիւն Ան-
տաղկիդեայ։

Էր այս Անտաղկիդաս Սպարտացի որդի
Լէոնաեայ։ Սա խնամոտ կուսակից ար-
քայի, ետ յանձն առնուլ Լակեդեմոնա-
ցւոց զի առհասարակ հելլենացի քաղաքք
Աթիոյ և ամենայն կղզիք ասիական կող-
մանն հարկատուք արքայի կացցեն՝ ըստ
գալին հաշտութեանն այնորիկ ընդ Հել-
լենացւոց. (եթէ հաշտութիւն արդեօք
արժան իցէ կոչել զոտնհարութիւն զայն

զԵՂԱԳԱՅ և զմատնութիւնն, որպէս զի և մարտի պատերազմի երբէք չեղև կատարած այնչափ անսխառուանակ պարտելոյ կողմանն)։ Ոյր աղագաւ և Արտաշէս թէպէտ և առհասարակ ատեայր միշտ զՍպարտացիս, և (որպէս Դինոմն ասէ) ընդ առաւել ունէր զնոսա քան զամենայն մարդ, համայն և այնպէս 'ի գնալ առ նա Անտաղկիդեայ 'ի Պարսս, մեծապէս յոյժ սիրեաց զնա։ Եւ էր երբեմն՝ զի և պսակ 'ի ծաղկանց առեալ 'ի ձեռն և յետ ընթերացն թաթաւեալ յիւղ անոյշ յոյժ մեծագին, այնպէս առաքէր զայն Անտաղկիդեայ. որպէս զի և առհասարակ հիացեալ էին ընդ մեծութիւն սիրոյն։ Բայց էր բանն՝ ըստ իմոց կարծեաց՝ յոյժ քաջագէտ առնն շուք գտանել այնպէս գրգռից, և ունել զայն պսակ՝ իբրու այն որ պար կաքաւեաց 'ի Պարսս, 'ի դէմս բերելով զԼէոմնիդէս և զՎալլիկրատիդէս։ Ուստի և Ագեսիդայոս լուեալ՝ ըստ որում և գէտ տայ՝ ասել ուրումն, եթէ «Աւաղ Ելլագայ, յորժամ մեզ Լակոնացիք Մարանան», ետ պատասխանի. «Ո՛չ. նա՛ Մարք Լակոնանան»,։ Սակայն և գոռողութիւն բանին ոչինչ կարճեաց զամեն գործոյն. այլ զտէրութիւնն կորուսին նոքա յորժամ 'ի Լեւկտրեան մարտին վատթարեցան իրք Լակեդեմոնացւոցդ, և յայնժամ ողջոյն փառք Սպարտիոյ աղարտեցան 'ի դաշանց անտի։

Արդ ցորվայր նախաթոռ կային Սպար

տացիք, հիւր զԱնտաղիկդաս և բարեկամ իւր կոչէր արքայ. իսկ յետ հարուածոյն Լեւկտրեան՝ նկուն եղեալ նզբա և արծաթոյ կարօտեալք, առեալ արձակեցին զԱգեսիկայոս յԵգիպտոս. իսկ Անտաղիկ գաս չորաւ առ Արտաշէս խնդրել ի նմա նէ թիկունս Լակեդեմոնացւոյ. բայց Արտաշէս յայնժամ զանց առնէր զնովաւ, և այնչափ արհամարհանօք մերժեաց զայրն, զի նա ի գարձին իւրում տեսեալ զինքն այնպէս այսնակատակ ի թշնամեացն, և զանգիտեալ ևս ի Պարետաց, այնպէս անսուղուլթեամբ զտաւէր զկեանսն:

Բայց ի ժամանակին յայնմիկ չորան առ արքայ՝ և Իսմենիաս Թեբայեցի և Պեղոպիդաս յաղթականն ի Լեւկտրեան մարտին: Արգ Պեղոպիդաս՝ անփառունակ ինչ յայնժամ անձին գործեաց և ոչինչ, բայց Իսմենիաս՝ իբրև ազգ արարին նմա երկրպագութիւն տալ արքային, առեալ նա զիւր մատանին ձգէր ի գետին առ ոտս իւր, ապա խոնարհեալ առնուլ զնա՝ այնպէս իբրև երկրպագու կարծեցոյց զանձն:

Իսկ յետ այնորիկ Տիմաքորոս Աթենացի ի ձեռն Բելուրիդեայ դպրի արձանագրեալ նամակ գաղտնի առ արքայն, յոյժ ցնծացաւ արքայ և առաքէր նմա ի պարզև Դարեհեանս բիւր ժի: Եւ քանզի պէտս առ խօթութեանն ունէր Տիմաքորոս կաթին կովղւ, ետ նմա արքայն ութսուն կով կաթնաբեր, որ զհետ երթային նորա: Առ այսգրիւք՝ առաքեաց նմա

'ի պարգև և մահի՞ճ և անկողինս և անկողնարկ որեար, իբրու որ անտեղեակք իցեն հելլենացիք անկողնարկս լինել: Առ այս դարձեալ՝ կարգեաց ևս արս ընդ նմա, զի բարձեալ տարցեն զնա մինչև 'ի ծով անդր, զի էր նա հիւանդաբն. և ցորբան ժամա նակ եկաց նա յարքունիսն՝ յոյժ մեծահաց ընթրեօք հիւրընկալեաց զնա. որպէս զի և Ոստանէս եղբայր արքայի ասէր երբեմն. « Եռւշ քեզ ո՞վ Տիմագորաս լինիցի սեղանդ, զի ոչ 'ի դուղնաբեայ ինչ պատշառաց պատրաստի քեզ այգչափ մեծահաց », : Զայս ասէր մանաւանդ 'ի կշտամբանս մտանութեան նորա, քան թէ երախտել ինչ զնա : Բայց ապա այս Տիմագորաս 'ի մահ գատակնքեցաւ յԱթենացոցն, իբրեւ պարգևընկալ կաշառաբնի :

Իսկ յետ այսորիկ յոյժ խնդացոյց Արտաշէս զհելլենացիսն փոխանակ ամենայն վշտաց նոցա . քանզի առեալ 'ի մահ մատնէր զՏիսափերնէս զոխերիմ թշնամի նոցա և զանհաշտելն . և գործակից ևս էր 'ի բանին և Պարիւսատէ՝ սաստկացուցեալ զամբաստանութիսն ընդդէմ առննաբան զի և ոչ շատ ժամանակ եկաց արքայ 'ի սրտմտութեան իւրում ընդդէմ մօրն, այլ 'ի հաշտ եկեալ կոչեաց զնա . քանզի տեսանէր զնա կին հանճարեղ և արի արժանի գահուն արքունի . և զի և չէր իսկ նոցա 'ի միջի այնուհետեւ պատճառք խէթից և գրգռութեան 'ի կենակից քաղաքավարութեանն : Ուստի և զամենայն

հնարա հնարեալ այնուհետեւ 'ի հաճել զարքայ, և երբեք չխոժոռեալ ընդ գործինչ նորա, մեծապէս ճոխացաւ առ նմա և յաջողէր յամենայնի :

Էր իսկ Պարթևատէ խելամուտ լեալ տափանաց արքային 'ի գուտար մինորա Առասա անուն . բայց յանդիման նորա յոյժ թաքուցանէր և սանձէր զկիրան՝ որպէս կէսք ասեն . թէպէտ և դադա մտանէր առ կոյսն : Արդ Պարթևատէ իրազգած եղեալ սէր այնուհետեւ առաւել քան զառաջինն 'ի գէմս բերէր առ աղջիկն , և գովէր զնորա դեղն և զբոյս բարուցն առաջի Արտաշէսի, իբրու զարքենի օրիորդի և զգաստի : Եւ այնպէս 'ի վերջէ ամոքեաց զնա ածել 'ի կին զաղջիկն և ամուսին օրինաւոր հրապարակել զնա , ոչինչ միտ եղեալ համբաւոյն Հելլենացւոց և օրինաց . և ասէր ցնա, եթէ՝ Պարսից ինքնին օրէնք աստուածաաւոր նա է գլխովին , և իրաւացուցիչ չարի և բարւոյ ինքն է : Իսկ կէսք պատմեն՝ ընդ որս և Հերակղիդէս Կիւմէացի, ոչ զնա միայն հարսնացուցանել Արտաշէսի, այլ և զգուտար իւր զերկրորդ՝ Ամեսարէ անուն, զորմէ վայր մի յետոյ :

Արդ այնպէս իմն սիրեաց հայրն զԱռասա զլծակից գուտարն, որպէս զի թէպէտ և քոս ճարակեցաւ ողջոյն ընդ մարմին նորա, ոչինչ գարշեցաւ 'ի նմանէ արքայն . և յողոր ևս անկեալ վասն նորա առ Հերա, ձեռնամած ընդ գետին այնպէս երկրպագէր 'ի դիս միայն գիցուհւոյն այն .

միկ : Կաւ նորա նախարարք և բարեկամք 'ի հրամանէն նորա առեալ առաքեցին գիցուհւոյն այնչափ պարգևս ընծայից . զի և ճանապարհն յարքունեաց անտի մինչև 'ի մեհեան անդր ընդ երկայնութիւն վեշտասան տասարիսաց՝ լի էր առհասարակ միանգամայն ոսկւով և արծաթով և ծիրանեաւ և երիվարօք :

Իսկ յետ ժամանակացս այսոցիկ մարտ ընդդէմ Եգիպտացւոց յարգարէր Արտաշէս , տուեալ զօրավարութիւն 'ի ձեռս Փարնաբաղայ և Իփիկրատեայ . այլ յանմիաբանութենէ նոցա վառթարեցան իրք : Բայց ընդդէմ Կադուսացւոց եւ ինքնին արքայ զօրավար երեսուն բիւրուք հետեակաց և բիւրուք այրուծիոյ , և միջամուխ լինէր յաշխարհն նոցա : Եւ է այն աշխարհ գոժարակոխ և մառախլապատ , և յարմտեաց և 'ի պտղոց ամուլ . և տանձիւք վայրենեօք և խնձորովք և որ ինչ այսպիսի հատապտղովք բուծանէ նա զքնակիչս իւր՝ արս քաջամարտիկս և վայրագասունս : Անդ ապա յանխորհուրդս Արտաշէս անկաւ պաշարեցաւ յանձկութիւնս մեծամեծս և 'ի վտանգօ . քանզի և կերակուր չգտանէր , և այլ ուստեք պատրաստել չէր հնար : Ուստի և զգրաստս բեռնաբարձս 'ի սպանդ վարեալ նոցա յայնժամ՝ պատրաստէին կերակուր . զի և զխալամ մի իշոյ հազիւ տային վաթսուն դրամակշռոյ : Յետ այսորիկ և արքայի ինքնին գլխովին պակասեցաւ սեղան , և նուազունք միայն մնա-

ցին յերկվարացն, զի զայլ առհասարակ կերեալ էին:

Յայնժամ Տիրիբազ, այր՝ որ բազում անգամ առ քաջութեանն ամբարձաւ ՚ի բարձս առաջինս, և բազում ևս՝ անխառունակ անկաւ առ ծանծաղմտութեանն, և էր նա յայնժամ անաւագ և հիքացեալ, ինքնին սա այր ՚ի մէջ եկեալ փրկեաց զարքայ և առհասարակ զգորն՝ օրինակ զայս: Քանզի կրկին գոլով թագաւորացն Վագուսացոց և ուրոյն բանակ հարեալ երկոցուն նոցա, եկն Տիրիբազ և խօսեցեալ նախ ընդ Արտաշէսի և ՚ի վեր հանեալ նմա զխորհուրդ մտացն, չղբաւ ապա անձամբ առ մի ՚ի թագաւորաց անտի, և գալտ ՚ի նմին ժամանակի առեալ և զիւր որդին առաքէր առ միւսն, և յաջողեցաւ նոցա խարել պատրել զթագաւորսն՝ առ որս չղբանն. քանզի միանգամայն և հայրն և որդին գնացեալ զայս ինչ գուշակ լինէին նոցա իւրաքանչիւր, եթէ միւս այն թագաւոր գեսպանս աւագիկ արձակէ առ Արտաշէս խօսել հաշտութիւն և նիղակակցութիւն միայն ընդ իւր. ուստի և պարտ և արժան է՝ ասէին՝ եթէ խելս խառնեա՝ կանխել քեզ ՚ի գեսպանութեանն. զայս ասէին և հաւատարմացուցանէին ևս՝ եթէ որք եկին գուշակել նոցա զբանէդ, գործակից, յամենայնի լինիցին նոցա:

Հաւատս այսոցիկ ընծայեալ բանից երկոցուն թագաւորացն, և կարծեալ ևս

այնպէս՝ այր յընկերէն տնձնապահ լինել նախանձու, մին ընդ Տիրիբազայ առեալ արձակէր գեսպանս, և միւսն ընդ որդւոյն նորա։ Բայց յայնժամ 'ի յերկարաձգել իրացն յուզեցան կասկածք, և դրդեցան զրպարտութիւնք ընդդէմ Տիրիբազայ առ արքային։ որպէս զի և արքայ շատ 'ի խոր խոցեալ ստրջանայր զի այնպէս յանձն եղև Տիրիբազայ, և ունկն ևս մատուցանէր ամբաստանութեանց յաշաղկոտացն։ Իսկ իբրև դարձ Տիրիբազ արար և որդին նորահանդերձ գեսպանօքն Կադուսացւոց, և ընդ երկուց ևս թագաւորացն գաշն կուցաւ խաղաղութեան, այնուհետև փառօք մեծօք ամբառնայր Տիրիբազ առ արքայի։

Չու յայնժամ բանակին տայր հանդերձ Արտաշէսիւ. և արքայ յայնժամ քաջիկ 'ի դէմս երբեր՝ եթէ անարի մեղկութիւն ոչ միշտ գրգանացն պտուղ իցէ և բազմահարուստ գանձուց, (որպէս բազումք կարծեն), քան թէ անազատական և անաւագ բուսոյ բարուցն՝ որ 'ի վատթարութիւն կրթեալ իցէ։ Քանզի ոչ ոսկին և ոչ պատմութեան արքունի և ոչ դարձեալ զարդք ամենայն գեղազարդք շուրջանակի անձին արքայի՝ մեծագնի բիւր մի և երկու հազար տաղանդաց, ոչինչ այս ամենայն խափանեցին յայնժամ զայր թագաւոր 'ի քրտանց անտի և 'ի վշտմբեր կրիցն իբրուզմի յանաւագ զօրականէն. այլ զանձամբ նա զկասպարճն առեալ և զասպարն ինքնին բարձեալ՝ այնպէս ընթանայր գնայր յա-

աւջոյ զօրականին ընդ ճանապարհս լեռնոտս և ընդ զառ ՚ի վեր՝ զինի զերիվարն թողեալ, իբրև զայն ժրութիւն զառն թագաւորի և զարուծիւն յակն արկին զօրականք, թեթևացեալք մարմնով թռչէին սրանային՝ ասպարէզս հատեալ օր ըստ օրէ երկերիւր և առաւել:

Իսկ իբրև եկեալ իջին նոքա ՚ի մի յիջեվանաց անտի արքունի, և էին անդ պարտեզք և գրախոք սքանչելիք և հոյակապք զարդու՝ շուրջանակի ՚ի վայր մի գիւր և տափարակ և անմայրի, թոյլ տայր արքայ զօրականին՝ քանզի ձմեռն էր՝ պատրաստել կուտել փայտ ՚ի վայելուչ անտառէն, և հատանել կտրել յայնժամ ծառատունկ, ոչինչ խնայեալ ամենևին ոչ ՚ի մախրն և ոչ ՚ի նոճին: Իբրև նոքա վարանեցան ձեռն մխել ՚ի ծառատունկան յայն՝ գեղեցիկ և ամբարձուղէշ, ինքնին արքայ տապար ՚ի ձեռն առեալ ծառ մի հատանէր բարձր առաւել և գեղեցիկ յոյժ. ըստ նմանէ ապա և զօրականն համարձակ պատրաստէին փայտ, և խարոյկս արկեալ խիտ առ խիտ՝ այնպէս յանդորդու զգիշերն անցուցանէին:

Եւ գառնայր դայր Արտաշէս զբազումս կորուսեալ ՚ի քաջ որերոյն, և գողցեա առհասարակ զերիվարսն, և կարծեալ զանձն այնուհետև անկած և արհամարհ ՚ի ձախողակ ելից արշաւանին այնորիկ, խիթայր զանգիտէր յաւադանւոյն, և զբազումս ՚ի նոցանէն ՚ի մահ վարեաց ՚ի սրտ.

մտութիւն բարկութեան իւրոյ, և բազում ևս առ ահի երկիւղին. քանզի և կիրք երկիւղին 'ի բռնաւորութենէն մահառիթ յոյժ է. իսկ արիութիւն քաջալերութե՝ հեշտ և բազձալի և անկասկածելի է: Ոյր աղաղաւ և յազգդ գաղանաց է տեսանել, որ գժուարահրահանգն իցեն և գժուարըն տելք՝ են իսկ նոքա վատասիրող առաւել և երկչոտք. իսկ որ ազատանձեայք, առաւել վատահք են, և իբրեւ յանձնապատանք ոմանք ոչինչ խուսափեն 'ի փայփայանաց մարդկան:

Արդ յայնժամ Արտաշէսի յալնոյթ ծերութեան յեցեալ, գիտաց զի որդիք իւր կադ և հակառակութիւն վասն թագին յուզէին ընդ բարեկամս և ընդ աւագորեարն: Քանզի որք քաջախորհուրդքն էին 'ի նոսա, զԴարեհ գերէց խնդրէին պայազատ արքայութեանն՝ ըստ նորայն օրինակին: Սակայն և կրսերն որդի Ովքոսանուն՝ եռանդուն և բուռն, ունէր և նա յաւազանւոյն կուսակիցս ոչ սակաւ. և ակն ունէր ևս յինքն զհայրն յանկուցանել յաւէտ իմն 'ի ձեռն Արոսայ. որում և սպաս հարկանէր և յուսացուցանէր ևս յետ մահու հօրն հարսնացուցանել զնա և թագ 'ի միասին կապել: Էր և համբաւ՝ լինել նմա 'ի ծածուկ ընդ Արոսայ և առ կենդանութեամբ հօրն. բայց զանխուլ էր բանն յԱրտաշէսէ:

Արդ Արտաշէս յայնժամ յուսակտուր գլխովին արարեալ զՈվքոս, զի մի թերևս

կիրա կրեսցէ նա զՎիւրոսին, և անգրէն միւսանգամ 'ի կռիւս և 'ի մարտ արքայու թիւնն պաշարեսցի, առեալ զԴարեհ համբաւէր արքայ՝ ամաց քսան և հնգից, և թոյլ տայր նմա տանել ուղիղ զխոյն՝ զոր Վիտարի կարգան: Բայց և օրէնք են Պարսից, զի պարգև խնդրէ համբաւեալն արքայ. և զամենայն խնդիր հնարաւոր տայ նմա համբաւիչն նորա: Եւ խնդրէր յայն՝ ժամ Դարեհ յԱրտաշիսէ զԱպասիա, այն՝ զոր մեծապէս սիրէր Վիւրոս, և էր նա յայնժամ հարձ արքային: Էր Ապասիա ազգաւ Փոկէացի 'ի Յոնիոյ, դուստր ազատ ծնողաց և քաջասուն. և եղև երբեմն գալ ամա ընդ այլ կանանսն յինթրիս Վիւրոսի: Անգանօր այլք 'ի կանանց բազմեալ 'ի սեզանի մերձ Վիւրոսի, (որ զուարթաբանէր և հպէր և զրոյցս տայր), ոչինչ անախորժ ընկալան նոքա զգուսանսն: Իսկ անգուստ Ապասիա յոտին կայր լուիկ մնջիկ առ երի մահձին, և ոչ անսայր Վիւրոսի որ կոչէր զնա: Իսկ իբրև սենեկապանքն կամեցան ածել զնա, ասէր Ապասիա. “ Զիող և ապաշաւ լիցի՝ որ միանգամ 'ի դոցանէ յիս ձեռն մխեսցէ ”: Ուստի և յանշնորհից ոմանց երևեցաւ նա բազմակեանին և 'ի տմարդեաց: Բայց Վիւրոսի մեծապէս զուարճացեալ 'ի ծաղր հատաւ, և հայեցեալ ընդ այրն՝ որ ած առ նա զկանայուն, ասէր. “ Գիտիցէս արդեօք, զի զգա միայն աւագիկ ածեր դու առիս ազատ և անարատ ”: Եւ յայնմ

հետէ յանկուցեալ նա յԱսպասիա, խան-
դակաթ սիրեաց զնա առաւել քան զամե-
նեսեան, և խմաստնուհի կարգայր զնա :

Այլ ապա իբրեւ տապաստ 'ի մարտին
անկաւ Կիւրոս, աւար հարեալ բանակին՝
ըմբռնեցաւ և Ասպասիա : Արդ յայնժամ
'ի խնդրել Դարեհ 'ի հօրէն զԱսպասիա,
խտտուեցոյց զհայրն : Քանզի և խանդիւ-
նոխանձոռն բարբարոսքդ յոյժ իսկ վա-
ռեալ են յանժուժկալութեան 'ի կիրան .
որպէս զի և պատուհաս ընդունի մահու՝
ոչ միայն որ հարձի թագաւորին մօտ ե-
կեալ մերձենայ, այլ և որ ընդ փողոցան
մօտ քերէ անցանէ առ կռօքն՝ յորս նո-
քա բարձեալ բերիցին : Եւ թէպէտ և էր
Արտաշիսի ածեալ զԱրտասա 'ի կին առ 'ի
սիրոյն ընդդէմ օրինացն, և էին ևս առ-
նմա սիրասունք երեքհարիւր և վաթսուն
հարձք հրաշարեղք, սակայն և 'ի խնդրել
զԱսպասիա, ասաց՝ ազատ է . ետ հրա-
ման՝ առնուլ եթէ հաճեսցի աղջիկն, ա-
պա թէ ոչ՝ բռնն մի առնել նմա : Իբրեւ
առաքեալ կոչեցաւ Ասպասիա, և անդ
արտաքոյ ակնկալութեան արքային հաճե-
ցաւ նա ընդ Դարեհ, ետ նմա արքայն զաղ-
ջիկն՝ բռնագատեալ յօրինացն : Բայց ա-
պա յետ սակաւու հանեալ զնա 'ի նմա-
նէ, նուիրէր զնա յԵկբատանս քրմանոջ
Արտեմիայ, զոր Անահիտն 2 կոչեն . զի
կացցէ նա կոյս զնշխարեալ զաւուրս կե-
նացն : Վարժեաց այնպէս արքայ՝ եթէ ոչ
ինչ դժնգակս վեժժ զայն խնդրեաց յարգ-

ւոյն, այլ չափով և խառն 'ի խաղոյ: Այլ ոչ 'ի չափու հանգարտեաց և Դարեհ. քանզի 'ի խանգ սիրոյն ըմբռնեալ էր Ասպասեայ, և զի՝ և թշնամանեալ և այսպնա կատակ և առ 'ի հօրէն համարեցաւ զանձն:

Իրադեկ Տիրիբազ խոժոռութեանն եղեալ Դարեհի, սաստիկ ևս դառնացոյց զնա, 'ի նորայն ղիւրն յուշ բերեալ ըզկիրսն, որ էր այսպիսի ինչ: Էին արքայի գաստերք բաղումք, և խոստացաւ նա զԱսպամէ՝ Փարնաբազայ տալ 'ի կին. և զՀռ. գոգունէ՝ Որխտեայ. և զԱմեստրէ՝ Տիրիբազայ. իբրև առն առն իւրաքանչիւր ետ զնոսա, դրժեաց Տիրիբազայ. և իւր առեալ հարանացուցանէր զԱմեստրէ, և ընդ նորա խոստանայր Տիրիբազայ զԱտոսսա զկրտսերն: Իսկ իբրև և 'ի սէրն հարեալ Ատոսսայ՝ հարանացոյց և զնա արքայն, որպէս պատմեցաքն, այնուհետև ապա յոյժ 'ի խոր խոցեցաւ Տիրիբազ: Սակայն և չէր ինչ նա 'ի բնէն հաստատուն այր, այլ յեղյեղով և խելայեղ. ուստի և 'ի բարձրանալ իւրում՝ ընդ աւագաց, դարձեալ և յանկանել իւրում և յանարգիլ, երբէք 'ի չափու չունէր զանձն 'ի փոփոխութեանն, այլ ամբարձեալ 'ի փառս՝ գժոխըմբերելի էր առ խեղութեանն, իսկ յանարգութեանն իւրում՝ ոչինչ խոնարհէր և հանգարտէր, այլ էր նա այնպիսի վայրագ և ամբարտաւան:

Արդ Տիրիբազ այս ցանգ մերձ կացեալ պատանւոյն, բոցբորբոքէր 'ի հուրն նորա. և ասէր նմա, եթէ Վիտարիդ այդ.

ուղղաբերձ 'ի գլխին' օգնէ և ոչինչ նոցա , որ ընդ նովաւ ոչինչ փութան 'ի վեր ուղղել զգործս իւրեանց . և զի' և յոյժ պարզամիտ ուրեմն է , եթէ յարքայութիւն անգր սպրդեալ եղբօրն միջնորդաւ կանանւոյն , և հօրն այնպէս ապուշ գոլով և յեղյեղով , նա յանգորդու կարծեսցէ ունել զպայաղատութիւն թագին . քանզի այր' որ այնպէս 'ի պատճառս կնոջ միոյ Յունի' դրժեաց անդրժելի օրինացն Պարսից , արդեօք ոչինչ հաւատարիմ կացցէ դա և 'ի մեծամեծ դաշինսն . և չէ' իսկ արդեօք նոյն բան վասն Ուլքոսի զբաւմբ չարկանել զարքայութիւնն , և վասն Դարեհի' վժիպել յայնմանէ : Քանզի զՈւլքոս չարդելուցու և ոչ ոք , երանելի վարել կեանս և 'ի սոսկականութեան իւրում . այլ Դարեհի հարկ է' յետ թագաւոր համ բաւելոյն' թագ կապել կամ մեռանել :

Արդ հասարակ' ճշմարիտ իցէ արդեօք ասացեալն Սոփոկղեայ , եթէ " Համոզակերութիւն չարաց արագ արագ ընթանայ , " : Քանզի հարթ և զառ 'ի վայր է ճանապարհն առ բաղձացեալն . և բազումք 'ի մարդկանէ բաղձան չարի , անփորձք գոլով բարւոյն և անտեղեակք : Առ այս դարձեալ' և մեծութիւն արքայութեանն և խէթ կասկածանացն Դարեհի վասն Ուլքոսին , մեծապէս զօրավիզն կային Տիրիբազայ . առ այս' և Ասողիկն ոչինչ ամենեւին անբաժ էր 'ի բանին , զի Ասպասիա բարձաւ 'ի պատանւոյն :

Ապա Դարեհի անձնատուր ողջոյն 'ի Տիրիբազ եղեալ, և բազմութիւն ևս մեծ յետ այնորիկ միաբանեալ դաւաճանացն, յայնժամ մի ոմն 'ի ներքինեացն 'ի վեր հանէր արքային զգաւն և զգաւտնութիւն խորհրդոյն, ճշգրտագոյնս իրազեկ եղեալ՝ զի խորհուրդ հաստատեալ են նոքա միսիւ գիշերի յառաքաստ անդր նորա և սպանանել զնա : Լուեալ Արտաշէսի զգաւն, չար համարեցաւ անհոգանալ 'ի մեծապէս վտանգին և զանց զբանիւք առնել զկարեոր գուշակին . բայց չար ևս համարեցաւ հաւատաւ ընծայել մինչև հաւաստիս ճրջ գրիտ 'ի ներքս բերեալ . և հնարեցաւ այսպիսի ինչ : Եւ հրաման ներքինւոյն տքնել հակել 'ի վերայ արանցն, և ինքն առյր խռել զորմն առաքաստին յետուստ կողմանէ մահճին, և գուռն գործել 'ի նմա, և առաքաստել վարագուրաւ :

Արդ իբրև վասն ժամանակեալ աւուրն գուշակ նմա լինէր ներքինին, և մերձեցեալ ժամուռն, կայր արքայ 'ի մահճին և այնպէս գէտ ակն կալեալ սպասէր : և ապա ոչ յարեաւ մինչև տեսեալ զերեսս արանցն և քաջիկ ևս ծանուցեալ զայր այր, որ գալով գալին անկանել 'ի վերայ . իբրև և զայն ինչ յակն արկանէր՝ զի մերկեալ զգաշոյնսն մերձեցան առ նա, նա անդէն շտապ տազնապաւ ձգեալ զվարագոյրն, անկաւ ապաւինեցաւ 'ի ներքին տեսեալին, փակեաց զգուրան և ազաղակ բառնայր : Անգուստ սիկարեանցն տեսեալ զի խայ-

տառակեցան հաղթեն, և ինչ ոչ կարացին
գործել, փախեան արտաքս ընդ գրունան.
և Տիրիբաղայ ևս ձայնէին 'ի փախուստ
խուճապել, զի նշաւակեցաւ քանն: Իբրեւ
ստոյ անդ նոքա ցերուցան առհասարակ
փախստեայք զերծան, անդուստ Տիրիբաղ
'ի ներքս փակեալ 'ի Թիկնապահաց ար-
քային, զբաղումն 'ի նոցանէն գիւթաւալ
կացուցանէր, մինչև հոռակ ապա և ինքն ան-
կանէր տապաստ՝ նետահար խոցեալ 'ի
հեռաստանէ:

Յետ այսորիկ և Դարեհ ձերբակալ ե-
ղեալ հանգերձ որդւովքն, զիւր իսկ զգա-
տաւորն զաղբունի 'ի վերայ կարգէր նորա
Արտաշէս. ինքնին ոչինչ կամեցաւ առն-
Թեր կալ, այլ յանձն ալոց արադեալ 'ի
ներքս բերել զփութիշ զամբաստանու-
թեանն, հրաման տայր պաշտօնէիցն 'ի գիր
տռնուլ զխորհուրդ զառն առն և մատու-
ցանել նմա: Իբրեւ առհասարակ միաբան
խորհրդով 'ի մահ գատապարտեցին զԴա-
րեհ, կարեալ զնա պաշտօնէիցն ամէնին
մերձ 'ի տենեակ մի: Ապա առաքեցին կո-
չեցին և գայր անգր գահիճն սուր 'ի ձե-
ռին՝ որով զգլուխն հատանեն զմահապար-
տաց. իբրեւ անդ զԴարեհ յակն էարկ, պա-
կուցեալ տեղի տայր վերջոսնէր 'ի դուռն
կողմն, իբրու որ ոչ ժաեցաւ սպանանել
զաղբայ իւրովք: ձեռք: Բայց անդուստ
գատաւորքն որ արտաքոյ՝ սպառնալիս 'ի
վերայ կապեալ գահձին՝ հրաման տային
'ի գլուխ զգատակնիքն հանել. նա յայն-

Ժամ 'ի գիմի հարեալ Դարեհի, և միով ձեռամբն բուռն զվարսիցն հարեալ զնորա և խոնարհեցուցեալ՝ կտրէր պրոն զպարանոցն: Իսկ կէպը ասեն՝ արքայի ինքնին առնութեւր կալ դատաստանին այնմիկ. և թէ՛ Դարեհ 'ի նշաւակել իւրում՝ գետնամած յորսայս յողոք անկեալ պաղատէր. իսկ արքայն յոտն կացեալ 'ի արամուռութիւն սաստիկ բարկութեան և զսուսերն մերկացեալ վէրս 'ի վերայ գնէր նորա՝ մինչև գիտապաստ տարածէր զնա: Եւ ապա գնացեալ 'ի գահդիճ անդր՝ երկրպագութիւն մատուցանէր արեգական, և ասէր այսպէս առ որս մերձն կային. « Գնացէ՛ք գնացէ՛ք արգ. ցնծութեամբ ո՞վ Պարսիկք, պատմեցէ՛ք մարդկանդ, եթէ որք ապիրատս խորամանկեցին և անիրաւս, մեծն Որովմա զէս 3 պատուհաս 'ի վերայ կապեաց նոցա », : Այսպիսի ինչ եկաց վախճան դաւանացն այնոցիկ :

Ապա այնուհետև Ովքոս մեծապէս յուսով քաջալերեցաւ, թիկունս գտեալ յԱռոսասայ. բայց զանգիտեալ խիթայրնա յԱրիասպեայ՝ որ մնաց 'ի հարազատաց անտի. դարձեալ և յԱրշամայ հարձարդոյ: Քանզի զԱրիասպէս ցանկային Պարսիկք ունել թագաւոր, ոչ զի երէց էր քան զՈվքոս, այլ զի հեղ էր նա և անկեղծաւոր և մարդասէր: Իսկ և Արշամ հանձար բազում 'ի գէմն բերէր, և գիտէր ևս Ովքոս զնա սիրեցեալ յոյժ 'ի հօրէն: Ուտի և երկոցուն նոցա ընդդէմ դաւ

նիւթեալ, և նենգաւոր կացեալ միանգա-
մայն և արիւնդուողտ, զանագորոյն զկիրս
զեւրոց բարուցն վարէր ընդդէմ Արշամայ,
իսկ զչարարուեալս նենգն՝ Արիասպեայ :

Առեալ արձակեաց 'ի ծածուկ առ Ա-
րիասպէս 'ի ներքինեաց և 'ի բարեկամաց
արքային, աղգ առնել պատմել նմա ցանգ-
սպառնալիս և զսրտմտութեան բարբառ-
զհօրն նորա . իբրու որ 'ի մօի եղեալ իցէ՝
անողորմ և մահու խայտառակութեան
գատել զնա : Իբրեւ այսպէս զօրհանապազ
կեղծաւորեցան նոքա գալ պատմել նմա
յայսպիսեաց աստի իբրու 'ի խորախոր-
հուրդ գաղտնեաց, և ասացին ևս անշուշտ
կատարել արքայի զխորհուրդ կամացն,
կէս մի զկնի, և կէս մի անգէն արագ ա-
րագ, այնպէս ահաբեկ արարին զԱրիաս-
պէս և սրտաթափ և յուսակոտուր և խոր-
հրդակորոյս, զի դեղ ինքնին խառնեալ
մահու և արեալ՝ այնպէս զրաւէր նա յա-
րեւէ կենացն :

Իբրեւ զօրինակ զայն զմահու զաւակին
լուաւ արքայ, ողբաց զնա, և խիթայր վա-
րանէր վասն պատճառին . բայց 'ի կարի
ծերացեալ տիոցն անբաւական ճշգրտա-
գոյնս 'ի քնին առնուլ զբանն և հաւաս-
տիս անխաբս 'ի ներքս մատուցանել, ապա
սաստիկ ևս կապեցաւ 'ի սէր Արշամայ . և
այնուհետեւ յայտնի մեծապէս վստահ 'ի
նա եղեալ՝ համարձակագոյնս և անպա-
տուակ խօսէր ընդ նմա : Ոյր աղագաւ և
Ովքոս ոչինչ գանգաղեալ 'ի գործն, հրա-

պուրեալ զԱրդասէս զորդի Տիրեազայ՝
սպանանէր զնա 'ի ձեռն նորա :

Եւ էր յայնժամ Արտաշէս վատեալ
յոյժ 'ի ծերութեան պարարտութեան,
զիւ և գուղնաքեայ ինչ թափ մահառիթ էր
նմա . ուստի և նկուն եղեալ 'ի վշտէն 'ի
լուր աղէտիցն Արշամայ, ոչինչ հանդուր-
ժեալ առ ցաւ սրտին և առ թաղծու-
թեանն, պակասէր 'ի կենաց . կեցեալ ամս
իննսուն և չորս, և թաղաւորեալ ամս վաթ-
սուն և երկու : Եւ համարեցաւ նա այր
հեղահամբոյր և ժողովդասէր, առաւել
ևս 'ի պտոճառս Ովքոսի որդւոյն, այն որ
յանադորոյն 'ի կիրս և 'ի մահունս գերա-
զանցեաց զամենեքումք :

—

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆԷՔ

1. Այս է՝ Լրտես արքայի :
 2. Պրտտ . զպարսկական անունն յոր
ըորջէ 'ի հայ , հոլովն . 'Ανεϊτιν . զոր
հայքս կոչեմք , Ասահիք :
 3. Պրտտ . Ωραμάζης : Թուի անշուշտ
ըստ Պարս . Ուրիւր . այն ինքն է՝ ըստ հայ .
Արամաւր :
-

ግ ሊ በ ተ ስ ሀ ሊ ሶ ቶ ቴ ሀ ሪ

ፋ ሀ ሊ ሶ ሀ ሀ

ԳԱԼԲԱՍ

ԻՓԻԿՐԱՏԻՍ Աթենացի արժան հա-
մարէր՝ վարձկան զօրականին ընչապէր լի-
նել միանգամայն և հեշտասէր . զի այն-
պէս 'ի խնդիր՝ տակ՝ ծախուցն ելեալ 'ի
լրումն ցանկութեանց , խիղախագոյն ևս
նահատակեացի 'ի մարտին : Այլ սակայն՝
և բազմագոյնք պարտահամարին զօրականին
լինել իբրու մարմին արձանացեալ՝ ան-
շարժ գլխովին 'ի թափոյ անձինն , և շար-
ժումն միայն առնուլ 'ի միտին ընդ զօրա-
վարին : Բաւորի և ասեն՝ եթէ Պաւղոս Ե-
միլիոս զանձամբ առեալ զբանակն 'ի Մա-
կեդոնիա , ուր զօրականք շաղակրատք և
հետաքրքիրք և յիս զօրավարին միջամուխք,
հրովարտակ 'ի գուրս ելեր . հրաման տայր
առն առն 'ի զօրականէն կազմ՝ զձեռսն
ունել , և սուր՝ զսուներն , իսկ զայլոց ի-
րաց փոյթ 'ի նա ապաստան առնել :

Նաև Պղատոն ինքնին՝ նահատակութի
և ոչ մի տեսանէ զքաջի իշխանի և զօրավարի
յորժամ զօրականն խեռ իցէ և անմիաբան
ընդ զօրավարին . և համարի ևս այնպէս ,
եթէ յառաքինութեն հնազանդութեն՝ որ-
պէս և թագաւորութեն գլխովին՝ քաջամոյն
բարոյից պէտք են և իմաստասիրական կրթ-
ութանաց , զի գեղեցիկս բարեխառնեացեն
զեռանդն և զթափ գործոյն հեղաբար և
մարդասիրապէս . և ունի նա 'ի վկայս և
յօրինակս հաւատարիմն՝ բաց 'ի բազմա-
դէմ աղէտիցն այլոց՝ և ճշգրտայեցւոցն
ինքնին զարկածն՝ յետ մահուն Ներոնի :
Որպէս զի և քան զզօրական անհրահանգ-
արձակեցաւ և ստամբակ չլիք ինչ առա-
ւել ահագին 'ի տէրութեան : Առ այս՝ և
Դեմագէս ինքնին՝ յետ մահուն Աղեք-
սանդրի զբանակ Մակեդոնացւոցն առեալ
նմանեցուցանէր Վիկտուպայ զաչացով ,
իբրև վեր 'ի վայր յուզայր ծփայր այն բա-
նակ 'ի ծուփս ալէտանջս :

Բայց Հռոմայեցւոց տէրութիւն յա-
ղէտս պաշարեցաւ և 'ի յոյս չփութից՝
հանգունատիպ որ յազագս Տիտոսներանցն
պատմին վէպք , վարատեալ ցրուեալ 'ի
կողմանս կողմանս , և ընդգէմ իւր շար-
ժեալ խլրտեալ 'ի կողմանց կողմանց , ոչ
այնչափ ինչ յիշխանասիրութենէ անտի
ինքնակալացն անուանելոց , քան թէ յրն-
չաքաղց և յապերապան կրից զօրականին՝
որ միովն 'ի բաց զմիւսն հանէր մերժէր զօ-
րավար , իբրու բեռաւ ամամբ զբեռ :

Եւ արդեօք Դիոնեսիոս ինքնին 'ի խօսելն յաղագս Փերէոսի, այն որ ամիսս տասն տիրացեալ 'ի վերայ Թետաղացւոյ՝ ապա արագ 'ի մահ վարեցաւ, անուն կարգաց նմա՝ Բռնաւոր Ողբերգական . և հեզնէր զնա այնպէս 'ի պատճառս արագահաս փոփոխութեանն : Սակայն Պալատիոն՝ յարկ բնակութեան Վեսարացն՝ 'ի սուղ ժամանակի ինքնաձալս չորս առեալ բնակեցոյց յինքեան . իմն գայր մտանէր 'ի ներքս, միւսն յարուցեալ ելանէր արտաքս, զոր օրինակ բնաւորեցաւ լինել 'ի Խորանս թատերաց : Եւ արդեօք այս վշտատես և վշտմբեր մարդկան ժամանակին սփոփանս էր մխիթարութեան, զի ոչ ինքնին 'ի վէժժինդրութիւն ինչ զարթուցեալ չարչարողացն իւրեանց, նոքա այր զընկեր տապաստ արկանէին :

Իսկ առաջին՝ որ առաւել քան զամենեւեան իրաւացի ևս ելոյծ զպատուհասն, էր ինքնին այրն՝ որ սադրեաց հրապուրեաց զՀռոմայեցիան, և յայնչափ յոյս հայեցոյց զնոսա 'ի փոխել զՎեսար, որչափ ինչնա խոստացաւ նոցա . և այնպէս ազարտեաց զքաջիկ նահատակութիւնն, այն է ապատամբութիւնն 'ի Ներոնէ, որ 'ի պատճառս խոստացելոյ վարձուն դարձաւ փոխեցաւ 'ի մատնութիւն :

Քանզի Նիմփրիգիոս Սաբինոս՝ ըստ որում՝ ասացաքն՝ Եպարքոս 'ի միասին ընդ Տիգելլինոսի կացեալ արքունեաց, յոր ժամ իսպառ վճարեալ իսկ էր վասն Նե-

րոնի՝ որ և փախուստ յԵգիպտոս խըն-
դրէր, ամեքեաց զգորականն, իբրև ինքն չէ՛
այնուհետև 'ի միջի և փախուցեալ է, զի
ինքնակալ զԳալլաս կարգասցեն. և առն.
առն 'ի զօրացն արքունի և որ 'ի բանա-
կին՝ խոստանայր 'ի պարգև գրամակշիւս
եօթն հազար և հինգ հարիւր, և հազար և
երկերիւր և յիսուն միում միում որ ար-
տաքոյ զօրականին: Իսկ զմիւր զայն ար-
ծաթոյն կուտել ժողովել, և աղէտս ամ-
բաւ բիւրասպտիկ ևս քան զԵրոնին չա-
ծել 'ի վերայ առհասարակ մարդկանն՝ չէր
հնար: Այս ապա արագ արագ 'ի մահ զԵ-
րոն վարեաց. իսկ յետ սակաւու՝ և զԳալ-
լաս գլխովին. քանզի զօրականք լքին զԵ-
րոն՝ զի առցեն զվարձն. և սպանին զԳալ-
լաս՝ զի չառին զվարձն: Իսկ յետ այնորիկ
'ի խնդիր ելեալ առն, որ զայնչափ զվարձն
տացէ նոցա, յապստամբութիւն գրդեալք
և 'ի մատնութիւնս՝ ինքեանք զինքեանս
հարին ծախեցին՝ քան եթէ գամագիտք
ինչ 'ի խնդիրն եղեն:

Արդ ճշգրտիւ մանրամասն արձանագրել
զամենայնն զժամանակին այնորիկ, այս
բազմաքիրտն պատմութեան է: Բայց որ
ինչ յիշատակաց արժանի 'ի գործս անդ
և 'ի կիրս Կեսարացն, այն յինէն պա-
հանջելի է:

Եւ արդ՝ առհասարակ խոստովանեալ
է եթէ Գալլաս Սուլքիկիոս վիճակեցաւ
'ի զարմն Կեսարաց՝ այր գոլով սոսկական
և բազմահարուստ առաւել քան զամենե-

սեան : Եւ թէպէտ և շուք բազում էր առն 'ի պայծառութենէ տոհմին , զի էր նա 'ի սերնդոց անտի Սերվիոսեանց , սակայն և առաւել պարծէր նա յազգականութիւն իւր ընդ Վատուզդոսի . այր՝ առաքի նսւթեամբ և համբաւով բարձերէց քան զորս առ իւրովքն էին ժամանակօք . թէպէտ և կամակար նա տեղի ետ այլոց յաւա գութեան տէրութեանն : Էր Գալբատայ և ազգականութիւն ընդ Լիվիայ կնոջն Վեսարու . և 'ի ձեռն Լիվիայ հիւպատոսացեալ գայր արտաքս 'ի Պալատիովնէն : Եւ ասեն 'եթէ և 'ի զօրավարութեան 'ի Գերմանիա առաքինացաւ այրն . և փոխանակ հիւպատոսի կացեալ 'ի Լիբիա՝ գովանի հանգիսացաւ՝ որպիսի նուազունք ոմանք : Եւ քանզի այր սակաւապէտ էր Գալբատս և խնայօղ 'ի ծախս և յաւելորդացն անձնապահ , իբրեւ ճղճիմ՝ բամբասեցաւ յինքն նակալութեան իւրում . ուստի և 'ի չափաւորութենէ անտի իւրմէ և 'ի զգաստութենէն փառս միայն ժառանգեաց վեր 'ի վերոյ և գուշնաքեայ : Բայց և 'ի զօրավար Իբերիոյ առաքեցաւ նա 'ի Ներոնէ , մինչդեռ տակաւին ոչինչ զանգիտէր սա 'ի զօրութենէ անտի մեծէ քաղաքացեացն այնոցիկ : Եւ քանզի հեզ բնութեամբ երևէր Գալբատս , կարծեցաւ և իբրեւ այր ըզգուշահայեաց 'ի ծերացեալ հասակէն :

Արդ 'ի կիրս անագորոյն և խժական աղէտից գաւառացն յանօրէն կուսակալացն 'Ներոնի՝ թէպէտ և օգնել ինչ ոչ

կարէր նոցա Գալբաս, սակայն և ինքնին յայտնի ախտակից գոլով և զանձն ևս չարակից եղեալ ընդ նոսա, այնպէս միւթթարութեան սփոփանս 'ի ներքս մատուցանէր վշատես և վաճառակուր մարդկանն: Իսկ իբրև յայնժամ և շարագըծածք քերթողականք 'ի դուրս գային ընդդէմ Ներոնի, և առհասարակ սփռեալք 'ի նուագ առնուին 'ի տեղիս տեղիս, անգուստ Գալբաս ոչինչ արդելոյր զնոսա և ոչ սրտներ ինչ իբրու զայլսն 'ի կուսակալաց. ոյր աղագաւ և առաւել ևս յինքն յանգուցանէր նա զմիտս գաւառականացն, քանզի և ընտելացեալ իսկ էր նոցա, զի այն ամ ութերորդ էր առաջնորդութե նորա անդանօր:

Իսկ 'ի նմին ամի և Յունիոս Վէնտիկա զօրավար Գաղատիոյ նշկահեաց զՆերոմն: Եւ պատմեն՝ մինչև 'ի վեր ելեալ ապա տամբութեանն գալ հասանել նամակի առ Գալբաս գրեալ 'ի Վէնտիկեայ. իսկ Գալբաս ոչ թղթոցն հաւատաց, և ոչ գուշակ ինչ եղև վասն բանին, իբրու զայլսն 'ի զօրավարաց՝ որք առեալ գրեցին առ Ներոն վասն նորուն իրի, և այնպէս ըստ ձեռնհաս կարին աղարտեցին զգործն: Բայց ապա և ինքեանք գլխովին բաժանորդք եղեալ գործոյն, խոստովան եղեն զի մատն եղեն միանգամայն և անձանց և Վէնտիկեայ:

Բայց իբրև Վէնտիկա յայտնի պատերազմ յուղեաց, և գրեաց միւսանգամ առ

Գալլբաս և յորդորէր յանձն առնուլ զզօ-
րավարութիւնն և միաբանիլ ընդ ստուար
գնդին՝ որ զօրավարի 'ի խնդիր ելեալ է ,
այն էին Գաղատացիք 'ի զէն 'ի զարդ վա-
ռեալք տասն բիւրք զօրականին , և բաւա-
կան ևս էին զինուորել և այլ ևս բազմու-
թիւն մեծ . յայնժամ ապա Գալլբաս 'ի
խորհուրդ մտանէր ընդ բարեկամացն :
Անդանօր 'ի խորհրդեանն ոմանք ասէին
դանդաղել և գէտակն ունել՝ զինչ թափ
և մէտ իցէ Հռովմայ 'ի նորութիւն անդր :
Բայց Տիտոս Յունիոս առաջնորդ դնդի
զօրականին ասէր . “ Եւ զիարդ ո՞վ Գալ-
բաս, խորհուրդ խորհել : Քանզի և խըն-
դրելք միայն եթէ կացցո՞ւք մեք հաւատա-
րիմք առ Ներոն , մոլեգնելոց է գլխովին :
Արդ որպէս եթէ թշմամի ինքնին իցէ Նե-
րոն , չէ՞ պարտ 'ի բաց զբարեկամութիւնն
մերժել զՎէնտիկեայ . կամ թէ պարտ է
արագ արագ ամբաստան զՎէնտիկեայ կալ
և մարտ ընդ նմա մղել . իբրև կամի նա՝ իշ-
խան մանաւանդ ունել զքեզ Հռոմայե-
ցւոց , քան զՆերոն՝ բռնաւոր , :

Իբրև զայս ասաց , յայնժամ Գալլբաս
գիր մի 'ի դուրս հրատարակեալ իմացու-
ցանէր զօրն՝ յորում յազատութիւն հան-
ցէ նա մի ըստ միոջէ առհասարակ՝ որ
միանգամ խնդրեսցեն զայն : Արդ յա-
ռաջ քան զօրն հռչակ հարեալ բանին ,
յայնժամ բազմութիւն մեծ խմբէր մարդ-
կանն՝ առհասարակ յօժարեալք 'ի դործն :
Իսկ իբրև երևեցաւ նա 'ի բեմին , անգէն

վաղվաղակի միաբան առհասարակ ինքնա-
կալ կարգացին զնա : Բայց նա յայնժամ
յանձն չառնոյր , այլ ամբաստանութիւնս
'ի ներքս բերեալ ընդդէմ 'Ներոնի , և ողբա
տուեալ 'ի վերայ հոյակապ մարդկանն՝
զոր 'ի մահ մատնեաց 'Ներոն , վկայութիւն
դնէր՝ փութոյ պնդութեամբ նահապա-
կել 'ի վերայ հայրենի աշխարհին . առ-
նու և անուն՝ ոչ զեսար և ոչ ինքնակալ ,
այլ զօրավար Սինկղիտոսին և ժողովրդ-
գեանն հռովմայեցւոց :

Բայց թէ վէնտիկս ուղղապէս արդեօք
և քաջապէս խորհրդով գործեաց 'ի հրա-
ւերն Գալլասայ 'ի զօրավարութիւն անգր,
վկայեաց այնմ և ինքնին 'Ներոն : Քանզի
որ յառաջն ունչա առնէր 'Ներոն արշաւա-
նին Գաղատացւոց և փոյթ չռնէր , իսկ
իրեւ լուր էառ զընտրութեանն Գալլա-
սայ 'ի զօրավար , (որ յայնժամ լուացեալ
և բազմեալ էր 'ի ճաշ)՝ անդէն տապա-
լեաց կործանեաց զսեզանն : Սակայն և
այնպէս՝ յորժամ թշնամի զԳալլասս համ-
բաւեաց Սինկղիտոսն , յայնժամ անդ 'Նե-
րոն զուարճաբանեալ և յանձնապատան
զինքն երևեցուցեալ առ բարեկամն , ա-
սէր՝ եթէ զի գրամոց պէտք էին նմա՝ գե-
ղեցիկ ուրեմն պատեհ 'ի ներքս ընծայե-
ցաւ խորհրդոյ կուտել ժողովել զայն . և
թէ՛ ինչք Գաղատացւոցդ՝ 'ի նուաճել ըզ-
նոսա՝ առ և ապուր եղեցին նմա և կարի
իսկ քաջ . և զի՝ գրաւեալ ինքն վաճառեա-
լէ ուրեմն զկարասին Գալլասայ , զի թըշ-

նամի համբաւեցաւ . որպէս և հրաման ևս ետ նա 'ի վաճառ հանել զգոյն Գալլա- սայ : Զայն լուեալ Գալլասայ, 'ի վաճառ արկանէր և նա զամենայն ինչս 'Ներոնի' որ յԵրբրիա, և գնողս ևս բազումս եգիտ նա կամակարս :

Բայց յայնժամ բազմաց ևս վտարան ըեալ 'ի 'Ներոնէ, և մտադիւրագոյնս անձ նատուր եղեալ առ Գալլասս, միայն Վլո- դիոս Մաւրոս 'ի Լիբիա, և Վերգիլիոս Հռուփոս զօրավար 'ի Գաղատիա Գերմա- նեան զօրուն, հերձանէին 'ի միմեանց ան- միաբան եղեալք : Քանզի Վլոդիոս՝ որ լինչաբաղցուծենէն և յանագորոյն կրիցն 'ի յափշտակութիւնս կրթեցաւ և 'ի մա- հունս, 'ի յոյզս խորհրդոց ծփայք բազ- մածուփս և վարանեալ էր . ոչ հրաժարել գիտէր 'ի զօրավարութենէն, և ոչ 'ի նմին կալ մնալ : Իսկ Վերգիլիոս 'ի գլուխ կա- ցեալ բազմաձեռն գնդաց, որ ստէպ նմա անուն կարգային ինքնակալի, և բուռն ևս առնէին յանձն թաւնուլ, առէր զայս ինչ : Աչ ինքնին առնում յանձն զառաջնորդու- թիւնն, և ոչ ևս հանդարտեմ՝ թէ այլ ոք թաւնու, որ 'ի Սինկղիտոսէն ընտրեալ ոչ իցէ :

Զայսմանէ ապա զառաջինն ոչ փոքր ինչ սրտաթափ լինէր Գալլասս : Այլ յոր- ժամ բանակ զօրացն Վերգիլիեայ և Վէն- տիկեայ՝ ուժգին և բռնի ձգեալք զի- րեանց զօրավարսն՝ իբրու զկառավարս ո- մանս անբաւականս պինդ զերասանակն

ունել, մարտ սաստիկ եղեալ կռուեցան. և յայնժամ Վէնտիկս զւերովն գնացեալ՝ գիտապատ 'ի գաշտին երկու բիւրք անկան 'ի Գաղատացւոց անտի, և հռչակ ևս հարաւ՝ զի յետ մեծի յաղթութեանն առհասարակ զՎերգինիոս խնդրեն առաջնորդ, և անդրէն միւսանգամ կամին 'ի կողմն անցանել Ներոնի. յայնժամ Գալբաս մեծապէս զահի հարեալ դրէր առ Վերգինիոս՝ յորդորէր գործակից նմա լինել և 'ի միտսին պահել Հռոմայեցւոց զտէրութիւնն և զազատութիւն:

Զայս գրեաց Գալբաս և ինքն դարձ աբարեալ. հանդերձ բարեկամքն 'ի Վոդոնիա քաղաք իբերիոյ, անդանօր դեգերեալ անցուցանէր զաւուրս 'ի կիրս ապաշաւանաց վասն անցիցն անցելոց, և ցանկալի փափաքէր ընդաբոյս և աննդակից իւր անդառալ կենացն՝ քան թէ 'ի գործ ինչ միւսել կարևոր: Եւ էր յայնժամ եղանակ ամառայնոյն. և անդ յաւուր միում ընդերեկս գալի հասանէր շտապաւ 'ի Հռոմաց յաւուր եօթներորդի ելիցն 'ի քաղաքէն՝ այր ոմն Սիկիլիացի ազատագրեալն Գալբասայ. և լուեալ եթէ պնաց 'ի ննջել, տազնապաւ չղբաւ 'ի սենեակն, և ընդդէմ դարձեալ սենեկապանացն և ուժգին բացեալ զգուռն և 'ի ներքս մօտեալ, պատմէր եթէ և մինչդեռ տակաւին կենդանի էր Ներոն ղողեալ 'ի թաքստի, ինքնակալ զԳալբաս համբաւեցին նախ զօրականն, ապա և ժողովուրդք, ապա և ծե-

րակոյտն ինքնին . և թէ՛ յետ սակաւ միոյ լուր եհաս եթէ և մեռաւ Ներոն : Եւ յաւել ասել նոյն այր , եթէ նա ոչ հաւատաց՝ մինչև ինքնին գնացեալ 'ի գիական՝ ետես գիտապատ գներոն , և ապա ուրեմն յուղի անկաւ բերել զոյց :

Իբրեւ զայն լուաւ Գալլաս՝ մեծապէս խրախուսեաց , և անդէն առ դուրս նորա խռնեցաւ բազմութիւն մարդկանն՝ ստուգել 'ի նմանէ զբանն , թէպէտ և անհաւատալի ևս թուէր այնչափ արագութիւն բանբերին : Ապա յետ աւուրց երկուց դալք հասանէր 'ի բանակէն և Յունիոս Տիաոս հանդերձ այլովք ոմամք , և զոյց մանրամասն բերէր զվճռոց Սինկղիտոսին : Ուստի և Յունիոս ամբարձաւ 'ի շուք պատուոյ . և զազատագեալն իշխան առնէր տանել մատանի ոսկի , և անուն առեալ Մարկիանոս Վիկեղղոս՝ աւագանայր 'ի մէջ այլոց ազատագրելոց :

Բայց 'ի Հռովմ՝ Նիմփիդիոս Սաբինոս յինքն ձգէր յանկուցանէր զամենայն ըզգործան , ոչ տակաւ , այլ միանգամայն զամենայնն . զմտաւ ամէր եթէ Գալլաս յալիոյթ ծերութե հասեալ՝ հազիւ ուրեմն բաւական իցէ գալ երևել 'ի Հռովմ , զի էր ամաց եօթանասուն և երից : Առ այս և տեսանէր՝ զի և զօրականն Հռովմայ հակամիտեալ առ ինքն 'ի հարուստ ժամանակաց , և յայնժամ ևս գլխովին զնմանէն միայն կախեալ կայր . համարէր զնա իւրեանց բարերար յազագս պարգևացն խոս

տացելոց . իսկ 'ի պարտապանաց կարգի
դնէր զԳալլաս :

Արգ Նիմիիդիոս անդէն 'ի ժամուն
հրաման տայր Տիգրւլինոսի իւրում իշխա-
նակցի 'ի բաց զսուսերն դնել : Ապա կո-
չունս պատրաստեալ հրաւիրէր զաւագ-
որեարն՝ որ հիւպատոսք կացեալ էին և զօ-
րավարք . հրաւիրեաց զնոսս և յանուն
Գալլասայ : Նաև 'ի բանակի անդ հրա-
պուրեաց զբազումս և զրդեաց ասել . ե-
թէ պարտ և արժան է առաքել խնդրել
'ի Գալլասայ, զի թողցէ միշտ այնպէս
զՆիմիիդիոս 'ի զօրավար առանց իշխա-
նակցի : Այլ որչափ ինչ միանգամ 'ի պա-
ռիւ նորա և յաւագութիւն իշխանութե
գործեաց Սինկզիտոսն , անուն կարգալով
նմա Բարերար, և զօրհանապաղ առ զուրս
նորա խոնելով, և ամենայն վճռոց զնա
առաջնորդ և սահման կարգելով, այս ա-
մենայն յառաւել ևս յանդգնութի գլը-
ղեցին զայրն . որպէս զի և յետ սակաւու
ոչ նախանձելի միայն գտաւ նա , այլ և տ-
հագին սպասարկուացն նորա : Էր յաւուր
միում զի հիւպատոսք արձակեալ սուր-
հանդակս արքունի տանել հրովարտակս
առ ինքնակալն , և տուեալ ևս նոցա հրա-
մանագիրս գրոշմեալս (զոր ըստ քաղաքաց
քաղաքաց ոստիկանք յակն արկեալ զայ-
նոսիկ , փոյթ տանին 'ի փոխել կառացն
ճեպնթաց գործել զթղթատարսն), յայն-
ժամ Նիմիիդիոս 'ի սրտմտութիւն բար-
կութեան բրդեալ՝ զի չառին 'ի նմանէ

ղկնիքն, և ոչ յիւրմէ զօրականէն արձակեցին անդր, ասեն՝ մտաբերել նմա և ՚ի պատուհաս հիւպատոսացն . բայց նոցա ՚ի չքմեղս եղեալ և յողոք ևս անկեալ՝ հանդարտեն զայրն :

Բայց Նիմփիդիոս՝ զի ընդ միտս ժողովքը գեանն մտանիցէ, ոչ արդելոյր կտտամահառնել զիւսակիցսն Ներոնի : Որպէս զՍպիկղոս զայր մենամարտ առեալ արկանէին ՚ի ներքոյ անդրեացն Ներոնի՝ քարշեալ ձգեալ զայնոսիկ ընդ հրապարակն, և այնպէս ջարդեալ մալեցին զայրն : Իսկ և զՍպոնիոս զոմն քսու տապալ յերկիր դառացուցեալ՝ սայլս քարածիգս գնացուցանէին ՚ի վերայ մարմնոյն : Եւ բազումք ևս այլ գէշագէշ պատառեցան, և կէսք ևս՝ անյանցք . որպէս զի և Մաւրիսիոս այր համբաւեալ լաւ և առաքինի՝ որպէս և էր իսկ, ասէր ՚ի Սինդղիտոսին . կասկածեմ եթէ արագ արագ նք խնդրեսցեն զՆերոն :

Չայս օրինակ ապա Նիմփիդիոս գամ քան զգամ կրթեալ ՚ի լրումն ակնկալութեան իւրոյ, ոչնչ հրաժարէր՝ յորժամ կարգային զնա որդի Գայիոսի Կեսարու՝ որ թագ կապեաց յետ Տիրերեայ : Քանզի Գայիոս՝ որպէս կարծիւր՝ եղև ընդ մօր նորա մինչդեռ տակաւին պատանեակ էր . և մայրն չէր ինչ անգեղեայ, և էր Կալլիստոսի ազատագրելոյն Կեսարու ծնունդ կապէնածին ՚ի գերձակ կնոջէ : Այլ թուի թէ՝ Գայիոս ընդ կնոջն այնմիկ լեալ իցէ յետոյ ուրեմն քան զԾնունդն Նիմփիդիոս

սի, զոր մանաւանդ կարծեն որդի Մարտիանոսի մենամարտի. որում տափացեալ իսկ էր Նիմֆիդիա մայր նորա՝ վասն համբաւոյ փառաց առնն. և արդեօք 'ի նմանութենէ կերպարանացն՝ առաւել իմն սորա որդի երևի Նիմֆիդիոս:

Արդ խոստովան եղեալ նա ինքնին իւր մայր զՆիմֆիդիա, և անձին միայն գրաւականեալ զնահատակութիւն քաջութե կործանմանն Ներոնի, և իբրև մրցանակա ոչ շատ համարէր իւր զպատիւն և զինչ և զկենակցութիւն Սպորոնի Ներոնեան, (զոր անդէն արագ 'ի խարուկէ անտի՝ մինչքեռ տակաւին պրէր գիակնն՝ առաքեալ կոչեալ նա և 'ի լծակցի կարգն հաստատեալ, անուն կարգայր նմա Պոպպետո). ապա գուն գործէր մտանել սպորդի և 'ի Ժառանգութիւն տէրութեն. և նմին իրի թեակոխէր ինքնին 'ի Հռոմ՝ 'ի ձեռն բարեկամացն և կանանց ոմանց, և կիսոց ևս 'ի Սինկզիտոսէն՝ որ գաղտաբար ձեռն տային նմա. և արձակեաց ևս յիբերիա զԳիլլիանոս 'ի բարեկամաց իւրոց, հետազօտել որ անգանօր զգործն:

Բայց սակայն յետ մահուն Ներոնի ամենայն զօրավիզ 'ի կողմն էր Գալբասայ, թէպէտ և Վերգինիոս Հռոմիոս տակաւին յերկուս հեաս կաղացեալ՝ միշտ հասուցանէր նմա և խէթ, գուցէ (որ զօրավար էր նոս ստուար գնդի քաջամարտկաց և փառաւորեալ ևս էր 'ի յաղթութենէն Վենտիկեայ, և ընդ բռամբ կալեալ էր

չատ ինչ 'ի Հռոմայեցւոց տէրութենէն՝ ողջոյն զԳաղատիա՝ որ 'ի ժամանակին խլըր տէր յապստամբութիւն), ունկն մատուցէ այրն իւրոց աղաչաւորացն առնուլ ըզտէրութիւնն: Քանզի և մարդ չէր հռչակաւոր առաւել քան զայս Վերդինիոս, և ոչ ոք իբրեւ զնա փառաւորեալ. քանզի և էր իսկ նա մեծապէս նպաստ եղեալ Հռոմայեցւոց տէրութեանն, և փրկեալ զնա 'ի խիստ բռնակալութենէն և 'ի մարտից անտի Գաղատացւոցն:

Այլ Վերդինիոս անդդուելի կացեալ մնացեալ յառաջին խորհուրդսն, ապաստան 'ի Սինկղիտոսն առնէր զընտրութիւն ինքնակալին. թէպէտ և յետ համբաւոյ մահուն Ներոնի՝ միւսանգամ բազմութիւն զօրականին խռնեալ զնովաւ, անդուստ և մի ոմն 'ի հազարապետացն 'ի վրանին նորա մերկացեալ զսուրն՝ հրաման 'ի վերայ կարգէր նորա առնուլ յանձն զինքնակալութիւնն կամ թէ զայն երկաթ առ 'ի կողմն: Այլ իբրեւ Փաբիոս Վաղէս զօրագլուխ գնդին՝ առաջին կռեաց երգումն առ Գալբաս, և նամականի ևս եկին 'ի Հռովմէ ազգարար վճռոյ ծերակոտին, յայնժամ ապա Վերդինիոս՝ թէպէտ հազիւ ուրեմն՝ ածէր հաւանեցուցանէր զզօրականն իւր կարգալ ինքնակալ զԳալբաս: Նաև յարձակել Գալբասայ փոխանակ նորա զՓղակկոս Որդեռմնոս, մտադիւրագոյնս ընկալեալ զնա Վերդինիոս և 'ի նա յանձն արարեալ զզօրն, ինքն յարուցեալ

ընդ առաջ չոքաւ Գալլասոյ՝ որ Գայր . և գարձ ևս արար հանդերձ նովաւ . ոչ կըշտամբանս ինչ լուաւ , և ոչ պատիւ ինչ եգիտ . առաջնոյն պատճառք էր ինքնին Գալլասո՝ զի մեծարանս երեսաց նորա առնէր . և երկրորդին՝ բարեկամք նորա, առաւել ևս Յոնիոս Տիտոս՝ որ 'ի նախանձուն կրից առ Վերգիւնիոս՝ և քարլնդոտն խնդրէր լինել նմա , և ոչ գիտէր եթէ գործակից գեղեցիկ բաղդին նորա լինի . զի այնպէս 'ի բաց զնա քեցէր 'ի կրից մարտից և յամբաւ ասլէտից՝ յոր պաշարեցան այլք 'ի զորավարաց . և առեալ ածէր զնա յանալէկոծ 'ի կեանս և 'ի ծերութիւն խաղաղաւէտ և անգորրաւէտ :

Արդ յայնժամ Դեսպանք ծերակուտին առ Գալլասո ընդ առաջ ելեալ նմա մօտ 'ի Նարբոնա քաղաք Գաղասիոյ , և ուղղոյն տուեալ նմա՝ փութացուցանէին դալ երևել ժողովրդեանն՝ որ ըղձակաթն են առ նա : Իսկ Գալլասո 'ի հիւրընկալութեան հրեշտակացն այնոցիկ մեծապէս մարդասիրութեամբ քաղաքավարեալ ընդ նոսա , և 'ի կոչունան սեղանոյ 'ի գործ վարեալ ոչ զկահսն արքունի և զսպասան զՆերոնին՝ առաքեալ նմա շատ ինչ 'ի Նիմիդիոսէ , այլ զիւրսն միայն , քաջաւորն ժառանգեաց՝ այր ցուցեալ մեծանձն և անաւագ կրիցն վեհագոյն : Բայց անդէն Յոնիոս թեւադիր լինէր նմա՝ եթէ քաղաքավարութիւն այդ ազատանձնեայ և անպաճոյճ և քաղաքական՝ յանկուցիչ

միայն է խուժանին՝ անբաժ 'ի ճշգրիտ մեծութենէն . ասաց և ամոքեաց զնա 'ի գործ առնուլ զԵրոնին և կոչունս մեծահաց պատրաստել արքունիս :

Եւ այնուհետեւ ասպա ծերունին յայտ առնէր տակաւ տակաւ գլխովին անձնաւոր առ Յունիոս լինել : Սա այս Յունիոս էր այր ընչաբաղց առաւել յոյժ , և 'ի մեզս ընդ կանանց անկզիտացեալ : Քանզի պատանի տակաւին գոլով և զինուորեալ առաջին նուագ առ Կալվիսիոսի Սաբինոսի , առեալ գիշերայն մոլծանէր 'ի բանական 'ի հանգերձ զօրականի զկին զօրավարին՝ կին պագշոտ , և պղծէր զնա անդ 'ի բանակին առաջն՝ զօր Փոլիւքէս կոչեն Հռոմայեցիք : Նմին իրի և 'ի կապանս արկանէր զնա Գայիոս Կեսար . այլ յետ մահուն նորա յաջողութիւն գտեալ՝ արձակեցաւ : Ապա և 'ի միում նուագի ընթրեալ առ Կզոգիոսի Կեսարու , գողանայր ըմպանակ արծաթի : Իբրեւ իրազգած եղև Կեսար , միւսանգամ կոչեաց զնա յնթրիս յաւուրն երկրորդի . իսկ 'ի գալնորա՝ պատուէր տայր սպասաւորացն մի գնել առաջի նորա անօթ արծաթի , այլ զամենայնն խեցի : Եւ այնպէս գողութիւն Յունիոսի , քան բարկութեան՝ առաւել ևս ծաղու արժանի երևեցաւ 'ի պատճառս չափաւորութեանն Կեսարու՝ որ 'ի կատակերգակն մանաւանդ կրթեաց զբանն :

Սակայն գործք առնն՝ յետ տիրանալոյն նորա 'ի վերայ Գալլասայ և մեծապէս յօ-

բանալոյն նորա յինչա, է զի պատճառք
 և է զի պատրուակ գտան եղերերդակ ար-
 կածից և մեծաց աղէտից: Քանզի Նիմֆի-
 դիոս յետ դարձին առ նա Գիւլիանոսի՝
 որ առաքեցաւ հետազօտել զիրան Գալլա-
 սայ, լուեալ եթէ ոստիկան ընտրեցաւ
 արքունեաց և տիգաւորաց Կուռնելիոս
 Լակոմիէս, և զի՝ զօրութիւն ամենայն 'ի
 ձեռս կայ Յունիոսի. իբրեւ զայն ևս լուաւ՝
 եթէ նա ինքնին չէր իշխան և ոչ մերձե-
 նալ անգամ առ Գալլասս և խօսել ընդ
 նմա առանձինն. քանզի ամենեքին խե-
 թիւ հայեցեալ ընդ նա անձնապահ լի-
 նէին, յոյժ ապա անկաւ բեկաւ Նիմֆի-
 դիոս: Եւ 'ի մի զգորապետսն խմբեալ, ա-
 սէր եթէ անշուշտ այր ծերունի է Գալ-
 բաս հեզ և համբոյր, սակայն և գուն ու-
 րեք զիւրն վարէ խոհականութիւն, և չա-
 րաչար առաջնորդի 'ի Յունիոսէ և 'ի Լա-
 կոմիէս, ուստի և մինչև երկուց այդոցիկ ա-
 րանցդ եկեալ և տիրացեալ 'ի վերայ իրացն
 Տիգրեպինոսի, զանխուլ 'ի նոցանէ արժան
 է դեսպանս առ ինքնակալն արձակել 'ի
 բանակէն՝ ազդ առնել նմա զի եթէ 'ի բա-
 րեկամաց անտի իւրոց զերկուս զայնոսիկ
 միայն 'ի բաց արասցէ, ևս փարելի և սիրե-
 լի ամենեցուն եղիցի գալուստն նորա:

Իսկ իբրեւ 'ի բանից աստի իւրոց ոչինչ
 հաւանեցուցեալ զնոսա, նա՝ և օտարո-
 տիս և յոյժ դժպատեհ համարեցան պա-
 տուէր 'ի ներքս տալ ծերունւոյ զօրավա-
 րի՝ իբրու պատանւոյ առն որ այն ինչ 'ի

փորձ միտեալ իցէ բարձի զօրավարութեն , եթէ զոյս ոմանս 'ի բարեկամացն վարել արժան իցէ և զորս ոչ , յայնժամ զայլմէ բռնուն հարկանէր հնարից : Առեալ գրէր առ Գալլաս և զարհուրեցուցանէր զնա . և զի՝ եթէ շատ ինչ իրք 'ի քաղաքին խէթ 'ի ներքս բերեն զգազտնածածուկ դաւա նաց , և կան այնպէս անյայտք . և զի՝ եթէ Կզոգիոս Մակրոս արգելեալ պահէ 'ի Լիբիա զնաւա ցորենաբարձս . և և զար ձեալ՝ եթէ Գերմանեան գունդք խլրտեալ կան . և զնոյն համբաւեն դարձեալ և յա զագս զօրուն՝ որ 'ի յԱսորիս կան և 'ի Հրէաստան :

Իբրեւ ետես զի երեսս ինչ բանիցն չա րար Գալլաս և ոչ հաւատաց , խորհեցաւ աճապարել և յինքն զտէրութիւնն գրաւել . Թէպէտ և յայնժամ Կզոգիոս Կելսոս Անտիոքացի՝ այր հանճարեղ և մտելիմ և հաւատարիմ՝ Նիմիիդիոսի՝ ընդդէմ դարձեալ ասէր , եթէ՝ և ոչ մի դք արգեօք 'ի գերդաստանից անտի Հռովմայ անուռ տացէ Նիմիիդիոսի՝ զԿեսարու : Սակայն և բազումք ոմանք խաղ առնէին զԳալլաս , և անդուստ Միհրդատ Պոնտացի հեգնաբանեալ ևս զկնտութիւն և զխորշումութիւնսն Գալլասայ , ասէր՝ եթէ ինչ մի կարծեն զգա Հռոմայեցիք զարդիս , բայց ասպա յանդիման յերևել նորա՝ արգեօք նախատինք գոցա կարծեացին աւուրքն՝ յորս կոչեցաւ դա Կեսար :

Ապա խորհուրդ հաստատեցին ածել

զնիմիկիոս զհասարակ գիշերաւ 'ի բանակսն և ինքնակալ համբաւել զնա: Բայց Անտոնիոս Ոնորատոս առաջինն հազարապետաց Ը երեկս խմբեալ զզօրականն իւր, եպերեր զանձն, եպերէր և զնոսա, զի 'ի սուղ ժամանակի այնպէս ստէպ ստէպ յերդերդուկ գտան նորա՝ ոչ 'ի քաջիկ խոհականութենէն բերեալք և ոչ յնարութիւն ինչ լաւագունին, այլ յԱյսոյ իմեմնէ ածեալք 'ի մատնութենէ 'ի մատնութիւն: Եւ յաւել ասել. “Արդեօք որ յառաջագոյն իրացդ՝ են են պատճառք, փնայքն ասեմ 'ներոնի. իսկ զարգիս ո՞ր պատճառք իցեն թողուլ լքանել զԳալբաս: Զոր մայրասպանութիւն 'ի գէմն հարցուք դմա, կամ զամուսնոյն սպանութիւն, կամ թէ վասն ո՞յր թատերական խորանին՝ կամ օգրերգակ տեսարանին, զամօթի հարցուք մեք ընդ ինքնակալդ ընդայդ: Ա՛յն զի և ոչ զներոմն անգամ հանգարտեցաք մեք լքանել վասն այնց գործոցն, այլ 'ի նոյն գրգեցաք՝ հաւատալ Նիմիփիոսի ընծայեալ, եթէ ինքնին 'ներոմն առաջին ելիք զմեզ և փախըտեալ յԵգիպտոս եղև: Եւ զի՞նչ ապա: ԶԳալբաս յաղեսցուք մեք 'ի վերայ 'ներոնի, և ընտրեալ 'ի կայսր զԾնունդ զոմն 'ի Նիմիփիեայ, զարև հատցուք մեք զառն՝ որ 'ի սերնդոց անտի Լիվիայ, որպէս սպանաք զորդին Ադրիպպինայ: Կամ թէ պաւտուհաս 'ի վերայ ածեալ նորա զյանցանացն, երևեսցուք արդեօք մեք պատուհա-

սագիլք արդարք Ներոնի, և քաջ և հաւատարիմ պահապանք Գալլբասայ, :

Չայս բանս խօսեցեալ հաղարապետին, անդ զօրականք նորա առհասարակ միաբանեցան 'ի խորհուրդ նորա, և ելեալ եւ չորան առ այլս . քաջալեր 'ի ներքս տային և նոցա՝ անդրդուելի մնալ հաւատարիմք ինքնակալին, և զբազմաց յոյժ չըջեցին զմիտս : Եւ այնուհետեւ ապա ազազակ մեծ բարձեալ միաբանութեամբ, անդուստ Նիմփիդիոս՝ կամ զի կարծեաց այնպէս (որպէս կէպր ասեն) եթէ զօրականք հրաւեր կարդան նմա, կամ զի ճեպեաց կանխել ունել զմիտս ազմկելոյ խուժանին՝ որ գեռ ևս գեգեւեալ կայր, ել եկն արտաքս բազում ջահիւք բորբոքելովք, մատան մի 'ի ձեռս՝ յորում և ճառ արձանագրեալ 'ի Նիմփիդիոսէ Վարրոնէ . զոր և ինքնին սերտեաց Նիմփիդիոս խօսել առ զօրականն : Իբրեւ եկն և զգուրս բանակացն փակ գտանէր, և զբազումս 'ի նոցանէն 'ի զէն 'ի զարդ վառեալ արձանացեալ առ պատնշօքն, զահի հարաւ և մատուցեալ հարցանէր՝ զի՞նչ իրք իցեն, և ո՞յր հրամանաւ 'ի զէն վառեալ իցեն : Լուեալ զի առհասարակ ձայն բարձեալ պատասխանի զայս առնէին, եթէ իւրեանց ինքնակալ ճանաչեն նոքա զԳալլբաս . յայնժամ և ինքնին Նիմփիդիոս յառաջ մատուցեալ՝ միաբանէր ընդ նոսա 'ի ձայն ցնծութեան, և զնոյն դարձեալ հրամայէր իւրում զօրականին . իբրեւ թոյլ նմա արարին դռնա-

պանքն մտանել 'ի ներքս հանդերձ սակա-
ւուք ոմամք, յայնժամ տէգ մի արձա-
կեալ 'ի նա, եկն հարաւ ընդ վահանն
Սեպտիմիոսի՝ որ յառաջոյ ընթանալոյ :
Ապա և սուսերամերկս տեսեալ գիմեալս
'ի վերայ, 'ի վախուստ խուճապեցաւ Նիմ
փիգիոս, և անգանօր վանեալ հարեալ զնա
խողխողէին 'ի յարկի ուրեք զինուորաց :
Ապա ձգեալ քարէցին զգիակն 'ի մեջ
բանակին . և վանդակապառ արարեալ զնո-
վաւ՝ այնպէս յառակ նշաւակի թողին զնա
մինչև ցօրն երկրորդ ամենայն տեսանելեաց :

Իբրև զայսօրինակ 'ի մահ վարեցաւ Նիմ
փիգիոս, և բերին զոոյց Գալլատայ, նա
հրաման տայր 'ի մահ մատնել և առհասա-
րակ զմիաբանեալսն՝ զոր ոչ սպանին նոքա
յետ արկածիցն նորա : Էր 'ի նոսա և ինք-
նին Վինգոնիոս՝ որ զՃառն արձանագրեաց-
գարձեալ և Միհրդատ Պոնտացին : Վասն
որոյ և մարդիկն համարեցան այնպէս, եթէ
ոչինչ օրինաւորա՝ թէպէտ և արդարապէս,
և ոչ գարձեալ գիմոսաբար ետ Գալլատս
սպանանել արս ոչինչ աննշանս՝ յառաջ
քան զփուրչիլ գատաստանին : Քանզի և
առհասարակ ակնկալեալք մնային մար-
դիկն այլ իմն տարազու վարչութեանն . և
խաբեցան՝ որպէս և պատահէ բազում
անգամ՝ 'ի բանից անտի զոր յառաջագոյն
պատմէին :

Իսկ որ ինչ առաւել ևս խոժոռեցոյց
յայնժամ զմարդիկն, քանզի հրաման ետ
Գալլատս Պետրոնիոսի Տերտուլիանոսի 'ի

մահ վարիչ. և էր նա այր հիւպատեան և հաւատարիմ՝ Ներոնի : Զի եթէ Գալբաս զՄակրոս 'ի Լիբիա 'ի մահ մատնեաց 'ի ձեռն Տրեբոնիանոսի , և 'ի Գերմանիա գարձեալ՝ զՓրոնտէյոս 'ի ձեռն Վաղեսի , էին էին արդեօք պատճառք ահ երկիւղեն նորա յարանց անտի՝ որ 'ի զէն վառեալ կային 'ի բանական անգր . բայց աղէտիցս այս Տրեբոտուղիանոսի մերկ և անզէն ծերունոյ՝ պատճառք և ոչ մի էր 'ի միջի կարճել 'ի ծերոյն զիշխանութիւն խօսելոյ , եթէ արդեօք զոր խոստանայրն՝ զնոյն չափաւորութիւն յիշխանութեանն՝ արգեամբք պահել հանդերձեալ էր Գալբաս : Արդ այս գործք նորա օրինակ զայս բամբասեցան :

Յետ այսորիկ իբրեւ յառաջ խաղայր գայր 'ի հռոմ Գալբաս հեռի 'ի քաղաքէն իբրեւ ասպարիսօք քսան և հինգ , պատահեցաւ նմա աղմուկ շփոթից թիավարացն , որք կանուխ եկին կացին 'ի վերայ ճանապարհին և անդանօր սփռեցան առհասարակ : Էր ինքնին Ներոնի յառաջն խմբեալ զորեարն զայն 'ի գունդ մի և գլուխ ընդ զօրականն , և յայնժամ սղբա յանդիման ելեալք Գալբասայ՝ թախանձ արկանէին հաստատել ունել զնոսա 'ի զի նուորութեանն , և յայնժամ թոյլ չտային ընդառաջելոց մարդկանն տեսանել զինքնակալն կամ խօսել ընդ նմա . այնպէս խռով հարեալ 'ի վայրին բարձր աղաղակաւ խնդրէին նշանս իւրեանց գնդին և

տեղի : Իբրև Գալլբաս զանց արար յայն-
 ժամ, և հրաման տայր նոցա գալ առ նա
 միւսանգամ և խօսել վասն իրացն, նոքա
 զյապաղել զայն մերժումն համարեցան,
 և արամեռալք այնպէս զհետ ընթանային
 նորա և անդուլ աղաղակէին . իսկ իբրև և
 կէսք 'ի նոցանէն սուր մերկացան, անդէն
 հրաման տայր Գալլբաս պրուծիոյն անկա-
 նել 'ի վերայ : Ուր և ընդդէմ դարձաւ և
 ոչ դք . կէսք տապալ յերկիր կործանե-
 ցան, և կէսք 'ի փախստեանն գիտապատ
 անկանէին . և այնպէս վատախտար և ձա-
 խողակի գէպ տայր Գալլբասայ գալ մտա-
 նել 'ի քաղաք անդր մեծապէս կոտորա-
 ծիւ և ընդ մէջ բազմակոյտ դիպկանցն :
 Այլ թէ ինչ յառաջ ժամանակաւ դք
 յընչաց քերէր զայրն զայն իբրև վատեալ և
 'ի ծերութիւն յեցեալ, յայնժամ ապա
 ահարեկ և սոսկալի երևեցաւ նա առհա-
 սարակ մարդկանն :

Իսկ յետ այսորիկ և 'ի կամել Գալլբա-
 սայ փոփոխութիւն մեծապէս գործել
 յանչափութեան և 'ի շռայլութեան պար-
 գեաբաշխութեանցն ներոնի, թուեցաւ
 իմն նա խրթնանալ 'ի բարեվայելուչ կար-
 գէն : Քանզի էր երբեմն 'ի ժամու ըն-
 թրեացն նորա սրինգ հարկանել Վանոսի
 սուրումն (և էր Վանոս գերահռչակ ար-
 ժանալուր) . իսկ Գալլբասայ հաճեալ և
 'ի գովութիւն առեալ զարնգահարն՝ հրա-
 ման տայր բերել զքսակն, և հանեալ գա-
 հեկանս ոսկիս՝ տայր Վանոսի և ասէր՝ չք-

նորհա նմա զայն առնել յիւրոց անտի գը-
րամեցն և ոչ 'ի հասարակաց:

Իսկ վասն պարգևացընծայիցն՝ զոր պար-
գևեալ իսկ էր Ներոն թատերական մարդ-
կանն և ասպարիսին, հրաման տայր Գալ-
բաս ճշգիւ անդրէն դարձուցանել զկշիռն՝
բայց 'ի տասներորդ մասնէն. և քանզի
արծաթ գուլնաքեայ յոյժ կուտեցաւ
յայնմանէ (քանզի և բազումք 'ի նոցանէն՝
որ զայն պարգևան առեալ էին՝ տպառե-
ցին, մարդիկ գոլով աւուրն պարենի կա-
րօտեալք և ցոփք և անաւարք կենօք), ա-
պա հրաման տայր Գալբաս վեր 'ի վայր
յուզել զարան՝ որ գնոց գնեալ էին ինչ
'ի նոցանէ կամ՝ այլազգ առեալ ինչ, և
պահանջէր 'ի հատուցանել: Իսկ իբրեւ
այսպէս անվախձան լինէր քանն և ձգէր
տարածէր խնդիրն 'ի բազումս, վատ ա-
նուն յայնմանէն ժառանգեաց անձին
Գալբաս, իսկ Յունիոս՝ նախանձ և ատե-
լուծիւն. իբրու այն որ յագահութիւն և
'ի ժլատութիւն առհասարակ կրթէր զինք-
նակալն. ինքն ոչ 'ի չափու կայր և 'ի
ժուժկալութեան, և առնոյր և վաճառէր
զամենայնն. քանզի և պարտ գոլով ըստ
հետիոգեայ բանին. « 'ի սկսանել տակա-
ռին և 'ի վախճանելն՝ յագեցուցանել ըզ-
ծարաւն », . Ստպէս և Յունիոս տեսեալ
զԳալբաս վատեալ և 'ի ծերութիւն յե-
ցեալ՝ 'ի նորուն բախտէն ընոյր զանձն ող-
ջոյն. իբրու որ միանգամայն 'ի սկսանել
իցէ և 'ի վախճանել:

Արդ զծերունին զայն անիրաւութիւն վնասէր Յունիոս առաջին՝ զի չարաչար առաջնորդէր նա իրացն . և երկրորդ անգամ՝ զի և զգեղեցիկ խորհուրդս զծերունւոյն յետս տանէր կամ արգելոյր , զոր օրինակ և զպատճապտուհասի զՆերոնեանցն : Քանզի մինչդեռ ՚ի մահ վարէր զգեղեւնաւորսն զայնոսիկ , ըստ որում զԵղէոս և զՊողիւկզեառոս և զՊետինոս և զՊատրոսիոս , ծափս հարկանէին ժողովուրդք . և մինչդեռ զնոսա այնպէս ածեալ բերէին ընդ հրապարակն , ձայն բարձեալ գոչէին՝ եթէ է իսկ հանգեալ գեղեցիկ և գիցն ինքնին փարեղի . բայց և զՏիգեղինոս ինքնին գլխովին խնդրեն ՚ի մահ՝ միանգամայն և գիլք և մարգիկ՝ զվարժապետն զայն և զդաստիարակն զբռնակալութեանն :

Այլ սա այս Տիգեղինոս կանուխ իսկ ինքն յանկուցեալ էր զՅունիոս մեծամեծ առհաւատչէիւք : Եւ ուր Տերտուղիանոս ատեղի գտաւ և յարեւն հատաւ՝ զի ոչ ատեաց զանօրէնն զայն ինքնակալ և մատնեաց , և այլ ինչ վնաս մեծ չէր գործեալ նորա : Իսկ յայնժամ Տիգեղինոս՝ արև տեսանէր՝ որ ինքնին արժանապարտ մահու յարդարեաց զՆերոն , ապա և ելիք և մատնեաց ևս զնա : Յայմանէ ապա մեծապէս էին հաւաստիք , եթէ յամենայնի ուրեմն կամագիւտք լինէին առ Յունիոսի՝ որ միանգամ ընծայաբերք լինէին նմա : Եւ յորժամ ժողովուրդք Հռոմայե-

ցւոց սքննչ այլ յայնժամ ցանկային տե-
սարանի, քան թէ 'ի խոշտանգանս մահու
տեսանել զՏիգեղինոս, և անդուլ յամե-
նայն 'ի Թատերս և 'ի կրկէսս խնդրէին 'ի
մահ զնա, յանգիմանութիւն ևս լուան
յինքնակալէն ազգարար գրոյն, յորում
և իմացուցանէր եթէ ինքնին Տիգեղինոս
ոչնչ այնուհետև երկայնակեաց իցէ՝ 'ի
մաշարայական ըմբռնեալ աստէ. և խըն-
դրէր ևս 'ի ժողովրդոցն մի գրգռել զնա.
և մի Թերևս բռնակալ երևեցուցանել ըզ-
տէրութիւն նորա: Եւ իբրև 'ի սրտմտու-
թիւն բողբէին ժողովուրդք, նոքա զծա-
ղու գային. և ինքնին Տիգեղինոս զոհ կա-
տարէր զփրկութեանն, և կոչումս պա-
տրաստեաց շքեղ և մեծահաց: Իսկ Յու-
նիոս յետ ընթերցան ելեալ 'ի սեղանոյ
ինքնակալին չղբաւ 'ի խրախուժս թու Տի-
գեղինոս, ածեալ 'ի միասին և զգուստր
իւր զայրիացեալն: Անդ Տիգեղինոս ըմբեր
և պարգևէր նմա քսան և հինգ բիւրս ար-
ծաթոյ, և հրաման ևս տայր աւագ հար-
ճին իւրոյ՝ բառնալ զզարդ պարանոցին և
արկանել զգատերքն, և ասէին զարդուն
այնմիկ արժեւ հնգեառասան բիւրուց գրա-
մակշռոց:

Յայսմանէ և գործք գլխովին գեղեցիկ
չափաւորութեան բամբասեցան. ըստ ո-
րում՝ որ ինչ գործեցան յայնժամ 'ի շը-
նորհս Գաղատացւոցն՝ որ յառաջ աղմուկ
յուզեալ էին 'ի միասին ընդ Վենգիկեայ:
Քանզի կարծեալ այնպէս՝ եթէ ապա-

հարկք գտան նոքա և 'ի քաղաքացիս գրեցան ոչ 'ի մարդասիրութենէ ինչ ինքնակալին, այլ գնոց գնեցին նոքա զայն 'ի Յունիոսէ : Ուստի և յայտմանէ դարձեալ ատեցին ժողովուրդք զտէրութիւն նորա :

Բայց և զօրականք յայնժամ թէպէտ և չառին զպարգէն խոստացեալ, սակայն և ակն ունէին եթէ և 'ի չտալ նորա ողջոյն զլշիւն, գէթ տացէ որչափ ինչ ետ 'եւրոս . այլ իբրեւ զքրթմնջիւն նոցա լուեալ Գալլաս՝ բանս բարբառեցաւ առ նոսա արժանի արդարեւ մեծի զօրավարի, եթէ՝ ինքն զօրինալիւր այրինալիւր բնաւորեցաւ լինել, քան թէ գնոց գնել զօրական : Իբրեւ զայն լուան զօրականք, սաստիկ ևս և դառնապէս յատելութիւն դարձան ընդ նմա . քանզի և համարեցան՝ զի ոչ ինքն միայն զոկէ զնոսա, այլ և օրէնս ևս սահմանէ կարգէ և զնոյն ուսուցանէ և որ զկնի նորա ինքնակալացն :

Ապա յայնժամ 'ի Հռոմ քաղաքի 'ի Ծածուկ յուզէր ազմուկ, միանգամայն և շուք պատկառանաց առ Գալլաս, որ մօտ կայր և սանձէր կարճէր առ ժամն զազմուկն . և զի չէր տակաւին 'ի միջի յայտնի սկիզբն փոփոխութեանն, յայնմանէ արգելեալ խափանէր թշնամութիւն խոժուելոցն : Բայց որք յառաջագոյն զննուրեալ իսկ էին առ Վերգիլիոսի և յայնժամ կային առ Փղակկոսի 'ի Գերմանիա, իբրեւ մեծաց փոխարինաց արժանիս համարէին զանձինս վասն մարտին զոր մարտեան

ընդ Վինգիկեայ և ոչ հանգիպեցան, ոչ ինչ այնուհետև հանգարտեցին 'ի բանս զօրագլխացն և գլխովին առ արհամարհս ունէին զՓղակկոս, որ և 'ի հանապաղօրեայ ոտնացաւէն արգելեալ նստեր. առ այս՝ զի և էր նա անփորձ 'ի գործս: Եւ էր երբեմն 'ի կատարել հանգիսի տեսարանաց, և ըստ սովորութեանն Հռոմայեցւոց 'ի մաղթել հազարապետացն և գլխապետաց վասն յաջողութեան ինքնակալին Գալբատայ, անդանօր զօրականն զառաջինն խռով հարկանէր, և ապա 'ի հանապաղորդել մաղթանացն, պատասխանի տայր զօրականն. « Չէ արժանի:

Իբրև օրինակ զայս խեռացան բազում անգամ և գունդք որ առ Տիգրղինոսի, յայնժամ նամականի տային վասն այնորիկ առ Գալբատս գործակալք նորա: Իսկ նա զահի հարեալ, և զմտաւ ևս ածեալ զարհամարհութիւն անձինն ոչ 'ի պատճառս միայն ծերութեանն այլ և անդրապետութեանն, խորհուրդ խորհեցաւ աննու իւր յորդեգիրս զմի ոմն 'ի պատանեաց ականաւորաց և պայազատ արքայութեանն համբաւել զնա:

Եւ էր անդ 'ի ժամանակին Մարկոս Ոթովն պատանի՝ ոչ յաննշան ինչ զարմե, տակայն և յոյժ վատթարեալ 'ի գրգանաց և 'ի հեշտասիրութեանց անդասին 'ի տղայ տիոցն, որպիսի նուազունք 'ի Հռոմայեցւոց: Եւ զոր օրինակ ինքնին Հոմերոս կոչէ զԱլեքսանդրոս « Վարապեղին փեսայ

Հեղինեայ, ,, և այնպէս անուն կարգացեալ նմա ստէպ 'ի կնոջէն' 'ի շուք մեծարանաց նորա, անբաժ ալքն ինքնին գողով 'ի փառաց անձինն, տապէս և Ոթովն աւանաւոր գտաւ 'ի Հռոմ յամուանութենէ անտի ընդ Պոմպեայ. որոյ էր հոմանի 'Ներոն' 'ի հարանութեան նորա ընդ Երիտալէնոսի: Եւ քանզի 'Ներոն յայնժամ տապալին շուք մեծարանաց զնէր իւրում կնոջն և զանդիտէր ևս 'ի մօրէն, առեալ ապա առաքէր զՈթովն փորձել 'ի ծածուկ զՊոմպեայ. 'ի գործ վարեալ զՈթովն իբրև բարեկամ և կենակից սիրեցեալ 'ի պատճառս անժուժկալութեանն, որպէս զի և խնդայր ևս նա 'ի լսել 'ի նմանէ ստէպ հեգնութիւնս յնչաքաղցութեան նորա և 'ի ժլատութեան: Եւ պատմեն՝ յաւուր միում օծեալ 'Ներոնի յանուշունս օծանելեաց և սրկեալ ևս յՈթովն, իսկ սա յաւուրն երկրորդի 'ի տուն իւր ժողովեալ զՆերոն, անգուտ յանկարծ միանգամայն 'ի կողմանց կողմանց 'ի գուրս բերէր ոսկի և արծաթի խո, զովակս՝ յորոց բզկէին հոսէին օծանելէք իբրև ջուր:

Արդ սա այս Ոթովն հրապուրեալ զՊոմպեայ շնալ նախ ընդ 'Ներոնի, և սա դրեալ ևս զնա 'ի յոյս ակնկալութեան վասն անձինն, ամոքեաց զնա որոշիլ յառնէն: Այլ 'ի մտանել Պոմպեայ առ Ոթովն իբրև ամուսին, այնուհետև ոչինչ հանգարտէր հասարակ ունել զնա, և 'ի

խոր ևս խոցէր բաժանորդ բանին առնել
ինքնին զներոն : Իսկ Պոմպէա՝ որպէս ա-
սեմ՝ ոչինչ խոժոռէր ընդ կիրս խանդին
նոցա . քանզի պատմեն՝ եթէ 'ի տան ոչ
գոլով Ոթովնի, չընկալաւ նա զներոն,
յորմէ և վայրիկ մի ևս վտանգէր Ոթովն 'ի
կեանսն : Եւ արդեօք օտարոտի իրք իցեն՝
զի 'ի մահ վարեաց ներոն զկինն իւր և ըզ-
քոյր իւր վասն հարսանեացն Պոմպէասյ,
և Ոթովնի ներումն շնորհեաց : Այլ այս
յաջողեցաւ առնն 'ի բարեկամութենէ
անտի Սենեկային, այն՝ որ ամոքեաց զե-
րոն և խորհուրդ 'ի ներքս տայր նմա ար-
ձակել զՈթովն 'ի զօրավար Լիւսիտանա-
ցոց առ ամամբ Ովկիանուն . ուր և քա-
ղաքավարեցաւ նա ոչինչ անհամբոյր և
գժոխումբեր առ հնազանդեալն . քանզի
և գիտէր իսկ քաջ զզօրավարութիւն զայն
տուեալ նմա 'ի ձեռս՝ ամոքել և վարա-
գուրել զկիրս զվտարանդութեան իւրոյ :

Բայց ապա 'ի վտարանջել Գալլասայ,
սա առաջին 'ի զօրավարս միամտեցաւ ընդ
նմա, և ածե՛լ առ նա ողջոյն զոսկի և զար-
ծաթ զիւր՝ որ 'ի բաժակս՝ որ 'ի սեղանս,
տայր նմա հատանել դրամ՝ նաև 'ի ծա-
ռայից անտի իւրոց առե՛լ պարգևեաց նմա
'ի զգաստիցն 'ի գեղեցիկ սպասարկութիւն
առն զօրավարի 'ի պէտս առօրեայս : Նաև
յայլ ինչ իրս էր նա նմա հաւատարիմ, և
հաւաստի ևս էին նորա ոչինչ խոնարհագոյն
լինել քան զայլս 'ի գիտութի իրացն : Այլ և
աւուրս բազումն ուղեկից եղև նա ընդ

Գալբասայ՝ի նոյն կառան, և այնպէս յուզ-
 առջ կենակից եղեալ՝ յինքն և զՅոռնիոս
 յանկուցանէր քաջիկ սպասարկութեամբ և
 ընծայարեւութեամբ . և զառաջին շուքն
 նմա տուեալ՝ ՚ի նորա ձեռն անձին գրա-
 ւականէր զերկրորդ բարձ աւագութեանն,
 սակայն և աւագ ևս երեւցաւ նա քան
 զՅոռնիոս, զի և չէր իսկ տեսցեալ իբրեւ
 զնա . քանզի ձրի ձեռն տայր նա ազաւա-
 ւորաց մարդկանն, և համբոյր և մարգա-
 տէր առհասարակ զանձն ՚ի ներքս ընծայե-
 ցուցանէր : Առ այսոքիւք՝ և մեծապէս զո-
 րավիգն կայր նա զինուորութեանն, և ըզ-
 բազումն յառաջ կոչէր ՚ի զօրապետու-
 թիւն . և զի ինքնին առ ինքնակալն նմին
 իրի յողոք մատուցեալ, և է զի միջնորդ և
 բարեխօս առ Յոռնիոս լինէր և առ ազա-
 տագրեալն Սիկեղիոս և Ափատիկոս .
 քանզի սոքա առաւել ևս յօրացեալ էին
 յարքունիսն : Առ այս և հանապազ ՚ի
 հրաւիրել իւրում զԳալբաս, ընծայատար
 լինէր թիկնապահացն գնդին . միում միում
 ՚ի զօրականէն բաշխէր գահեկան մի ոսկի,
 և այնպէս մեծարեալ յինքն յանկուցա-
 նէր զզօրականն :

Ապա ՚ի խորհուրդ մտեալ Գալբաս
 վասն պայազատի գահին, յայնժամ Յու-
 նիոս ՚ի ներքս զթոնն ընծայեցուցանէր,
 սակայն և ոչ ձրի . այլ կրթեալ էր նա ՚ի
 հարսանիս գատերն նորա . քանզի և պայ-
 ման կայր ՚ի միջի, զի թէ թոնն համա-
 ւեսցի որդի Գալբասայ և պայազատ ար-

քայութեանն, հարսնացուսցէ Յունիոսի
զգուսարն: Բայց Գալբատս յայտնի՝ քան
զանձինն նախամեծար զհատարակացն առ-
նելով, խնդրէր յորդէգիրս առնուլ ոչ
զսիրեցեալն իւր, այլ զայր՝ որ պիտանացու-
իցէ Հռոմայեցւոց: Նա՝ և վասն Ոթոմիւսի
թուէր իմն՝ եթէ և ոչ ժառանգ անգամ
սեպհական իւր գոյիցն կամէր զնա Գալ-
բատս, քանզի յաղակատանս տեսանէր զնա,
և ՚ի պարտս ընկղմեալ հինգ հազար բիւ-
րուց: Ուստի և բանիցն Յունիոսի ունկն
միայն մատուցեալ լուիկ և հեղաբար, ժա-
մաւաճառ լինէր ՚ի գործն: Եւ ապա կար-
գեալ զՈթոմիւս հիւպատոսս և իշխանակից
զՅունիոսս, յայնժամ առհասարակ գէտ-
ակն կալեալ մնային՝ եթէ ՚ի գլուխ ամին
անուանեսցէ զնա և պայազատ իւր. և
խնդայր ցնծայր զօրականն ընդ նախապա-
տիւ փառսն Ոթոմիւսի:

Իսկ մինչգեռ տակաւին գեգերեալ ՚ի
խորհուրդ մտանէր Գալբատս վասն իրացն,
անգուստ գուժկան հասանէր նմա՝ լոթ
տայր զապստամբութեան Գերմանական
զօրուն. քանզի և առհասարակ յատելու-
թիւն բերեալ էին ընդ նմա, զի չետ նոցա
զնոստացեալ պարգէն: Իսկ որք ՚ի Գեր-
մանիա կային, էր նոցա և պատճառս այլ
առանձին ՚ի ներքս բերել. այն՝ զի վեր-
գինիոս Հռուփոս այնպէս անարգաբար ՚ի
բաց մերժեցաւ. և զի՝ Գալատացիք
ինքնին որ մարտ մղեցին ընդ նոսա՝ ա-
ռին նոքա պարգէս. և զի՝ առհասարակ որ

միանգամ չմիաբանեցան ընդ Վինգիկերայ՝
պատուհաս կրեցին . և Վինգիկերայ միայ-
նակ շնորհա կալաւ Գալլատս, շուք փոխա-
րէն և 'ի մահուն անգամ եղեալ նմա աշ-
խարհօրէն յուղարկաւ արուածեամբ . իբրու-
որ առ 'ի նմանէն կարգեցաւ ինքնակալ
Հռոմայեցւոց : Իբրեւ այնպէս յայտնի
յայտալիսեաց քրթմնշանաց յուղեցան 'ի
բանակին, գայր հասանէր ամսամուտ ա-
ռաջին ամսոյն՝ զոր Վաղանդոս կոչեն
յուշմարի . և յայնժամ Փղակկոս 'ի մի
զգօրականն խմբեալ՝ կռել ըստ սովորու-
թեանն երդումն առ ինքնակալն, նոքա
յառաջ մատուցեալք՝ տապալ յերկիր
հարեալ խորոտեցին զպատկերոն Գալ-
լատայ, և երդումն կռեալք առ Սինկլի-
տոսն և առ Ժողովուրդ Հռոմայեցւոց,
այնպէս 'ի բաց գնացին : Տաքնապեցան
զօրագլուխք 'ի խորհուրդս իւրեանց, և զա-
հի հարեալ էին յանիշխանութեանն կրից՝
իբրու յապստամբութենէ իմեմնէ :

Յայնժամ և մի ոմն յարուցեալ ասէր
այսպէս . “ Եւ զի՞նչ ապա իցէ առնել
մեր՝ ո՞վ նիզակակիցք, եթէ այլ ինքնա-
կալ չկարգեմք մեզ, և զոր զարդիս ու-
նիմք՝ չպահեմք . իբրու եթէ ո՛չ 'ի Գալ-
լատայ ուժացեալ իցէ մեր, այլ գլխովն
յամենայն իշխանաց և յիշխանութենէ .
Արդ՝ զՓղակկոս Որդեռմնիոս՝ որ ստուէր
միայն է դա և դրօշեալ Գալլատայ՝ Թո-
ղուլ լբանել արժան է . և ահա միօրեայ
միայն գնացս ճանապարհի 'ի մէնջ բացա-

կան կայ Վիտեղիոս՝ կուսակալ միւսումն
Գերմանիոյ, և է գորա հայր՝ որ համարա-
կալ կացեալ է և հիւպատոս երիցս ան-
գամ, և գոգ իշխանակից ևս Վրդգիոսի
վեսարու. և է իսկ ինքնին Վիտեղիոս վը-
կայեալ ի լաւութեան և ի մեծանձնու-
թեան՝ յաղքատութեան անդ իւրում, զոր
կէսք եպերեալ այսպանեն: Օ՛ն առեալ
ընտրեսցուք զգա, և առհասարակ մարդ-
կան ի գէմս բերցուք զմեզ իբրեւ քաջա-
խորհուրդ ևս քան զԻբերացիս և զլիւ-
սիտանացիս յընտրութիւն ինքնակալի, :

Իբրեւ կէսք հաւանեցան, և կէսք ան-
հաւան գտան, յայնժամ ի գրօշակակրաց
անտի մի ոմն գաղտաբար խոյս տուեալ
գիշերագնաց լինէր առ Վիտեղիոս. զրոյց
տայր նմա զբանին, մինչքեռ նա յընթրիս
բազմեալ կայր ընդ բազում կոչնակա-
նաց: Հռչակ հարեւ բանին ընդ բանակնն,
անդուստ Փարիոս Վաղէս զօրագլուխ
գնդի՝ առաջին ելեալ չոքաւ յաւուրն
երկրորդի բազմաձեռն այրումիով առ Վի-
տեղիոս, և ողջոյն տայր նմա իբրեւ ինքնա-
կալի: Սա այս Վիտեղիոս ժամանակաւ
հրաժեշտ տայր յանուանէ անտի, զանգի-
տեալ ի մեծութենէ բարձին. բայց յայն-
ժամ՝ ասեն՝ ի գինի և ի կերակուր յղփա-
ցեալ առնն ի հասարակ աւուր, ելանէր
արտաքս և յանձն առնոյր. և անուն կար-
գայր անձին Գերմանիկոս, ոչ հաւանեալ
ընդ անուն Վայսեր: Յայնժամ արագ ա-
րագ և զօրականք որ ընդ Փղակկոսի՝ քեալ

զգեղեցիկ երգմունսն ռամկապետութեն
առ Սինկղիտոսն, երգումն կռէին առ Վի-
տեղիոս ինքնակալ՝ կատարել զամենայն
հրամանս նորա: Եւ այնպէս ապա Վիտե-
ղիոս համբաւեցաւ ինքնակալ՝ ի Գերմանիա:

Լուր առեալ Գալբաս՝ որ անդանօր ըզ-
նորութեանն, ոչ ևս այնուհետեւ յամե-
ցոյց զորդեգրութիւնն. այլ գիտելով չափ՝
զի՛ն բարեկամաց անտի իւրոց կէսք հակա-
միտեալ էին զհետ Գալբաբեղայ, և բա-
զումք զհետ Ոթոմիւնի, նա ոչ հաճեալ և
ոչ ընդ մին՝ ի նոցանէ, անդէն վաղվազակի
զանխուլ յամենեցուն առաքէր կոչէր
զՊիսոմն զորդի Վրասսոսի և զԹոռն Վրի-
տիոմիւնի (զորս ՚ի մահ մատնեաց Ներոն),
այր պատանի՝ որ ՚ի բոյս քաջաբոյս առ ա-
մենայն առաքինութիւն բաւական ՚ի գէմն
բերէր զլաւութիւն բարուցն և զանաչա-
ռութիւն: Եւ ելեալ իջանէր Գալբաս ՚ի
բանակն համբաւել զնա կայսր և իւր պայա-
զատ. թէպէտ և յեղանել իւրում ՚ի տա-
նէն անդէն նշանք մեծամեծք ՚ի գից հե-
տեւցան ընդ նմա: Իսկ իբրեւ էառ նա ՚ի
հրապարակախօսել ՚ի բանակին կէս մի ՚ի
բերան, և կէս մի՝ վերծանութեամբ, այն-
չափ իմն որոտաց երկին և փայլատակունք
հատանէին ահագինք և այնչափ անձրևոյ
տեղատարափ և մուլթն առհասարակ պա-
տէր զբանակն և զքաղաքն, որպէս զի և
յայտնի ոչինչ հաճել գից ընդ որդեգրու-
թիւնն, և ձախողակի ևս հանդիպել բա-
նին: Առ այս՝ և զօրականք ինքնին ՚ի խոր

խոցեցան, և խռով յուզէին, զի և ոչ յայնժամ պարզե տուաւ նոցա: Բայց որ շուրջն կային՝ հիացեալ էին ընդ Պիսովն. զի 'ի ձայնէ բարբառոյ առն և 'ի կերպարանէն խելամուտ եղեն, զի անզարհուրելի յանձն առնոյր նա զմեծապէս պատիւն, սակայն և ոչ յանդգայա:

Իսկ անդուտ 'ի դիտակ երեսացն Ութովնի նշանք շատք երևեցան դառնութեւ և սրտմտութեան առնն, զի վրէպ գտաւ 'ի յուսոյ անտի որդեգրութեանն. քանզի և առաջին ինքն արժանի համարեալ բարձին այնորիկ և մօտ առ դուրսն հասեալ և 'ի դերևս ելեալ, նշան ատելութեան և խեթին Գալլասայ համարեցաւ այրն ըզբանն: Ոյր ազագաւ և ոչ աներկևան ինչ վասն հանդերձելոցն, սակայն երկուցեալ 'ի Պիսովնէն և գաղտեալ 'ի Գալլասայ և սրտմտեալ ընդ Յունիոս, այնպէս չոքաւ նա 'ի բաց անհնարին ծփեալ 'ի բազմագէմ կրից: Քանզի և իղձք և քաղցեայք ցանգ շուրջ կացեալք զնովաւ, թոյլ չտային առն խսպառ յուսահատել. մանաւանդ Պտղոմէոս, որ զօրացեալն ևս էր առ նմա 'ի ստեպ գուշակելոյն եթէ ոչ սպանցէ զնա Ներոն, այլ ինքնին Ներոն վազամեռիկ լիցի. և Ութովն յաւելեալ 'ի կեանս՝ իշխան ասպա կայցէ Հռոմայեցոց: Իբրեւ ճշմարտեցաւ մի մասն գուշակութեանն, կամեր նա զի և ոչ 'ի միւսոյն յուսահատ լիցի: Չնոյն դարձեալ ասէին և նոքա՝ որ 'ի խոր խոցեալ 'ի ծածուկ յոգւոց հա-

նէին ընդ նմա ընդ անշնորհակալու կիրան :
Եւ բազումք ևս՝ որ յառաջն 'ի պատուի-
էին առ Տիգրղինոսի և առ Նիմփիդեայ ,
իսկ յայնժամ անկածք գտան և անա-
ւագք , մօտէին խռնէին զնովաւ և հան-
դերձ նովաւ 'ի սրամտութիւն բրդէին և
գրդռէին ևս զնա :

Իսկ էին 'ի նոսա Խողերիոս ոմն և Բար-
բիոս , մին՝ Ուտիոն , և միւսն՝ Տեսսերա-
րիոս , քանզի այսպէս կոչէին՝ որ զպաշ-
տօն հարկանէին զպատուիրակաց և զցի-
տաց . միաբանեցաւ ընդ երկոսեան ընդ սո-
սա և Ոնոմաստոս ազատագրեալն Ոթով-
նի . չղբան սոքա՝ զկէսս կաշառաբեկ առ-
նէին , և զկէսս 'ի յոյս ակնկալութեան
հրապուրեցին . քանզի և գտին իսկ զմօր-
գիկն խօթս և փուտս , և պարապոյ ժամուն
դէտակն կալեալ մնային : Քանզի եթէ
արդարև առողջ հանդիպեալ էր յայն-
ժամ զօրականին , անշուշտ հնար չէր այն-
պէս յաւուրս չորս յապստամբութիւն
դրդել զնոսա . քանզի և այնչափ աւուրք-
անցին ընդ որդեգրութիւնն և ընդ սպա-
նութիւնն , և 'ի մահ վարեցան յաւուրն
վեցերորդի . որ օր առ Հռոմայեցիս է յա-
ռաջ քան զութ և տասներորդն՝ կաղան-
գացն Փետրուարի :

'ի նմին աւուր մինչքեռ զոհ զոհէր
Գալբաս 'ի Պալատիովն վաղ քաջ ընդ ա-
ռաւօտն առաջի բարեկամացն , անգանօր
քուրմն Ոմբրիկիոս առեալ 'ի ձեռին զըն-
դերսն սպանդին , ոչ տաէր առական՝ այլ

յայտնապէս՝ տեսանել 'ի նմա հմայս զմեծաց շփոթից և զնենդ. գաւանաց. և թէ՛ ժտանդ մեծապէս առ դուրս հասեալ կայ ինքնակալին, բայց և միանգամայն 'ի նորա ձեռս գողցես տայ աստուած զՈթովն, Քանդի և Ոթովն ինքնին անդ մերձ կայր 'ի զոհին, և 'ի թիկանց կուսէն Գալլասայ հակձիռս կայր բանիցն և յայտնութեանցն Ոմբրկիոսին: Իբրեւ այնպէս Ոթովն տագնապեալ խռովեալ կայր, և առ ահի երկիւղին գոյն 'ի գոյն տեսիլ դիմացն հատանէր, առաջի եկն եկաց նորա յայնժամ Ոնոմաստոս ազատագրեալն նորա, և զըոյց բերէր՝ եթէ եկին աւագիկ ճարտարապետք տանն և սպասեալ մնան նմա 'ի տան: Եւ էր այս նշան ժամագիր՝ յորում պարտէր Ոթովնի գնալ ընդ առաջ զօրականին: Յայնժամ ասէր Ոթովն, եթէ տուն մի գնոց գնեալ հին և կամի զաւերածս նորա ցուցանել քաղաքացեացն: Ասաց և եւ արտաքս. և իջեալ 'ի վայր ընդ տունն՝ առնուանեալ Տիբերեայ, գէմ եղեալ գնայր 'ի հրապարակ անդր յայն կողմն՝ ուր կանգնեալ կայ սիւն ոսկի, յոր եկեալ աւարտին առհասարակ կուռ պողոտայք Խաալիոյ:

Անգանոր ապա զօրականք առաջինք որ առեալ ժողովեցին զնա և ինքնակալ առնուն կարդացին նմա, ասեն եթէ ոչինչ աւերի էին քան զքսան և երիս: Արդ թէ պէտ և չէր ինչ մեղի և թոյլ այրն՝ որպէս և կարծէր՝ 'ի փափկութե մարմնոյն և 'ի գրք.

գուլթենէ անտի ոգւոյն, նա՛ խրախուսէր ևս նա՛ ՚ի վտանգս կարևորս և անգարհուրելի էր, բայց ՚ի ժամուն զահի հարաւ և կամէր վերջոտնել. այլ արգելաւ ՚ի զօրականէն, որ և շուրջ զշալակաւն եկեալ սուսերամերիք՝ այնպէս հրաման տային կրելեացն յառաջ խաղալ. տակն անդուստ և ինքնին Ոթովն մերթ ընդ մերթ իրրու որ վճարեալ իցէ վտան իւր, և ինքնին ևս ճեպ տայր շալակաբարձիցն : Իսկ յայնժամ կիսոց լուեալ զբանն, քան զարհուրեալք ինչ՝ առաւել ևս հիացեալ էին ընդ սակաւաթիւ մարդիկն՝ որ ՚ի նահատակութիւն յայն բազմավտանգ բուռն հարեալ էին :

Իբրեւ այնպէս առին բերին զնա ՚ի մէջ հրապարակին, անդանօր և զօրականք այլ նոյնչափ թուով ընդ առաջ ելին նմա. գարձեալ և այլք գային խոնէին զնովաւ երեք երեք և չորս, ապա և միահամուռ առհասարակ շուրջ ուրի հորդեալք նմա՝ անուն կարդային նմա կայսր, և մերկապատեան սուսերօք կային առաջի նորա : Իսկ յայնժամ Մարտիաղիոս հազարապետ վանապան բանակին, ոչինչ գիտելով զերացն՝ որպէս տանն՝ յապուշ հարեալ և զարհուրեալ ընդ անկարծ գէպն, թոյլ տայր նմա մտանել : Իբրեւ եմուտ, ընդգէմ գարձաւ նմա և ոչ ոք : Քանզի որ միանգամ իրացն անգէտքն էին, խառն այնպէս ըստ պայմանագիր խորհրդոյն ընդ մէջ գիտողացն և տաղրողացն, ցիրուցան

տիւնեալք մի մի և երկու երկու, զառաջինն առ ահին, ապա և միամտեալք զհետջորան յայնժամ այլոց:

Իսկ անդուստ առ Գալլաս որ կայր տակաւին 'ի Պալատիոնի' տաղնապաւ գուժկան հասանէր, մինչդեռ և քուրմն ինքնին անդ մորձ կայր՝ կալեալ 'ի ձեռին զսպանդան, որպէս զի և որ երբէք անհաւատացեալք այսպիսեաց բանից ունչս առնէին, յայնժամ սրտաթափք յապուշկրթեցան ընդ տառուածային յայտնութիւնն 2: Իբրեւ խուռնընթաց ժողովուրդք ընթացան անդր 'ի հրապարակէն, Յունիոս և Լակոնի և կէսք ևս յազատագրեւոց հովանի կացեալք Գալլասայ՝ կային այնպէս սուսերամերկք: Իսկ Պիսոն յառաջ մատուցեալ խօսէր ընդ տիգաւորաց՝ պահապանք արքունեաց. և զՄարիոս Կելսոս զայր քաջ և զլաւ առեալ արձակեցին գնալ յանկուցանել զգունդն Լիւրիկեան՝ որ կայր 'ի վանսն՝ զոր ասէն Բապսանիա: Բայց իբրեւ խորհուրդ խորհեցաւ Գալլաս ելանել արտաքս, թոյլ ոչ տալ Յունիոս. իսկ Կելսոս և Լակոնի 'ի նոյն գրգէին և դառնապէս կշտամբանս 'ի վերայ Յունիոսին կապէին: Մինչ այս մինչ այն՝ անդուստ և համբաւ և շռինդն հարաւ սաստիկ, եթէ ինքնին Ոթոն գիտապաստանկաւ 'ի վանսն: Եւ յետ սակաւու գայր հասանէր Յունիոս Ատտիկիոս՝ ալ ոչինչ աննշան՝ զինուորեալ ընդ տիգաւորան. գալով գայր և մօտէր սուսերամերկ՝ ձայն

բարձեալ գոչէր՝ 'ի մահ զթշնամին վա-
րեալ զՎեսարուն, և եկեալ յառաջամուկ
միտեալ 'ի մարդիկն որ ընդ Գալլասայ,
ցուցանէր նմա արինաշաղախ զսուսերն :
Անդուտ Գալլաս հայեցեալ 'ի նա . “Եւ
մ'ասէր՝ հրամայեաց քեզ զայդ .” Եւ ապա,
տախանի՝ եթէ հաւատարմութեան էր
գործն և երգմանն կուելոյ առ նա : Իբրեւ
ձայն բարձեալ խուժանին ծափս հարկա-
նէին ընդ լաւութիւն գործոյն, ապա և
Գալլաս վերաբաղմեալ 'ի տախտին՝ այն-
պէս բարձեալ բերէր արուսթս . կամէր
զոհ կատարել Արամազդայ, և յերեան
գալ քաղսքացեացն :

Իբրեւ միտեցաւ 'ի հրապարակ անդր, զոր
օրինակ յորժամ փոփոխեացին հողմունք՝
այնպէս շունդն այլ 'ի լսելիսն ազդեաց,
եթէ ինքնին Ոթոմն տիրացեալ իսկ է առ
հասարակ 'ի վերայ գորուն : Ապա 'ի սառ
տիկ որեար խուժանին այնորիկ՝ որպէս և
բնաւորեցաւ պատահել՝ կէսք ձայն բար-
ձեալ ազաղակէին գառնալ ընդ կրունկն,
կէսք՝ խաղալ գնալ յառաջագէմ . և այլք
ևս՝ խրախոյս քաջալեր կարգային նմա, և
կէզք ոչինչ վստահացուցանէին ղնա : Մինչ
այնպէս յայսկոյս յայնկոյս շալակն տա-
րութեան ձգէր՝ ծփալոր իբրու 'ի մեծի
մըրկի, և ժամ 'ի ժամ այնպէս գեղեկաւ
կայր, անդուտ առաջին 'ի վեր երևեցաւ
այրուձին, ապա և հետեակազօրն . գի-
մեալք գային ընդ արքունիսն Պաւլոսի,
ձայն բարձեալ միաբան՝ եթէ սոսկականդ

այդ այդ տեղի տացէ : Իսկ յայնժամ խուժանն վազէր ընթանայր ոչ 'ի փախուստ վարատեալ, այլ հասանէր ունէր զսրահս և զքարձրաւանդական զհրապարակին՝ իբրու 'ի զինն ելեալք տեսարանի :

Ապա Եփիղիոս Սերկելլոն տապալ յերկիր արկեալ զպատկերս Գալլասայ, անդուստ զօրականք սկիզբն այնուհետեւ առնէին գործոյն գառնութեան . առհասարակ շուրջանակի տարափս տեղային նեւից 'ի տախտ անդր Գալլասայ . իբրեւ այն պէս անխոց մնաց առ 'ի նոցանէ, դիմեալք օուսերամերկ յարձակէին 'ի վերայ : Եւ յայնժամ հովանի դք ոչ գաաւ Գալլասայ և ոչ այն որ 'ի դիմի հարաւ, բայց այր մի Սեմպրոնիոս Ինգիստրոս հարիւրապետ . զնա միայն անգանօր 'ի բիւրաւորս մարդկան ետես արեգակն արժանի այր հռոմայեցւոց տէրութեանն : Սա այս Սեմպրոնիոս երախտիս առանձին առեալ և ոչ մի առ 'ի Գալլասայ, ախոյեան միայն կացեալ առաքինութեան և օրինացն, արձանացաւ առաջի տախտին, և առաջին զոստ գաւազանին 'ի վեր տմբարձեալ որով զյանցաւոր զօրականն պատուհասեւ գանեն հարիւրապետք, ձայն բարձեալ գոչէր ընդդէմ խուժեւոցն, պատուէր 'ի վերայ կապէր՝ խնայել յինքնակալն : Իբրեւ մօտ հասին 'ի նա, մերկանայր այրն զվազակաւորն, և այնպէս հարուստ ժամս 'ի դիմի հարկանէր, մինչև խոցեալ 'ի կարթս ծընդացն՝ անկաւ դիտապատ . անգանօր և

տախտն տապալեալ Գալլասայ մօտ 'ի լիճն անուանեալ Կուրտիոսին, ինքն 'ի միջոյ անտի Թաւալգլոր լինէր. և այնպէս 'ի պատեանս զրահիցն հարուածս առեալ 'ի յարձակելոց անտի, առեալ զպարանոցն մատուցանէր նոցա. "Փողոտեցէք ասէ՛ եթէ այնպէս լաւ իցէ ժողովրդեան Հռոմայեցւոց",:

Ապա վերս առեալ բազում 'ի սրունան և 'ի բազուկան, 'ի վերջէ ուրեմն սուր մխեաց 'ի փողն նորա (որպէս բազմագոյնք ասեն) Կամուրիոս սմն 'ի հնդեառ ասներորդ գնդէն, իսկ կէսք ասեն՝ Տերենտիոս, կէսք՝ եթէ Արկադիոս, և կէսք՝ եթէ Փարբիոս Փաբուլոս. զորմէ և ասեն՝ զգլուխն ասնել 'ի ծածուկ պատառեալ 'ի բաձկոնին՝ իբրու որ դժուարունելի էր առ կնտութեան գլխոյն: Իբրեւ ընկերքն Թոյլ չետուն այնպէս 'ի ծածուկ ունել և ասէին յայտնել զբաջութիւն նահատակութեանն, նա ապա 'ի նիզակ վարսեալ և ամբարձեալ զդիտակ զծերունւոյ առն և զմարգասէր ինքնակալին և զմեծի քահանայապետին և զհիւպատոսին, ընթանայր վազէր իբրու զմոլեգինս ոմանս, ստէպ դարձեալ յետս՝ ճօճէր շարժէր զնիզակաբունն 'ի կայլակել կայլակաց տրեան: Եւ պատմեն՝ 'ի բերել գլխոյն առ Ոթովն, գոչել Ոթովնի. "Ոչ ինչ է բանդ՝ ո՞վ իմ նիզակակիցք՝ ինձ ըզկառափն ցուցէք զՊիսովնին": Յետ սակաւու և զայն ևս ամին բերին առ նա:

Քանզի այս սպառանի վէրս առեալ և 'ի փախուստ խուճապեալ՝ զհետ նորա եմուտ Մարկոս ոմն և խողեսողեաց զնա առ մահենիւն վետեայ: 'ի մահ վարեցին և զՅուշիոս, որ ինքնին վկայեաց զանձնէն՝ գործակից գաւանացն ընել ընդդէմ Գալբասայ. քանզի ձայն բարձեալ գոչէր՝ զի 'ի մահ վարի ինքն ընդդէմ կամացն Ոթովնի. ոսկայն հատին և զնորա դուռն, որպէս և զԼակովնին, և ածին առ Ոթովն և խնդրէին գարձ փոխարինի:

Արդ որպէս Արքիղղոս ասաց. "Եւ թանց անկեալ դիականց՝ զորս 'ի վազս ոտից ձերբակալ արարաք: Իսկ հազարք եմք սպանողքս,,. Սապէս և յայնժամ բազումք սպանու թեանցն այնոցիկ անհազորդք՝ յարիւն և յապաժոյժ զձեռն շաղախեալք և զսուսերսն՝ այնպէս ջուցանէին Ոթովնի և խնդրէին վարձ, 'ի ներքս բերելով նմա զպիտակս իւրեանց: Իսկ յետ ժամանակաց 'ի պիտակաց անախ 'ի վեր ելանէր թիւ նոցա հարիւր և քսան. զորս և ինքնին վիտեղիոս հետախուզեալ առհասարակ 'ի մահ մատնէր:

Բայց յայնժամ 'ի վանսն զօրականին եկն եմուտ և Մարկոս Կելսոս. և անգանոր բազումք ոմանք յուզեալք ամբաստանք ընդդէմ առնն՝ զի գրգեաց զգորականն ձեռն տալ Գալբասայ, և աղաղակ ևս բարձեալ խուժանին՝ սպանանել զնա, արդէլ Ոթովն: Իբրեւ զանդիտեաց և յայտնի ընդդէմ դառնալ, ասէր՝ ոչինչ այն.

պէս արագամահ առնել զայրն, զի և են իսկ բանք ինչ ինչ՝ յառաջագոյն տեղեկանալ 'ի նմանէ . ապա հրաման տայր կապել և պահել զնա, և յանձն առնէր զայրն 'ի ձեռս հաւատարիմ մարդկանն :

Իսկ յետ այնորիկ վաղվաղակի ժողով գումարեալ Սինկղիտոսին, իբրու եթէ յայլ մարդ փոփոխեալք այնուհետեւ, և այլոց գից պաշտօնատարք այնուհետեւ, զնոյն զերդումն՝ զոր ինքնին Ոթովն կռեաց Գալբասայ և գրեաց՝ կռեցին Ոթովնի . և յայնժամ անուն կարգացին նմա կայսր և Սեբաստոս, մինչքեռ տակաւին յարին յապաժոյժ տապառտ անկեալ կային գիակունք 'ի պատմութեանս հիւպատեան և կառավանհատք : Այլ զկառավունսն՝ որոց և ոչ պէտք ինչ այնուհետեւ, առեալ զՅունիոսին վաճառեցին դատերն նորա երկու հազար և հինգ հարիւր դրամակըռուոց . իսկ զՊիսոնին էառ կին նորա՝ ազալեալ զՎերանիոս . իսկ զԳալբասայն՝ շքնորհեցին ծառայիցն Պատրորիոսին և Վիտեղիոսին՝ որք առեալ և զամենայն Թըշնամանս և նախատինս անցուցեալ ընդ նա, առին ձգեցին ապա 'ի վայր անդր սպանութեան պատժապարտիցն առ 'ի կայսերաց, և անուն կարգան վայրացն՝ Սեստերտիոս : Բայց զմարմին Գալբասայ բարձեալ Պրիսկոս Հելվիդիոս 'ի շնորհելոյն Ոթովնի, գիշերի Թաղէր զնա Արգիոս ազատագրեալն նորա :

Արդ՝ այսչափ են բանք վասն Գալբա-

տայ, այն՝ որ 'ի քաջութեան զարմին և յընչաւէտութեան ոգին՝ խոնարհագոյն եկաց նա քան զբազումս 'ի Հռոմայեցւոց, և որ յերկոսին միանգամայն նախաթող բազմեցաւ քան զամենեւեան՝ որ առ իւրովքն ժամանակօք. և եկեաց պատուով և փառօք առ տէրութեամբ հնգից ինքնակալաց. զի և 'ի փառաց անտի իւրոց՝ քան եթէ 'ի զօրութենէն յաջողեցաւ նմա հարկանել վանել զԵրոն. և յորժամ զայլս 'ի դաւակցաց անտի՝ արժանիս տէրութե համարեցաւ և ոչ ոք, իսկ և կէսք՝ անձամբ զանձինս արժանիս համարեցան, անգուստ Գալլաս կոչումն առեալ զինքնակալի և յանձին կալեալ, և զիւրական անունն տուեալ 'ի յանդգնութիւն անգրվենդիկեայ, զաղմուկ շփութիցն նորա՝ զոր ապատամբութիւն կարգային՝ դարձոյց շքեցեաց 'ի մարտ ընտանի, և 'ի վեր երևեցաւ այր ոք արժանաժառանգ տէրութեանն : Եւ ապա խորհուրդ խորհեալ՝ ոչ զտէրութիւնն ընդ ձեռամբ ունել, նա՝ զանձն 'ի ձեռս տալ տէրութեանն, խնդրեաց իշխան կալ մարդկանն՝ զոր ածին հաւանեցուցին Տիգրղինոս և Նիմիդիոս. ըստ օրինակին՝ որպէս Սկիպիոն և Փաբրիկիոս և Կամիլլոս բնաւորեցան իշխել Հռոմայեցւոց 'ի դարս իւրաքանչիւր : Եւ թէպէտ և 'ի ծերութենէ պարարտութեանն վատեալ, սակայն և 'ի զէն և 'ի զօր ինքնակալ անշուշտ և իբրև վաղնջուց՝ զանձն 'ի ներքս ընծայեցոյց :

Բայց քանզի անձնատուր գլխովին առ
Յոնիոս եղև Գալլասս եւ առ Լուկիւն եւ
առ աղատագրեալուն՝ որ գնոց գնէին զա-
մենայնն, ըստ որում եւ ինքնին Ներոն
անձնատուր առ ընչաքաղց եւ օգտածարաւ
մարդիկն, զանս որոյ եւ ըզմակաթ յետ իւր
Թողեալ նա եւ ոչ զգը իշխանութեանն իւ-
րոյ, սակայն եւ զբազումս եւթող ախտա-
կից ՚ի մահուան իւրում:

ՈԹՈՎՆ

1 | 81 Եւ ապա նորոգ ինքնակալն 'ի ծա-
գել աւուրն գէմ եղեալ 'ի Վապետո-
լիոն՝ զոհ կատարէր. և հրաման տուեալ
ածել առ ինքն զՄարիոս Վելսոս՝ մեծա-
պէս սիրով ժողովեաց զնա և հիւրամեծա-
րութեամբ խօսէր ընդ նմա, սիրովէր քա-
ջալերէր 'ի մոռացօնս մանաւանդ զարձու-
ցանել զմնասն, քան թէ զարձակուրդ
անձինն յուշ ածել: Իսկ և Վելսոս պա-
տասխանի արարեալ պերճ և շնորհակա-
լութ, առէր՝ եթէ և մնասն նորա ինքնին
հաւաստիք են տնարատութեան բարոյից
նորա (իբրև ամբաստան զնմանէն լինէին
վասն հաւատարմութեանն առ Գալլաս,
որում շնորհս ինչ նմա ոչ պարտէր): Իբ-
րև զքանս երկոցուն նոցա լուան որ շուրջն
կային՝ զպոմացան, և գովեցին զնոսա զօ-
րականք:

Յետ այնորիկ եկեալ Ոթովնի 'ի Սինկ-
ղիտոսն, կայր և խօսէր ընդ նոսա բանս
բազում մարդասիրութեամբ լի և քաղց-
րութեամբ . և առեալ տայր 'ի ձեռս
Վերդինիոսի Հռովմոսի զմնացուած հիւ-
պատոսութեանն իւրոյ . և հաստատէր
կարգեր 'ի նոյն բարձ' որք միանգամ 'ի
Ներոնէ և 'ի Գալլասայ 'ի նոյն ընծայե-
ցան : Ապա և աւագութեամբք քահա-
նայական պատուեաց' որք վասն հասակին
կամ 'ի համբաւոյն յառաջագէմք էին , և
առհասարակ աւագաց Սինկղիտոսին՝ զորս
վտարանդեաց Ներոն և դարձոյց Գալլասա՝
առեալ գարձուցանէր առ նոսա զամենայն
զգոյս՝ որչափ ինչ եգիտ անվաճառ : Ոյր
աղագաւ և աւագ և լաւ որեւոր քաղա-
քին , որ յառաջն զարհուրեալ իմն էին և
վարանէին՝ եթէ ոչ մարդ արդարեւ իցէ
այրն , քան թէ պատիժ պատուհասի կամ
արիւնախանձ Այս՝ որ այնպէս յանկար-
ծակի տիրացաւ իշխանացաւ , քաջալերե-
ցան յայնժամ 'ի յոյս լաւութեան ա-
ռաջնորդութեան առնն՝ իբրու որ բերկ-
րեցուցիչ երևեցաւ :

Իսկ ոչ ինչ յայնժամ առաւել բերկ-
րեցոյց առհասարակ զՀռոմայեցիս և ա-
ռեալ յանկոյց 'ի նա , իբրեւ զՏիգեղինեայ
գէպսն : Քանզի և էր իսկ այս Տիգեղինոս
բազումս պատուհասեալ՝ թէպէտ և ինքն
չզգայր՝ յահ երկիւղի պատուհասին զոր
'ի նմանէն պահանջէր քաղաքն իբրու
պարտս հաճարակաց , առ այս՝ և 'ի կիրան

անբուժելիս՝ զոր կրէր ինքնին 'ի մարմնի
 իւրում. գարձեալ և 'ի շաղել թաւալել
 նորա 'ի արժութիւնս ամբարիշտս և 'ի
 գծայնիս ընդ արագշտո կանանւոյն և ընդ
 բողից՝ ձգեալ յանժուժկալութենէն՝ յոր
 մէ տիրացեալն իսկ էր, թէպէտ և առ
 գուրս հասեալ մահու. զոր և 'ի վերջին
 պատուհասից կարգի և բիւրուց մահուց
 հաւասար արդեօք համարեացին զգաստքն
 'ի մարդկանէ։ Այլ յայտ ամենայնի վերայ
 խոժոռեալ էր խուժանն, զի արև տակա
 ւին տեսանէր այրն հնացեալ, յորժամ 'ի
 նորա պատճառս այնչափ և այնպիսի ո
 րեաք յարեէ հատան։ Ապա առեալ ար
 ձակէր առ նա Ութովն սուրհանդակ յա
 գարակն մօտ 'ի Սինոէստա. քանզի անդ
 բնականայր նա յայնժամ և կազմ ունէր
 նաւս՝ գնալ փախտեալ 'ի տար աշխարհ։
 Անդ Տիգրեղինոս գուն գործէր ամօքել ո
 զօքել զսուրհանդակն, ոսկի յոյժ 'ի ներքս
 մատուցանէր նմա թողուլ զնա։ Իբրեւ
 զայն ոչ կարաց՝ գարձեալ արարեալ և ձիրս
 առաջի առնէր և աղաչէր յամել վայր մի՝
 մինչև գերծուլ զմօրուն. և առեալ ա
 ծելի ինքնին կտրէր զփոցն։

Եւ այսպէս ապա յոյժ իրաւապէս
 բերկրեցուցեալ Կեսարու զժողովուրդն.
 բայց յանձին առանձին թշնամութիւնսն
 յիշաչար լինէր և ոչինչ այրն. իսկ 'ի հա
 ճել զխուժանն՝ ոչինչ խորշեցաւ և զա
 ռաջինն՝ յորժամ անուն Ներոնի կարդա
 ցին նմա՝ 'ի Թատերոս. գարձեալ և յորժամ

անգանոր ոմանք հրապարակեցին և զպատկերան Ներոնի, նա ոչինչ արգել: Առ այս՝ և պատմէ ինքնին Վղադիոս Հռովմոս, եթէ յԵրեւիա ածան հրովարտակք որովք արձակեն զգրաբերան, յորս բաց յանուանէն Ոթովնի արձանագրեալ կայր և գիւցական անուն Ներոնի: Բայց ապա խելա մուտ Ոթովնի եղեալ՝ զի աւագ և լաւ որեարն խոժոռեցան Ը բանն, յետս եկաց:

Արգ նա օրինակ զայս հաստատեցաւ ՚ի աւերութեանն, սակայն և վարձկան զօրականք ամբոխէին զայրն. ազգ նմա առնէին մի ինչ ամենեւին վստահ լինել, նա և անձնապահ ևս լինել և արգելուլ զսկանաւոր որեարն: Կամ զի անշուշտ զանգիւտէին նոքա վասն նորա՝ ՚ի մտերմութենէ անտի նոցա առ նա. կամ զի նովին հնարիմացք լինէին ազմուկ յուղել և մարտ գրգռել:

Ապա արձակեալ Ոթովնի զՎրիսպինոս ածել առ ինքն զեօթն և տասներորդ ըզգունդն, իբրև հանդերձեցաւ կազմեցաւ նա գիշերախառն կատարել զգործն, և բարձեալ բերէր եւ զէնս ՚ի վերայ սայլից, յայնժամ առհասարակ որ միանգամ յանդըգունք ՚ի զօրականին՝ ձայն բարձեալ ազաղակէին եթէ ոչ ՚ի լաւութիւն ինչ կրթին խորհուրդք Վրիսպինոսի, այլ թէ Սինկղիտոսն ինքնին զհետ կրթի նորութեանց. և թէ բարձեալ բերին զէնք ոչ առ Կեսար, այլ ընդդէմ Իեսարու: ՚ի բանից աստի դրդեցան գրգռեցան բա-

զուսմք . կէսք յարձակեցան արգելին ըզ սայլան, և կէսք վանեալ զհարիւրապետան՝ որ ընդդէմ դարձան՝ զերկուան սպանին, և զՎրիսապինոս ինքնին գլխովին . և ապա առհասարակ վառեալք 'ի զէնս և ձայն տուեալ միմեանց ձեռն տալ Նեսարու՝ դիմեալ գային 'ի հռովմ կոյս :

Անգանոր լուր առեալ եթէ ութսուն թուով աւագք 'ի Սինկղիստսէն յընթրիս կան առ Ոթովնի, արագ արագ չղբան յարքունիս անդր . ասէին՝ ժամ բարեպա տեհ առհասարակ միահամուռ 'ի մահ վա րել զթշնամիս ինքնակալին : Իսկ յայն ժամ քաղաքն ողջոյն յանհնարին աղմուկ յուզեցաւ, իբրու որ մերձ ընդ մերձ յաւար հարկանել . և յարքունիսն յայսկոյս յայնկոյս վաղվաղէին, և Ոթովն ինքնին 'ի մեծ վարանս տաքնապեցաւ . և յորժամ ինքնին նա երկուցեալ զանգիտէր վասն աւագանւոյն, նոքա 'ի նմանէն երկնչէին, զի և յակն ևս արկանէր զնոսա՝ այնպէս անքթիթ առ ինքն հայել անմուռնչք և զարհուրեալք . մանաւանդ զի և կէսք 'ի նոցանէն յընթրիս անդր հասեալ էին հանգերձ կանամբք իւրեանց : Յայնժամ Ոթովն արձակէր զօրագլուխս հրաման տայր խօսել ընդ զօրականին և ամղբել ըզ նոսա . և ինքն 'ի նոյն տայր աւագանւոյն յառնել, և արձակէր զնոսա 'ի բաց ընդ այլ դուրսն : Այն ինչ նոքա զերծան 'ի վայրաց անախ, եկին խուժեցուն 'ի գահ ղիճ անդր վարձկան զօրականք . խնդրէին

հարցանէին՝ զինչ իրք իցեն վասն թշնամեացն ինքնակալին : Եւ ասա յարուցեալ 'ի բաղմոցէն , շատ ինչ խօսեցաւ , և կայր և ամիքէր զնոսա . և հազիւ ուրեմն յողորմեակեալ նոցա և արտասուեալ ևս , այնպէս 'ի բաց արձակէր :

Իսկ յաւուրն երկրորդի՝ առ մէն մի 'ի զօրականէն պարգևեալ գրամակշիռս հազար երկերիւր և յիսուն , եկն եմուտ 'ի վանս անդր նոցա . և առհասարակ 'ի գովութիւն առնոյր զզօրականն՝ իբրու յառաջամիտս և մտերիմս իւր , և ասէր ևս՝ եթէ իցեն արդեօք նուազունք ոմանք ոչ ինչ 'ի լաւութիւն կրթեալք՝ այնպէս բամբասելով զնորա չափաւորութիւնն և զնոցա զանդրդուելի հաստատութիւնն . և ազաչէր՝ 'ի միասին ընդ նմա սրտնեալ գործակից լինել 'ի պատուհաս այնպիսեացն : Իբրեւ առհասարակ հաւանեցան , և փութացուցանէին ևս զպատուհասն նոցա , նա հրաման տայր ձերբակալ զերկուս միայն առնել , յորոց և 'ի պատուհասին խոժոռէր և ոչ ոք , և եւ հրաժարեցաւ 'ի նցէ :

Արդ յայնժամ՝ մտերիմք նորա և վշտահացեալքն 'ի նա՝ անսեալ զայստսիկ , հիացեալ զարմանային ընդ փոփոխութիւն առնն . իսկ անդանօր և կէսք համարեցան այնպէս՝ եթէ քաղաքականութիւն իցեն այդոքիկ 'ի հարկէ և վասն ժամանակին , այնպէս հնարս հնարել յինքն զժողովուրդն յանկուցանել վասն մարտի պատերազմին : Քանզի և լուր անշուշտ հա-

սաներ առ նա, եթէ Վիտեղիոս աւագու-
թիւն զինքնակալի և զգորութիւն զան-
ձամբ առեալ է . և անգուլ առ նա գային
ժամանէին գուժկանք՝ եթէ ժամ 'ի ժա-
մէ գնալով գնայ և յորանայ այրն : Բայց
անգուստ և այլք դարձեալ զըոյց տային,
եթէ բանակ զորուն Պաննոնեան և Դադ-
մատեան և Միւսեան՝ 'ի միասին ընդ զորա-
վարացն ինքնակալ կարգացին զՈթոմն :
Եւ անգէն նամականի ևս գայր առ նա
մարգասիրութեամբ լի 'ի Մուկիանոսէ և
'ի Վեսպասիանոսէ . առաջինն՝ բազմա-
ձեռն զորու տիրացեալ էր յԱսորիս, և
երկրորդն՝ 'ի Հրէաստան :

Յայսմանէ ապա մեծապէս խրախու-
սեալ Ոթոմնի, առեալ գրէր առ Վիտե-
ղիոս, յորդորէր զնա հանգարտել կալ
իբրեւ այր զօրական, և խոստանայր ևս նմա
'ի պարգև արծաթ բազում և քաղաք մի,
և այնպէս յանգորրու և անզբօս ուրախու-
թեամբ վարել կեանս : Իսկ անգուստ
Վիտեղիոս պատասխանի առնէր, հեգնէր
զնա մեղմով զառաջինն, այլ ապա զինի
գրգռեալ երկղքին միանգամայն՝ առեալ
գրէին այր ընկերին բազում հայհոյու-
թիւնս և բանս զաղերս . ոչ սուտ ինչ, սա-
կայն և անմիտս և խեղկատակս, միմեանց
յերեսս հարեալ զամեծալն զկիրան՝ յորոց
և տիրացեալ իսկ էին նոքա : Քանզի և
գժուարին արդեօք ասել, ո՞րք 'ի նոցա-
նէն քան զընկերն նուազեալ էր 'ի պագ-
շտութեան և 'ի գրգանսն, դարձեալ և

յանհմտութեան մարտից, և յաղքատութեան՝ յորում կային յառաջ ժամանակաւ, և ՚ի ծանրութեան պարտուցն:

Բայց յայնժամ համբաւ հարեալ յաղագս երևութանալոյ բազմաց նշանաց և խօշականաց, երկբանութիւն էր յաղագս այլոցն, և ոչինչ գիտէին զհեղինակ համբաւոյն. բայց յաղագս Յաղթութեան Արձանին՝ որ ՚ի վերայ կառաց ՚ի Վապիտոլիոնի, այր այր իւրաքանչիւր ետես՝ զի ՚ի բաց զերասանակսն ելլէր ՚ի ձեռացն՝ իբրեւ անձեռնհաս այնուհետեւ պինդ ունել զնոսա: Դարձեալ առ այս՝ և որ ՚ի Միջագետ հղճւոյն անդրին Գայիոսի Վեսարու տեսաւ շրջեալ յարևմտից յարևելս, և գետնաշարժ չգոյր և ոչինչ, և ոչ հողմն ինչ. զոր և ասեն պատահեալ ՚ի նոյն աւուրսն՝ յորս Վեսպասիանոս յայտնապէս տիրացաւ ՚ի վերայ իրացն: Իսկ և որ ինչ գէպք ՚ի Տիբերիս, բազումք առ ձախողակս կալան զայն: Քանզի թէպէտ և էր իսկ ժամանակն զայրանալոյ և գիզանալոյ գետոցն, սակայն և երբէք յառաջ ժամանակաւ յայնչափ բարձրութիւն չամբարձաւ Տիբերիս, և երբէք այնչափ աւերած և քանդուան չգործեացնա, ելեալ զեղեալ զափամբքն և ողողեալ վայր բազում ՚ի քաղաքէն, և առաւել ՚ի տեղւոյն վաճառուց ցորենոյ, ուստի և աւուրս բազում սովեցաւ քաղաքն:

Իսկ յետ այսորիկ լուր հասեալ՝ եթէ Վեկինաս և Վաղէս զօրագլուխք վիտե-

ղիոսի հասեալ կալան զԱլպեանսն, յայն-
ժամ Դոլարեւլաս այր պատրիկ՝ կասկա-
ծելի գտաւ 'ի Հռոմ առ վարձկանսն,
իրրու որ 'ի նոր ինչ մտաբերեսցէ: Ուս-
տի և Ոթովն առ ահին նորա կամ թէ այ-
լոյ ուրուք՝ առեալ արձակէր զնա 'ի քա-
ղաքն Ակիւնիոն, և քաջալեր. ևս 'ի ներքս
մատուցանէր նմա:

Եւ յետ այնորիկ ինքնին Ոթովն ըն-
տրեալ անձին նիզակակիցս յարշաւանին
յաւագաց անտի քաղաքին, կարգէր ընդ
նոսա և զԼեւկիոս զեղբայր Վիտեղիոսին.
այլ զպատիւ նորա ոչ յաւելոյր և ոչ գար-
ձեալ նուազեցուցանէր: Մեծապէս խնամ
տարաւ նա և մօրն և կնոջն Վիտեղիոսի,
զի անկասկածք լինիցին ամենեկին. և կար-
գեաց եգ 'ի պահպանութի Հռոմայ զՓլա-
րիոս Սաբինոս զեղբայր Վեսպասիանոսի.
կամ շուք ինչ եգեալ Ներոնի (քանզի և
ինքնին 'ի Ներոնէ յայն աւագութի ամբար-
ձեալ էր Սաբինոս, և ապա Գալբատ 'ի
բաց հանեալ զայն 'ի նմանէ), կամ թէ
ցոյցս 'ի ներքս բերեալ մտերմութեան իւ-
րոյ և հաւատոցն առ Վեսպասիանոս՝ ա-
ւագութեամբն Սաբինոսի:

Արդ խաղաց Ոթովն և զտեղի կալաւ
'ի Բրիքսիդոն քաղաք Իտալիոյ մօտ յԵ-
րիդանոն, և առեալ արձակէր զօրագլուխս
'ի բանակ տնգր զՄարիոս Կելսոս և զՍփի-
տոնիոս Պաւղինոս և զԳաղզոս և զՍպու-
րինաս՝ զարս երևելիս. սակայն և 'ի գործսն
վրիպեալ էին նոքա յառաջնորդութենէն՝

ի պատճառս անսաստուծեան և ստամբակութեան զօրականին . զի յանձն չառնուին հնազանդել այլոց , իբրու որ 'ի նոցա ձեռն իշխանութիւն 'ի վերայ նոցա առեալ իցէ ինքնակալն :

Բայց և ոչ թշնամեացն իրք 'ի գեղեցիկ կարգի կային և հնազանդեալ զօրավարացն . նա և անդանօր 'ի նոյն պատճառաց էր տեսանել յանդգնութիւն և խեղուութիւն : Սակայն և այնպէս զօրականք վիտեղիտսի քաջափորձք 'ի մարտ և սովորեալք 'ի քերտն՝ ոչինչ խուսափեալ տեղի տային : Իսկ անդուստ Ոթովնին մեղկեալք 'ի պարապորդ և յանդորր կենաց , իբրու որք շատ ժամանակ 'ի թատերս անցուցեալ էին և յաշխարհախուժք տօնս և 'ի խորանս տեսարանաց , և ստահակեալք և ամբարտաւանեալք խոյս երևէին տալ 'ի պաշտամանց զինուորութեանն , ոչ իբրև անբաւականք ոմանք՝ քան թէ իբրև վեհադոյն քան զաշխատութիւն քրտանցն այնոցիկ . որպէս զի և 'ի խնդրել ինչ Սպորինեայ բուռն առնել նոցա , վայրիկ մի ևս անկեալ 'ի վերայ 'ի մահ տարածանէին զայրն : Ապա թշնամեան և յիշոցս ձգեալ 'ի նա՝ մատնտու կարգային զնա և աղարտիչ խանդարիչ գեղեցիկ բախտին և իրացն ինքնակալին . անդ և կէսք գինեհարեալք , գնացեալք դիւերի 'ի վրան նորա՝ թուակ խնդրէին ճանապարհի՝ իբրու 'ի հարկէ երթալ նոցա առ Ոթովն և ամբաստան կալ զնմանէ :

Սակայն և նախատինք՝ զոր յայնժամ խեղդեց այդպիսի առին 'ի Պլակենտիա 'ի Թշնամեաց անտի, շահ օգտի իրացն լինէր և Սպուրինեայ գլխովին: Քանզի հորդան ընդդէմ պարսպացն տուեալ զօրականին վիտեղեայ, սկսան խաղ առնել զՈթմիլին՝ որ 'ի վերայ պսակացն կային: Թատերականս ոմանս կարդային զնոսա և Պիւռեան պարանցիկս ², և 'ի զնին Պիւթեան և Ողիմպիական խաղուցն կիրթս արդարև, սակայն 'ի մարտ և 'ի զինուորութիւն անփորձք ամենեին և անկիրթք, համբուն գոռոզք և փքացեալք՝ զի հատին կարեցին զգլուխ զանզէն ծերունւոյն (և ասէին զԳալլաս) . և երբէք ինքեանք չեն նահատակեալք 'ի բացարձակ դաշտի 'ի մարտ և 'ի կռիւ ընդ մարդոյ: Ապա նոքա անդուստ այնչափ իմն զայրացեալք վառեցան 'ի նախատանաց անտի, զի և 'ի գուճա առաջի անկեալք Սպուրինեայ, աղաչէին մաղթէին 'ի գործ նահատակել զնոսա, և հրամանատար 'ի վերայ կալ նոցա . վկայութիւն դնէին երբէք 'ի վտանգաց Թիկունս չգարձուցանել և 'ի վշտաց:

Իբրև հրոսակ սաստիկ պատուարամարտ ետուն Թշնամիք և մօտ շարժեցին զբազմութիւն մանգղիոնից, անդուստ յաղթական ելեալ զօրականին Սպուրինեայ, և վանեալ հարեալ տապաստ արկին զբազումս 'ի Թշնամեացն և պահեցին ողջ զքաղաքն զայն զփառաւոր և զմարդաշատ՝ ոչ ինչ պակասքան զքաղաքս զայլ Խտալացոց:

Բայց և զօրավարք Ոթովի համբոյք էին քան զՎեփղիոսին և առաւել մարդասէրք առ քաղաքս և առ այր խւրաքան չիւր: Քանզի Կեկինաս չէր ինչ բարեհամբոյր ոչ 'ի ձայն բարբառոյն և ոչ 'ի հանգէս կերպարանին. այլ էր նա դժոխըմբեր այր և դժուարընդել, յաղթամարմին, հանդերձաւորեալ անգրավարտեօք և թեզանեօք ըստ օրինակի Գաղաացւոցն, և այնպէս կայր խօսէր նա ընդ նշանակիրս և ընդ զօրապետս Հռոմայեցւոց, և զկին նորա ձիաւոր շքեղ զարդարեալ՝ ածէին զկնի տյրընտիւր գունդ հեծելոց: Այլ և Փաբիոս Վաղէս՝ երկրորդ զօրավար, որչափ և միանգամ աւար կուտէր 'ի թշնամեացն և որչափ ինչ խորէր գողանայր 'ի նիզակակցացն, և առնոյր ընդունէր պարգևս և հարկս առ 'ի նոցանէ, երբէք չասէր շատ 'ի լրումն ընչաքաղցութեանն: Եւ թուի իմն՝ վասն այնորիկ յամրաքայլ բերել նմա 'ի չու անդր, և յետամնաց լինել յառաջնում պատերազմին: Թէպէտև կէսք մեղ գնեն Կեկինեայ, զի այնպէս կանխեաց ճեպեաց տանել միայնակ զյաղթութիւնն՝ մինչև հասեալ Փաբիոսի. և բամբասեն ևս զնա՝ զի բաց յայլոց մանուկ, սխալեաց նա՝ զի և ոչ մարտ եղեալ կռուեցաւ 'ի գէպ ժամու և ոչ դարձեալ քաջաբար, և գոգխանդարեաց տապալեաց զամենայնն:

Քանզի Կեկինաս յետս վանեալ 'ի Պլակենտիոյ, խաղաց ընդգէմ՝ Կրեմոնեայ՝

քաղաք բազմահարուստ և մեծ . և անդ
Աննիոս Գաղղոս՝ արձակեալ նախ 'ի Պա-
կենտիա 'ի Թիկունա Սպուրինեայ, իբրե
լուր էառ 'ի Ճանապարհին վասն յաղթու-
թեան Պակենտացւոց և վասն վտանգին
Կրեմոնացւոց, խաղաց յայն կողմն և ե-
կեալ բանակեցաւ մօտ Թշնամեացն . և
այնուհետեւ այր այր ձեռն տայր զօրավա-
րին : Արդ յայնժամ Կեկինաս 'ի դարա-
նի նստուցեալ 'ի վայրա Թաւա և անտա-
ռախիտս զբազմութիւն զինուորացն , և
պատուէր տուեալ այրուձիոյն խաղալ
յառաջ, իսկ 'ի դիմի հարկանել նոցա
Թշնամեացն՝ տակաւ տեղի տալ և վերջոտ-
նել և փախուստ ցուցանել, մինչև ամբել
բերել զնոսա 'ի դարանոն . բայց զայս ա-
մենայն 'ի դասալիք զօրականէ անտի Կե-
կինեայ եկին զդացուցին Կելսոսի : Ոյր
աղաքաւ և նա ինքնին խաղացեալ ընդ-
դէմ այրուձիոյն այնորիկ հանդերձ քա-
ջամարտիկ հեծելովք, և անձնապահ և տ-
եղեալ 'ի վանել զնոսա , և 'ի ներքս փա-
կեալ զգարանամուտսն և հարեալ վա-
նեալ, ձայն տայր կոչէր զհետևակազօրն 'ի
բանակաց անտի . և Թէ արդեօք սոցա
անդր 'ի ժամու հասեալ էր, և ոչ զմի դք
'ի Թշնամեացն տարեցուցեալ՝ առհասա-
րակ տապաստ արկանէին զգօրն Կեկինեայ,
զհետոց կալեալք զայրուձիոյն :

Եւ քանզի յայնժամ Պաւղինոս յամ-
րաքալ գանդաղեցաւ 'ի Թիկունա նոցա ,
բամբասեցաւ՝ իբրե ոչինչ առաքինացեալ

ըստ համբաւոյ անձինն, և այն՝ 'ի պատ-
ճառս տարապայման զգուշութեանն: Իսկ
բազումք 'ի զօրականէն՝ իբրև մասնիչ ամ-
բատանեցին զայն, և գրգռէին ևս Ութովն
ընդդէմ առնն. պանծային յանձինս՝ ինք-
նին նոցա տարեալք զյազութութիւնն, այլ
ոչ ողջիկ՝ 'ի վատութեան պատճառս իւ-
րեանց զօրավարացն: Այլ Ութովն ոչ այն-
չափ հաւատարմ նոցա, որչափ կեղծաւո-
րեցաւ մի երևել անհաւատ: Եւ ապա ա-
ռեալ արձակէր 'ի բանակ անգր զՏիտիա-
նոս զեղբայրն և զՊրոկղոս զեպարքոս, և
ռանէր Պրոկղոս ինքնին ողջոյն զգործ զօ-
րավարութեանն, իսկ Տիտիանոս զՏուք-
կերպարանին: Իսկ Վելոս և Պաւղենոս՝
ռանէին պիտակ անռան զխորհրդականաց և
զքարեկամաց, այլ իշխանութիւն և տէրու-
թիւն և ոչինչ 'ի գործս:

Բայց յայնժամ աղմուկք յուզեցան և
առ թշնամիսն, մանաւանդ առ զօրականսն
Վաղեսի, որ և գոյժ զհարուածոյն ա-
ռեալք որ 'ի դարանսն, 'ի խոր խոցեցան
զի ոչ ժամանեցին յայնժամ ձեռն տալ
այնչափ քաջ որերոյն՝ որ տապառտ ան-
կան: Ապա գրգռեալք և 'ի վերայ յար-
ձակեալք Վաղեսի, նա հազիւ ուրեմն ա-
մօք բանիւք և յողոք անկեալ հանգար-
տէր զնոսա, և ժողովեալ զբանակն՝ խա-
ղաց խմբեցաւ ընդ Վեկինեայ:

Իսկ յետ այնորիկ Ութովն եկեալ յիւր
բանակն 'ի Բետրիակոն (և է Բետրիակոն
աւան մօտ 'ի Վրեմոնա), 'ի խորհուրդ մտա-

ներ վասն մարտի պատերազմին: Յայնժամ Պրոկզոս և Տիտիանոս խորհուրդ տային՝ 'ի յօժարամտութենէ անտի զօրականին և 'ի նորոգ յաղթութենէն՝ մարտ արագ յարդարել և մի զկայ առնուլ գանգաղել և զաշխոյժս զօրականին վատել, և մի կալ մնալ գալստեանն Վիտելլիայ 'ի Գաղատիոյ: Այլ Պաւլինոս ասէր, եթէ կազմ աւագիկ վառեալ կան թշնամիք յամենայն 'ի մարտ պատերազմի և ինչ ոչ պակասէ նոցա. իսկ Ոթովն աւագիկ ակնկալեալ մնայ 'ի Միւսիոյ և 'ի Պաննոնիոյ գալըստեան զօրու՝ ոչինչ պակաս քան զոր 'ի ձեռս կայ. եթէ արդեօք կամք իցեն նմա ուշ ունել դէպ ժամանակին, և մի զիւրն կշռել ընդ թշնամեացն. քանզի այդ զօրականք զարդիս խրախուսեալք և արիք՝ թէ պէտ և սակաւաթիւք, արդեօք ոչինչ վերջացին 'ի քաջալերութենէն՝ 'ի ստուարանալ իւրեանց բազմաձեռն գնդաւ, նա և հզօրագոյնս կռուեսցին. առ այս գործեալ՝ դեղերեն դոքս յանկարտ լիութեան ամենայն իրացն. իսկ անդուստ Վեկինեանք տակաւ տակաւ սոււայաեսցին 'ի կարօտութեան կարևորացն. քանզի և են իսկ նոքա յերկրին թշնամեաց: Զայս ասաց Պաւլինոս, և անդէն Մարկոս Վելսոս միաձայնեցաւ ընդ նմա: Իսկ Աննիոս Գաղղոս չէր անդ ընդ նոսա, քանզի անկեալ յերիվարէն՝ դարման գտանէր. ապա գրեալ առ նա Ոթովն, նա խորհուրդ տայր նմա մի փութալ ճեպել, այլ

տպասել զօրուն 'ի Միւսիոյ՝ որ յուղի ան կեալ գայր :

Յայսր ամենայնի վերայ ոչինչ հաւանեալ Ոթովնի, անսաց բանիցն՝ որ զմարտն ճեպէին : Շատ այլ ևս պատճառս բանին 'ի ներքս բերեն բազումք, այլ յայտնի՝ զի զօրականքն անուանեալք խումբ տիգաւոր թիկնապահաց, անդանօր 'ի ժամուն յաւէտ զփորձ առեալք զբուն զինուորու թեանն, և սփոփութեանց ըզձականթք և անդորրական կենաց և տօնախմբութեց իւրեանց 'ի Հռովմ, անսանձելիք էին 'ի ճեպն իւրեանց 'ի մարտ պատերազմին, իբրուորք արագ արագ յառաջին յարձակմանն վանեալ զիրուցան զթշնամիսն կացուացեն : Բայց թուի և ոչ ինքնին Ոթովնի քաջութեւն յանձն վասն անյայտութեան իրացն, առ այս և ոչ 'ի պատճառս գրգռութեանն և անկրթութեանն՝ բաւական լինել 'ի խորհուրդս կարևորս դժնդակաց ժամուն այնորիկ : այլ նկուն 'ի հոգոցն եղեալ՝ ճեպել հոսել զիրան աչօք փակելովք 'ի ձեռս բախտին իբրու 'ի վախից ոմանց գահավէժ առնելով : և պատմէ մեզ զայս Սեկուն գոս հռետոր՝ ատենադպիր Ոթովնի :

Իսկ կէսք ասեն՝ եթէ և բազում անգամ ըղձացան երկաքանճիւր ևս բանակք միաբանել ընդ միմեանս, և ընտրել ևս միաբան հաւանութեամբ 'ի զօրափարաց անտի զայր լաւ և առաքինի, ապա թէ ոչ՝ առհասարակ 'ի Սինկղիտոս անգր ապաստան զբանն առնել և ակն ունել առ 'ի

նմանէ ընտրութեան ինքնակալի : Եւ արդեօք չէ ինչ տարագէտ կարծել՝ եթէ 'ի մերժիլ անդ երկոցուն եւ միանգամայն ինքնակալ անուանելոցն , խորհուրդ այս 'ի միտս անկաւ զօրականին՝ որ միանգամ հայրենասէրքն էին և փորձք և մտացիք . իբրու եթէ գժոխըմբերելի կիրք իցեն , եթէ զնոյն աղէտս՝ զոր անդ ուրեմն 'ի պատճառս Մարիոսի և Սիւղղայի , և ապա Նեապոլ և Պոմպէի , գրգռեցին քաղաքացիք ընդդէմ միմեանց և զիղջ և ապաշաւեղեն , զնոյն դարձեալ միւսանգամ կրեացեն նոքա՝ ինքնակալութիւն 'ի ձեռս տալով կամ Վիտելեայ՝ 'ի յագուրդ որ կորստութեանն և գինեճանութեն . և կամ Ոթոմիի՝ 'ի լրումն գրգանացն և անժուժկալութեանն : Եւ կարծեն՝ եթէ քաջիկ խելամուտ այսոցիկ եղեալ Նելսոս՝ խընգրէր յապաղումն , ալն կալեալ անմարտ և անաշխատ վճարել իրացն : Բայց և անգուտ Ոթոմի ճեպել զմարտն խնդրէր առ ահի երկիւղին :

Ապա դարձաւ մեկնեցաւ նա միւսանգամ 'ի Բրիքօիդոն , և մեծապէս սխալեցաւ և յայնժամ , ոչ միայն զի 'ի մարտ կաց անտի նուազ արար նա զամօթ և զնախանձընդդէմ զկիրոս զօրականին յանդիման իւր իսկ աչացն 'ի մերձ կալ նորա , այլ զի և ընդ իւր ածեալ յանձնապահապետս զընտիր ընտիր զայրուձիոյն և զհետեակաց և զյոյժ յառաջամիտսն առ ինքն , իբրու եթէ զմարմին ինչ եհատ յուժոյն :

Բայց գէպ եղև յաւուրսն յայնոսիկ մարտ մղել և յՆրիգանոն : Քանզի Կեկի նաս կամուրջ կապեաց անցանել ընդ այն, և զօրականք Ոթովնի ընդդէմ գարձեալ արգելուին : Իսկ տեսեալ Ոթովնեանց վըճարել և ոչինչ, ջահ բորբոքեալ ծծմբախառն և ձիւթապատ արկին 'ի գործ անդր նոցա . ապա հոգմն շնչեալ և անկեալ յափանց անտի, արագ արագ վառեաց բորբոքեաց ընդդէմ նոցա զպատրաստութիւն ատաղձիցն : Եւ յայնժամ զառաջինն 'ի ծխոյն խուճապեալք, ապա և 'ի բորբոքեալ բոցոյն, անհնարին տագնապեցան և հոսեալք 'ի գետ անդր թաւալդոր շրջէին զնաւակսն, և անձնատուրք եղեալք առ Ոթոնեանսն՝ քրքիջ սաստիկ շարժեցին 'ի նոսա : Բայց ապա Գերմանացիք 'ի վէդ եկեալ ընդ մենամարտիցն Ոթովնի 'ի կղզեակ մի գետոյն այնորիկ և յաղթեալք՝ ոչ սակաւս տապաստ արկին 'ի մենամարտից անտի : Յայնմանէ ապա 'ի սրտմտութիւն վառեալ և զօրականին Ոթովնի որ 'ի Պետրիակոն և գրգռեալք 'ի խազմն, առեալ Պրոկզոս ածէր զնոսա արտաքս 'ի Պետրիակոնէ և բանակ հարկանէր հեռի ասպարիսօք յիսուս՝ սակայն և այնչափ անհմուտս վարեցաւ նա և ծիծաղելի, որ պէս զի՝ թէպէտ և ժամանակ գարնայնոյն էր և շուրջանակի 'ի գաշտս շատ հոսէին աղբերք և շատ ևս գետք գնային տնայառք, նա տուայտեալ պապէր յանջուր վայրի :

Իսկ յաւուրն երկրորդի պատրաստեալ խաղալ 'ի գիմի հարկանեւ թշնամւոյն՝ որ հեռի կայր ոչինչ պակաս քան զհարիւր ասպարիսաց, թոյլ չեա Պաւղինոս . խոր հուրդ տայր ժամ առնուլ և մի պարտասել զանձինս, և մի այնպէս արագ յուլայ եկեալ 'ի կռիւ ընդ թշնամւոյն կաքաւել՝ որ այնպէս հանդուցեալ վառեալ կազմ կայ, իսկ ինքեանք զերկայնութիւն հատանէին ճանապարհի՝ աղխաղխեւ տաբեալ ընդ չուոյն զգրաստան և զաղին:

Մինչդեռ վասն այսորիկ պայքարէին զօրապետք, գայր հասանէր հեծեալ՝ որոց անուն կարդան Նոմագացիք, արձակեալ յՈթոմէ հանդերձ նամակաւ . հրաման բերէր՝ մի ևս ժամավաճառ կալ մնալ, այլ արագ արագ խաղալ 'ի գիմի հարկանեւ թշնամեաց: Ապա նոքա յարուցեալ վաղվաղակի 'ի չու անկանէին . իսկ անդուստ Յէկինաս լուր առեալ զչուոյն, արտաբեկեալ 'ի շտապ տագնապի թողոյր զգործն և զգետն, և տեղի տայր 'ի բանակն: Բայց անդանօր բազումք 'ի զօրակտնէն յառաջագոյն հասեալք և նշան ևս առեալք 'ի Վաղեսէ, մինչդեռ գնդաց կարգ տային և գասաւորութիւն, արձակեցին յառաջոյ զքաջս այրուծիոյն:

Իսկ 'ի ժամուն 'ի մէջ Ոթոնեանց որ 'ի ճակատուն կարգեալ կային՝ ձայն հնչեցաւ 'ի պատճառէ իմեքէ և համբաւ, իբրու եթէ զօրապետաց Վիտիդիոսի անցանել 'ի կողմն նոցա: Ուստի և իբրեւ մերձ

եղեն, սիրով ողջոյն ետուն նոցա և նիզա-
կակիցս կարգացին զնոսա . իսկ նոքա ող-
ջունին ոչնչ պատասխանի ետուն սիրով,
քան թէ սրտմտութեամբ բարկութեամբ
և խառնամբոխ ազադակաւ . ուստի և որք
զայն օրինակ ողջունեցին՝ ինքեանք սր-
տաբեկեալք, իսկ յաչա այլոց իբրե մատ-
նիչք կարծեցան : Եւ սպա այս առաջին
ամբոխեաց խռովեաց զնոսա 'ի կռուին
ընդ թշնամեաց . իսկ յետ այնորիկ՝ և ոչ
ինչ այլ ամենեկն գեղեցիկ կարգաւ կա-
տարեցաւ . քանզի խռով մեծապէս հար-
կանէին մարտկացն գրաստք աղխաբարձք՝
թափառեալք յայսկոյս յայնկոյս ընդ
մէջ նոցա . առ այս՝ և վասն վաքացն որո-
շեալք քակէին 'ի միմեանց բազումք . զի
էին 'ի վաքսն բազում յոյժ խրամք և ան-
ձաւք, յորոց զանդիտեալ զօրականին և
ջըմնս առեալք, 'ի հարկէ այնուհետեւ
խառն 'ի խուռն և ցիրուցան մարտ եղեալ
կռուէին ընդ ախոյենից : Անդանօր միայն
լէգէոնք երկու (քանզի այսպէս կոչեն
հռոմայեցիք զգունդսն), մին Ախտեղեայ՝
անուանեալ Յափշտակիչ, միւսն Ութմիւնի՝
անուանեալ Զօրամիգն, ձգեալք ճապա-
վեալք 'ի հարթայատակ և յազատ գիւրի,
և մարտ յօրինեալ կարգաւոր՝ կռուեցան
հարաւատ ժամս ըստ օրինի փաղանդացն :

Եւ էին զօրականք Ութմիւնի կորովք և
հզօրք . այլ այն ինչ առաջին նուագ զփորձ
առեալք զկռուոյ և զպատերազմի : Իսկ
Ախտեղիոսինն՝ քաջափորձք 'ի բազում

պատերազմունա, սակայն և ծերք և վատեալք: Ապա Ոթոնեանք 'ի վերայ խոյալցեալք բռնութեամբ վիտեղեանցն՝ նըհանջեալ վանէին. և առին բարձին 'ի նոցանէ զարծուին, տապաստ արկեալ առհասարակ զնահատակսն: Յայնժամ վիտեղեանք առ ամօթոյն և առ արտմտութեան բարկութեան 'ի վերայ անկեալ Ոթոնեանց գիտապաստ առնէին զՈրփի գիտս զնուիրակ գնդին, և առին յափշտակեցին գրօշակս բազում: Իսկ 'ի վերայ մեծամարտիցն՝ որ քաջամարտիկք համբաւեալ էին և յոյժ արիականք 'ի գոռին, առեալ խաղացուցանէր վարոս Ալփինոս զԲաստաղացիս. և են սգբա պրուձի ընտիր Գերմանիոյ, բնակաւորք կղզւոյն՝ զորպառ տէ Հռենոս: Անդ նուազումք 'ի մենամարտիցն 'ի գիմի հարան նոցա. իսկ շատք 'ի փախուստ խուճապեցան 'ի գետ անդր, և անկան 'ի ձեռս գնդին [Թշնամեաց՝ որ մօտ ճակատեալ կային. և տապաստ անկան 'ի նոցանէն առհասարակ՝ Թէպէտ և քաջապէս կռուեալք:

Յայն մարտ պատերազմի մեծապէս հիքացան առաւել քան զամենեսեան Պրետորեան զօրականք, քանզի և ոչինչ զտեղի կալեալք 'ի կռուին՝ անդէն 'ի փախուստ գառնային ընդ մէջ իւրեանց նիզակակցացն՝ որ գեռեալ ճակատեալ կային, և այնպէս ահիւ և խռովութեամբ լինի զնոսա: Սակայն և այնպէս բազումք յՈթոնեանց անտի հարեալք զխոյեանս և

բուռն միջամուկք ճեղքեալ զԹշնամիսն ,
անցին անկան 'ի բանակ անդր: Բայց յայն-
ժամ ոչ Պրոկղոս և ոչ Պաւղինոս քա-
ջալերեցան ինչ մտանել Ը նոսա 'ի ներքս,
եղեալ խուսեցին այլուր առ ահին զօրա-
կանին, որ զմեասն զզօրավարօքն արկանէին:

Իսկ Աննիոս Գաղղոս առեալ ժողովէր
'ի քաղաքի՝ զորս միանգամ անդր խմբե-
ցան 'ի մարտէ պատերազմին . կայր և սփո-
փէր զնոսա և ասէր՝ եթէ գոգ գուգահա-
ւասար հանդիպեցան իրք . և Թշնամիք ևս
գլխովին 'ի կողմանս կողմանս 'ի պարտու-
թիւն մատնեցան: Իսկ Մարիոս Կելսոս 'ի
մի խմբեալ զիշխանաւորսն , ազգ առնէր
նոցա՝ ուշ ունել հասարակաց փրկութե .
և ասէր՝ եթէ յետ այնչափ աղէտիցն և
սաստիկ հարուածոյ քաղաքացեացն՝ և ոչ
ինքնին Ոթովն՝ եթէ այր լաւ իցէ՝ խըն-
դրեսցէ արդեօք փորձ այլ փորձել զբախ-
տին . քանզի և Կատովն ինքնին և Սկիպիոն
ոչ կամեցեալք տեղի տալ Կեսարու յաղ-
թականի յետ Փարսաղեան մարտին , բամբ
բասեցան զի 'ի զուր 'ի մահ 'ի Լիբիա մատ-
նեցին բազում և քաջ որեար , թէպէտ և
'ի վերայ ազատութե հայրենի աշխորհին
մարտ եղեալ կռուէին: Քանզի և բախտն
ինքնին՝ որ հաւասար չափով վարի առ ա-
մենեսեան , զմին զայն երբէք ոչ զլանայ
առաքինի մարդկանն , քաջախորհուրդ լի-
նել 'ի ձախողակ կիրան:

Յայսպիսեաց բանից ամբէր հաւանե-
ցուցանէր նա զարսն: Եւ ապա նոքա փորձ

փորձեալ զմտաց խորհրդոյ զօրականին, իբրև 'ի վերայ կացին' զի խաղաղութեան 'ի խնդիր են նոքա, և խորհուրդ ևս տայր Տիտիանոս առնուլ արձակել զեսպանս խօսել 'ի հաշտութիւն, հաճոյ թուեցաւ Վելսոսի և Գաղղոսի՝ ինքնին նոցա գնալ խօսել ընդ Վելկինասայ և ընդ Վաղէսի։ Իբրև յուզի անկան՝ պատահեցան նոքա հարիւրապետաց, որ ասէին՝ եթէ բանակ թշնամեացն գէմ եղեալ խաղայ 'ի Բեարիակոն, և զինքեանս առեալ արձակեցին զօրավարքն խօսել 'ի հաշտութիւն։ Էտեալ Վելսոսի և գովեալ զբանն, աղաչէր զնոսա դառնալ յետս և 'ի միասին ընդ նմա ընդառաջել Վելկինեայ։ Իբրև մօտ եղեն, անդ մեծապէս վտանգէր Վելսոս։ Քանզի այրուձին՝ այն որ յառաջագոյն 'ի պարտութիւն մատնեցաւ 'ի դարանս, յառաջոյ 'ի չու անկեալ էր յայնժամ. անդէն իբրև զՎելսոս յակն արկին, աղաղակ բարձեալ՝ յարձակեալ գային ընդգէմ առնն. իսկ հարիւրապետք յանգիման արձանացեալք հովանի կային, և ձայն ևս բարձեալ այլոց զնդապետաց մի մեղանչել առն, յայնժամ Վելկինաս լուեալ զայն և յառաջ անցեալ՝ անդէն հանդարտէր զաղմուկ այրուձիոյն. և հիւրասիրութեամբ ուջոյն տուեալ Վելսոսի՝ յուզի անկանէր ընդ նմա 'ի Բեարիակոն։

Բայց յայնժամ Տիտիանոս ստրջացեալ ընդ արձակել զեսպանացն, ածեալ կարգեաց 'ի վերայ պարսպացն զքաջամար-

տիկս զօրականին, և ձայն ևս տայր այլոց ձեռն տալ օգնականութեան: Իբրև կեկինաս մերձ եղև անդր յերիվար աշտանապետ, և ձգեալ կարկառեաց առ նոսա զաջ իւր, յայնժամ ընդգէմ դարձաւ և ոչ ոք 'ի նոցանէն. կէսք 'ի պարագաց անտի ողջոյն տային զօրականին, որ դայր, և կէսք՝ բացեալք զդրունսն և ելեալք արտաքս՝ խառնէին ընդ նոսա: Եւ այնպէս անխռով և անվնաս, առհասարակ հիւրամեծարութեամբ և սիրով խնդացեալք առ միմեանս, ուխտ եզեալ ընդ Վիտեզեայ՝ նուաճեցան ընդ ձեռամբ նորա: Եւ զայս օրինակ ապա պատմեն զմարտ պատերազմին այնորիկ բազմագոյնք 'ի մարդկանէն՝ որ անդ մերձ գտան. սակայն և ինքնին նոքա խոստովան լինին՝ զի ոչ համօրէն մանրամասն 'ի վերայ կացին ամենայնին, 'ի պատճառս ամբոխից չփութիցն և անհաղթութեան վայրացն: Իսկ ես ինքնին յետ ժամանակաց գնացեալ 'ի նոյն գաշտ, անդանօր Մեատրիոս Փլորոս՝ այր հիւպատեան եցոյց ինձ զայր ծերունի 'ի պատասխեաց անտի՝ որ յայնժամ յոչ կամաց և բռնի ստիպեցան զինուորիչ ընդ Ոթովնի 3: Եւ պատմէր ինձ նոյն այր, եթէ յետ վճարելոյ մարտին դարձ արտրեալ 'ի նոյն վայր, տեսանէր զչեղձակոյտ գիականցն այնչափ. զի և վերին երես շեղձակուտին հաւասարէր հանգիստեաց մարդկան: Եւ ասէր՝ եթէ խնդրեալ զպատճառ բանին՝ ոչ ինքնին գտանէր, և ոչ յուժեքէ ինչ

լսէր : Քանզի և 'ի մարտս ընտանեաց 'ի խորասկեղ թշնամեացն՝ արդեօք բազմակոյտ յոյժ իցեն գիակեանք անկեղոցն . քանզի 'ի գերութիւն վարեն և ոչ զոք . զի և չէ մարթ 'ի պէտս առնուլ զձերբակալեալսն . իսկ պատճառ այնպէս միահամուռ շեղակուտին նոցա՝ չէ ինչ արդեօք գիւրիմաց :

Արդ յայնժամ զառաջինն զրոյց անյայտ (որպէս բնաւորեցաւ լինել) հասանէր առ Ոթմիւ վասն մեծի կոտորածին . բայց ապա ստուգեալ ճշգրտէր և 'ի վերաւորաց անտի՝ որ գարձան եկին 'ի պատերազմէն : Եւ զարմասցի ոք ոչ եթէ 'ի ժամուն ոչինչ թողացուցեալ նմա բարեկամացն յուսակտուր անկանել բեկանել, նա և քաջալեր խրախոյս կարգային նմա : Բայց որ յայնժամ հանգէս մտերմութե զօրականին՝ 'ի վեր է քան զամենայն միտս . քանզի և տեղի եւ վերջոտնեցաւ և ոչ ոք . անցանէր և ոչ ոք 'ի կողմն յաղթականացն . և զանձին փրկութիւն խնդրեաց և ոչ ոք, իբրեւ վճարեալ իսկ էր այնուհետեւ վասն զօրավարին իւրեանց . այլ անդ միահամուռ նոքա գնացեալք առ դուրս նորա, ինքնակալ կարգային զնա . իսկ ելեալ նորա արտաքս՝ անկանէին առաջի, տնէին զձեռաց նորա ձայն բարձեալ և աղերս արկեալ . յողոք անկեալ, արտասուա իջուցեալ պաղատէին մի լքանել թողուլ զնոսա 'ի ձեռս թշնամեացն, այլ զոգի և զմարմին նոցա առհասարակ 'ի գործ

իւր վարել՝ մինչև շուան նոցա առ նոսա
իցէ : Միաբան ամենեքին զնոյն աղերս ար-
կանէին . խակ յայնժամ և մի ոմն 'ի զօրա-
կանէն յաննշանից անտի՝ սուր ևս 'ի վեր
առեալ, գոչէր այսպէս . “ Գիտե՛մ ինքնին
ո՞վ կեսար , զի այսպէս առհասարակ մեա,
դիւրջ յառաջամիտք են ամենեքին 'ի վե-
րայ քո ” . զայս ասաց և անդէն անձին
առնէր :

Սակայն և ոչ մի ինչ յայսպիսեաց աս-
տի ոչ ամոքեաց զԱթոն . որ և շուրջանա-
կի զաշն դարձուցեալ պարգերես և ան-
զարհուրեի, ասէր այսպէս . “ Ես ինքնին
ո՞վ նիզակակիցք իմ , երանեի ևս համա-
րիմ զայս օր՝ քան զօրն յորում ինքնակալ
զիս դուք կարգեցէք . իբրև տեսանեմ ըզ-
ձեզ այսպիսիս ոմանս , և զիս դարձեալ՝
արժանացեալ այդչափ սիրոյդ : Այլ մի
ինձ զլասջիք դուք զմեծն . գեղեցիկս մահ
առնուլ 'ի վերայ այսչափ և այսպիսի քա-
ղաքացեաց : Եթէ երբէք արժանի գտայ
Հռոմայեցւոց ինքնակալութեանն , ար-
ժան է ինձ գնել զանձն 'ի վերայ հայրե-
նեաց : Գիտեմ քաջ, զի ոչ յաղթութիւն
հաստատուն և ոչ հզօր տարան 'ի գլուխ
Թշնամիք : Լուր աւագիկ հասեալ կայ՝ ե-
թէ զօր 'ի Միւսեայ 'ի չու անկեալ չէ
ինչ բացական գնացս բազմ՝ աւուրց ճանա-
պարհաց . 'ի մեր սակս 'ի Հանդրին իջեալ
կան 'ի ծով Ասիա և Աօրիք և Եգիպտոս .
մեր իսկ են զօրականք որ անդ մարտ ե-
գեալ կռուին 'ի Հրեաստան . մեր է և

Մինկղիտոսն ինքնին գլխովին, և 'ի մեր ձեռս կան որդիք թշնամեաց և կանայք : Այլ մարտ պատերազմին մերոյ՝ ոչ 'ի զօրավիգն է Խաալիոյ ընդդէմ Աննիբաղայ կամ ընդդէմ Պիւռուսի կամ ընդդէմ Գիմբրացւոց, այլ ընդդէմ արձանացեալ կայ Հռոմայեցւոց գլխովին . ուստի և երկոքին միանգամայն և յաղթականք և պարտեալք՝ վիշտս հասուցանեմք հայրենի աշխարհին . քանզի աստ շահ օգտի յաղթականին, զեան մեծապէս է նմա : Եւ անշուշտ՝ է՛ ինձ զարդիս փառաւոր ևս մեռանել՝ քան թաղաւորել . քանզի և գիտեմ իսկ ոչ օգուտ այնչափ 'ի ներքս բերել Հռոմայեցւոց յաղթութեամբ, որչափ դնելով զանձն իմ վասն խաղաղութեան նոցա և միաբանութեանն . և զի՝ մի դարձեալ օր այսպիսի տեսցէ երբէք Խաալիա, :

Յայսպիսեաց աստի խօսեալ Ոթովնի, և ընդդէմ ևս դարձեալ մարդկանն որ ըզդէմ կալան խորհրդոյն նորա և խրախոյս ևս կարդային նմա, հրաման տայր բարեկամայն և աւագանւոյն որ անդ, մեկնիլ 'ի բաց . և առեալ գրէր առ որս մերձն չէին, գրել և նամականի առ քաղաքս քաղաքս՝ զի յուղարկեսցեն զնոսա շքով և յանդորրու : Ապա կոչեալ առաջի իւր զՅոկկէյոս զքեռորդին՝ տակաւին պատանեակ, յորդորէր քաջալերէր զնա՝ մի ինչ զանդիտել 'ի Վիտելիոսէ, զորոյ ինքն ամբողջ պահեաց զմայրն և զկին և զգլակ, հոգ խնամոց տարեալ նոցա՝ իբրու

իւրոյց ընտանեաց : Ուստի և թէպէտ կամեր՝ չէառ ինքն յորդէգիրս զքեռորդին , այլ յապաղեաց : Եւ խելամուտ ևս առնէր Ոթովն զպատանեակն՝ զի յորդէգիրս չէառ զնա կեօար , որպէս զի ՚ի յաղթական ընեւ իւրում՝ իշխան լիցի նա թագ կարպել ընդ իւր : Իսկ ՚ի պարտիւ իւրում՝ օրհաս մահուն մի կանխեսցէ նորա : Եւ յաւել ասել . “ Իսկ որ վերջին՝ յուշ առնեմ քեզ ով որդեակ իմ , մի դու գլխովին ՚ի մոռացոնս դարձուցես , դարձեալ և մի կարի իմն յիշեսցես , եթէ զճայսր կալար քեզ քեռի , ” :

Զայս իբրև ասաց , լսէր ապա յետ սակաւ աղմուկ և աղաղակ առ դուռն : Քանզի անգուստ զօրականք ՚ի վերայ անկեալ աւագանւոյն՝ որ յուղի անկեալ էին , սպառնալիս ՚ի վերայ կապէին սպանանել զնոսա , եթէ ՚ի բաց գնացեալ այնպէս լքեալ թողցեն զինքնակալն : Ապա Ոթովն զանգիտեալ վասն արանցն , անդրէն միւստնդամ ՚ի դուռն ելեալ , և զինքն ՚ի դէմս քերեալ յայնժամ զօրականին ոչ աղաչաւոր և հեզ և հանգարտ , այլ դաժանացեալ և արամուտ թեամբ լի , և դարձուցեալ զաչսն ՚ի խռովայոյզ մարդիկն , այնպէս զնոսա ՚ի բաց փարատէր կորակոր և զարհուրեալք առհասարակ : Իսկ ընդ երեկս աւուրն ծարաւել Ոթովն՝ առնոյր սակաւ մի ջուր , և էին առ նմա սուսերք երկու , և այնպէս հարուստ ժամ հայէր զննէր զսայր երկաքանչիւր նոցա .

և տուեալ զմին, զմիւսն կալեալ ընդ ան-
թոփն՝ կոչեաց առ ինքն զԾառայսն, և
առն առն 'ի նոցանէ առեալ մարդասիրա-
պէս բաշխէր արծաթ, ումեմն առաւել և
ումեմն նուազ՝ ոչինչ վասնելով իբրու զօ-
տարինն, այլ ճշգրիտ չափով և կշռով բա-
տարանեաց իւրաքանչիւր:

Ապա 'ի բաց զնոսա արձակեալ, և ինքն
զմեացուած գիշերոյն հանգչէր. զի և սե-
նեկապանք ինքնին լսէին խոր 'ի քուն
ննջել նմա: Իսկ ընդ արշալոյսն առաւօ-
տուն կոչեաց առ ինքն զաղատագրեալն,
յորոյ 'ի ձեռն յանդորր եհան զաւազա-
նին, և հրաման տայր նմա բերել զոլոյ
վասն նոցա. իբրև լուաւ եթէ այնպէս նո-
քա կազմ յամենայն 'ի պէտս մեկնեցան
'ի բաց, ապա ասէր ցնա. «Արդ աւաղիկ
գնա դու և ցոյց դքեզ զօրականին, եթէ
չկամիցիս դու չարեաւ մահ առնուլ 'ի
ձեռաց նոցա՝ իբրու որ գործակից լեալ
քեզ 'ի մահուն իմում»,:

Իբրև ել արտաքս այրն, յայնժամ Ո-
թոփնի եզեալ զսուրն շեշտ ուղիղ 'ի ներ-
քոյ լանջացն երկդբումք ձեռքն, այն-
պէս անկանէր 'ի վերայ նորա. և զգաց ցա-
ւոյն այնչափ ինչ, զի յոգւոց միանգամ
եհան, որ և արտաքոյ լսելի եղև: Անդուստ
ապա աշխար մեծապէս ամբարձեալ և գո-
ռիւն ծառայիցն նորա, անդէն և ողջոյն
բանակն և քաղաքն առհասարակ յողբ և
'ի կոծ պաշարեցաւ. անգուստ և զօրա-
կանք ընթացեալ վազէին ձայն բարձեալ

առ գուրս նորա և լային աշխարհին և գա-
տապարտ զանձինս առնէին, յոյժ յողիս
հարեալք՝ զի ոչ պահ զգուշութեան կար-
գեցին ինքնակալին՝ արդելու կարճել ըզ-
մահ անձինն 'ի վերայ նոցա: Իսկ յայն-
ժամ և ոչ մի ոք ամենևին տեղի տայր
խուսէր անձին հոգացեալ՝ յորժամ և
Թշնամիք ինքնին առ գուրս կային. այլ
յարդարեալ կազմեալ զգիական, և պատ-
րաստեալ խարոյկ, առեալք այնպէս
յուզարկէին 'ի զէն 'ի զարդ վառեալք. և
խնդացեալք էին՝ որ միանգամ յայնժամ
նահատակեալ մօին ընդ գազազան նորա
և բարձին:

Բայց և կէսք 'ի վերայ անկեալ մեռե-
լոյն՝ համբոյր տային վերին, և կէսք մերձ
եկեալք ունէին զձեռացն, և կէսք ևս 'ի
հեռաստանէ 'ի գուռս անկանէին երկը-
պագութեամբ: Ինն էին և ողջ յետ ջա-
հիցն արկանելոյ 'ի խարոյկ անդր, անձին
արարին. Թէպէտ և յայտնի՝ երախտիս և
ոչ մի առեալ էր նոցա երբէք 'ի մեռե-
լոյն, և ոչ զանգիտէին ևս կրել ապա
գծնդակս ինչ 'ի յաղթականէն, այլ Թուի
եթէ երբէք ոչ 'ի բռնաւորաց ոք և ոչ 'ի
Թագաւորաց ոք այնչափ բուռն և սաստիկ
ցանկացաւ իշխել, որպէս այն զօրականք
մեծապէս տենչացան իշխիլ յՈրմիւնէ և
հպատակ կալ նմա. քանզի և ոչ 'ի մա-
հուն նորա՝ 'ի տենչանաց անտի Թողան
նոքա. իսկ յատելութեան իւրեանց յա-
ւերժացան նոքա անհաշտք ընդդէմ վի-

տեղեայ: Բայց և այլ ինչ իրք պատմեսցին յիւրում ժամանակի:

Իսկ յայնժամ թաղեալ 'ի հող զնոջ խարսն Ոթովնի և շիրիմ կազնեալ, ոչ մեծութիւն ինչ նորա և ոչ հոյակապ ինչ վերտառութիւն նախանձելի գործեաց զգերեզմանն: Եւ ինքնին՝ յորժամ 'ի Բրիքսիազոն էի՝ տեսի զնորա շիրիմ անպաճոյճ, և գամբանագիր 'ի վերայ նշանակեալ միայն զայս ինչ "Մարկոսի Ոթովնի", Եւ մեռաւ նա ամաց երեսուն և եօթանց, թագաւորեալ ամիսս երկուս: Իսկ որք 'ի գովութիւն զմահն առնուն ըզնորա, չեն ինչ խոնարհագոյնք և ոչ նուազունք քան զորս խոտեալ այսպանեն ըզկեանս նորա: Քանզի քաղաքավարեալ 'ի կեանս ոչինչ համեստագոյնս քան զՆերոն, մեռաւ առաւել ազատօրէն 4:

Այլ յայնժամ զօրականք սրտմտեալ էին ընդ Պողոբոս, որ մի էր յեպարքոսաց անտի. քանզի խնդրէր՝ երգումն իսկ և իսկ կռել նոցա Վիտեղեայ: Բայց նոցա լուեալ՝ եթէ են իսկ անդ տակաւին յաւագանւոյ անտի, 'ի բաց զայլսն թողեալ՝ չորան զննուք 'ի տուն Վերգինիոսի հռութոսի. թախանձ արկեալ ժտէին և հրաւէր կարգային միւսանգամ առնուլ զանձամբ զինքնակալութիւնն, կամ թէ ինքնին գեսպանութեամբ երթալ բարեխօս վասն նոցա: Այլ նա անմտութիւն զբանն համարեալ, առնուլ զառաջնորդութիւն զարանցն պարտեցելոց, որ յառաջն յան

ձին չկալաւ զյաղթականացն, դարձեալ և
 ոչինչ քաջալերեալ գնալ գեսպանութիւն
 առ Գերմանացիսն՝ որ բազում ինչ իրա
 ընդգէմ իւրեանց կամացն բռնադատեցան
 առ ՚ի նմանէ, ելեալ գաղտագնաց փախ
 չէր ընդ այլ գրունան : Իրազեկ զօրակա
 նին եղեալ, կռիին զերդումնն . և թողու
 թիւն գտեալք՝ միաբանեցան ընդ Նե
 կինեայ :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

Ի ԳԱԼԱՄ

1. Οπτίων. յն. Դէտ. լրտես. և Tesserarius. լտ. Կշանատար զօրականին:

2. Արդեօք և ինքնին գիւթն խաբուսիկ՝ չէր 'ի գիտողաց անտի դաւոյն կամ թէ դաւակից:

ՅՈԹՈՎՆ

1. Իրաւամբք արդեօք տարակուսին գիտունք ընդ հարադատութի Ոթովնի արձանագրութեանն՝ Պլուտարքեայ լինել: Քանզի և համառօտ ասել՝ չունի ինչ սա զՊլուտարքեայ, և ամենեկին իսկ չունի: Եւ տարակուսեսցի և ոչ ոք արդեօք 'ի քննող ընթերցանելեաց: Ուստի և համարին զսամիոյ ուրուք յորդւոցն Պլուտարքոսին:

2. Այս է՝ Զինու հանդերձ կաքաւիչս. որպէս առաջին կաքաւեաց Պիւռոս, յորմէ և առ յն. Πυρρίχιστος:

3. Եւ այս ևս Յիշատակարան ծերունայ առն՝ 'ի դէպ գայ ժամանակաց որդւոց մեծին Պլուտարքեայ: Առ այս՝ և 'ի ներքոյ գրեալ անհամութիւն խորհրդա-

Ծովերանն 'ի վերայ Շէշլախիսի, արգեօք 'ի ճահ չպատահեցի Պրուտարքեան տառիցն :

4. Վասն նշաւակ և անաղատական աղատութեան մահով՝ ար 'ի յուսահատ կրից ամեհի անձնասպանութեան, տէս բազում ուրեք 'ի վերոյ 'ի Ծանօթութիւնս մեր ընդդէմ Պրուտարքեայ. և առաւել ևս յանձնասպանութիւնն Կատովնի կրսերոյ. 'ի Ծան :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐՈՒՑՆ

ՊԼՈՒՏԱՐՔԵԱՅ

Ամբ
Յի

- 2437 Ս. Բահեղեղն անուանեալ Դեւիւ-
զիսնէան, գիպաւ առ Թագաւորու-
թեամբն Դեւկաղիոնի արքային թեա-
սաղիոյ, 15 կամ 16 ամօք նախ քան
զեւն որդւոցն խրայելէ յԵգիպտոսէ:
2547 Մինոս Ա. որդի Արամազդայ և
Եւրոպայ Թագաւորեաց 'ի Նրեռէ:
Էր արքայ արդարակորով:
2698 Մինոս Բ. որդի Լիկաստոսի և
Թուն առաջնոյն, պայազատեաց ըզ-
հայր իւր: Եկաց սա բռնաւոր:

ԹԻՍԻՈՍ

- 2720 Առաւանն Արդոնաւորդաց, յո-
րում ժամանակի եկաց Թէսէոս, մի
'ի նիզակակցացն Յասովնի:
2768 Աւումն Տրոյիոյ: Էր յայնժամ
Յեգիթայէ դատաւոր խրայելի:

3045 Եկաց սա առ ժամանակդ եղև
սէի մարդարէին :

ՀՌՈՄՈՒԼՈՍ

3198 Շինէ զհռովմ քաղաք :

3201 Յափշտակութիւն գտերացն Սա-
բինացւոց :

3235 Մահ հռոմուլոսի :

ՆՈՒՄԱՍ

3236 Ընտրութիւն Նումայի 'ի Թա-
գաւոր :

3279 Մահ Նումայի :

ՍՈՂՈՆ

3350 Զայսու ժամանակու ծաղիեցաւ
Սողոն օրէնսդիր Աթենացւոց :

3354 Եպիսկոսիդէս իմաստասէր գայլ Ա-
թէնս : Եօթն իմաստունք Յունաս-
տանի : Եսովպոս , և Անաքարսիս
Սկիւթացի :

3356 Սողոն իշխանանայ : Կրիւտոս ար-
քայ Լիւդացւոց :

3370 Պիւթագորոս տնցանէ յիտալիա :

3391 Կրիւտոս Թագաւորէ Պարսկց :

Ամբ

Յի ՎԱՂԵՐԻՈՍ ԳՈԳՂԻԿՈՂԱՍ

- 3442 Եկաց հիւպատոս : Պատերազմ
Բրուտոսի ընդդէմ Տարկուինեանց :
3448 Մեռանի Պոպղիկողաս :
3459 Զայսու ժամանակաւ եկաց հըռ-
չակաւոր պատերազմն Մարաթոնեան
առ Միլտիադէսիւ, յորում գտանե
Թէմիստոկղէս և Արիստիդէս :

ԿՈՐԻՈՂԱՆՈՍ

- 3460 Արտասահմանի 'ի հռովմայ, և
գնացեալ ապաւինի առ Վոլսկեանս :
3462 Ծնանի Հերոդոտոս պատմագիր :
3463 Կորիոզանոս պաշարէ զհռովմ :
Սպանանի 'ի Վոլսկեանց :

ԱՐԻՍՏՈՒԻՍ

- 3487 Արտասահմանի յԱթենայ, և
յետ երկց ամաց դառնայ անդրէն :

ԹԵՄԻՍՏՈԿՂԻՍ

- 3470 Պատերազմ Սաղամինոյ, յորում
նահատակեցաւ Թէմիստոկղէս զորա-
վար Աթենացոց :
3474 Ծնունդ Թուկիդիդէայ պատմագրի :
3479 Թէմիստոկղէս առնու զխեցեկոյս
վճիռն արտասահմանութեան :

Ամբ
Յի

ԿԻՄՈՎՆ

- 3480 Առաքի յԱսիա, ուր և հարկանէ
զՊարսիկս ընդ ծով և ընդ ցամաք:
3481 Ծնանի Սոկրատ: Եկաց ամս եօ,
Թանասուռն և մի:
3500 Կիմոն մեռանի: 'Ի նմին ամի ծնա-
նի Աղկիբիադէս:

ՊԵՐԻԿՂԻՍ

- 3519 Յարուցանէ զպատերազմ Պեղո-
պոննիական, որ տևեաց ամս քսան և
եօթն: Պերիկղէս եկաց խնամածու
Աղկիբիադէսայ:
3521 Մեռանի Պերիկղէս:
3522 Ծնանի Պղատոն իմաստասէր:

ՆԻԿԻԱՍ

- 3535 Արշաւանն Աթենացւոց 'ի Սիկի-
լիա, յորում զօրավարէ Նիկիաս:
3537 Նիկիաս պարտի, ըմբռնի, և մե-
ռանի:

ԱՂԿԻԲԻԱԴԻՍ

- 3538 Անմիաբանութիւն նորա ընդ Նի-
կիասայ: Խոյս տայ 'ի Սպարտա, յո-
րում ժամանակի կռուին Աթենա-
ցիք ընդ Սիկիլիացւոց: Ծանուցեալ

ԱՔԵ
ՅԻ

զի գարանին կենաց նորա, գնացեալ
ապաւինի առ Տիաարերնէս զօրավար
Պարսից :

3539 Դիոնեսիոս երէց բռնակալէ 'ի
Սիրակուսա :

ԼԻՒՍԱՆԴՐՈՍ

3545 Առ սովաւ Պեղոպոննիսեան մարտն
առնող վախճան : Բսենովոն պատ-
մադիր ծաղկի :

3546 Ալկիբիադէս սպանանի 'ի հրամա-
նէն փարնաբասեայ :

ԱՐՏԱՇԻՍ

3549 Անուանեալն Մնեմոնին Թագ կա-
պէ 'ի վերայ Պարսից, 'ի մեծի պա-
տերազմի յաղթեալ եղբօր իւրում
Կիւրոսի :

3550 Սոկրատ իմաստասէր մեռանի :

ԱԳԵՍԻՂԱՅՈՍ

3553 Թագ կապէ 'ի Սպարտա յետ մե-
հու եղբօր իւրոյ Ագիսայ :

3555 Ագեսիղայոս հարկանէ զայրուձին
Պարսից : Մահ Լիւսանդրեայ :

ԱՔԵ
ՅԻ

ԿԱՄԻԼԼՈՍ

- 3562 Խոյս տուեալ մեկնի 'ի քաղաքն
Արդէա :
3566 Ծնունդ Արիստոտէլի իմաստա-
սիրի :
3569 Ծնանի Դեմոսթենէս Ճարտասան :
3579 Հռչակաւոր պատերազմ Լեւք-
տրեան , յորում Եպամինոնդաս զօ-
րավար Թերայեցւոց հարկանէ զՎղէոմ
բրտոսս արքայ Լակեդեմոնացւոց :

ՊԵՂՈՊՏԻԻՍ

- 3580 Զօրավար Թերայեցւոց Կուիրա-
կան գնդին 'ի Լեւքտրեան մարտի :
3582 Դիոնեսիոս երէց բռնաւոր Սիկի-
լիոյ մեռանի , և պայազատէ զնա Դիո-
նեսիոս կրտսեր՝ որդի նորա :

ՏԻՄՈՂԵՒՈՆԻ

- 3585 Սպանանէ զՏիմոփանէս զեղբայր
իւր , որ տիրապետել խնդրէր 'ի
Կորնթոս :
3586 Պեղոպիդէս հարկանէ մարտիւ զԱ-
ղեքսանդր բռնաւոր 'ի Թեսսաղիա ,
և անկանի 'ի պատերազմի :
3587 Մանտինեան հռչակաւոր պատե-
րազմ . և մահ Եպամինոնդեայ :

ԱՔ

ՅԻ

3588 Մեռանի կամիլլոս մեծ Հռովմայեցի :

3589 Մահ Արտաշէսի , և Ագեսիղայոսի :

ԴԻՈՒՆ

3593 Հալածէ զԴիոնեափոս կրտսեր բըռնաւոր Սիկիլիոյ :

3594 Ծնունդ Աղեքսանդրի մեծի :

3596 Դիոմիդ աւաճանի 'ի կալիպպոսէ :

ԴԵՄՈՍԹԵՆԷՍ

3598 Սկիզբն ատենաբանութեան նորա ընդդէմ Փիլիպպոսի արքային Մակեդոնիոյ :

3602 Մեռանի Պլատոն իմաստասէր :

3605 Տիմոդէոնդ առաքի 'ի Սիկիլիա յօգնութիւն Սիրակուսացւոց :

3607 Դիոնեափոս կրտսեր առաքի 'ի Կորնթոս :

3609 Ծնունդ Եպիփուրոսի :

3613 Մահ Տիմոդէոնդեայ :

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԵԾ

3614 Կարգի զօրավար ամենայն Յունաց ընդդէմ Պարսից յետ մահու հօր իւրոյ Փիլիպպոսի :

3613 Խաղայ 'ի Հնդիկս :

586 ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՎԲ

ՅԻ

3627 Մահ Աղեքսանդրի մեծի :

ՓՈԿՒՈՎՆ

3632 Գնայ առ Պողիպերկոնաէս, մատ
նի 'ի նմանէ 'ի ձեռս Աթենացւոց,
մեռանի 'ի նոցանէ :

ԵՒՄԵՆԷՍ

3634 Մատնի 'ի ձեռս Անտիգոնոսի .
մեռանի 'ի նմանէ :

ԴԵՄԵՏՐԻՈՍ

3636 Որդի Անտիգոնոսի : Զօրավարէ
յԱսորիս :

3643 Ազատէ զԱթէնս :

ՊԻՒՌԻՈՍ

3670 Աղբայ Եպիռոսի : Արշաւէ յԻ
տալիս :

3685 Առաջին պատերազմ Պոնիկեան,
որ տեւաց ամս քսան և չորս :

3696 Ծնունդ Փիլոպիմենեայ :

ԱՔ
ՅԻ

ԱՐԱՏՈՍ

3699 Ազատէ զհայրենիս իւր 'ի բռնա-
կալու թենէն Նիկոկղեայ :

ԱԳԻՍ ԵՒ ԳՂԷՈՄԵՆԷՍ

3723 Աղբայք Սպարտիոյ ժամանակա-
կիցք Արատոսի :

ՓԻԼՈՊԻՄԷՆ

3727 Էր ամաց երեսնից, յորժամ Կղէո-
մենէս կալաւ զքաղաքն Մեգաղէ-
պօլիս :

ԱՆՆԻԲԱԶ, ՄԱՐԿԵՂՂՈՍ, ՓԱԲԻՈՍ
ՄԱՔՍԻՄՈՍ, ՍԿԻՊԻՈՆ ԱՓՐԻԿԱՆՈՍ

3721 Սոքա առհասարակ են ժամանա-
կակիցք : Երկրորդ պատերազմ Պու-
նիկեան, որ տևեաց ամս ութնասն :

3733 Աննիբաղ հարկանէ 'ի մարտի զՓլա-
մինիոս հիւպատոս առ Տրասիմենեան
լծիւն :

3738 Մարկեղղոս առնու զՍիրակուսա :

3741 Փաբիոս Մաքսիմոս ունի զՏարան-
տոն :

3747 Մահ Փաբիոսի Մաքսիմոսի :

3749 Սկիպիոն տիրապետէ յԱփրիկէ :

588 ՃԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՎԶ
ՅԻ

ՏԻՏՈՍ ՓԼԱՄԻՆԻՈՍ

3752 Հիւպատոսանայ չի լեալ ամաց
երեսնից :

ԿԱՅՈՎՆ ՄԵԾ

3753 Էր ժամանակակից Տիտոսի Փլամի-
նիոսի :

3754 ԶՅոյնս ողջոյն յազատութիւն փո-
խէ Տիտոս :

3766 Մահ Սկիպիոնի Ալիբիկանոսի :

3767 Փիլոպիմէն մեռանի :

ՊԱՒՂՈՍ ԵՄԻԼԻՈՍ

3767 Հիւպատոսութիւն նորա առաջին :

3782 Երկրորդ հիւպատոսութիւն նորա :
Հարկանէ զՊերսէոս արքայ Մակե-
դոնիոյ , և գերի վարէ զնա : Յուգաց
Մակարէ եկաց զայսու ժամանակաւ :

3790 Մահ Պաւլոսի Եմիլիոսի :

3794 Մարիոս Հռոմայեցի ծնանի :

5801 Երրորդ պատերազմ Պունիկեան ,
որ տևեաց ամս չորս : Մահ Կատովնի
մեծի :

3804 Կրտսերն Սկիպիոն որդի Պաւլոսի
Եմիլիոսի քանդէ զԿարքեդոն :

ԱՔԵ
ՅԻ

ՏԻՐԵՐԻՈՍ ԵՒ ԳԱՅԻՈՍ

3827 Օրինադրութիւնքն Գայիոսի :

ՄԱՐԻՈՍ

3843 Առաւել 'ի Նումիգիա ընդդէմ
Թուգութեանսայ : Ծնանի Կիկերոնի :

3844 Պոմպէոս մեծն ծնանի :

3846 Մարիոս հիւպատոս յերկրորդում
նուագին՝ առաւել ընդդէմ Կիմբրա-
ցւոց :

3850 Թուլիոս մեծ Կեսար ծնանի :

ՍԻՒՂՂԱՍ

3855 Առաքի 'ի Կապադովկիա :

3862 Տիրապետէ 'ի վերայ Հռովմայ :

3863 Մարիոս մեռանի : Եւ Սիւղղաս
ունի զԱթէնս :

ՍԵՐՏՈՎՐԻՈՍ

3867 Առաքի 'ի Սպանիա :

ԿՐԱՍՍՈՍ

3868 Հարաւանայ 'ի վտարանդութեանց
անտի Սիւղղայի :

ԱՎԲ
ՅԻ

ՊՈՄՊԵՈՍ

- 3869 'ի հառակի քսան և հինգ ամաց
առաքի յԱփրիկէ :

ԿԱՏՈՎՆ ԿՐՍԵՐ

- 3869 Ժամանակակից Պոմպէի և կրսեր
քան զնա :

ԿԻԿԵՐՈՎՆ

- 3870 Պաշտպան կայ Ռոսկիտի ընդդէմ
Սիւղղայի :
3871 Սիւղղաս 'ի բաց կայ յիշխանապե-
տութենէն, և մեռանի 'ի յաջորդ ամի :
3874 Պոմպէոս 'ի Սպանիոս մարտ յար-
դարէ ընդդէմ Սերտովիոսի :

ՂՈՒԿՈՒՂՂՈՍ

- 3877 Առաքի 'ի մարտ ընդդէմ Միհրը-
դատայ :
3879 Սերտովիոս դաւաճանի 'ի Սպա-
նիա :
3881 Տիգրան պարտի 'ի Լուկուղղեայ :
3887 Մահ Միհրդատայ : Ծնունդ Կե-
սարու կրսերոյ :

Ա՛բ
Յի

ՅՈՒԼԻՈՍ ԿԵՍԱՐ

- 3891 Ունի զԼիւրիկէ և զԳաղղիա :
3897 Կրասսոս ըմբռնեալ սպանանի 'ի
Պարթևաց :
3902 Յոուլիս Կեսար յաղթէ Պոմպէի
'ի Փարսաղիա : Պոմպէոս փախչի յԵ-
գիպտոս , ուր և սպանանի :
3905 Յոուլիոս Կեսար 'ի Հինգերորդում
նուագի յազլթանակէ :

ԲՐՈՒՏՈՍ

- 3906 Յոուլիոս Կեսար դաւաճանի 'ի
Բրուտոսէ և 'ի Կասսիոսէ :
3907 Բրուտոս անցանէ 'ի Մակեդոնիա :

ԱՆՏՈՆԻՈՍ

- 3907 Եռապետութիւն Կեսարու կրտս-
րոյ և Լէպիդոսի և Անտոնիոսի :
3908 Մարտ պատերազմին 'ի Փիլիպպէ ,
յորում Բրուտոս և Կասսիոս պար-
տեալք 'ի Կեսարէ և յԱնտոնիոսէ ,
դնան զիւրովի :
3919 Պատերազմ մեծ Ակտեայ , յորում
Անտոնիոս պարտեալ 'ի Կեսարէ խոյս
տայ յԵգիպտոս Հանդերձ Կղէոպա-
տրաւ :
3920 Կեսար ունի զԱղեքսանդրիա : Ան-
տոնիոս անձին առնէ , զնոյն և Կղէո-
պատրա :

592 ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՔ
ՅԻ

ԳԱԼԱՄ

3947 Զայսու ժամանակաւ ծնանի Գալ
բաս :

3981 Ծնունդ Ոթովի :

4018 Ներոն գնայ զԷրովի : Գալբաս ա
նուանի Վայսր :

ՈԹՈՎՆ

4019 Վտարանջէ 'ի Գալբասայ և սպա
նանէ գնա և պայազատէ : Զեռ երից
ամսոց պարտեալ 'ի Վիտեղեայ՝ գնայ
զԷրովի :

—

ՑԱՆԿ ՄԱՍՆԱԻՈՐ

ՀՆՈՑ ՀԵՂԻՆԱԿԱՑ

ԶՈՐՍ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՊԼՈՒՏԱՐԺՈՍ
Ի ՎԱՐՍ ԻԻՐ

Ագեսիզայոս .

Աթենոդորոս .

Ակեստոդորոս պատմագիր .

Ակիզիոս , Կայոս .

Աղկէոս .

Աղկմէոն քերթող .

Աղեքսանդրոս Մինդիոս պատմագիր .

Աղեքսանդրոս Մազնոս .

Աղեքսանդրիդէս Դեղլիացի .

Ամիիկրատէս քերթող .

Ամիիկրատէս հռետոր յաղթունիսն Տի-
գրանայ .

Անաքարսիս .

Անակրէոն .

Անաքսադորաս .

Անաքսարկոս .

Անաքսիմէնէս հռետոր .

Անդոկիդէս .

Անդրոկլիդէս .

Անդրոնէս Աղիկառնացի .
 Անդրոնիկոս Հռոդացի .
 Անէքսանդրիդէս Դեղփացի .
 Անտիկղիդէս պատմագիր .
 Անտիփանէս քերթող .
 Անտիփոն իմաստակ .
 Անտիգենէս պատմագիր .
 Անտիգենիդէս .
 Անտիգենիդէս Կարիստիոս պատմագիր .
 Անտիգոնոս Թագաւոր .
 Անտիղղբոս քերթող .
 Անտիմաքոս Թէպցի .
 Անտիմաքոս Կողովոնեցի .
 Անտիոքոս Ասկաղոնացի .
 Անտիստենէս իմաստակ .
 Ապողոգորոս .
 Ապողոնիդէս .
 Ապողոնիոս Մողոն .
 Ապողոտեմիս .
 Ատանիս պատմագիր .
 Արատոս .
 Արքեղայոս քերթող .
 Արքեստրատոս քերթող .
 Արքիլոքոս .
 Արքիմիդէս .
 Արքիպպոս .
 Արիստիպպոս Կիւրենացի .
 Արիստոբուղոս պատմագիր .
 Արիստոքրատէս .
 Արիստոփանէս .
 Արիստոն իմաստասէր .
 Արիստոն Քիացի .

Արիստոտէլ .
 Արիստոքսենոս .
 Աւգոստոս Կեսար .
 Աւտոկղիդէս .
 Բատոս Սինոպեցի պատմագիր .
 Բաբելիդէս .
 Բերդոս .
 Բիոն Սողեացի պատմագիր .
 Բուտան .
 Բրուտոս :
 Գլաւկիպպոս .
 Գորգիաս Լէոնտինոս .
 Դաիմաքոս Պլատէացի .
 Դամաստէս Սիգէացի .
 Դամոն Կիւրենացի .
 Դեդիոս պատմագիր .
 Դեմադէս հռետոր .
 Դեմարատոս Կորնթացի .
 Դեմետրիոս Փաղերէոս .
 Դեմետրիոս Մագնեսացի .
 Դեմոկարէս .
 Դեմոկարիս .
 Դեմոկղիդէս .
 Դեմոկրիտոս .
 Դեմոնիդէս .
 Դեմոսթենէս .
 Դիգիմոս Գրամատիկոս .
 Դիկիարկոս Մեսսենացի .
 Դինիաս .
 Դինոն պատմագիր .
 Դիոգինէս Սինոպացի .
 Դիոդորոս աշխարհագիր .

Դիոկղէս պատմագիր հին յոյժ .
 Դիոնեսիոս Աղեկառնացի .
 Դիոնիսոգորոս Տրիզենացի .
 Դիոսկորիդէս .
 Դիփիւղոս .
 Դուրիս Սամոսացի .
 Դրակոն .
 Եգեսիաս Մազնեսացի .
 Եկատէոս Երեթրացի պատմագիր .
 Եղանիկոս .
 Եղիկոն Վիզիկեցի .
 Եմպետոկղէս .
 Եմպիղոս .
 Եպիկարմոս .
 Եպիմենիդէս Փեստացի .
 Երակղիդէս Պոնտացի .
 Երակղիդէս Կուփացի .
 Երակղիտոս .
 Երատոսթենէս .
 Երէաս Մեգարացի .
 Երմագորաս .
 Երմիպպոս .
 Երմիպպոս Քերթոլ .
 Եսքինէս .
 Եսովպոս .
 Եւանդեղոս .
 Եւաս Սամոսացի .
 Եւպողիդէս .
 Եւրիպիդէս .
 Եւրիզոն .
 Եւտիքիդէս .
 Եփորոս Կուփացի .

Զենոգորոս Տրիզենացի պատմագիր .

Զենոն .

Թաղէս .

Թանուսիոս Գեմինսս պատմագիր .

Թարրուսիոս մաթէմատիկոս .

Թեզեկիդէս .

Թեմիստոկղէս ,

Թէոդէտէս .

Թէոփրաստոս .

Թէոպոմպոս .

Թեսքի .

Թերպանդրոս .

Թուկիդիդէս .

Իգիկոս , քերթող .

Իբրէաս .

Իգոմենեւս .

Իգոմենեւս ալլ .

Իպերիդէս .

Իպպիաս .

Իպպոնէս , հռետոր .

Խաորոս , պատմագիր .

Խաանոս , պատմագիր .

Ղամակոս .

Ղելիոս .

Ղինկէոս Սամոսացի .

Ղիւկուրդոս .

Կալլիմաքոս .

Կալլիսթենէս .

Կասսիոս .

Կեկիլիոս .

Կեսար .

Կիկերոն .

Կղաւգիոս Ռուբոս .
 Կղէաս .
 Կղիգեմոս , պատմագիր հին .
 Կղիտարքոս .
 Կղոդիոս :
 Կուռնեւիոս Նեպոս .
 Կտեսիաս .
 Կրատերոս Մակեդոնացի .
 Կրատինոս .
 Կրատիպպոս իմաստասէր .
 Կրիտիաս .
 Կրիտոդայոս .
 Կրորբիւղոս , հռետոր .
 Հեսիոդոս .
 Հերոդոտոս Պոնտիկոս .
 Հերոդոտոս .
 Հերոնիմոս Ռոդացի .
 Հիպպոկրատէս .
 Հոմերոս .
 Մամերկոս .
 Մարդոնիոս .
 Մարսիաս .
 Մեւանտիոս , քերթող .
 Մենալոպոս , հռետոր .
 Մենանդրոս .
 Մենեկրատէս , պատմագիր .
 Մենենիոս .
 Մեսսաղաս .
 Մեստրիոս Փլորոս .
 Միլտաս , գուշակ .
 Միհրդատ Պոնտացի .
 Միրտիլլոս , պատմագիր .

- Մենեսիփիկոս .
 Մուսէոս .
 Յորաս , պատմագիր .
 Յովն , քերթող Գիացի .
 Նաւսիկրատէս , հռետոր .
 Նէանթէս .
 Նիկագորաս .
 Նիկերատոս .
 Նիկոդեմոս Մեսսոնացի .
 Նիկողաս Դամասկացի .
 Ողիմպիա .
 Ողիմպոս , բժիշկ .
 Ոնեսիկրիտոս .
 Ոպպիոս .
 Ովրատիոս .
 Որփէոս .
 Պամմենէս .
 Պանետիոս , իմաստասէր .
 Պապպոս .
 Պասիփոնտէս .
 Պատէկոս .
 Պատրոկղոս .
 Պէնոն Ամատուժտացի .
 Պինդարոս .
 Պիսիստրատոս .
 Պիսոն Կայոս պատմագիր .
 Պիտէաս .
 Պիտոն Բիւզանդացի .
 Պիւթագորաս .
 Պղատոն .
 Պղատոն , քերթող .
 Պողեմոն , աշխարհագիր .

Պողիէւտիոս .

Պողիկրիտոս պատմագիր .

Պողիւբիոս .

Պողիզեղոս Ռոգացի .

Պողիկոն .

Պոսսիդոնիոս .

Պոսսիդոնիոս , իմաստասէր .

Պոստոմիոս Ալբինոս .

Պոտամոն Լեւրացի .

Պրոմատիոն .

Ռոտիլիոս , պատմագիր .

Սալլուստիոս .

Սափոս .

Սեկունդոս , հռետոր .

Սենարկաս .

Սիմուլոս , քերթող և պատմագիր .

Սիւղլաս .

Սոզոն .

Սոսիբիոս .

Սոտիոն .

Սոփոկլէս :

Սպենդոն , քերթող .

Ստեսիկորոս .

Ստեսիմիրոզոս Թասոսացի .

Ստիլպոն , իմաստասէր .

Ստրաբոն .

Ստրատոկլէս .

Սփերոս .

Վաղերիոս Մաքսիմոս .

Վաղերիոս Անտիատէս .

Վարրոն .

Վոլումնիոս .

Տիմէոս Սիկիլիացի պատմագիր .

Տիմոկրէոն Հռոգացի քերթող .

Տիմոն մարդատեաց .

Տիմոն Փղիասիոս .

Տիմոնիդէս .

Տիմոթէոս .

Տիրաննիոնէս Գրամատիկոս .

Տիրտէոս , քերթող .

Տիտոս Լիվիոս .

Տուբերոն , իմաստասէր .

Տրասէոս , պատմագիր .

Տրոգոս .

Քարէս Թէանկեղացի .

Քարէս Միտիլենացի .

Քարէս Հռետոր Աթենացի .

Քարոմէն Լամպսակեցի .

Քերթողն Թեսեան .

Քսենոկրատէս .

Քսենոփոն .

Քրիսիւպպոս ,

Յ ԸՆԿ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ

ՆՇԱՆԱԻՈՐ ԻՐԱՑ

ՈՐ Ի ՊԼՈՒՏԱՐՔԵԱՆ ՎԱՐՄՆ

Աբողոս գետ 'ի Սիկիլիա . Բ . 357.

Ագեսիդայոսի զարմն . Դ . 155. հեզու-
թիւն նորա . 156. կարգի զօրավար ընդդէմ
Պարսից . 163. յաղթէ . 171. գովութիւն
նորա . 172. բարք նորա . 177. հնազանդու-
թիւն նորա . 180. շահատակութիւն նորա .
185. օրինապահութիւն նորա . 188. քաղա-
քականութիւն նորա . 190. վարդապետու-
թիւն նորա վասն արգարութեան . 196. որ .
գեսիդութիւն նորա . 200. բանք նորա յա-
տենի ընդ Եպամինոնդեայ . 203. իմաստու-
թիւն նորա . 208. կառավարութիւն նորա
'ի դժուարինս . 211. 213. նահատակու-
թիւնքն . 216. նաւէ յԵգիպտոս , և ան-
շքութիւն նորա . 220. զօրավարէ Եգիպ-
տացւոց . 222. ուշիմութիւն նորա . 225. մե-
ռանի . 226. մոմ հալեալ զգիականքն՝ ա-
ծեն 'ի Լակեդեմոնիա . 227.

Ագիայ զարմն. Ե. 271. բարբ նորա. 273.
299. խնդրէ բարեկարգել զՍպարտիա. 276.
279. գողութիւն նորա . 281. դաւաճանի և
սպանանի . 296.

Ագմետոս արքայ Մողոսացւոյ. Ա. 469.

Աթենացիք քանեն ողջոյն զԱթէնս և
փոխադրին 'ի ծով. Ա. 443.

Աբանեան լճին 'ի սահմանս Հռովմայ'
նորանշան դէպքն . Ա. 493—497.

Ահագեմոս, յորմէ Ահագէմիա. Ա. 52.

Ակրագանտա քաղաք 'ի Սիկիլիոս. Բ. 359.

Աղբքսանդր Պարիս. Ա. 55.

Աղբքսանդրի մեծի զարմ. Ե. 8. ծնունդ
նորա. 10. գիմագրութիւն և անդրիք նո-
րա. 11. բարքն. 12. 13. 17. գրէ առ Արիս-
տոտէլ. 18. բանասիրութիւն նորա. 19.
կարգի զօրավար ընդդէմ Պարսից. 29. ա-
ռատաձեռնութիւն նորա. 31. նահատա-
կութիւնք նորա. 33. արշաւանն ընդդէմ
Դարեհի. 42. ժուժկալութիւն նորա .
46—48. 50. 65. 89. տիրապետութիւն նո-
րա. 52. 54. 56. շինէ զԱղբքսանդրիա. 56.
խաղայ դարձել ընդդէմ Դարեհի. 66—74.
պատէ ինքնին զգիական նորա. 91. խաղայ
'ի Պարթևա. 92. 'ի Հնդկս. 113. վտանգի.
126. հարցմունք նորա առ Մերկիմնաստակս
Հնդկաց. 127. դառնայ 'ի Պարսս. 135. խօ-
թանայ. 146. մեռանի. 148.

Աղկեոս քերթող Յոյն. Բ. 640.

Աղկիբիադէսի զարմ. Բ. 153. գեղն նո-
րա և թոթովէն. 154. անհաւասար բարքն.
155. 161. 164. 192. նիզակակից ընի Սո-

կրատայ իմաստասիրի . 163. Ճարտարա-
խօսութիւնն . 167. խարդախութիւն նորա .
173. կարգի զօրավար . 175. կեանք նորա
լըյծ . 176. ամբաստանի . 183. յԱթենոս-
ցւոց իւրոց դատապարտի 'ի մահ . 189. փախ-
չի 'ի Պեղոպոննիսոս . 191. լակոնանայ .
191. փախչի առ Տիսափերնէս պարսիկ .
195. բանտարգելիների և փախչի առ Աթե-
նացիս . 203. յաղթութեք նորա . 205—207.
դառնայ յԱթէնս . 211—213. ամբաստանի
դարձեալ . 218. դատապարտի 'ի մահ 'ի
Սպարտացւոց . 223. փքնահար մեռանի 'ի
Փռիւգիա . 224.

Աղուանք . Դ . 286. 288.

Ամազոնք . Ա . 40—44. Դ . 288. Ե . 93.

Ամբոնք , ցեղ Տեւտոնեանց քաջամար-
տիկ . Գ . 245—247. Տէս և 'ի Մարիոս :

Ամիսք Հռոմայեցւոց . Ա . 266—269.

Ամիլլա զօրավար Կարքեդոնացւոց . Բ .
344.

Ամնոն գիւղ , յԱփրիէ . Ե . 57. 59.

Անակաարքոս Արգերացի . Ե . 106. 107.

Անահիտ . գիւղ . Զ . 485.

Անապոս դեռ 'ի Սիկիլիա . Բ . 338.

Անպքսագորաս վարժապետ մեծ Պերիկ-
կեսայ . Բ . 14. 17. 44. 45. կարծիք նորա վասն
երկնային մարմնոց . Գ . 325. 326. առաջին
գրէ վասն խաւարման լուանի . Դ . 53.

Անպքարսիս իմաստասէր 'ի Սկիւթիոյ
գնայ առ Սոզոն . Ա . 302. իմաստնաբանու-
թիւնք նորա . 303.

Անգեղաց պատմութիւնն . Գ . 241.

Աննիրազ մտանէ յիտալիա . Բ . 89.
 յաղթէ Հռոմայեցւոց . 92. հնարիմացու-
 թիւնք նորա մեծ . 97. 99. 100. 101. 104.
 զուարճախօսութիւն նորա . 117. յաղթէ
 Հռոմայեցւոց . 118. 119. 129. 131. յեռա
 կոչի 'ի Կարբեդոն . 139. վտարանդի 'ի հայ-
 րենեաց անկանի առ Անտիոքոս մեծ . 641.
 մահ Աննիրազայ . 663. Աննիրազ միականի .
 Գ . 620. Տէս և 'ի Փարիոս Մաքսիմոս :

Անոն զօրավարնաւաց Կարբեդոնացւոց .
 Բ . 335.

Անտէոս , վաղնջուց գիւցաղն 'ի Լիբիա
 վաթսնականդնեան . Գ . 633.

Անտիգոնոս . Զ . 10. 14. 33—85. 52.

Անտիոքոս մեծ . Բ . 374. պարտի 'ի Հռո-
 մայեցւոց . 379. 642.

Անտիպատրոս . Դ . 424. 425.

Անտոնիոսի զարմ . Զ . 101. բարք նորա .
 102—106. 114. 117. 127. 133. 136. 142. 144.
 170. քաջութիւնք նորա . 105. 169. գիմա-
 գրութիւն նորա . 106. կարգի ժողովրդա-
 պետ . 108. նիզակակից Կեսարու . 112. փա-
 ռաւորի . 122. թշուառանայ . 126. ամբառ-
 նայ դարձեալ . 128. հրամայէ խողխողել
 զՎիկերովն . 130. խաղայ յԵլլադա . 133.
 հանդերձի ընդդէմ Պարթևաց . 137. շաղի
 'ի հաղբս Կղէոպատրեայ . 141. ձկնորսու-
 թիւն նորա յԵգիպտոս . 145. խաղայ ընդ
 Հայաստան . 158. թշուառանայ . 173. 177.
 փախչի 'ի Պարթևաց . 180. դառնայ յԱ-
 ղեքսանդրիա . 186. պատրաստի ընդդէմ
 Կեսարու . 192. վատթարանայ . 207. 210.

փախչի 'ի Լիբիա . 211. յուսահատեալ՝
անձին առնէ . 223.

Ապեղէս նկարագործ . Ե . 12 . 616 .
Զ . 41.

Առդանութիւն զլինչ իցէ . Ե . 455.

Ասդուբա զօրավար Կարբեգոնացւոց .
Բ . 344.

Ասպասիա . Բ . 54. 55. 56.

Ասպատակաց ծովուն ստորագրութիւն
առ Պոմպէիւ . Դ . 265. 266.

Ասպարն պղնձի հռչակաւոր անկեալ 'ի
ձեռս Նումայի . Ա . 253.

Անալանտեան կղզեացն Երանեւեաց բա-
տորագրութի . Գ . 631. տէս և 'ի Պզատոն :

Ատաղղոս արքայ : Բ . 635.

Ատրպատական աշխարհ . Զ . 159.

Արատոսի զարմ . Ե . 599. գաստիարա-
կութիւն և պատկերը նորա . 600. նահա-
տակութիւն նորա . 609. բարբ նորա . 611.
աղատէ զհայրենի աշխարհն 615. չափաւո-
րութիւն նորա . 617. կարգի զօրավար Ա-
բայեցւոց . 620. նահատակութիւնք նորա .
629. 643. խորագիտութի նորա . 663. խոր-
հրդականութիւն նորա . 675. 678. մահ
նորա . 681.

Արբակէս Մեդացի . Զ . 461.

Արիադնէ . Ա . 26. 30. 31.

Արիամենէս ծովապետ իշխան Քսերք-
սեայ . Ա . 451.

Արիման դիք Պարսից . Ա . 477.

Արիստոփանէս քերթող Յոյն . Գ . 499.
Զ . 25.

Արիսպագին տաճար խորհրդոյ. Ա. 331,
332.

Արիստիգէսի զարմ. Գ. 7. բարբ նորա.
10. 11. 13. աւագանայ. 18. Արտաբ կոչումն
նորա. 18. վարանդի լինի. 21. դարձու-
ցանեն. 22. գործակից թեմիստոկղեայ.
23. 25. յաղթութիւն նորա. 29. քաղաքա-
կանութիւն նորա. 33. 52. 53. 55. նահա-
տակութիւն նորա. 45. աղքատասիրութի
նորա. 58. հեղութիւն նորա. 60. մեռանի
խաղաղութեամբ. 60. 61. գերեզման նո-
րա. 62.

Արիստոտէլ իմաստասէր. Ա. 531. Բ. 13.
24. 59. 61. 450. 476. Մատենիք նորա. Գ.
62. 309. 422. Վարժապետ Աղեքսանդրի մե-
ծի. Ե. 17.

Արիստրատոսին պատկեր հրաշակերտ.
Ե. 616.

Արկադացիք, Կաղնակիք. Բ. 230.

Արշակ աղբայ Պարթևաց. Գ. 375.

Արպաղոս, բաղում գանձուք գայ յԱռ-
տիկէ. Դ. 411.

Արտաշատ, արքունիք Տիգրանայ. Գ.
579. մեծ և գեղեցիկ յոյժ, Մայրաքաղաք
Հայոց. 580. Աննիրազ հովանագրէ զձև
քաղաքին. 580.

Արտաշէս, երկայնաձեռն. Զ. 441.

Արտաշէս, Մենմովն, որդի Դարեհի.
Զ. 441. բարբն նորա. 442. 445. 446. ահա-
գին պատրաստութիւն նորա ընդդէմ Կիւ-
րոսի եղբոր իւրոյ. 450. յաղթութիւն նո-
րա. 455. 460. 471. 479. անձնապուր լինի

Հնարիմացութեամբ 'ի դաւանաց . 488 .
489. մահն նորա . 492.

Արտաւազդ արքայ Հայոց . Դ. 106. 112.
138. Արտաւազդայ մատենագրութիւնք .
138. Զ. 158. 160. 181. ըմբռնի յԱնտոնիոս
սէ , տարեալ ընի յԱղեքսանգրիա . 182.

Արտաւան հաղարապետ արքային Պարսից . Ա. 474.

Արտեմայ Եփեսացւոց մեհեանն ,
այրել նորա . Ե. 10.

Արտեմոն մենքենայագործ Ճարտարապետ Պերիկլէայ . Բ. 60.

Արքիդորոս քերթող . Ա. 8. Զ. 64. 541.

Արքիմիդէս , երկրաչափ մեծ և մենքենագործ աննման , մենքենայիւք կռուի ընդ
Հռոմայեցւոց . Բ. 534—542. Սպանանի 'ի
զօրականէն . 546.

Աքիլլէս . Ա. 55. Բ. 583. 597. Գ. 133.
156. Արձան նորա . Ե. 32.

Բաբանն ահագին Հռոմայեցւոց . Բ.
534. 538.

Բաբելոնի դաւառն , հրատապ . Ե. 77.

Բեղգացիք . Ե. 185.

Բոսպորոն . Դ. 287. 292.

Բրեննոս արքայ Գաղատացւոց . Ա. 518.
Մտանէ 'ի Հռովմ . 530. դաշն նորա ընդ
Հռոմայեցւոց . 544. մեկնի 'ի Հռովմայ .
446.

Բրետանացիք . Ե. 190.

Բրուտոս Լուկիոս հալածիչ Տարկուսի
նոսի . Ա. 364. 'ի մահ մատնէ զորդիսն . 373.
անկանի 'ի մարտի . 379.

Բրուտոսի երկրորդի՝ զարմ և բարբն .
 Զ. 341. 349. 385. ուսումնասիրութիւն նո-
 րա . 343. 344. 346. 396. գովութիւն նո-
 րա . 349. գրգի 'ի բառնալ զԿեսար . 353.
 366—368. ելանէ 'ի Հռովմայ . 373. Թուղթք
 նորա . 375. գնայ յԱթէնա . 377. ըմբռնի
 'ի շնքաղց . 379. անցանէ յԱսիա . 383. 391.
 401. պատրաստի 'ի մարտ ընդդէմ Կեսար
 րու և Անտոնիոսի . 403. յաղթէ . 407. նա,
 հատակութիւն նորա . 419. խուճապի . 423.
 յուսահատ անձին առնէ . 425.

Գալլբաս , զարմն նորա . Զ. 500. բարբն
 նր . 501. 502. լինի զօրավար . 504. համբա-
 ւի ինքնակալ . 506. 512. 518. խաղայ 'ի Հռոմ .
 519. քաղաքականութիւն նորա . 521. 524.
 մահ նորա . 540.

Գաղատացիք , 'ի Կեղտաց . պատմու-
 թիւն նոցա և արշաւանն յԽաալիա . Ա.
 515—519. դիմն 'ի Հռովմ . 520. 521. կը-
 ուռին ընդ Հռոմայեցւոց և յաղթեն . 523.
 վատթարին առ Կապետոլիոնիւ . 542. 543.
 Բ. 514. Գ. 190.

Գայիոսի Գրակքեան զարմ . Ե . 365.
 բարբ նորա . 367. 368. 401. 403. կարգի տրի-
 բուն . 406. օրէնք նորա . 408. 410. հորդէ
 զճանապարհս . 411. նաւէ 'ի Լիբիա . 415.
 շէն գործեալ զկարբեդոն՝ դառնայ 'ի
 Հռովմ . 417. փախուստ նորա և մահն . 427.

Գայլ գետ . Զ. 87.

Գանգէս , գետ մեծ 'ի Հնդկիս . Ե .
 123.

Գենթիոս արքայ Լիւրիկեցւոց . Բ. 383.

Գեակոն զօրավար Կարբեդոնացւոյ . Բ .
353. 357.

Գեանաշարժ ահագին 'ի Սպարտիա, Գ .
397.

Գերմանացիք . Ե . 182—184.

Գիւլիպպոս Սպարտացի՝ զօրավար 'ի Սի-
կիւիա . Գ . 343. Դ . 41. 43. 44.

Դամաստէս Պրոկրուստէս մարգախո-
շոջ՝ սպանեալ 'ի Թէսէոսէ . Ա . 16.

Դամիւր գետ 'ի Սիկիլիա . Բ . 355.

Դամոն վարժապետ Պերիկլէայ յերա-
ժըշտութեան . Բ . 13.

Դարեհ արքայ Պարսից . Ե . 32. 39. 42.
63. 65. 73. 'ի վերջինս տագնապի յերեւոյց
Աղէքսանդրի , և մեռանի . 90.

Դեգաղոս . Ա . 28.

Դեմոգէս մեծ Ճարտասան Յոյն . Ե . 457.
459.

Դեմարատոս Սպարտացի , հրեշտակ 'ի
Պարոս . Ա . 479.

Դեմետրիոսի զարմ և դիմագրութիւն .
2. 10. բարքն . 11. 13. 35. 37. 43. 77. յազ-
թութիւն նորա . 31. 33. համբաւի զօրա-
վար Ելլագայ . 46. Թշուառանայ . 55. ամ-
բառնայ դարձեալ . 62. 67. պատրաստու-
թիւն նորա մեծ . 79. արշաւան նորա մեծ
յԱսիա . 80. Թշուառանայ դարձեալ . 83.
ամբառնայ դարձեալ . 85. Թշուառանայ և
պաշարի . 89. խօթանայ սաստիկ . 90. անձ.
նատուր լինի Սելեւկոսի . 92. մեռանի . 96.
յուզարկաւորութիւն նորա . 97.

Դեմոկլէայ ժողովալ պատանեկին

դէպք . Զ . 44 .

Դեմոսթենէայ զարմ . Ե . 449 . Ճարտարախօսութիւն նորա . 451 . 453 . 457 . կրթարան նր ստորերկրեայ . 455 . 460 . ախոյեան ընդդէմ Փիլիպպոսի Մակեդոնացւոյ . 463 . քաղաքականութիւն նորա . 468 . մրցանք նորա . 472 . խոյս տայ յԱթենայ . 485 . դառնայ . 488 . ապաւինի 'ի մեհեան . 490 . մահ նորա . 491 . գովութիւն նորա 'ի Վիկերօվնէ . 537 .

Դերակատոն . Ճառ Յուլիոսի Կեսարու ընդդէմ Կատոնի . Ե . 236 .

Դիոգինէս . Բ . 107 . Ե . 29 .

Դիոնեսիոս բռնաւոր Սիկիլիոյ , առաքի 'ի Կորնթոս . Բ . 326 . 327 . առաձք նորա . 328 . 329 .

Դիոսկուրեանք . Ա . 53 . 54 . Բ . 231 .

Դիոնիսի զարմ և բարք նորա . Զ . 257 . 263 . խորհրդականութիւն նորա . 261 . կրթէ զԴիոնեսիոս կրտսեր . 267 . վարի 'ի Սիկիլիոյ . 272 . մեծութիւնք նորա . 273 . բնակէ յԱթէնս . 275 . խաղայ 'ի Սիկիլիա . 289 . մտանէ 'ի Սիրակուսա . 294 . քաջութիւն նորա . 297 . ատենարանութիւն նորա . 315 . նահատակութիւն նորա . 320 . իմաստասիրութիւնն . 322 . ազատէ զՍիրակուսացիս . 327 . գովութիւն նորա . 329 . դաւաճանի և մեռանի . 337 .

Դպիրք արագագիրք մանրագիրք յատեանս Հռոմայեցւոց՝ մովծեալք 'ի Վիկերօնի . Դ . 476 .

Եալիւսոս , նկար հրաշալի . Զ . 41 .

Եդէոս հայր Թէսէոսի . Ա. 6. 7. գահաւ
վէժ մեռանի . 32.

Եգիպտացւոց քուրմք իմաստունք վա-
ղընջուց . Ա. 345.

Ելպինիկէ քոյր Կիմոնի . Բ. 26. 27. 62.

Եկբատանք Մարաց . Ե. 75. 140.

Եմբետոկղէս իմաստասէր . Զ. 14.

Եմիւրիոսի Պաւղոսի դարմ . Բ. 371. գո-
վութիւն նորա . 372. կարգի հիւպատոս .
377. գաստխարակութիւն նորա մեծ առ
մանկունան . 378. զօրավար մեծ ընդդէմ
Պերսէոսի . 384. կառավարութիւնն . 390.
խորտակէ զՊերսէոս . 405. 411. Ժողովէ
զՊերսէոս 415. իմաստնաբանութիւն նորա .
415. առաքինութիւն նորա . 418. յաղթա-
նակէ 'ի Հռոմ . 424—428. կարգի համարա-
կալ . 433. մեռանի , և դիահանք նորա մեծ .
435.

Ենէաս 'ի Տրոյիոյ ածէ յիտալիա զՊաւ-
լասայ դրօշեալն . Ա. 528. 529.

Եպամինոնդաս զօրավար մեծ . Բ. 232.
գովութիւն նորա . 450. 452. նիզակակից
Պեղոպիդէայ . 453. զօրավարութիւն և յաղ-
թութիւն նորա մեծ . 483—485. հեղու-
թիւն նորա . 486. փրկէ զՊեղոպիդէս . 497-
203. վարք նորա գրեալ 'ի Պլուտարքոսէ և
կորուսեալ . 204. մահ նորա . 218. Տէս և 'ի
Պեղոպիդէս :

Եպիկուրոս իմաստասէր . Զ. 62. 397.

Եպիկուրեանց վարդապետութի վասն
տեսլեանց . Զ. 398.

Եսովպոս առակախօս առ Սողոմնիւ . Ա.

350. Բ. 507.

Եպիսկոպոս քերթող Յոյն . Ա. 47. Գ. 13.

Երասխ գետ . Դ. 286. Զ. 180.

Երզնան օրինակ առ Հռոմայեցիս . Գ. 389.

Եւմենէս արքայ . Գ. 80.

Եւմենէայ զօրավարի զարմ, և քաջութիւն նորա 'ի մանկութեան . Գ. 669. Իշխանանայ առ Աղեքսանդրի մեծի . 670. Գժաի ընդ Եփեսոսիովնի . 671. տիրէ Կապադովկիոյ և այլ սահմանաց . 673. արձակի խաղաղել զՀայոց աշխարհն 675. զօրավար ինքնակալ բանակին որ յաշխարհին Հայոց . 676. մենամարտութիւն նորա և յաղթութիւնն . 682. պաշարի . 690. Հնարիմացութիւն նորա 'ի կրթել զերիվարս յանձուկ վայրի . 691. խորագիտութիւն նորա 'ի պաշտպանութիւն անձին . 695. Գովութիւն նորա . 697. 698. Հնարիմացութիւն նորա . 700. գաւաճանի . 703. ատենարանութիւն նորա առ գաւաճանսն . 704. սպանանի . 707.

Եւրիբիադէս Սպարտացի զօրավար մեծի մարտին ընդդէմ Քսերքսեայ . Ա. 444.

Եւրիպիդէս քերթող . Ա. 47. Բ. 167. 450. քերթութիւնք նորա . 496. Գ. 159. 373. Դ. 65.

Եւքիդաս Պղատացի, սուրհանդակ արագավազ անհնարին . Գ. 49.

Եփորոս, այն է՝ Պարէա Սպարտացուց . Ե. 312. 313.

Զենոն Եղէացի վարժապետ Պերիկլ.

ղեայ յիմաստասիրութեան . Բ. 13.

Թաղէս իմաստասէր . Ա. 298. փառք նորա . 300. հնարիմացութիւնն առ Սողոմն . 304. 305.

Թասոս կղզի . Զ. 399.

Թափօրք Հռոմայեցւոց . Ա. 257.

Թերի այրասիրտ կին Աղեքսանդրի ուրումն բռնաւորի, դաւէ զայր իւր 'ի գիշերի . Բ. 509. 510.

Թեմիստոկղեայ զարմն . Ա. 423. ուսումնասիրութիւն նորա . 424. նախանձաւորութիւնն ընդ Միլտիադէս 429. քաջանայ 'ի հանդարտել զԵլլադա . 434. իշխանանայ տալ պատերազմ ընդ Քսերքսէայ . 434. հնարիմացութիւն նորա . 441. հեզութիւն նորա . 445. հնարիմացութիւն նորա առ Քսերքսէս . 454. յազթանակ նորա . 456. առածք նորա . 457—459. նորոգէ զԱթէնս . 459. ընդհարկանի 'ի Ժողովուրդն և արձան նորա . 466. վտարանդի լինի խեցեկոյտ վճռով . 466. անկանի ողորաւոր առ Ագմետոս . 469. անցանէ յԱթիս . 471. առաքի առ Թադաւորն Պարսից . 473. բանք նորա ընդ Արտաւանայ հազարապետի . 474. մոծանի առ Թադաւորն և ծանօթտայ զանձնէն . 476. ճարտարաբանէ առաջի արքային և գտանէ շնորհս . 475. 479. 480. յանձն չառնու կռուել ընդդէմ Յունաց . ցլու արիւն առնու և մեռանի . 484. գերեզման նորա . 486.

Թեսալիս ողբերգակ յԱթէնս . Ա. 354.

Թէոդոտոս Քիացի . Զ. 392. 393.

Թէոփրաստոս իմաստասէր Յոյն . Գ . 422. 423.

Թէսէոսի զարմն . Ա . 5. գնայ 'ի Դերգփիս . 8. նախանձաւոր Հերակլեայ . 11. քառութիւն առնու 'ի Կեփիսոս . 17. հասանէ յԱթէնս . 17. ծանօթա տայ հօրն . 18. նաւէ 'ի Կրետէ . 26. հասանէ 'ի Դերդոս . 31. կառավարութիւն Թէսէոսի յԱթէնս . 36. հրաժեշտ նորա 'ի Թադաւրութենէն և քաղաքականութիւն նորա . 37—39. նաւարկէ 'ի Պոնտոս ընդ Հերակլեայ . 40. մեկնի դարձեալ յԱթէնայ . 56. մեռանի 'ի Սկիւրոս . 57. ոսկերք Թէսէոսի փոխադրին յԱթէնս . 59.

Թուկիդիդէս պատմագիր Յոյն . Բ . 23. 41. 89. 167. 170. Գ . 69.

Լակոնաբանութիւնք . Ա . 190—193.

Լակոնացոց սովորութիւնք . Ա . 183—189. 135. 200. 201. բանաստեղծութիւն նոցա . 193—196.

Լամբիւրինթոս Կրետեայ . Ա . 21.

Լամիա . Զ . 36. 49. 50.

Լատինք . Ա . 129. պարսութիւն նոցա 'ի Հռոմայեցոց . 558.

Լէոփնիդաս . Ե . 292. 299.

Լիճ՝ Նաւթի յԵկրատանն՝ հրաշալի . Ե . 75. 77.

Լիփոս պատմագիր Լատին . Բ . 557.

Լիւկիացոց սոսկալի դէպքն . Զ . 389.

Լիւկուրգոսի զարմն . Ա . 149. Թադկապէ . 150. մեկնի 'ի Կրետէ . 153. անցանէ յԱսիա . 154. գտանէ զքերթուածն

Հոմերոսի և առաջին 'ի լոյս ընծայէ . 155.
գառնայ 'ի հայրենիսն . 156. կարգաւորէ
զքաղաքն . 156—158. Օրէնք Լիւկուրգոսի .
163—168. 174—183. 199. 203—209. գնայ 'ի
Դեղփիս . 211. մեռանի անուաղութեամբ .
212. Լիւկուրգոսի մարմինն այրեալ և մո-
խիրն ցանեալ 'ի ծով . 218.

Լիւսանդրոսի անդրին . Գ. 307. զարմն
նորա . 308. աղքատութիւն նորա . 309.
կարգի զօրավար . 310. 317. յաղթէ Աթե-
նացւոց . 324. քաղաքականութիւն նորա .
328. 'ի նեղ արկանէ զԱթենս . 330. առ-
նու և փոխէ զկարգն . 333. Լիւսանդրեայ
պատկերն պղնձի և փառքն նորա . 337. 338.
յեռա կոչի 'ի Լակեդեմոնիա . 341. առածք
նորա . 345. Լիւսանդրոս զօրավիգն Ագե-
սիդայոսի . 346. 348. գանդառք նորա առ
Ագեսիդայոս . 350. հնարիմացութիւն նո-
րա . 352. 354. զօրավարէ ընդդէմ Թերայե-
ցւոց . 357. անկանի գիտապաստ առ քա-
ղաքաւն Թերայեցւոց . 359. ճառն յազադս
Քաղաքականութեան գտեալ առ Լիւ-
սանդրոսի յետ մահուն . 363.

Լիւսիմաքոս . Զ. 33.

Լուկիլլիոսի բարեկամին Բրուտոսի
պանչելի դէպքն . Զ. 421.

Լուկուղլոսի զարմ . Գ. 509. ուսումնա-
սիրութիւն նորա . 510. քաջութիւն նո-
րա . 511. նաւէ յԵգիպտոս . 513. կար-
գի հիւպատոս . 519. անցանէ յԱսիա .
523. Միհրդատ ամբառնայ ընդդէմ Հռո-
մայեցւոց . 524. Լուկուղլոս ընդդէմ Մի-

հրդառայ . 527 . կռուի ընդ նմա . 532 .
 փախչի Միհրդատ յերեսաց Լուկուղղոսի .
 533. զհետ անդի Լուկուղղոս . 536. Միհրդ-
 դատ վտանգի 'ի ծովու . 536. Լուկուղ-
 ղեայ գովութիւնն վասն Տիգրանայ՝ զոր
 կոչէ Արքայից Արքայ . 539. Լուկուղղեայ
 հրաշալի փրկութիւնն 'ի մահուանէ , 544.
 տաքնապէ զՄիհրդատ . 545. 546. ձերբա-
 կալ առնէ զքոյր նորա . 547. Միհրդատ
 յուսահատեալ տայ սպանանել զազգա-
 կանս . 547. 548. անկանի առ Տիգրան . 549.
 Լուկուղղոս գրաւէ զփոքր Հայս . 549.
 խնդրէ 'ի Տիգրանայ զՄիհրդատ . 549. 555.
 խաղայ ընդդէմ Տիգրանայ և Միհրդա-
 տայ . 560. 563. 565. Տիգրան խաղայ ընդ-
 դէմ Լուկուղղեայ . 567. պարտի . 572. 573.
 քաջակերի 'ի Միհրդատայ . 575. Լուկուղ-
 ղոս խնդրէ խաղալ ընդդէմ Պարթևաց .
 578. խաղայ դարձեալ ընդդէմ Տիգրանայ
 և Միհրդատայ , և պարտէ . 581. խնդրէ
 դարձեալ խաղալ , և թշուառանայ . 588.
 589. 591. դառնայ 'ի Հռոմ և յաղթանա-
 կէ . 593. 594. մեծութիւնք Լուկուղղեայ .
 597—601. մատենադարան նորա . 601. մե-
 նանայ և ծիւրեալ մեռանի . 604.

Լուսիտանիա : Տէս 'ի Սերոտովրիոս :

Խեցեկոյտ վճիռն Յունաց , զինչ իցէ .

Գ. 20. 21.

Կալանոս , մեծ մերկիմաստակ Հնդիկ .

Ե. 129. 130. 135.

Կալլիսթենէս իմաստասէր . Ե. 106. 107.

109—112.

Կաղնուոյ պսակն զինչ իցէ առ Նախ-
նիս . Բ. 230.

Կամիլլոսի զարմն . Ա. 491. չափաւորու-
թիւն և խոհեմութիւն նորա . 490. իշխա-
նապետ կարգի . 497. առնու զմայրաքա-
ղաքն Վէյաքուոյ . 500. յաղթանակէ բարձ-
րայօնս . 502. արգարութիւն նորա . 509.
ինքնին տարագիր մեկնի 'ի Հռովմայ . 512.
հրոսակ տայ 'ի վերայ Կեղտաց . 535. Հռո-
մայեցիք անձկան Կամիլլեայ . 536. միւսան-
գամ կարգի իշխանապետ . 539. յաղթու-
թիւն նորա 'ի վերայ Կեղտաց . 547. պար-
տէ զլատինս . 557. յաղթանակ նորա . 560.
իշխանապետ հնգիցս անգամ, 'ի մարտ
ընդդէմ Կեղտաց . 571. յաղթութիւն նո-
րա . 573. մեռանի խաղաղութեամբ . 577.

Կապանք մեծամեծք լերանց, ծակեալ 'ի
Լուկուղղոսէ . Գ. 597.

Կապեառովոն 'ի Հռովմ . Ա. 533. 537.
538. զԿապեառովոն ապրեցուցանեն Սադք.
541.

Կասպից ծով . Դ. 286. Ե. 241. Տէս և
Վրկանայ ծով.

Կասսանդրոս . Զ. 33. 42.

Կասսիոս . Զ. 350—354. 365. 384. 385.
387. մահ նորա . 410.

Կատիլինաս . Ե. 514. . . . Տէս և 'ի Կի-
կերովն :

Կատովն մեծ. զարմն նորա . Գ. 65, բոյս
մարմնոյն և ճարտարաբանութիւն նորա .
66. 87. Կորովութիւնն և սովորութիւնք
նորա . 67. 68. պարապել նորա 'ի Գալլու-

Թիւնս Հեղինացւոց . 69. կոչի Դեմոսթենէս Հռոմայեցի . 72. բարբ նորա . 73. 76. 77. առածք նորա . 78—83. կարգի հիւպատոս . 83. նուաձէ ժողովուրդս բազումն յայնկոյս Սպանիոյ . 83. 84. յաղթանակէ . 85. մրցանքն Վատովնի . 90. ամբաստան կայ զարանց չարաց . 92. կարգի համարակալ . 96. արիութիւն նորա . 100. անդրի կանգնեն նմա . 101. քաղաքավարութիւն կենացն . 102—106. հետամուտ լինի 'ի չահրստացութիւն . 106. կարծիք նորա ընդդէմ բժշկաց և բժշկաբանութիւն նորա . 110. 111. մատենագրութիւն նորա . 114. խորհուրդ տայ քանդել զՎարքեդոն . 116. մեռանի . 117.

Վատովն կրսեր . զարմն նորա . Դ . 441. բարբ նորա և դիմագրութիւն . 442—444. 448. 416. վարժի 'ի ճարտարախօսութեան . 447. սովորութիւնք նորա . 450. 455. 456. շրջի յԱսիա 'ի զննել զսովորոյթս . 457. անջքութիւն նորա . 458. ակնածելի 'ի Պոմպէէ . 460. 461. ընչատեցութիւն նորա . 461. գանձաւորութիւն նորա 'ի Հռոմ . 463. արդարութիւն նորա . 466. ճարտարաբանութիւն նորա մեծ . 470. խորագիտութիւն նորա . 471. 486. կարգի ժողովրդապետ . 473. ատենաբանութիւն նորա հրաշալի . 476. քաջարտութիւն նորա աննման . 479—482. 489. 491. 510. գնացք նորա զարմանալի ընդ Պազոմեայ արքային Եգիպտացւոց . 495. դարձ նորա մեծափառ 'ի Հռոմ . 501. նախատեսութիւն նորա . 507.

ատենաբանութիւնն. 522. փախչի ընդ Պոմպէի . 524. Ճարտարաբանութիւնն . 528. գնայ 'ի լիբիա . 532. 'ի նեղ անկեալ յուսահատ անձին առնէ . 554.

Կարմիր ծով . 2. 105.

Կարնէագէտ ակադեմեան Աթենացի իմաստասէր . Գ. 107.

Կարբեդոն : Տէս 'ի Կատովն . և 'ի Մարիոս .

Կաւկաս . Դ. 288. Ե. 241. 2. 17. 154.

Կեղտը : Տէս և Գաղատացիք , և 'ի Կամիլոս : Հորդան տան միւսանգամ յԱդրիական ծովէն 'ի վերայ Հռովմայ . Ա. 570. զէնք նոցա . 571.

Կեսար փոքր : Տէս յԱնտոնիոս : 2. 400.

Կեսար, պատմագիր Հռոմայեցի . Բ. 569.

Կերկիւոն գօտէկուիւ , սպանեալ 'ի Թէսէոսէ . Ա. 16.

Կերպերոս , շուն . Ա. 50.

Կիզանողական հայելոյ ստորագրութիւն . Ա. 245.

Կիլիկիա . Դ. 285. 2. 187.

Կիկերովնի զարմն . Ե. 497. ուսումնասիրութիւն նորա . 499. խառնուած նորա . 501. 502. զուարթաբանութիւն նորա . 505. 508. կարգի զօրավար . 510. հիւպատոսութիւն նորա . 512. տապալէ զԿատիլինաս . 522—533. զօրութիւն Կիկերովնի . 536. մեծապէս գովէ զԱրիստոտէլ և զՊլատոն . 537. առածք նորա . 339—544. վտանգի . 549—552. դառնայ 'ի հայրենիս . 555. եղանակ ատենաբանութեան նորա . 557. կու-

սակալէ Կիլիկիոյ . 558. Կիկերոն յԱթէնս . 560. ատենաբանութիւն նորա . 565. զօրացեալ հալածէ զԱնտոնիոս . 575. Թըշուառանայ . 178. խողխողի . 581.

Կիմբրացիք . Գ. 228. 229. ահագին քաջութիւն նոցա . 252. զէնք և կազմած նոցա . 257—259. կանայք նոցա . 260. 261 : Տէս և 'ի Մարիոս :

Կիմոնի զարմն . Գ. 471. բարքն նորա . 473. դիմագրութիւն նորա . 464. զօրավար կարգի ծովապետ . 475. յաղթութիւն նորա . 478. գտանէ զգերեզման Թէսէոսի . 481. հնարիմացութիւն նորա . 482. առատաձեռնութիւնն . 485. սանձէ զհպարտութիւն արքային Պարսից . 488. 491. հիւանդացեալ մեռանի յարշաւանին . 506.

Կինէաս Թեքսաղացի Ճարտասան մեծ՝ աշակերտ Դեմոսթենէայ, բնակակից և իմաստուն խորհրդական Պիւռռոսի . Գ. 159. Կինէաս 'ի Հռոմ . 173.

Կիննաս . Գ. 288. 289. 294.

Կիւրոս մեծ . Ե. 66. Գերեզման նորա և գամբանագիր . 135. Զ. 443.

Կիւրոս, որդի Դարեհի եղբայր Արտաշէսի . Զ. 441. բարքն նորա . 442. 443. 444. 447. մահ նորա 'ի պատերազմի . 455—457.

Կիւքրէաս Սաղամիւնացի աստուածօրէն պատուեալ առ Աթենացիս . Ա. 15.

Կղաւդիոս Ապպիոս հոյակապ այր . Գ. 171.

Կղեսուր . գաւառ . Զ. 156. 187.

Կղէոմբրոդոս . Ե. 290. 292.

Կղէոմենէս . բարբ նորա . Ե. 300. 301.
 Խորհի կարգաւորել զՍպարափա . 307. գա-
 ւաճանէ զպարէտան . 810. կարգաւորու-
 թիւն նորա . 317. հորդան տայ յԱքայիա .
 325. նաւէ յԱղեքսանգրիա . 349. 'ի գիւղա-
 հոջ արգելանի . 354. մահ նորա . 358.

Կղէոպատէ . Զ. 137—141. բազմալե-
 զու . 141. 145. 156. 187. 195. 206. 216. գամ-
 բարանք նորա մեծագործք . 219. ձերբա-
 կալ լինի . 228. խօթանայ . 231. մահ նորա .
 235.

Կղիտոս . ահագին գէպք նորա առ Ա
 ղեքսանգրիւ . Ե. 102.

Կողբիս . Դ. 287.

Կոննիգաս . գաստիարակ Բէսէոսի .

Ա. 7.

Կորիոզանոսի զարմ . Բ. 127. նահատա-
 կութիւնք նորա . 230. մայրապետութիւն
 նորա . 232. ահագին նահատակութիւն նո-
 րա առ Կորիոզանովն քաղաքաւ . 236. 237.
 240. մրցանակ նորա . 241. հիւպատեան
 բարձին հետամուտ լինի . 247. մերժի . 249.
 ծանրացատումն ընդդէմ գառնայ ժողո-
 վըրդապետութեան . 251. գատապարտի .
 256. վտարանգի անգարձ . 260. անզարհու-
 րելի կիրքն . 261. կարգի 'ի Վոլսկեանց զո-
 րավար ընդդէմ Հռոմայեցոց . 270. խա-
 զայ 'ի Հռոմ . 274. զիջանի 'ի պաղատանս
 մօրն և չով առնէ 'ի Հռոմայ . 283. խողեռ
 զի 'ի Վալսկեանց . 291.

Կորդիք , գաւառ 'ի Հայս . Դ. 289.

Կորնթացիք . Բ. 63. 64. գովութիւն

մեծ՝ քաղաքին նոցա . 341.

Կուիրինոս , կոչումն . Ա . 128.

Կուռնեղիա մայր Գրակքեանց . Ե . 430.

Կուռնեղիոս Նեպոս պատմագիր Լա-
տին . Բ . 569.

Կուր գետ . Դ . 286.

Կտակ առնելոյ սովորութիւն Հռոմայե-
ցւոց 'ի սկզբան պատերազմի . Բ . 238.

Կտեսիաս պատմագիր Յոյն . Զ . 460. 468.

Կրասսոսի զարմն . Դ . 69. ընչասիրու-
թիւն նորա . 70. առատաձեռնութիւնն .
73. փաստաբանութիւն նորա . 73. իմաս-
տասիրութիւնն . 74. յիշերիա բնակու-
թիւն նորա 'ի քարանձաւի . 75—77. ան-
ցանէ 'ի Լիբիա . 77. բարք նորա . 81. 82.
մեծագործութիւնն . 88. հիւպատոսանայ .
93. տենչ Կրասսոսի վասն պարթեական
մարտին . 100. չու առնէ , կապէ կամուրջ
'ի վերայ Եւփրատայ . 102. մեծաբանս պա-
տախտանէ գեսպանացն Արշակայ . 104.
ստորագրութիւն զօրուն Պարթեաց . 105.
դաւեալ խաղայ ընդ անկոխն . 111. հոք-
դան տայ ընդգէմ Պարթեաց . 115. կռուի
և վատթարի . 117—123. գիշեր ցաւագին
Հռոմայեցւոց . 124—126. գիշերագնաց
փախուստն . 128. Կրասսոս սպանանի 'ի
Պարթեաց . 135.

Կրեմոնա քաղաք Իտալիոյ . Զ . 556.

Կրիւսոս արքայ Լիւգացւոց , և անցք
նորա . Ա . 351. . . .

Կրովենեան կին՝ սոսկալի՝ տապաստ
արկեալ 'ի Թէսէոսէ . Ա . 14.

Համարակալքն Հռոմայեցւոց զինչ ի-
ցեն. Բ. 434. Գ. 94.

Հայոց աշխարհ. Դ. 284. 286. Զ. 154.
156. 159. գովութիւն աշխարհին Հայոց՝
զոր Երջանիկ աշխարհ կոչէ Պլուտարքոս.
180. 182. 187. 189. 190. 198. Հայոց ար-
քային հանգերձաւորութիւնն արքունի.
Զ. 188. Հայոց զօրուն գովութիւն. Զ. 181.

Հայք, նիզակակիցք Սիւղղասայ. Գ. 374.
Հեկաղեայ առասպելաբանութիւնն.
Ա. 20.

Հեկտոր. Ա. 55.

Հերակլէս հալածիչ աւաղակաց. Ա. 10.

Հերակլէայ վարդ գրեալ ՚ի Պլուտարքոս.
ս է և կորուսեալ. 47. Հերակլէս հալածիչ
բռնաւորաց. 213. Գ. 309.

Հերակլէան արձանք. Ե. 133. Զ. 199.

Հերոդոտոս պատմագիր Յոյն. Գ. 47.

Հերովդէս Հրէայ. Զ. 198. 215.

Հերոնի արքայ Սիրակուսացւոց. Բ. 536.

Հեփեստիոնի բարեկամ մեծ՝ Աղեք-
սանդրի. Ե. 96. III. 140.

Հիպպոկրատէս բժշկապետ Յոյն. Գ.
110.

Հովերոս. Ա. 154. 155. Բ. 162. քեր-
թուածք նորա. 279. գովութիւն նորա.

360. 447. 476. 512. 583. 588. 597. Գ. 182.

Ե. 19. 55. 56. Տե՛ս և ՚ի Լիւկուրդոս :

Հռեմոսի ծնունդն. Ա. 68. մահ նորա. 82.

Հռոմայեցւոց հնոց ճշգրութիւնն ՚ի գե-
նին. Բ. 516—518. ծերակուտին նոցա գո-
վութիւն մեծ. Գ. 173. ազգարարութիւն

նոցա հրաշալի առ Պիւռոս . 176.

Հռոմուլոսի ծնունդն . Ա. 68. Հռոմուլոս շինէ զՀռոմ . 83—85. Կառավարութիւն նորա . 87. 88. յալթանակն նորա . 95. 96. Կռուի ընդ Սաբինացիս . 102. միաբանի ընդ նոսա . 105. 106. օրէնք նորա . 112. ախրապետէ . 120. Հռոմուլոս անհետանայ 'ի միջոյ . 122.

Հռովմայ անուանակոչութիւնն . Ա. 63. 64. առաջին բնակիչք նորա . 239. խաղաղութիւն նորա յաւուրս Նումայի . 270. քանդումն նորա 'ի Կեղտաց . 532. 533. նորոգումնն . 552. ահաբեկութիւն Հռոմայեցւոց առ 'ի Կեղտաց . 574.

Ղապիթեայք . Ա. 46.

Ղեւոնդ զօրավար Կորնթացի 'ի Սիկիլիա . Բ. 334.

Ղիւտիոն , հռչակաւոր ցուպ հաւահրմայ Հռոմուլոսին . Ա. 553.

Ճեմականք . Գ. 423.

Ճեմելքն Արիստոտէլի . Ե. 18.

Մագոն զօրավար Կարքեդոնացւոց . Բ. 333. 336. 337.

Մատենադարան Տէյոսի յԱթէնս . Գ. 422.

Մարաթոնեան ցուլ սպանեալ 'ի Թէսէոսէ . Ա. 20.

Մարգոնիոս զօրավար մեծ Պարսից . Գ. 26. 28. 34. 36. 41.

Մարիոսի Գայիոսի գիտակ երեսաց և բարքն . Գ. 214. զարմն նորա . 215. քաջութիւն նորա . 216. Կարգի ժողովրդապետ և զօրավար . 217. 218. քաջասրտութիւն

նորա . 221. կարգի հիւպատոս 224. անցա-
նէ 'ի Լիբիա . 229. գառնայ 'ի Հռոմ և
խաղայ ընդդէմ Տեոտնաց . 237. յաղթէ
Ամբրոնաց և Տեոտնաց . 247. 249. հնգիցս
հիւպատոսանայ . 251. խաղայ ընդդէմ
Կիմերացւոց . 256. տարփայ և վեցերորդի
հիւպատոսութեան . 262. գնայ առ Մի-
հրդատ . 269. կարգեալ 'ի զօրավար՝ փախ-
չի յերեսնց Սիւզդասայ . 276. աշխարհելի
կերբ Մարիոսի . 277—282. ձերբակալ լի-
նի . 282. արձակի . 285. Թափառի մինչև 'ի
Կարբեդոն . 287. անկանի առ Կլիննատա .
289. 290. մտանէ ընդ Կլիննատայ 'ի Հռոմ .
293. առնէ կոտորած . 294. հիւպատոսա-
նայ եօթնիցս . 297. 'ի մեծ տաղնապ ան-
կանի . 298. վատթարեալ խելացնորի և մե-
ռանի . 299. 300.

Մարկեղղոսի զարմ, գովութիւն նորա .
Բ. 511. 512. հիւպատոսանայ . 518. ահա-
գին նահատակութիւն նորա ընդդէմ ար-
քային Գաղատացւոց . 521. առնու զՄե-
դիոլան մայրաքաղաք Կեղտաց . 522. մեծ
յաղթանակ նորա . 523. Մարկեղղոս կոչի
սուսեր . 526. յաղթէ Աննիբաղայ . 529.
նաւէ 'ի Սիկիլիա . 532. խաղայ 'ի Սիրա-
կուսա . 435. առնու զնա . 544. գառնայ
'ի Հռոմ, և խաղայ ընդդէմ Աննիբա-
ղայ . 556. յաղթէ . 561. 'ի դարանամոաց
սպանանի . 567. անդրի նորա փառաւոր .
599.

Մարք, գիպաղեղունք 'ի բանակին Տի-
գրանայ . Գ. 58. Զ. 463. 188. 198.

Մեղարացւոց թաղումն մեռելոց . Ա.
313.

Մեղիոլան մայրաքաղաք Կեղտաց . Բ.
222.

Մեղիա . Ա. 18.

Մենքենայք և մանգղիոնք Դեմետրիո-
սի . Զ. 38. 39.

Մեռելոց սուգ առ Հռոմայեցիա . Ա.
250.

Մետեղլոս Կեկիլիոս հիւպատոս Հռո-
մայեցւոց , զօրավար ընդդէմ Յուդուր-
թասայ . Գ. 221. Խնքնին տեղի տայ 'ի Հռո-
մայ . 267. Մետեղլեայ վարք գրեալ 'ի
Պլուտարքոսէ և Կորուսեալ . 267. դարձու-
ցանէն զՄետեղլոս 'ի Հռոմ . 269.

Մերկիմաստակքն Հնգկաց . Ե. 127. սո-
վորութիւն նոցա 'ի մահուն . 235. 136.

Միաքանուծեան տաճար 'ի Հռոմ
ուխտեալ 'ի Կամիլլեայ և Կանդնեալ 'ի
Հռոմայեցւոց . Ա. 576.

Միլտիագէս զօրավար մեծ Յունաց . Ա.
429. Գ. 16.

Մինր , դէք Պարսից . Ե. 65.

Մինրդստ արքայ Պոնտոսի . Գաղտնի
արձանագրութիւնք նորա . Դ. 291. 292.
Մահ մինրդատայ . 297. 298. Տէս և 'ի Սիւզ-
ղաո , և 'ի Լուկուղլոս , և 'ի Պոմպէոս , և
'ի Սերտովրիոս :

Մինաս , հէն . Զ. 150.

Մինովա արքայ Կրետայ . Ա. 21.

Մինոտաւրոս , դազան . Ա. 21.

Մծբին , քաղաք ընդարձակատարր և

բազմաժողով, յամենաբեր գաւառի, ընդ տերութեամբ Տիգրանայ. Գ. 583.

Մուտիոս Աշխուշ. Ա. 396. 397.

Յաննոս Թագաւոր յոյժ վաղնջուց. Ա. 269. մեհեան նորա 'ի հռոմ, և երկգիմի գրօշեալն. 269.

Յասովն Արդոնաւուն իշխան. Ա. 27.

Յոբ Թագաւոր, քաջ պատմաբան. Գ. 633.

Յուդուրթառ արքայ 'ի Լիբիա. Գ. 221. 224. 226. 227. 232.

Յուլիոսի Կեսարու զարմ. Ե. 153. Ժողովնայ եղեալ անկանի 'ի ձեռս ասպատակաց. 154. Ճարտարաբանութիւն նորա. 157. Կուսակալութիւն նորա յԻբերիա. 169. Հիւպատոսութիւն նորա. 175. սովորութիւնք նորա. 180. յաղթութիւնք նորա. 181. 194. Խորհուրդ Կեսարու ասպալէլ զՊոմպէոս. 197. Հետամուտ լինի Պոմպէի. 209. իշխանապետ կարգի. 211. Հասանէ 'ի Փարսաղիա. 219. յաղթէ Պոմպէի. 225. նաւէ յԱղէքսանդրիա. 226. յաղթութիւն նորա. 231. գառնայ յԽաւրիա. 231. կարգի չորրորդ անգամ հիւպատոս. 237. յաղթանակէ. 238. փառաւորի յոյժ. 239. 244. ազգ նմա լինի վասն գաւառացն իւրոց. 253. գաւառացի և մեռանի. 255. 256.

Յուշկապարկաց հարսանիք. Ա. 48.

Նասիկաս Սկիպիոն. Բ. 393. յաղթութիւն նորա 'ի վերայ Պերսէոսի. 395. Գ. 117.

Նաւն Թէսէոսի երեսնաթի հռչակա-
ւոր. Ա. 34.

Նեասորն Հովերեան. Զ. 394.

Ներոն կայսր յազատութիւն կարգէ
զՀելլենացիս. Բ. 649. Զ. 238. 500. 526.
պատկերք նորա. 548.

Նիկարքոս նախահաւն Պլուտարքոսի .
Զ. 211.

Նիկիասայ զարմն. Դ. 5. հանգէս նորա.
8. երկիւղածութիւն նորա. 10. վատասը-
տութիւն նորա 'ի զրպարտութիւնս. 11.
կարգի իշխանապետ. 12. կարգի զօրավար.
14. միջնորդ լինի խաղաղութեան. 22. գը-
նայ 'ի Սպարտիա. 25. բարք նորա. 26.
ընդդէմ դառնայ արշաւանին Աթենա-
ցւոց 'ի Սիկիլիա. 28. ընտրի զօրավար 'ի
Սիկիլիա. 30. ականայութիւն նորա 'ի
նոյն. 33. տէրութիւն նորա. 35. պատէ
զՍիրակուսա. 39. ախտակրութիւն նորա.
39. յաղթէ. 40. պարտի. 46. զահի հար-
կանի 'ի խաւարմանէ լուսնի. 53. հարուած
մեծ առնու. 57. աշխարելի կիրք Նիկիա-
սայ. 59. 61. 62. ձերբակալ լինի. 63. ող-
բալի մահ նորա. 69.

Նիմփիդիոս Հռոմայեցի. Զ. 509. 510.
516. 518.

Նուիրական գունդն երեքհարիւրոց
Թերայեցւոց հռչակաւոր. Բ. 475—478.

Նումաս երկրորդ Թագաւոր Հռովմայ
էր 'ի Սաբինացւոց. Ա. 222. զարմ և
ծնունդ նորա և վարք նորա. 227—229. ըն-
տրի 'ի Թագաւոր. 232. հրաժարի 'ի Թա-

գէն . 232. յանձն առնու . 236. օրինադրու-
թիւն նորա . 238. քաղաքականութիւն նո-
րա . 240. վարդապետութիւն նորա զԱս-
տուծոյ . 241. հաստատէ զՎեստեան կու-
սանսն . 248. 528. քաղաքավարութիւն նո-
րա . 258. 262. օրէնք նորա . 258. 263—265.
մեռանի 'ի ծերութենէն . 274. յուլար-
կաւորութիւն նորա . 275. մատեանք Նու-
մայի . 275. 276.

Ընթաց ակօսին ստորագրութիւն . 2.

379.

Ըուշա մայրաքաղաք . Ե. 78. 79. 137.

Ութուշ . 2. 525. 526. 528. հիւպատոսա-
նայ . 529. 533. 535. ինքնակալ անուանի .
535. 540. 542. քաղաքականութիւն նորա .
546. 550. խաղայ 'ի մարտ . 553. 559. ատե-
նաբանութիւն նորա . 570. անձնասպա-
նութիւն նորա . 673.

Ուղիմպիա մայր Աղեքսանդրի մեծի . Ե.
8. 9. 83. 134.

Ուղիմպեայ լերին բարձրութիւն . Բ.
394.

Ոստիղիոս Տուղդոս երրորդ թագաւոր
Հռովմայ . Ա. 277.

Ուրմիզգ, գէջ Պարսից . Ե. 64. 2. 490.

Պալլասեանք . Ա. 18.

Պանտաւքոս զօրավար Դեմետրի հուժ-
կու անհնարին . Գ. 144.

Պատրոկղոս . Ա. 55.

Պարթևք, սովորութիւն նոցա 'ի մար-
տի . Դ. 116. Ե. 241. 2. 160. 161. 162. 164.
166. 167. Տէս և 'ի Կրասսոս և 'ի Պոմպէոս:

Պարիւստտեայ Թագուհւոյն Պարսից՝
գործքն. Զ. 443. 466. 469. 477.

Պարմենիոն. Ե. 33. . . .

Պարսից, նորոյ Թագաւորի արարողու-
թիւնք. Զ. 443.

Պաւղոս Եմիլիոս առաջին. Բ. 115. 116.
անկանի 'ի մարտին Աննիբաղայ. 117. 119.
120.

Պաւսանիաս. Ա. 467. 468. Գ. 29. 34. 38.
40. 42. 43.

Պեղոպիդէս, զարմն նորա. Բ. 449. նա-
խանձաւոր Եպամինոնդեայ. 450. 452. նի-
զակակից նորա. 452. գատապարտի յաք-
տորն 'ի բռնաւորաց. 454. խորհի ազատեւ
զհայրենիս. 455. ծպտեալ մտանէ 'ի քա-
ղաքն. 459. նահատակեալ դիտապատտ
առնէ զլէոնտիդէս բռնաւոր 'ի գիշերի 'ի
տան նորա. 465. ազատութիւն տայ հայ-
րենեաց. 465—467. կարգի Բիովտարքոս.
468. յաղթութիւն նորա մեծ. 474. զօրա-
վար Նուիրական գնդին. 478. 479. քաջու-
թիւն նորա մեծ. 483. 484. խաղայ զօրու-
'ի Թեսսաղիս. 489. ձերքակալ լինի 'ի Թըշ-
նամեաց, 492. փրկի 'ի ձեռն Եպամինոն-
դեայ. 497. գովութիւն նորա առ Արտա-
շէսի 'ի Պարսս. 498. միջամուխ նահատա-
կեալ 'ի մարտին անկանի. 504. գիահանք
նորա մեծ. 505.

Պեղոպս Թագաւոր 'ի Պեղոպոննիսոս.
Ա. 5.

Պերիգունէ դուստր Սիննասայ. Ա. 13.

Պերիկլէս. զարմն նորա. Բ. 11. պատ-

կերքն . 11. մեծ համբերութիւն նորա . 15. ձիւք նորա և միսեւ նորա 'ի ժողովուրդն . 18. հզօր ճարտարախօսութիւնն . 21. առածք նորա . 22. նկուն առնէ զԱրիսպագն . 24. քաջամարտիկ հանգէս նորա . 26. քաղաքականութիւն նորա . 30. շինութիւնք նորա հոյակապք . 30—39. յինքն գրաւէ առհասարակ զտէրութիւն Աթենայ . 39. տնտեսութիւն նորա . 43. զգուշաւորութիւնն 'ի մարտի . 47. դիմէ 'ի Պեղոպոննիսոս . 49. նաւագնաց լինի 'ի Պոնտոս . 49. խաղայ յԱտաիկէ . 52. արշաւէ 'ի Սամոս . 57. 58. մեծանշնութիւնն ' 78. հարկանի 'ի սրածութենէ . 80. մեռանի . 81.

Պերիփիգէս , Լախտաւոր . Ա. 13.

Պերսեփոնէ . Ա. 50.

Պերսէոս արքայ Մակեդոնիոյ . Բ. 379. ոգորի ընդ Հռովմայ . 379. 382. ընչաքաղցութիւն նորա . 386—389. պարտութիւն նորա . 395. բանակին նորա ստորագրութիւն . 399. խորտակումն նորա . 405. Պերսէոս փախտաւայ . 409. 413. անձնատուր առ Հռովմայեցիս . 414. նորանշան մահ նորա . 432.

Պինդարոս քերթող Յոյն . Բ. 550. Դ. 4.

Պիսիագրատոս Աթենացի . Ա. 352. 355. 358.

Պիտութոս հաւն թէսէոսի . Ա. 5. 6.

Պիրիթոս . Ա. 47. 48.

Պիւթագորաս իմաստասէր . Ա. 240. 241. 242.

Պիւթագորէանց կարծիք վասն հոգա-

գընտոյս. Ա. 249.

Պիւռուոսի զարմն. Գ. 134. դիմագրու-
թիւն նորա. 137. տակաւին պատանեակ՝
քաջանայ. 138. արձակի յԵպիւռոս ար-
քայանալ. 139. նահատակութիւն նորա.
145. գովութիւն նորա. 146. բարբ նորա.
147. համբաւի արքայ Մակեդոնիոյ. 153.
յիտալիա հրաւիրի 'ի զօրավար. 158. նա-
ւէ յիտալիա. 162. նահատակութիւն նո-
րա ընդդէմ Հռոմայեցւոց. 166—170.
պարտէ զՀռոմայեցիս և պարտի. 178. հրա-
ւիրի 'ի Սիկիլիա. 180. ահագին նախճիրք
նորա. 185. պաշտի 'ի Հռոմայեցւոց. 188.
գառնայ յԵպիւռոս. 189. նախճիրք նորա
'ի Լակեդեմոնիա. 198. հրաւիրի յԱթ-
գոս. 199. դարձեալ ահագին նախճիրք
նորա. 201. խուճապի. 207. հարկանի
կզմնորաւ 'ի կնոջէ, և ապա գլխատի. 208.
209.

Պիւռուոսեան կաքաւ. Ա. 256.

Պլուտարքոս խոստանայ ճշմարտավէպ
լինել. Ա. 3. 4. վարդապետութիւն նորա
վասն հոգւոյ. 127. իմաստասիրութիւն նո-
րոս վասն ամուսնութեան. 305. 306. վար-
դապետութիւն նորա վասն դրօշելոց. 501.
502. վասն ձախողակ աւուրց. 524—527.
վասն առաքինութեան. Բ. 10. վարդա-
պետութիւն նորա վասն աստուածային
ազդեցութեանցն՝ հանդերձ պահելով
զանձնիշխանութիւն մարդոյ. 280. վասն
հրաշից. 288. 289. վասն ընդերկրեայ ջրոց.
391. վասն խաւարման լուսնի. 398. վասն

աստուածութեան. Գ. 18. 19. Պաշտար-
քոս նաև 'ի Յիշատակարանաց և 'ի վաղըն-
ջուց Հրովարտակաց ժողովէ զպատմու-
թիւն իւր. Դ. 5. վարդապետութիւն նո-
րա վասն արդարութեան. 511. 512. գովէ
զՀռոմէական լեզուն. Ե. 447. խորհրդա-
ծութիւն նորա վասն տիեզերականացն. 2-
110. և վասն քաղաքին Աթենայ. 337.

Պաշտոնի կարծիք վասն հողագնաւորայ.
Ա. 250. վարդապետութիւն նորա յազագա-
քաղաքականութեան. 272. Պաշտոնի ձեռ-
նարկեալ 'ի Ճառ Աշխատեան կղզւոյն,
մեռանի. 359. Բ. 21. 159. 477. 606. Գ. 69.
300. 309. 338. Գ. 54. 2. 156. 258. 268. 270.
Պողիւքիոս պատմագիր Յոյն. Բ. 611.
612. Գ. 83.

Պոմպէի զարմն. Դ. 229. բարբ նորա և
գիմագրութիւնն. 230. 318. սակաւապի-
տութիւն նորա. 232. փաստարանութիւն
նորա. 234. զօրավարէ. 237. նահատակու-
թիւն նորա. 238. նաւէ 'ի Լիբիա. 244.
Մէծ կոչելն նորա. 248. յաղթանակէ ար-
տանի գոլով. 250. չղւ առնէ յԻբերիա.
255. դառնայ յԻտալիա. 260. հիւպատո-
սանայ. 261. իշխանանայ առհասարակ.
268. մարբէ զծովն յանպատակաց. 271.
քաղաքականութիւն նորա. 274. զօրավար
ընտրի ընդգէմ Տիգրանայ և Մինորդատայ.
276. 281. մտանէ յաշխարհն Հայոց. 284.
դաշն կգէ ընդ Տիգրանայ. 285. իջանէ
յԱսորիս. 293. առնու զՀրէաստան. 293.
մեծութիւն նորա. 294. յաղթանակ նորա

մեծ 'ի Հռոմ'. 302. ընտրի միայնակ Հիւ-
պատոս. 322. ամբարտաւանի. 327. 328.
լքանէ զՀռոմ'. 334. Փարսաղեան մարոն
նորա ընդ. Կեսարու. 345—354. պարտի. 359.
փախչի յԵգիպտոս. 361. սպանանի. 365.

Պոնտիոս Կովինիոս, գծուարին հրեշ-
տակութիւն նորա 'ի Կապեաղիտն. Ա.
537—540.

Պոպղիկողաս, կոչէր յառաջն Պոպղիոս
Վաղերիոս. Ա. 363—366. յաղթանակէ
փառօք. 380. կարգաւորութիւնք նորա, և
օրէնք. 384—387. յաղթութիւն նորա 'ի
վերայ Տիւրքենացւոց. 396. ընտրի չորրորդ-
անգամ Հիւպատոս. 402. յաղթութիւն
նորա 'ի վերայ Սաբինացւոց. 408. յաղթա-
նակէ և մեռանի խաղաղութեամբ. 408.

Պոմբաս արքայ Հնդկաց, հսկայ. Ե. 119.
120. 121.

Պորբիա կին Բրուտոսի. Զ. 359. 360.
363. 376.

Պորսենաս Կղարաս, հզօր Թագաւոր
Եթալիա. Ա. 393. 398. 401. մարտ նորա
ընդդէմ Հռոմայեցւոց. 394.

Պաղոմէոս. Զ. 29. 30. 33. 34.

Պոդոմեայ Փիլոպատովքի, նաւն ահա-
գին յոյժ. Զ. 80.

Սաբինացւոց կանանցն յափշտակու-
թիւն. Ա. 89.

Սալլուստիոս պատմագիր Լատին. Գ.
533. 584.

Սաղամինացւոց Թաղումն մեռելոց. Ա.
313.

Սաղեան քուրմք առ Հռոմայեցիս . Ա.
251. 253. 254. կարաւ Սաղեան քրմայն . 255.

Սամոսատ քաղաք . Զ. 152.

Սամսայեք . Բ. 59. 61.

Սատիւրոս, Պայ. խառնակերպարան
գաղան, Գ. 424. Ե. 52.

Սեւեւկոս . Զ. 17. 33. 54. 59. 92.

Սեմյրոնիոս Հռոմայեցի, նահատակ
քաջ . Զ. 539.

Սենեկայ իմաստասէր . Զ. 437.

Սերտովրիոսի զարմն, և մայրասիրու-
թիւն նորա յոյժ, և փաստաբանութիւնն.
Գ. 621. կորովութիւն նորա . 622. հնարի-
մացութիւն նորա . 623. կարգի զօրավար .
624. նաւէ յիբերիա . 630. ցանկայ երթալ
յԱտլանտեան կղզիս . 632. նաւէ 'ի Լիբիա .
632. տայ փորել 'ի Լիբիա զգերեզման
հակային Անտէյոսի . 633. հրաւիրի 'ի Լու-
սիտանիա 'ի զօրավար միահեծան . 635. Ե-
զին նորա պատմութիւնն, և հնարիմացու-
թիւնն . 635—637, 653. կռուի ընդդէմ
Հռոմայեցւոց . 637—641. գաստիարակու-
թիւն տայ մանկանց Լուսիտանացւոց . 641.
իմաստութիւն նորա . 645. հնարիմացու-
թիւն նորա . 646—648. յաղթէ Հռոմայե-
ցւոց . 650—655. բարբ նորա . 656. 657. բա-
նագնացութիւնք նորա ընդ Միհրդատայ .
658—661. դաւաճանի Սերտովրիոս . 663.
վերս առնու յընթրիս և մեռանի . 664.

Սիննիս, հուժկու աւաղակ . Ա. 13.

Սիպարացիք, գրդացեալք . Բ. 446.

Սիւղղատայ զարմ . Գ. 367. գիմագրու-

Թիւն նորա . 368. բոյս բարուց նորա . 364.
 379. նաւէ 'ի Լիբիա . 370. առաքի ընդդէմ
 Միհրդատայ . 374. յիշատակագիրք նորա .
 377. 378. կարգի հիւպատոս . 380. խաղայ
 ընդդէմ Հռովմայ . 385. խաղայ ընդդէմ
 Միհրդատայ . 389. ձեռն արկանէ 'ի նուի-
 րական գանձա Ելլադայ . 392. առնու զԱ-
 թէնս . 397. յաղթութիւն նորա ընդդէմ
 բարբարոսաց . 411. գաշն նորա ընդ Մի-
 հրդատայ . 418. խօսակցութիւն նորա ընդ
 նմա . 420. նահատակութիւն նորա . 432.
 տիրէ Հռովմայ . 435. ածէ կոտորած . 436.
 իշխանապետ զանձն անուանէ . 439. 'ի խօ-
 թութիւն որդանց անկանի . 445. ժայթքէ
 արիւն և մեռանի . 447.

Սկիպիոն Կուռնեքիոս, գառնայ յիբե-
 րիոյ, խորհուրդ տայ արշաւել 'ի Կարքե-
 դոն . Բ. 136. խաղայ 'ի Լիբիա . 138. խոր-
 տակէ զԱնիքազ . 140.

Սկիրոն, աւազակ ապանեալ 'ի Թէսէո-
 սէ . Ա. 15.

Սկիւթացւոյ սովորութիւն 'ի գինեռ-
 բուս . Զ. 36.

Սկիւտաղասն Լակեդեմոնացւոյ, զինչ
 իցէ . Գ. 340. 341.

Սոկրատայ իմաստասիրի, մտերմութիւն
 և վարժքն առ Աղկիքիագէս . Բ. 153.
 157—159. 161. 162. նիզակակից ընդ Աղկի-
 բիագէայ . 163. Գ. 62. 309.

Սոզոնի զարմն . Ա. 295. լինի Էրրեմն
 վաճառական . 297. 298. առած նորա վասն
 ընչաւէտութեան . 297. 299. քերթողու-

Թիւն նորա. նոյն: Գնայ առ Թաղէս. 303.
 Հնարիմացութեամբ տիրէ Սաղամինոյ. 309.
 Ընտրի իշխանապետ յԱթէնս. 320. Օրի-
 նագորութիւն նորա. 323. 327—343. Գնայ
 յԵգիպտոս կենակցի ընդ քրմացն. 345.
 Գնայ 'ի Կիպրոս. 345. Գնայ 'ի Սարգի առ
 Կրիւսոս արքայ և խնոսանաբանութիւնք
 նորա. 346—350. Գառնայ յԱթէնս. 353.
 ձեռնարկել նորա 'ի Ճառ Առլանտեան
 կղզւոյն և ձեռնութափ ընել. 359. մեռանի.
 360.

Սոնքէս Սալիտացի, հին քուրմ Եգիպ-
 տացւոց առ Սողոմիւ, լիահանձոր և քա-
 ջահմուտ. Ա. 345.

Սուրէն զօրավար մեծ Պարթևաց ընդ-
 դէմ Կրասսոսի. Դ. 110. 111. 115. 116.
 129. 132. 134. 135: Տէս և 'ի Կրասսոս.

Սպարտակոս Թրակացի՝ անուանի զօրա-
 վար մենամարտկաց. Դ. 83. 86. 88. 90. 91.

Սպարտացիք: Տէս 'ի Լիւկուրդոս:

Ստատիրա Թագուհի Պարսից. Զ. 447.
 469.

Սրածութիւն մեծ յիտալիա, յաւուրս
 Հռոմուլոսի. Ա. 115. յաւուրս Նումայի.
 253. Սրածութիւն 'ի Հռոմ յաւուրս Կա-
 միլլոսի. 576. Սրածութիւն յԱթէնս յա-
 ւուրս Պերիկղէայ. Բ. 74.

Վաղերիոս Մաքսիմոս, պատմագիր Լա-
 տին. Բ. 569.

Վաղերիոս Փղակկոս, առաջ այր Հռո-
 մայեցի. Գ. 69. 70.

Վեապասիանոս. Զ. 551. 552. 553.

Վեստեայ մեհեան, 'ի Նումայե . Ա. 249.
 Վեստեան կուսանքն . Ա. 112. պահա-
 պանք անշէջ հրոյն . 245. ստփրութիւնք
 Վեստեանց . 246—249. 527. 529. 550.

Վերդինիոս Հռովմոս . Զ. 510. 511.

Վեմահագին անկեալ յերկնից . Գ. 325.

Վէյաջւոց մայրաքաղաքին Տիւրքենիոյ
 նկարագիր . Ա. 492.

Վիտելիոս . Զ. 551. 513—556.

Վիրք, քաջամարտիկք 'ի բանակին Տի-
 գրանայ . Գ. 581. Դ. 286. 291.

Վլուճիւս, մայր Կորիողանոսի . Բ. 332.
 գնայ 'ի բանակ Վոլսկեանց՝ ողոր-
 ւոր առ որդին վասն Հռովմայ 283. 284.
 286.

Վոլսկեանք . Ա. 553. 558. 564.

Վրկան . Դ. 287. Ե. 241.

Վրկանայ ծով, որ և Կասպից . Գ. 592.
 Դ. 288. Ե. 91: Տէս և Կասպից ծով:

Տանջանք ոռակալք 'ի Պարսս, անուա-
 նեալ՝ Կուրից . Զ. 465.

Տարկուինիոս Սուպերբոս, արքայ Հռով-
 մայեցւոց . Ա. 364.

Տարկուինեանց պատերազմ . Ա. 379.

Տարսոն . Զ. 88.

Տաւրոս . Զ. 88. 89.

Տաքսիդէս, արքայ Հնդկաց . Ե. 117.

Տերմերոս, որ գլխովն ոգորեալ սպա-
 նանէր . Ա. 17.

Տեւտոնք . Գ. 228. 229. 237—239. 242:
 Տէս և 'ի Մարիոս:

Տիբերիոսի Գրակքեանց, զարմ . Ե. 365.

բարձր նորա . 367. 368. քաջութիւն նորա . 370. կարգի ժողովրդապետ . 376. օրէնստայ . 377. 384. ատենաբանութիւն նորա . 389. մահ նորա . 397,

Տիգրան Բ. արքայ Հայոց . Գ. 539. 554—556. ժողովէ զՄիհրդատ փախստական . 557. 558. 575 : Տէս և 'ի Լուկուղղոս , և 'ի Պոմպէոս :

Տիգրանակերտ քաղաք մեծ . Գ. 565. Գովութիւն և ստորագրութիւն նորա . 566. 568. 575.

Տիմազորաս , դեսպան Աթենացի 'ի Պարս . Բ. 499. Զ. 476. 477.

Տիմոկլէայ , ականաւոր կնոջն գէպք . Ե . 27 .

Տիմոկրատէայ , նամակաւոր պատգամաւորին օտարոտի գէպքն . Զ . 291 .

Տիմոկլոնդ Կորնթացի . զարմն նորա . Բ. 308. բռնաւորատեաց գոլով ոչ խնայէ և յեղբայրն իւր բռնացեալ . 311. անմխիթար թախծութիւն նորա . 312. ընտրի 'ի զօրավար ընդգէմ Սիկիլիոյ . հասանէ յիտալիա . 317. յաղթութիւն նորա . 324. 338. հրաշալի փրկութիւն նորա 'ի մահուանէ 331. բնակեցուցանէ զՍիրակուսա . 340. բառնայ զբռնաւորս 'ի Սիկիլիոյ . 343. նահատակութիւն նորա մեծ ընդգէմ Կարքեդոնացւոց . 348. արմատաքի խլէ զբռնաւորութիւնն 'ի Սիկիլիոյ . 358. մորցանակք նորա . 361. գովութիւն նորա . 362. 364. վախճանի խաղաղութեամբ և փառօք . 365.

Տիմոն մարդատեաց . 2. 213.

Տիտանեանք . 2. 498.

Տիտոս Փլամինիոս . պատկեր նորա պղնձի
և բոյս բարուցն . Բ. 625. հիւպատոսանայ .
627. խաղայ ընդդէմ Մակեդոնիոյ . 628.
անձնատուր նմա լինին Հելլենացիք . 633.
636. յաղթէ Մակեդոնացւոց . 638. 639.
ազատութիւն քարոզէ Հելլենաց . 643.
գովութիւն նորա 645. 646. դառնայ 'ի
Հռոմ, յաղթանակէ . 651. կարգի համա-
րակալ . 657. պարսաւի և գովի 'ի պատ-
ճառս մահուն Աննիրաղայ . 663. 664. մե-
ռանի . 664.

Տիրիբազ նախարար Արտաշէսի . 2. 446.
հնարիմացութիւն նորա . 480. 486.

Տիւղղոս, Թագաւոր Վոլսկեանց . Բ.
262. անկանի 'ի մարտի . 292.

Տիւփոյնեայ սղոյիք յԵգիպտոս . 2. 105.

Տիւրաբոն Հռոմայեցւոց, զինչ իցէ .
Բ. 558.

Տուսկուղեանք . Ա. 566.

Տրիբունք Հռոմայ, այն են՝ Ժողովրդա-
պետք, առաջին կարգեալք . Բ. 235.

Յլագլուխ երիւարն Աղեքսանդրի մե-
ծի . Ե. 15. 92. 122.

Փարիոս Մաքսիմոս . զարմն նորա . Բ.
87. հեղութիւն նորա . 88. իմաստնարան
ճարտարասանութիւնն . 89. հնգիցո կար-
գի հիւպատոս . 89. կարգի իշխանապետ
ընդդէմ Աննիրաղայ . 93. խաղայ ընդդէմ .
96. իմաստութիւն նորա . 98. հասանէ յօգն
Մինուկիոսի . III. յաղթէ Աննիրաղայ .

բարբ նորա . 367. 368. քաջութիւն նորա . 370. կարգի ժողովրդապետ . 376. օրէնստայ . 377. 384. ատենաբանութիւն նորա . 389. մահ նորա . 397,

Տիգրան Բ. արքայ Հայոց . Գ. 539. 554—556. ժողովէ զՄիհրդատ փախստական . 557. 558. 575 : Տէս և 'ի Լուկուղղոս , և 'ի Պոմպէոս :

Տիգրանակերտ քաղաք մեծ . Գ. 565. Գովութիւն և ստորագրութիւն նորա . 566. 568. 575.

Տիմազորաս , դեսպան Աթենացի 'ի Փարսա . Բ. 499. Զ. 476. 477.

Տիմոկլեայ , ականաւոր կնոջն դէպք . Ե . 27 .

Տիմոկրատեայ , նամակաւոր պատգամաւորին օտարոտի դէպքն . Զ. 291.

Տիմոլեոնդ Կորնթացի . զարմն նորա . Բ. 308. բռնաւորատեաց գոլով ոչ խնայէ և յեղբայրն իւր բռնացեալ . 311. անմխիթար թախծութիւն նորա . 312. ընտրի 'ի զօրավար ընդգէմ Սիկիլիոյ . հասանէ յԻտալիա . 317. յաղթութիւն նորա . 324. 338. հրաշալի փրկութիւն նորա 'ի մահուանէ 331. ընակեցուցանէ զՍիրակուսա . 340. բառնայ զբռնաւորա 'ի Սիկիլիոյ . 343. նահատակութիւն նորա մեծ ընդգէմ Կարբեդոնացւոց . 348. արմատաքի խլէ զբռնաւորութիւնն 'ի Սիկիլիոյ . 358. մըրցանակք նորա . 361. գովութիւն նորա . 362. 364. վախճանի խաղաղութեամբ և փառք . 365.

Տիմոն մարդատեաց . 2. 213.

Տիտանեանք . 2. 498.

Տիտոս Փլամինիոս . պատկեր նորա պղնձի
և բոյս բարուցն . Բ. 625. Հիւպատոսանայ .
627. խաղայ ընդդէմ Մակեդոնիոյ . 628.
անձնատուր նմա լինին Հելլենացիք . 633.
636. յաղթէ Մակեդոնացւոց . 638. 639.
ազատութիւն քարոզէ Հելլենաց . 643.
գովութիւն նորա 645. 646. դառնայ 'ի
Հռոմ, յաղթանակէ . 651. կարգի համա-
րակալ . 657. պարսաւի և գովի 'ի պատ-
ճառս մահուն Աննիբաղայ . 663. 664. մե-
ռանի . 664.

Տիրիբազ նախարար Արտաշէսի . 2. 446.
հնարիմացութիւն նորա . 480. 486.

Տիւղղոս, Թագաւոր Վոլսկեանց . Բ.
262. անկանի 'ի մարտի . 292.

Տիւփոյնեայ սղոխք յԵգիպտոս . 2. 105.

Տիւրաբոն Հռոմայեցւոց, զինչ իցէ .
Բ. 558.

Տուկուլեանք . Ա. 568.

Տրիբունք Հռոմայ, այն են՝ Ժողովոյդա-
պետք, առաջին կարգեալք . Բ. 235.

Տլազլուխ երիվարն Աղեքսանդրի մե-
ծի . Ե. 15. 92. 122.

Փաբիոս Մաքսիմոս . զարմն նորա . Բ.
87. հեղութիւն նորա . 88. իմաստնաբան
ճարտարասանութիւնն . 89. հնգիցս կար-
գի հիւպատոս . 89. կարգի իշխանապետ
ընդդէմ Աննիբաղայ . 93. խաղայ ընդդէմ .
96. իմաստութիւն նորա . 98. հասանէ յօգն
Մինուկիոսի . 111. յաղթէ Աննիբաղայ .

112. Փարիոսի դովովթիւնն . 122. 123. միւսանդամ խաղայ 'ի վերայ Աննիքաղայ . 124. առնու զՏարանտացւոց քաղաքն 129. յաղթանակէ . 133. կոչի վահան . 526. Փաբիոս խոջնդոտն լինի Սկիպիոնի 'ի բան արշաւանին 'ի Կարքեդոն . 136—138. մեռանի խաղաղութեամբ . 140.

Փարթիկիոս, յոյժ աւագ այք Հռոմայեցի . Գ. 174—177.

Փաղանդին Մակեդոնացւոց ատորագրութիւն . Բ. 638.

Փաղերէոս . Զ. 19. 20.

Փաղերիա, քաղաք քաջամուր յիտալիա . Ա. 507. մատնի 'ի ձեռս Կամիլլոսի 'ի վարժապետէ մանկանց Փաղերացւոց . 508.

Փառնիոս Մարկոս . Զ. 394. 395.

Փասիս, գետ . Դ. 287.

Փեկեղեան քուրմք առ Հռոմայեցիս . Ա. 251.

Փէա, կին աւագակ . Ա. 15.

Փիգիաս, ճարտարագործ մեծ . Բ. 35.

37. գրօշեալն Աթենասայ . 66. 68. բանտարկեալ մեռանի . 68.

Փիլիպպիդէս, քերթող կատակերգակ . Զ. 26. 48.

Փիլոպիմէն, զարմն նորա' . Բ. 583. պատկեր նորա 'ի Դեղփիա . 584. բարբ նորա . 586. 587. թարթափել նորա 'ի Հոմեր և 'ի պատմութիւն Աղեքսանդրի . 388. ահագին քաջութիւն նորա . 591. 594. իշխանանայ, փոխէ զԷնս Ա. քայեցւոց . 595. յաղթէ

Լակեդեմոնացւոց . 599. հանդէս փաղան-
գին փիլոսփմենեայ . 600. կռուի 'ի Կրե-
տէ . 605. պարտի 'ի նաւամարտի . 606. գի-
մէ 'ի Սպարտայ, և ընչատեցութիւն նորա .
609. տիրանայ 'ի վերայ Սպարտացւոց . 612.
անկանի յերիվարեն և ձերբակալ լինի .
617. դեղակուք մեռանի 'ի բանտի . 620.

Փիղ ահագին , Նիկոն անուն , հրաշալի
դէպք նորա . Գ . 206.

Փոկիովնի զարմ . Դ . 386. աշակերտի
Պղատոնի . 387. բարք նորա , և գիմագրու-
թիւն . 387. կորովաբանութիւն նորա . 388.
քաղաքականութիւն նորա . 391. առածք
նորա . 392—396. 399. առաջնորդէ Աթե-
նայ . 404. սիրելի Աղեքսանդրի մեծի և
խորհրդական նորա . 406. ընչատեցութիւն
նորա . 407. 408. 412. դաստիարակութիւն
նորա . 410. իմաստնաբանութիւնք նորա .
414—417. 425. ամբաստանի . 430. դատա-
պարտի 'ի մահ . 432. անցաւութիւն և մե-
ծանձնութիւն նորա . 435. անյիշաչարու-
թիւն նորա . 436. մոլելիինդ տուեալ և
ապանանեն . 436.

Փսենոփէս Արեգքաղաքացի , վաղնջուց
քուրմ Եգիպտացւոց առ Սողոմնիւ , քա-
լահմուտ . Ա . 345.

Փրիւնիքոս կատակերգակ . Բ . 186.

Քարովն Թեբայեցի , ականաւոր հայրե-
նասէր . Բ . 456. 460—462.

Քուրմք վաղնջուց՝ Եգիպտացւոց . Տէս
Եգիպտացիք :

Քսենոփոն պատմագիր Յոյն . Բ . 212.

550. նիւթակից Ագեւիկայոսի . Դ. 181.

Քսէրքսէս արշաւէ յԵլլագա . Ա. 433.

439. Հանգէս նաւաց նորա . 450. խորտակի
և չուէ յԵլլագայ . 461. անդրի նորա մեծ .

Ե. 79. Տէս և 'ի Թեմիստոկղէս :

Օրաբանին , կամ Օրացուցին Հռոմայե-
ցւոց ուղղագրութիւն 'ի Յուլիոսէ Կեսա-
րէ . Ե. 242. 243.

ՅՈՒՑԱԿ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐՈՅ

ՈՒՂԵՐՁ	7
Վարդ Գլխաբարդեայ	11
Յառաջաբան	43

ԹԻՍԻՈՍ	3
ՀՌՈՄՈՒԼՈՍ	63
Զոգակնութիւն	133
ԼԻՒԿՈՒՐԳՈՍ	147
ՆՈՒՄԱՍ	221
Զոգակնութիւն	279
ՍՈՂՈՆ	295
ՊՊՂԻԿՈՂԱՍ	363
Զոգակնութիւն	410
ԹԻՄՈՍՏՈԿՂԵՍ	423
ԿԱՄԻԼԼՈՍ	489

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐՈՅ

ԳԵՐԻԿՂԵՍ	7
ՓԱԲԻՈՍ ՄԱՔՍԻՄՈՍ	87

Զուգակիշառութիւն	143
ԱՂԿԻՌԻԱԴԻՍ	153
ԿՈՐԻՈՂԱՆՈՍ	227
Զուգակիշառութիւն	293
ՏԻՄՈՂԵՒՈՆԴ	305
ԵՄԻԼԻՈՍ ՊԱՒՂՈՍ	369
Զուգակիշառութիւն	437
ՊԵՂՈՊԻԴԻՍ	445
ՄԱԿԵՂՂՈՍ	511
Զուգակիշառութիւն	571
ՓԻԼՈՊԻՄԻՆ	583
ՏԻՏՈՍ ՓԼԱՄԻՆԻՈՍ	625
Զուգակիշառութիւն	667

ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐՈՑ

ԱՐԻՍՏԻԴԻՍ	7
ՄԱԿՈՍ ԿԱՏՈՎՆ	65
Զուգակիշառութիւն	119
ՊԻՌԻՌԻՈՍ	133
ԳԱՅԻՈՍ ՄԱՐԻՈՍ	213
.	
ԼԻԻՍԱՆԴՐՈՍ	307
ՍԻԻՂՂԱՍ	367
Զուգակիշառութիւն	451

	647
ԿԻՄՈՎՆ	465
ԼՈՒԿՈՒՂՂՈՍ	509
Զօգակաբան	607
ՍԵՐՏՈՎՐԻՈՍ	619
ՆԻՄԵՆԷՍ	669
Զօգակաբան	709

ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐՈՅ

ՆԻԿԻԱՅ	3
ՄԱՐԿՈՍ ԿՐԱՍՍՈՍ	69
Զօգակաբան	141
ԱԳԵՍԻՂԱՅՈՍ	155
ՊՈՄՊԷՈՍ	229
Զօգակաբան	369
ՓՈԿԻՈՎՆ	381
ԿԱՏՈՎՆ ԿՐՍԵՐ	441

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐՈՅ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ	7
ՅՈՒԼԻՈՍ ԿԵՍԱՐ	153
.	
ԱԳԻՍ ԵՒ ԿՂԷՈՄԵՆԷՍ	267
ՏԻՒԵՐԻՈՍ ԵՒ ԳԱՅԻՈՍ	365
Զօգակաբան	433

ԴԵՄՈՍԹԵՆԷՍ	445
ԿԻԿԵՐՈՎՆ	497
ԶԴԿԻՆԻՆԻՆ	585
ԱՐԱՏՈՍ	597

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ

ՀԱՏՈՐՈՅՍ

ԴԵՄԵՏՐԻՈՍ	7
ԱՆՏՈՆԻՈՍ	101
ԶԴԿԻՆԻՆԻՆ	241
ԴԻՈՎՆ	253
ԲՐՈՒՏՈՍ	341
ԶԴԿԻՆԻՆԻՆ	429
ԱՐՏԱՇԷՍ	441
ԳԱԼԲԱՍ	497
ՈԹՈՎՆ	545

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՎԱ

ՐՈՒՑՆ	579
-----------------	-----

ՑԱՆԿ ՄԱՐՆԱԴՈՐ, ՀԵՂԻՆԱ

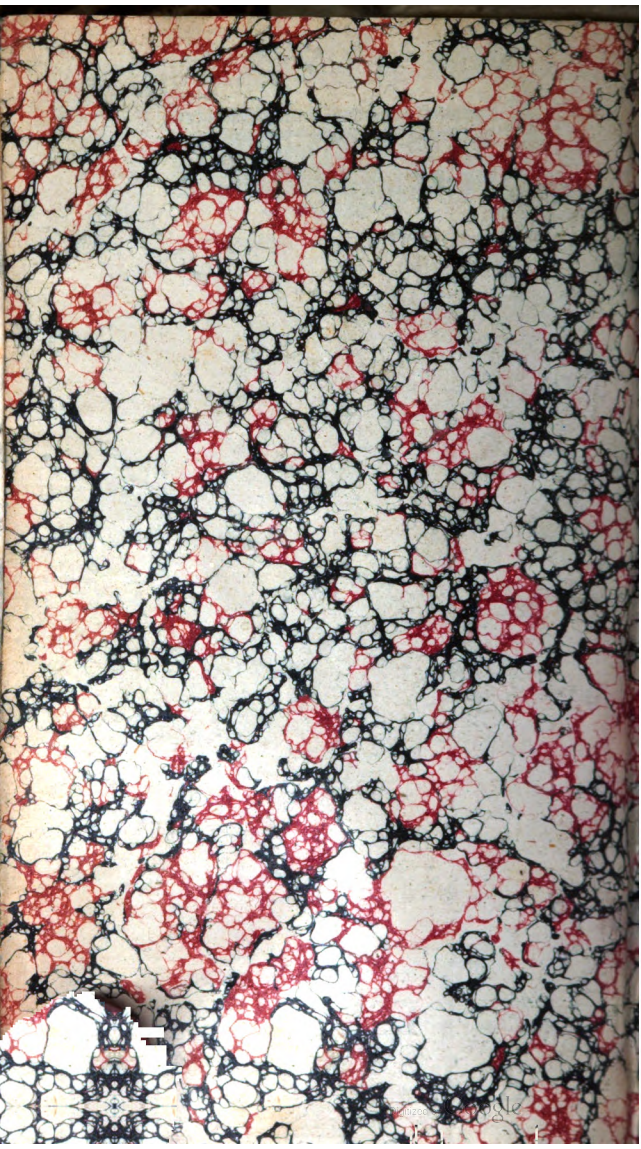
ԿԱՑ	593
---------------	-----

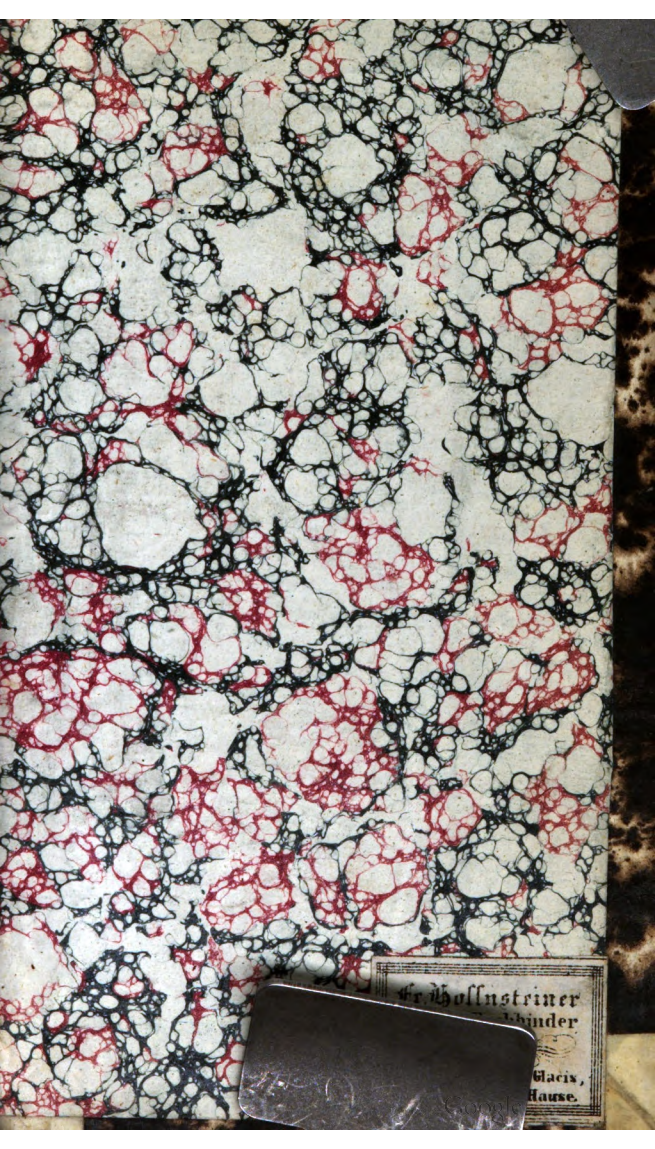
ՑԱՆԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ, ԻՐԱՑ	602
--------------------------------	-----

Österreichische Nationalbibliothek

+Z162339107

Mr. Hollnstriner
Binder
Glacis,
Hause.

